

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

3

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ Γ΄

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπὸ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τοὺς δύο πρώτους τόμους τῆς παρούσης ἐκδόσεως περι-ελήφθησαν, ταξινομημένοι εἰς δεκαεπτὰ ομάδας, αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου πού ἔχουν βασικὴν σημασίαν διὰ τὴν γνῶ-σιν τοῦ ἔργου καὶ τῆς σκέψεως αὐτοῦ. Ἡ δὲ ταξινόμησις ἐγίνε-κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε μὲ τὴν ἀνάγνωσίν των νὰ παρέχεται πλήρης εἰκὼν τῆς δραστηριότητος τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ εἰκὼν συμπληρώνεται μὲ τὰς ὑπολοίπους γνησίας ἐπι-στολάς πού δημοσιεύονται εἰς τὸν παρόντα τόμον. Καὶ εἴτε εἰς τὰ ἴδια πρόσωπα ἀπευθύνονται εἴτε εἰς ἄλλα εἴτε καὶ εἰς ἄγνωστα ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰς ἰδίας ομάδας, εἰς τὰς ὁποίας διηρέθησαν αἱ προηγούμεναι. Ἡ ἀντιστοιχία δεικνύεται εἰς τὸν πίνακα περιεχο-μένων.

Αἱ ἄλλαι ἐπιστολαὶ πού περιέχονται εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν ἔργων τοῦ Βασιλείου δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του γραφίδα.

7. ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΕΤΑΙΡΩ

Οὐδὲ τότε ἠγνόουν ὅτε ἐπέστελλον τῇ λογιότητί σου ὅτι πᾶσα θεολογικὴ φωνὴ ἐλάττων μὲν ἐστὶ τῆς διανοίας τοῦ λέγοντος, ἐλάττων δὲ τῆς τοῦ ἐπιζητοῦντος ἐπιθυμίας, διότι ὁ λόγος ἀσθενέστερόν πως πέφυκε διακονεῖσθαι τοῖς νοουμένοις. Εἰ οὖν ἀσθενῆς ἡμῶν ἡ διάνοια, ἐλάττων δὲ ταύτης ἡ γλῶσσα, τί ἐχρῆν προσδοκᾶν ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς εἰρημένους καὶ οὐχὶ πενίαν ἐγκληθῆσθαι λόγων; Οὐ μὴν τούτου γε ἔνεκεν δυνατὸν ἦν σιωπῇ παρελθεῖν τὸ ζητούμενον. Κίνδυνος γὰρ προδοσίας ἐν τῷ μὴ προχείρως ἀποδιδόναι τὰς περὶ Θεοῦ ἀποκρίσεις τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον. Ἐκεῖνα μὲν οὖν, εἴτε ἀρκούντως ἔχειν δοκεῖ, εἴτε καὶ ἀκριβεστέρας τινὸς προσθήκης δεῖται, καιροῦ ἰδίου πρὸς διόρθωσιν χρῆζει. Τὸ δὲ νῦν ἔχον παρακαλοῦμέν σε, ὃ καὶ παρεκαλέσαμεν ἤδη, χρῆσαι σεαυτὸν ὀλοκλήρως τῇ συνηγορίᾳ τῆς ἀληθείας καὶ ταῖς παρὰ Θεοῦ ἐγγινομέναις τῇ διανοίᾳ σου ὁρμαῖς πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ σύστασιν, ταύταις ἀρκούμενον καὶ παρ' ἡμῶν μηδὲν ἐπιζητοῦντα πλέον, οἷ, πολλῶν ἐλάττους ὄντες τῆς ὑπονοίας, βλάπτομεν μᾶλλον τῇ παρ' ἑαυτῶν ἀσθενείᾳ τὸν λόγον ἢ τινα ἰσχὺν διὰ τῆς συνηγορίας τῇ ἀληθείᾳ προστίθεμεν.

¹Επιστολὴ 7. Ἐγρᾶφῃ εἰς ἄγνωστον χρόνον, ἴσως μεταξὺ 360 καὶ 363, πρὸς τὸν φίλον Γρηγόριον Θεολόγον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 7
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ

Ούτε τότε πού ἔγραφα εἰς τὴν λογιότητά σου δὲν ἀγνοοῦσα ὅτι κάθε θεολογικὸς ὅρος εἶναι ἀνεπαρκῆς ν' ἀποδώσῃ ὅλην τὴν σκέψιν τοῦ ὁμιλοῦντος καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ζητοῦντος, διότι ὁ λόγος ἐκ φύσεως ὑπηρετεῖ τὰς ἰδέας κάπως ἀσθενέστερα. Ἐὰν λοιπὸν ἡ διάνοιά μας εἶναι ἀσθενῆς, κατωτέρα δὲ αὐτῆς ἡ γλῶσσα, τί ἔπρεπε νὰ περιμένωμεν ἀπὸ τὰ λεγόμενά μας, ἂν ὄχι ὅτι θὰ κατηγορηθῶμεν διὰ πτωχείαν λόγων; Βεβαίως ὅμως δὲν ἦτο ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δυνατὸν νὰ παρασιωπήσωμεν τὸ ἐπιζητούμενον. Διότι ὑπάρχει κίνδυνος προδοσίας, ὅταν δὲν εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ δώσωμεν ἀποκρίσεις περὶ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀγαπῶντας τὸν Κύριον.

Ἐκεῖνα λοιπὸν, εἴτε φαίνονται ὅτι εἶναι ἐπαρκῆ εἴτε ἔχουν ἀνάγκην κάποιας ἀκριβεστερας προσθήκης, χρειάζονται ἰδιαιτέραν εὐκαιρίαν πρὸς διόρθωσιν. Πρὸς τὸ παρὸν δὲ σὲ παρακαλοῦμεν, ὅ,τι σὲ παρεκαλέσαμεν ἤδη, νὰ ἐπιδοθῆς ὀλοκληρωτικῶς εἰς τὴν συνηγορίαν τῆς ἀληθείας καί, μὲ τὰς ὁρμὰς πού ἀνακινεῖ ὁ Θεὸς εἰς τὴν διάνοιάν σου, εἰς τὴν κατοχυρωσιν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀρκούμενος εἰς αὐτὰ μόνον καὶ μὴ ζητῶν τίποτε πλέον ἀπὸ ἡμᾶς· διότι ἡμεῖς, ἐπειδὴ εἴμεθα πολὺ κατώτεροι ἀπὸ ὅσον ὑποθέτεις, βλάπτομεν μᾶλλον μὲ τὴν ἀδυναμίαν μας τὸν λόγον παρὰ προσθέτομεν κάποιαν ἰσχὺν διὰ τῆς συνηγορίας μας εἰς τὴν ἀλήθειαν.

171. ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΕΤΑΙΡΩ

Ἐπέσταλκά σοι καὶ πρόην περὶ Γλυκερίου καὶ τῶν παρθένων. Οἱ δὲ σὸδέπω καὶ τήμερον ἐπανήκασιν, ἀλλ' ἔτι μέλλουσιν οὐκ οἶδα ὅθεν καὶ ὅπως. Οὐ γὰρ ἂν ἐκεῖνό σου καταγνοίην ὡς ἐφ' ἡμετέρα διαβολῇ τοῦτο ποιεῖς ἢ αὐτὸς πάσχων τι πρὸς ἡμᾶς ἢ ἄλλοις χαριζόμενος. Ἠκέτωσαν οὖν μηδὲν δεδοικότες σὸ γενοῦ τούτου ἐγγνητής. Καὶ γὰρ ἀλγοῦμεν τεμνομένων τῶν μελῶν, εἰ καὶ καλῶς ἐτμήθησαν. Εἰ δὲ ἀντιτείνουσιν, ἐπ' ἄλλους τὸ βάρος, ἡμεῖς δὲ ἀποπλυνόμεθα.

Ἐπιστολή 171. Ἐγράφη τὸ 374. Βλ. ἐπιστολάς 169 καὶ 170 Β'τ. Δὲν ἐπέστρεψαν οὔτε ὁ Γλυκερίος οὔτε αἱ νεάνιδες ἀπὸ φόβου σφοδρᾶς ἐπιτιμήσεως. Διὰ τοῦτο ὁ Βασίλειος τῶρα παρουσιάζεται ἐπιεικέστερος.

188

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 171
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ

Σοῦ ἔγραψα καὶ προσφάτως περὶ τοῦ Γλυκερίου καὶ τῶν παρθένων. Λοιπὸν, δὲν ἐπέστρεψαν ἕως σήμερα, ἀλλὰ ἀκόμη καθυστεροῦν, δὲν γνωρίζω διατί καὶ πῶς. Δὲν θὰ σὲ κατηγοροῦσα βέβαια ὅτι ἐσὺ εἶσαι πού κάμνεις τοῦτο πρὸς συκοφάντησίν μας, εἴτε διότι ἔχεις κάτι ἐναντίον μας εἴτε διότι χαρίζεσαι εἰς ἄλλους.

Λοιπὸν, ἄς ἔλθουν χωρὶς νὰ φοβηθοῦν τίποτε· νὰ γίνης ἐσὺ ἐγγυητὴς περὶ τούτου. Διότι πονοῦμεν νὰ εἶναι ἀποκομμένα τὰ μέλη, ἂν καὶ καλῶς ἀπεκόπησαν. Ἐὰν δὲ ἀνθίστανται, ἡ εὐθύνη ἄς βαρύνῃ ἄλλους, ἡμεῖς δὲ νίπτομεν τὰς χεῖράς μας.

169. ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Πρᾶγμα μὲν ὑπέστης ἐπεικὲς καὶ ἡμερον καὶ φιλόανθρωπον τὴν τοῦ καταφρονητοῦ Γλυκερίου (τέως γὰρ οὕτω γράφομεν) αἰχμαλωσίαν συναγαγὼν καὶ τὴν κοινὴν ἀσχημοσύνην ἡμῶν, ὡς οἶόν τε ἦν, συγκαλύψας. Δεῖ δὲ ὅμως τὴν σὴν εὐλάβειαν, μαθοῦσαν τὰ κατ' αὐτόν, οὕτω λῦσαι τὴν ἀτιμίαν. Οὗτος ὁ νῦν σοβαρὸς καὶ σεμνὸς ὑμῶν Γλυκερίος ἐχειροτονήθη μὲν παρ' ἡμῶν τῆς κατὰ Βήγεσαν Ἐκκλησίας διάκονος, ὡς καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ διακονήσων καὶ τοῦ ἔργου τῆς ἐκκλησίας ἐπιμελησόμενος. Καὶ γάρ ἐστιν, εἰ καὶ τὰ ἄλλα δύστροπος ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ τὰ ἐπίχειρα οὐκ ἀφνής. Ἐπεὶ δὲ κατέστη, τοῦ μὲν ἔργου ἠμέλησε τοσοῦτον ὅσον οὐδὲ τὴν ἀρχὴν γεγονότος. Παρθένους δὲ ἀθλίως συναγαγὼν κατ' ἰδίαν ἐξουσίαν καὶ αὐθεντίαν, τὰς μὲν ἐκούσας προσδραμούσας αὐτῷ (οἴσθα δὲ τὸ τῶν νέων περὶ τὰ τοιαῦτα πρόχειρον), τὰς δὲ ἀκούσας, ἀγελαρχεῖν ἐπεχείρησε καὶ πατριαρχίας ὄνομα ἑαυτῷ καὶ σχῆμα περιθειὲς ἐξαίφνης ἐσοβαρεύσατο, οὐκ ἔκ τινος ἀκολουθίας καὶ εὐσεβείας ἐπὶ τοῦτο ἐλθῶν, ἀλλ' ἀ-

Ἐπιστολὴ 169. Ἐγράφη τὸ 374. Δὲν εἶναι βέβαιον εἰς ποῖον Γρηγόριον ἀποστέλλεται, τὸν Θεολόγον ἢ τὸν Νύσσης, ἂν καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐπιστολῆς 171 ἀναφέρεται ὁ Θεολόγος. Πρόκειται μᾶλλον περὶ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 169
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ

Ἀνέλαβες ἓνα ἔργον ὀρθόν, εὐγενές καὶ φιλόανθρωπον μὲ τὸ νὰ περισυλλέξης τὴν αἰχμάλωτον ὁμάδα¹ τοῦ καταφρονητοῦ Γλυκερίου —πρὸς τὸ παρὸν αὐτὸς εἶναι ὁ ὄρος ποῦ χρησιμοποιοῦμεν— καὶ κατὰ τὸ δυνατόν νὰ συγκαλύψης τὴν ἀσχημοσύνην μας. Πρέπει ὅμως ἡ εὐλάβειά σου νὰ μάθῃ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸν καὶ οὕτω νὰ τερματίσῃ τὴν ἀτιμίαν.

Ὁ τῶρα σοβαρὸς καὶ σεμνὸς εἰς τὰ μάτια σας Γλυκέριος ἐχειροτονήθη μὲν ἀπὸ ἡμᾶς ὡς διάκονος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βηνέσης, διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν πρεσβύτερον καὶ νὰ ἐπιμεληθῇ τῆς ἐκκλησίας. Πράγματι δὲ ὁ ἄνθρωπος, ἂν καὶ κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι δύστροπος, εἰς τὰ χειρωνακτικὰ ἔργα δὲν εἶναι ἀδέξιος. Ὅταν δὲ ἐγκατεστάθῃ, παρημέλησε τὸ ἔργον σχεδὸν πρὶν τὸ ἀρχίσῃ. Συναθροίσας δὲ μερικὰς ἀθλίας παρθένους αὐθαιρέτως καὶ αὐτοδυνάμως, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἄλλαι προσῆλθαν εἰς αὐτὸν ἔκουσίως —γνωρίζεις δὲ τὴν ἐπιπολαιότητα τῶν νέων εἰς παρόμοια θέματα—, ἄλλαι δὲ ἀκουσίως, ἐπεχείρησε νὰ γίνῃ ἡγέτης ἀγέλης καὶ περιβληθεὶς τίτλον καὶ ἐμφάνισιν πατριάρχου ἔγινεν ἕξαφνα ἀλαζών. Ἠκολούθησε δὲ αὐτὴν τὴν πορείαν ὄχι ἀπὸ

τοῦ δευτέρου. Σχετικῶς μὲ τὴν ἀχαρακτήριστον συμπεριφορὰν τοῦ διακόνου Γλυκερίου βλ. ἐπιστολὰς 170 Β' τ. καὶ 171.

1. Τὰς νεάνιδας ποῦ περιέφερον ὁ Γλυκέριος διὰ χοροὺς καὶ ἄσματα.

φορμὴν βίον ταύτην ὡσπερ ἄλλος ἄλλην τινὰ προστησάμενος, καὶ μικροῦ τὴν Ἐκκλησίαν πᾶσαν ἀνάστατον πεποίηκε περιφρονῶν μὲν τὸν ἑαυτοῦ πρεσβύτερον, ἄνδρα καὶ πολιτεία καὶ ἡλικία αἰδέσιμον, περιφρονῶν δὲ τὸν ἐπίσκοπον καὶ ἡμᾶς ὡς οὐδενὸς ἀξιούς, θορύβων δὲ αἰεὶ καὶ ταραχῶν πληρῶν τὴν πόλιν καὶ σύμπαν τὸ ἱερατεῖον. Καὶ τέλος, ἵνα τι λόγῳ ἐπιτιμηθῇ μικρὸν παρ' ἡμῶν καὶ τοῦ χωρεπισκόπου πρὸς τὸ μὴ καταφρονεῖν αὐτὸν (καὶ γὰρ καὶ τοὺς νέους ἐγύμναζεν εἰς τὴν αὐτὴν ἀπόνοιαν), πρᾶγμα διανοεῖται λίαν τολμηρὸν καὶ ἀπάνθρωπον. Συλήσας τῶν παρθένων ὄσας ἠδύνατο καὶ νύκτα τηρήσας δραπέτης γίνεται. Πάνν σοι δεινὰ ταῦτα φανεῖται. Σκόπει καὶ τὸν καιρὸν. Ἦγετο μὲν ἢ ἐκεῖσε σύνοδος καὶ πολὺ πανταχόθεν, ὡς εἰκός, ἐπέρρει τὸ πλῆθος. Ὁ δὲ ἀντεξῆγε τὸν ἑαυτοῦ χορὸν νέοις ἐπόμενον καὶ περιχορεύοντα καὶ πολλὴν μὲν κατήφειαν κινοῦντα τοῖς εὐλαβέσι, πολλὴν δὲ γέλωτα τοῖς ἀκρατέσι καὶ τὴν γλῶσσαν ἐτοιμοτέροις. Καὶ οὐκ ἀρκεῖ ταῦτα, καίπερ τηλικαῦτα ὄντα τὸ μέγεθος, ἀλλ' ἔτι καὶ τοὺς γονεῖς, ὡς πνιθάνομαι, τῶν παρθένων τὴν ἀτεκνίαν οὐ φέροντας καὶ τὴν διασπορὰν ἐπαναγαγεῖν βουλομένους καὶ μετ' ὀδυρμῶν προσπίπτοντας, ὡς εἰκός, ταῖς ἑαυτῶν θυγατράσι περιυβρίζει καὶ ἀτιμοῖ ὁ θαυμαστός νεανίσκος μετὰ τοῦ ληστρικοῦ συντάγματος. Ταῦτα μὴ ἀνεκτὰ φανήτω τῇ σῇ εὐλαβείᾳ (καὶ γὰρ κοινὸς πάντων ἡμῶν ὁ γέλως), ἀλλὰ μάλιστα μὲν αὐτὸν κέλευσον μετὰ τῶν παρθένων ἐπανελθεῖν (τύχοι γὰρ ἂν τινος φιλανθρωπίας, εἰ μετὰ σῶν ἐπανήκοι γραμμάτων)· εἰ δὲ μὴ, τὰς γε παρθένους ἀπόπεμψον τῇ μητρὶ αὐτῶν τῇ Ἐκκλη-

κίνητρα ὑπακοῆς καὶ εὐσεβείας, ἀλλὰ ἀπὸ πρόθεσιν νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ ὡς πηγὴν πρὸς διαβίωσιν, ὅπως ἄλλος θὰ ἐξέλεγε ὅποιονδῆποτε ἄλλο ἐπάγγελμα, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ ἀναστατώσῃ ὀλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν, περιφρονῶν μὲν τὸν πρεσβύτερόν του, ἄνδρα ἀξιοσέβαστον καὶ διὰ τὴν διαγωγὴν καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν, περιφρονῶν δὲ ἐπίσης καὶ ἡμᾶς τὸν ἐπίσκοπόν του, ὡς ἀναξίους, γεμίζων δὲ πάντοτε τὴν πόλιν καὶ ὀλόκληρον τὸ ἱερατεῖον μὲ θορύβους καὶ ταραχάς.

Καὶ τέλος, ἀφοῦ ἐπετιμῆθη ὀλίγον ἀπὸ ἡμᾶς καὶ τὸν χωρεπίσκοπον διὰ νὰ παύσῃ νὰ μᾶς καταφρονῇ — ἄλλωστε ἐξασκοῦσε τοὺς νέους εἰς τὴν ἰδίαν παραφροσύνην —, ἐσκέφθη κάτι τολμηρότατον καὶ ἀπανθρωπότατον. Ἀρπάσας ὅσας ἠδύνατο ἀπὸ τὰς παρθένους, παρεφύλαξε τὴν νύκτα καὶ ἐδραπέτευσεν. Αὐτὰ θὰ σοῦ φανοῦν πολὺ τρομερά, ἰδίως ἂν σκεφθῆς καὶ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὅποιον συνέβησαν. Ἐτελεῖτο ἡ τοπικὴ πανηγυρίς καί, ὅπως εἶναι φυσικόν, συνέρρει πολὺ πλῆθος. Αὐτὸς δὲ ἐξῆγε τὴν ὀμάδα του, ποὺ ἀκολουθοῦσε νέους ἄνδρας καὶ ἐχόρευε προκαλοῦσα εἰς μὲν τοὺς εὐλαβεῖς πολλήν κατήφειαν εἰς δὲ τοὺς ἀκρατεῖς καὶ φλυάρους πολὺν γέλωτα. Δὲν ἀρκοῦν δὲ αὐτὰ, ἂν καὶ εἶναι τὸσον χονδροειδῆ, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τοὺς γονεῖς τῶν παρθένων, ὅπως ἐπληροφορήτην, οἱ ὅποιοι ἀδυνατοῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν ἐξαφάνισιν τῶν τέκνων των καὶ ἤθελαν νὰ ξαναφέρουν τὴν διεσκορπισμένην ὀμάδα καὶ ἐπαρακαλοῦσαν πρὸς τοῦτο τὰς θυγατέρας των μὲ ὄδυμους γονατιστοί, ὅπως εἶναι φυσικόν, ὁ θαυμαστός αὐτὸς νεανίσκος μαζί μὲ τὸ ληστρικόν σύνταγμα τοὺς περιύβρισε καὶ τοὺς συμπεριφέρθη ἀτιμωτικά.

Αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ φανοῦν ἀνεκτὰ εἰς τὴν εὐλάβειάν σου — διότι ἡ γελοιοποίησις εἶναι κοινὴ δι' ὅλους μας —, ἀλλὰ πρὸ πάντων διάταξε αὐτόν νὰ ἐπανέλθῃ μαζί μὲ τὰς παρθένους — ἂν ἔλθῃ μὲ συστατικόν γράμμα ἀπὸ σέ, θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ κάποιαν ἐπιείκειαν — ἄλλως στείλει τὰς παρθένους εἰς τὴν μητέρα των Ἐκκλησίαν. Ἐὰν δὲ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον, ἐκείνας τοῦλάχιστον ποὺ θέλουν νὰ ἐπιστρέψουν μὴ ἀφήσῃς

σία. Εἰ δὲ μή, τάς γε βουλομένας τυραννεῖσθαι μὴ συγχωρήσης, ἀλλ' ἐπανελθεῖν τύπωσον πρὸς ἡμᾶς· ἢ μαρτυροῦμεθά σοι ὡς καὶ Θεῶ καὶ ἀνθρώποις, ὅτι μὴ καλῶς ταῦτα γίνεται μηδὲ θεσμοῖς Ἐκκλησίας. Γλυκέριος δὲ εἰ μὲν ἐπανέλθοι μετ' ἐπιστήμης καὶ τῆς προεπούσης εὐσταθείας, τοῦτο ἄριστον· εἰ δὲ μή, ἔστω πεπαιθμένος τῆς ὑπηρεσίας.

νὰ τυραννῶνται, ἀλλὰ πείσέ τας νὰ ἐπανέλθουν εἰς ἡμᾶς· ἄλλως ἔχομεν μάρτυρα ἐσέ, ὅπως ἐπίσης καὶ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι αὐτὰ δὲν γίνονται καλῶς οὔτε σύμφωνα μὲ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ δὲ Γλυκέριος, ἐὰν ἐπανέλθῃ μὲ κατανόησιν καὶ τὴν πρέπουσαν σοβαρότητα, αὐτὸ θὰ εἶναι ἄριστον· εἰ δὲ μή, ἄς παυθῇ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν.

191. ΑΜΦΙΛΟΧΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΙΚΟΝΙΟΥ

Ἐντυχόντες τοῖς γράμμασι τῆς εὐλαβείας σου πολλὴν τῷ Θεῷ τὴν χάριν ἔσχομεν, ὅτι ἀρχαίως ἀγάπης ἵχνη εὕρομεν ἐν τοῖς ῥήμασι τῆς ἐπιστολῆς· ὅς γε οὐκ ἔπαθες τὸ τῶν πολλῶν οὐδὲ φιλονίκως ἔσχες πρὸς τὸ μὴ καὶ αὐτὸς κατάρξαι τῆς ἀγαπητικῆς ὁμιλίας, ἀλλ' ὡς πεπαιδευμένος τὸ ἐκ ταπεινοφροσύνης μεγαλεῖον περιγινόμενον τοῖς ἀγίοις, οὕτως εἶλον διὰ τῶν δευτερίων ἔμπροσθεν ἡμῶν ἀποφανθῆναι. Καὶ γὰρ οὗτος νόμος τῆς ἐν Χριστιανοῖς νίκης καὶ ὁ ἔλαττον ἔχειν καταδεξάμενος στεφανοῦται. Ἴνα οὖν μὴ ἀπολειφθῶμεν τοῦ ἀγαθοῦ ζήλου, ἰδοὺ καὶ αὐτοὶ ἀντιφθεγγόμεθά σου τὴν σεμνότητα καὶ δείκνυμεν τὴν προαίρεσιν ἡμῶν, ὅτι, Θεοῦ χάριτι τῆς κατὰ τὴν πίστιν συμφωνίας ἐρωμένης ἡμῖν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστι τὸ ἐμποδίζον πρὸς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς ἐκλήθημεν ἐν μιᾷ ἐλπίδι διὰ τῆς κλήσεως. Τῆς οὖν σῆς ἐστὶν ἀγάπης τῇ ἀγαθῇ ἀρχῇ καὶ τὰ ἐφεξῆς ἀποδοῦναι, συντάττειν μὲν περὶ σεαυτὸν τοὺς ὁμοψύχους, δηλῶσαι δὲ καὶ χρο-

*Ἐπιστολὴ 191. Ἐγρᾶφῃ τὸ 374. Ὁ Βασίλειος εὐχαριστεῖ τὸν παραλήπτην πού ἤρχισε πρῶτος τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ ἐκφράζει τὴν χάριν πού τοῦ δείκνυει πάλιν τὴν παλαιὰν ἀγάπην. Μὲ τὸν Ἀμφιλόχιον ὅμως ὁ Βασίλειος εὐρίσκετο εἰς συνεχῆ ἐπικοινωνίαν. Προφανῶς ἡ παρούσα ἀπὸ λάθος ἀπεδόθη ἀπὸ τοὺς ἀντιγραφεῖς εἰς τὸν Ἀμφιλόχιον, διότι ἴσως

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 191
ΠΡΟΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΙΚΟΝΙΟΥ

Ἄναγνώσαντες τὸ γράμμα τῆς εὐλαβείας σου πολλὴν εὐχαριστίαν ἀπεδώσαμεν εἰς τὸν Θεόν, διότι εἰς τὰ λόγια τῆς ἐπιστολῆς ἠύραμεν ἴχνη τῆς παλαιᾶς ἀγάπης. Ἐσὺ δὲν ἔπαθες ὅ,τι οἱ πολλοὶ οὔτε ἀπὸ ἐγωϊσμὸν ἀπέφυγες ν' ἀρχίσῃς πρῶτος τὴν ἀγαπητικὴν συνομιλίαν, ἀλλὰ, καθὼς ἔχεις διδαχθῆ ποῖον εἶναι τὸ μεγαλεῖον ποῦ προσφέρεται εἰς τοὺς ἁγίους ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνην, προετίμησες διὰ τῶν δευτερείων νὰ ἀποδειχθῆς πρῶτος, πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς. Ἄλλωστε αὐτὸ εἶναι νόμος τῆς νίκης μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, τὸ ὅτι στεφανώνεται καὶ ἐκεῖνος ποῦ κατεδέχθη νὰ ἔχη ὀλιγώτερα.

Διὰ νὰ μὴν ὑστερήσωμεν εἰς τὸν ἀγαθὸν ζῆλον, ἰδοὺ ἀντιπροσφωνοῦμεν τὴν σεμνότητά σου καὶ δεικνύομεν τὰ συναισθήματά μας, διὰ τὸ ὅτι, ἀφοῦ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἢ κατὰ τὴν πίστιν συμφωνία εἶναι μεταξὺ μας σταθερά, δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο ποῦ νὰ ἐμποδίσῃ νὰ εἴμεθα ἕνα σῶμα καὶ ἕνα πνεῦμα, καθὼς ἐκλήθημεν ἐξ ἀρχῆς διὰ μίαν ἐλπίδα. Εἰς τὴν ἀγάπην σου λοιπὸν ἀπόκειται νὰ δώσης εἰς τὴν καλὴν ἀρχὴν καὶ τὴν κατάλληλον συνέχειαν, δηλαδὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ συντάξῃς γύ-

εὐρέθη μαζί με τὰς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολάς. Πιθανῶς εἶναι ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Σελευκείας τῆς Ἰσαυρίας Σύμπιον, τὴν ὁποῖαν ὁ Βασίλειος ἔστειλε διὰ μέσου τοῦ Ἀμφιλοχίου (βλ. ἐπιστολὴν πρὸς Ἀμφιλόχιον 190 Α' τ.).

νον καὶ τόπον τῆς συντυχίας, ἵνα οὕτω τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἀπολαβόν-
 τες ἀλλήλους τῷ ἀρχαίῳ εἶδει τῆς ἀγάπης τὰς Ἐκκλησίας οἰκο-
 νομήσωμεν, τοὺς παρ' ἑκατέρου μέρους βαδίζοντας τῶν ἀδελφῶν
 ὡς ἴδια μέλη προσιέμενοι, προπέμποντες ὡς ἐπὶ οἰκίους καὶ ὑπο-
 δεχόμενοι πάλιν ὡς παρ' οἰκίων. Τοῦτο γὰρ ἦν ποτε τῆς Ἐκκλη-
 σίας τὸ καύχημα, ὅτι ἀπὸ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης ἐπὶ τὰ
 πέρατα μικροῖς συμβολαίοις ἐφοδιαζόμενοι οἱ ἐξ ἐκάστης Ἐκκλη-
 σίας ἀδελφοὶ πάντας πατέρας καὶ ἀδελφοὺς εὕρισκον· ὁ νῦν μετὰ
 τῶν ἄλλων ἀφήρηται ἡμῶν ὁ ἐχθρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ,
 καὶ κατὰ πόλεις περιγεγραμμεθα καὶ ἕκαστος δι' ὑποψίας ἔχομεν
 τὸν πλησίον. Καὶ τί γὰρ ἄλλο ἢ ἐψύξαμεν τὴν ἀγάπην ἀφ' ἧς μό-
 νης τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ὁ Κύριος ἡμῶν εἶπε χαρακτηρίζεσθαι;
 Καὶ εἰ δοκεῖ, πρότερον αὐτοὶ μετ' ἀλλήλων γνωρίσατε ἑαυτοὺς,
 ἵνα γινῶμεν πρὸς τίνας ἡμῖν ἔσται ἡ συμφωνία. Καὶ οὕτως ἐκ κοινῆς
 συγκαταθέσεως τόπον τινὰ τὸν ἀμφοτέροις ἀνεπαχθῆ καὶ χρόνον
 ταῖς ὁδοιπορίαις πρέποντα ἐκλεξάμενοι δραμούμεθα παρ' ἀλλήλους
 καὶ ὁ Κύριος ἡμᾶς κατευοδώσει. Ἐρρωμένος καὶ εὐθυμος εἶης
 ὑπερευχόμενός μου, καὶ χαρισθείης μοι τῇ τοῦ Ἁγίου φιλανθρω-
 πία.

1. Ματθ. 24,12 «καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν φυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν».

2. Ἰω. 13,35 «ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἔστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις».

ρω σου τοὺς ὁμόφρονas, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ὀρίσῃς χρόνον καὶ τόπον τῆς συναντήσεώς μας, οὕτως ὥστε ὑποδεχθέντες ἀλλήλους μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, νὰ τακτοποιήσωμεν τὰς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ ἀρχαῖον εἶδος τῆς ἀγάπης, δεχόμενοι ὡς ἰδικὰ μας μέλη αὐτοὺς πού ἔρχονται ἀπὸ τὸ καθένα ἐκ τῶν δύο μερῶν, προπέμποντες ὡς πρὸς ἰδικούς μας καὶ δεχόμενοι πάλιν ὡς ἀπὸ ἰδικούς μας. Ἀὐτὸ δὲ ἦτο κάποτε τὸ καύχημα τῆς Ἐκκλησίας· οἱ ἀδελφοὶ μεταβαίνοντες ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης εἰς τὰ πέρατα, ἔφωδιασμένοι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν των μὲ μικρὰ σύμβολα ἀναγνωρίσεως, εὕρισκαν ὅλους ὡσάν πατέρας καὶ ἀδελφούς. Τοῦτο μαζί μὲ τὰ ἄλλα μᾶς ἀφήρесе τώρα ὁ ἐχθρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ εἴμεθα περιτειχισμένοι μέσα εἰς χωριστὰς πόλεις καὶ ὁ καθένας μας ὑποψιάζεται τὸν πλησίον. Τί ἄλλο ἐπετύχαμεν μὲ αὐτὸ παρὰ νὰ ψυχράνωμεν τὴν ἀγάπην¹, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀποκλειστικῶς εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν ὅτι χαρακτηρίζονται οἱ μαθηταὶ του²;

Ἐὰν δὲ τὸ θεωρῆτε σκόπιμον, προηγουμένως γνωρισθῆτε σεῖς οἱ ἴδιοι μεταξύ σας, διὰ νὰ γνωρίσωμεν μὲ ποίους θὰ ἔχωμεν συμφωνίαν³. Οὕτω δέ, ἀφοῦ ἐκλέξωμεν μὲ κοινήν συναίνεσιν ἓνα τόπον πρόσφορον διὰ τοὺς δύο μας καὶ χρόνον κατάλληλον δι' ὁδοιπορίας, θὰ τρέξωμεν πρὸς ἀλλήλους καὶ ὁ Κύριος θὰ μᾶς κατευοδώσῃ.

Νὰ εἶσαι ὑγιής καὶ χαρούμενος, προσευχόμενος ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ νὰ σὲ φυλάττῃ πρὸς χάριν μου ἢ φιλανθρωπία τοῦ ἀγίου Θεοῦ.

3. Ἐννοεῖ νὰ προέλθῃ ὁ Σύμπιος εἰς συμφωνίαν μὲ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους τῆς Ἰσαυρίας.

136. ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

1. Ἐν οἷοις ἡμᾶς ὄντας κατέλαβεν ὁ χρηστὸς Ἰωσάκης, αὐτὸς σοι ἄμεινον διηγῆσεται, εἰ καὶ μὴ ἄρκοῦσαν ἔχει τὴν γλῶσσαν ὥστε τραγικῶς ἐξαγγεῖλαι τὸ ὑπεραῖρον τῶν παθῶν, τοσοῦτον ἦν τῆς ἀρρωστίας τὸ μέγεθος. Καὶ τὸ εἰκὸς δὲ παντὶ γνώριμον τῷ ἐμὲ καὶ κατὰ βραχὺ ἐπισταμένῳ. Εἰ γὰρ ἐν τῇ δοκούσῃ εὐεξία τῶν ἀπεγνωσμένων πρὸς τὸ ζῆν ἀσθενέστερον διεκείμην, γινώσκειν ἔξεστι τί ἂν ἤμην ἐπὶ τῆς ἀρρωστίας. Καίτοιγε ἐχρῆν (δὸς γὰρ τῷ πυρετῷ συγγνώμην ἐρεσχελοῦντι), ἐπειδὴ μοι κατὰ φύσιν ἦν τὸ νοσεῖν, ἐν τῇ μεταβολῇ ταύτης τῆς ἔξεως ὑγείας μοι νῦν τὸ κράτιστον περιεῖναι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ μάλιστα τοῦ Κυρίου ἐστὶ προσθήκαις ταῖς κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀξίαν τὸ ἀλγεινὸν ἐπιτείνουσα, ἀσθένειαν ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ προσεκτησάμην, ὥστε τὸ ἀπὸ τούτου καὶ παιδὶ φανερόν εἶναι, ὅτι, πᾶσα ἀνάγκη, οἰχῆσεται ἡμῖν τὸ ἔλντρον τοῦτο, πλὴν εἰ μὴ που ἄρα ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία ἡμῖν ἐν τῇ μακροθυμίᾳ αὐτοῦ καὶ χρόνους εἰς μετάνοιαν χαριζομένη ποιήσειε καὶ νῦν, ὡς καὶ πολλάκις πρότερον, λύσιν τινὰ καὶ πόρον ἐκ τῶν

Ἐπιστολὴ 136. Ἐγράφη τὸ 373 εἰς περίοδον κακῆς καταστάσεως τῆς πάντοτε ἐπισφαλοῦς ὑγείας τοῦ Βασιλείου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 136
ΠΡΟΣ ΕΥΣΕΒΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

1. Εἰς ποίαν κατάστασιν με εὔρεν ὁ χρηστός Ἰωσάκης, αὐτός θὰ σοῦ τὸ διηγηθῆ καλύτερα, ἂν καὶ δὲν ἔχει ἐπαρκῆ τὴν γλῶσσαν ὥστε νὰ σοῦ ἐξαγγείλῃ κατὰ τραγικὸν τρόπον τὴν ὑπερβολὴν τῶν παθῶν μου· τόσον ἦτο τὸ μέγεθος τῆς ἀρρωστείας μου. Εἶναι δὲ πιθανόν ὅτι τοῦτο ἦτο γνωστὸν εἰς ὅλους ὅσοι με ξεύρουν ἔστω καὶ ὀλίγον. Πράγματι, ἂν καὶ κατὰ τὴν φαινομενικὴν μου εὐεξίαν ἤμην εἰς ἀσθενεστέραν κατάστασιν ἀπὸ τοὺς εὕρισκομένους εἰς ἀπόγνωσιν διὰ τὴν ζωῆν των, εἶναι εὐκόλον νὰ καταλάβῃ κανεὶς τί ἤμην εἰς τὴν ἀρρώστειαν μου. Καὶ ὅμως ἔπρεπε—συγχώρεσε τὸν πυρετὸν μου ποῦ με κάμνει ν' ἀστειεύωμαι—, ἀφοῦ ἡ νόσος εἶναι ἡ φυσικὴ μου κατάστασις, ἡ μεταβολὴ αὐτῆς τῆς καταστάσεως νὰ με ὀδηγήσῃ εἰς ἀρίστην ὑγίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ μάλιστα τοῦ Κυρίου εἶναι ποῦ ἐπιτείνει τὸν πόνον με τὰς προσθήκας κατὰ τὴν ἀξίαν μας, ἀπέκτησα ἀσθένειαν ἔπειτα ἀπὸ ἀσθένειαν, ὥστε τὸ ἀποτέλεσμα τούτου νὰ εἶναι φανερόν καὶ εἰς ἓνα παιδί, ὅτι δηλαδὴ ὅπωςδήποτε τὸ περίβλημά μας τοῦτο¹ θὰ ἀφανισθῆ, ἐκτὸς ἐὰν ἴσως ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, χαρίζουσα εἰς ἡμᾶς με τὴν μακροθυμίαν του καιρὸν πρὸς μετάνοιαν, φέρῃ καὶ τώρα, ὅπως πολλακίς προηγουμένως, κάποιαν λύσιν καὶ διέξοδον ἀπὸ τὰ

1. Τὸ σῶμα.

ἀμηχάνων δεινῶν. Ταῦτα μὲν οὖν ἔξει ὡς αὐτῷ φίλον καὶ ἡμῖν συμφέρον.

2. Τὰ δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν ὅπως οἴχεται καὶ προπέπεται, ἡμῶν τῆς οἰκείας ἀσφαλείας ἔνεκεν τὰ τῶν πλησίον περιορῶντων καὶ οὐδὲ τοῦτο σννοροῦν δυναμένων ὅτι τῇ τοῦ κοινοῦ κακοπραγία καὶ τὸ καθ' ἕκαστον συναπόλλυται, τί χρῆ καὶ λέγειν, ἄλλως τε καὶ πρὸς ἄνδρα ὃς πόρρωθεν ἕκαστα προειδῶς καὶ προδιεμαρτύρω καὶ προεκήρυξας καὶ αὐτός τε προεξανέστης καὶ τοὺς λοιποὺς συνεπήγειρας, ἐπιστέλλων, αὐτὸς παραγινόμενος, τί οὐ ποιῶν, τίνα φωνὴν οὐκ ἀφιεῖς; Ὡν μεμνήμεθα μὲν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν ἐκβαίνοντων, ὠφελούμεθα δὲ ἀπ' αὐτῶν οὐκέτι. Καὶ νῦν εἰ μὴ αἱ ἁμαρτίαι ἀντέστησάν μοι (καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὃ εὐλαβέστατος καὶ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς ἡμῶν Εὐδοκίμης ὁ συνδιάκονος, εἰς νόσον χαλεπὴν καταπεσὼν, εἰς ὄλους με δύο παρέτεινε μῆνας ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ περιμένοντα· ἐπειτα δὲ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἠσθένησαν, ὧν τὰ μὲν καταλείμματα ἐξαριθμῆσεται ὁ ἀδελφὸς Ἰωσάκης· τὸ δὲ τελευταῖον αὐτὸς ἐγὼ τῇ νόσῳ κατεσχέθην ταύτῃ), ἐπεὶ πάλαι ἂν ἤμην παρὰ τὴν σὴν τιμιότητα, οὐκ ὄφελός τι τοῖς κοινοῖς παρεχόμενος, ἀλλ' ἐμαυτῷ μέγα κέρδος ἐκ τῆς συντυχίας σου κτώμενος. Καὶ γὰρ ἐγνώκειν ἔξω τῶν ἐκκλησιαστικῶν γενέσθαι βελῶν, διὰ τὸ ἀφύλακτον ἡμῶν πρὸς τὰ σκευωρούμενα παρὰ τῶν ἐναντίων. Σώζοι σε τῷ βίῳ παντὶ ἡ μεγάλη τοῦ Θεοῦ χεῖρ, τὸν γενναῖον φύλακα τῆς πίστεως καὶ νήφοντα τῶν Ἐκκλησιῶν προστάτην, καὶ καταξιώσειεν ἡμᾶς πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς συντυχίας σου ἐπ' ὠφελεία τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

ἀνυπόφορα δεινά. Αὐτὰ μὲν θὰ γίνουιν ὅπως ἀρέσει εἰς αὐτὸν καὶ συμφέρει εἰς ἡμᾶς.

2. Ὡς πρὸς τὰ πράγματα δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν, πῶς βαδίζουιν εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ θυσιάζονται, ἀφοῦ ἡμεῖς χάριν τῆς ἰδικῆς μας ἀσφαλείας περιφρονοῦμεν τὰ τῶν πλησίον, χωρὶς νὰ δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν οὔτε τοῦτο, ὅτι μὲ τὴν κακοπραγίαν τῶν κοινῶν καὶ τὰ ἐπὶ μέρους καταστρέφονται, τί χρειάζεται νὰ τὸ εἴπωμεν; τί χρειάζεται μάλιστα νὰ τὸ εἴπω πρὸς ἓνα ἄνδρα ὅπως ἐσύ, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ μακρὰ προέβλεψες κάθε συμβάν καὶ διεμαρτυρήθης καὶ διεκήρυξες ἀπὸ πρῖν, καὶ ὁ ἴδιος πρῶτος ἐξανέστης καὶ τοὺς ἄλλους ἐξεσήκωσες, γράφων, ἐπισκεπτόμενος; Τί δὲν ἔκαμες καὶ ποίαν φωνὴν δὲν ἐξέβαλες; Αὐτὰ τὰ ἐνθυμούμεθα μὲν κάθε φορὰν πού συμβαίνει κάτι, ἀλλὰ δὲν ὠφελούμεθα καθόλου ἀπὸ αὐτά.

Καὶ τώρα, ἐὰν αἱ ἁμαρτίαι δὲν μὲ ἠμπόδιζαν —καὶ πρῶτον μὲ καθυστέρησε δύο μῆνας ὁ εὐλαβέστατος καὶ ἀγαπητὸς ἀδελφός μας Εὐστάθιος ὁ συνδιάκονος, πού ἔπεσεν εἰς τρομερὰν νόσον, καθὼς ἐπερίμενα τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας του ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν· ἔπειτα δὲ ὅλοι οἱ ζῶντες μαζί μου ἠσθένησαν, περὶ τῶν ὁποίων ὅσα παραλείπω θὰ σοῦ τὰ διηγηθῆ ὁ ἀδελφός Ἰωσάκης· τελευταῖα δὲ κατελήφθην ἐγὼ ἀπὸ αὐτὴν τὴν νόσον—, ἐὰν δὲν συνέβαιναν αὐτά, θὰ εἶχα ἔλθει ἀπὸ καιρὸν εἰς τὴν τιμιότητά σου, ὄχι διὰ νὰ προσφέρω κανένα ὄφελος εἰς τὰς κοινὰς ὑποθέσεις, ἀλλὰ διὰ ν' ἀποκτήσω ἐγὼ μέγα κέρδος ἀπὸ τὴν συνάντησίν σου. Πράγματι εἶχα ἀποφασίσει νὰ τεθῶ ἔξω ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικά βέλη, διότι δὲν εἶχα μέσα νὰ φυλαχθῶ ἀπὸ τὰς σκευωρίας τῶν ἐχθρῶν.

Εἶθε ἡ μεγάλη χεὶρ τοῦ Θεοῦ νὰ σὲ διασώζη δι' ὅλον τὸν κόσμον, τὸν γενναῖον φύλακα τῆς πίστεως καὶ τὸν ἀγρυπνον προστάτην τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ εἶθε πρὸ τῆς ἐκδημίας μας νὰ μᾶς καταξιώσει τῆς συναντήσεως μαζί σου ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ψυχῶν μας.

192

146. ANTIOXΩ

Οὐκ ἔχω μέμψασθαί σοι ἀργίαν οὐδὲ ῥαθυμίαν, ὅτι καιροῦ παραπεσόντος γραμμάτων ἐπεσιώπησας. Ἦν γὰρ διὰ τῆς τιμίας ἐμοὶ χειρὸς διεπέμψω προσηγορίαν πολλῶν ἐπιστολῶν τιμιωτέραν ποιῶμαι. Ἀντὶ οὖν ταύτης προσαγορεύω σε καὶ παρακαλῶ σπουδαίως ἀντέχεσθαι τῆς κατὰ ψυχῆν σωτηρίας, πάντα τὰ πάθη τῆς σαρκὸς παιδαγωγοῦντα τῷ λόγῳ καὶ διηνεκῶς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν, οἷον ἐν ναῶ τινι ἀγιωτάτῳ, τῇ σαντοῦ ψυχῇ ἐνιδρυμένην ἔχοντα· ἐπὶ πάσης δὲ πράξεως καὶ παντὸς λόγου πρὸ ὀφθαλμῶν λαμβάνειν τὸ τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον, ὥστε σοι τὰς κατὰ μέρος ἐνεργείας συναχθείσας, ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκείνης καὶ φοβερᾶς ἐξετάσεως, δόξαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως ἐνεγκεῖν ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως τῶν ἐπαίνων ἀξιουμένῳ. Εἰ δὲ καταδέχοιτο τὴν μέχρις ἡμῶν ὁδὸν ὁ μέγας, σὸ μικρὸν κέρδος ἰδεῖν σε μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας.

193

158. ANTIOXΩ

Ἐπειδὴ ἀντέστησάν μοι αἱ ἁμαρτίαι μου πρὸς τὸ μὴ δυνήθηναί με ἦν πάλαι ἔσχον ἐπιθυμίαν τῆς ὑμετέρας συντυχίας ἀγα-

Ἐπιστολή 146. Ἐγράφη τὸ 373 πρὸς τὸν ἀνεπιὸν τοῦ Εὐσεβίου Σαμοσάτων Ἀντίοχον. Εἰς τὸν ἴδιον ἀπευθύνονται καὶ αἱ ἐπιστολαὶ 157 Α' τ., 158, 168 Α' τ.

192

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 146
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΤΙΟΧΟΝ

Δὲν δικαιούμαι νὰ σὲ κατηγορήσω δι' ἀργίαν ἢ ραθυμίαν, λόγῳ τῆς ὁποίας ἐσιώπησες ἐνῶ εἶχες εὐκαιρίαν νὰ γράψης. Διότι τὸν χαιρετισμὸν ποῦ μοῦ ἔστειλες μὲ τὴν τιμίαν χεῖρά σου θεωρῶ πολυτιμότερον πολλῶν ἐπιστολῶν. Ὡς ἀπάντησιν εἰς αὐτὸν λοιπὸν σὲ ἀντιχαιρετίζω καὶ παρακαλῶ νὰ ἀφοσιωθῆς μὲ ζῆλον εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, παιδαγωγῶν μὲ τὸν λόγον ὅλα τὰ πάθη τῆς σαρκὸς καὶ ἔχων διαρκῶς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν στερεωμένην μέσα εἰς τὴν ψυχὴν σου ὡσὰν εἰς κάποιον ἀγιώτατον ναόν. Παρακαλῶ δὲ ἐπίσης ἐνώπιον κάθε πράξεως καὶ κάθε λόγου νὰ λαμβάνης πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ δικαστήριον τοῦ Χριστοῦ, ὥστε αἱ ἐπὶ μέρους ἐνέργειαι σου συγκεντρῶνται μαζὶ δι' ἐκείνην τὴν ἀκριβολόγον καὶ φοβερὰν ἐξέτασιν, νὰ σοῦ προσκομίσουν δόξαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως, ὅποτε θὰ κριθῆς ἄξιος τῶν ἐπαίνων ἐνώπιον ὅλης τῆς κτίσεως.

Ἐάν ὁ μέγας ἄνθρωπος ¹ κατεδέχετο νὰ διανύσῃ τὴν μέχρις ἡμῶν ὁδόν, δὲν θὰ εἶναι μικρὸν τὸ κέρδος νὰ σὲ ἴδωμεν εἰς τὴν πόλιν μας μαζὶ του.

193

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 158
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΤΙΟΧΟΝ

Ἐπειδὴ μὲ ἠμπόδισαν αἱ ἁμαρτίαι μου νὰ δυνηθῶ νὰ πραγματοποιήσω τὴν ἐπιθυμίαν ποῦ εἶχα ἀπὸ παλαιὰ νὰ

1. Ὁ θεῖος τοῦ Ἀντιόχου Εὐσέβιος.

Ἐπιστολή 158. Ἐγράφη τὸ 373 πρὸς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Εὐσεβίου Σαμοσάτων Ἀντιόχου.

γείν εἰς πέρας, γράμμασι γοῶν παραμυθῶμαι τὴν ἀπόλειπιν· καὶ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς μὴ διαλιπεῖν μεμνημένους ἡμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα, εἴαν ζῶμεν, καταξιωθῶμεν ὑμῶν ἀπολαῦσαι, εἰ δὲ μὴ, διὰ τῆς βοήθειας τῶν προσευχῶν ὑμῶν μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος μεταναστῶμεν ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου. Τὸν δὲ ἀδελφὸν τὸν ἐπὶ τὰς καμήλους παρατιθέμεθα ὑμῖν.

194

219. ΤΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ ΚΛΗΡΩ

1. Ὁ πάντα μέτρῳ καὶ σταθμῷ ὀρίζων ἡμῖν Κύριος, καὶ τοὺς πειρασμοὺς ἐπάγων μὴ ὑπερβαίνοντας ἡμῶν τὴν δύναμιν, ἀλλὰ δοκιμάζων μὲν διὰ τῆς περιστάσεως τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας, οὐκ ἔων δὲ πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνανται ὑπενεργεῖν, καὶ ποτίζων δάκρυσιν ἐν μέτρῳ τοὺς ὀφείλοντας διαδειχθῆναι εἰ ἐν ταῖς θλίψεσι τὸ πρὸς τὸν Θεὸν εὐχάριστον διασώζουσι, μάλιστα ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τῆς καθ' ὑμᾶς τὸ ἑαυτοῦ φιλάνθρωπον ἐφάνερωσε, μὴ συγχωρήσας ὑμῖν τὸν παρὰ τῶν ἐχθρῶν διωγμὸν τοιοῦτον ἐπενεχθῆναι οἷον δύνασθαι τινὰς περιτρέψαι ἢ διασαλεῦσαι ἀπὸ τῆς πίστεως τῆς εἰς τὸν Χριστόν. Κούφοις γάρ καὶ εὐκαταγωνίστοις ἀντιπάλοις παραζεύξας ὑμᾶς, ἐν τῇ κατ' αὐτῶν νίκη τὸ βραβεῖον ὑμῖν τῆς ὑπομονῆς ἠΰτρῆπισεν. Ἄλλ' ὁ κοινὸς ἐχθρὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν, ὁ ταῖς ἑαυτοῦ μεθοδείαις ἀντιμαχόμενος τῇ χρηστότητι τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ εἶδεν ὑμᾶς ὡς τεῖχος κραταιὸν τῆς ἔξωθεν προσβολῆς καταφρονοῦντας, ἐν ὑμῖν αὐτοῖς, ὡς ἀκούω, ἐπε-

Ἐπιστολὴ 219. Ἐγράφη τὸ 375. Ἐνισχυτικὴ πρὸς τοὺς κληρικοὺς τῶν

συναντηθῶ μαζί σου, παρηγορῶ τὴν ἀπουσίαν μὲ τὸ γράμμα. Καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ μὴ παραλείψετε νὰ μᾶς ἐνθυμῆσθε εἰς τὰς προσευχάς, οὕτως ὥστε, ἐὰν ζῶμεν, νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ σᾶς ἀπολαύσωμεν, εἰδεμή, νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον διὰ τὰς βοηθείας τῶν προσευχῶν σας μὲ ἀγαθὴν ἐλπίδα. Τὸν δὲ ἀδελφὸν τὸν ἐμπειπιστευμένον τὰς καμήλους ἀναθέτομεν εἰς σᾶς.

194

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 219

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΛΗΡΟΝ ΤΩΝ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

1. Ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος μᾶς ὀρίζει τὰ πάντα μὲ μέτρα καὶ σταθμὰ καὶ μᾶς στέλλει πειρασμούς πού δὲν ὑπερβαίνουν τὴν δύναμίν μας, ὁ ὁποῖος δοκιμάζει τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας μὲ τὰς ἀντιξοότητες, δὲν ἀφήνει δὲ νὰ πειρασθοῦν περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἠμποροῦν νὰ βαστάσουν, ὁ ὁποῖος ποτίζει μὲ δάκρυα ἐν μέτρῳ αὐτοὺς πού πρέπει νὰ δείξουν ἐὰν εἰς τὰς θλίψεις διατηροῦν τὴν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεόν, αὐτὸς ἐφανέρωσε τὴν φιλάνθρωπίαν του ἰδίως εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν ἰδικῶν σας ὑποθέσεων. Τὴν ἐφανέρωσε δὲ μὲ τὸ νὰ μὴ ἐπιτρέψη νὰ σᾶς ἐπιβληθῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοιοῦτος διωγμὸς, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ συντρίψη ἢ διασαλεύση μερικοὺς ἀπὸ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Διότι σᾶς παρέταξε ἔναντι ἐλαφρῶν καὶ εὐκόλων ἀντιπάλων, οὕτω δὲ μὲ τὴν ἐναντίον των νίκην σᾶς ἠτοίμασε τὸ βραβεῖον τῆς ὑπομονῆς. Ἄλλ' ὁ κοινὸς ἐχθρὸς τῆς ζωῆς μας, πού μὲ τὰ μηχανεύματά του ἀντιμάχεται εἰς τὴν χρηστότητα τοῦ Θεοῦ, μόλις σᾶς εἶδε νὰ περιφρονῆτε τὴν ἐξωτερικὴν προσβολὴν ὡς κραταιὸν τεῖχος, ὅπως ἀκούω, ἐπενόησε νὰ προκληθοῦν μεταξὺ σας μερικαὶ στενοχωρία καὶ μικροψυχία, αἱ ὁποῖαι

Σαμοσάτων, οἱ ὁποῖοι ἔστεροῦντο τοῦ ἡγέτου των ἐπισκόπου Εὐσεβίου, ἔξορίστου ἀπὸ τοῦ προηγούμενου ἔτους εἰς τὴν Θράκην.

νόησε γενέσθαι τινὰς λύπας πρὸς ἀλλήλους καὶ μικροψυχίας, αἱ παρὰ μὲν τὴν πρώτην μικραὶ εἰσι καὶ εὐθεράπευτοι, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ὑπὸ φιλονικίας ἀξαναόμεναι εἰς ἀνίατον παντελῶς ἐκπίπτειν πεφύκασιν. Διὸ ὄρωμυσα πρὸς τὴν διὰ τοῦ γράμματος τοῦδε παράκλησιν. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατὸν, αὐτὸς ἂν παραγενόμενος δι' ἔμαντοῦ ἰκέτευσα ὑμᾶς. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οἱ καιροὶ οὐκ ἐπιτρέπουσι, τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀνθ' ἰκετηρίας ὑμῖν προτείνομεν, ἵνα αἰδεσθέντες ἡμῶν τὰς παρακλήσεις καταλύσητε πᾶσαν τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλονικίαν καὶ ταχέως μοι διαπέμψησθε τὴν ἀγαθὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἀφήκατε ἀλλήλοις τὰς μέμψεις.

2. Ἐκεῖνο γὰρ εἰδέναι βούλομαι τὴν σύνεσιν ὑμῶν, ὅτι ἐκεῖνος μέγας παρὰ Θεῶ ὁ ταπεινοφρόνως ὑποκατακλιθεὶς τῷ πλησίον, καὶ ἀνεπαισχύντως ἐφ' ἑαυτὸν δεξάμενος τὰ ἐγκλήματα, κἂν μὴ ἀληθῆ ᾖ, ὑπὲρ τοῦ τὸ μέγα ὄφελος τὴν εἰρήνην χαρίσασθαι τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ. Γενέσθω οὖν ἐν ὑμῖν ἄμιλλα ἀγαθῆ, τίς πρῶτος καταξιωθῆ νιὸς Θεοῦ κληθῆναι, διὰ τῆς εἰρηνοποιίας ἑαυτῷ τὸ ἄξιωμα τοῦτο περιποιησάμενος. Ἐπέστειλε δὲ καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος ὑμῖν τὰ πρόποντα, καὶ ἐπιστέλλει πάλιν τὰ ἐπιβάλλοντα αὐτῷ. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ ἔτι συγκεχωρηθῆσαι ἐγγύτεροι ὑμῶν εἶναι ἀμελεῖν τῶν καθ' ὑμᾶς οὐκ δυνάμεθα. Ὅθεν καὶ παραγενομένου τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ Θεοδώρου τοῦ ὑποδιακόνου καὶ εἰπόντος τὴν Ἐκκλησίαν ἐν λύπῃ εἶναι καὶ ταραχῇ, σφοδρῶς συντριβέντες καὶ βαθεῖα δδύνη τὴν καρδίαν πληγέντες ἠσυχάσαι οὐκ ἠνεσχόμεθα, ἀλλὰ παρεκαλέσαμεν ὑμᾶς πᾶσαν δικαιολογίαν τὴν πρὸς ἀλλήλους ῥίψαντας καταπράξασθαι τὴν εἰρήνην, ἵνα μήτε ἡδονὴν τοῖς ἐναντίοις παρᾶσχησθε, μήτε τὸ καύχημα

1. Ὁ Εὐσέβιος.

εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν εἶναι μικραὶ καὶ εὐθεράπευτοι, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ὁμως, αὐξανόμεναι ὑπὸ τῆς φιλονικίας, συνηθίζουσι νὰ καθίστανται ἐντελῶς ἀνίατοι.

Διὰ τοῦτο ὤρμησα πρὸς τὴν διὰ τοῦ παρόντος γράμματος παρηγορίαν. Ἐὰν βέβαια ἦτο δυνατόν, θὰ ἤρχόμην ἐγὼ ὁ ἴδιος, διὰ νὰ σᾶς ἰκετεύσω μόνος μου. Ἐπειδὴ ὁμως αὐτὸ δὲν τὸ ἐπιτρέπουν αἱ περιστάσεις, σᾶς ἀπευθύνομεν αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν, ὥστε ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὰς παρακλήσεις ἡμῶν νὰ καταπαύσετε κάθε φιλονικίαν μεταξύ σας καὶ ταχέως νὰ μοῦ στείλετε τὴν καλὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἀφήσατε τὰς ἀμοιβαίας κατηγορίας.

2. Θέλω δὲ νὰ γνωρίζῃ ἡ σύνεσις σας τοῦτο, ὅτι μέγας πλησίον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ὑποκλίνεται ταπεινοφρόνως εἰς τὸν πλησίον καὶ δέχεται, χωρὶς νὰ προσβάλλεται, τὰς κατηγορίας, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν εἶναι ἀληθεῖς, διὰ νὰ χάριση εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ τὸ μέγα ὄφελος, τὴν εἰρήνην. Ἄς ἐπικρατήσῃ λοιπὸν ἀνάμεσά σας εὐγενῆς ἀμιλλα, ποῖος πρῶτος θὰ καταξιωθῇ νὰ ὀνομασθῇ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κερδίζων δι' ἑαυτὸν τὸ ἀξίωμα τοῦτο μὲ τὴν εἰρηνοποιίαν.

Σᾶς ἔγραψε δὲ καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος¹ τὰ πρόποντα καὶ πάλιν θὰ σᾶς ξαναγράψῃ ὅ,τι ἐπιβάλλεται. Παρὰ ταῦτα ὁμως δὲν δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ ἀδιαφορῶμεν διὰ τὴν κατάστασίν σας, ἀφοῦ ἀκόμη μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ εἴμεθα πλησιέστεροι εἰς σᾶς². Διὰ τοῦτο, ὅταν ἔφθασεν ἐδῶ ὁ εὐλαβέστατος ἀδελφὸς Θεόδωρος, ὁ ὑποδιάκονος, καὶ εἶπεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι εἰς λύπην καὶ ταραχήν, ἐκτυπήθημεν εἰς τὴν καρδίαν ἀπὸ συντριβὴν καὶ βαθεῖαν ὀδύνην καὶ δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἡσυχάσωμεν, ἀλλὰ σᾶς παρεκαλέσαμεν νὰ ἀποκαταστήσετε τὴν εἰρήνην ἀπορρίπτοντες ἀπὸ τὸ μέσον σας κάθε διένεξιν, οὕτως ὥστε οὔτε εὐχαρίστησιν νὰ προσφέρετε εἰς τοὺς ἀντιθέτους, οὔτε τῆς Ἐκκλησίας τὸ καύχημα νὰ προδώσετε, τὸ

2. Ἐννοεῖ ὅτι δὲν ἔχει ὁ ἴδιος ἐξορισθῆ ἀκόμη καὶ εἶναι πλησιέστερα εἰς τὰ Σαμόσατα ἀπὸ ὅσον ὁ Εὐσέβιος.

τῆς Ἐκκλησίας προδῶτε δ νῦν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διαβεβόηται, ὅτι οἱ πάντες ὡς ὑπὸ μιᾶς ψυχῆς καὶ καρδίας οἰκονομούμενοι ἐν ἐνὶ σώματι οὕτω διάγετε. Πάντα τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, τοὺς τε ἐν ἀξιώμασι καὶ δυναστείαις πολιτικάις καὶ τοῦ παντός κλήρον τὸ πλήρωμα διὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας κατασπαζόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν ὁμοίους ἑαυτοῖς διαμεῖναι. Οὐδεμίαν γὰρ προσθήκην ἐπιζητοῦμεν, διὰ τὸ πᾶσαν ὑπερβολὴν προλαβόντας αὐτοὺς διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπιδείξεως ἀποκλεῖσαι.

195

241. ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

Οὐχ ὥστε πλείους ποιῆσαι τὰς ἀθυμίας, τῶν δυσχερῶν πολλὰκις ἐν τοῖς πρὸς τὴν τιμιότητά σου γράμμασιν οὐ φειδόμεθα, ἀλλ' ὥστε ἑαυτοῖς τέ τινα παραμυθίαν δοῦναι διὰ τῶν στεναγμῶν, οἳ πεφύκασί πως τὸ ἐν τῷ βάθει ἀλγεινὸν διαφορεῖν, ὅταν γίνωνται, καὶ τὴν σὴν μεγαλόνοιαν πρὸς ἔκτενεστέραν τὴν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν εὐχὴν παρορμηῆσαι. Ἐπεὶ καὶ Μωσῆς ἠῤῥαχετο μὲν ἀεὶ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ δηλονότι, ὅτε μέντοι πρὸς τὸν Ἀμαλήκ ἀγῶν αὐτῷ συνειστίκει, οὐ καθῆκε τὰς χεῖρας ἐξ ἕω μέχρις ἐσπέρας, ἀλλ' ἢ ἕκτασις τῶν χειρῶν τοῦ ἀγίου τῷ τέλει τῆς μάχης συναπηρτίζετο.

Ἐπιστολὴ 241. Ἐγράφη τὸ 376, ὅτε ὁ Εὐσέβιος ἦτο ἀκόμη ἐξόριστος εἰς τὴν Θράκην.

ὁποῖον ἔχει γίνεῖ ἐξακουστὸν εἰς ὄλην τὴν οἰκουμένην, ὅτι δηλαδὴ οἱ πάντες ζῆτε εἰς ἓνα σῶμα ὡσάν νά κυβερνᾶσθε ἀπὸ μίαν ψυχὴν καὶ καρδίαν.

Ἄσπαζόμεθα διὰ μέσου τῆς εὐλαβείας σας ὅλον τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἀξιωματούχους καὶ πολιτικούς ἄρχοντας, καὶ ὀλόκληρον τὸ πλήρωμα τοῦ κλήρου, καὶ τοὺς παρακαλοῦμεν νά διαμείνουν ὅμοιοι μὲ τοὺς ἑαυτοὺς των. Δὲν ζητοῦμεν δηλαδὴ καμμίαν αὐξησιν, ἐφ' ὅσον σεῖς οἱ ἴδιοι μὲ τὴν ἐπίδειξιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀπεκλείσατε προκαταβολικῶς τὴν αὐξησιν.

195

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 241

ΠΡΟΣ ΕΥΣΕΒΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

Πολλάκις χωρὶς φειδῶ ἀνακοινῶνομεν τὰς δυσχερείας εἰς τὴν τιμιότητά σου μὲ τὰ γράμματα· πράττομεν δὲ τοῦτο ὄχι διὰ νά πολλαπλασιάσωμεν τὰς στενοχωρίας σου, ἀλλὰ διὰ νά δώσωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας κάποιαν παρηγορίαν μὲ τοὺς στεναγμούς, οἱ ὁποῖοι συνηθίζουσι νά ἀνακουφίζουσι τὸν πόνον πού ἐμφωλεῦει εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς, ὅταν ἐκδηλώνωνται, καὶ διὰ νά παρακινήσωμεν τὴν μεγαλοψυχίαν σου πρὸς ἐκτενεστέραν προσευχὴν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν. Διότι καὶ ὁ Μωυσῆς ἠύχετο πάντοτε μὲν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀσφαλῶς, ὅταν ὁμως διεξήγετο ὁ ἀγὼν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀμαλήκ δὲν κατεβίβασε τὰς χεῖράς του ἀπὸ τὸ πρῶν ἕως τὴν ἑσπέραν, καὶ ἡ ὑψωσις τῶν χειρῶν τοῦ ἀγίου ἑσταμάτησε μαζί μὲ τὸ τέλος τῆς μάχης.

120. ΜΕΛΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Γράμματα ἔδεξάμην παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Εὐσεβίου προστάσσοντα πάλιν γραφῆναι τοῖς Δυτικοῖς περὶ τινῶν ἐκκλησιαστικῶν. Καὶ ἐβουλήθη παρ' ἡμῶν τυπωθῆναι τὴν ἐπιστολὴν, ὑπογραφῆναι δὲ παρὰ πάντων τῶν κοινωνικῶν. Ἐπεὶ οὖν οὐχ εὖρον ὅπως ἐπιστείλω περὶ ὧν ἐπέταξε, παρέπεμψα τὸ ἔπομνηστικὸν τῇ θεοσεβείᾳ σου, ἵνα καὶ αὐτῷ ἐντυχῶν καὶ τοῖς ἀναφερομένοις παρὰ τοῦ ποθεινοτάτου ἀδελφοῦ Σαγκτισσίμου τοῦ συμπρεσβυτέρου προσσχῶν αὐτὸς καταξιώσης, ὡς παρίσταταί σοι, περὶ τούτων τυπῶσαι, ἡμῶν ἐτοίμως ἔχόντων καὶ αὐτῷ συνθέσθαι καὶ ταχέως ποιῆσαι περικομισθῆναι τοῖς κοινωνικοῖς, ὥστε τὰς πάντων ὑπογραφὰς ἔχοντα ἀπελθεῖν τὸν μέλλοντα ὁρμᾶν πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Δύσιν ἐπισκόπους. Ταχέως ἡμῖν τὸ παριστάμενον τῇ ὁσιότητί σου γνωρισθῆναι κέλευσον, ἵνα μὴ ἀγνοῶμεν τὰ δό-

Ἐπιστολὴ 120. Ἐγρᾶφῃ τὸ 373. Κύριον θέμα τῆς εἶναι ἡ ἀνάγκη συντάξεως νέας ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς δυτικούς ἐπισκόπους καὶ ὑπογραφῆς τῆς ἀπὸ δλους τοὺς κοινωνικούς τῶν Ὁρθοδόξων. Ἡ νέα αὕτη ἐπιστολὴ εἶναι διάφορος τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 92 καὶ δὲν φαίνεται νὰ ἐστάλη πρὶν ἀπὸ τὸ 376, λόγῳ τῶν ποικίλων γεγρονότων, ἧτοι τῆς ἐπίσημου ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τῶν Δυτικῶν τοῦ Παυλίνου Ἀντιοχείας ἀντὶ τοῦ Μελετίου καὶ τῶν πιέσεων ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος. Τὴν ἐπιστολὴν μετέφερεν ὁ πρε-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 120
ΠΡΟΣ ΜΕΛΕΤΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Ἐδέχθην γράμμα ἀπὸ τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Εὐσέβιον¹, παραγγέλλοντα νὰ γραφοῦν πάλιν ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς δυτικούς ἐπισκόπους δι' ὠρισμένα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Καὶ ἠθέλησε νὰ συνταχθῇ ἀπὸ ἡμᾶς ἡ ἐπιστολή, νὰ ὑπογραφῇ δὲ ἀπὸ ὄλους τοὺς ἔχοντας κοινωνίαν μὲ ἡμᾶς. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ηὔρα τὸν τρόπον νὰ συνθέσω τὰ θέματα ποὺ προέτεινε, παραπέμπω τὸ μνημόνιον² εἰς τὴν θεοσέβειάν σου, οὕτως ὥστε σύ, ἀναγινώσκων αὐτὸ καὶ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅσα ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν ποθεινότατον ἀδελφὸν Σαγκτίσσιμον τὸν συμπρεσβύτερον, ν' ἀξιωθῆς νὰ διατυπώσης τὰ θέματα κατὰ τὴν κρίσιν σου· ἡμεῖς δὲ εἴμεθα πρόθυμοι καὶ νὰ συμφωνήσωμεν μὲ αὐτὸ τὸ κείμενον καὶ νὰ τὸ περιφέρωμεν εἰς τοὺς κοινωνικούς μας γρήγορα, ὥστε ὁ μέλλων νὰ ταξιδεύσῃ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Δύσεως ν' ἀπέλθῃ ἔχων τὰς ὑπογραφὰς ὄλων. Διάταξε λοιπὸν νὰ καταστῇ εἰς ἡμᾶς γνωστὸν ὅ,τι κρίνεται ὀρθὸν ἀπὸ τὴν ὁσιότητά σου, διὰ νὰ μὴ ἀγνοῶμεν ὅσα ἀπεφάσεις.

σβύτερος Σαγκτίσσιμος, ὁ ὁποῖος ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὰς διαπραγματεύσεις μεταξὺ Βασιλείου καὶ Δυτικῶν.

1. Τὸν Εὐσέβιον Σαμοσάτων.

2. Τὸ μνημόνιον ποὺ τοῦ εἶχε στείλει ὁ Εὐσέβιος.

ξαντά σοι. Περὶ δὲ τῶν τυρρευομένων ἢ καὶ ἤδη ἐσκευωρημένων καθ' ἡμῶν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ ἀνοίσει ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς τῇ τιμιότητί σου, εἰάν περ μὴ προλαβοῦσα ἡ φήμη τῶν γενομένων φανερὰ ποιήσῃ τὰ πεπραγμένα. Καὶ γὰρ ἐγγύς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς ἐκβάσεως τῶν ἀπειλουμένων. Γινώσκεις δὲ βούλομαι τὴν εὐλάβειάν σου ὅτι ὁ ἀδελφὸς Ἀνθίμος Φαῦστον, τὸν συνόντα τῷ πάπα, ἐπίσκοπον ἐχειροτόνησε μηδὲ ψήφους δεξαμένος καὶ τῷ τόπῳ χειροτονήσας τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Κυρίλλου, ὥστε στάσεων ἐμπλήσαι τὴν Ἀρμενίαν. Ἴνα τοίνυν μὴ καταφεύσονται ἡμῶν, μηδὲ αὐτοὶ τὴν αἰτίαν σχῶμεν τῆς ἀταξίας τῶν γενομένων, ἐγνώρισα ταῦτα τῇ σεμνότητί σου. Δῆλον δὲ ὡς καὶ αὐτὸς καταξιώσεις γνώριμα ποιῆσαι τοῖς λοιποῖς. Ἐγούμαι γὰρ πολλοὺς λυπήσειν τὴν ἀταξίαν ταύτην.

197

129. ΜΕΛΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

1. Ἦδειν ὅτι ξενίσει τὴν ἀκοήν τῆς τελειότητός σου τὸ νῦν ἐπιφυνὲν ἔγκλημα τῷ πάντα εἰπεῖν εὐκόλῳ Ἀπολιναρίῳ. Καὶ γὰρ οὐδὲ αὐτὸς τὸν πρὸ τούτου χρόνον ἤμην ἐπιστάμενος ἔχειν, ἀλλὰ νῦν οἱ Σεβαστηνοὶ διερευνησάμενοι πόθεν αὐτὰ ἦνεγκαν εἰς τὸ μέσον καὶ περιφέρουσι σύνταγμα ἐξ οὗ μάλιστα καὶ ἡμᾶς καταδικάζουσιν, ὡς τὰ αὐτὰ φρονοῦντας, ἔχον ῥήσεις τοιαύτας· «ὥστε παν-

3. Πρόκειται περὶ τῆς χειροτονίας τοῦ Φαύστου ὡς ἐπισκόπου Ἀρμενίας ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου Τυάνων χωρὶς ψήφον ἐκ τῆς περιοχῆς. Βλ. ἐπιστολὰς 121 Β' τ. καὶ 122.

4. Πάπας λέγεται ἐδῶ πιθανῶς ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας, ὡς μοναχικὸς ἡγέτης.

Ἐπιστολὴ 129. Ἐγράφη τὸ τέλος τοῦ 373 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 374, ὅπως

Περὶ δὲ τῶν συνωμοσιῶν ποὺ πλέκονται καὶ τῶν σκευωριῶν ποὺ ἔγιναν ἤδη ἐναντίον μας εἰς τὴν Ἀντιόχειαν θὰ ἀναφέρῃ εἰς τὴν τιμιότητά σου ὁ ἴδιος ἀδελφός, ἐὰν δὲν προλάβῃ νὰ σοῦ φανερώσῃ τὰ διαπραχθέντα ἢ φήμῃ τῶν γενομένων. Πράγματι ἡ ἐλπιζομένη ἔκβασις τῶν ἀπειλουμένων πλησιάζει.

Θέλω δὲ νὰ γνωρίζῃ ἡ εὐλάβειά σου ὅτι ὁ ἀδελφὸς Ἄνθιμος ἐχειροτόνησε τὸν Φαῦστον³, τὸν σύντροφον τοῦ πάπα⁴, ἐπίσκοπον χωρὶς νὰ λάβῃ ψήφους· τὸν ἐχειροτόνησε δὲ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀδελφοῦ Κυρίλλου, διὰ νὰ γεμίσῃ τὴν Ἀρμενίαν μὲ σχίσματα. Ἐγνώρισα δὲ αὐτὰ εἰς τὴν σεμνότητά σου διὰ νὰ μὴ ψευδολογοῦν εἰς βάρος μας καὶ ἐπισύρωμεν ἡμεῖς τὴν αἰτίαν τῆς ἀταξίας αὐτῶν ποὺ ἔγιναν. Εἶναι δὲ φανερόν ὅτι καὶ σὺ θ' ἀξιώσῃς νὰ τὰ γνωστοποιήσῃς εἰς τοὺς λοιπούς. Νομίζω δὲ ὅτι πολλοὺς θὰ λυπήσῃ ἡ ἀταξία αὐτή.

197

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 129 ΠΡΟΣ ΜΕΛΕΤΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

1. Ἐγνώριζα ὅτι θὰ ξενίσῃ τὴν ἀκοὴν τῆς τελειότητός σου ἡ ἐγερθεῖσα κατηγορία ἐναντίον τοῦ δι' ὅλα εὐκόλου Ἀπολιναρίου. Ἔως τώρα οὔτε ἐγὼ ἐγνώριζα ὅτι ὑπάρχουν σχετικαὶ μαρτυριαί, ἀλλὰ τώρα οἱ Σεβαστηνοὶ κατόπιν ἐρεύνης κάπου τὰς ἀνεκάλυψαν καὶ τὰς προσεκόμισαν εἰς τὸ μέσον, περιφέρουν δὲ ἓνα κείμενον ἐπὶ τῷ βάσει τοῦ ὁποίου καταδικάζουν καὶ ἡμᾶς ὡς δῆθεν ἔχοντας τὰ ἴδια φρονήματα, ἔχον

καὶ ἡ ἐπιστολὴ ὑπ' ἀριθμὸν 130 Β'τ. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας ἐκυκλοφοροῦσαν κείμενα τοῦ Ἀπολιναρίου Λαοδικείας, ἀλλ' ἐνδιεφέροντο κυρίως νὰ δείξουν ὅτι καὶ ὁ Βασίλειος ἐσυμφωνοῦσε μὲ αὐτά. Ὁ Βασίλειος καταδικάζει τὰ κείμενα τοῦ Ἀπολιναρίου, ἔπειτα δὲ δίδει πληροφορίας εἰς τὸν Μελέτιον περὶ τῆς ἀπέναντί του στάσεως τοῦ αὐτοκράτορος καὶ οδηγίας περὶ τῆς συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς Δυτικούς.

ταχῆ συνεζευγμένως, μᾶλλον δὲ ἠνωμένως τῆ ἑτερότητι νοεῖν ἀναγκαῖον τὴν πρώτην ταυτότητα, καὶ δευτέραν καὶ τρίτην λέγοντας τὴν αὐτήν. "Ὅπερ γάρ ἐστι πρώτως ὁ Πατήρ, τοῦτό ἐστι δευτέρως ὁ Υἱὸς καὶ τρίτως τὸ Πνεῦμα. Αὐθις δὲ ὅπερ ἐστὶ πρώτως τὸ Πνεῦμα, τοῦτο δευτέρως τὸν Υἱόν, καθὸ δὴ καὶ ὁ Κύριός ἐστι τὸ Πνεῦμα· καὶ τρίτως τὸν Πατέρα, καθὸ δὴ Πνεῦμα ὁ Θεός. Καί, ὡς βιαιότερον σημαίνει τὸ ἄρρητον, τὸν Πατέρα πατρικῶς Υἱὸν εἶναι, τὸν δὲ Υἱὸν υἱικῶς Πατέρα. Καὶ ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ Πνεύματος, καθὸ δὴ εἰς Θεὸς ἢ Τριάς». Ταῦτά ἐστι τὰ θρυλούμενα, ἃ οὐδέποτε δύναμαι πιστεῦσαι πλάσματα εἶναι τῶν περιφερόντων, εἰ καὶ ὅτι ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς συκοφαντίας οὐδὲν λογίζομαι αὐτοῖς ἀτόλμητον εἶναι. Γράφοντες γάρ τισι τῶν καθ' ἑαυτοὺς καὶ προσθέντες τὴν καθ' ἡμῶν διαβολὴν ἐπήγαγον ταῦτα, ῥήματα μὲν αἰρετικῶν ὀνομάσαντες, τὸν δὲ πατέρα τῆς συγγραφῆς ἀποκρυψάμενοι, ἵνα τοῖς πολλοῖς ἡμεῖς νομισθῶμεν εἶναι οἱ λογογράφοι. Πλὴν ἀλλ' οὐκ ἂν τοῦ μέχρι ῥήματα συνθεῖναι προῆλθεν αὐτῶν ἡ ἐπίνοια, ὡς γε ἐμαντὸν πείθω. "Ὅθεν, ὑπὲρ τοῦ καὶ τὴν καθ' ἡμῶν κρατοῦσαν βλασφημίαν ἀπόσασθαι καὶ δεῖξαι πᾶσιν ὡς οὐδὲν ἡμῖν ἐστι κοινὸν πρὸς τοὺς ἐκεῖνο λέγοντας, ἠναγκάσθημεν μνησθῆναι τοῦ ἀνδρὸς ὡς προσεγγίζοντος τῆ ἀσεβείᾳ τοῦ Σαβελλίου. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.

2. Ἐκ τῆ ἀποστολῆς τοῦ στρατοπέδου ἤκε τις ἀγγέλλων, ἐπὶ τῆ πρώτῃ κινήσει τοῦ κρατοῦντος, ἦν ἐκίνησαν αὐτὸν οἱ τὰς διαβολὰς ἡμῶν

1. Β' Κορ. 3, 17.

2. Ἰω. 4, 24.

3. Τῶν ἀνθρώπων τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας δηλαδή, ποὺ ἐσυκοφαντοῦσαν καὶ τὸν Βασίλειον.

4. Τὸν Ἀπολινάριον.

τοιαύτας προτάσεις· «Ὡστε εἶναι ἀναγκαῖον τὴν πρώτην ταυτότητα νὰ νοῶμεν παντοῦ συζευγμένην, μᾶλλον δὲ ἠνωμένην μὲ τὴν ἑτερότητα, καὶ νὰ λέγωμεν τὴν ἰδίαν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην. Διότι ὅ,τι εἶναι κατὰ πρῶτον ὁ Πατήρ, τοῦτο εἶναι κατὰ δεύτερον ὁ Υἱὸς καὶ κατὰ τρίτον τὸ Πνεῦμα. Ἐπίσης δὲ ὅ,τι εἶναι κατὰ πρῶτον τὸ Πνεῦμα, τοῦτο εἶναι κατὰ δεύτερον ὁ Υἱός, καθ' ὅσον καὶ ὁ Κύριός ἐστι τὸ Πνεῦμα¹, καὶ κατὰ τρίτον ὁ Πατήρ, καθ' ὅσον βεβαίως Ἰεῦμα ὁ Θεός². Καὶ ὅσον δύναται νὰ ἐκφρασθῇ τὸ ἄρρητον μὲ κάποιαν βίαν, ὁ Πατήρ εἶναι πατρικῶς Υἱός καὶ ὁ Υἱὸς υἱικῶς Πατήρ. Τὸ ἴδιον δὲ καὶ ὡς πρὸς τὸ Πνεῦμα, καθ' ὅσον ἡ Τριάς εἶναι εἰς Θεός».

Αὐτὰ εἶναι τὰ θρυλούμενα τὰ ὁποῖα δὲν ἤμπορῶ νὰ πιστεύσω ποτὲ ὅτι εἶναι πλάσματα αὐτῶν ποὺ τὰ περιφέρουν³, μολονότι, κρίνων ἀπὸ τὴν συκοφαντίαν των ἐναντίον μας, δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ μὴ τὸ τολμοῦν.

Πράγματι γράφοντες πρὸς μερικοὺς ὁμόφρονάς των, ἀφοῦ ἐξέθεσαν τὴν ἐναντίον μας διαβολήν, προσέθεσαν τὰ ὡς ἄνω. Ὡνόμασαν δὲ αὐτὰ λόγους αἰρετικῶν, ἀλλ' ἀπέκρυψαν τὸν πατέρα τῆς συγγραφῆς, διὰ νὰ νομισθῶμεν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα οἱ συντάκται. Ἡ δὲ ἐφευρετικότης των δὲν ἔφθασε μόνον μέχρι τῆς συνθέσεως λόγων, ὅπως εἶμαι πεπεισμένος. Διὰ τοῦτο, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀποκρούσωμεν τὴν ἐναντίον μας διαδοθεῖσαν συκοφαντίαν καὶ νὰ δείξωμεν εἰς ὅλους ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε κοινὸν πρὸς τοὺς λέγοντας ἐκεῖνα, ἠναγκάσθημεν νὰ μνημονεύσωμεν τὸν ἄνδρα⁴ ὡς προσεγγίζοντα εἰς τὴν ἀσέβειαν τοῦ Σαβελλίου⁵. Ἄρκετά εἶναι αὐτὰ διὰ τὸ θέμα τοῦτο.

2. Ἦλθε δὲ κάποιος ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀναγγέλλων ὅτι μετὰ τὴν πρώτην κίνησιν τοῦ κρατοῦντος⁶, πρὸς τὴν ὁποίαν τὸν

5. Πράγματι αἱ ἀπόψεις ποὺ περιέχονται εἰς τὸ παρατεθὲν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου κείμενον εἶναι παρόμοιαι μὲ τὰς τοῦ Σαβελλίου, ἀλλὰ δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι τοῦτο προέρχεται ἀπὸ ἔργον τοῦ Ἀπολιναρίου.

6. Τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος.

καταχέοντες, γεγενῆσθαι τινα καὶ δευτέραν γνώμην, ὥστε μὴ δοθῆναι ἡμᾶς ἐκδότους τοῖς κατηγοροῖς μήτε παραδοθῆναι ἡμᾶς τῷ ἐκείνων θελήματι, ὅπερ ἦν ἐξ ἀρχῆς ὀρισθέν, ἀλλὰ τινα γενέσθαι τέως ἀναβολήν. Ἐὰν οὖν ἢ ταῦτα μένη ἢ τούτων τι δόξη φιλανθρωπότερον, σηματοῦμέν σου τῇ θεοσεβείᾳ. Ἐὰν δὲ κρατῇ τὰ πρότερα, οὐδὲ τοῦτό σε λήσεται.

3. Ὁ μέντοι ἀδελφὸς Σαγκτίσσιμος πάντως ἐστὶ παρ' ὑμῖν πάλαι καὶ ἃ ἐπιζητεῖ δήλα γέγονε τῇ τελειότητί σου. Εἰ οὖν φαίνεται ἀναγκαῖόν τι ἔχειν ἢ πρὸς τοὺς Δυτικούς ἐπιστολή, καταξίωσον τυπώσας αὐτὴν διαπέμψασθαι ἡμῖν, ὥστε ποιῆσαι ὑπογραφῆναι παρὰ τῶν ὁμοψύχων, καὶ ἐτοίμην ἔχειν τὴν ὑπογραφὴν ἐν χάρτι κεχωρισμένῳ ὃν δυνάμεθα συνάψαι τῷ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦ συμπρεσβυτέρου περικομιζομένῳ. Ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδὲν εὐρῶν συνεκτικὸν ἐν τῷ ὑπομνηστικῷ οὐκ ἔσχον ὑπὲρ οὗ ἐπιστείλω τοῖς ἐν τῇ Δύσει. Τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα προεἰληπται, τὰ δὲ περιττὰ γράφειν παντελῶς μάταιον. Περὶ δὲ τῶν αὐτῶν ἐνοχλεῖν μὴ καὶ γελοῖον εἶη; Ἐκείνη δὲ μοι ἔδοξεν ὥσπερ ἀγύμναστος εἶναι ἢ ὑπόθεσις καὶ χώραν παρέχειν γράμμασι, τὸ παρακαλέσαι αὐτοὺς μὴ ἀκρίτως δέχεσθαι τὰς κοινωνίας τῶν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἀφικνουμένων, ἀλλ' ἅπαξ μίαν μερίδα ἐκλεξαμένους, τοὺς λοιποὺς ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν κοινωνικῶν προσλαμβάνεσθαι καὶ μὴ παντὶ τῷ πίστιν γράφοντι ἐπὶ προφάσει δὴ τῆς ὀρθοδοξίας προστίθεσθαι — οὕτω γὰρ εὐρεθῆσονται τοῖς μαχομένοις κοινω-

7. Ἡ ἑξασφάλισις ὑπογραφῶν εἰς ἓνα κείμενον 40 ἢ 50 προσώπων ποὺ ἐζοῦσαν εἰς πόλεις ποὺ ἐχωρίζοντο ἀπὸ τεραστίας ἀποστάσεις καὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ συνέλθουν εἰς σύσκεψιν, λόγῳ ἀπαγορεύσεων τῆς φιλαρειανικῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἦτο μέγα πρόβλημα. Διὰ τοῦτο θὰ συνεκentrώνοντο αἱ ὑπογραφαὶ εἰς ἰδιαίτερον χάρτην, ἢ εἰς ἰδιαίτερα φύλλα χάρτου, ἀπὸ τὸν Σαγκτίσσιμον καὶ ἀπὸ ἄλλα πρόσωπα ταυτοχρόνως. Βλ. ἐπιστολὴν 120.

ἐξηρέθισαν οἱ διαδίδοντες τὰς διαβολὰς ἐναντίον μας, ἔγινε καὶ δευτέρα σκέψις, νὰ μὴ δοθῶμεν ὡς λεία εἰς τοὺς κατηγοροὺς καὶ νὰ μὴ παραδοθῶμεν εἰς τὸ θέλημα ἐκείνων, ὅπως εἶχε καθορισθῆ ἀρχικῶς, ἀλλὰ νὰ ἀναβληθῆ ἡ ὑπόθεσις πρὸς τὸ παρὸν. Ἐὰν λοιπὸν διατηρηθοῦν αὐτὰ τὰ μέτρα ἢ ἀποφασισθοῦν ἄλλα φιλανθρωπότερα, θὰ τὸ γνωστοποιήσωμεν εἰς τὴν θεοσέβειάν σου. Ἐὰν δὲ ἐπικρατήσουν αἱ πρῶται ἀποφάσεις καὶ αὐτὸ δὲν θὰ σοῦ ἀποκρυβῆ.

3. Ὁ ἀδελφὸς Σαγκτίσσιμος ὅμως εἶναι ὅπωςδὴποτε πλησίον σας ἀπὸ καιρὸν καὶ ὅσα ζητεῖ ἔγιναν γνωστὰ ἀπὸ τὴν τελειότητά σου. Ἐὰν λοιπὸν φαίνεται ὅτι εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον ἀναγκαῖα ἢ πρὸς τοὺς Δυτικούς ἐπιστολή, ἀξίωσε νὰ τὴν συντάξης καὶ νὰ μᾶς τὴν ἀποστείλης, ὥστε νὰ ἐνεργήσωμεν νὰ ὑπογραφῆ ἀπὸ τοὺς ὁμόφρονas, καὶ νὰ ἔχωμεν ἐτοιμὴν τὴν ὑπογραφὴν εἰς χωριστὸν χάρτην, τὸν ὁποῖον ἠμποροῦμεν νὰ συνάψωμεν πρὸς ἐκεῖνον ποὺ περιφέρεται ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν συμπρεσβύτερον ἡμῶν⁷. Ἐγὼ βέβαια, ἐπειδὴ δὲν ἤϋρα τίποτε σπουδαῖον εἰς τὸ μνημόνιον, δὲν εἶχα ἀντικείμενον νὰ γράψω πρὸς τοὺς Δυτικούς. Πράγματι τὰ μὲν ἀναγκαῖα ἔχουν γραφῆ πρὸς αὐτοὺς παλαιότερα, τὰ δὲ περιττὰ εἶναι μάταιον νὰ τὰ γράφωμεν. Μήπως δὲν εἶναι ἄλλωστε γελοῖον νὰ τοὺς ἐνοχλῶμεν διὰ τὰ ἴδια πράγματα;

Μοῦ ἐφάνη δὲ ὅτι ὑπάρχει ἓνα θέμα ἀχρησιμοποίητον καὶ κατάλληλον διὰ νέον γράμμα, τὸ ἐξῆς· νὰ τοὺς παρακαλέσωμεν νὰ μὴ δέχωνται ἀκρίτως εἰς κοινωνίαν τοὺς ἐρχομένους ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐκλέξουν καὶ ἀναγνωρίσουν ἐφ' ἅπαξ μίαν μερίδα⁸, τοὺς ἄλλους νὰ προσλαμβάνουν ἐπὶ τῇ βάσει μαρτυρίας τῶν κοινωνικῶν καὶ νὰ μὴ συντάσσωνται μὲ καθένα ποὺ ὑπογράφει τὴν ὁμολογίαν πίστεως ὡς πειστήριον τῆς ὀρθοδοξίας του — διότι τότε θὰ εὕρεθῶν νὰ εἶναι

8. Ἀπὸ τὰς δύο βασικῶς ὀρθοδόξους μερίδας καὶ τὰς ἄλλας δύο ἢ τρεῖς παραορθοδόξους.

νοῦντες, οἳ τὰ μὲν ὄηματα πολλάκις τὰ αὐτὰ προβάλλονται, μάχονται δὲ ἀλλήλοις ὅσον οἱ πλείστον διεστηκότες — ἴν' οὖν μὴ ἐπὶ πλείον ἢ αἴρεσις ἐξάπτηται, τῶν πρὸς ἀλλήλους διαστασιαζόντων ἀντιπροβαλλομένων τὰ παρ' αὐτῶν γράμματα, παρακληθῆναι αὐτοὺς ἔδει κεκριμένας ποιεῖσθαι καὶ τὰς τῶν ἐντυγχανόντων αὐτοῖς κοινωνίας καὶ τὰς ἐγγράφως γινομένας κατὰ τὸν τύπον τῆς Ἐκκλησίας.

198

156. ΕΥΑΓΓΡΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

1. Τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ δυσχερᾶναι πρὸς τὸ μῆκος τῶν γραμμάτων, ὥστε καὶ μικρὰ μοι ἔδοξεν εἶναι ἡ ἐπιστολὴ ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἡδονῆς. Τί γὰρ ἦδιον ἄκουσμα τοῦ τῆς εἰρήνης ὀνόματος, ἢ τί τοῦ ὑπὲρ τῶν τοιούτων βουλευέσθαι ἱεροπρεπέστερον καὶ μᾶλλον τῷ Κυρίῳ κεχαρισμένον; Σοὶ μὲν οὖν παρὰσχοι ὁ Κύριος τὸν μισθὸν τῆς εἰρηνοποιίας, οὕτω καλῶς προαιρουμένῳ καὶ σπουδαίως ἐγκειμένῳ πράγματι μακαριστῷ. Ἡμᾶς δὲ νόμιζε, τιμία κεφαλὴ, ἕνεκα μὲν τοῦ προηρηθῆσθαι καὶ εὐχεσθαι ἰδεῖν ποτε τὴν ἡμέραν ἐν ἣ πάντες τὸν αὐτὸν πληροῦσι σύλλογον οἱ ταῖς διανοίαις ἀλλήλων μὴ ἀπεσχισμένοι, μηδενὶ παραχωρεῖν τῶν εἰς τὴν σπουδὴν ταύτην πρωτείων. Καὶ γὰρ ἂν εἶημεν ὡς ἀληθῶς πάντων ἀνθρώπων ἀτοπώτατοι, σχίσμασι καὶ κατατομαῖς Ἐκκλησιῶν ἐφηδόμενοι καὶ μὴ τὴν συνάφειαν τῶν μελῶν τοῦ σώ-

¹Ἐπιστολὴ 156. Ἐγγραφή τὸ 373 ἢ 374. Ὁ πρεσβύτερος Εὐάγγριος, υἱὸς τοῦ Πομπηιανοῦ, ἦτο Ἀντιοχεύς. Εἶχεν ἀκολουθήσει παλαιότερα τὸν ἐπίσκοπον Βερκέλλης Εὐσέβιον εἰς τὴν Δύσιν, τῶρα δέ, τὸ 373, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, διὰ τὴν μετάσχῃ εἰς τὴν προσπάθειαν ρυθμίσεως τοῦ σχίσματος Ἀντιοχείας. Ἄλλ' αἱ ἐλπίδες ποῦ ἐστήριζεν ὁ Βασίλειος εἰς αὐ-

κοινωνοὶ μὲ τοὺς μαχομένους, οἱ ὅποιοι λόγια μὲν πολλάκις προβάλλουν τὰ ἴδια, μάχονται δὲ πρὸς ἀλλήλους σὰν οἱ μεγαλύτεροι ἀνταγωνισταί —. Διὰ τὸ νὰ μὴν ἐξάπτεται λοιπὸν περισσότερον ἢ αἵρεσις μὲ τὸ νὰ ἀντιπροβάλλουν τὰ γράμματά των οἱ πρὸς ἀλλήλους ἀντιτιθέμενοι ὀρθόδοξοι, πρέπει νὰ παρακληθοῦν νὰ δέχωνται μὲ διάκρισιν τὴν κοινωνίαν καὶ τῶν προσωπικῶς παρουσιαζομένων καὶ τῶν ἐγγράφως ἀπευθυνόμενων πρὸς αὐτοὺς, κατὰ τὸν τύπον τῆς Ἐκκλησίας.

198

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 156

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΕΥΑΓΡΙΟΝ

1. Τόσον ὀλίγον ἐστενοχωρήθην ἀπὸ τὸ μῆκος τῆς ἐπιστολῆς σου, ὥστε μοῦ ἐφάνη ὅτι ἦτο μικρὰ λόγῳ τῆς εὐχαριστήσεως ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν. Ποῖον ἄκουσμα εἶναι γλυκύτερον ἀπὸ τὴν λέξιν εἰρήνη καὶ ποία ἐνέργεια εἶναι ἱεροπρεπεστέρα καὶ εὐαρεστοτέρα εἰς τὸν Κύριον ἀπὸ τὸ νὰ σκέπτεται κανεὶς παρόμοια πράγματα; Λοιπὸν, εἰς σὲ μὲν ἄς παράσχη ὁ Κύριος τὸν μισθὸν τῆς εἰρηνοποιίας, ἐφ' ὅσον μὲ τὴν εὐγένειαν ἀναλαμβάνεις καὶ μὲ τόσον ζῆλον ἐπιδιώκεις ἕνα εὐλογημένον πρᾶγμα. Γνώριζε δέ, τιμία κεφαλὴ, ὅτι ἡμεῖς, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἔχομεν ἐκλέξει καὶ εὐχόμεθα νὰ ἴδωμεν κάποτε τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποῖαν ὅλοι οἱ κατὰ τὸ φρόνημα μὴ διηρημένοι θ' ἀποτελοῦν ἐνιαῖον σύλλογον, δὲν παραχωροῦμεν εἰς κανένα τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν ζηλευτὴν ταύτην προσπάθειαν. Θὰ ἡμεθα δὲ πράγματι οἱ παραλογώτεροι ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν ἠὲχαριστούμεθα εἰς τὰ σχίσματα καὶ τὰς διασπάσεις τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ δὲν ἐθεωρούσαμεν τὴν ἔνωσιν τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ὡς τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν.

τὸν διεψεύσθησαν, διότι οὗτος ἐτάχθη τελικῶς μὲ τὴν μερίδα τοῦ Παυλίνου, τὸν ὅποιον διεδέχθη τὸ 388, διὰ τὸ νὰ συνεχισθῇ τὸ σχίσμα. Βλ. ἐπιστολὴν 138 Α' τ.

ματος τοῦ Χριστοῦ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τιθέμενοι. "Ὅσον μέντοι τῆς ἐπιθυμίας ἡμῖν περίεστι, τοσοῦτον γίνωσκε τῆς δυνάμεως ἐνδεῖν. Οὐ γὰρ ἀγνοεῖ σον ἡ τελεία φρόνησις ὅτι τὰ χρόνω κρατυνθέντα πάθη πρῶτον μὲν χρόνου δεῖται πρὸς τὴν διόρθωσιν, ἔπειτα δὲ ἰσχυρᾶς καὶ εὐτονωτέρας ἀγωγῆς, εἰ μέλλοι τις τοῦ βάθους αὐτοῦ καθικνεῖσθαι, ὥστε πρόρριζα ἐξελεῖν τῶν καμνόντων τὰ ἀρρωστήματα. Οἶδας δὲ ὃ λέγω, καί, εἰ δεῖ τρανότερον εἰπεῖν, οὐδεὶς ὁ φόβος.

2. Τὴν φιλαυτίαν ἔθει μακρῶ ταῖς ψυχαῖς ἐρριζωθεῖσαν εἰς ἀνὴρ ἀνελεῖν οὐχ οἶός τε οὐδ' ἐπιστολὴ μία οὐδὲ χρόνος βραχύς. Τὰς γὰρ ὑπονοίας καὶ τὰς ἐξ ἀντιλογιῶν παρατριβὰς παντελῶς ἀναιρεθῆναι, μὴ ἀξιοπίστου τινὸς μεσιτεύοντος τῇ εἰρήνῃ, ἀμήχανον. Καὶ εἰ μὲν ἐπέρρει ἡμῖν τὰ παρὰ τῆς χάριτος καὶ ἤμεν δυνατοὶ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασι δυσωπῆσαι τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, ἔδει κατατολμῆσαι τοῦ τοσοῦτου πράγματος. Τάχα δὲ οὐδ' ἂν τότε συνεβούλευσας ἡμῖν μόνοις ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν ἐπανόρθωσιν, ὄντος τοῦ ἐπισκόπου τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ᾧ ἡ φροντὶς ἀνήκει προηγουμένως τῆς Ἐκκλησίας· ὃν οὐτε αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς ἡμᾶς οἶόν τε, καὶ ἡμῖν ἀποδημεῖν τέως ὑπὸ τοῦ χειμῶνος οὐ ῥάδιον, μᾶλλον δὲ παντελῶς ἀδύνατον, οὐ μόνον καθότι τὸ σῶμά μοι ὑπὸ μακρᾶς ἀρρωστίας ἀπείρηκεν, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν ἀρμενιακῶν ὄρων αἱ ὑπερβάσεις μικρὸν ὕστερον ἀδύνατοι γίνονται καὶ τοῖς πάνυ σφριγῶσι καθ' ἡλικίαν. Γράμματι δὲ αὐτῷ σημῆναι ταῦτα οὐ παραιτήσομαι. Οὐ μέντοι προσδοκῶ τι ἐκ τῶν γραμμάτων ἀξιόλογον ἀποβήσεσθαι, τῆς τε τοῦ ἀνδρὸς ἀκριβείας στοχαζόμενος καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν γραμμάτων, ὅτι οὐ πέφυκεν ἐναργῶς δύνασθαι δυσωπεῖν ὁ διαπεμπόμενος λό-

1. Ὁ κανονικὸς ἐπίσκοπος Μελέτιος, τοῦ ὁποίου τὴν θέσιν ὑπεστήριξε μὲ ζῆλον ὁ Βασίλειος.

Ὅμως γνώριζε ὅτι ὅση ἐπιθυμία μᾶς περισσεύει ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, τόση δύναμις μᾶς λείπει. Διότι δὲν ἀγνοεῖ ἡ τελεία φρόνησίς σου ὅτι τὰ πάθη ποὺ ἐδυνάμωσαν μὲ τὸν χρόνον πρῶτον μὲν χρειάζονται χρόνον διὰ νὰ διορθωθοῦν, ἔπειτα δὲ ἰσχυρὰν καὶ ζωηρὰν ἀγωγὴν, ἐὰν θέλῃ κανεὶς νὰ φθάσῃ ἕως τὰ βάθη, ὥστε νὰ ξεριζώσῃ τελείως τὰ ἀρρωστήματα τῶν ἀσθενῶν. Γνωρίζεις δὲ τί θέλω νὰ εἶπω καί, διὰ νὰ ὁμιλήσω σαφέστερα, οὐδεὶς φόβος μὲ κατέχει.

2. Τὴν φιλαυτίαν ποὺ ἐρριζώθη ἀπὸ μακρὰν συνήθειαν εἰς τὰς ψυχὰς δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀφαιρέσῃ οὔτε ἓνας ἄνδρας οὔτε μία ἐπιστολὴ οὔτε βραχὺς χρόνος. Εἶναι ἀληθῶς ἀδύνατον νὰ ἀναιρεθοῦν τελείως αἱ ὑποψίαι καὶ αἱ ἐκ τῶν προστριβῶν ἀντιλογίαι, ἐὰν δὲν μεσιτεύῃ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης κάποιον ἀξιόπιστον πρόσωπον. Καὶ ἐὰν μὲν ἔτρεχαν ἐπάνω μας αἱ πηγαὶ τῆς χάριτος καὶ ἡμεθα ἱκανοὶ νὰ ἐπηρεάσωμεν τοὺς ἀντιτιθεμένους καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ μὲ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, ἔπρεπε νὰ τολμήσωμεν τὴν ἀνάληψιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐγχειρήματος. Ἴσως δὲ οὔτε τότε δὲν θὰ μᾶς συμβούλευες νὰ ἐπιχειρήσωμεν μόνοι τὴν ἐπανόρθωσιν, ἐφ' ὅσον μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει ὁ ἐπίσκοπος¹, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει πρωτίστως ἡ φροντίς τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλ' οὔτε αὐτὸς ἐπιτρέπεται νὰ ἔλθῃ πρὸς ἡμᾶς οὔτε ἡμεῖς εἶναι εὐκολον ν' ἀποδημήσωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος λόγῳ τοῦ χειμῶνος, μᾶλλον δὲ εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον, ὄχι μόνον διότι τὸ σῶμά μου ἔχει ἐξαντληθῆ ἀπὸ τὴν μακροχρόνιον ἀρρώσθειαν, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ διαβάσεις τῶν ἀρμενικῶν ὁρέων μετ' ὀλίγον θὰ γίνουιν ἀδιάβατοι καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν πολὺ σφρίγος ἐκ τῆς ἡλικίας των. Δὲν θὰ παραλείψω δὲ νὰ τοῦ ἐπιστημάνω αὐτὰ τὰ πράγματα μὲ γράμμα.

Βεβαίως δὲν περιμένω τίποτε ἀξιόλογον ἀπὸ τὰ γράμματα, κρίνων ἀπὸ τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῦ καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν φύσιν τῶν γραμμάτων, καθ' ὅσον ὁ ἐνδιάμεσος λόγος δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ πείσῃ. Διότι πολλὰ πρέπει νὰ εἴπη κανεὶς, πολλὰ νὰ ἀκούσῃ ἕναντι αὐτῶν, νὰ ἀναιρέσῃ

γος. Πολλὰ γὰρ δεῖ εἰπεῖν, πολλὰ καὶ ἀντακούσαι, καὶ λῦσαι τὰ ὑποπίπτοντα καὶ ἀνθυπενεγκεῖν τὰ ὑφορμῶντα, ὧν οὐδὲν δύναται ὁ ἐν τοῖς γράμμασι λόγος, ἀργὸς καὶ ἄψυχος ἐν τῷ χάριτι διερριμμένος. Πλὴν ἀλλ', ὅπερ ἔφην, οὐκ ἀποκνήσω γράφαι. Γίνωσκε μέντοι, ὡς ἀληθῶς εὐλαβέστατε καὶ πολυπόθητε ἡμῖν ἀδελφέ, ὅτι οὐδεμία μοι πρὸς οὐδένα, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ἰδιαίχουσά ἐστι φιλονικία. Οὐδὲ γὰρ πολυπραγμονήσας οἶδα τὰ ἐγκλήματα, οἷς ἕκαστος ὑπεύθυνος ἢ ἐστὶν ἢ ὀνομάζεται. Ὡστε οὕτως ὑμᾶς προσέχει τῇ ἡμετέρᾳ διανοίᾳ προσήκει, ὡς μηδὲν ἡμῶν δυναμένων ποιῆσαι κατὰ πρόσκλισιν μηδὲ προειλημμένων εἰς τὴν κατὰ τινων διαβολὴν. Μόνον εἰ εὐδοκία γίγνοιτο τοῦ Κυρίου ἐκκλησιαστικῶς πάντα καὶ ἀκολούθως πραχθῆναι.

3. Ἐλύπησε δὲ ἡμᾶς ὁ ποθεινότατος υἱὸς Λωρόθεος ὁ συνδιάκονος ἀπαγγείλας περὶ τῆς εὐλαβείας σου ὅτι ὤκνησας μετασχεῖν αὐτῶν τῆς συνάξεως. Καίτοι οὐ τοιαῦτα ἡμῖν ἦν τὰ ὠμιλημένα, εἴ τι ἐγὼ μέμνημαι. Ἀποστεῖλαι μέντοι πρὸς τὴν Δύσιν ἐμοὶ μὲν παντελῶς ἐστὶν ἀδύνατον οὐδένα ἔχοντι τῶν εἰς τὴν διακονίαν ταύτην ἐπιτηδείων. Τῶν δὲ αὐτόθεν ἀδελφῶν, εἴαν τις αἰρηται τὸν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν κόπον ἀναδέξασθαι, οἶδε δηλονότι καὶ πρὸς τίνας ὀρμήσει καὶ ἐπὶ ποίῳ σκοπῷ καὶ παρὰ τίνων ἐφοδιασθῆ τοῖς γράμμασι καὶ ποταποῖς τούτοις. Ἐγὼ μὲν γὰρ ἐν κύκλῳ περισκεψάμενος ὀρῶ μεθ' ἑαυτοῦ οὐδένα. Καὶ εὐχομαι μὲν τοῖς ἑπτακισχιλίους ἐναριθμηθῆναι τοῖς μὴ κάμψασι γόνυ τῇ Βά-αλ. Πλὴν ὅτι ζητοῦσι καὶ ἡμῶν τὴν ψυχὴν οἱ πᾶσι τὰς ἑαυτῶν ἐπιβάλλοντες χεῖρας. Οὐ μέντοι τούτου γε ἐνεκεν ἐλλείψομέν τι τῆς ὀφειλομένης σπονδῆς ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις.

2. Τῆς συνάξεως τῶν μελῶν τῆς μερίδος τοῦ Μελετίου.

τάς ἀντιρρήσεις καί νά διατυπώσῃ τὰς ζωνηράς ἀπαντήσεις· κανένα ἀπό αὐτά δὲν δύναται νά ἐπιτύχῃ ὁ ἐπιστολικὸς λόγος, καταστρωμένος εἰς τὸν χάρτην ξηρὸς καὶ ἄψυχος. Ἄλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὅπως εἶπα, δὲν θὰ διστάσω νά γράψω. Γνωρίζε ὁμως, ἀληθῶς εὐλαβέστατε καὶ πολυπόθητέ μας ἀδελφέ, ὅτι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχω καμίαν προσωπικὴν ἔριδα μὲ κανένα. Οὔτε κἂν εἶχα τὴν περιέργειαν νά γνωρίσω ποῖαι εἶναι αἱ κατηγορίαι τῶν ὁποίων ὁ καθένας εἶναι ἢ ὀνομάζεται ὑπεύθυνος. Ἐπομένως πρέπει νά προσέχετε τὰς σκέψεις μας μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν νά πράξωμεν τίποτε ἀπὸ μεροληψίαν καὶ ὅτι δὲν εἴμεθα προκατειλημμένοι ἀπὸ τὰς διαβολὰς ἐναντίον ὁποιασδήποτε μερίδος. Μόνον νά εὐδοκήσῃ ὁ Κύριος νά ἐνεργηθοῦν ὅλα κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικὸς κανόνας.

3. Μᾶς ἐλύπησε δὲ ὁ ποθεινότατος υἱὸς Δωρόθεος ὁ συνδιακόνος ποῦ μᾶς ἀνήγγειλε ὅτι ἡ εὐλάβειά σου ἐδίστασε νά μετάσχη τῆς συνάξεώς των², μολονότι, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, αἱ συμφωνίαι μας δὲν ἦσαν τοιαῦται.

Ν' ἀποστείλω ὁμως ἀνθρώπους εἰς τὴν Δύσιν μου εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον, ἐπειδὴ δὲν ἔχω κανένα κατάλληλον διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην. Ἐὰν δὲ ἐπιθυμῇ κανεὶς ἀπὸ τοὺς αὐτοῦ ἀδελφούς ν' ἀναλάβῃ τὸν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν κόπον, γνωρίζει ὁπωσδήποτε πρὸς ποίους θὰ μεταβῇ καὶ μὲ ποῖον σκοπὸν καὶ ἀπὸ ποίους θὰ ἐφοδιασθῇ μὲ γράμμα καὶ ποίου εἶδους θὰ εἶναι τὸ γράμμα. Ἐγώ, στρέφων τὰ βλέμματα μου γύρω, δὲν βλέπω κοντὰ μου κανένα. Εὐχομαι νά συναριθμηθῶ μὲ τοὺς ἑπτακισχιλίους ποῦ δὲν ἐγονάτισαν ἐμπρὸς εἰς τὸν Βάαλ³. Ἄλλὰ πάντως ζητοῦν καὶ τὴν ἰδικὴν μας ψυχὴν ἐκεῖνοι ποῦ ἐπιβάλλουν χεῖρας εἰς ὅλους. Ἐν τούτοις δὲν θὰ παραλείψωμεν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸν ὀφειλόμενον ζῆλον εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ.

3. Γ' Βασ. 19,18.

221. ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΒΕΡΟΙΑ

Ἔγνωμεν ὑμᾶς προλαβόντες, ποθεινότατοι, ἐκ τῆς ἐκβε-
 βοημένης ὑμῶν εὐλαβείας καὶ τοῦ στεφάνου τῆς κατὰ Χριστὸν
 ὁμολογίας. Καὶ ἴσως ἂν τις ὑμῶν φαίη· «καὶ τίς ὁ εἰς τὴν μακρὰν
 ταύτην διαπορθμεύσας;». Κύριος αὐτός, ὃς τοὺς εὐσεβοῦντας εἰς
 αὐτὸν τρόπῳ λύχνου τιθεὶς ἐπὶ τὴν λυχνίαν φαίνειν ποιεῖ καθ' ὁ-
 λῆς τῆς οἰκουμένης. Ἡ οὐχὶ τοὺς ἀριστεὰς τῶν ἀγωνιστῶν ἀνα-
 κηρύττειν εἶωθε τὸ τῆς νίκης βραβεῖον, καὶ τοὺς μηχανικοὺς ἢ
 τοῦ ἔργου ἐπίνοια; Εἰ δὲ ἐπὶ τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις ἀληστος
 ἢ μνήμη διαμένει, τοὺς κατὰ Χριστὸν εὐσεβοῦντας περὶ ὧν αὐ-
 τός φησιν ὁ Κύριος· «Τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω», πῶς οὐχὶ γνω-
 ρίμους καὶ διαφανεῖς τοῖς πᾶσι καταστήσει, ταῖς ἀκτίσι τοῦ ἡ-
 λίου συνεφαπλῶν τῆς ἐξαστραπτούσης αὐτῶν λαμπηδόνος τὸ φαι-
 δρόν; Μείζονα δὲ αἰθίς ἡμῖν τὸν περὶ ὑμᾶς πόθον ἐνεθήκατε γραμ-
 μάτων ἡμᾶς ἀξιώσαντες, καὶ γραμμάτων τοιούτων, ἐν οἷς πρὸς
 τοῖς προλαβοῦσιν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας παλαισμάσι πλουσίαν καὶ
 ἀκμαιότεραν τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς πίστεως καρτεροψυχίαν ἐπε-
 δαφιλεύεσθε. Ἐφ' οἷς σνηδόμεθα ὑμῖν καὶ συνενχόμεθα ὅπως ὁ
 τῶν ὄλων Θεός, οὗ ὁ ἀγὼν καὶ οὗ τὸ σκάμμα καὶ δι' οὗ οἱ στέφα-
 νοι, προθυμίαν ἐμποιήσῃ, ῥῶσιν ψυχῆς παράσχη, καὶ εἰς τελείαν
 διευδοκίμησιν τὴν παρ' αὐτῷ τὸ ἔργον ὑμῶν ἀγάγη.

Ἐπιστολὴ 221. Ἐγράφη τὸ 375. Σώζεται καὶ ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ Βα-
 σιλείου πρὸς τὸν λαὸν τῆς Βεροίας (ὑπ' ἀριθμὸν 220 Α'τ.), καθὼς καὶ μία
 πρὸς τὸν ἐπίσκοπόν της Θεόδωτον (185), γραφεῖσα τὸ προηγούμενον ἔτος.
 Τώρα, εἰς ἐποχὴν διωγμοῦ, ὁ ἐπίσκοπος ἀπουσιάζει. Ἀρχίζει τὴν ἐπιστο-

199

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 221
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Σᾶς ἐγνωρίσαμεν ἀπὸ πρὶν, ἀγαπητότατοι, ἀπὸ τὴν ἑξακουστὴν εὐλάβειάν σας καὶ ἀπὸ τὸν στέφανον τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας σας. Ἴσως εἶπη κανεὶς ἀπὸ σᾶς· «καὶ ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ τὰ διεβίβασε τόσον μακράν;». Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος τοὺς εὐσεβεῖς εἰς αὐτὸν ἀνθρώπους τοποθετεῖ ὡσὰν λιχνάρια εἰς τὸν φανοστάτην καὶ ἐπιτρέπει νὰ φέγγουν εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Δὲν εἶναι τάχα τὸ βραβεῖον τῆς νίκης αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἴθισται νὰ ἀνακηρύττη τοὺς πρωταθλητὰς καὶ ἡ ποιότης τοῦ ἔργου τοὺς τεχνίτας; Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα παραμένει ἀλησμόνητος ἡ μνήμη, τοὺς κατὰ Χριστὸν εὐσεβεῖς, περὶ τῶν ὁποίων ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέγει, «τοὺς δοξαζοντάς με δοξάσω»¹, πῶς δὲν θὰ καταστήσῃ γνωρίμους καὶ φανεροὺς εἰς ὅλους, ἀπλώνων μαζί με τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου τὴν φαιδρότητα τῆς λαμπρότητός των ποὺ ἀστράπτει;

Ἡύξησατε δὲ περισσότερον τὸν διὰ σᾶς πόθον μας μετὰ τὸ ὅτι μᾶς ἠξιώσατε γράμματος, καὶ μάλιστα γράμματος τοιοῦτου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς προηγουμένους ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας ἐξεικονίσατε ἐπιτυχῶς πλουσίαν καὶ ἀκμαιότητα τὴν καρτεροψυχίαν ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς πίστεως. Δι' αὐτὰ χαίρομεν μαζί με σᾶς καὶ εὐχόμεθα ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ ἀγὼν καὶ τὸ στάδιον καὶ οἱ στέφανοι, νὰ ἐνσταλάξῃ προθυμίαν, νὰ παράσχη δύναμιν ψυχῆς καὶ νὰ φέρῃ τὸ ἔργον σας εἰς πλήρη ἐπιδοκιμασίαν ἐκ μέρους του.

λὴν μετὰ τὴν δήλωσιν ὅτι τὴν ἐγνώριζεν ἐξ ἀκοῆς. Ἐπομένως αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ μᾶλλον προηγείται τῆς ἄλλης (220).

1. Α' Βασ. 2,30

256. ΤΟΙΣ ΠΟΘΕΙΝΟΤΑΤΟΙΣ ΚΑΙ ΕΥΛΑΒΕΣΤΑΤΟΙΣ
 ΑΔΕΛΦΟΙΣ ΣΥΜΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙΣ ΑΚΑΚΙΩ ΑΕΤΙΩ
 ΠΑΥΛΩ ΚΑΙ ΣΙΛΟΥΑΝΩ ΚΑΙ ΣΙΛΟΥΙΝΩ ΚΑΙ ΛΟΥ-
 ΚΙΩ ΔΙΑΚΟΝΟΙΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙΣ ΜΟΝΑΖΟΥΣΙΝ
 ΑΔΕΛΦΟΙΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

Ἐγὼ ἀκούσας τὸν βαρὸν ἐκείνον διωγμὸν ἐπαναστάντα ὑμῖν, καὶ ὅτι εὐθέως μετὰ τὸ Πάσχα οἱ εἰς κρίσεις καὶ μάχας νηστεύσαντες ἐπελθόντες ὑμῶν ταῖς σκηναῖς πυρὶ παρέδωκαν τοὺς πόρους ὑμῶν, ὑμῖν μὲν τὴν ἐν οὐρανοῖς οἰκίαν τὴν ἀχειροποίητον εὐτρεπίζοντες, ἑαυτοῖς δὲ τὸ πῦρ θησαυρίζοντες ᾧ εἰς τὴν καθ' ὑμῶν ἐχρήσαντο βλάβην, ἐστέναξα μὲν ἐπὶ τῷ συμβάντι οὐχ ὑμῖν συναλγῶν, ἀδελφοί, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τοῖς οὕτω καταβαπτισθεῖσιν ὑπὸ τῆς κακίας ὥστε μέχρι τοσοῦτου ἑαυτῶν τὴν πονηρίαν ἐκτεῖναι. Προσεδόκησα δὲ εὐθέως ἔφ' ἐτοίμην καταφυγῆν, τὴν ἡμετέραν ταπεινώσιν, πάντας ὑμᾶς δραμεῖσθαι καὶ ἐν ἐλπίδι εἶχον ὅτι δώσει μοι ὁ Κύριος ἀνάπνευσιν τῶν συνεχῶν ὀδυνῶν ἐν τῷ περιπέξασθαι ὑμᾶς, καί, τὸν καλὸν ἰδρωῖτα ὃν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας στάζετε τῷ ἀργῷ τούτῳ ἑμαντοῦ σώματι ὑποδεξάμενος, ἔξειν τινὰ κοινωνίαν τῶν ἀποκειμένων ὑμῖν ἄθλων παρὰ τοῦ κριτοῦ τῆς ἀληθείας. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο μὲν οὐδ' εἰς ἔννοιαν ὑμῖν ἦλθεν οὐδὲ προσεδοκήσατέ τινα ἀνάπασιν ἔξειν παρ' ἡμῶν, ἐπεθύμουν ὑποθέσεις γοῦν εὐρίσκειν συνεχεῖς τῶν πρὸς ὑμᾶς γραμμάτων, ἵν' ὥσπερ οἱ τοῖς ἀγωνιζομένοις ὑποφθεγγόμενοι καὶ αὐτός τινα ὑμῖν

Ἐπιστολὴ 256. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 376. Οἱ αἵρετικοὶ εἶχαν προβῆ εἰς διώξεις κατὰ τῶν ὀρθοδόξων τῆς συριακῆς Βεροίας τὸ 376, καὶ ἰδίως κατὰ μοναχικῶν κοινοτήτων. Ὁ Βασίλειος γράφει παρηγορητικῶς. Ὁ πρῶτος μνημονευόμενος Ἀκάκιος εἶναι πιθανῶς ὁ μετέπειτα ἐπίσκοπος Βεροίας,

200

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 256

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΟΘΕΙΝΟΤΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΥΛΑΒΕΣΤΑΤΟΥΣ
 ΑΔΕΛΦΟΥΣ ΣΥΜΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ ΑΚΑΚΙΟΝ ΑΕΤΙΟΝ
 ΠΑΥΛΟΝ ΚΑΙ ΣΙΛΟΥΑΝΟΝ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΝΟΥΣ ΣΙΛΟΥ-
 ΙΝΟΝ ΚΑΙ ΛΟΥΚΙΟΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΥΣ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑΣ
 ΑΔΕΛΦΟΥΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

Ἐγώ, ὅταν ἤκουσα ὅτι ἐσηκώθη ὁ βαρὺς ἐκεῖνος διωγμὸς ἐναντίον σας καὶ ὅτι εὐθύς μετὰ τὸ Πάσχα «οἱ εἰς κρίσεις καὶ μάχας νηστεύσαντες»¹ ἐπιτεθέντες ἐναντίον τῶν σκηνῶν σας παρέδωσαν τοὺς κόπους σας εἰς τὴν φωτιάν, διὰ σᾶς μὲν προετοιμάζοντες τὴν ἀχειροποίητον οἰκίαν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, διὰ τοὺς ἑαυτοῦς των δὲ θησαυρίζοντες τὸ πῦρ τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησαν διὰ νὰ προκαλέσουν τὴν εἰς βάρος σας βλάβην, ἐστὲναξά μὲν διὰ τὸ συμβάν, θρηνηῶν ὄχι διὰ σᾶς, ἀδελφοί, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ τοὺς τόσον πολὺ πλημμυρισμένους ἀπὸ κακίαν, ὥστε νὰ ἐκτείνουν τὴν πονηρίαν μέχρι τοιούτου σημείου. Ἄνεμνα δὲ ἀμέσως ὅτι θὰ τρέξετε ὅλοι σας εἰς ἔτοιμον καταφύγιον, τὴν ταπεινώσιν ἡμῶν, καὶ ἠλπίζα ὅτι θὰ μοῦ δώσῃ ὁ Κύριος ἀναπνοὴν ἀπὸ τὰς συνεχεῖς ὀδύνας μὲ τὸ νὰ σᾶς ἐναγκαλισθῶ καὶ ὅτι, ὑποδεχόμενος τὸν καλὸν ἰδρῶτα ποῦ στάζετε ὑπὲρ τῆς ἀληθείας εἰς τοῦτο τὸ δυσκίνητον σῶμά μου, θὰ λάβω κάποιο μερίδιον τῶν ἄθλων ποῦ ἀπόκεινται εἰς σᾶς ἀπὸ τὸν Κριτὴν τῆς ἀληθείας.

Ἄλλ' ἐπειδὴ σεῖς οὔτε κἂν ἐσκέφθητε κάτι τέτοιο καὶ δὲν ἀνεμείνατε ὅτι θὰ εἶχατε κάποιαν ἀνάπαυσιν ἀπὸ ἡμᾶς, ἐπιθυμοῦσα νὰ εὐρίσκω συνεχεῖς εὐκαιρίας νὰ σᾶς στέλλω γράμματα, ὥστε, ὅπως οἱ ἐπιφωνοῦντες πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους,

ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολεμικὴν κατὰ τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου.

1. Ἦσ. 58, 4.

διὰ γραμμάτων εἰς προτροπὴν τῆς ἀγαθῆς ὑμῶν ἀθλήσεως ἐνεβόησα. Ἐγένετο δὲ ἡμῖν οὐδὲ τοῦτο ῥᾶδιον διὰ δύο προφάσεις· μίαν μὲν ὅτι οὐκ ἤδειμεν ὅπου διάγετε, ἑτέραν δὲ ὅτι οὐδὲ πολλοὶ εἰσιν οἱ παρ' ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ἀπαίροντες. Ἀλλὰ νῦν ὁ Κύριος ἡγαγεν ἡμῖν τὸν ποθεινότατον καὶ εὐλαβέστατον ἀδελφὸν Σαγκτίσσιμον τὸν συμπρεσβύτερον, δι' οὗ καὶ προσφθεγγόμεθα ὑμῶν τὴν ἀγάπην καὶ παρακαλοῦμεν προσεύχεσθαι ὑμᾶς ὑπὲρ ἡμῶν χαίροντας καὶ ἀγαλλιωμένους ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὡς ἔχοντας παρησίαν πρὸς τὸν Κύριον μὴ ἀνεῖναι νυκτὸς καὶ ἡμέρας βοῶντας πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ παύσασθαι μὲν τὸν σάλον τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦτον, ἀποδοθῆναι δὲ τοῖς λαοῖς τοὺς ποιμένας, ἐπανελθεῖν δὲ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ οἰκεῖον αὐτῆς ἀξίωμα. Πέπεισμαι γὰρ ὅτι, ἐὰν εὐρεθῇ φωνὴ δυσωποῦσα τὸν ἀγαθὸν Θεόν, οὐκ εἰς μακρὰν ποιήσει τὰ ἐλέη αὐτοῦ, ἀλλὰ παρέξει ἡμῖν λοιπὸν σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν. Πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἀσπάσασθε ἐξ ἡμῶν.

201

257. ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑΣ
ΚΑΤΑΠΟΝΗΘΕΝΤΑΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

1. Ἄ κατ' ἑμαυτὸν ἐφθεγξάμην ἀκούσας περὶ τοῦ πειρασμοῦ τοῦ ἐπαχθέντος ὑμῖν παρὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ, ταῦτα καὶ διὰ γράμματος ἀπαγγεῖλαι πρὸς ὑμᾶς καλῶς ἔχειν ἐνόμισα, ὅτι ἐν καιρῷ νομιζομένῳ εἰρηνεύεσθαι ἐκτήσασθε ἑαυτοῖς μακαρισμὸν

2. Ματθ. 5, 12.

3. Βλ. Λουκ. 18, 7.

νά ἀπευθύνω καὶ ἐγὼ εἰς σᾶς λόγους μὲ τὰ γράμματα εἰς ἐνθάρρυνσιν τῆς ἀγαθῆς ἀθλήσεώς σας. Δὲν κατέστη ὁμως οὕτε τοῦτο εὐκόλον εἰς ἡμᾶς διὰ δύο αἰτίας· μίαν μὲν, ὅτι δὲν ἐγνωρίζαμεν ποῦ διαμένετε, ἄλλην δὲ ὅτι δὲν εἶναι πολλοὶ οἱ ταξιδεύοντες ἀπὸ τὰ μέρη μας πρὸς τὰ ἰδικά σας.

Ἄλλὰ τώρα ὁ Κύριος μᾶς ἔφερε τὸν ἀγαπητότατον καὶ εὐλαβέστατον ἀδελφὸν Σαγκκίτσιμον, τὸν συμπρεσβύτερον, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ χαιρετίζομεν τὴν ἀγάπην σας. Παρακαλοῦμεν νὰ προσεύχεσθε ὑπὲρ ἡμῶν χαίροντες καὶ ἀγαλλιώμενοι πού ὁ μισθός σας εἶναι πολὺς εἰς τοὺς οὐρανοὺς² καί, ὡς ἔχοντες παρησίαν πρὸς τὸν Κύριον, νὰ μὴ παραλείπετε ἡμέραν καὶ νύκτα νὰ βοᾶτε πρὸς αὐτὸν³ νὰ σταματήσῃ αὐτὸς ὁ σάλος τῶν Ἐκκλησιῶν, νὰ ἀποδοθοῦν οἱ ποιμένες εἰς τοὺς λαοὺς των, νὰ ἐπανέλθῃ δὲ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν κανονικὴν ὑπόληψιν. Διότι εἶμαι πεπεισμένος ὅτι, ἐὰν εὐρεθῇ φωνὴ νὰ συγκινήσῃ τὸν ἀγαθὸν Θεόν, δὲν θὰ βραδύνη νὰ ἐκδηλώσῃ τὸ ἔλεός του, ἀλλὰ θὰ μᾶς παράσχῃ ἀμέσως μαζί μὲ τὸν πειρασμὸν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ τὸν βαστάσωμεν.

Ἄσπασθῆτε ἐκ μέρους μας ὅλην τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα.

201

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 257

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΟΝΑΧΟΥΣ ΤΟΥΣ ΤΑΛΑΙΠΩΡΗΘΕΝΤΑΣ ΥΠΟ
ΤΩΝ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

1. Ὅσα εἶπα εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, μόλις ἤκουσα περὶ τῆς δοκιμασίας εἰς τὴν ὁποίαν σᾶς ὑπέβαλαν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ, αὐτὰ ἐνόμισα καλὸν νὰ ἀπαγγείλω καὶ εἰς σᾶς μὲ γράμμα, διότι εἰς ἐποχὴν πού θεωρεῖται ὡς εἰρηνικὴ¹ ἀπεκτίσατε διὰ τοὺς

¹Ἐπιστολὴ 257. Ἐγράφη τὸ 376. Ἀντικείμενον αὐτῆς εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ τῆς ἐπιστολῆς 256. Οἱ Ἀρειανοὶ ἐδίωκον ἰδιαιτέρως τοὺς μοναχοὺς.

1. Χωρὶς ἐξωτερικοὺς διωγμοὺς δηλαδὴ, ἐνῶ ὑπῆρχαν ἐσωτερικαὶ διενέξεις, προκαλοῦμεν ἀπὸ τοὺς αἱρετικοὺς.

τὸν ὑπὲρ τῶν διωκομένων ἔνεκεν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀποκείμενον. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ ὄνομα προσηγὲς καὶ ἥπιον περὶκεῖται τοῖς τὰ πονηρὰ ἐργαζομένοις, τούτου ἔνεκεν καὶ τὰ πράγματα νομίζειν χρῆ μὴ πολεμίων εἶναι. Χαλεπώτερον γὰρ κρίνω ἐγὼ τὸν παρὰ τῶν ὁμοφύλων πόλεμον, διότι τοὺς μὲν προκεκηρυγμένους ἐχθροὺς καὶ φυλάξασθαι ῥάδιον, τοῖς δὲ ἀναμεμιγμένοις ἡμῖν ἀνάγκη ἐκδότους εἶναι πρὸς πᾶσαν βλάβην· ὃ καὶ ὑμεῖς πεπόνθατε. Ἐδιώχθησαν μὲν γὰρ καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλὰ παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ διηρηπάγῃ αὐτῶν ὁ βίος καὶ οἶκοι ἀνετραύπησαν καὶ αὐτοὶ ἐφυγαδεύθησαν παρὰ τῶν φανερώς πολεμούντων ἡμῖν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ νῦν ἀναφανέντες διώκται μισοῦσι μὲν ἡμᾶς οὐδὲν ἦττον ἢ ἐκεῖνοι, εἰς δὲ τὴν τῶν πολλῶν ἀπάτην τὸ τοῦ Χριστοῦ προβάλλονται ὄνομα, ἵνα μηδὲ τὴν ἐκ τῆς ὁμολογίας παραμυθίαν ἔχωσιν οἱ διωκόμενοι, τῶν πολλῶν καὶ ἀκραιωτέρων ἀδικεῖσθαι μὲν ἡμᾶς ὁμολογούντων, εἰς μαρτύριον δὲ ἡμῖν τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας θάνατον μὴ λογιζομένων. Διόπερ ἐγὼ πέπεισμαι μείζονα ἡμῖν ἢ τοῖς τότε μαρτυροῦσι παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ μισθὸν ἀποκεῖσθαι, εἴπερ ἐκεῖνοι καὶ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀποδοχὴν ὁμολογουμένην εἶχον καὶ τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ μισθὸν ἐξεδέχοντο, καὶ ἡμῖν δὲ ἐπ' ἴσοις τοῖς κατορθώμασι αἱ παρὰ τῶν λαῶν τιμαὶ οὐχ ὑπάρχουσιν ὥστε εἶκος πολυπλάσιον ἀποκεῖσθαι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πόνων τὴν ἀντιμισθίαν.

2. Διὸ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλ' ἀνανεοῦσθαι τῇ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ καὶ καθ' ἡμέραν προστιθέναι τῇ σπουδῇ, εἰδότες ὅτι ἐν ὑμῖν ὀφείλει τὸ λείψανον τῆς εὐσεβείας σωθῆναι, ὃ ἐλθὼν ὁ Κύριος εὐρήσει ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ εἴτε ἀπεδιώχθησαν ἐπίσκοποι τῶν Ἐκκλησιῶν, τοῦτο ὑμᾶς μὴ σαλευέτω· εἴτε προδόται ἐξ αὐτῶν ἐφύησαν τῶν κληρικῶν, μηδὲ τοῦτο τὴν πεποιθήσιν ὑμῶν τὴν εἰς Θεὸν σαθροῦτω. Οὐ γὰρ τὰ ὀνόματά ἐστι

2. Οἱ αἵρετικοὶ ποὺ αὐτοχαρακτηρίζονται ὡς Χριστιανοί.

ἑαυτοὺς σας τὸν μακαρισμὸν ποὺ ἀπόκειται εἰς τοὺς διωκομένους διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλὰ βέβαια δὲν πρέπει, διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι τὰ πονηρὰ ἔχουν ὄνομα εὐχάριστον καὶ εὐγενές, νὰ νομίζωμεν ὅτι ἡ συμπεριφορά των δὲν εἶναι ἐχθρική. Ἐγὼ κρίνω σκληρότερον τὸν ἐκ μέρους τῶν ὁμοφύλων πόλεμον, διότι ἀπὸ μὲν τοὺς κεκηρυγμένους ἐχθροὺς εἶναι εὐκολον νὰ φυλαχθῆ κανεῖς, ἐνῶ ἐνώπιον ἀνθρώπων ἀναμειγμένων μὲ ἡμᾶς κατ' ἀνάγκην εἴμεθα ἐκτεθειμένοι εἰς κάθε βλάβην. Αὐτὸ ἔχετε πάθει καὶ σεῖς. Ἐδιώχθησαν βέβαια καὶ οἱ πατέρες μας, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτραις· καὶ διηρηπάγη ἡ περιουσία των καὶ ἀνετράπησαν οἱ οἴκοι καὶ οἱ ἴδιοι ἐξωρίσθησαν ἀπὸ τοὺς φανερῶς πολεμοῦντας ἡμᾶς διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ ἀναφανέντες τώρα διῶκται μισοῦν μὲν ἡμᾶς ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκείνους, πρὸς ἐξαπάτησιν δὲ τῶν πολλῶν προβάλλουν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ², ὥστε οἱ διωκόμενοι νὰ μὴ ἔχουν οὔτε τὴν παρηγορίαν ὅτι εἶναι ὁμολογηταί, καθ' ὅσον οἱ πολλοὶ καὶ ἀφελέστεροι παραδέχονται μὲν ὅτι ἀδικούμεθα, ἀλλὰ δὲν θεωροῦν ὡς μαρτύριον τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας θάνατον. Διὰ τοῦτο ἐγὼ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι περισσότερος μισθὸς ἀπόκειται εἰς ἡμᾶς παρὰ εἰς τοὺς τότε μάρτυρας ἀπὸ τὸν δίκαιον Κριτὴν, ἐφ' ὅσον ἐκεῖνοι καὶ τὴν ἀποδοχὴν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶχαν ἐξησφαλισμένην καὶ τὸν μισθὸν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐπερίμεναν, ἐνῶ εἰς ἡμᾶς δὲν ἀποδίδονται ἀπὸ τοὺς λαοὺς ἴσαι τιμαὶ πρὸς τὰ κατορθώματα· ὥστε εἶναι εὐλόγον ὅτι διὰ τοὺς κόπους ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀπόκειται πολλαπλασία ἀνταπόδοσις εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα.

— 2. Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ μὴ ἀπογοητεύεσθε ἀπὸ τὰς θλίψεις, ἀλλὰ ν' ἀνανεώνεσθε εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ καθημερινῶς ν' αὐξάνετε τὸν ζῆλόν σας, γνωρίζοντες ὅτι εἰς σᾶς πρέπει νὰ διασωθῆ τὸ ὑπόλειμμα τῆς εὐσεβείας, τὸ ὁποῖον ἐρχόμενος ὁ Κύριος θὰ εὔρη ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐὰν ἀπεδιώχθησαν ἐπίσκοποι ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας των, τοῦτο νὰ μὴ σᾶς ταρασση· ἐὰν ἀνεδείχθησαν προδόται ἀπὸ τοὺς κύκλους τῶν κληρικῶν, οὔτε τοῦτο νὰ μὴ κλονίζη τὴν εἰς τὸν Θεὸν πε-

τὰ σώζοντα ἡμᾶς, ἀλλ' αἱ προαιρέσεις καὶ ἡ ἀληθινὴ περὶ τὸν κτίσαντα ἡμᾶς ἀγάπη. Ἐνθυμήθητε ὅτι καὶ ἐν τῇ κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπιβουλῇ ἀρχιερεῖς μὲν καὶ γραμματεῖς καὶ πρεσβύτεροι τὸν δόλον συνεσκευάσαντο, ὀλίγοι δὲ τῶν ἐκ τοῦ λαοῦ εὐρίσκοντο οἱ γνησίως τὸν λόγον καταδεχόμενοι, καὶ ὅτι οὐ τὸ πλῆθός ἐστι τὸ σωζόμενον, ἀλλ' οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. Ὡστε μηδέποτε ὑμᾶς πτοεῖτω λαοῦ πολυοχλία, οἱ ὡσπερ ὕδωρ θαλάσσης ὑπὸ πνευμάτων μεταφερόμενοι. Ἐὰν γὰρ καὶ εἰς σωθῆ ὡσπερ Λὼτ ἐν Σοδόμοις, μένειν ὀφείλει ἐπὶ τῆς ὀρθῆς κρίσεως ἀμετακίνητον ἔχων τὴν ἐν Χριστῷ ἐλπίδα, διότι οὐκ ἐγκαταλείπει Κύριος τοὺς ὀσίους αὐτοῦ. Πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἀσπάσασθε ἐξ ἐμοῦ· προσεύχεσθε γνησίως ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τῆς ἐλεεινῆς.

202

264. ΒΑΡΣΗ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΕΔΕΣΣΗΣ
ΕΝ ΕΞΟΡΙΑ ΟΝΤΙ

Τῷ ὡς ἀληθῶς θεοφιλεστάτῳ καὶ πάσης αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἀξίῳ ἐπισκόπῳ Βάρσῃ Βασίλειος ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ἐρχομένων τῶν γνησιωτάτων ἀδελφῶν τῶν περὶ Δομνῖνον πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου, ἠδέως τὴν ἀφορμὴν τῶν γραμμάτων ἐδεξάμεθα καὶ προσαγορεύομέν σε δι' αὐτῶν εὐχόμενοι τῷ ἀγίῳ Θεῷ μέχρι τοσοῦτου φυλαχθῆναι τῇ ζωῇ ταύτῃ, μέχρις οὗ καταξιωθῶμεν ἰδεῖν σε καὶ ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοὶ χαρισμάτων. Μόνον εὐχου, παρακαλῶ, ἵνα ὁ

3. Γέν. 19 κεφ.

Ἐπιστολὴ 264. Ἐγράφη τὸ 377. Ὁ Βάρσῃς, ἐπίσκοπος Ἐδέσσης, ἐδιώχθη ὑπὸ ἀρειανῶν ἀρχόντων καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν νῆσον Ἄραθον,

ποιήσιν σας. Διότι δὲν εἶναι τὰ ὀνόματα αὐτὰ πού μᾶς σώζουν, ἀλλὰ αἱ προαιρέσεις καὶ ἡ ἀληθινὴ πρὸς τὸν κτίστην ἡμῶν ἀγάπη. Ἐνθυμηθῆτε ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐπιβουλῆς κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἐνῶ τὸν δόλον ἐσχεδίασαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς καὶ πρεσβύτεροι, ὀλίγοι ἀπὸ τὸν λαὸν ἦσαν οἱ παραδεχόμενοι γνησίως τὸν λόγον, καὶ ὅτι δὲν σώζεται τὸ πλῆθος, ἀλλὰ οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ.

Ἔσπετε νὰ μὴ σᾶς πτοῖ ποτέ ὁ πολὺς ὄχλος, τὰ πλήθη πού μεταφέρονται ἀπὸ ἀνέμους ὡσὰν τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης. Καὶ ἓνας ἀκόμη ἐὰν σωθῆ, ὅπως ὁ Λῶτ εἰς τὰ Σόδομα³, ὀφείλει νὰ μένη ἀμετακίνητος ἐπὶ τῆς ὀρθῆς γνώμης, διατηρῶν τὴν ἐν Χριστῷ ἐλπίδα, διότι ὁ Κύριος δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ. Ἀσπασθῆτε ἐκ μέρους μου ὄλην τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα· νὰ προσεύχεσθε γνησίως ὑπὲρ τῆς ἐλεεινῆς ψυχῆς μου.

202

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 264

ΠΡΟΣ ΒΑΡΣΗΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΕΔΕΣΣΗΣ ΕΝ ΕΞΟΡΙΑ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟΝ

Πρὸς τὸν ἀληθῶς θεοφιλέστατον καὶ παντὸς σεβασμοῦ καὶ πάσης τιμῆς ἄξιον ἐπίσκοπον Βάρσην, ὁ Βασίλειος ἀποστέλλει χαιρετισμόν.

Ἐπωφελήθημεν εὐχαρίστως τῆς εὐκαιρίας τοῦ ἐρχομοῦ τῶν γνησιωτάτων ἀδελφῶν τῆς συνοδείας τοῦ Δομνίνου πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου ὡς ἀφορμῆς ἀποστολῆς γράμματος καὶ σὲ χαιρετίζομεν διὰ μέσου αὐτῶν, εὐχόμενοι εἰς τὸν ἅγιον Θεὸν νὰ διατηρηθῶμεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐπὶ τόσον χρόνον, ὅσος χρειάζεται διὰ νὰ καταξιωθῶμεν νὰ σὲ ἴδωμεν καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τῶν χαρισμάτων σου. Μόνον νὰ εὐχεσαι, παρακα-

ἔπειτα δὲ εἰς Ὁξύρυγον. Ὁ Βασίλειος τοῦ ἔγραψε τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν καὶ μετ' ὀλίγον τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 267.

Κύριος μὴ παραδῶ ἡμᾶς εἰς τέλος τοῖς ἐχθροῖς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ φυλάξῃ τὰς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης ἣν αὐτὸς οἶδεν ὁ δίκαιος κριτῆς πότε ἀποδώσει. Ἀποδώσει γὰρ καὶ οὐκ ἐγκαταλείψει ἡμᾶς εἰς τὸ παντελές. Ἄλλ' ὥσπερ τοῖς Ἰσραηλίταις τὴν ἑβδομηκονταετίαν ὥρισεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων εἰς τὴν τῆς αἰχμαλωσίας καταδίκην, οὕτω τάχα καὶ ἡμᾶς ὁ Δυνατὸς χρόνῳ τινὶ ὠρισμένῳ παραδοὺς ἀνακαλέσεται ποτε καὶ ἀποκαταστήσει εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς εἰρήνην, εἰ μὴ ἄρα ἐγγύς πού ἐστιν ἡ ἀποστασία καὶ τὰ νῦν γινόμενα προοίμιά ἐστι τῆς εἰσόδου τοῦ ἀντιχριστοῦ. Ὅπερ δὲ ἐὰν ᾗ, προσεύχου ἵνα ἡ τὰς θλίψεις παρενέγκῃ ἡ ἡμᾶς ἀπταίστους διὰ τῶν θλίψεων ὁ ἀγαθὸς διασώσῃται. Πᾶσαν τὴν συνοδίαν τὴν καταξιοθεῖσαν συνεῖναι τῇ εὐλαβείᾳ σου ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ. Τὴν σὴν εὐλάβειαν οἱ σὺν ἡμῖν πάντες προσαγορεύουσιν. Ἐρρωμένους καὶ εὐθυμοὺς ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενός μου, διαφυλαχθείης τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ χάριτι τοῦ Ἁγίου.

203

267. ΒΑΡΣΗ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΕΛΕΣΣΗΣ
ΕΝ ΕΞΟΡΙΑ ΟΝΤΙ

Ἐγὼ τῆς διαθέσεως μὲν ἕνεκεν ἧς ἔχω περὶ τὴν σὴν θεοσέβειαν ἐπεθύμουν αὐτὸς παραγενέσθαι καὶ δι' ἑμαντοῦ περιπτύξασθαι σου τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην καὶ δοξάσαι τὸν Κύριον τὸν ἐν σοὶ μεγαλυνθέντα καὶ τὸ τίμιόν σου γῆρας περιφανές καταστή-

λῶ, νά μή μᾶς παραδώσῃ εἰς τό τέλος ὁ Κύριος εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ¹, ἀλλά νά διαφυλάξῃ τὰς Ἐκκλησίας του μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς εἰρήνης, τὴν ὁποῖαν ὁ ἴδιος ὁ δίκαιος Κριτὴς γνωρίζει πότε θά ἀποδώσῃ. Πάντως ὅπωςδήποτε θά τὴν ἀποδώσῃ καὶ δὲν θά μᾶς ἐγκαταλείψῃ διαπαντός. Ἄλλὰ ὅπως εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ὥρισε τὴν ἑβδομηκονταετίαν τῆς τιμωρίας εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν διὰ τὰ ἀμαρτήματα, οὕτως ἴσως καὶ ἡμᾶς ὁ Δυνατὸς, ἀφοῦ μᾶς παραδώσῃ ἐπὶ ὠρισμένον χρόνον εἰς τοὺς ἐχθροὺς, θά μᾶς ἀνακαλέσῃ καὶ θά μᾶς ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν εἰρήνην, ἐκτὸς ἐάν πλησιάζῃ ἡ ἀποστασία² καὶ τὰ τώρα συμβαίνοντα εἶναι προοίμια τῆς εἰσόδου τοῦ ἀντιχρίστου. Ὅτι καὶ νά συμβαίῃ πάντως, νά προσεύχῃσαι ἢ νά μᾶς ἀπαλλάξῃ ὁ Ἄγαθος ἀπὸ τὰς θλίψεις ἢ νά μᾶς διατηρήσῃ ἀκαταβλήτους διὰ μέσου τῶν θλίψεων.

Ὅλην τὴν συνοδείαν ποῦ ἔχει καταξιωθῆ νά ζῆ μαζί με τὴν εὐλάβειάν σου ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ. Τὴν εὐλάβειάν σου χαιρετίζουν ὅλοι ὅσοι εἶναι μαζί μου. Νά διαφυλαχθῆς με τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Θεοῦ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν του καὶ νά προσεύχῃσαι δι' ἐμέ.

203

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 267

ΠΡΟΣ ΒΑΡΣΗΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΕΔΕΣΣΗΣ ΕΝ ΕΞΟΡΙΑ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟΝ

Εἶναι τοιαύτη ἡ διάθεσις ποῦ ἔχω ἔναντι τῆς θεοσεβείας σου, ὥστε ἐπιθυμοῦσα νά ἔλθω ὁ ἴδιος πλησίον σου, νά ἐναγκαλισθῶ προσωπικῶς τὴν ἀληθινὴν σου ἀγάπην καὶ νά δοξάσω τὸν Κύριον ποῦ ἐμεγαλύνθη εἰς σέ καὶ κατέστησε τό γῆ-

2. Ἡ ἐσχατολογικὴ ἀποστασία, ἡ ὁποία θά προηγηθῆ τῆς δευτέρας παρουσίας.

¹Ἐπιστολὴ 267. Ἐγράφη τὸ 377. Βλ. ἐπιστολὴν 264.

σαντα πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκουμένη φοβουμένοις αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀσθένεια τοῦ σώματος βαρεῖα καταπονεῖ με καὶ φροντὶς Ἐκκλησιῶν ἐπίκειται μοι ἀμήθητος καὶ οὐκ εἰμι ἑμαντοῦ κύριος πρὸς τὸ ἀποδημεῖν ὅπου βούλομαι καὶ συντυγχᾶναι οἷς ἐπιθυμῶ, διὰ τοῦ γραμματος ἀναπαύω τὸν πόθον ὃν ἔχω ἐπὶ τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐν σοὶ καλῶν καὶ παρακαλῶ τὴν ἀνυπέρβλητόν σου εὐλάβειαν εἶδχθαι ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα ὁ Κύριος δῶ ἡμῖν ἀπροσκόπως παρελθεῖν τὰς λειπομένας ἡμέρας ἢ ὥρας τῆς παρεπιδημίας ἡμῶν· παράσχοι δὲ ἡμῖν καὶ ἰδεῖν τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτοῦ καὶ ἀκοῦσαι περὶ τε τῶν λοιπῶν συλλειτουργῶν σου καὶ τῶν συναθλητῶν ἃ εὐχόμεθα, καὶ περὶ σοῦ αὐτοῦ ἃ νυκτὸς καὶ ἡμέρας οἱ ὑπὸ σὲ λαοὶ ζητοῦσι παρὰ τοῦ Κυρίου τῆς δικαιοσύνης. Γίνωσκε δὲ ὅτι πολλάκις μὲν οὐκ ἐπεστείλαμεν οὐδὲ δσάκις ὄφειλόμενον ἦν, ἐπεστείλαμεν δὲ ὁμῶς τῇ θεοσεβείᾳ σου. Καὶ τάχα οὐκ ἠδυνήθησαν διασωσαὶ τὰς προσηγορίας ἡμῶν οἱ πιστευθέντες τὴν διακονίαν τῶν γραμμάτων ἀδελφοί. Ἀλλὰ νῦν, ἐπειδὴ ἐπετύχομεν ἡμετέρων τῶν ὁδοιπορούντων πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα, καὶ τὰ γράμματα αὐτοῖς ἐνεχειρίσαμεν προθύμως καὶ ἐστείλαμέν τινα ἃ καταξίωσον ὑποδέξασθαι παρὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως ἀνυπερηφάνως καὶ εὐλογῆσαι ἡμᾶς κατὰ μίμησιν τοῦ πατριάρχου Ἰσαάκ. Εἰ δέ τι, καὶ ὡς ἀσχολούμενοι καὶ ὑπὸ πλήθους φροντίδων τὸν νοῦν βεβαπτισμένον ἔχοντες, παρείδομεν τῶν πρεπόντων, μὴ λογίσῃ ἡμῖν μηδὲ λυπηθῆς, ἀλλὰ μίμησαι τὴν σεαυτοῦ ἐν πᾶσι τελειότητα, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀπολαύσωμέν σου τῆς ἀρετῆς ὡς καὶ οἱ λοιποὶ πάντες. Ἐρρωμένος, εὐθυμος ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενός μου, χαρισθείης μοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ.

ράς σου τίμιον εἰς ὅλους τοὺς φοβουμένους αὐτὸν ἀνά τὴν οἰκουμένην. Ἐπειδὴ ὁμως καὶ βαρεῖα ἀσθένεια τοῦ σώματος μὲ καταπονεῖ καὶ ἄνευ προηγουμένου μέριμνα διὰ τὰς Ἐκκλησίας μὲ πιέζει, ἔπομένως δὲ δὲν εἶμαι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ μου, ὥστε νὰ ταξιδεύω ὅπως θέλω καὶ νὰ συναντῶ ὅποιους ἐπιθυμῶ, ἱκανοποιῶ τὸν πόθον ποὺ ἔχω δι' ἀπόλαυσιν τῶν εἰς σὲ καλῶν προσόντων καὶ παρακαλῶ τὴν ἀνυπέρβλητον εὐλάβειάν σου νὰ εὐχεται ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ μᾶς ἀξιῶσῃ ὁ Κύριος νὰ διέλθωμεν ἀπροσκόπτως τὰς ὑπολοιπίους ἡμέρας ἡ ὥρας τῆς ἐδῶ προσωρινῆς διαμονῆς μας· νὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ δὲ ἐπίσης νὰ ἴδωμεν τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ ἀκούσωμεν περὶ τῶν ἄλλων συλλειτουργῶν σου καὶ τῶν συναθλητῶν σου ὅσα προσευχόμεθα, καὶ περὶ σοῦ τοῦ ἰδίου ὅσα ἡμέραν καὶ νύκτα ζητεῖ ὁ ὑπὸ τὴν καθοδήγησίν σου λαὸς ἀπὸ τὸν Κύριον τῆς δικαιοσύνης.

Γνώριζε δὲ ὅτι δὲν σοῦ ἐγράψαμεν πολλὰς φορὰς, ἀκόμη καὶ ὁσάκις ὠφείλαμεν νὰ τὸ πράξωμεν, ἀλλὰ πάντως σοῦ ἐγράψαμεν. Πιθανὸν λοιπὸν νὰ μὴ ἠδυνήθησαν νὰ περισώσουν τοὺς χαριτισμοὺς μας οἱ ἀδελφοὶ εἰς τοὺς ὁποίους εἶχαμεν ἐμπιστευθῆ τὴν μεταφορὰν τῶν ἐπιστολῶν. Ἀλλὰ τώρα ποὺ ἐπετύχαμεν ἀνθρώπους ἰδικούς μας ὁδοιποροῦντας πρὸς τὴν τιμιότητά σου, καὶ τὰ γράμματα τοὺς ἀνεθέσαμεν μὲ προθυμίαν καὶ ἐστείλαμεν μερικὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα καταξίωσε νὰ δεχθῆς χωρὶς ὑπερηφάνειαν ἀπὸ τὴν ταπεινότητά μας καὶ νὰ μᾶς εὐλογῆσῃ κατὰ μίμησιν τοῦ πατριάρχου Ἰσαάκ¹. Ἐὰν δέ, ὡς πολυάσχολοι καὶ μὲ φορτωμένον τὸν νοῦν ἀπὸ πληθὺς φροντίδων, παρείδαμεν κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα, νὰ μὴ μᾶς τὸ καταλογίσῃς καὶ νὰ μὴ λυπηθῆς, ἀλλὰ νὰ μιμηθῆς τὴν εἰς ὅλα τελειότητά σου, οὕτως ὥστε καὶ ἡμεῖς νὰ ἀπολαύσωμεν τῆς ἀρετῆς σου, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Εἶθε νὰ χαρισθῆς εἰς ἐμέ, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ὑγιῆς, εὐθυμος ἐν Κυρίῳ καὶ εὐχέτης μου.

139. ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣΙΝ

1. Ἡμᾶς μὲν ἡ ἀκοὴ τῶν γεγενημένων κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν λοιπὴν Αἴγυπτον διωγμῶν πάλαι κατέλαβε καὶ διέθηκε τὰς ψυχάς, ὡς εἰκὸς ἦν. Ἐλογισάμεθα γὰρ τὸ ἔντεχρον τοῦ διαβολικοῦ πολέμου, πῶς, ἐπειδὴ εἶδεν ἐν τοῖς παρὰ τῶν ἐθνῶν διωγμοῖς πληθυνομένην τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μᾶλλον θάλλουσαν, μετέστρεψεν ἑαυτοῦ τὴν βουλὴν καὶ οὐκέτι ἐκ τοῦ προφανοῦς πολεμεῖ, ἀλλὰ κεκρυμμένα ἡμῖν τὰ ἐνεδρα τίθησι καλύπτων αὐτῶν τὴν ἐπιβουλὴν διὰ τοῦ ὀνόματος δ περιφέρουσιν, ἵνα καὶ πάθωμεν τὰ αὐτὰ τοῖς πατράσιν ἡμῶν καὶ μὴ δόξωμεν πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ, διὰ τὸ Χριστιανῶν ὄνομα ἔχειν καὶ τοὺς διώκοντας. Ταῦτα λογιζόμενοι πολὺν χρόνον ἐκαθέσθημεν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῶν γενομένων ἐκπεληγμένοι. Καὶ γὰρ τῷ ὄντι ἤχησαν ἡμῶν ἀμφοτέρω τὰ ὄτα, μαθόντων τὴν ἀναιδῆ καὶ μισάνθρωπον αἴρεσιν τῶν διωξάντων ὑμᾶς, ὅτι οὐχ ἡλικίαν ἠδέσθησαν, οὐ τοὺς ἐν τῇ πολιτείᾳ καμάτους, οὐ λαῶν ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ ἠκίσαντο τὰ σώματα καὶ ἠτίμωσαν καὶ ἐξορίαίς παρέδωκαν καὶ διήρπαξαν τὰς ὑπάρξεις

Ἐπιστολὴ 139. Ἐγράφη τὸ 373. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀθανασίου ἐξεδηλώθησαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον αἱ κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων διαθέσεις τοῦ Οὐάλεντος. Ὁ Βασίλειος ἐνθαρρύνει διὰ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 139
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΣ

1. Ἀπὸ πολὺν καιρὸν ἔφθασεν εἰς ἡμᾶς ἡ εἰδησις περὶ διωγμῶν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν λοιπὴν Αἴγυπτον καὶ μᾶς ἐκίνησεν εἰς συμπάθειαν, ὅπως ἦτο εὐλογον. Ἐσκέφθημεν δὲ τὴν τέχνην τοῦ διαβολικοῦ πολέμου, πῶς δηλαδὴ, ἐπειδὴ ὁ διάβολος εἶδεν ὅτι μὲ τοὺς διωγμοὺς ἐκ μέρους τῶν ἐθνικῶν ἡ Ἐκκλησία πληθύνεται καὶ ἀκμάζει περισσότερον, μετέστρεψε τὴν βουλήν του καὶ δὲν πολεμεῖ πλέον φανερά, ἀλλὰ μᾶς τοποθετεῖ κρυφᾶς ἐνέδρας, καλύπτων τὰς κακὰς προθέσεις των διὰ τοῦ ὀνόματος τῶ ὁποῖον περιφέρουν¹, οὕτως ὥστε καὶ τὰ ἴδια μὲ τοὺς πατέρας μας νὰ πάθωμεν καὶ νὰ μὴ φανῶμεν ὅτι πάσχομεν ὑπὲρ Χριστοῦ, ἐφ' ὅσον καὶ οἱ διώκται ἔχουν τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν.

Ἐκαθίσαμεν πολὺν χρόνον σκεπτόμενοι αὐτά, ἐκπληκτοὶ ἀπὸ τὴν ἀναγγελίαν τῶν συμβάντων. Διότι πράγματι ἤχησαν καὶ τὰ δύο αὐτιά μας, ὅταν ἐμάθαμεν τὴν τακτικὴν τῆς ἀναιδοῦς καὶ μισανθρώπου αἰρέσεως τῶν διωκτῶν σας, ὅτι δηλαδὴ οὔτε ἡλικίαν ἐσεβάσθησαν, οὔτε τοὺς κόπους διὰ τὴν πολιτείαν, οὔτε τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ ἐβασάνισαν τὰ σώματα καὶ τοὺς ἠτίμασαν καὶ τοὺς παρέδωσαν εἰς ἔξορίαν καὶ ἤρπασαν τὴν περιουσίαν αὐτῶν ποὺ ἠδυνήθησαν νὰ τὴν εὕρουν, χωρὶς

1. Τοῦ ὀνόματος Χριστιανοὶ ποὺ ἔχουν καὶ οἱ Ἀρειανοί.

ᾧν εὐρεῖν ἠδυνήθησαν, οὐδὲ τὴν παρὰ ἀνθρώπων κατάγνωσιν ἐντρεπόμενοι οὐδὲ τὴν φοβερὰν τοῦ δικαίου κριτοῦ ἀνταπόδοσιν προορώμενοι. Ταῦτα ἡμᾶς ἐξέπληξε καὶ μικροῦ ἕξω ἐποίησε τῶν λογισμῶν. Συνεισηῆθε δὲ τούτοις τοῖς διαλογισμοῖς κάκεινη ἡ ἔννοια· ἄρα μὴ ἐγκατέλειπεν ἑαυτοῦ τὰς Ἐκκλησίας παντελῶς ὁ Κύριος; Ἄρα μὴ ἐσχάτη ὥρα ἐστὶ καὶ ἡ ἀποστασία διὰ τούτων λαμβάνει τὴν εἴσοδον, ἵνα λοιπὸν ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνομος, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα;

2. Πλήν, εἴτε πρόσκαιρός ἐστὶν ὁ πειρασμός, βαστάσατε αὐτὸν οἱ καλοὶ τοῦ Χριστοῦ ἀγωνισταί· εἴτε καὶ τῇ παντελεῖ φθορᾷ τὰ πράγματα παραδίδονται, μὴ ἀκηδιάσωμεν πρὸς τὰ παρόντα, ἀλλ' ἀναμείνωμεν τὴν ἐξ οὐρανῶν ἀποκάλυψιν καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ πᾶσα ἡ κτίσις λυθήσεται καὶ μεταποιηθήσεται τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, τί θαυμαστὸν καὶ ἡμᾶς, μέρος ὄντας τῆς κτίσεως, παθεῖν τὰ κοινὰ πάθη καὶ παραδοθῆναι θλίψεσιν ὡς κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως ἡμῶν ἐπάγει ἡμῖν ὁ δίκαιος κριτῆς οὐκ ἔων ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα, ἀλλὰ διδοὺς σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δυνηθῆναι ὑπενεγκεῖν; Ἀναμένουσιν ὑμᾶς, ἀδελφοί, οἱ τῶν μαρτύρων στέφανοι· ἔτοιμοί εἰσιν οἱ χοροὶ τῶν ὁμολογητῶν προτεῖναι ὑμῖν τὰς χεῖρας καὶ ὑποδέξασθαι ὑμᾶς εἰς τὸν ἴδιον ἀριθμὸν. Μνήσθητε τῶν πάλαι ἀγίων, ὅτι οὐδεὶς τρυφῶν οὐδὲ κολακευόμενος τῶν στεφάνων τῆς ὑπομονῆς ἠξιώθη, ἀλλὰ πάντες διὰ μεγάλων θλίψεων πυρωθέντες τὸ δοκίμιον ἐπεδείξαντο. Οἱ μὲν γὰρ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πείραν ἔλαβον, ἄλλοι δὲ

νά ἐντρέπωνται τὴν κατάκρισιν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων οὔτε τὴν φοβερὰν ἀνταπόδοσιν ἐκ μέρους τοῦ δικαίου Κριτοῦ.

Αὐτὰ μᾶς ἐξέπληξαν καὶ σχεδὸν μᾶς διεσάλευσαν τὰ λογικά. Μαζὶ δὲ μὲ ἐκείνους τοὺς λογισμοὺς εἰσῆλθεν εἰς τὸν νοῦν μας καὶ ἐκείνη ἡ σκέψις· μήπως ἄραγε ἐγκατέλειψε τελείως ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν του; Μήπως ἄραγε εἶναι ἡ ἐσχάτη ὥρα καὶ δι' αὐτῶν ἀρχίζει τὴν εἴσοδόν της ἡ ἀποστασία, διὰ νὰ φανερωθῇ ὁ ἄνομος, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπερυψούμενος ἐπάνω ἀπὸ κάθε λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα²;

2. Ἄλλὰ πάντως, εἴτε πρόσκαιρος εἶναι ὁ πειρασμὸς, βαστάσατέ τον, οἱ καλοὶ ἀγωνισταὶ τοῦ Χριστοῦ· εἴτε εἰς τὴν πλήρη φθορὰν ἔχουν παραδοθῆ τὰ πράγματα, νὰ μὴ ἀποθαρρυνθῶμεν ἐμπρὸς εἰς τὰ παρόντα, ἀλλὰ ὡς ἀναμεινόμεν τὴν ἐξ οὐρανῶν ἀποκάλυψιν καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ³. Ἐὰν πράγματι ὅλη ἡ κτίσις λυθῇ⁴ καὶ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου μεταποιηθῇ, τί θαυμαστὸν εἶναι καὶ ἡμεῖς, πού εἴμεθα μέρη τῆς κτίσεως, νὰ πάθωμεν τὰ κοινὰ πάθη καὶ νὰ παραδοθῶμεν εἰς θλίψεις, πού ἐπιφέρει ὁ δίκαιος Κριτὴς εἰς ἡμᾶς κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεώς μας, μὴ ἐπιτρέπων νὰ πειρασθῶμεν περισσότερο ἀπὸ ὅσον δυνάμεθα, ἀλλὰ δίδων μαζὶ μὲ τὸν πειρασμὸν καὶ τὸ μέσον ἐξόδου ἀπὸ αὐτόν, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ τὸν βαστάσωμεν;

Σᾶς ἀναμένουν οἱ στέφανοι τῶν μαρτύρων, ἀδελφοί· ἔτοιμοι εἶναι οἱ χοροὶ τῶν ὁμολογητῶν νὰ σᾶς ἀπλώσουν τὰς χεῖρας καὶ νὰ σᾶς ὑποδεχοῦν εἰς τὰς τάξεις των. Ἐνθυμηθῆτε τοὺς παλαιούς ἀγίους, ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς τρυφηλοὺς καὶ τοὺς κόλακας δὲν ἤξιώθη τῶν στεφάνων τῆς ὑπομονῆς, ἀλλὰ ὅλοι ἐπέδειξαν τὴν ἀξίαν των πυρωθέντες διὰ μεγάλων θλίψεων. Ἄλλοι μὲν ἐδοκίμασαν ἐμπαιγμοὺς καὶ μάστιγας, ἄλλοι δὲ

3. Τίτ. 2,13

4. Β' Πέτρ. 3,11.

ἐπρίσθησαν, οἱ δὲ ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον. Ταῦτά ἐστι τὰ σεμνολογήματα τῶν ἀγίων. Μακάριος ὁ καταξιωθείς τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων, μακαριώτερος δὲ ὁ πλεονάσας ἐν τοῖς παθήμασι, διότι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς.

3. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατὸν αὐτῷ μοι παραγενέσθαι, οὐδὲν ἂν προετίμησα τῆς συντυχίας ὑμῶν, ὥστε καὶ ἰδεῖν τοὺς ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ περιπτύξασθαι καὶ κοινωνῆσαι τῶν προσευχῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἐν ὑμῖν χαρισμάτων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σῶμά μοι λοιπὸν ὑπὸ χρονίας νόσου κατανάλωται, ὡς μηδὲ ἀπὸ τῆς κλίνης δύνασθαι μεταβαίνειν, καὶ οἱ ἐφεδρεύοντες ἡμῖν πολλοί, ὡς λύκοι ἄρπαγες, ἐπιτηροῦντες καιρὸν πότε δυνηθῶσι διαρπάσαι τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ, ἀναγκαίως ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ γραμματος ἐπίσκεψιν ἦλθον παρακαλῶν προηγουμένως μὲν ἐκτενεῖς τὰς ὑπὲρ ἐμοῦ ποιῆσθαι ὑμᾶς δεήσεις, ἵνα καταξιωθῶ τὰς γοῦν λειπομένας ἡμέρας ἢ ὥρας δουλεῦσαι τῷ Κυρίῳ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, ἔπειτα καὶ συγγνώμην ἔχειν μου τῇ ἀπολείψει καὶ τῇ βραδυτῆτι ταύτῃ τῶν γραμμάτων. Μόλις γὰρ ἠδπορήσαμεν ἀνθρώπου τοῦ δυναμένου ἐξυπηρετήσασθαι ἡμῶν τῇ ἐπιθυμίᾳ. Λέγομεν δὲ τὸν υἱὸν ἡμῶν Εὐγένιον τὸν μονάζοντα, δι' οὗ παρακαλῶ εὐξασθαι ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας πάσης καὶ ἀντιγράψαι ἡμῖν τὰ περὶ ὑμῶν, ἵνα γνόντες εὐθυμότεροι διατεθῶμεν.

ἐπριονίσθησαν καὶ ἄλλοι ἀπέθαναν θάνατον μὲ τὴν μάχαιραν⁶. Αὐτὰ εἶναι τὰ σεμνολογήματα τῶν μαρτύρων. Μακάριος εἶναι ὁποῖος ἤξιώθη τῶν παθημάτων ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, μακαριώτερος δὲ ὁ ὑποστάς τὰ πικρότερα παθήματα, «διότι τὰ παθήματα τοῦ παρόντος χρόνου δὲν εἶναι ἄξια νὰ παραβληθοῦν μὲ τὴν δόξαν ποῦ πρόκειται ν' ἀποκαλυφθῆ εἰς ἡμᾶς»⁶.

3. Λοιπὸν, ἐάν μοῦ ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθω ἐγὼ ὁ ἴδιος, δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσα τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν συνάντησιν μαζί σας, ὥστε νὰ εὕρω τὴν εὐκαιρίαν καὶ νὰ ἴδω τοὺς ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ, νὰ τοὺς ἐναγκαλισθῶ καὶ νὰ μετᾶσχω τῶν προσευχῶν καὶ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων ποῦ κατέχετε. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ σῶμά μου ἔχει καταφαγωθῆ ἀπὸ χρονίαν νόσον, μέχρι σημείου ὥστε νὰ μὴ ἠμπορῶ νὰ σηκωθῶ ἀπὸ τὴν κλίνην, καὶ πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ μᾶς στήνουν ἐνέδρας ὡς ἀρπακτικοὶ λύκοι, καιροφυλακτοῦντες νὰ διαρπάσουν τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ, ἀναγκαστικὰ κατέληξα εἰς τὴν διὰ τοῦ γράμματος ἐπίσκεψιν, παρακαλῶν κατὰ πρῶτον μὲν νὰ ἀπευθύνετε ἐκτενεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ δεήσεις, διὰ νὰ καταξιωθῶ κατὰ τὰς ὑπολοίπους ἡμέρας τῆς ζωῆς μου νὰ δουλεύσω εἰς τὸν Κύριον κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, ἔπειτα δὲ νὰ μὲ συγχωρήσετε διὰ τὴν ἀπουσίαν μου καὶ τὴν καθυστέρησιν ἀποστολῆς αὐτοῦ τοῦ γράμματός μου. Ἄλλωστε μετὰ δυσκολίας ἠύραμεν ἄνθρωπον δυνάμενον νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν μας. Ἐννοοῦμεν τὸν υἱὸν μας Εὐγένιον, τὸν μοναχὸν, διὰ τοῦ ὁποῖου σᾶς παρακαλῶ νὰ εὐχηθῆτε ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ὅλης τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς ἀπάντησιν νὰ μᾶς γράψετε τὰ ἰδικά σας, διὰ νὰ γίνωμεν περισσότερο χαρούμενοι μανθάνοντές τα.

6. Ρωμ. 8,18.

265. ΕΥΛΟΓΙΩ ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ ΑΔΕΛΦΟΚΡΑΤΙΩΝΙ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΙΣ ΕΞΟΡΙΣΘΕΙΣΙ

1. Μεγάλην ἐν πᾶσιν εὐρίσκομεν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν περὶ τὰς Ἐκκλησίας αὐτοῦ οἰκονομίαν, ὥστε καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι σκυθρωπά καὶ μὴ πάντα κατὰ βούλησιν ἀπαντῶντα καὶ ταῦτα ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν πολλῶν οἰκονομεῖσθαι ἐν τῇ δυσθεωρήτῃ τοῦ Θεοῦ σοφίᾳ καὶ τοῖς ἀνεξιχνιάστοις αὐτοῦ κρίμασι τῆς δικαιοσύνης. Ἴδου γὰρ καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐκ τῶν κατ' Αἴγυπτον τόπων ἀναστήσας ὁ Κύριος εἰς μέσην ἀγαγὼν τὴν Παλαιστίνην ἰδρῦσατο, κατὰ μίμησιν τοῦ πάλαι Ἰσραὴλ δν διὰ τῆς αἰχμαλωσίας ἀγαγὼν εἰς τὴν Ἀσσυρίων γῆν ἔσβεσε τὴν ἐκεῖ εἰδωλολατρίαν διὰ τῆς τῶν ἀγίων ἐπιδημίας. Καὶ νῦν τοίνυν οὕτως εὐρίσκομεν λογιζόμενοι ὅτι τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἄθλον ὑμῖν προβαλλόμενος ὁ Κύριος ὑμῖν μὲν διὰ τῆς ἐξορίας στάδιον ἤνοιξε τῶν μακαρίων ἀγωνισμάτων, τοῖς δὲ περιτυγχάνουσιν ὑμῶν τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει ἐναργῆ τὰ πρὸς σωτηρίαν ὑποδείγματα ἐχαρίσατο. Ἐπεὶ οὖν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἐμάθομεν ὑμῶν τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεως, ἐμάθομεν τὸ περὶ τὴν ἀδελφότητα ἐπιμελὲς καὶ ὅτι οὐ παρέργως οὐδὲ ἡμελημένως παρέρχεσθε τὰ κοινωφελῆ καὶ ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν, ἀλλ' εἴ τι πρὸς οἰκοδομὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνεργεῖν προαιρεῖσθε, δίκαιον ἐνομίσαμεν κοινῶνι γενέσθαι τῆς ἀγαθῆς μερίδος ὑμῶν καὶ συνάψαι ἑαυτοὺς διὰ τοῦ γράμματος τῇ ὑμετέρᾳ εὐλαβείᾳ. Οὐπὲρ ἔνεκα ἀπεστείλαμεν καὶ τὸν ποθεινότατον υἱὸν

Ἐπιστολὴ 265. Ἐγράφη τὸ 377. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἐπίσκοποι μαζί με ἄλλους ἦσαν ἐξόριστοι λόγῳ τῶν ὀρθοδόξων φρονημάτων των. Ἐπειδὴ εἶχαν κοινῶνιαν, ὡς Ἀλεξανδρινοί, με τὸν Παυλίον Ἀντιοχείας, ὁ Βασίλειος δὲν εἶχεν ἐπαφήν μαζί των. Ἀργότερα ὁμοῦ οἱ ἐπίσκοποι αὐτοὶ ἀφ' ἐνὸς

205

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 265

ΠΡΟΣ ΕΥΛΟΓΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΑΔΕΛΦΟΚΡΑΤΙΩΝΑ
ΕΞΟΡΙΣΤΟΥΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

1. Μεγάλην εἰς ὅλα εὐρίσκομεν τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ὡς πρὸς τὰς Ἐκκλησίας του, ὥστε καὶ ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι λυπηρὰ καὶ δὲν ἀνταποκρίνονται ἐντελῶς εἰς τὰς ἐπιθυμίας μας, καὶ αὐτὰ νὰ οἰκονομῶνται ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν πολλῶν κατὰ τὴν δυσθεώρητον σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἀνεξιχνίαστα κρίματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. Ἰδοὺ λοιπὸν· ἀφοῦ ὁ Κύριος ἐσήκωσε τὴν ἀγάπην σας ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς Αἰγύπτου σᾶς ὠδήγησε καὶ ἐγκατέστησεν εἰς τὸ μέσον τῆς Παλαιστίνης, κατὰ μίμησιν τοῦ παλαιοῦ Ἰσραήλ, τὸν ὁποῖον ἀφοῦ ὠδήγησε διὰ τῆς αἰχμαλωσίας εἰς τὴν γῆν τῶν Ἀσσυρίων ἔσβησε τὴν ἐκεῖ εἰδωλολατρίαν διὰ τῆς ἀφίξεως τῶν ἀγίων.

Καὶ τώρα λοιπὸν εὐρίσκομεν τὴν ἰδίαν περίπτωσιν, σκεπτόμενοι ὅτι ὁ Κύριος μὲ τὸ νὰ σᾶς προτείνῃ τὸν ἄθλον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας εἰς σᾶς μὲν ἤνοιξε διὰ τῆς ἐξορίας στάδιον τῶν μακαρίων ἀγωνισμάτων, εἰς τοὺς συναντῶντας δὲ τὴν ἀγαθὴν προαίρεσίν σας ἐχάρισε ζωντανὰ παραδείγματα πρὸς σωτηρίαν. Ἀφοῦ λοιπὸν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐμάθαμεν τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεως σας, ὅπως ἐπίσης ἐμάθαμεν καὶ τὴν φροντίδα σας διὰ τοὺς ἀδελφούς, καὶ ὅτι δὲν παραμερίζετε παρέργως καὶ ἀδιαφόρως τὰ κοινωφελῆ καὶ ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν, ἀλλ' εἴσθε πρόθυμοι νὰ ἐνεργῆτε κάθε τι πρὸς οἰκοδομὴν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνομίσαμεν δίκαιον νὰ γίνωμεν κοινωνοὶ τῆς ἀγαθῆς σας μερίδος καὶ νὰ συνδεθῶμεν διὰ τοῦ γράμματος μὲ τὴν εὐλάβειάν σας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀπεστείλαμεν καὶ τὸν ἀγα-

μὲν ἐδείχθησαν καχύποπτοι ἔναντι τοῦ Παυλίνου, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατέκριναν τὸν Ἀπολινάριον. Τότε ὁ Βασίλειος ἐθεώρησεν εὐκαιροῦν νὰ προτείνῃ εἰς αὐτοὺς κοινωνίαν. Βλ. καὶ ἐπιστολὴν 266 Α'τ.

ἡμῶν Ἐλπίδιον τὸν συνδιάκονον ὁμοῦ μὲν τὴν ἐπιστολὴν διακομίζοντα, ὁμοῦ δὲ καὶ παρ' ἑαυτοῦ δυνάμενον ἀναγγεῖλαι ὑμῖν ὅσα τὴν ἐκ τοῦ γράμματος διαπέφενγε διδασκαλίαν.

2. Μάλιστα δὲ ἡμᾶς ἐπέρωσε πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς συναφείας ὑμῶν ἡ ἀκοή τοῦ περὶ τὴν ὀρθότητα ζήλου τῆς εὐσεβείας ὑμῶν, ὅτι οὔτε πλήθει συνταγμάτων οὔτε ποικιλίᾳ σοφισμάτων παρηρέχθη ὑμῶν τὸ στερεὸν τῆς καρδίας, ἀλλ' ἐπέγνωτε μὲν τοὺς κατὰ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων καινοτομοῦντας, σιωπῇ δὲ κατασχεῖν τὴν ἐνεργουμένην παρ' αὐτῶν βλάβην οὐ κατεδέξασθε. Καὶ γὰρ τῷ ὄντι πολλὴν εὖρομεν λύπην παρὰ πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις τῆς τοῦ Κυρίου εἰρήνης ἐπὶ ταῖς νεωτεροποιαῖς ταῖς παντοδαπαῖς Ἀπολινάριον τοῦ Λαοδικέως, ὃς τοσοῦτω πλέον ἐλύπησεν ἡμᾶς ὅσῳ ἔδοξεν εἶναι ἐξ ἡμῶν τὸ ἐξ ἀρχῆς. Τὸ μὲν γὰρ παρὰ φανεροῦ πολεμίου παθεῖν τι, κἂν ὑπερβάλλῃ τῷ ἀλγεινῷ, φορητὸν πῶς ἐστι τῷ καταπονουμένῳ, καθὼς γέγραπται· «Ὅτι εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν». Τὸ δὲ παρ' ὁμοψύχου καὶ οἰκείου βλάβης τινὸς πειραθῆναι, τοῦτο δύσφορον παντελῶς καὶ οὐδεμίαν ἔχον παραμυθίαν. Ὅν γὰρ προσεδοκῆσαμεν συνασπιστὴν ἔξεν τῆς ἀληθείας, τοῦτον εὖρομεν νῦν ἐν πολλοῖς ἐμποδίζοντα τοῖς σωζομένοις ἐκ τοῦ περιέλκειν αὐτῶν τὸν νοῦν καὶ ἀποσπᾶν τῆς εὐθύτητος τῶν δογμάτων. Τί γὰρ ἐν ἔργοις παρ' αὐτοῦ θεομὸν καὶ τολμηρὸν οὐκ ἐπράχθη; Τί δὲ ἐν λόγοις οὐ παρεπενοήθη νεώτερον καὶ ἐπικεκινδυνευμένον; Οὐ πᾶσα μὲν Ἐκκλησία ἐφ' ἑαυτὴν ἐμερίσθη, μάλιστα δὲ ταῖς παρὰ τῶν ὀρθοδόξων κυβερνωμέναις ἐπιπεμφθέντων παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸ σχίσαι καὶ ἰδίαν παρασυναγωγὴν ἐκδικῆσαι; Οὐχὶ γελάται τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον

1. Ὁ Ἀπολινάριος εἶχεν, ἐκτὸς τῆς ἰδικῆς του Ἐκκλησίας εἰς τὴν Λαο-

πητότατον υἰόν μας Ἐλπίδιον, τόν συνδιάκονον, ἀφ' ἑνὸς μὲν μεταφέροντα τὴν ἐπιστολὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ δυνάμενον νὰ σᾶς ἀναγγεῖλη καὶ προφορικῶς ὅσα ἔχουν διαφύγει τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπιστολῆς.

2. Τὸ ἄκουσμα περὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ ζήλου τῆς εὐσεβείας σας πάρα πολὺ μᾶς ἐνεθάρρυνεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς συναντήσεώς σας· διότι ἡ σταθερότης τῆς καρδίας σας δὲν ἀνετράπη οὔτε ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν συγγραμμάτων οὔτε ἀπὸ τὴν ποικιλίαν τῶν σοφισμάτων, ἀλλὰ ἐγνωρίσατε τοὺς καινοτομοῦντας ἐναντίον τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων, δὲν κατεδέχθητε δὲ νὰ ὑπομείνετε μὲ σιωπὴν τὴν ἐπιφερομένην ἀπὸ αὐτοὺς βλάβην. Διότι πράγματι ἠῦραμεν πολλὴν λύπην εἰς ὅλους ὅσοι εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ Κυρίου διὰ τοὺς παντοδαπούς νεωτερισμοὺς τοῦ Ἀπολιναρίου τοῦ Λαοδικείας, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐλύπησε πολὺ περισσότερον καθ' ὅσον εἰς τὴν ἀρχὴν ἐφαίνετο νὰ ἀνήκη εἰς τὴν μερίδα μας. Τὸ νὰ πάθη κανεὶς κάτι ἀπὸ φανερόν ἐχθρόν, καὶ ἂν εἶναι ὑπερβολικὰ ἀλγεινόν, εἶναι κάπως ὑποφερτόν εἰς τὸν πάσχοντα καθὼς ἔχει γραφῆ· «ἐάν με ὠνειδισεν ὁ ἐχθρός, θὰ τὸ ὑπέφερα». Τὸ νὰ ὑποστῆ ὁμως κάποια βλάβην ἀπὸ ὁμόψυχον καὶ οἰκεῖον, αὐτὸ εἶναι ἐντελῶς ἀνυπόφορον καὶ δὲν εὐρίσκει καμμίαν παρηγορίαν. Τώρα τὸν ἄνθρωπον ποὺ ἀνεμέναμεν νὰ ἔχωμεν ὡς συνυπερασπιστὴν τῆς ἀληθείας, αὐτὸν ἠῦραμεν εἰς πολλὰ σημεῖα νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς σωζομένους μὲ τὸ νὰ περισπᾷ τὸν νοῦν των καὶ νὰ τὸν ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν εὐθύτητα τῶν δογμάτων.

Πράγματι τί θερμόν καὶ τολμηρόν μεταξύ τῶν ἔργων δὲν διεπράχθη ὑπ' αὐτοῦ; Τί δὲ νεώτερον καὶ ἐπικίνδυνον μεταξύ τῶν λόγων δὲν ἐπενοήθη; Κάθε Ἐκκλησία δὲν διεσπᾶσθη, μάλιστα δὲ διὰ τῆς ἀποστολῆς ἀνθρώπων του εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων κυβερνωμένας, διὰ νὰ τὰς σχίσουν καὶ νὰ ὀργανώσουν ἰδιαιτέραν παρασυναγωγὴν¹; Δὲν περιγεῖται τὸ

δίκειαν, μίαν παροικίαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὑπὸ τὸν Βιτάλιον, μίαν ἄλλην εἰς τὴν Βηρυττόν καὶ ἐνδεχομένως ἄλλην μίαν ἢ δύο.

ὡς ἄνευ λαοῦ καὶ κλήρου ἐπισκόπων περιερχομένων, ὄνομα ψιλὸν περιφερόντων, οὐδὲν δὲ κατορθούντων εἰς προκοπὴν τοῦ Ἐὐαγγελίου τῆς σωτηρίας; Οὐχὶ οἱ περὶ Θεοῦ λόγοι παρ' αὐτῶ πλήρεις εἰσὶν ἀσεβῶν δογμάτων, τῆς παλαιᾶς ἀσεβείας τοῦ ματαιόφρονος Σαβελλίου δι' αὐτοῦ νῦν ἀνανεωθείσης τοῖς συντάγμασιν; Εἰ γὰρ ἃ περιφέρουσιν οἱ Σεβαστηνοὶ μὴ συμπέπλασται παρ' ἐχθρῶν, ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν αὐτοῦ εἰσι συγγραφαί, οὐδεμίαν εἰς ἀσέβειαν ὑπερβολὴν καταλέλοιπε τὸν αὐτὸν Πατέρα λέγων καὶ Υἱὸν καὶ πάλιν Υἱὸν καὶ Πατέρα καὶ ἄλλα σκοτεινὰ ἀσεβῆ ῥήματα, ἃ ἡμεῖς οὐδὲ ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν κατεδεξάμεθα παραδέξασθαι ἐδχόμενοι μηδεμίαν ἔχειν μερίδα πρὸς τοὺς ἐκεῖνα τὰ ῥήματα φθεγξαμένους. Οὐχὶ συγκέχυται παρ' αὐτῶ ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγος; Οὐκ ἀμφίβολος γέγονε τοῖς πολλοῖς ἡ σωτήριος τοῦ Κυρίου ἡμῶν οἰκονομία ἐκ τῶν θολερῶν αὐτοῦ καὶ σκοτεινῶν περὶ σαρκώσεως ζητημάτων; "Ἄ πάντα συναγαγεῖν καὶ εἰς ἔλεγχον καταστῆσαι μακροῦ καὶ χρόνου καὶ λόγου δεῖται. Τὸν δὲ τῶν ἐπαγγελιῶν τόπον τίς οὕτως ἠμαύρωσε καὶ ἠφάνισεν ὡς ἡ τούτου μυθολογία; "Ὅς γε τὴν μακαρίαν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην τοῖς πολιτευσαμένοις κατὰ τὸ Ἐὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ οὕτω ταπεινῶς καὶ ἐξοριμένως ἐτόλμησεν ἐξηγήσασθαι ὥστε εἰς γραῶδεις λόγους καὶ ἰουδαϊκοὺς μύθους ἐκτραπῆναι." Ἀνωθεν ἐπαγγέλλεται τοῦ ναοῦ τὴν ἀνανέωσιν καὶ τῆς νομικῆς λατρείας τὴν παρατήρησιν καὶ πάλιν ἀρχιερέα τυπικὸν μετὰ τὸν ἀληθινὸν ἀρχιερέα καὶ θυσίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν μετὰ τὸν ἁμνὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἄραντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου καὶ βαπτίσματα μερικὰ μετὰ τὸ ἐν βάπτισμα καὶ σποδὸν δαμάλεως

2. Ἡ διδασκαλία περὶ ταυτότητος Υἱοῦ καὶ Πατρός, δηλαδὴ περὶ μοναρχίας τοῦ Θεοῦ.

3. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν μερίδα τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας.

μέγα μυστήριον τῆς εὐσεβείας, ἀφοῦ συμβαίνει νὰ περιέρχωνται ἐπίσκοποι χωρὶς λαὸν καὶ κλῆρον, περιφέροντες ἀπλοῦν ὄνομα καὶ μὴ κατορθώνοντες τίποτε διὰ τὴν προκοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς σωτηρίας; Δὲν εἶναι πλήρεις ἀσεβῶν δογμάτων οἱ περὶ Θεοῦ λόγοι του καὶ μὲ τὰ συγγράμματά του δὲν ἀνανεύνεται ἡ παλαιὰ ἀσέβεια τοῦ ματαιόφρονος Σαβελλίου²;

Διότι, ἂν αὐτὰ ποὺ περιφέρουν οἱ Σεβαστηνοὶ ³ δὲν ἔχουν πλασθῆ ἀπὸ ἐχθρούς, ἀλλ' εἶναι πραγματικαὶ συγγραφαὶ αὐτοῦ, αὐτὸς δὲν ἔχει ἀφήσει καμμίαν ὑπερβολὴν ἀσεβείας, ἀφοῦ λέγει τὸ ἴδιον πρόσωπον Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ πάλιν Υἱὸν καὶ Πατέρα, καὶ ἄλλα σκοτεινὰ λόγια, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς δὲν κατεδέχθημεν νὰ δεχθῶμεν οὔτε εἰς τὰ αὐτιά μας, εὐχόμενοι νὰ μὴ ἔχωμεν συντροφίαν μὲ τοὺς εἰπόντας ἐκεῖνα τὰ λόγια. Δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν συγκεχυμένος ὁ λόγος τῆς ἐνανθρωπήσεως; Δὲν ἔγινεν ἀμφίβολος εἰς τοὺς πολλοὺς ἡ σωτήριος τοῦ Κυρίου ἡμῶν οἰκονομία ἀπὸ τὰ θολερὰ καὶ σκοτεινὰ ζητήματα ποὺ ἐγείρει περὶ τῆς σαρκώσεως; Τὸ νὰ τὰ συλλέξη κανεὶς καὶ νὰ τὰ ὑποβάλη εἰς ἔλεγχον ἀπαιτεῖ μακρὸν χρόνον καὶ λόγον.

Τὸ δὲ θέμα τῶν ἐπαγγελιῶν ποῖος ἠμαύρωσε καὶ ἠφάνισε τόσον ὅσον ἡ μυθολογία τούτου; Αὐτὸς τὴν μακαρίαν ἐλπίδα ποὺ ἀπόκειται εἰς τοὺς διαβιώσαντας κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ ἐτόλμησε νὰ ἐξηγήσῃ τόσον ταπεινὰ καὶ χαμηλά, ὥστε νὰ μετατραπῆ εἰς γραῶδεις μύθους καὶ Ἰουδαϊκοὺς λόγους ⁴. Ἐπαγγέλλεται ἐκ νέου τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ναοῦ καὶ τὴν τήρησιν τῆς νομικῆς λατρείας καὶ πάλιν ἀρχιερέα τυπικὸν ⁵ μετὰ τὸν ἀληθινὸν ἀρχιερέα καὶ θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν μετὰ τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐσήκωσε τὰς ἀμαρτίας τοῦ κόσμου ⁶, καὶ βαπτίσματα ἰδιαίτερα μετὰ τὸ ἐν βάπτισμα ⁷, καὶ αἶμα δαμάλεως νὰ ραντίζῃ τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁ-

4. Α' Τιμ. 4, 7.

5. Τυπολογικόν, προτυποῦντα τὸν Χριστόν.

6. Ἰω. 1, 29.

7. Ἐφ. 4, 5.

ραντίζουσαν τὴν Ἐκκλησίαν τὴν οὐκ ἔχουσαν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως σπῖλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, καὶ καθαρισμὸν λέπρας μετὰ τὴν ἀπάθειαν τῆς ἀναστάσεως, καὶ ζηλοτυπίας προσφορὰν, ὅτε οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκονται, ἄρτους προθέσεως μετὰ τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λύχνους καιομένους μετὰ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Καὶ ὅλως, εἰ νῦν ὁ νόμος τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι κατήργηται, δῆλον ὅτι τότε τὰ δόγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς νομικοῖς ἐντάλμασιν ἀκρωθῆσεται. Ἐπὶ τούτοις αἰσχύνῃ μὲν καὶ ἐντροπῇ ἐκάλυψεν ἡμῶν τὰ πρόσωπα, λύπη δὲ βαρεῖα πεπλήρωκεν ἡμῶν τὰς καρδίας. Διὸ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὡς ἐπιστήμονας ἱατροῦς καὶ δεδιδαγμένους ἐν τῇ πρακτικῇ παιδεύειν τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, πειραθῆναι αὐτὸν ἐπαναγαγεῖν πρὸς τὴν εὐταξίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ πείσαι αὐτὸν καταφρονῆσαι τῆς πολυφωνίας τῶν συνταγμάτων (ἐβεβαίωσε γὰρ τὸν τῆς Παροιμίας λόγον ὅτι «Ὁὐκ ἔστιν ἐκ πολυλογίας ἐκφυγεῖν ἁμαρτίαν»), στερεῶς δὲ αὐτῷ προβάλλειν τὰ τῆς ὀρθοδοξίας δόγματα, ἵνα κἀκείνου ἢ ἐπανόρθωσις φανερὰ γένηται καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ γνωρισθῇ ἢ μεταμέλεια.

3. Εὐλόγον δὲ καὶ περὶ τῶν κατὰ Μάρκελλον ὑπομνησθῆναι ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν, ἵνα μηδὲν ἀπερισκέπτως μηδ' εὐκόλως τυπώσητε περὶ αὐτῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ δογμάτων ἕνεκεν ἀσεβῶν ἐξῆλθε τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖνος, τοὺς ἐπομένους αὐτῷ ἀναγκαῖον ἀναθεματίσαντας ἐκείνην τὴν αἵρεσιν οὕτω δεκτοὺς γενέσθαι τῇ

8. Ἐφεσ. 5, 25 ἔ.

9. Ἀριθ. 5, 15.

10. Ματθ. 22, 30.

11. Ἰω. 6, 32.

12. Ἰω. 1, 9.

13. Ὁ Ἀπολινάριος εἰς σειράν ἔργων του μετέφερε τὸ περιεχόμενον τῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης εἰς ἔπη. Εἶναι πιθανόν ὅτι αἱ ἀντιλήψεις πού

ποία λόγω τῆς πίστεως εἰς Χριστὸν δὲν ἔχει σπῖλον ἢ ρυτίδα ἢ κάτι παρόμοιον ⁸ καὶ καθαρισμόν λέπρας μετὰ τὴν ἀπάθειαν τῆς ἀναστάσεως καὶ θυσίαν ζηλοτυπίας ⁹, τότε ποῦ οὔτε ὑπανδρεῦνται οὔτε νυμφεύονται ¹⁰, ἄρτους προθέσεως μετὰ τὸν ἄρτον τὸν ἔλθοντα ἐξ οὐρανοῦ ¹¹, λύχνους καιομένους μετὰ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν ¹². τοιουτοτρόπως ὅμως ἐὰν τῶρα ὁ νόμος τῶν ἐντολῶν ἔχει καταργηθῆ διὰ τῶν δογμάτων, εἶναι φανερόν ὅτι τότε τὰ δόγματα τοῦ Χριστοῦ θ' ἀκυρωθοῦν διὰ τῶν νομικῶν ἐνταλμάτων ¹³.

Ἐξ αἰτίας αὐτῶν τὰ πρόσωπά μας ἐκάλυψεν αἰσχύνη καὶ ἐντροπή, τὰς δὲ καρδίας μας ἐγέμισε βαρεῖα λύπη. Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλοῦμεν, ὡς ἰατροὺς ἐπιστήμονας καὶ διδαγμένους νὰ περιποιῶνται μὲ πραότητα τοὺς ἀνθισταμένους, νὰ προσπαθῆτε νὰ τὸν ἐπαναφέρετε εἰς τὴν εὐταξίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ τὸν πείσετε νὰ περιφρονήσῃ τὴν πολυλογίαν τῶν συγγραμμάτων του —διότι ἐπεβεβαίωσε τὸν λόγον τῆς Παροιμίας, ὅτι «μὲ τὴν πολυλογίαν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποφύγῃ κανεὶς τὴν ἁμαρτίαν»¹⁴—, σταθερῶς δὲ νὰ τοῦ προβάλλετε τὰ δόγματα τῆς Ὁρθοδοξίας, οὕτως ὥστε καὶ ἡ ἰδική του διόρθωσις νὰ καταστῆ φανερά καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς του νὰ γνωρισθῆ ἢ μεταμέλεια.

3. Εἶναι δὲ εὐλογον νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τὴν εὐλάβειάν σας καὶ περὶ τῶν ὄπαδῶν τοῦ Μαρκέλλου¹⁵, οὕτως ὥστε νὰ μὴ λάβετε καμμίαν ἀπόφασιν δι' αὐτοὺς ἀπερισκέπτως καὶ εὐκόλως. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνος ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἐξ αἰτίας ἀσεβῶν δογμάτων, εἶναι ἀναγκαῖον οἱ ὄπαδοί του νὰ γίνωνται δεκτοὶ εἰς κοινωσίαν ἀφοῦ ἀναθεματίσουν ἐκείνην τὴν αἵρεσιν,

διετυπώνοντο εἰς τὰ ἔπη ἔθεωρήθησαν ὡς ἀντιλήψεις τοῦ ἰδίου τοῦ Ἀπολιναρίου.

14. Παροιμ. 10, 19.

15. Ὁ Μάρκελλος, ἐπίσκοπος Ἀγκύρας, ἐνῶ ἐφάνη ἀρχικῶς ὅτι εἶναι ὄπαδὸς τοῦ συμβόλου τῆς Νικαίας, ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο μοναρχιανός, σαβελλιανιστής.

κοινωνία, ἵν' οἱ ἡμῖν συναπτόμενοι δι' ὑμῶν παρὰ πάσης δεχθῶσι τῆς ἀδελφότητος, ἐπεὶ νῦν γε οὐ μετρία μετέσχε λύπη τοὺς πολλοὺς ἀκούσαντας ὅτι παραγενομένους πρὸς τὴν ὑμετέραν τιμωτήτα καὶ προσήκασθε καὶ κοινωνίας αὐτοῖς ἐκκλησιαστικῆς μετεδώκατε. Καίτοιγε εἰδέναι ὑμᾶς ἔχρην ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι οὔτε κατὰ τὴν Ἀνατολὴν μόνον ἐστέ, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔχετε τῆς ἑαυτῶν μερίδος, οἳ τὴν τῶν πατέρων ἐκδικουσιν ὀρθοδοξίαν τῶν κατὰ Νίκαιαν τὸ εὐσεβὲς δόγμα τῆς πίστεως ἐκθεμένων, καὶ οἱ τῆς Δύσεως πάντες σύμφωνοι ὑμῖν τε καὶ ἡμῖν τυγχάνουσιν, ὧν δεξάμενοι τῆς πίστεως τὸν τόμον ἔχομεν παρ' ἑαυτοῖς ἐπόμενοι αὐτῶν τῇ ὑγιεῖ διδασκαλίᾳ. Ἔδει οὖν πάντας πληροφορεῖσθαι τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ συναφείᾳ τυγχάνοντας ὑμῖν, ἵνα καὶ τὸ γινόμενον μᾶλλον ἐβεβαιώθῃ ἐν τῇ τῶν πολλῶν συγκαταθέσει καὶ ἡ εἰρήνη μὴ διέσπαστο ἐν τῇ τινων προσλήψει ἐτέρων ἀφισταμένων. Οὕτως ἦν πρόπον βουλευσασθαι ὑμᾶς στιβαρῶς καὶ πράως περὶ πραγμάτων πάσαις ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαις διαφερόντων. Οὐ γὰρ ὁ ταχύ τι δογματίσας ἐπαινετός, ἀλλ' ὁ παγίως καὶ ἀσαλεύτως ἕκαστα κανονίσας ὥστε καὶ εἰς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον ἐξεταζομένην τὴν γνώμην δοκιμωτέραν φαίνεσθαι, οὗτος ἀπόδεκτος καὶ παρὰ Θεῶν καὶ ἀνθρώποις ὡς «οἰκονομῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει». Ταῦτα, ὅσα ἐδίδου ἡμῖν ἢ διὰ τοῦ γραμματος ὁμιλία, προσεφθεγγάμεθα ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν. Παράσχοι δὲ ὁ Κύριος καὶ εἰς ταῦτόν ἡμᾶς ἀλλήλοις γενέσθαι ποτέ, ἵνα πάντα πρὸς καταρισμὸν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ μεθ' ὑμῶν οἰκονομήσαντες μεθ' ὑμῶν δεξώμεθα τὸν μισθὸν τὸν ἡτοιμασμένον παρὰ τοῦ δικαίου Κριτοῦ τοῖς πιστοῖς καὶ φρονίμοις οἰκονόμοις. Τέως δὲ νῦν καταξιώσατε ἡμῖν ἀποστεῖλαι τὰς προτάσεις ἐφ' αἷς ἐδέξασθε τοὺς Μαρκέλλου, ἐκεῖνο εἰδότες ὅτι, κἂν πάνυ τὸ

ὥστε οἱ συναπτόμενοι με ἡμᾶς διὰ τῆς μεσολαβήσεώς σας νὰ γίνουν δεκτοὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀδελφούς· διότι τώρα κατέλαβεν ὄχι μικρὰ λύπη τοὺς πολλούς, ὅταν ἤκουσαν ὅτι τοὺς ἐδέχθητε ἐλθόντας πρὸς τὴν τιμιότητά σας καὶ τοὺς προσεφέρατε τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν. Ἔπρεπεν ὁμως νὰ γνωρίζετε ὅτι με τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δὲν εἴσθε μόνοι εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀλλ' ἔχετε πολλοὺς εἰς τὴν μερίδα σας, οἱ ὅποιοι ὑπερασπίζονται τὴν ὀρθοδοξίαν τῶν πατέρων πού εἰς τὴν Νίκαιαν διετύπωσαν τὸ εὐσεβὲς δόγμα τῆς πίστεως, ἐνῶ καὶ οἱ τῆς Δύσεως ὅλοι εἶναι σύμφωνοι με σᾶς καὶ με ἡμᾶς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δεχθέντες τὸν τόμον πού περιέχει τὴν ὁμολογίαν πίστεώς των, τὸν διατηροῦμεν μαζί μας καὶ ἀκολουθοῦμεν τὴν ὑγιῆ διδασκαλίαν των. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ πληροφορήσετε ὅλους ὅσοι ἀνήκουν εἰς τὴν ἰδίαν παράταξιν με σᾶς, οὕτως ὥστε καὶ τὸ γενόμενον νὰ βεβαιωθῇ πληρέστερον με τὴν συγκατάθεσιν τῶν πολλῶν καὶ ἡ εἰρήνη νὰ μὴ διασπασθῇ με τὴν πρόσληψιν ἀπὸ μερικοὺς καὶ τὴν ἀπόρριψιν ἀπὸ ἄλλους. Οὕτως ἔπρεπε νὰ σκεφθῆτε σοβαρῶς καὶ ἡρέμως περὶ πραγμάτων τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρουν ὅλας τὰς Ἐκκλησίας. Διότι ἐπαινετὸς δὲν εἶναι ἐκεῖνος πού ἀπεφάσισε κάτι ταχέως, ἀλλ' ἐκεῖνος πού ἐκάνονισε τὸ κάθε τι σταθερῶς καὶ ἀσαλεύτως, ὥστε καὶ εἰς τὸν μελλοντικὸν χρόνον ἐξεταζομένη ἡ γνώμη του νὰ φαίνεται δοκιμωτέρα· αὐτὸς εἶναι δεκτὸς καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὡς «ρυθμίζων τοὺς λόγους του με κρίσιν»¹⁶.

Αὐτὰ, ὅσον μᾶς ἐπέτρεπεν ἡ διὰ τοῦ γράμματος συζήτησις, εἶχαμεν νὰ εἴπωμεν εἰς τὴν εὐλάβειάν σας. Εἴθε δὲ ὁ Κύριος νὰ ἐπιτρέψῃ κάποτε νὰ συναντηθῶμεν, ὥστε, ἀφοῦ τακτοποιήσωμεν μαζί σας τὰ πάντα πρὸς καταρτισμὸν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, νὰ δεχθῶμεν μαζί με σᾶς τὸν μισθὸν πού εἶναι ἡτοιμασμένος ἀπὸ τὸν δίκαιον Κριτὴν διὰ τοὺς πιστοὺς καὶ φρονίμους οἰκονόμους. Τώρα δὲ καταξιώσατε νὰ μᾶς στείλετε τὰς προτάσεις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐδέχθητε τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Μαρκέλλου, ἀντιλαμβανόμενοι τοῦτο, ὅτι ὅσονδῆποτε πλήρως

καθ' ἑαυτοὺς ἀσφαλίσθητε, μόνοις ἑαυτοῖς ἐπιτρέψαι πράγμα
τοσοῦτον οὐκ ὀφείλετε, ἀλλὰ χρὴ καὶ τοὺς ἐν τῇ Δύσει καὶ τοὺς
κατὰ τὴν Ἀνατολὴν κοινωνικοὺς συμψήφους αὐτῶν τῇ ἀποκατα-
στάσει γενέσθαι.

καὶ ἂν ἐξασφαλίσετε τὰ συμφέροντα, δὲν δύνασθε νὰ ἀναλάβετε μόνοι σας τόσον μέγα βᾶρος, ἀλλὰ πρέπει καὶ οἱ τῆς Δύσεως καὶ οἱ τῆς Ἀνατολῆς ὁμόδοξοι νὰ γίνουν σύμφηφοι εἰς τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν.

92. ΠΡΟΣ ΙΤΑΛΟΥΣ ΚΑΙ ΓΑΛΛΟΥΣ

1. Τοῖς θεοφιλεστάτοις καὶ ὀσιωτάτοις ἀδελφοῖς συλλειτουργοῖς, τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν ὁμοψύχοις ἐπισκόποις Μελέτιος, Εὐσέβιος, Βασίλειος, Βάσσος, Γρηγόριος, Πελάγιος, Παῦλος, Ἄνθιμος, Θεόδοτος, Βίτος, Ἀβραάμιος, Ἰοβῖνος, Ζήνων, Θεοδώρητος, Μαρκιανός, Βάραχος, Ἀβραάμιος, Λιβάνιος, Θαλάσσιος, Ἰωσήφ, Βοηθός, Ἀτρεῖος, Θεόδοτος, Εὐστάθιος, Βαρσούμας, Ἰωάννης, Χοσσορόης, Ἰωσάκης, Νάρσης, Μάρις, Γρηγόριος, Δαφνός ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Φέρει μὲν τινα παραμυθίαν ταῖς ὀδυνωμέναις ψυχαῖς καὶ στεναγμὸς πολλάκις ἐκ τοῦ βάθους τῆς καρδίας ἀναπεμπόμενος, καὶ πού καὶ δάκρυον ἀποστάξαν τὸ πολὺ τῆς θλίψεως διεφόρησεν.

Ἐπιστολὴ 92. Εἶναι «συνοδικὴ ἐπιστολὴ» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι συνυπεγράφη ὑπὸ πολλῶν ἐπισκόπων, ἂν καὶ οὗτοι λόγῳ τῶν συνθηκῶν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συνέλθουν μαζί καὶ ὑπέγραψαν τὴν ἐπιστολὴν ὁ καθένας χωριστά. Ὁ Βασίλειος εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ ἐνώσῃ τοὺς ὀρθοδόξους ἐπισκόπους Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως αἴρων τὰς τυχόν ὑπαρχούσας ἐπιφυλάξεις καὶ πρὸ πάντων ἐπιτυχάνων γενικὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Μελετίου Ἀντιοχείας, εἰς τὰ τέλη τοῦ 371, ἔστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Δάμασον Ρώμης περὶ συγκλήσεως συνόδου (ἐπιστ. 70 Β' τ.). Ὁ Δάμασος ἀντὶ ἀντιπροσώπων διὰ σύνοδον ἔστειλε τὸν διάκονον Σαβῖνον πρὸς συλλογὴν πληροφοριῶν, ἀπήντησε δὲ φιλοφρόνως εἰς τὸν Βασίλειον. Τότε οὗτος ἐσκέφθη ὅτι μόνον μὲ τὴν ἐνέργειαν μεγάλου ἀριθμοῦ ἐπισκόπων θὰ ἦτο δυνατόν

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 92
ΠΡΟΣ ΙΤΑΛΟΥΣ ΚΑΙ ΓΑΛΛΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

1. Πρὸς τοὺς θεοφιλεστάτους καὶ ὀσιωτάτους ἀδελφοὺς συλλειτουργοὺς, τοὺς ὁμοψύχους κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλίαν ἐπισκόπους¹, Μελέτιος, Εὐσέβιος, Βασίλειος, Βάσσοσ, Γρηγόριος, Πελάγιος, Παῦλος, Ἄνθιμος, Θεόδοτος, Βίτος, Ἄβραάμιος, Ἰοβίνος, Ζήνων, Θεοδώρητος, Μαρκιανός, Βάραχος, Ἄβραάμιος, Λιβάνιος, Θαλάσσιος, Ἰωσήφ, Βοηθός, Ἄτρεϊος, Θεόδοτος, Εὐστάθιος, Βαρσούμας, Ἰωάννης, Χοσσορόης, Ἰωσάκης, Νάρσης, Μάρις, Γρηγόριος, Δαφνός², τοὺς χαιρετίζουν ἐν Κυρίῳ.

Φέρουν βέβαια κάποιαν παρηγορίαν εἰς τὰς πονεμένας ψυχὰς στεναγμοὶ ποὺ ἀναπέμπονται ἐξακολουθητικὰ ἀπὸ τὰ βάρη τῆς καρδίας, ὅπως ἐπίσης ἀνακουφίζουν τὴν βαρεῖαν θλι-

νά συγκινηθοῦν οἱ Δυτικοί. Οὕτω προέκυψεν ἡ παροῦσα συλλογικὴ ἐπιστολή, τὴν ὁποῖαν συνέταξεν ὁ Βασίλειος.

1. Λόγω τῶν ἐπιδιώξεων τῆς ἐπιστολῆς καὶ τοῦ συλλογικοῦ χαρακτηρὸς τῆς δίδεται εἰς αὐτὴν ἐπίσημος τόνος καὶ χρησιμοποιοῦνται οἱ τότε ἰσχύοντες ἐπιστολογραφικοὶ τύποι.

2. Ὑπογράφουν 32 ἐπίσκοποι τῶν ἀσιατικῶν περιοχῶν. Αὐτῶν τὴν ὑπογραφήν εἶχε κατορθώσει νὰ ἐξασφαλίῃ ὁ Βασίλειος εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς διώξεως τῶν Ὀρθοδόξων ὑπὸ τοῦ Οὐάλεντος. Ἐπικεφαλῆς φέρονται ὡς ὑπογράψαντες ὁ Μελέτιος Ἀντιοχείας, ὁ Εὐσέβιος Σαμοσάτων καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βασίλειος, οἱ τρεῖς στενοὶ φίλοι καὶ συνεργάται ἐπὶ τῶν μεγάλων θεμάτων τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡμῖν δὲ οὐχ ὄσσην στεναγμὸς καὶ δάκρυον παραμυθίαν ἔχει τὸ ἐξειπεῖν ἡμῶν τὰ πάθη τῇ ἀγάπῃ ὑμῶν, ἀλλὰ τις ἡμᾶς καὶ ἐλπίς χρηστοτέρα θάλλει, ὡς τάχα ἂν, εἰ ἐξαγγεῖλαιμεν ὑμῖν τὰ λυποῦντα, διαναστήσομεν ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, ἣν πάλαι μὲν προσεδοκῆσαμεν παρ' ὑμῶν ταῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίαις γενήσεσθαι, οὐδέπω δὲ τετυγχήκαμεν, πάντως που τοῦ ἐν σοφίᾳ τὰ ἡμέτερα διοικοῦντος Θεοῦ κατὰ τὰ ἀθεώρητα αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης κρίματα πλείονι χρόνῳ παραταθῆναι ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς τούτοις οικονομῆσαντος. Οὐ γὰρ δήπου ἠγνοήσατε τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ὧν ἡ ἀκοή καὶ εἰς τὰ ἔσχατα τῆς οἰκουμένης διέδραμεν, οὐδὲ ἀσυμπαθεῖς που ὑμεῖς πρὸς τοὺς ὁμοψύχους τῶν ἀδελφῶν, μαθηταὶ ὑπάρχοντες τοῦ ἀποστόλου τοῦ πλήρωμα εἶναι τοῦ νόμου τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην διδάσκοντος. Ἄλλ', ὅπερ εἶπομεν, ἐπέσχεν ὑμῶν τὴν ὁρμὴν ἡ δικαία τοῦ Θεοῦ κρίσις, ἐκπληρωθῆναι ἡμῖν τὴν διατεταγμένην ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν θλίψιν ἐπιμετροῦσα. Ἀλλὰ νῦν γοῦν καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ζῆλον καὶ τὴν ἡμετέραν συμπάθειαν διαναστῆναι ὑμᾶς παρακαλοῦμεν, πάντα μαθόντας, καὶ ὅσα πρὸ τούτου τὰς ἀκοᾶς ὑμῶν διέφυγε, παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦ συνδιακόνου Σαβίνου, ὃς δυνήσεται ὑμῖν καὶ ὅσα τὴν ἐπιστολὴν διαφεύγει παρ' ἑαυτοῦ διηγῆσασθαι· δι' οὗ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς ἐνδύσασθαι σπλάγγνα οἰκτιρμοῦ καὶ ἀποθέσθαι μὲν πάντα ὄκνον, ἀναλαβεῖν δὲ τὸν κόπον τῆς ἀγάπης, καὶ μήτε ὁδοῦ μήκος μήτε τὰς κατ' οἶκον ἀσχολίας μήτ' ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπίνων ὑπολογίσασθαι.

2. Οὐ γὰρ περὶ μιᾶς Ἐκκλησίας ὁ κίνδυνος, οὐδὲ δύο ἢ τρεῖς αἱ τῷ χαλεπῷ τούτῳ χειμῶνι περιπεσοῦσαι. Σχεδὸν γὰρ ἀπὸ τῶν

ψιν ρέοντα δάκρυα. Εἰς ἡμᾶς δὲ τὸ νὰ ἐκθέσωμεν τὰ πάθη μας εἰς τὴν ἀγάπην σας δὲν ἔχει μόνον ὄσπην παρηγορίαν φέρουν οἱ στεναγμοὶ καὶ τὰ δάκρυα, ἀλλὰ μᾶς θερμαίνει καὶ χρηστοτέρα ἐλπίς, ὅτι ἴσως, ἂν ἀνακοινώσωμεν εἰς σᾶς τὰ προβλήματα ποὺ μᾶς λυποῦν, θὰ σᾶς ξεσηκώσωμεν εἰς βοήθειάν μας. Ἐκ πολλῶν καιρῶν ἀνεμέναμεν νὰ προσφερθῇ αὐτῇ ἡ βοήθεια ἀπὸ σᾶς πρὸς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐλάβαμεν ποτέ· ἀσφαλῶς διότι ὁ μὲ σοφίαν διοικῶν τὰς ὑποθέσεις μας Θεὸς ἐρρῦθμισε τὰ πράγματα κατὰ τὰ ἀθεώρητα κρίματα τῆς δικαιοσύνης του μὲ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ παραμείνωμεν περισσότερο χρόνον εἰς τοὺς πειρασμοὺς τούτους.

Ἀσφαλῶς δὲν ἀγνοεῖτε τὰ προβλήματά μας, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, διότι ἡ φήμη των ἐπέρασε καὶ εἰς τὰ ἔσχατα τῆς οἰκουμένης, δὲν στερεῖσθε δὲ ἀναμφιβόλως συμπαθείας πρὸς τοὺς ὁμοψύχους ἀδελφούς, ἀφοῦ εἴσθε μαθηταὶ τοῦ ἀποστόλου ποὺ διδάσκει ὅτι ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη εἶναι πλήρωμα τοῦ νόμου³. Ἀλλὰ, ὅπως εἶπαμεν, συνεκράτησε τὴν ὁρμὴν σας ἡ δικαία κρίσις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία μετρεῖ τὴν καθωρισμένην θλίψιν ποὺ πρέπει νὰ ἐκπληρώσωμεν διὰ τὰς ἁμαρτίας μας. Ἀλλὰ τώρα πάντως σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ κινήσετε καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ζῆλόν σας καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς συμπάθειάν σας, ἀφοῦ μάθετε τὰ πάντα, καὶ ὅσα προηγουμένως εἶχαν διαφύγει τὰς ἀκοάς σας, ἀπὸ τὸν εὐλαβέστατον ἀδελφόν μας συνδιάκονον Σαβῖνον, ὁ ὁποῖος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σᾶς διηγηθῇ ὁ ἴδιος καὶ ὅσα παραλείπονται εἰς τὴν ἐπιστολήν. Δι' αὐτοῦ δὲ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ ἐνδυθῆτε σπλάγχχνα οἰκτιρμῶν καὶ νὰ ἀποθέσετε κάθε δισταγμόν, ν' ἀναλάβετε δὲ τὸν κόπον τῆς ἀγάπης καὶ νὰ μὴ ὑπολογίσετε οὔτε τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ οὔτε τὰς εἰς τὴν πατρίδα σας ἀσχολίας οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα.

2. Ὁ κίνδυνος ἐδῶ δὲν ἀναφέρεται εἰς μίαν μόνον Ἐκκλησίαν, οὔτε εἶναι δύο ἢ τρεῖς ἐκεῖναι ποὺ περιέπεσαν εἰς τὴν

3. Ρωμ. 13, 8 ἐ.

δρων τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι Θηβαίδος τὸ τῆς αἰρέσεως κακὸν ἐπινέμεται. Ἦς τὰ πονηρὰ σπέρματα πρότερον μὲν ὁ δυσώνυμος Ἄρειος κατεβάλετο· ῥιζωθέντα δὲ διὰ βάθους ὑπὸ πολλῶν τῶν ἐν μέσῳ φιλοπόνως τὴν ἀσέβειαν γεωργησάντων, νῦν τοὺς φθοροποιὸς καρποὺς ἐξεβλάστησεν. Ἀνατέτραπται μὲν τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα, συγκέχυνται δὲ Ἐκκλησίας θεσμοί. Φιλαρχίαι δὲ τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κύριον ταῖς προστασίαις ἐπιτηδῶσι καὶ ἐκ τοῦ προφανοῦς λοιπὸν ἄθλον δυσσεβείας ἢ προεδρία πρόκειται, ὥστε ὁ τὰ χαλεπότερα βλασφημῆσας εἰς ἐπισκοπὴν λαοῦ προτιμότερος. Οἴχεται σεμνότης ἱερατικῆ, ἐπιλελοιπασιν οἱ ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης τὸ ποίμνιον τοῦ Κυρίου, οἰκονομίας πτωχῶν εἰς ἰδίας ἀπολαύσεις καὶ δώρων διανομὰς παραναλισκόντων ἀεὶ τῶν φιλαρχούντων. Ἡμαῦρωται κανόνων ἀκρίβεια, ἐξουσία τοῦ ἁμαρτάνειν πολλή. Οἱ γὰρ σπουδαῖς ἀνθρωπίναις παρελθόντες ἐπὶ τὸ ἄρχειν ἐν αὐτῷ τούτῳ τῆς σπουδῆς τὴν χάριν ἀνταναπληροῦσι τῷ πάντα πρὸς ἡδονὴν ἐνδιδόναι τοῖς ἁμαρτάνουσιν. Ἀπόλωλε κριμα δίκαιον, πᾶς τις τῷ θελήματι τῆς καρδίας αὐτοῦ πορεύεται. Ἡ πονηρία ἄμετρος, οἱ λαοὶ ἀνουθέτητοι, οἱ προεστῶτες ἀπαρησίαστοι. Δουλοὶ γὰρ τῶν δεδωκότων τὴν χάριν οἱ δι' ἀνθρώπων ἑαυτοῖς τὴν δυναστείαν κατακτησάμενοι. Ἢδη δὲ καὶ δπλον τισὶ τοῦ πρὸς ἀλλήλους πολέμου ἢ ἐκδίκησις δῆθεν τῆς ὀρθοδοξίας ἐπινενόηται, καὶ τὰς ἰδίας ἔχθρας ἐπικρουσάμενοι ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐχθραίνειν κατασχηματίζονται. Ἄλλοι δὲ τὸν ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐκκλίνοντες ἔλεγχον τοὺς λαοὺς εἰς τὴν κατ' ἀλλήλων φιλονικίαν ἐκμαίνουσιν, ἵνα τοῖς κοινοῖς κακοῖς τὸ καθ' ἑαυτοὺς συσκιᾶσωσι.

4. Ἀκολουθεῖ μία ζοφερὰ περιγραφή τῆς καταστάσεως εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκυριαρχοῦσαν αἱ διαθέσεις τῶν φιλαρειανῶν ἀρχόντων καὶ αἱ ὑπερβολαὶ τῶν ψευδοζηλωτῶν ὑπερορθόδοξων. Πάντως ἡ περιγραφή διὰ τὴν περίστασιν ὑπερβάλλει τὰ γεγονότα.

σφοδρὰν αὐτὴν τρικυμίαν ⁴. Ὅλην σχεδὸν τὴν περιοχὴν ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι τῆς Θηβαΐδος κατατρώγει τὸ κακὸν τῆς αἰρέσεως. Πρόκειται περὶ τῆς αἰρέσεως, τῆς ὁποίας τὰ πονηρὰ σπέρματα κατέβαλε παλαιότερα ὁ δυσώνυμος Ἄρειος, καὶ αὐτὰ, ἀφοῦ ἐρριζώθησαν βαθειὰ μὲ τὴν φιλόπονον καλλιέργειαν τῆς ἀσεβείας ἀπὸ πολλοὺς ἐργασθέντας ἐν τῷ μεταξύ, τώρα παρήγαγαν τοὺς φθοροποιούς καρπούς. Τῆς εὐσεβείας τὰ δόγματα ἔχουν ἀνατραπῆ, τῆς Ἐκκλησίας οἱ θεσμοὶ ἔχουν συγχυθῆ. Αἱ δὲ φιλοδοξίαι τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κύριον εἰσπηδοῦν εἰς τὰ ὑψηλὰ ἀξιώματα καὶ τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα προτίθεται φανερά ὡς ἄθλον δυσσεβείας, τόσον ὥστε ἐκεῖνος ποῦ βλασφημεῖ χειρότερα εἶναι προτιμότερος εἰς τὴν διαποίμανσιν τοῦ λαοῦ. Ἐχει φύγει ἡ ἱερατικὴ σεμνότης, ἔχουν λείψει οἱ ἄνθρωποι ποῦ ποιμαίνουν τὸ ποίμνιον τοῦ Κυρίου μὲ ἐπιστήμην, διότι οἱ φίλαρχοι πάντοτε τὰς χορηγίας διὰ τοὺς πτωχοὺς δαπανοῦν εἰς εἰδικὰς τῶν ἀπολαύσεις καὶ διανομὰς δώρων. Ἐχει ἀμαυρωθῆ ἡ ἀκρίβεια τῶν κανόνων, μεγάλη εἶναι ἡ ἐλευθερία πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Πράγματι ἐκεῖνοι ποῦ ἀνῆλθαν εἰς τὴν ἐξουσίαν μὲ ἀνθρωπίνης σκευωρίας ἀνταποδίδουν τὴν χάριν δι' αὐτὰς τὰς ἐξυπηρετήσεις μὲ τὸ νὰ ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας κάθε ἄνεσιν διὰ τὰς ἀπολαύσεις. Ἐχει χαθῆ ἡ δικαιοκρισία, ὁ καθένας πορεύεται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τῆς καρδίας του. Ἡ πονηρία εἶναι ἄμετρος, οἱ λαοὶ μένουν ἀνουθέτητοι, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἡγέται δὲν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ ἐκφραστοῦν. Διότι οἱ ἀποκτήσαντες τὴν ἐξουσίαν δι' ἀνθρώπων εἶναι δοῦλοι αὐτῶν ποῦ τοὺς ἔδωσαν τὴν χάριν. Τώρα μάλιστα μερικοὶ ἔχουν ἐπινοήσει τὴν δῆθεν ὑπεράσπισιν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ὡς ὄπλον τοῦ ἐναντίον ἀλλήλων πολέμου ⁵, οἱ ὅποιοι, κρύπτοντες τὰς ἰδικὰς τῶν ἐχθρας, προφασίζονται ὅτι ἐχθρεύονται χάριν τῆς ὀρθοδοξίας. Ἄλλοι δὲ θέλοντες ν'

5. Προφανῶς ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ὑπερορθόδοξον μερίδα τοῦ Παυλίνου εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὁ ὅποιος ἤθελε ν' ἀρπάξῃ τὴν ἔδραν τοῦ κανονικοῦ ἐπισκόπου Μελετίου.

Διὸ καὶ ἄσπονδὸς ἐστὶν ὁ πόλεμος οὗτος, τῶν τὰ πονηρὰ εἰργασμένων τὴν κοινὴν εἰρήνην ὡς ἀποκαλύπτουσιν αὐτῶν τὰ κρυπτά τῆς αἰσχύνης ὑφορωμένων. Ἐπὶ τούτοις γελῶσιν οἱ ἄπιστοι, σαλεύονται οἱ ὀλιγόπιστοι ἀμφίβολος ἢ πίστις, ἄγνοια κατακέχυται τῶν ψυχῶν, διὰ τὸ μιμεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν τοὺς δολοῦντας τὸν λόγον ἐν κακουργίᾳ. Σιγᾶ μὲν γάρ τὰ τῶν εὐσεβούντων στόματα, ἀνεῖται δὲ πᾶσα βλάβσημος γλῶσσα· ἐββεηλώθη τὰ ἅγια, φεύγουσι τοὺς εὐκτηρίους οἴκους οἱ ὑγιαίνοντες τῶν λαῶν ὡς ἀσεβείας διδασκαλεῖα, κατὰ δὲ τὰς ἐρημίας πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Δεσπότην μετὰ στεναγμῶν καὶ δακρῶν τὰς χεῖρας αἴρουσιν. Ἐφθασε δὲ πάντως καὶ μέχρις ὑμῶν τὰ γινόμενα ἐν ταῖς πλείσταις τῶν πόλεων, ὅτι οἱ λαοὶ σὺν γυναιξὶ καὶ παισὶ καὶ αὐτοῖς τοῖς πρεσβύταις πρὸ τῶν τειχῶν ἐκχυθέντες ἐν τῷ ὑπαίθρῳ τελοῦσι τὰς προσευχάς, φέροντες πάσας τὰς ἐκ τοῦ ἀέρος κακοπαθείας σὺν πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ, τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἀντίληψιν ἀναμένοντες.

3. Τίς θρηγὸς τῶν συμφορῶν τούτων ἄξιος; Ποῖαι πηγαὶ δακρῶν κακοῖς τοσοῦτοις ἐξαρκέσουσιν; Ἔως οὖν ἔτι δοκοῦσιν ἐστάναι τινές, ἕως ἔτι ἔχγος τῆς παλαιᾶς καταστάσεως διασώζεται, πρὶν τέλειον ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπελθεῖν τὸ ναύαγιον, ἐπείχθητε πρὸς ἡμᾶς, ἐπείχθητε ἤδη, ναὶ δεόμεθα, ἀδελφοὶ γνησιώτατοι· δότε χεῖρα τοῖς εἰς γόνυ κλιθεῖσι. Συγκινηθῆτω ἐφ' ἡμῖν τὰ ἀδελφικὰ ὑμῶν σπλάγγνα, προχυθῆτω δάκρυα συμπαθείας. Μὴ παρίδητε τὸ ἡμῖσιν τῆς οἰκουμένης ὑπὸ τῆς πλάνης καταποθέν, μὴ ἀνάσχησθε ἀποσβεσθῆναι τὴν πίστιν παρ' οἷς πρῶτον ἐξέλαμψε. Τί οὖν ποιήσαντες ἀντιλήψεσθε τῶν πραγμάτων καὶ πῶς τὸ πρὸς τοὺς θλιβομένους συμπαθὲς ἐπιδείξεσθε, οὐ παρ' ἡμῶν πάντως

ἀποφύγουν τὸν ἔλεγχον δι' αἰσχροῦς πράξεις ἐξερεθίζουσιν τὰ πλήθη εἰς τὴν μεταξύ των φιλονικίαν, οὕτως ὥστε μὲ τὰ κοινὰ κακὰ νὰ κρύψουν τὰ ἰδικά των. Διὰ τοῦτο δὲ αὐτὸς ὁ πόλεμος εἶναι ἄσπονδος, διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν κάμει πονηρὰς πράξεις φοβοῦνται ὅτι ἡ κοινὴ εἰρήνη θὰ ἀποκαλύψῃ τὰς κρυφίας παρανομίας των.

Δι' αὐτὰ γελοῦν οἱ ἄπιστοι, σαλεύονται οἱ ὀλιγόπιστοι· ἡ πίστις εἶναι ἀμφίβολος, ἡ ἄγνοια καταλαμβάνει τὰς ψυχάς, διότι οἱ ἐγκληματικῶς νοθεύοντες τὸν λόγον μιμοῦνται τὴν ἀλήθειαν. Τὰ στόματα τῶν εὐσεβῶν σιγοῦν, ἐνῶ κάθε βλάσφημος γλῶσσα εἶναι ἀνοικτὴ. Ἐβεβηλώθησαν τὰ ἅγια, ἀποφεύγουν τοὺς εὐκτηρίους οἴκους τὰ πλήθη ποὺ ἔχουν ὑγιᾶς φρόνημα ὡς διδασκαλεῖα ἀσεβείας, ὑψώνουν δὲ τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐράνιον Δεσπότην εἰς τὰς ἐρημίας μὲ στεναγμούς καὶ δάκρυα. Ἐφθασαν δὲ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν πόλεων ἕως καὶ σᾶς, τὸ ὅτι δηλαδή οἱ λαοὶ μαζί μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ, ἀκόμη καὶ τοὺς γέροντας, ἔχουν ξεχυθῆ ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη καὶ τελοῦν τὰς προσευχὰς εἰς τὴν ὑπαιθρον, ὑποφέροντες μὲ μακροθυμίαν ὅλας τὰς κακοπαθείας ἀπὸ τὴν κακοκαιρίαν καὶ ἀναμένοντες τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου βοήθειαν.

3. Ποῖος θρῆνος εἶναι ἀντάξιος τῶν συμφορῶν τούτων; Ποῖαι πηγαὶ δακρύων θὰ ἀρκέσουν εἰς τόσον μεγάλα κακὰ; Ἐως ὅτου λοιπὸν φαίνονται μερικοὶ νὰ στέκωνται σταθεροί, ἕως ὅτου διασώζονται ἴχνη τῆς παλαιᾶς καταστάσεως, πρὶν νὰ ὀλοκληρωθῇ τὸ ναυάγιον τῶν Ἐκκλησιῶν, βιασθῆτε πρὸς ἡμᾶς, βιασθῆτε ἀμέσως τῶρα, ναί, ἔχομεν ἀνάγκην, ἀδελφοὶ γνησιώτατοι· δώσατε χεῖρα εἰς τοὺς γονατισμένους. Ἄς συγκινηθοῦν δι' ἡμᾶς τὰ ἀδελφικά σας σπλάγχνα, ἄς χυθοῦν δάκρυα συμπαθείας. Μὴ παρίδετε νὰ καταπίνεται ἀπὸ τὴν πλάνην τὸ ἥμισυ τῆς οἰκουμένης, μὴ ἀνεχθῆτε νὰ σβεσθῇ ἡ πίστις ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ἔλαμψε πρῶτα.

Τί λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πράττοντες θὰ βοηθήσετε εἰς τὰ πράγματα καὶ πῶς θὰ ἐπιδείξετε τὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς θλιβομένους, δὲν θὰ χρειασθῇ φυσικὰ νὰ τὸ μάθετε ἀπὸ

δεήσει μανθάνειν ὑμᾶς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ "Ἅγιον ὑμῖν ὑποθήσεται. Πλήν γε ὅτι τάχους χρεῖα πρὸς τὸ περισώσασθαι τοὺς ὑπολειφθέντας καὶ παρουσίας ἀδελφῶν πλειόνων, ὥστε πλήρωμα εἶναι συνόδου τοὺς ἐπιδημοῦντας, ἵνα, μὴ μόνον ἐκ τῆς τῶν ἀποστειλάντων σεμνότητος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου ἀριθμοῦ, τὸ ἀξιόπιστον ἔχωσιν εἰς διόρθωσιν· οἱ καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ γραφεῖσαν παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν πίστιν ἀνανεώσονται καὶ τὴν αἴρεσιν ἐκκηροῦσιν καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις τὰ εἰρηνικὰ διαλέξονται τοὺς τὰ αὐτὰ φρονοῦντας συνάγοντες εἰς ὁμόνοιαν. Τοῦτο γὰρ δήπου τὸ πάντων ἐλεεινότατον, ὅτι καὶ τὸ δοκοῦν ὑγιαίνειν ἐφ' ἑαυτὸ ἐμερίσθη, καὶ περιέστηκεν, ἡμᾶς, ὡς ἔοικε, παραπλήσια πάθη τοῖς ποτε κατὰ τὴν Βεσπασιανοῦ πολιορκίαν τὰ Ἱεροσόλυμα περισχοῦσιν. Ἐκεῖνοί τε γὰρ ὁμοῦ μὲν τῷ ἔξωθεν συνείχοντο πολέμῳ, ὁμοῦ δὲ καὶ τῇ ἔνδοθεν στάσει τῶν ὁμοφύλων κατηναλίσκοντο. Ἡμῖν δὲ πρὸς τῷ φανερῷ πολέμῳ τῶν αἵρετικῶν ἔτι καὶ ὁ παρὰ τῶν δοκούντων ὁμοδοξεῖν ἐπαναστάς εἰς ἔσχατον ἀσθενείας τὰς Ἐκκλησίας κατήγαγεν. Ἐφ' ἅπερ καὶ μάλιστα τῆς παρ' ἡμῶν χρησιμοποιεμένης βοηθείας, ὥστε τοὺς τὴν ἀποστολικὴν ὁμολογοῦντας πίστιν, ἅπερ ἐπενόησαν σχίσματα διαλύσαντας, ὑποταγῆναι τοῦ λοιποῦ τῇ ἀθθεντία τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα ἄρτιον γένηται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, πᾶσι τοῖς μέλεσιν εἰς ὀλοκληρίαν ἐπανελθόν, καὶ μὴ μόνον τὰ παρ' ἑτέροις μακαρίζωμεν ἀγαθὰ, ὅπερ νῦν ποιούμεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἡμετέρας αὐτῶν Ἐκκλησίας ἐπίδωμεν τὸ ἀρχαῖον καύχημα τῆς ὀρθοδοξίας ἀπολαβούσας. Τῷ ὄντι γὰρ τοῦ ἀνωτάτου μακαρισμοῦ ἄξιον τὸ τῇ ὑμετέρα θεοσεβείᾳ χαρισθὲν παρὰ τοῦ

6. Μόνον διὰ νέας συνόδου οἰκουμενικῆς ἔβλεπεν ὁ Βασίλειος τὴν δυνατότητα διορθώσεως τῶν πραγμάτων· τοῦτο συνέβη μὲν, ἀλλὰ μετὰ τὸν

ἡμᾶς, ἀλλὰ θὰ σᾶς τὸ ὑποδείξῃ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Πάντως εἶναι ἀνάγκη ταχείας ἐνεργείας, διὰ νὰ περισωθοῦν ὅσοι ἀπέμειναν, καὶ παρουσίας πολυαρίθμων ἀδελφῶν, ὥστε ὅσοι ἔλθουν ἀπὸ αὐτοῦ νὰ συμπληρώσουν τὴν σύνοδον ⁶, οὕτως ὥστε νὰ ἔχουν τὴν αὐθεντίαν πρὸς διόρθωσιν τῶν πραγμάτων ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἐπισημότητα αὐτῶν ποὺ τοὺς ἀπέστειλαν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἰδικὸν των ἀριθμὸν. Αὐτοὶ καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ συνταχθεῖσαν ὑπὸ τῶν πατέρων ὁμολογίαν πίστεως ⁷ ἀνανεώσουν καὶ τὴν αἴρεσιν ⁸ ἀποκηρύξουν καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας ⁹ ἀπευθύνουν εἰρηνικοὺς λόγους συνάγοντες εἰς ὁμόνοιαν τοὺς ὁμόφρονas.

Πράγματι δὲ τὸ ἐλεεινότατον ὄλων εἶναι τοῦτο, ὅτι καὶ ἐκεῖνο ποὺ φαίνεται ὑγιὲς διεσπᾶσθη ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του ⁷ καὶ μᾶς περιβάλλουν, ὅπως φαίνεται, δυστυχίαι παραπλήσια μ' ἐκείνας ποὺ κατέλαβαν τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Βεσπασιανοῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι δηλαδὴ ταυτοχρόνως καὶ ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν πόλεμον ἐπιέζοντο καὶ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν στάσιν τῶν ὁμοφύλων των κατεστρέφοντο. Εἰς ἡμᾶς δὲ ὠδήγησεν εἰς ἔσχατον κίνδυνον τὰς Ἐκκλησίας πλὴν τοῦ φανεροῦ πολέμου τῶν αἰρετικῶν καὶ ὁ κινηθεὶς ἀπὸ τοὺς νομιζομένους ὡς ὁμοδόξους. Δι' αὐτὰ δὲ ἔχομεν μεγάλην ἀνάγκην τῆς ἐκ μέρους σας βοθηείας, ὥστε ἐκεῖνοι ποὺ ὁμολογοῦν τὴν ἀποστολικὴν πίστιν, νὰ διαλύσουν τὰ σχίσματα ποὺ ἐπενόησαν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν αὐθεντίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Οὕτω θὰ γίνῃ ἄρτιον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐπανελθὼν εἰς τὴν ἀκεραιότητα ὄλων τῶν μελῶν, καὶ δὲν θὰ μακαρίζωμεν μόνον τὰ εἰς ἄλλους ὑπάρχοντα ἀγαθὰ, ὅπως πράττομεν τώρα, ἀλλὰ θὰ ἴδωμεν ν' ἀπολαμβάνουν καὶ αἱ ἰδικαὶ μας Ἐκκλησίαι τὸ ἀρχαῖον καύχημα τῆς Ὁρθοδοξίας.

Εἶναι δὲ πράγματι ἄξιον τοῦ ἀνωτάτου μακαρισμοῦ τὸ

θάνατον τοῦ Βασιλείου, τὸ 381 διὰ τῆς συγκλήσεως τῆς Β' Οἰκουμενικῆς συνόδου.

7. Ἀναφέρεται εἰς τὸ μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων σχίσμα τῆς Ἀντιοχείας.

Κυρίου, τὸ μὲν κίβδηλον ἀπὸ τοῦ δοκίμου καὶ καθαροῦ διακρί-
νειν, τὴν δὲ τῶν πατέρων πίστιν ἄνευ τινὸς ὑποστολῆς κηρύσσειν,
ἣν καὶ ἡμεῖς ἐδεξάμεθα καὶ ἐπέγνωμεν ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χα-
ρακτῆρων μεμορφωμένην, συνθέμενοι καὶ αὐτῇ καὶ πᾶσι τοῖς
ἐν τῷ συνοδικῷ γράμματι κανονικῶς καὶ ἐνθέσμως δεδογματι-
σμένοις.

8. Ὁ Βασίλειος ἐννοεῖ τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας καὶ τὴν συνοδικὴν ἐπιστολὴν, ἣ ὅποια τὸ συνώδευσε.

χάρισμα πού ἐδόθη ἀπό τόν Κύριον εἰς τήν θεοσέβειάν σας, τὸ νά διακρίνετε δηλαδή τὸ κίβδηλον ἀπό τὸ γνήσιον καὶ καθάρν, τήν δέ ὁμολογίαν πίστεως τῶν πατέρων νά κηρύσσετε χωρὶς καμμίαν ὑποχώρησιν. Τήν ὁμολογίαν τήν ὁποίαν καὶ ἡμεῖς ἐδέχθημεν καὶ ἀνεγνωρίσαμεν ὡς διατυπωμένην μέ τοὺς ἀποστολικούς χαρακτῆρας, συμφωνοῦντες καὶ μέ αὐτήν καὶ μέ ὅλα τὰ εἰς τὸ συνοδικόν γράμμα κανονικῶς καὶ νομίμως δογματισμένα⁸.

119. ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ

Και διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ Πέτρου προσφθέγγομαί σου τὴν ἀγάπην παρακαλῶν σε ὡς διὰ πάσης προφάσεως καὶ νῦν προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα μεταβαλλόμενος ἀπὸ τοῦ ἀπενκτοῦ τούτου καὶ βλαβεροῦ τρόπου γένωμαί ποτε ἄξιος τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Πάντως δέ, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω, διαλεχθήσεσθε πρὸς ἀλλήλους περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ γνωρίσει σοι τὴν ἀκρίβειαν τῶν πεπραγμένων, ὥστε μὴ παραδεχθῆναι ἀβασανίστως τὰς πονηρὰς καθ' ἡμῶν ὑπονοίας ἃς εἰκὸς κατασκευάζειν τοὺς καὶ παρὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον καὶ παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν εἰς ἡμᾶς ἐξυβρίσαντας. Οἶα γὰρ ἡμῖν ἐνεδείξατο ὁ γενναῖος Βασίλειος δν ἀντὶ φυλακτηρίου τῆς ἐμῆς ζωῆς παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας ὑπεδεξάμην ἐγὼ μὲν καὶ εἰπεῖν αἰσχύνομαι, εἴσει δὲ τὰ καθ' ἕκαστον παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν διδαχθεῖς. Καὶ τοῦτο λέγω οὐκ ἐκεῖνον ἀμυνόμενος (εὐχομαι γὰρ αὐτῷ μὴ λογισθῆναι παρὰ τοῦ Κυρίου), ἀλλὰ βεβαίαν μοι τὴν παρὰ σοῦ

¹Επιστολή 119. Ἐγράφη τὸ φθινόπωρον τοῦ 372 πιθανῶς. Εἶχαν ἀρχίσει τώρα νὰ ἐκδηλώνωνται τὰ ἐναντίον τοῦ Βασιλείου φρονήματα τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας. Ὁ Εὐστάθιος τοῦ εἶχε συστήσει δύο μοναχοὺς του διὰ νὰ τοὺς παραλάβῃ ὡς ἀμέσους συνεργάτας, τὸν Βασίλειον καὶ τὸν Σω-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 119
ΠΡΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ

Προσφωνῶ τὴν ἀγάπην σου διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ Πέτρου καὶ σὲ παρακαλῶ, ὅπως εἰς κάθε ἄλλην περίστασιν, νὰ προσεύχῃσαι καὶ τώρα ὑπὲρ ἐμοῦ, ὥστε ἀπαλλασσόμενος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπαισίαν καὶ βλαβερὰν διαγωγὴν νὰ γίνω κάποτε ἄξιος τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Πάντως δέ, καὶ τίποτε νὰ μὴ εἶπω ἐγώ, σεῖς θὰ συζητήσετε μετὰξὺ σας περὶ τῶν ἰδικῶν μας καὶ θὰ σοῦ γνωρίσῃ ἀκριβῶς τὰ ὅσα ἐπράχθησαν, ὥστε νὰ μὴ παραδέχῃσαι ἀβασανίστως τὰς πονηρὰς ἐναντίον μας διαβολὰς, τὰς ὁποίας εἶναι εὐλογον νὰ κατασκευάζουν ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς ὑβρίζουν περιφρονοῦντες τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν ἀνθρώπων.

Ποίαν συμπεριφορὰν ἐπέδειξεν ἔναντι ἡμῶν ὁ γενναῖος Βασίλειος, τὸν ὁποῖον ὑπεδέχθη ἐγὼ ἀπὸ τὴν εὐλάβειάν σου ὡς φύλακα τῆς ζωῆς μου, ἐντρέπομαι καὶ νὰ τὸ εἶπω, θὰ μάθῃς δὲ τὰ καθ' ἕκαστα ἀπὸ τὸν ἀδελφόν μας. Λέγω δὲ τοῦτο ὄχι πρὸς ἐκδίκησιν —εὐχομαι μάλιστα νὰ μὴ ὑπολογισθῇ εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Κύριον—, ἀλλὰ διὰ νὰ λάβω μέτρα πρὸς διατήρησιν

φρόνιον, ἀλλ' αὐτοὶ ἀπεδείχθησαν διαβολεῖς. Βλ. ἐπιστολὴν 223 Β' τ. πρὸς Εὐστάθιον. Ποία εἶναι ἡ διαβολή, δὲν εἶναι γνωστὸν. Πρὸς συγκράτησιν τῆς καταστάσεως ὁ Βασίλειος ἔγραψε πρὸς τὸν Εὐστάθιον τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καὶ τὴν ἔστειλε μέσῳ τοῦ ἀδελφοῦ του Πέτρου — ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ διαδεχθῇ ἀργότερα τὸν Εὐστάθιον —, ἀλλ' ἡ διάστασις δὲν ἀπεφεύχθη.

ἀγάπην μείναι ἡμῖν διοικούμενος, ἦν φοβοῦμαι μὴ διασαλεύσωσι ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν διαβολῶν ἅς εἰκὸς αὐτοὺς κατασκευάσαι εἰς ἀπολογίαὶν τοῦ πταίσματος. Ὅπερ δ' ἂν κατηγορήσωσιν ἡμῶν, ἐκεῖνο παρὰ τῆς σῆς ἀγχινοίας ἐξεταζέσθωσαν εἰ ἐνεκάλεσαν ἡμῖν ἢ τὴν διόρθωσιν τοῦ ἁμαρτήματος οὐ νῦν ἡμῖν ἐπάγουσιν ἐπεζήτησαν ἢ ὅλως φανεράν ἑαυτῶν τὴν πρὸς ἡμᾶς λύπην κατέστησαν. Νῦν δὲ ἐν φαιδρῷ τῷ προσώπῳ καὶ τετιμημένοι ἀγάπης ῥήμασιν ἀμύθητόν τινα δόλου καὶ πικρίας βυθὸν τῆς ψυχῆς συγκαλύπτοντες διὰ τῆς ἀνελευθέρου σιωπῆς ἐφανέρωσαν. Ἐφ' οὗ ὅσον μὲν προξενούμεν τὸν γέλωτα τοῖς ἀεὶ τὸν εὐλαβῆ βίον ἐν τῇ ἀθλίᾳ ταύτῃ πόλει βδελυσομένοις καὶ τέχνην πρὸς τὸ πιστευθῆναι καὶ σχηματισμὸν εἰς ἀπάτην τὸ πλάσμα τῆς ταπεινοφροσύνης διαβεβαιούμενοι ἐπιτηδεύεσθαι, πάντως, κἂν ἡμεῖς μὴ διηγησώμεθα, γνώριμον τῇ συνέσει σου ὡς μηδὲν ἐπιτήδευμα οὕτως ὑποπτον εἶναι πρὸς κακίαν λοιπὸν τοῖς ἐνταῦθα ὡς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀσκητικοῦ βίου. Ὅπως δὲ χρὴ θεραπευθῆναι τῆς σῆς ἂν εἴη συνέσεως φροντίσαι. Τὰ γὰρ παρὰ Σωφρονίου συνεροραμμένα ἐγκλήματα ἡμῖν οὐκ ἀγαθῶν ἐστὶ προοίμια, ἀλλ' ἀρχὴ διαιρέσεως καὶ χωρισμοῦ καὶ σπουδῆ τοῦ καὶ τὴν ἐν ἡμῖν ἀγάπην ἀποφυγῆναι. Ὅτι ὑπὸ τῆς σῆς εὐσπλαγχνίας παρακαλοῦμεν κατασχεθῆναι ἀπὸ τῆς βλαβερᾶς ταύτης ὁρμῆς καὶ πειραθῆναι τῇ παρ' ἑαυτοῦ ἀγάπῃ κατασφίγγειν μᾶλλον τὰ διστάμενα ἢ τοῖς πρὸς διάστασιν ὠρμημένοις συνεπιτείνειν τὸν χωρισμὸν.

τῆς ἀγάπης σου πρὸς ἡμᾶς, τὴν ὁποῖαν φοβοῦμαι μήπως διασαλεύσουν με τὰς ὑπερβολικὰς διαβολὰς ποὺ εἶναι φυσικὸν νὰ κατασκευάσουν πρὸς ἀπολογία διὰ τὸ πταῖσμα. Ὅποιον καὶ ἂν εἶναι τὸ σφάλμα διὰ τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς κατηγορήσουν, ἄς ἐξετασθοῦν ἀπὸ τὴν ὀξύνοϊάν σου εἰς τοῦτο· ἔαν δηλαδὴ ἔκαμαν ἐπίσημον καταγγελίαν ἐναντίον μας ἢ ἐζήτησαν τὴν διόρθωσιν τοῦ σφάλματος τὸ ὁποῖον μᾶς ἀποδίδουν τώρα ἢ γενικῶς ἂν κατέστησαν φανεράν τὴν ἐξ αἰτίας μας λύπην των. Τώρα δὲ ἐφάνέρωσαν τὸν ἀπερίγραφτον δόλον καὶ τὴν βαθεῖαν πίκραν τῆς ψυχῆς των ποὺ ἄλλοτε συνεκάλυπταν με τὸ γελαστὸν πρόσωπον καὶ τὰ τιμητικὰ λόγια ἀγάπης.

Πόσον δὲ γέλωτα προξενοῦμεν ὡς ἐκ τούτου εἰς τοὺς πάντοτε περιφρονοῦντας τὸν εὐσεβῆ βίον εἰς τὴν ἀθλίαν ταύτην πόλιν καὶ ἰσχυριζομένους ὅτι ἡ ἐπίπλαστος ταπεινοφροσύνη χρησιμοποιεῖται ὡς τέχνασμα πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ σχῆμα πρὸς ἐξαπάτησιν, πάντως καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἐκθέσωμεν ἡμεῖς εἶναι γνώριμον εἰς τὴν σύνεσίν σου· διότι καμμία μορφή βίου δὲν εἶναι τόσον ὑποπτος διὰ κακίαν εἰς τὸν λαὸν ἐδῶ ὅπως εἶναι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀσκητικοῦ βίου.

Πῶς δὲ πρέπει νὰ θεραπευθοῦν αὐτά, ἀνήκει εἰς τὴν φροντίδα τῆς συνέσεώς σου. Διότι αἱ κατηγορίαι ποὺ ἐξυφάνθησαν ἀπὸ τὸν Σωφρόνιον ἐναντίον ἡμῶν δὲν εἶναι προοίμιον ἀγαθῶν ἐξελίξεων, ἀλλὰ ἀρχὴ διαιρέσεως καὶ χωρισμοῦ καὶ ὑποκίνησις ψυχράνσεως καὶ τῆς μεταξὺ ἡμῶν ἀγάπης. Παρακαλοῦμεν νὰ συγκρατηθῇ ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐκ τῆς βλαβεραῆς του ταύτης ὀρμῆς καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ συσφίξῃς μᾶλλον τὰ διστάμενα παρὰ νὰ ἐπιτείνῃς τὸν χωρισμὸν ἐκείνων ποὺ ἐξεκίνησαν διὰ τὴν διάστασιν.

226. ΤΟΙΣ ΥΦ' ΕΑΥΤΟΝ ΑΣΚΗΤΑΙΣ

1. Δυνατός μὲν ὁ ἅγιος Θεὸς καὶ τὴν διὰ τῆς συντυχίας εὐφροσύνην ἡμῖν χαρίσασθαι τοῖς ἐπιθυμοῦσι καὶ βλέπειν ὑμᾶς αἰεὶ καὶ ἀκούειν τὰ περὶ ὑμῶν· διότι ἐν οὐδενὶ ἑτέρῳ ἔχομεν τὴν ἀνάπασιν τῶν ψυχῶν, ἢ ἐν τῇ προκοπῇ τῇ ὑμετέρᾳ καὶ τῇ διὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ τελειῶσει. "Ἐως δὲ τοῦθ' ἡμῖν οὐχ ὑπάρχει, ἀναγκαῖον τιθέμεθα διὰ τῶν γνησιωτάτων καὶ φοβουμένων τὸν Κύριον ἀδελφῶν ἐπισκέπτεσθαι ὑμᾶς καὶ γράμμασι προσομιλεῖν τῇ ἀγάπῃ ὑμῶν. Αὐτοῦ οὖν τούτου ἕνεκεν ἀπεστείλαμεν τὸν εὐλαβέστατον καὶ γνησιώτατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συνεργὸν τοῦ Ἐυαγγελίου Μελίτιον, τὸν συμπρεσβύτερον, ὃς διηγήσεται ὑμῖν τὸν ἡμέτερον πόθον ὃν ἔχομεν ἐφ' ὑμῖν καὶ τὴν μέριμναν τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὅτι νυκτὸς καὶ ἡμέρας δεόμεθα τοῦ Κυρίου περὶ τῆς ὑμῶν εὐδοκίμησεως, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν παρησίαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς ὑμῶν σωτηρίας, καὶ ὑμεῖς ἐκλάμψητε ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἁγίων, δοκιμαζόμενοι ὑμῶν τοῦ ἔργου ὑπὸ τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ. "Ἀμα δὲ ἡμῖν πολλὴν μέριμναν ἐμποιεῖ τοῦ κατασχόντος καιροῦ τούτου ἡ χαλεπότης, ἐν ᾧ πᾶσαι μὲν Ἐκκλησίαι ἐσαλεύθησαν, πᾶσαι δὲ ψυχαὶ σινιάζονται. "Ἦνοιξαν γὰρ στόματά τινες ἀφειδῶς κατὰ τῶν ὁμοδούλων. Λαλεῖται τὸ ψεῦδος ἀφόβως, ἢ ἀλήθεια συγκεκάλυπται. Καὶ οἱ μὲν κατηγοροῦμενοι καταδικάζονται ἀκρίτως, οἱ δὲ κατηγοροῦντες πιστεύονται ἀνεξετάστως. "Ὅθεν καὶ γὰρ ἀκούσας ὅτι πολλαὶ κατ' ἐμοῦ περιφέρονται ἐπιστολαί, στίζουσαι ἡμᾶς καὶ στηλιτεύουσαι καὶ

Ἐπιστολὴ 226. Ἐγράφη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 375. Αἱ ἐναντίον τοῦ Βασιλείου κατηγοραὶ τοῦ Εὐσταθίου ἔτειναν νὰ καταλύσουν τὸ κῦρος του ἁ-

208

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 226
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΥΠ' ΑΥΤΟΝ ΑΣΚΗΤΑΣ

1. Βεβαίως ὁ ἅγιος Θεὸς εἶναι ἱκανὸς νὰ χαρίσῃ εἰς ἡμᾶς πού ἐπιθυμοῦμεν καὶ νὰ σᾶς βλέπωμεν πάντοτε καὶ ν' ἀκούωμεν τὰ σχετικὰ μὲ σᾶς καὶ τὴν εὐφροσύνην πού προσφέρει ἡ συνάντησις· διότι εἰς τίποτε ἄλλο δὲν εὐρίσκομεν τὴν ἀνάπαυσιν τῶν ψυχῶν παρὰ εἰς τὴν προκοπὴν καὶ τὴν διὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ τελείωσίν σας. Ἔως ὅτου δὲ λείπει τοῦτο, θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ σᾶς ἐπισκεπτώμεθα διὰ μέσου τῶν γνησιωτάτων καὶ φοβουμένων τὸν Κύριον ἀδελφῶν καὶ νὰ συνομιλῶμεν μὲ τὴν ἀγάπην σας δι' ἐπιστολῶν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν λοιπὸν ἀπεστείλαμεν τὸν εὐλαβέστατον καὶ γνησιώτατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συνεργάτην τοῦ Εὐαγγελίου Μελίτιον, τὸν συμπρεσβύτερον, ὁ ὁποῖος θὰ σᾶς περιγράψῃ τὸν πόθον πού ἔχομεν διὰ σᾶς καὶ τὴν φροντίδα τῶν ψυχῶν σας, ὅτι δηλαδὴ νύκτα καὶ ἡμέραν ἀπευθύνομεν πρὸς τὸν Κύριον δέησιν διὰ τὴν εὐδοκίμησίν σας, οὕτως ὥστε καὶ ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν παρρησίαν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς σωτηρίας σας καὶ σεῖς νὰ ἐκλάμπετε εἰς τὴν λαμπρότητα τῶν ἀγίων δι' ἐγκρίσεως τοῦ ἔργου σας ἀπὸ τὸν δικαιοκρίτην Θεόν.

Ἐξ ἄλλου πολλὴν ἀνησυχίαν μᾶς προκαλεῖ ἡ δυσκολία τοῦ παρόντος καιροῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ὄλαι αἱ Ἐκκλησίαι ἐσαλεύθησαν καὶ ὄλαι αἱ ψυχαὶ κοσκινίζονται. Διότι μερικοὶ ἦνοιξαν στόματα ἀλύπητα κατὰ τῶν ὁμοδούλων. Λαλεῖται τὸ ψεῦδος ἀφόβως, ἡ ἀλήθεια συγκαλύπτεται. Οἱ μὲν κατηγοροῦμενοι καταδικάζονται ἄκριτα, οἱ δὲ κατηγοροῦντες εἰσακούονται ἀνεξέταστα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγώ, ἀκούσας ὅτι πολλαὶ ἐπιστολαὶ περιφέρονται ἐναντίον μου, στιγματίζουσαι ἡμᾶς καὶ

κόμη καὶ εἰς τὰς μοναχικὰς του κοινότητας. Μὲ τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν οὗτος ἐξηγεῖ τὴν θέσιν του ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

κατηγοροῦσαι ἐπὶ πράγμασιν ὧν τὴν ἀπολογία ἐτοιμὴν ἔχομεν ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου τῆς ἀληθείας, ὥρμησα μὲν σιωπῆσαι, δὲ καὶ ἐποίησα. Τρίτον γὰρ ἤδη τοῦτο ἔτος ἐστὶν ἐν ᾧ τυπώμενος ὑπὸ τῶν διαβολῶν φέρω τὰς τῆς κατηγορίας μάστιγας, ἀρκούμενος ὅτι ἔχω Κύριον, τὸν τῶν κρυπτῶν γνώστην, μάρτυρα τῆς συκοφαντίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁρῶ ὅτι πολλοὶ ἤδη τὴν σιωπὴν ἡμῶν εἰς βεβαίωσιν τῶν διαβολῶν παρεδέξαντο καὶ οὐ διὰ μακροθυμίαν ἐνόμισαν ἡμᾶς σιωπᾶν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἔχειν διαῖραι στόμα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τούτου ἔνεκεν ἐπειράθην ἐπιστεῖλαι ὑμῖν, παρακαλῶν τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην ὑμῶν ὥστε τὰς ἐξ ἑνὸς μέρους γινομένης διαβολᾶς μὴ πάντη παραδέχεσθαι ὡς ἀληθεῖς, διότι, καθὼς γέγραπται, οὐδένα κρίνει ὁ νόμος, εἰ μὴ πρῶτον ἀκούσῃ καὶ γινῶ τί ποιεῖ.

2. Καίτοι εδγνώμονι κριτῇ ἀρκεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας φανέρωσιν. Ὡστε κἂν ἡμεῖς σιωπῶμεν, ἔξεστιν ὑμῖν διαβλέπειν πρὸς τὰ γινόμενα. Οἱ γὰρ ἡμῖν κακοδοξίαν ἐγκαλοῦντες ἐφάνησαν νῦν ἐκ τοῦ προφανοῦς τῇ μερίδι τῶν αἰρετικῶν προστιθέμενοι· οἱ ὑπὲρ ἀλλοτροίων συνταγμάτων ἡμᾶς κατακρίνοντες ταῖς ἰδίαις ὁμολογίαις, αἷς ἐγγράφους ἡμῖν κατέθεντο, ἐναντιούμενοι φαίνονται. Νοήσατε τὴν συνήθειαν τῶν ταῦτα τολμώντων, ὅτι ἔθος αὐτοῖς αἰεὶ πρὸς τὸ δυνατόν μετατίθεσθαι μέρος, καὶ τοὺς μὲν ἀσθενοῦντας τῶν φίλων καταπατεῖν, θεραπεύειν δὲ τοὺς κρατοῦντας. Οἱ γὰρ τὰς πολυθρυλήτους ἐκεῖνας ἐπιστολάς κατὰ Ἐδδοξίου καὶ πάσης αὐτῶν τῆς μερίδος συγγράφοντες καὶ περιπέμποντες πάσαις ταῖς ἀδελφότησι καὶ διαμαρτυρόμενοι φεύγειν τὴν κοινωνίαν αὐτῶν ὡς ὄλεθρον τῶν ψυχῶν καὶ διὰ τοῦτο μὴ κατα-

1. Ἰω. 7, 51.

2. Ὁ Εὐδόξιος ὑπῆρξεν ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, μετατεθεὶς

στηλιτεύουσαι καὶ κατηγοροῦσαι διὰ πράγματα, περὶ τῶν ὁποίων ἔχομεν ἐτοιμὴν τὴν ἀπολογίαν εἰς τὸ δικαστήριον τῆς ἀληθείας, ἀπεφάσισα νὰ σιωπήσω, ὅπως καὶ ἔπραξα. Πράγματι εἶναι τοῦτο τὸ τρίτον ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον, κτυπώμενος ἀπὸ τὰς διαβολὰς ὑποφέρω μαστιγώματα τῆς κατηγορίας, ἀρκούμενος εἰς τὸ ὅτι ἔχω ὡς μάρτυρα τῆς συκοφαντίας τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος εἶναι γνώστης τῶν κρυπτῶν. Ἐπειδὴ ὁμως βλέπω ὅτι ἤδη πολλοὶ ἐξέλαβαν τὴν σιωπὴν μας ὡς ἐπιβεβαίωσιν τῶν διαβολῶν καὶ δὲν ἐνόμισαν ὅτι σιωπῶμεν ἀπὸ μακροθυμίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ὅτι δὲν δυνάμεθα ν' ἀνοίξωμεν τὸ στόμα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, διὰ τοῦτο ἐπεχείρησα νὰ σᾶς γράψω, παρακαλῶν τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην σας νὰ μὴ παραδέχεσθε καθ' ὅποιονδῆποτε τρόπον τὰς διαβολὰς ποὺ προέρχονται ἀπὸ ἓνα μέρος ὡς ἀληθεῖς, διότι, ὅπως ἔχει γραφῆ, ὁ νόμος δὲν κρίνει κανένα, ἐὰν πρῶτα δὲν ἀκούσῃ καὶ μάθῃ τί κάμνει ¹.

2. Ἐν τούτοις εἰς νοήμονα κριτὴν αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν φανέρωσιν τῆς ἀληθείας. Ὡστε καὶ ἂν ἡμεῖς σιωπῶμεν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιληφθῆτε τί συμβαίνει. Διότι οἱ κατήγοροί μας διὰ κακοδοξίαν ἐφάνησαν τώρα ὅτι προσχωροῦν ἀνοικτὰ εἰς τὴν μερίδα τῶν αἰρετικῶν. Αὐτοὶ ποὺ μᾶς κατακρίνουν διὰ ξένα συγγράμματα φαίνονται ὅτι ἀντιτίθενται εἰς τὰς ἰδικὰς τῶν ὁμολογίας, ποὺ κατέθεσαν εἰς ἡμᾶς ἐγγράφως. Κατανόησατε τὴν συνήθειαν τῶν τολμώντων αὐτά, ὅτι δηλαδὴ συνηθίζουν πάντοτε νὰ μετατίθενται πρὸς τὸ ἰσχυρὸν μέρος, καὶ τοὺς μὲν ἀσθενεῖς τῶν φίλων τῶν νὰ καταπατοῦν, τοὺς δὲ δυνατοὺς νὰ περιποιοῦνται. Αὐτοὶ ποὺ συνέγραψαν ἐκείνας τὰς πολυθρυλήτους ἐπιστολάς κατὰ τοῦ Εὐδοξίου ² καὶ Ὀλοκλήρου τῆς μερίδος του, ποὺ τὰς περιέφεραν εἰς ὅλας τὰς ἀδελφότητας, ποὺ προέτρεπαν ἀποφυγὴν τῆς κοινωνίας μὲ αὐτοὺς ὡς ὄλεθρον τῶν ψυχῶν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν παρεδέ-

εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν. Ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀρειανικὴν παράταξιν τῶν Ὁμοίων. Ὁ Εὐστάθιος ἦτο ὁμοιουσιανός.

δεξάμενοι τὰς ἐπὶ τῇ καθαιρέσει αὐτῶν ἐξενεχθείσας ψήφους, ἐπειδὴ παρ' αἵρετικῶν ἦσαν γενόμενοι, ὡς ἔπειθον ἡμᾶς τότε, οὗτοι νῦν πάντων ἐπιλαθόμενοι μετ' αὐτῶν γεγόνασι. Καὶ οὐδεμία αὐτοῖς ἄρνησις καταλείπεται· φανερῶς γὰρ ἀπεκάλυψαν ἑαυτῶν τὴν προαίρεσιν, ἐν Ἀγκύρᾳ τὰς κατ' οἶκον αὐτῶν κοινωσίας ἀσπαζόμενοι, ἐπειδὴ εἰς τὸ κοινὸν ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων οὕτω ἐδέχθησαν. Ἐρωτήσατε οὖν αὐτοὺς εἰ ὀρθόδοξος νῦν Βασιλείδης, ὁ κοινωνικὸς Ἐκδικίου, διὰ τί ἀπὸ τῆς Λαρδανίας ἐπανιόντες τὰ θυσιαστήρια ἐκίνουν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γαγγρηνῶν καὶ ἑαυτῶν τραπέζας ἐτίθεισαν· διὰ τί μέχρι καὶ νῦν ἐπέρχονται ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἀμασείας καὶ Ζήλων καὶ παρ' ἑαυτῶν ἐγκαθιστῶσι πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Εἰ μὲν γὰρ ὡς ὀρθοδόξοις κοινωνοῦσι, τίνος ἔνεκεν ὡς αἵρετικοῖς ἐπέρχονται; Εἰ δὲ αἵρετικούς ὑπειλήφασι, πῶς τὴν κοινωμίαν αὐτῶν οὐκ ἐκτρέπονται; Ταῦτα οὐχὶ καὶ παιδικῇ διανοίᾳ δῆλὰ ἐστίν, ἀδελφοὶ τιμωτάτοι, ὅτι αἰεὶ πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον βλέποντες ἢ διαβάλλειν τινὰς ἢ σνυστᾶν ἐπιχειροῦσι; Καὶ ἡμῶν τοίνυν ἀπέστησαν οὔτε ἀγανακτήσαντες ὅτι οὐκ ἀντεγράψαμεν (τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὑφ' οὗ μάλιστα λέγουσι παρωξύνθαι), οὔτε ὅτι τοὺς χωρεπισκόπους οὕς λέγουσιν ἀπεσταλκέναι οὐκ ἐδεξάμεθα. Καίτοι δώσουσι λόγον τῷ Κυρίῳ οἱ τοῦτο κατασκευάζοντες. Εἰς γὰρ τὸν Εὐστάθιοι, ἀποσταλεῖς καὶ γράμματα διαδοὺς τῇ τάξει τοῦ Οὐκαρίου, τρεῖς ἡμέρας ποιήσας ἐπὶ τῆς πόλεως καὶ μέλλων ἀπαίρειν ἐπὶ τὰ ἴδια, ἐσπέρας ἤδη βαθείας, καθεύδοντί μοι λέγεται πλησιάζει τῷ οἰκῆματι ἡμῶν. Ἀκούσας δὲ ὅτι καθεύδω, ἀπελθὼν, οὐκέτι τῇ ὑστεραία ἡμῖν προσήγγισεν, ἀλλ' οὕτως ἀφο-

3. Ὁ Βασιλείδης ἦτο ἐπίσκοπος Γάγγρας. Ὁ Εὐδόκιος ἦτο ὁ πρεσβύτερος τὸν ὁποῖον ὁ βικάριος τοῦ Πόντου Δημοσθένης ἐτοποθέτησεν ἐπίσκοπον Παρνασσοῦ τοῦ Πόντου, ἀφοῦ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ὀρθόδοξον Ὑψῖνον.

χθησαν τὰς δοθείσας ὑπὲρ τῆς καθαιρέσεώς των ψήφους, ἐπειδὴ αὐταὶ προήρχοντο ἀπὸ αἰρετικούς, ὅπως ἔπεισαν ἡμᾶς τότε, λησμονήσαντες τὰ πάντα, εἶναι τῶρα μαζί με ἐκείνους.

Καὶ δὲν τοὺς ὑπολείπεται καμμία εὐχέρεια ἀρνήσεως· διότι ἀπεκάλυψαν τὴν προαίρεσίν των φανερά, ἀφοῦ ἐδέχθησαν με ἐναγκαλισμούς τὴν κοινωνίαν αὐτῶν κατ' οἶκον εἰς τὴν Ἄγκυραν, ἐπειδὴ δημοσίᾳ δὲν εἶχαν γίνεαι ἀκόμη δεκτοί. Ἐρωτήσατε λοιπὸν αὐτοὺς, ἂν εἶναι ὀρθόδοξος τῶρα ὁ Βασιλείδης, ὁ κοινωνικὸς τοῦ Ἐκδικίου³, διατί, ὅταν ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὴν Δαρδανίαν, κατέστρεφαν τὰ θυσιαστήρια εἰς τὴν χώραν τῶν Γαγγρηνῶν καὶ ἐγκαθιστοῦσαν ἰδικὰς των τραπέζας· διατί ἕως καὶ σήμερα εἰσβάλλουν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀμαθείας καὶ τῶν Ζήλων καὶ ἐγκαθιστοῦν ἰδικούς των πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Ἐὰν μὲν κοινωνοῦν μαζί με αὐτοὺς ὡς ὀρθοδόξους, διατί τοὺς διώκουν ὡς αἰρετικούς; Ἐὰν δὲ τοὺς ἐκλαμβάνουν ὡς αἰρετικούς, πῶς δὲν ἀπομακρύνονται τῆς κοινωνίας των; Δὲν εἶναι φανερόν καὶ εἰς παιδικὸν νοῦν ἀκόμη, ἀδελφοί τιμιώτατοι, ὅτι τὰ κάμουν αὐτὰ διότι ἀποβλέποντες πάντοτε πρὸς τὸ συμφέρον των ἐπιχειροῦν ἢ νὰ διαβάλλουν κάποιους ἢ νὰ συνιστοῦν κάποιους;

Καὶ ἀπὸ ἡμᾶς λοιπὸν ἀπεμακρύνθησαν, ὅχι ἐπειδὴ ἡγανάκτησαν διότι δὲν τοὺς ἀπηντήσαμεν —διότι αὐτὸ εἶναι τὸ αἷτιον διὰ τὸ ὅποῖον λέγουν ὅτι ἡρεθίσθησαν πολὺ—, οὔτε ἐπειδὴ δὲν ἐδέχθημεν τοὺς ἐπισκόπους πού λέγουν ὅτι εἶχαν ἀποστείλει. Κάποιος Εὐστάθιος⁴, ὁ ὅποιος ἐστάλη καὶ ἔδωσεν ἐπιστολὴν εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ βικαρίου, ἀφοῦ ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἔδραν του, λέγεται ὅτι ἐπλησίασεν εἰς τὸ οἶκημα ἡμῶν, προχωρημένην νύκτα πλέον, ἐνῶ ἐγὼ ἐκοιμώμην. Ἀκούσας δὲ ὅτι κοιμῶμαι, ἀνεχώρησε καὶ δὲν μᾶς ἐπλησίασε τὴν ἐπομένην, ἀλλ' ἀφοῦ

4. Προφανῶς αὐτὸς ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς βοηθοὺς τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας.

σιωσάμενος τὸ καθ' ἡμᾶς ἐπανήλθε. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐγκλημα ὃ ἠδικήσαμεν ἡμεῖς, καὶ οἱ μακρόθυμοι οὐκ ἄντεστάθμισαν τὴν πρὸ τούτου δουλείαν ἡμῶν, ἣν ἐδουλεύσαμεν αὐτοῖς ἐν ἀγάπῃ, τῷ πταίσματι τούτῳ· ἀλλὰ τοσοῦτον ἐβάρυναν τὴν καθ' ἡμῶν ὀργὴν ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἁμαρτίᾳ ὥστε πάσαις ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαις, τό γε εἰς αὐτοὺς ἤκον, ἐκκηρύκτους ἡμᾶς ποιῆσαι.

3. Οὐ μὴν αὕτη γέ ἐστι κατὰ ἀλήθειαν τῆς διαστάσεως ἡ αἰτία· ἀλλ', ἐπειδὴ ἐνόμισαν εὐδοκιμήσειν τότε παρὰ τῷ Εὐζώϊῳ, εἰ ἡμῶν ἑαυτοὺς ἀλλοτριώσειαν, ἐκείνας ἑαυτοῖς ἐπενόησαν τὰς προφάσεις, ἵνα εὐρωσί τινα σύστασιν παρ' αὐτοῖς διὰ τοῦ πρὸς ἡμᾶς πολέμου. Οὗτοι νῦν καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ διαβάλλουσι πίστιν καὶ ὁμοουσιαστὰς ἡμᾶς ἀποκαλοῦσι διὰ τὸν ἐν ἐκείνῃ τῇ πίστει τὸν Μονογενῆ Υἱὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ὁμοούσιον ὁμολογεῖσθαι, οὐχ ὡς ἀπὸ μιᾶς οὐσίας μερισθείσης εἰς δύο ἀδελφὰ (μὴ γένοιτο· οὐ γὰρ τοῦτο ἐνόησεν ἡ ἀγία ἐκείνη καὶ θεοφιλῆς σύνοδος), ἀλλ' ὡς, ὅπερ ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν ὁ Πατήρ, τοῦτο ὀφείλοντος νοεῖσθαι καὶ τοῦ Υἱοῦ. Τοῦτο γὰρ ἡμῖν αὐτοὶ ἐκείνοι ἠρμήνευσαν εἰπόντες φῶς ἐκ φωτός. Ἔστι δὲ ἡ ἐν Νικαίᾳ πίστις, ἡ παρ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς Δύσεως κομισθεῖσα, ἣν ἐπέδωκαν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Τυάνοις, ὑφ' ἧς καὶ παρεδέχθησαν. Ἄλλ' ἔχουσί τι σοφὸν δόγμα εἰς τὰς τοιαύτας ἑαυτῶν μεταβολὰς· ὅτι τοῖς ῥήμασι τῆς πίστεως ὡς λατροὶ κέχρηται κατὰ καιρὸν, ἄλλοτε ἄλλως πρὸς τὰ ὑποκείμενα πάθη μεθαρμοζόμενοι. Τούτου δὲ τοῦ σοφίσματος τὸ σαθρὸν

5. Ὁ Εὐζώϊος ἦτο παλαιὸς φίλος τοῦ Ἀρείου. Ἐγκατεστάθη ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν ὡς ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας τὸ 361 μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Μελετίου.

6. Οἱ πατέρες τῆς Νικαίας.

7. Ὁ Εὐστάθιος καὶ δύο ἄρειανίζοντες ἐπίσκοποι εἶχαν μεταβῆ εἰς τὴν Δύσιν. Ἐκεῖ ἔλαβαν μίαν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Λιβέριον

οὕτως ἔκαμε τὸ χρέος του πρὸς ἡμᾶς ἐπέστρεψε. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸ ἔγκλημα τὸ ὁποῖον διεπράξαμεν ἡμεῖς· καὶ ἐκεῖνοι οἱ μακρόθυμοι ἄνδρες δὲν ἀντεστάθμισαν εἰς τὸ πταῖσμα αὐτὸ τὴν προηγούμενην δουλείαν μας, τὴν ὁποῖαν ἐδείξαμεν εἰς αὐτούς με ἀγάπην, ἀλλὰ τόσον πολὺ ἐβάρυναν τὴν ἐναντίον μας ὀργὴν διὰ τὴν ἀμαρτίαν αὐτὴν, ὥστε μᾶς ἀφώρισαν ἀπὸ ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τῆς οἰκουμένης, ὅσον τοῦλάχιστον ἐξηρητᾶτο ἀπὸ αὐτούς.

3. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁμως δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ αἰτία τῆς διαστάσεως· ἐπενόησαν ἐκείνας τὰς προφάσεις ἐπειδὴ ἐνόμισαν ὅτι θὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Εὐζωίου⁵, ἐὰν ἀποξενώσουν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ ἡμᾶς καὶ με τὴν πολεμικὴν των ἐναντίον μας αὐτοσυστηθῶν εἰς τὴν μερίδα του. Αὐτοὶ τώρα διαβάλλουν καὶ τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας καὶ μᾶς ἀποκαλοῦν ὁμοουσιαστὰς, ἐπειδὴ εἰς τὸ σύμβολον ἐκεῖνο ὁμολογοῦμεν τὸν Μονογενῆ Υἱὸν ὁμοούσιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὃχι βέβαια ὡς ἂν νὰ προέρχωνται ἀπὸ μίαν οὐσίαν μερισθεῖσαν εἰς δύο ἀδελφὰ ὄντα — μὴ γένοιτο· ἀσφαλῶς δὲν ἐνόησε τοῦτο ἡ ἀγία καὶ θεοφιλὴς ἐκείνη σύνοδος —, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἄποψιν ὅτι, ὅ,τι εἶναι εἰς τὴν οὐσίαν ὁ Πατήρ, αὐτὸ πρέπει νὰ νοῆται καὶ ὡς πρὸς τὸν Υἱόν. Αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς μᾶς ἐξήγησαν ἐκεῖνοι οἱ ἴδιοι⁶ χρησιμοποίησαντες τὴν φράσιν «φῶς ἐκ φωτός».

Εἶναι δὲ τὸ ἐν Νικαίᾳ σύμβολον ἐκεῖνο πού ἔφεραν αὐτοὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν, τὸ ὁποῖον ἐπέδωσαν εἰς τὴν σύνοδον τῶν Τυάνων⁷, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἔγιναν δεκτοὶ εἰς κοινωσίαν.

Ἄλλ' ἔχουν κάποιαν ἐξυπνάδα διὰ τὰς τοιαύτας μεταστροφὰς των· ὅτι χρησιμοποιοῦν τὰ λόγια τοῦ συμβόλου ὡς ἱατροί, εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν, κάθε φοράν διαφορετικά, προσαρμόζοντες αὐτὰ εἰς τὰς ἐκάστοτε ἀσθενείας. Τὴν σαθρό-

καὶ μίαν ἀπὸ σύνοδον ἐν Σικελίᾳ (366). Αἱ ἐπιστολαὶ περιεῖχαν τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας, τὸ ὁποῖον ὠμολόγησαν ὁ Εὐστάθιος καὶ οἱ συνοδοὶ του καὶ ἀποδοχὴν αὐτῶν ἀπὸ τὸν Λιβέριον καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους, ἐπεδόθησαν δὲ εἰς τὴν σύνοδον Τυάνων τῆς Καππαδοκίας τὸ 367.

οὐκ ἐμὲ ἐλέγχειν προσῆκεν, ἀλλ' ὑμᾶς νοεῖν. Δώσει γὰρ ὑμῖν ὁ Κύριος σύνεσιν πρὸς τὸ γνωρίζειν τίς μὲν ὁ εὐθὴς λόγος, τίς δὲ ὁ σκολιὸς καὶ διεστραμμένος. Εἰ γὰρ ἄλλοτε ἄλλας πίστεις δεῖ συγγράφειν καὶ μετὰ τῶν καιρῶν ἀλλοιοῦσθαι, ψευδῆς ἢ ἀπόφασις τοῦ εἰπόντος· Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα. Εἰ δὲ ἐκεῖνα ἀληθῆ, μηδεὶς ὑμᾶς ἐξαπατᾷτω τοῖς κενοῖς τούτοις λόγοις. Διαβάλλουσιν ἡμᾶς ὡς καινοτομοῦντας περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου. Ἐρωτήσατε οὖν τίς ἡ καινοτομία. Ἡμεῖς γὰρ ὁμολογοῦμεν δ καὶ παρελάβομεν, μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τετάχθαι τὸν Παράκλητον, οὐ μετὰ τῆς κτίσεως ἀριθμῆσθαι. Εἰς γὰρ Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἁγιον Πνεῦμα πεπιστεύκαμεν, καὶ βαπτιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο οὐδέποτε τῆς πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν συναφείας τῶν Παράκλητον ἀποσπῶμεν. Ὁ γὰρ νοῦς ἡμῶν φωτιζόμενος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος πρὸς Υἱὸν ἀναβλέπει καὶ ἐν αὐτῷ ὡς ἐν εἰκόνι θεωρεῖ τὸν Πατέρα. Οὔτε οὖν ὀνόματα παρ' ἑαυτῶν ἐπινοοῦμεν, ἀλλὰ Πνεῦμα Ἁγιον καὶ Παράκλητον ὀνομάζομεν, οὔτε τὴν ὀφειλομένην αὐτῷ δόξαν ἀθετεῖν καταδεχόμεθα. Ταῦτά ἐστι τὰ ἡμέτερα μετὰ πάσης ἀληθείας. Ἐπὶ τούτοις ὁ κατηγορῶν κατηγορεῖτω· ὁ διώκων ἡμᾶς διωκέτω· ὁ πιστεύων ταῖς καθ' ἡμῶν διαβολαῖς ἐτοιμαζέσθω πρὸς τὴν διαδικασίαν. Ὁ Κύριος ἐγγύς, μηδὲν μεριμνῶμεν.

4. Εἰ τις ἐν Συρία συγγράφει, τοῦτο οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. «Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, φησί, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ». Οἱ ἐμοὶ λόγοι ἐμὲ κρινέτωσαν· ὑπὲρ δὲ ἀλλοτρίων ἡμᾶς σφαλμάτων μηδεὶς καταδικαζέτω, μηδὲ τὰς πρὸ εἰκοσιν ἐτῶν γραφείσας παρ' ἡμῶν ἐπιστολὰς εἰς ἀπόδειξιν προβαλλέσθω

τητα δὲ αὐτοῦ τοῦ σοφίσματος δὲν ἀρμόζει νὰ τὴν ἐλέγξω ἐγώ, ἀλλὰ νὰ τὴν κατανοήσετε σεῖς. Θὰ σᾶς δώσῃ δὲ ὁ Κύριος σύνεσιν διὰ νὰ γνωρίσετε ποῖος μὲν εἶναι ὁ εὐθύς λόγος, ποῖος δὲ ὁ στραβὸς καὶ διεστραμμένος. Διότι ἐὰν πρέπη κάθε φοράν νὰ συντάσσωμεν ἄλλα σύμβολα καὶ νὰ τὰ ἀλλάσσωμεν κατὰ τὰς περιστάσεις, εἶναι ψευδὴς ἡ διακήρυξις τοῦ εἰπόντος, «εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα»⁸. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνα εἶναι ἀληθινά, ἄς μὴ σᾶς ἐξαπατᾷ κανεὶς μὲ τὰ κενὰ αὐτὰ λόγια⁹. Διαβάλλουν ἡμᾶς ὅτι καινοτομοῦμεν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐρωτήσατε λοιπὸν ποῖα εἶναι ἡ καινοτομία. Διότι ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν ὅ,τι παρελάβαμεν, ὅτι ὁ Παράκλητος κατατάσσεται μαζί με τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, δὲν ἀριθμεῖται μαζί με τὰ κτιστά. Βαπτίζομεθα πράγματι εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Διὰ τοῦτο δὲν ἀποσπῶμεν ποτέ τὸν Παράκλητον ἀπὸ τὴν συνάφειαν με τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Πράγματι ὁ νοῦς μας φωτιζόμενος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα κυττάζει ἐπάνω πρὸς τὸν Υἱόν καὶ θεωρεῖ εἰς αὐτὸν τὸν Πατέρα. Λοιπὸν οὔτε ὀνόματα ἐπινοοῦμεν μόνοι μας, ἀλλὰ τὸ ὀνομάζομεν Πνεῦμα Ἅγιον καὶ Παράκλητον, οὔτε καταδεχόμεθα νὰ ἀθετήσωμεν τὴν ὀφειλομένην εἰς αὐτὸ δόξαν. Αὐταὶ εἶναι αἱ ἀπόψεις μας με ὄλην τὴν ἀλήθειαν. Ὁ κατηγορῶν ἡμᾶς δι' αὐτά, ἄς κατηγορῇ· ὁ διώκων ἡμᾶς, ἄς διώκῃ· ὁ πιστεύων τὰς ἐναντίον μας διαβολάς, ἄς ἐτοιμασθῇ διὰ τὴν ἀντιδικίαν. Ὁ Κύριος εἶναι ἐγγύς, ἄς μὴ μεριμνῶμεν διὰ τίποτε¹⁰.

4. Ἐὰν συγγράφῃ κανεὶς εἰς τὴν Συρίαν¹¹, αὐτὸ δὲν μᾶς ἀφορᾷ. Ἡ Γραφή λέγει· «ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ»¹². Ἐμὲ θὰ κρίνουν οἱ ἰδικοὶ μου λόγοι· κανεὶς δὲ νὰ μὴ μᾶς καταδικάξῃ διὰ ξένα σφάλματα, οὔτε νὰ προβάλλῃ τὰς πρὸ εἴκοσι ἐτῶν γραφείσας ἀπὸ

9. Ἐφεσ. 5, 6.

10. Φίλιπ. 4, 5ε.

11. Ὁ αἰρετικὸς Ἀπολινάριος Λαοδικείας

12. Ματθ. 12, 37.

τοῦ νῦν κοινωνικοὺς ἡμᾶς εἶναι τοῖς ἐκεῖνα συγγράφασιν. Ἡμεῖς γὰρ πρὸ τῶν συγγραμμάτων λαϊκοὶ ὄντες πρὸς λαϊκοὺς ἐπεστέλλομεν, πρὸ τοῦ τινὰ καὶ ὑπόνοιαν τοιαύτην κατ' αὐτῶν κινεῖσθαι καὶ ἐπεστέλλομεν οὐδὲν περὶ τῆς πίστεως, οὐδ' οἷα νῦν ἐπὶ τῇ καθ' ἡμῶν διαβολῇ περιφέρουσιν οὔτοι, ἀλλὰ φιλάς προσηγορίας ἀγαπητικὴν προσφώνησιν ἀποπληρούσας. Ἡμεῖς γὰρ ὁμοίως καὶ τοὺς τὰ Σαβελλίου νοσοῦντας καὶ τοὺς τὰ Ἀρείου δόγματα ἐκδικοῦντας ὡς ἀσεβεῖς ἀποφεύγομεν καὶ ἀναθεματίζομεν. Εἴ τις τὸν αὐτὸν Πατέρα λέγει καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἐν πρᾶγμα πολὺν ἄνθρωπον ὑποτιθέμενος καὶ μίαν ὑπόστασιν ὑπὸ τριῶν προσηγοριῶν ἐκφωνουμένην, τὸν τοιοῦτον ἡμεῖς ἐν τῇ μερίδι τῶν Ἰουδαίων τάσσομεν. Ὁμοίως καὶ εἴ τις ἀνόμοιον λέγει κατὰ τὴν οὐσίαν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἢ εἰς κτίσμα κατάγει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἀναθεματίζομεν καὶ ἐγγὺς εἶναι τῆς ἐλληνικῆς τιθέμεθα πλάνης. Ἀλλὰ τὰ μὲν στόματα τῶν κακηγορούντων ἡμᾶς ἐπισχεθῆναι διὰ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων ἀμήχανον· μᾶλλον μὲν οὖν εἰκὸς καὶ ἐρεθίζεσθαι αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς ἀπολογίαις ἡμῶν, καὶ μείζονα καὶ χαλεπώτερα καθ' ἡμῶν κατασκευάζειν. Τὰς μέντοι ὑμετέρας ἀκοῆς φυλαχθῆναι οὐ χαλεπὸν. Ὡστε ὃ ἐστὶν ἐφ' ὑμῖν, τοῦτο ποιήσατε. Ἀκεραίαν ἡμῖν καὶ ἀπρόληπτον διαβολαῖς τὴν καρδίαν ὑμῶν φυλάξατε, καὶ πρὸς τὰ προβαλλόμενα ἐγκλήματα ἀπαιτεῖτε ἡμᾶς τὰς εὐθύνas. Καὶ εἰ μὲν εὗρητε παρ' ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, μὴ δῶτε χώραν τῷ ψεύδει· ἐὰν δὲ ἀτονούντων ἡμῶν πρὸς τὴν ἀπολογίαὶν αἰσθησθε, τότε πιστεύσατε τοῖς κατηγοροῦσι ἡμῶν ὡς ἀληθεύουσιν. Ἀγρυπνοῦσιν ἐκεῖνοι πρὸς τὸ ἡμᾶς κακοποιῆσαι· τοῦτο παρ' ὑμῶν οὐκ ἐπιζητοῦμεν. Ἐμπορικὸν βίον μεταχειριζόμενοι παρεμπόρευμα ποιοῦνται τὴν ἡμετέραν διαβολήν· ὑμᾶς οἴκοι μέ-

ἡμᾶς ἐπιστολάς πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἡμεῖς τώρα εἴμεθα κοινωνικοὶ μὲ τοὺς συγγράψαντας ἐκεῖνα¹³. Διότι ἡμεῖς ἐστείλαμεν ἐπιστολὴν πρὶν ἀπὸ τὰ συγγράμματα αὐτά, λαϊκὸς ἀκόμη καὶ πρὸς λαϊκοὺς, πρὶν ἀκόμη καὶ ἀπλή ὑποψία κινήσῃ ἐναντίον αὐτῶν. Ἄλλωστε δὲν ἐγράφαμεν τίποτε περὶ τῆς πίστεως, οὔτε αὐτὰ ποὺ τώρα περιφέρουν οὗτοι πρὸς συκοφάντησίν μας, ἀλλὰ ἀπλήν προσφώνησιν, ποὺ εἶχε θέσιν φιλικῶν χαιρετισμῶν. Ἡμεῖς δὲ ἀποφεύγομεν ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἀναθεματίζομεν καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ τοὺς ἔχοντας τὴν νόσον τοῦ Σαβελλίου καὶ τοὺς ὑπερασπίζοντας τὰ δόγματα τοῦ Ἀρείου.

Ὅποιος λέγει ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὁ ἴδιος καὶ ὑποθέτουν ὅτι εἶναι ἓνα πολυώνυμον ὄν καὶ μία ὑπόστασις ποὺ δηλώνεται μὲ τρία ὀνόματα αὐτὸν ἡμεῖς τὸν κατατάσσομεν εἰς τὴν μερίδα τῶν Ἰουδαίων. Ὅμοίως ὁποῖον λέγει τὸν Υἱὸν ἀνώνυμον εἰς τὴν οὐσίαν ἀπὸ τὸν Πατέρα ἢ καταβιβάζει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς κτίσμα, τὸν ἀναθεματίζομεν καὶ τὸν τοποθετοῦμεν πλησίον τῆς εἰδωλολατρικῆς πλάνης.

Ἄλλὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ κλεισθοῦν τὰ στόματα τῶν κατηγορῶν ἡμῶν διὰ τῶν γραμμάτων μας· μᾶλλον δὲ εἶναι εὐλογον καὶ νὰ ἐρεθίζωνται μὲ τὰς ἀπολογίας μας καὶ νὰ κατασκευάζουν μεγαλυτέρας καὶ χειροτέρας προσβολὰς ἐναντίον μας. Δὲν εἶναι ὅμως δύσκολον νὰ προφυλάξετε τὰ αὐτιά σας. Ἐπομένως ὅ,τι εἶναι εἰς τὴν δύναμίν σας, πράξατέ το. Κρατήσατε πρὸς χάριν μας τὴν καρδίαν σας ἀκεραίαν καὶ ἀπροκατάληπτον ἐναντι τῶν διαβολῶν, καὶ ζητήσατε ἀπὸ ἡμᾶς ἀπολογίαν διὰ τὰς κατηγορίας ποὺ ἐκτοξεύονται ἐναντίον μας. Καὶ ἐὰν μὲν εὑρετε εἰς ἡμᾶς τὴν ἀλήθειαν, μὴ δώσετε χῶρον εἰς τὸ ψεῦδος, ἐὰν δὲ ἀντιληφθῆτε ὅτι ἡμεῖς ἀποτυγχάνομεν εἰς τὴν ἀπολογία, τότε πιστεύσατε εἰς τοὺς κατηγοροὺς μας ὡς λέγοντας τὴν ἀλήθειαν. Ἐκεῖνοι ἀγρυπνοῦν διὰ νὰ μᾶς βλάψουν· αὐτὸ δὲν τὸ ζητοῦμεν ἀπὸ σᾶς. Ζῶντες βίον ἐμπορῶν, καθιστοῦν τὴν ἐναντίον μας διαβολὴν εἶδος εὐθηνοῦ ἐμπορίου· σᾶς ὅμως παρακαλοῦμεν νὰ μένετε εἰς τὸν οἶκον καὶ νὰ ζητετε εὐσχημόνως,

νειν καὶ εὐσχημονεῖν, ἐν ἡσυχίᾳ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου πληροῦν-
 τας, παρακαλοῦμεν, τὰς μέντοι συντυχίας αὐτῶν τὰς δολεροῶς ἐπὶ
 καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων γινομένης ἐκκλίνειν, ἵνα καὶ τὴν πρὸς
 ἡμᾶς ἀγάπην ἀκεραίαν φυλάξητε καὶ τὴν τῶν πατέρων πίστιν
 ἄθραυστον διασώσητε καὶ παρὰ τῷ Κυρίῳ εὐδόκιμοι φανῆτε ὡς
 φίλοι τῆς ἀληθείας.

209

224. ΓΕΝΕΘΛΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

1. Ἐδεξάμην γράμματα τῆς εὐλαβείας σου καὶ ἐπήγεσα τὴν
 προσηγορίαν ἣν εὐστόχως ὠνόμασας τὸ βιβλίον τὸ ὑπ' αὐτῶν συγ-
 γεγραμμένον, προσαγορεύσας βιβλίον ἀποστασίου. Ὅπερ οἱ συγ-
 γράψαντες, τίνα ἠδιδόκουν τὴν ἀπολογία ἐπὶ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ
 ἀπαραλογίστου βήματος τοῦ Χριστοῦ ἐννοεῖν οὐκ ἔχω. Προθέντες
 γὰρ ἡμετέραν κατηγορίαν καὶ σφοδρῶς ἡμῶν καταδραμόντες καὶ
 διηγησάμενοι ἃ ἐβούλοντο, οὐκ ἃ ἡ ἀλήθεια ἔχει, σχηματισάμε-
 νοι ἑαυτῶν πολλὴν ταπεινώσιν καὶ ἡμῖν περιθέντες ὑπερηφανίας
 ὄγκον, ὡς μὴ δεξαμένοις τοὺς παρ' αὐτῶν ἀποσταλέντας, πάντα
 ψευδῆ ἢ τὰ γε πλεῖστα, ἵνα μὴ ἐπικινδύνως φθέγγωμαι, ὡς ἀν-
 θρώπους πείθοντες καὶ οὐχὶ Θεόν, καὶ ζητοῦντες ἀνθρώποις ἀρέ-
 σαι καὶ οὐχὶ Θεῷ παρ' ᾧ οὐδέν ἐστιν ἀληθείας προτιμότερον, οὐ-
 τω συνέγραψαν. Εἶτα ἐκεῖνοι τοῖς καθ' ἡμῶν γράμμασιν ὑπέτα-
 ξαν ῥήματα αἰρετικὰ τὸν συγγραφέα τῆς ἀσεβείας ἀποκρυψάμενοι,
 ἵν' οἱ πολλοὶ καὶ ἀπλούστεροι ἐκ τῆς προγεγραμμένης ἡμῶν κα-

Ἐπιστολὴ 224. Ἐγρᾶφη τὸ 375. Τὸ περιεχόμενόν της ἀναφέρεται εἰς
 τὰς κατὰ τοῦ Βασιλείου κατηγορίας τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας. Ὁ Γενέ-
 θλιος εἶχεν ἀνησυχῆσει διὰ τὰ φρονήματα τοῦ Βασιλείου.

ἐκτελοῦντες τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου εἰς ἡσυχίαν, τὰς δὲ συναντήσεις αὐτῶν ποὺ γίνονται μὲ δολιότητα καὶ πρὸς καταστροφὴν τῶν ἀκροατῶν νὰ ἀποφεύγετε, οὕτως ὥστε καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην νὰ φυλάξετε ἀκεραίαν καὶ τῶν πατέρων τὴν πίστιν νὰ διασώσετε ἄθραυστον καὶ πλησίον τοῦ Κυρίου νὰ δειχθῆτε εὐδόκιμοι ὡς φίλοι τῆς ἀληθείας.

209

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 224 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΓΕΝΕΘΛΙΟΝ

1. Ἐδέχθην γράμμα τῆς εὐλαβείας σου καὶ ἐπήνεσα τὴν ὀνομασίαν τὴν ὁποίαν ἔδωσες εἰς τὸ ὑπ' αὐτῶν συγγραφέν βιβλίον, τὴν ὀνομασίαν «βιβλίον ἀποστασίου»¹. Ποίαν ἀπολογίαν ἠτοίμασαν οἱ συντάκται τοῦ ἐνώπιον τοῦ ἀνεξαπατήτου βήματος τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἤμπορῶ νὰ ἐννοήσω.

Πράγματι δὲ συνέγραψαν τὸ βιβλίον αὐτὸ μὲ τὴν ἐξῆς μέθοδον· προέταξαν κατηγορίαν εἰς βάρος μας, ἐπετέθησαν σφοδρῶς ἐναντίον μας καὶ διηγῆθησαν ὅσα ἤθελαν, ὄχι ὅσα ἡ ἀλήθεια περιέχει, ἀπέδωσαν εἰς ἑαυτοὺς πολλὴν ταπείνωσιν καὶ ἡμᾶς περιέβαλαν μὲ ὄγκον ὑπερηφανείας, διότι τάχα δὲν ἐδέχθημεν τοὺς ἀποσταλέντας ὑπ' αὐτῶν, ὅλα ἡ τουλάχιστον τὰ περισσότερα ψευδῆ, διὰ νὰ μὴ ὁμιλήσω ἐπικινδύνως, ὡσὰν ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι πείθουν ἄνθρώπους καὶ ὄχι Θεὸν καὶ ζητοῦντες νὰ ἀρέσουν εἰς ἄνθρώπους καὶ ὄχι εἰς Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν εἶναι προτιμότερον ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπειτα οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι εἰς τὸ ἐναντίον μας κείμενον προσέθεσαν αἰρετικὰς προτάσεις, ἀποκρύψαντες τὸν ἀσεβῆ συγγραφέα των², μὲ σκοπὸν νὰ νομίσουν οἱ πολλοὶ καὶ ἀπλοϊκώτεροι ἀπὸ τὴν προηγουμένην κα-

1. Βιβλίον διαζυγίου (βλ. Ματθ. 19,7).

2. Εἶναι ὁ Ἀπολινάριος Λαοδικεῖας.

τηγορίας ἡμέτερα εἶναι νομίσωσι τὰ συνημμένα, διὰ τὸ παρὰ τῶν τεχνικῶς ἡμᾶς διαβαλλόντων σιωπηθῆναι μὲν τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τῶν πονηρῶν δογμάτων, καταλειφθῆναι δὲ τῇ ὑπονοίᾳ τῶν ἀκραιότερων τὸ ἡμᾶς εἶναι τοὺς ταῦτα ἢ ἐνθυμηθέντας ἢ γράφοντας. Ταῦτα οὖν γινώσκοντας ὑμᾶς παρακαλοῦμεν αὐτοὺς τε μὴ ταράσσεσθαι καὶ τῶν σαλευομένων τοὺς θορύβους κατασιγάξιν, εἰ καὶ ὅτι οἶδαμεν δυσπαράδεκτον ἡμῶν οὖσαν τὴν ἀπολογία, διὰ τὸ ὑπὸ προσώπων ἀξιοπίστων προκατασχεθῆναι ἡμῶν τὰς πονηρὰς βλασφημίας.

2. Περὶ μὲν οὖν τοῦ ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμέτερα τὰ ὡς ἡμέτερα περιφερόμενα, νομίζω, εἰ καὶ πάνν ὁ καθ' ἡμῶν θυμὸς ἐπισκοπεῖ τοῖς λογισμοῖς αὐτῶν πρὸς τὸ συνορᾶν τὸ συμφέρον, ὅμως, ἐὰν ἐρωτηθῶσι παρ' ὑμῶν αὐτῶν, μὴ ἂν αὐτοὺς εἰς τοσοῦτον ἐλθεῖν σκληρότητος ὥστε τολμῆσαι φθέγγασθαι τῷ ἰδίῳ στόματι τὸ ψεῦδος καὶ εἰπεῖν ὅτι ἐμὰ ἔστι τὰ συντάγματα. Εἰ δ' οὐκ ἐμὰ, διὰ τί κρίνομαι ὑπὲρ τῶν ἀλλοτριῶν; Ἄλλ' ἐροῦσιν ὅτι κοινωνὸς Ἀπολιναρίου ἐγὼ καὶ τῶν τοιούτων δογμάτων τὴν διαστροφὴν ἔχων ἐν ἔμαντῷ. Ἀπαιτηθῆτωσαν τὰς ἀποδείξεις. Εἰ μὲν καρδίαν ἀνθρώπου διερευνᾶν ἴσασι, τοῦτο ὁμολογεῖτωσαν, καὶ γνωρίσατε αὐτῶν τὴν περὶ πάντα ἀλήθειαν. Εἰ δὲ ἐκ τῶν φαινομένων καὶ πᾶσι προδήλων ἐλέγχουσί μοι τὴν κοινωνίαν, δειξάτωσαν ἢ κανονικὰ γράμματα παρ' ἐμοῦ πρὸς αὐτὸν διαπεμπόμενα, ἢ παρ' ἐκείνου πρὸς ἐμέ· ἢ τῶν κληρικῶν τὰς πρὸς ἡμᾶς ἐπιμιξίας, εἴ τινα αὐτῶν εἰς κοινωνίας εὐχὴν ἐδεξάμεθά ποτε. Εἰ δὲ ἐπιστολὴν προφέρουσι τὴν λοιπὸν πρὸ εἴκοσι πέντε ἐτῶν γραφεῖσαν αὐτῷ, παρὰ λαϊκοῦ πρὸς λαϊκόν (καὶ οὐδὲν ταύτην ὡς γέγραπται παρ' ἐμοῦ, ἀλλὰ μεταποιηθεῖσαν, ὑπὸ τίνων δὲ ὁ Θεὸς οἶδε), γνωρίσατε αὐτόθεν τὴν ἀδικίαν, ὅτι οὐδεὶς ἐν ἐπισκοπῇ ὣν ἐγκαλεῖται, εἴ τι κατὰ ἀδιαφορίαν ἐν τῷ λαϊκῷ βίῳ ἀπαρατηρήτως ἔγραψε· καὶ

τηγορίαν μας ὅτι εἶναι ἰδικὰ μας τὰ συνημμένα, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τοὺς πολυμηχάνους διαβολεῖς μας ἀπεσιωπήθη τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τῶν πονηρῶν δογμάτων, ἀφέθη δὲ εἰς τοὺς ἀφελεστέ-
ρους ἢ ὑποψία ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα οἱ σκεφθέντες ἢ γράψαντες αὐτά. Σᾶς παρακαλοῦμεν λοιπόν, γνωρίζοντες αὐτά, νὰ μὴ ταράσσε-
σθε καὶ νὰ κατασιγάζετε τοὺς θορύβους αὐτῶν ποὺ κλονίζονται, ἂν καὶ γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἀπολογία μας εἶναι δυσκολοπαράδε-
κτος, διότι αἱ ἐναντίον μας πονηραὶ βλασφημίαι ἐλήφθησαν ἤδη προηγουμένως ἀπὸ ἀξιόπιστα πρόσωπα.

2. Λοιπόν, ὅτι τὰ ὡς ἰδικὰ μας περιφερόμενα κείμενα δὲν εἶναι ἰδικὰ μας, νομίζω ὅτι αὐτοί, ἂν καὶ ὁ ἐναντίον μας θυμὸς των ἐπισκοτίζει τοὺς λογισμοὺς των εἰς τὸ νὰ βλέπουν τὸ συμ-
φέρον των, πάντως, ἐὰν ἐρωτηθοῦν ἀπὸ σᾶς, δὲν φαντάζομαι νὰ φθάσουν εἰς τοιοῦτον σημεῖον σκληρότητος, ὥστε νὰ τολ-
μήσουν νὰ ἐκφέρουν μὲ τὸ ἴδιον τὸ στόμα των τὸ ψεῦδος καὶ νὰ εἴπουν ὅτι τὰ συγγράμματα εἶναι ἰδικὰ μου. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι ἰδικὰ μου, διατί κατακρίνομαι διὰ ξένα; Ἄλλὰ θὰ εἴπουν ὅτι ἐγὼ εἶμαι κοινωνὸς τοῦ Ἀπολιναρίου καὶ ἔχω μέσα μου τὰ διεστραμμένα αὐτὰ δόγματα. Ἄς τοὺς ζητηθοῦν αἱ ἀποδείξεις δι' αὐτό! Ἐὰν γνωρίζουν νὰ διερευνοῦν τὴν ἀλήθειαν, ἄς τὸ διακηρύξουν, καὶ θὰ γνωρίσετε τὴν παντογνωσίαν των. Ἐὰν δὲ ἀποδεικνύουν τὴν κοινωνίαν μου μὲ ἐκείνον ἀπὸ τὰ φαινό-
μενα καὶ πρόδηλα εἰς ὅλους, ἄς δείξουν εἴτε κανονικὸν γράμμα στελλόμενον ἀπὸ ἐμὲ πρὸς αὐτὸν ἢ ἀπὸ αὐτὸν πρὸς ἐμέ, εἴτε τὰς ἐπικοινωνίας τῶν κληρικῶν του μὲ ἡμᾶς, ἐὰν ἐδέχθημεν ποτὲ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς εἰς εὐχὴν κοινωνίας.

Ἐὰν δὲ παρουσιάζουν ἐπιστολήν, ἢ ὅποια ἐγράφη πρὸς αὐτὸν πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἀπὸ λαϊκὸν πρὸς λαϊκὸν —καὶ αὐ-
τὴν δέ, ὄχι ὅπως ἐγράφη ἀπὸ ἐμέ, ἀλλὰ διεσκευασμένην, ὁ Θεὸς γνωρίζει ἀπὸ ποίους—, γνωρίσατε τὴν ἀδικίαν των ἀπὸ τοῦτο, ὅτι κανεὶς ἐπίσκοπος δὲν κατηγορεῖται ἐὰν ἔγραψεν ἀπροσέ-
κτως ἀπὸ ἀδιαφορίαν κατὰ τὸν λαϊκὸν του βίον· καὶ μάλιστα ἐπιστολήν, ποὺ δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴν πίστιν, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἀπλῶς γράμμα μὲ φιλικὸν χαιρετισμόν. Ἴσως ὅμως εἶναι γνω-

τοῦτο μὴδὲν περὶ πίστεως, ἀλλὰ ψιλὸν γράμμα φιλικὴν ἔχον προσ-
 ηγορίαν. Τὰχα δὲ κάκεῖνοι φαίνονται καὶ "Ἑλλήσι καὶ Ἰουδαίοις
 γράψαντες καὶ μὴ ἔχοντες ἐγκλήματα. Μέχρι γὰρ σήμερον οὐδεὶς
 ἐκρίθη ἐπὶ τοιούτῳ πράγματι ἐφ' ᾧ ἡμεῖς καταδικαζόμεθα παρὰ
 τῶν διωλιζόντων τοὺς κώνωπας. "Οτι μὲν οὐτε ἐγράψαμεν ἐκεῖνα
 οὔτε συντιθέμεθα αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ἀναθεματίζομεν τοὺς ἔχοντας
 ἐκεῖνο τὸ πονηρὸν φρόνημα, τὸ τῆς συγχύσεως τῶν ὑποστάσεων,
 ἐν ᾧ ἡ ἀσεβειοτάτη αἵρεσις τοῦ Σαβελλίου ἀνενεώθη, τοῦτο μὲν
 οὐκ γνῶριμον τῷ Θεῷ τῷ τὰς καρίδας γινώσκοντι, γνῶριμον δὲ
 καὶ πάση τῇ ἀδελφότητι τῇ εἰς πείραν ἔλθοῦση τῆς ἡμετέρας τα-
 πεινώσεως. Καὶ αὐτοὶ δὲ ἐκεῖνοι, οἱ νῦν σφοδροὶ κατήγοροι ἡμῶν,
 ἐρευνησάτωσαν τὸ ἴδιον συνειδὸς καὶ γινώσκονται ὅτι ἐκ παιδὸς
 μακρὰν ἐγενόμεθα τῶν τοιούτων δογμάτων.

3. Τί δέ ἐστι τὸ ἡμέτερον φρόνημα, εἴ τις ἐπιζητεῖ, γινώσεται
 ἀπ' αὐτοῦ τοῦ γραμματίου ἐν ᾧ ἡ ὑπογραφή αὐτῶν ἐστὶν ιδιόχει-
 ρος, ἣν ἐκεῖνοι βουλόμενοι ἀθετῆσαι τὴν ἐαυτῶν μεταβολὴν κρύ-
 πτουσιν ἐν τῇ ἡμετέρῃ σκοφαντίᾳ. Οὐ γὰρ ὁμολογοῦσιν ὅτι με-
 τεμελήθησαν τῷ παρ' ἡμῶν ἐπιδοθέντι αὐτοῖς βιβλίῳ ὑπογρά-
 φοντες, ἀλλ' ἡμῖν ἐπιφέρουσιν ἐγκλήματα ἀσεβείας νομίζοντες
 ἀγνοεῖσθαι ὅτι πρόσχημα μὲν αὐτοῖς ἐστὶν ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀναχώρη-
 σις, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τῆς πίστεως ἀνακεχωρήκασιν ἣν πολλάκις ἐπὶ
 πολλῶν ἐγγράφως ὁμολογήσαντες τὸ τελευταῖον καὶ παρ' ἡμῶν
 ἐπιδοθεῖσαν ἐδέξαντο, καὶ ὑπέγραψαν ἃ πᾶσιν ἔξεστιν ἀναγινώ-
 σκειν, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν γραμμάτων διδάσκεισθαι τὴν ἀλήθειαν.

3. Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες (Ἰουδαῖοι καὶ εἰδωλολάτραι) κατὰ τὴν πρω-
 τοχριστιανικὴν εὐνοίαν σημαίνει τὴν οἰκουμένην. Ὁ Βασίλειος ἐννοεῖ ὅτι ὁ
 Εὐστάθιος ἢ οἱ ὁπαδοὶ του ἔγραψαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀδιακρίτως.

4. Ματθ. 23, 24.

στὸν ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔγραψαν πρὸς Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους³, καὶ ὁμως δὲν ἔχουν καταγγεληῖ. Πράγματι ἕως σήμερα κανεὶς δὲν κατεκρίθη διὰ πρᾶγμα παρόμοιον μὲ αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον καταδικαζόμεθα ἡμεῖς ἀπὸ τοὺς διυλίζοντας τοὺς κώνωπας⁴. Τὸ ὅτι μὲν οὐτε ἐγράψαμεν ἐκεῖνα οὐτε συμφωνοῦμεν μὲ αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀναθεματίζομεν τοὺς ἔχοντας ἐκεῖνο τὸ πονηρὸν φρόνημα, τὸ τῆς συγχύσεως τῶν ὑποστάσεων, μὲ τὸ ὁποῖον ἀνεωῆθη ἡ ἀσεβестаτὴ αἵρεσις τοῦ Σαβελλίου, τοῦτο ἀσφαλῶς εἶναι γνωστὸν εἰς τὸν Θεὸν ποὺ γνωρίζει τὰς καρδίας, εἶναι δὲ γνωστὸν καὶ εἰς ὅλην τὴν ἀδελφότητα ποὺ ἔχει ἀποκτήσει ἐμπειρίαν τῆς ταπεινώσεώς μας⁵. Καὶ ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἴδιοι, οἱ τῶρα σφοδροὶ κατήγοροί μας, ἄς ἐρευνήσουν τὴν συνειδησίν των καὶ θὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι εἴμεθα μακρὰν παρομοίων δογμάτων ἀπὸ τὴν παιδικὴν μας ἡλικίαν.

3. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ ἰδικὸν μας φρόνημα, ἐὰν ζητῆ κανεὶς νὰ τὸ εὕρη, θὰ τὸ γνωρίσῃ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ κείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτέθη ἰδιόχειρος ἡ ὑπογραφή των⁶. Αὐτὴν τὴν ὑπογραφὴν θέλοντες νὰ ἀθετήσουν ἐκεῖνοι κρύπτουν τὴν μεταβολὴν εἰς τὴν ἐναντίον μας συκοφαντίαν. Δηλαδὴ δὲν ὁμολογοῦν ὅτι μετενόησαν ποὺ ὑπέγραψαν τὸ κείμενον τὸ ὁποῖον μᾶς παρέδωσαν, ἀλλ' ἀπευθύνουν εἰς ἡμᾶς κατηγορίας ἀσεβείας, νομίζοντας ὅτι θὰ διαφύγῃ τῆς προσοχῆς ὅτι ἡ ἀπὸ πλησίον μας ἀναχώρησις των εἶναι πρόσχημα, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητά ἔχουν ἀναχωρήσει ἀπὸ τὴν πίστιν, τὴν ὁποῖαν πολλακίς ἐνώπιον πολλῶν ὡμολόγησαν καὶ τελευταίως ἐδέχθησαν ἐπιδοθεῖσαν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ὑπέγραψαν αὐτὰ ποὺ εἶναι εἰς ὅλους δυνατὸν ν' ἀναγνώσουν καὶ ἀπὸ τὸ γράμμα νὰ διδαχθοῦν τὴν ἀλήθειαν⁷.

5. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ διάστασις τοῦ Βασιλείου μὲ τὸν Ἀτάρβιον Νεοκαισαρείας ὀφείλεται εἰς τὸν σαβελλιανισμόν τούτου.

6. Ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας ὑπέγραψεν ὁμολογίαν τὴν ὁποῖαν συνέταξεν ὁ Βασίλειος τὸ 373.

7. Ἡ ὁμολογία αὐτὴ ἔχει τύπον ἐπιστολῆς καὶ διετηρήθη μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βασιλείου (ὑπ' ἀριθ. 125).

Γνωρίμη δὲ αὐτῶν ἔσται ἡ προαίρεσις, ἂν τις μετὰ τὴν ὑπογραφὴν ἦν ἡμῖν ἐπέδωκαν ἀναγνῶ τὴν πίστιν ἣν Γελασίῳ ἔδωκαν, καὶ γνῶ πόσον τὸ διάφορον ἐκείνης τῆς ὁμολογίας πρὸς ταύτην. Οἱ τοίνυν οὕτως εὐκόλως πρὸς τὰ ἐναντία μετατρέπομενοι μὴ τὰ ἀλλότρια κάρφῃ διερευνάτωσαν, ἀλλὰ τὴν δοκὸν τὴν ἐν τῷ οἰκείῳ ὀφθαλμῷ ἐκβαλλέτωσαν. Ἐντελέστερον δὲ δι' ἄλλης ἐπιστολῆς περὶ πάντων καὶ ἀπολογούμεθα καὶ διδάσκομεν, ἣτις πληροφορησὶ τοὺς πλεόν ἐπιζητοῦντας. Ὑμεῖς δὲ ἐν τῷ παρόντι ταῦτα ἡμῶν δεξάμενοι τὰ γράμματα πᾶσαν ἀφέλετε λύπην καὶ κυρώσατε εἰς ἡμᾶς ἀγάπην, δι' ἃ σφοδρῶς ἀντέχομαι τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐνώσεως. Καὶ μεγίστη ἡμῖν ἐστὶ λύπη καὶ ἀπαραμύθητος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, ἂν τοσοῦτον κατισχύσωσιν ὑμῶν αἱ καθ' ἡμῶν διαβολαὶ ὥστε ψύξει τὴν ἀγάπην καὶ ἀπαλλοτριῶσαι ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων.

210

244. ΠΑΤΡΟΦΙΛΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΙΓΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

1. Ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασιν ἃ διὰ τοῦ ἀδελγοῦ ἡμῶν Στρατηγίου τοῦ συμπρεσβυτέρου ἀπέστειλας καὶ ἐνέτυχον ἡδέως. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον καὶ παρὰ ἀνδρὸς συνετοῦ γεγραμμένοις καὶ παρὰ καρδίας τὴν πρὸς πάντας ἀγάπην ἐκ τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου

8. Ἐπίσκοπον Καισαρείας Παλαιστίνης.

9. Ματθ. 7, 3 - 5.

10. Εἶναι ἡ ἐπιστολὴ 223 Α'τ.

Ἐπιστολὴ 244. Ἐγράφη τὸ θέρος τοῦ 376. Ὁ Πατρόφιλος, φίλος τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας, ἔστενοχωρήθη ὅταν ἔμαθε περὶ

Ἡ δὲ προαίρεσις των φανερῶνεται, ἂν κανεῖς ἀναγνώση τὴν ὁμολογίαν ποὺ ἔδωσαν εἰς τὸν Γελάσιον ⁸ μετὰ τὴν εἰς ἡμᾶς δοθεῖσαν ὑπογραφὴν των καὶ ἀντιληφθῆ πόσον διάφορος εἶναι ἐκεῖνη ἢ ὁμολογία πρὸς αὐτήν. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ μεταβάλλονται τόσον εὐκόλα πρὸς τὰ ἀντίθετα, ἄς μὴ διερευνοῦν τὰ ξένα ἄχυρα, ἀλλ' ἄς ἐκβάλουν τὴν δοκὸν ποὺ εἶναι εἰς τὸν ἰδικόν των ὀφθαλμόν ⁹. Πληρέστερον δὲ ἀπολογούμεθα δι' ὅλας τὰς κατηγορίας καὶ διδάσκομεν σχετικῶς εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν ¹⁰, ἢ ὅποια θὰ ἰκανοποιήσῃ τοὺς ζητοῦντας περισσοτέρας πληροφορίας.

Σεῖς δὲ πρὸς τὸ παρόν, δεχθέντες αὐτὰ τὰ γράμματα ἀπὸ ἡμᾶς, ἀφαιρέσατε κάθε λύπην ἀπὸ μέσα σας καὶ ἐπιβεβαιώσατε τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην, διὰ τὴν ὅποιαν τόσον θερμῶς ἐπιθυμῶ τὴν ἔνωσιν μαζί σας. Θὰ εἶναι δὲ μεγίστη λύπη καὶ ἀπαρηγόρητος ὀδύνη εἰς τὴν καρδίαν μας, ἂν τόσον πολὺ ἐπιβληθοῦν εἰς σᾶς αἰ ἐναντίον μας διαβολαί, ὥστε νὰ ψυχράνουν τὴν ἀγάπην καὶ νὰ μᾶς ἀποξενώσουν ἀλλήλων.

210

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 244

ΠΡΟΣ ΠΑΤΡΟΦΙΛΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΑΙΓΩΝ

1. Ἀνέγνωσα τὸ γράμμα τὸ ὅποῖον ἔστειλες μὲ τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν Στρατήγιον, τὸν συμπρεσβύτερον, καὶ τὸ ἀνέγνωσα εὐχαρίστως. Πῶς δὲν θὰ τὸ ἔκαμα αὐτό, ἀφοῦ ἦτο γραμμένον ἀπὸ ἀνδρα συνετὸν καὶ ἀπὸ καρδίαν ποὺ ἐδιδάχθη ἀπὸ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου νὰ ἀσκῆ τὴν πρὸς ὅλους ἀγάπην. Καὶ οὐ-

τῆς διαστάσεως μεταξύ τῶν δύο ἀνδρῶν καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν Βασίλειον μεσολαβητικῶς, προφανῶς διότι ἐπίστευεν ὅτι τὸ δίκαιον εὐρίσκεται μὲ τὸ μέρος τοῦ Εὐσταθίου. Ὁ Βασίλειος ἀπήντησε μὲ τὴν παρούσαν ἐπιστολὴν. Βλ. ἐπίσης ἐπιστολὴν 250. Τελικῶς ὁ Πατρόφιλος ἐδήλωσε τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸν Βασίλειον.

κατορθοῦν δεδιδαγμένοις; Καὶ σχεδὸν ἐγνώρισα τῆς ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ σιωπῆς τὴν αἰτίαν. Ἐποροῦντι γὰρ ἐώκεις καὶ ἐκθαμβουμένῳ· εἰ Βασίλειος ἐκεῖνος, ὁ τοιῶσδε δουλεύσας ἐκ παιδὸς τῷ δεῖνι, ὁ τάδε ποιήσας ἐπὶ τῶν καιρῶν τῶνδε καὶ τάδε, ὁ τὸν πρὸς μυρίους πόλεμον τῆς πρὸς τὸν ἕνα θεραπείας ἔνεκεν καταδεξάμενος, οὗτος νῦν ἕτερος γέγονεν ἐξ ἑτέρου καὶ πόλεμον ἀντὶ τῆς ἀγάπης ἀνήρηται, καὶ ὅσα ἄλλα ἐπέστειλας, ἱκανῶς τῆς ψυχῆς τὴν ἐκπλήξιν ἐν τῇ παραλόγῳ τῶν πραγμάτων μεταβολῇ ἐνδεικνύμενος. Καὶ εἴ τι ἡμῶν καὶ καθήψω, οὐκ ἐδεξάμην τοῦτο δυσκόλως. Οὐ γὰρ οὕτως εἰμὶ ἀνουθέτητος ὡς πρὸς τὰς ἀγαπητικὰς ἐπιπλήξεις τῶν ἀδελφῶν δυσχεραίνειν. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω τοῖς ἐπεσταλμένοις ἄχθεσθαι ὥστε μικροῦ καὶ ἐγάλασα ἐπ' αὐτοῖς· εἰ τοσοῦτων ὄντων καὶ τηλικούτων ἂ ἡμῖν ἐδόκει τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλίαν πρότερον βεβαιοῦν, αὐτὸς ἐπὶ μικροῖς τοῖς μέχρι σοῦ φθᾶσαι τηλικαύτην ἔγραφε τὴν ἐκπλήξιν πεπονθέναι. Ἄρ' οὖν καὶ σὺ τὸ τῶν πολλῶν πέπονθας, οἱ καταλιπόντες τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν ἐξετάζειν τοῖς ἀνθρώποις προσέχουσι περὶ ὧν οἱ λόγοι καὶ γίνονται οὐ τῆς ἀληθείας ἐξετασταί, ἀλλὰ τῆς διαφορᾶς τῶν προσώπων δοκιμασταί, ἐπιλαθόμενοι τῆς παραιέσεως ὅτι «ἐπιγινώσκειν πρόσωπον ἐν κρίσει οὐ καλόν».

2. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ Θεὸς πρόσωπον ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει, ἦν πρὸς τὸ μέγα δικαστήριον ἀπολογία παρεσκευάσα, ταύτην καὶ σοὶ γνωρίσαι οὐ παραιτήσομαι. Ὅτι οὐδὲν παρ' ἡμῶν τὸ ἐξ ἀρχῆς οὔτε μικρὸν οὔτε μεῖζον γέγονε τῆς διαστάσεως αἰτίον· ἀλλ' ἀνθρωπομισοῦντες ἡμᾶς, δι' ἃς ἴσασι προφάσεις αὐτοὶ (οὐ γὰρ ἐμὲ χρῆ λέγειν περὶ αὐτῶν οὐδέν), συνεχεῖς ἐποιοῦντο τὰς διαβολὰς. Καὶ ἀπαξ μὲν ταύτας καὶ δις ἀπεδυσάμεθα· ὡς δὲ ἀπέραντον ἦν τὸ

1. Ἐννοεῖ τὸν Εὐστάθιον Σεβαστείας.

τως ἀντελήφθην τὴν αἰτίαν τῆς σιωπῆς σου κατὰ τὸν παρελθόντα χρόνον. Πράγματι ὡμοίαζες με ἄνθρωπον ἐκπληκτον καὶ ἔκθαμβον ἀφοῦ ἐκεῖνος ὁ Βασίλειος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐδούλευσεν ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν εἰς τὸν δεῖνα¹, ὁ ὁποῖος τόσα ἔπραξε κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ ἐκείνους, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη τὸν πόλεμον πρὸς μυρίους χάριν τῆς ἐξυπηρετήσεως αὐτοῦ τοῦ ἑνὸς, αὐτὸς τῶρα ἔγινεν ἄλλος ἄνθρωπος καὶ ἀντὶ τῆς ἀγάπης ἀνέλαβε πόλεμον, καὶ ὅσα ἄλλα γράφεις, μαρτυρῶν ἐπαρκῶς τὴν ἐκπληξιν τῆς ψυχῆς σου διὰ τὴν παράλογον μεταβολὴν τῶν πραγμάτων. Καὶ ἔαν προσέβαλε κατὰ τι καὶ ἡμᾶς, δὲν τὸ ἐδέχθην με δυσaráεσκαιαν. Διότι δὲν εἶμαι τόσον ἀδιαπαιδαγώγητος ὥστε νὰ ἀγανακτῶ διὰ τὰς φιλικὰς ἐπιπλήξεις τῶν ἀδελφῶν. Τόσον δὲ ἀπέχω ἀπὸ τὸ νὰ στενοχωροῦμαι διὰ τὰ γραφέντα, ὥστε σχεδὸν καὶ ἐγέλασα δι' αὐτὰ· ἐνῶ τόσον πολλὰ καὶ τόσον μεγάλα ἦσαν αὐτὰ πού ἐπεβεβαίωναν προηγουμένως τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλίαν μας, ἐσὺ ἔγραψες ὅτι ἐξεπλάγης τόσον πολὺ διὰ μικρὰς ἀφορμὰς πού ἐφθασαν ἕως ἐσέ. Ἐπομένως ἔπαθες καὶ σὺ ὅ,τι οἱ πολλοί, οἱ ὁποῖοι παραιτηθέντες τῆς ἐξετάσεως τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων προσέχουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους περὶ τῶν ὁποίων πρόκειται καὶ γίνονται ὄχι ἐξετασται τῆς ἀληθείας ἀλλὰ δοκιμασται τῆς διαφορᾶς τῶν προσώπων, λησμονήσαντες τὴν παραίνεσιν κατὰ τὴν ὁποίαν «δὲν εἶναι καλὸν νὰ γνωρίζη κανεὶς τὰ πρόσωπα εἰς περίπτωσιν δίκης»².

2. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ Θεὸς δὲν προσωποληπτεῖ, δὲν ἀρνοῦμαι νὰ ἀνακοινώσω καὶ εἰς σέ τὴν ἀπολογία πού ἠτοίμασα διὰ τὸ μέγα δικαστήριον³. Ἀπὸ τὸ μέρος μας ἐξ ἀρχῆς δὲν ἔγινε τίποτε, οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα, πού νὰ ἀπετέλεσεν αἴτιον τῆς διαστάσεως· ἀλλὰ ἄνθρωποι μισοῦντες ἡμᾶς διὰ λόγους πού αὐτοὶ γνωρίζουν—δὲν χρειάζεται νὰ εἶπω ἐγὼ τίποτε περὶ αὐτῶν—κατεσκευάζαν συνεχῶς διαβολὰς. Καὶ μίαν μὲν ἢ δύο φο-

2. Δευτ. 1, 17 καὶ Παροιμ. 18, 5.

3. Τὸ θεῖον δικαστήριον.

πρᾶγμα καὶ οὐδὲν ὄφελος τῆς συνεχοῦς ἀπολογίας, ἡμῶν μὲν μακρὰν ἀπωκισμένων, τῶν δὲ ψευδολόγων ἐγγύθεν ἐχόντων ταῖς καθ' ἡμῶν τιτρώσκειν διαβολαῖς καρδίαν εὐκαταγώνιστον καὶ οὐ δεδιδαγμένην τὴν ἑτέραν τῶν ἀκοῶν ἀκεραίαν φυλάττειν τῷ μὴ παρόντι, τῶν Νικοπολιτῶν ἀπαιτούντων τινὰ πληροφορίαν πίστεως, ὃ πάντως οὐδὲ ὑμεῖς ἠγνοήσατε, ἔδοξεν ἡμῖν τὴν διακονίαν τοῦ γράμματος ὑποδέξασθαι. Ἐλογισάμεθα γὰρ δύο κατορθώσιν ἐν ταῦτῳ· τοὺς τε Νικοπολίτας πείσειν μὴ κακῶς φρονεῖν περὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῶν διαβαλλόντων ἡμᾶς ἐμφράξειν τὰ στόματα, τῆς κατὰ τὴν πίστιν συμφωνίας τὰς ἐκατέρωθεν συκοφαντίας ἀποκλειούσης. Καὶ δὴ καὶ συγγέγραπτο μὲν ἡ πίστις, προσηνέχθη δὲ παρ' ἡμῶν, ὑπεγράφη δέ. Ὡς ὑπεγράφη, καὶ χωρίον ὑπεδείχθη συνόδου δευτέρας καὶ καιρὸς ἕτερος, ὥστε καὶ τοὺς κατὰ τὴν παροικίαν ἀδελφούς ἡμῶν συνελθόντας ἐνωθῆναι ἀλλήλοις καὶ γνησίαν καὶ ἄδολον τοῦ λοιποῦ εἶναι τὴν κοινωνίαν. Ἡμεῖς μὲν σὺν ἀπηντήσαμεν κατὰ τὴν προθεσίαν καὶ οἱ σὺν ἡμῖν ἀδελφοί, οἱ μὲν παρῆσαν, οἱ δὲ ἐπέρρεον, φαιδροὶ πάντες καὶ πρόθυμοι ὡς ἐπὶ εἰρήνην τρέχοντες· καὶ γράμματα παρ' ἡμῶν καὶ ἡμεροδρόμοι σημαίνοντες ὅτι πάρεσμεν· καὶ γὰρ ἡμέτερον ἦν τὸ χωρίον τὸ ἀποδεδειγμένον εἰς ὑποδοχὴν τῶν συντρεχόντων. Ὡς δὲ ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους οὐδεὶς ἦν, οὔτε προτρέχων οὔτε εὐαγγελιζόμενος τὴν παρουσίαν τῶν προσδοκωμένων, οἱ δὲ παρ' ἡμῶν ἀποσταλέντες ἐπανῆλθον κατήφειαν πολλὴν καὶ γογγυσμὸν τῶν ἐκεῖ διηγούμενοι, ὡς καινῆς πίστεως παρ' ἡμῶν καταγγελθείσης· καὶ ἐλέγοντο διορίζεσθαι ἢ

ράς τοὺς ἀπεκρούσαμεν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὑπόθεσις ἐλάμβανε μεγάλην ἔκτασιν καὶ τίποτε δὲν ὠφελοῦσεν ἡ συνεχῆς ἀπολογία, καθ' ὅσον μάλιστα ἡμεῖς μὲν κατοικοῦσαμεν μακράν, οἱ δὲ ψευδολόγοι ἠμποροῦσαν ἀπὸ πλησίον νὰ τραυματίζουσι μὲ διαβολὰς εἰς βάρος μας καρδίαν εὐκολοπολέμητον καὶ μὴ διδαγμένην νὰ φυλάσσει τὴν μίαν τῶν ἀκοῶν ἀκεραίαν διὰ τὸν ἀπόντα, οἱ δὲ Νικοπολίται ἀπαιτοῦσαν κάποιαν ἐπιβεβαίωσιν περὶ τῆς πίστεως, πρᾶγμα ποῦ δὲν ἀγνοεῖτε σεῖς, ἀπεφασίσσαμεν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ γραπτοῦ κειμένου. Ἐσκέφθημεν πράγματι ὅτι ταυτοχρόνως θὰ κατωρθώναμεν δύο πράγματα· πρῶτον νὰ πείσωμεν τοὺς Νικοπολίτας νὰ μὴ ἔχουσι κακὴν γνώμην περὶ τοῦ ἀνδρὸς ⁴ καὶ δεῦτερον νὰ φράξωμεν τὰ στόματα τῶν διαβολέων μας, καθ' ὅσον ἡ συμφωνία ὡς πρὸς τὴν πίστιν θὰ ἀπέκλειε τὰς ἐκατέρωθεν συκοφαντίας.

Πράγματι δὲ ἡ ὁμολογία πίστεως συνετάχθη, προσεκομίσθη ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ὑπεγράφη ἀπὸ ἐκεῖνον. Μόλις δὲ ὑπεγράφη, ὑπεδείχθη τόπος νέας συνόδου καὶ ὠρίσθη ὁ χρόνος δι' αὐτήν, ὥστε καὶ οἱ ἀδελφοὶ τῆς ἰδικῆς μας παροικίας νὰ συνέλθουσι καὶ ἐνωθοῦν μὲ ἐκείνους καὶ ἔχουσι εἰς τὸ ἐξῆς ἀγνὴν καὶ ἄδολον κοινωσίαν. Ἡμεῖς λοιπὸν ἀνταπεκρίθημεν εἰς τὴν συμφωνηθεῖσαν προθεσίαν, οἱ δὲ ἀδελφοὶ μας ἄλλοι μὲν παρευρίσκοντο ἤδη, ἄλλοι δὲ συνέρρεαν, ὅλοι χαρούμενοι καὶ πρόθυμοι ὅπως ἤρμοζε εἰς ἀνθρώπους τρέχοντας πρὸς τὴν εἰρήνην. Ἐστάλησαν δὲ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ γράμματα καὶ ταχυδρομοὶ ⁵ πληροφοροῦντες ὅτι εἴμεθα παρόντες· διότι ὁ καθορισθεὶς διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν συνερχομένων τόπος ἦτο ἰδικός μας.

Ἄλλ' ὅμως ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευράν δὲν ἤρχετο κανεὶς, οὔτε πρόδρομος οὔτε ἀγγελιαφόρος περὶ τῆς ἐλεύσεως τῶν ἀναμενομένων, οἱ δὲ ἀποσταλέντες ἀπὸ ἡμᾶς ἐπανελθόντες μᾶς διηγῆθησαν τὴν πολλὴν κατῆφειαν καὶ τὸν γογγυσμὸν τῶν ἐκεῖ διὰ τὸ ὅτι τάχα διεκηρύχθη ἀπὸ ἡμᾶς νέα πίστις καὶ ἔλεγαν ὅτι ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ μὴ ἐπιτρέψουσι εἰς τὸν ἐπίσκοπόν

5. Εἰς τὴν Σεβάστειαν.

μὴν μὴ ἐπιτρέψειν τῷ ἐπισκόπῳ αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς διαβῆναι· ἤλθε δέ τις καὶ γράμμα φέρων ἡμῖν ἀφωσιωμένον καὶ οὐδεμίαν ἔχον μνήμην τῶν ἐξ ἀρχῆς συγκειμένων· Καὶ ὁ πάσης δέ μοι αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἄξιος ἀδελφὸς Θεόφιλος, ἓνα τῶν ἑαυτῷ συνόντων ἀποστείλας, ἐδήλωσέ τινα ἃ ἐνόμισε καὶ αὐτῷ ἐπιβάλλοντα εἶναι εἰπεῖν καὶ ἡμῖν ἀκοῦσαι πρέποντα. Ἐπιστεῖλαι γὰρ οὐκ ἠξίωσεν οὗ τὸν ἐκ τῶν γραμμάτων ἔλεγχον ὑφορῶμενος τοσοῦτον ὅσον φροντίζων τοῦ μὴ εἰς ἀνάγκην ἔλθειν προσειπεῖν ἡμᾶς ὡς ἐπισκόπους, πλὴν γε δὴ ὅτι σφοδρὰ ἦν τὰ ῥήματα καὶ ἀπὸ καρδίας ἐκθερμανθείσης ἐξενεχθέντα. Ἐπὶ τούτοις διελύθημεν κατησχυμμένοι καὶ συμπεπτωκότες τῇ γνώμῃ, οὐκ ἔχοντες ὃ τι τοῖς ἐρωτῶσιν ἀποκρινώμεθα. Χρόνος δὲ οὐ πολὺς ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἀποδημία μέχρι Κιλικῶν, κἀκεῖθεν ἐπάνοδος καὶ γράμματα εὐθὺς ἀπαγόρευσιν ἔχοντα τῆς πρὸς ἡμᾶς κοινωνίας.

3. Ἡ δὲ αἰτία τῆς ἀπορρήξεως, ὅτι Ἀπολιναρίῳ, φησίν, ἐπεστείλαμεν καὶ τὸν συμπρεσβύτερον ἡμῶν Διόδωρον ἔχομεν κοινωνικόν. Ἐγὼ δὲ Ἀπολιναρίον μὲν ἐχθρὸν οὐδέποτε ἠγησάμην, ἀλλ' ἔστιν ἐφ' οἷς καὶ αἰδοῦμαι τὸν ἄνδρα· οὐ μὴν οὕτως ἐμαντὸν τῷ ἀνθρώπῳ συνῆψα ὡς τὰ ἐκείνου ἐγκλήματα αὐτὸς ὑποδέχεσθαι, ὅπου γε ἔχω τινὰ καὶ αὐτὸς ἐγκαλεῖν αὐτῷ ἐντυχῶν τισι τῶν συνταγμάτων αὐτοῦ. Οὐ μὴν περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου ἢ αἰτήσας αὐτὸν οἶδα βιβλίον ἢ ἀποσταλὲν ὑποδεξάμενος. Ἀλλὰ πολυφωνότατον μὲν αὐτὸν ἀκούω πάντων συγγραφέων γεγενῆσθαι, ὀλίγοις δὲ ἐντετυχημένοι τῶν συνταγμάτων αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ σχολή μοί ἐστι τὰ τοιαῦτα διερευνᾶσθαι, καὶ ἅμα δυσχερῆς τίς εἰμι πρὸς τὴν τῶν νεωτέρων παραδοχὴν, ᾧ γε τὸ σῶμα οὐδὲ τῇ ἀναγνώσει τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν φιλοπόνως καὶ καθ' ὃν ἔδει

6. Τοῦτο ἴσως λέγεται εἰρωνικῶς.

των νά διαβῆ πρὸς ἡμᾶς. Ἦλθε δὲ κάποιος μὲ γράμμα πρὸς ἡμᾶς ἀπαράδεκτον ποῦ δὲν ἐμνημόνευε καθόλου τὰ ἐξ ἀρχῆς συμφωνηθέντα. Τέλος δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς Θεόφιλος, ὁ ἄξιος κάθε σεβασμοῦ καὶ τιμῆς ἐκ μέρους μου ⁶, ἀποστείλας ἕνα ἀπὸ τὸν κύκλον του, ἐδήλωσε μερικὰ πράγματα ποῦ ἐνόμισεν ὅτι ἐπιβάλλονται εἰς αὐτὸν νά τὰ εἶπη καὶ πρέπει ἡμεῖς νά τὰ ἀκούσωμεν. Δὲν ἤξιώσε δὲ νά γράψῃ, ὅχι τόσον πολὺ διότι ἐφοβεῖτο τὸν ἔλεγχον τῶν γραπτῶν ὅσον διότι ἐφρόντιζε νά μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἀνάγκην νά μᾶς προσφωνήσῃ ὡς ἐπισκόπους, ἀλλὰ πάντως οἱ λόγοι ἦσαν σκληροὶ καὶ ἐξήρχοντο ἀπὸ καρδίαν ἐρεθισμένην.

Κατόπιν τούτων διελύθημεν ἐντροπιασμένοι καὶ μὲ πεσμένον φρόνημα, μὴ ἔχοντες τί νά εἴπωμεν εἰς τοὺς ἐρωτῶντας. Δὲν ἐμεσολάβησε δὲ πολὺς χρόνος, ἕως ὅτου ἐταξιδεύσαμεν εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ ἐπεστρέψαμεν ἐκεῖ, ὅποτε ἐφθασαν ἀμέσως γράμματα διακόπτοντα τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν.

3. Ἡ δὲ αἰτία τῆς διασπάσεως ἦτο, λέγει ⁷, ὅτι ἐγράψαμεν εἰς τὸν Ἀπολινάριον καὶ ἔχομεν κοινωνίαν μὲ τὸν συμπρεσβύτερον ἡμῶν Διόδωρον. Ἐγὼ δὲ τὸν Ἀπολινάριον μὲν δὲν ἐθεώρησα ποτὲ ὡς ἐχθρόν, ὑπάρχουν δὲ πράγματα διὰ τὰ ὁποῖα καὶ σέβομαι τὸν ἄνδρα· ἀλλὰ πάντως δὲν συνεδέθη μὲ τὸν ἄνθρωπον τόσον ὥστε νά φορτωθῶ ἐγὼ τὰς ἐναντίον του κατηγορίας, δεδομένου μάλιστα ὅτι καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔχω λόγους νά τὸν κατηγορήσω, ἀφοῦ ἀνέγνωσα μερικὰ συγγράμματά του. Πάντως ὁμως δὲν ἐνθυμοῦμαι νά τοῦ ἐζήτησα βιβλίον περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἢ ἀποσταλὲν νά τὸ ἐδέχθῃ. Ἀλλὰ ἀκούω μὲν ὅτι ἀνεδείχθη εἰς τὸν πολυγραφώτατον ὄλων τῶν συγγραφέων, ὀλίγα ὁμως συγγράμματά του ἀνέγνωσα· διότι οὔτε ἔχω καιρὸν νά μελετῶ τοιαῦτα ἔργα, καὶ ἐπίσης εἶμαι κάπως δύσκολος εἰς τὴν παραδοχὴν νεωτέρων ἔργων, ἀφοῦ τὸ σῶμα δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νά ἐπιμένω οὔτε εἰς τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν τὴν ἀνάγνωσιν μὲ ἔντασιν τοῦ νοῦ καὶ μὲ τὴν ἀπαιτουμένην

7. Ὁ Εὐστάθιος εἰς τὸ γράμμα.

τρόπον συγχωρεῖν παραμένειν. Τί οὖν πρὸς ἐμὲ τοῦτο, εἴ τις συνέγραφέ τι μὴ ἀρέσκον τῷ δεῖνι; Καίτοι εἰ δεῖ ἄλλον τὰς ὑπὲρ ἄλλον εὐθύναις ὑπέχειν, ὁ ἐμοὶ ἐγκαλῶν ὑπὲρ Ἀπολιναρίου ἀπολογεῖσθω ἡμῖν ὑπὲρ Ἀρείου τοῦ ἰδίου διδασκάλου καὶ ὑπὲρ Ἀετίου τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ μαθητοῦ. Ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ἐδιδάχθημέν τι οὐδὲ ἐμαθητεύθημεν τῷ ἀνδρὶ οὗ τὰ ἐγκλήματα ἡμῖν περιτρέπουσι. Διόδωρον δὲ ὡς θρέμμα τοῦ μακαρίου Σιλουανοῦ τὸ ἐξ ἀρχῆς ὑπεδεξάμεθα, νῦν δὲ καὶ ἀγαπῶμεν καὶ περιέπομεν διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ τοῦ λόγου χάριν δι' ἧς πολλοὶ τῶν ἐντυγχανόντων βελτίους γίνονται.

4. Ἐπὶ τούτοις τοῖς γράμμασι διατεθείς, ὡς εἰκὸς ἦν, καὶ ἐκπλαγεὶς πρὸς τὴν οὕτω παράλογον καὶ ἀθρόαν μεταβολὴν οὐδὲ ἀντιφθέξασθαι ἠδυνήθη. Συνδέδετο μὲν γάρ μοι ἡ καρδία, παρ-εῖτο δὲ ἡ γλῶσσα, νεναρκήκει δὲ ἡ χεῖρ, καὶ ἔπαθον πάθος ψυχῆς ἀγενοῦς (εἰρήσεται γὰρ τὰ ληθές, πλὴν ἀλλὰ συγγνώμης ἄξιον). Μικροῦ καὶ εἰς μισανθρωπίαν ἐξέπεσον καὶ πᾶν μοι ἦθος ὑποπτον ἐνομίσθη καὶ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώπου φύσει τὸ τῆς ἀγάπης καλόν, ἀλλὰ ῥῆμα εἶναι εὐπρόσωπον καλλωπισμὸν τινα παρέχον τοῖς κεχηρημένοις, οὐ μὴν ἐνυπάρχειν κατὰ ἀλήθειαν καρδίᾳ ἀνθρώπου τὴν διάθεσιν ταύτην. Εἰ γὰρ ὁ δοκῶν ἐκ παιδὸς εἰς γῆρας βαθὺ ἐπιμέλειαν ἑαυτοῦ πεποιῆσθαι ἐκ τοιούτων προφάσεων οὕτω ῥα-δίως ἐξηγριώθη, μηδὲν τῶν ἡμετέρων ὑπολογισάμενος μηδὲ τὴν ἐν τῷ παρελθόντι πείραν τῆς οὕτως εὐτελοῦς διαβολῆς κυριωτέραν θέμενος, ἀλλ', οἷόν τις πῶλος ἀδάμαστος οὐπω φέρειν καλῶς τὸν ἀναβάτην δεδιδαγμένος, ἐκ μικρᾶς ὑποψίας ἀνεχαίτισε καὶ ἀπε-σείσατο καὶ χαμαὶ ἔρριπεν οἷς πρότερον ἐπηγάλλετο, τί χρῆ

8. Ὁ Ἀρείος ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς αἵρέσεως τοῦ ἀρειανισμοῦ, ἡ ὁποία ἐν γενεῖ ἐδέχετο τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὡς κτίσμα. Ὁ Ἀέτιος ἦτο ἡγέτης τῆς με-ριδος ποῦ ἐδέχετο ἀπλῆν ὁμοιότητα τοῦ Υἱοῦ μετὸν Πατέρα (Ἀνόμοιοι).

9. Τὸν μετέπειτα ἐπίσκοπον Ἁρσού καὶ σπουδαῖον Ἑρμηνευτήν.

προσοχήν. Τί σχέσιν λοιπὸν ἔχει με ἐμέ τοῦτο, ἐάν ἔγραψε κάποιος κάτι ποῦ δὲν ἀρέσει εἰς τὸν δεῖνα; Καὶ ὁμως ἂν ἔπρεπε νὰ ὑπέχη ἄλλος τὰς εὐθύνας ἄλλου, ὁ κατηγορῶν ἐμέ, ὡς μᾶς ἀπολογηθῆ ὑπὲρ τοῦ Ἀρείου, τοῦ διδασκάλου του, καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀετίου, τοῦ μαθητοῦ του⁸. Ἡμεῖς δὲ οὔτε ἐδιδάχθημεν κάτι οὔτε ἐμαθητεύσαμεν εἰς τὸν ἄνδρα τοῦ ὁποίου τὰς κατηγορίας μεταφέρουν εἰς ἡμᾶς. Τὸν δὲ Διόδωρον⁹ ἐδέχθημεν ἐξ ἀρχῆς ὡς θρέμμα τοῦ μακαρίου Σιλουανοῦ, τῶρα δὲ καὶ τὸν ἀγαπῶμεν καὶ τὸν περιποιούμεθα διὰ τὴν χάριν τοῦ λόγου ἡ ὁποία τὸν διακρίνει καὶ διὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ ἀπὸ ὅσους τὸν συναντοῦν γίνονται καλύτεροι.

4. Ἐπηρεασθεὶς ἀπὸ αὐτὰ τὰ γράμματα, ὅπως ἦτο φυσικόν, καὶ ἐκπλαγείς ἀπὸ τὴν τόσον ἀπροσδόκητον καὶ ἀπτόμομον μεταβολήν¹⁰, δὲν ἠδυνήθην οὔτε ν' ἀπαντήσω. Διότι ἡ καρδία μου ἐσφίχθη, ἡ γλῶσσά μου παρέλυσε, τὸ χέρι μου ἐναρκώθη καὶ ἐδοκίμασα τὸ συναίσθημα ἀγενοῦς ψυχῆς—διότι πρέπει νὰ λεχθῆ τὸ ἀληθές ἀλλὰ ἄξιον συγχωρήσεως—. Παρ' ὀλίγον θὰ ἔπιπτα καὶ εἰς μισανθρωπίαν καὶ κάθε χαρακτήρ θὰ μοῦ ἐφαίνετο ὑποπτος καθ' ὅσον ἐσκεπτόμην ὅτι δὲν ὑπάρχει τὸ ἀγαθὸν τῆς ἀγάπης εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' αὐτὴ εἶναι ὠραῖος λόγος ποῦ προσφέρει κάποιον στολισμὸν εἰς τοὺς χρησιμοποιοῦντας τὴν λέξιν, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρχει ἡ διάθεσις αὐτὴ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ἐάν αὐτὸς ποῦ ἐφαίνετο ὅτι ἐφρόντισε διὰ τὸ ἦθος του ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν μέχρι τοῦ γήρατος τόσον εὐκολα ἐξηγριώθη ἀπὸ τοιαύτας ἀφορμάς, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ καθόλου τὴν ἰδικὴν μας θέσιν καὶ χωρὶς νὰ θεωρήσῃ σπουδαιότεραν τὴν κατὰ τὸ παρελθὸν πείραν ἀπὸ τὴν εὐτελεστάτην διαβολήν, καὶ ὡσὰν ἀδάμαστον πουλάρι ποῦ δὲν ἔχει ἀκόμη διδαχθῆ νὰ φέρῃ καλὰ τὸν ἀναβάτην του, ἐξ αἰτίας μικρᾶς ὑποψίας ἀνεσηκώθη καὶ ἐτινάχθη καὶ ἔρριψε κάτω αὐτοὺς διὰ

10. Ὁ Εὐστάθιος ἦτο ἕως τότε φίλος τοῦ Βασιλείου.

περὶ τῶν ἄλλων ὑπονοεῖν, πρὸς οὓς οὔτε ἡμῖν τοσαῦτα τῆς φιλίας ἐστὶν ἐνέχυρα οὔτε παρ' αὐτῶν τοιαύτη τῆς τῶν τρόπων ἐπιμελείας ἐπίδειξις; Ταῦτα κατ' ἑμαυτὸν ἀνελίσσων ἐν τῇ ψυχῇ καὶ συνεχῶς στρέφων ἐν τῇ καρδίᾳ, μᾶλλον δὲ ἀναστρεφόμενος ὑπ' αὐτῶν τὴν καρδίαν, οὕτω δακνόντων με καὶ ἀμυσσόντων διὰ τῆς μνήμης, οὔδὲν ἐκείνοις ἀπεκρινάμην τοῖς γράμμασιν, οὐχ ὑπεροψία σιωπήσας (μὴ τοῦτο οἰηθῆς, ἀδελφέ· οὐ γὰρ ἀνθρώποις ἀπολογούμεθα, ἀλλὰ κατενώπιον τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν), ἀπορία δὲ καὶ ἀμηχανία καὶ τῷ μὴ ἔχειν εἰπεῖν τι τῆς λύτης ἄξιον.

5. Ἔως ἐν τούτοις ἤμεν, ἐπικατέλαβεν ἡμᾶς ἕτερα γράμματα πρὸς Δαζίζαν τινὰ γεγραμμένα δῆθεν, τῇ δὲ ἀληθείᾳ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπεσταλμένα, ὡς δημοῖ αὐτῶν ἢ οὕτως ὀξεῖα διάδοσις ὡς ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐν παντὶ μὲν τῷ Πόντῳ κατασπαρῆναι καὶ τὴν Γαλατίαν ἐπιδοραμεῖν. Φασὶ δὲ τινες ὅτι καὶ Βιθυνοὺς διεξεληθόντες οἱ τῶν ἀγαθῶν τούτων ἄγγελοι μέχρις αὐτοῦ ἔφθασαν Ἐλλησπόντου. Τίνα δὲ ἦν τὰ καθ' ἡμῶν πρὸς Δαζίζαν ἐπεσταλμένα πάντως μὲν οἶδας. Οὐ γὰρ οὕτω σε μακρὰν τῆς ἑαυτῶν φιλίας τίθενται ὥστε σε μόνον ἀγέραστον τῆς τιμῆς ἐκείνης καταλιπεῖν. Εἰ δὲ οὐκ ἦλθεν εἰς σὲ τὰ γράμματα, ἀλλ' ἐγὼ σοι ἀποστέλλω. Ἐν οἷς εὐρήσεις ἡμᾶς κατηγορουμένους δόλον καὶ ῥαδιουργίαν, φθορὰν Ἐκκλησιῶν καὶ ψυχῶν ἀπώλειαν, καὶ τὸ πάντων, ὡς αὐτοὶ νομίζουσιν, ἀληθέστατον, ὅτι ἐγκάθετον ἐκείνην τὴν προβολὴν τῆς πίστεως ἐποίησάμεθα οὐ Νοκοπολίταις διακονοῦμενοι, ἀλλ' αὐτοὶ λαβεῖν δολερῶς ὁμολογίαν ἐπινοήσαντες. Τούτων μὲν οὖν κριτῆς Κύριος. Καὶ γὰρ τίς ἂν γένοιτο τῶν ἐν καρδίᾳ λογισμῶν ἐναργῆς ἀπόδειξις; Ἐκεῖνο δὲ αὐτῶν ἐθαύμασα, εἰ ὅτι μὲν τῷ παρ' ἡμῶν ἐπιδοθέντι βιβλίῳ ὑπέγραψαν, τοσαύτη κέχρηται διαστάσει ὥστε καὶ ὄντα

11. Προφανῶς ὁ Βασίλειος ἔνοεε ὅτι ἔφθασαν καὶ ἕως τὴν Κωνσταντινούπολιν.

τοὺς ὁποίους προηγουμένως ἐχαίρετο, τί πρέπει νά σκεπτώμεθα διὰ τοὺς ἄλλους, πρὸς τοὺς ὁποίους ἡμεῖς δὲν ἔχομεν τόσα δείγματα φιλίας καὶ οἱ ὅποιοι δὲν παρουσιάζουν τοιαύτην ἐπίδειξιν τῆς ἐπιμελείας τῶν τρόπων; Ταῦτα ἀνακινῶν μόνος μου εἰς τὴν ψυχὴν μου καὶ στρέφων συνεχῶς εἰς τὴν καρδίαν, μᾶλλον δὲ ἀναστρεφόμενος ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὴν καρδίαν, διότι τόσον πολὺ μὲ ἐδάγκαναν καὶ μὲ ἐπλήγωναν διὰ τῆς μνήμης των, δὲν ἀπήντησα τίποτε εἰς ἐκεῖνα τὰ γράμματα, καὶ ἐσιώπησα ὄχι ἀπὸ ὑπεροψίας — μὴ ὑποπτευθῆς τοῦτο, ἀδελφέ· διότι δὲν ἀπολογούμεθα εἰς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὁμιλοῦμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ—, ἀλλὰ ἀπὸ ἀπορίας καὶ ἀμηχανίας καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν εἶχα νά εἶπω κάτι ἄξιον λύπης.

5. Ἐνῶ δὲ ἡμεθα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, μᾶς ἔφθασεν ἓνα ἄλλο γράμμα γραμμένον δῆθεν πρὸς κάποιον Δαζίζαν, εἰς τὴν πραγματικότητά δὲ σταλμένον πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καθὼς φανερώνει ἢ τόσον ταχεῖα διάδοσις του εἰς σημεῖον ὥστε εἰς ὀλίγας ἡμέρας νά διασπαροῦν ἀντίγραφα εἰς ὀλόκληρον τὸν Πόντον καὶ νά ἐπιδράμουν εἰς τὴν Γαλατίαν. Λέγουν δὲ μερικοὶ ὅτι καὶ τῶν ἀγαθῶν τούτων ἀγγελιαφόροι διατρέξαντες τὴν Βιθυνίαν ἔφθασαν μέχρι καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ¹¹. Ποῖα δὲ ἦσαν τὰ ἐναντίον μας σταλέντα πρὸς τὸν Δαζίζαν ἀσφαλῶς γνωρίζεις. Διότι δὲν σὲ θεωροῦν τόσον ξένον ἀπὸ αὐτοῦς, ὥστε μόνον ἐσὲ νά ἀφήσουν ἀβράβευτον μὲ ἐκείνην τὴν τιμὴν. Ἐὰν δὲ δὲν σοῦ ἦλθε τὸ γράμμα, θὰ σοῦ τὸ ἀποστείλω ἐγώ. Θὰ εὐρησῆς εἰς αὐτὸ νά κατηγοροῦμεθα διὰ δόλον καὶ ραδιουργίαν, φθορὰν Ἐκκλησιῶν καὶ ἀπώλειαν ψυχῶν, καὶ τὸ ἀληθέστατον ὅλων, ὅπως νομίζουν αὐτοί, ὅτι τὴν πρότασιν ἐκείνην περὶ τῆς ὑπογραφῆς τῆς ὁμολογίας πίστεως τὴν ἐκάμαμεν ὑποβολιμαίως, ὄχι ἐξυπηρετοῦντες τοὺς Νικοπολίτας, ἀλλὰ μηχανευθέντες ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νά λάβωμεν ὁμολογίαν δολίως. Τούτων μὲν βεβαίως κριτῆς θὰ εἶναι ὁ Κύριος. Διότι ποῖα σαφῆς ἀπόδειξις τῶν λογισμῶν τῆς καρδίας ἡμπορεῖ νά εὐρεθῆ;

Ἐκεῖνο δὲ ἐθαύμασα εἰς αὐτούς· διὰ τὸ ὅτι μὲν ὑπέγραψαν τὸ κείμενον πού τοὺς παρουσιάσαμεν ἡμεῖς, καταλαμβάνονται

καὶ μὴ ὄντα εἰς τὴν τῶν ἐγκαλούντων αὐτοῖς πληροφορίαν συμφύρειν· ὅτι δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐγγραφὸς αὐτῶν ὁμολογία τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως ἀπόκειται, τοῦτο οὐκ ἐννοοῦσιν, οὐδὲ ὅτι διὰ τῆς ἑαυτῶν χειρὸς ἐπέδωκαν τῇ ἐν Τυάνοις συνόδῳ τὸ ἀπὸ τῆς Ῥώμης βιβλίον, ὃ παρ' ἡμῖν κατάκειται, τὴν αὐτὴν ταύτην πίστιν ἔχον. Καὶ τῆς ἰδίας ἑαυτῶν δημηγορίας ἐπελάθοντο, ἦν, εἰς τὸ μέσον καταστάντες τότε, ᾧδύροντο μὲν τὴν ἀπάτην δι' ἧς ὑπήχθησαν συνθέσθαι τῷ τόμῳ τῷ παρὰ τοῦ συστήματος Εὐδοξίου συντεταγμένῳ· διότι ταύτην ἐπενόησαν τοῦ σφάλματος ἐκείνου ἀπολογίαν, τό, ἀπελθόντας εἰς Ῥώμην, ἐκεῖθεν λαβεῖν τὴν τῶν πατέρων πίστιν, ἵνα ἦν ἐποίησαν βλάβην ταῖς Ἐκκλησίαις τῇ πρὸς τὸ κακὸν συνθήκη ταύτην ἐπανορθώσονται τῇ ἐπεισαγωγῇ τοῦ βελτίονος. Ἄλλ' οἱ τὰς μακροτάτας ἀποδημίας ὑπὲρ τῆς πίστεως ὑποστάντες καὶ τὰ σοφὰ ταῦτα δημηγορήσαντες νῦν λαιδοροῦνται ἡμᾶς ὡς δολίως πορευομένους καὶ ἐν σχήματι ἀγάπης τὰ τῶν ἐπιβουλευόντων ποιοῦντας. Ἀηλοῖ δὲ καὶ τὰ νῦν περιφερόμενα κατεγνωκῆναι αὐτοὺς τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως. Εἶδον γὰρ Κύζικον καὶ μετ' ἄλλης πίστεως ἐπανῆλθον.

6. Καὶ τί τὸ ἐν τοῖς ῥήμασι εὐμετάθετον λέγω, πολλῶν μείζονας ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τῆς ἐπὶ τὰναντία περιτροπῆς ἔχων τὰς ἀποδείξεις; Οἱ γὰρ πεντακοσίων ἐπισκόπων δόγματι κατ' αὐτῶν ἐξενεχθέντι μὴ εἴξαντες μηδὲ καταδεξάμενοι τῆς οἰκονομίας τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποστῆναι, τοσοῦτων εἰς τὴν τῆς καθαιρέσεως αὐτῶν γνώμην συμφωνησάντων, διότι, φησὶν, οὐκ

12. Ὅπως ἐπανελημμένως ἔχει λεχθῆ ὁ Εὐστάθιος μετ' ἄλλων ἐπισκόπων εἰς τὴν Ῥώμην ὑπέγραψεν ὁμολογίαν περιέχουσαν τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας τὸ 366. Ἐνα ἀντίγραφον τῆς ὁμολογίας διατηρήθη εἰς τὴν Ῥώμην καὶ δεῦτερον ἀντίγραφον μετὰ βεβαιώσεως τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης καὶ ἄλλων εὐρεθέντων ἐκεῖ ἐπισκόπων ὑπεβλήθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν σύνοδον τῶν Τυάνων, τῶρα δὲ ἦτο εἰς χεῖρας τοῦ Βασιλείου.

ἀπὸ τόσῃν ὀρμῇν διαστάσεως ὥστε νὰ ἀναμιγνύουν πρὸς διαβεβαίωσιν τῶν κατηγορούντων αὐτοὺς καὶ πραγματικὰ καὶ ἀνύπαρκτα γεγονότα· τὸ ὅτι δὲ εἰς τὴν Ρώμην ἀπόκειται ἔγγραφος ὁμολογία τῶν τοῦ συμβόλου τῆς Νικαίας, αὐτὸ δὲν τὸ σκέπτονται, ὅπως οὔτε τὸ ὅτι μὲ τὰ χέρια τῶν ἔδωσαν εἰς τὴν σύνοδον τῶν Τυάνων τὸ κείμενον ἀπὸ τὴν Ρώμην, τὸ ὁποῖον φυλάσσεται εἰς ἡμᾶς, ἔχον τὸ ἴδιον σύμβολον¹². Ἐλησμόνησαν δὲ καὶ τὴν ἰδίαν τῶν δημηγορίαν, μὲ τὴν ὁποίαν, ὅταν ὠδηγήθησαν εἰς τὸ μέσον τῆς συνόδου ἐκείνης, ἐθρήνησαν διὰ τὴν ἀπάτην διὰ τῆς ὁποίας ἐπέισθησαν νὰ συμφωνήσουν μὲ τὸν τόμον ποὺ συνέταξαν οἱ τῆς μερίδος τοῦ Εὐδόξιου¹³. Πράγματι ὡς μέσον ἀπολογίας διὰ τὸ σφάλμα ἐκεῖνο ἐπενόησαν τοῦτο, τὸ νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ λάβουν τὸ σύμβολον τῶν πατέρων, οὕτως ὥστε νὰ ἐπανορθώσουν τὴν βλάβην, ποὺ ἐπροξένησαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας μὲ τὴν συμφωνίαν πρὸς τὸ κακόν, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ καλυτέρου. Αὐτοὶ δὲ ποὺ ὑπεβλήθησαν εἰς τὰς μακροτάτας ἀποδημίας χάριν τῆς πίστεως καὶ ἔκαμαν τὰς σοφὰς ἐκείνας δημηγορίας τῶρα μᾶς ὑβρίζουν ὡς βαδίζοντας δολίως καὶ ὡς ἐνεργοῦντας ἐπιβουλάς μὲ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀγάπης. Καὶ τὰ τῶρα δὲ περιφερόμενα δεικνύουν ὅτι ἔχουν ἀποδοκιμάσει τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας. Διότι εἶδαν τὴν Κύζικον καὶ ἐπέστρεψαν μὲ ἄλλο σύμβολον.

6. Ποίαν ἀνάγκην ὁμως ἔχω νὰ ἐκθέτω τὸ εὐμετάβολον εἰς τὰ λόγια, ὅταν ἔχω πολὺ περισσοτέρας ἀποδείξεις περὶ τῆς μεταστροφῆς εἰς τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα; Αὐτοὶ ποὺ δὲν ὑπήκουσαν εἰς ἀπόφασιν ληφθεῖσαν ἐναντίον τῶν ἀπὸ πεντακοσίου ἐπισκόπους¹⁴ καὶ δὲν ἐδέχθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν διαποίμανσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνῶ τόσον πολλοὶ συνεφώνησαν εἰς τὴν περὶ καθαιρέσεως αὐτῶν γνώ-

13. Ὁ Εὐδόξιος, ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸ 360, πατὴρ τῶν Ὁμοίων ποὺ εἶχαν συντάξει τὸ σύμβολον τοῦ Ἀριμίνου.

14. Εἰς τὴν σύνοδον Κωνσταντινουπόλεως ἕως τὸ 360, εἰς τὴν ὁποίαν βέβαια ἐπεκράτησεν ἡ μέση ἀρειανικὴ μερὶς τῶν Ὁμοίων.

ἦσαν Πνεύματος Ἁγίου μέτοχοι οὐδὲ Θεοῦ χάριτι τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομοῦντες, ἀλλ' ἀνθρωπίνῃ δυναστείᾳ κατ' ἐπιθυμίαν δόξης κενῆς τὰς προστασίας ἀρπάσαντες· οὗτοι νῦν τοὺς παρ' ἐκείνων χειροτονηθέντας ὡς ἐπισκόπους δέχονται. Οὗτος ἐρώτησον ἄντ' ἐμοῦ, εἰ καὶ τῶν ἀνθρώπων πάντων καταφρονοῦσιν ὡς οὗτ' ὀφθαλμοὺς ἔχόντων οὗτ' ὄτα οὐτε καρδίαν αἰσθητικὴν, ὅσον γοῦν δύνασθαι συνιδεῖν τῶν γινομένων τὸ ἀνακόλουθον, ἐν τῇ ἑαυτῶν καρδίᾳ τίνα διάνοιαν ἔχουσι; Πῶς δύνανται δύο εἶναι ἐπίσκοποι, ὃ τε καθηρημένος παρὰ Εὐπιπίου καὶ ὁ παρὰ τοῦ αὐτοῦ χειροτονημένος; Τῆς γὰρ αὐτῆς χειρὸς ἔργον ἀμφοτέρω. Ὅς εἰ μὴ εἶχε τὴν δεδομένην τῷ Ἱερεμίᾳ χάριν, κατασκάπτειν καὶ ἀνοικοδομεῖν, ἐκκριζοῦν καὶ καταφυτεύειν, οὗτ' ἂν ἐξερρίζωσε τοῦτον οὗτ' ἂν ἐκεῖνον ἐφύτευσεν. Εἰ δὲ τὸ ἕτερον αὐτῷ δίδως, συγχωρήσεις αὐτῷ καὶ τὸ ἕτερον. Ἄλλ' εἰς ὁ σκοπός, ὡς ἔοικε, τὸ ἑαυτῶν ζητεῖν πανταχοῦ, καὶ φίλον μὲν ἡγεῖσθαι τὸν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν συνεργοῦντα, πολέμιον δὲ κρίνειν καὶ μηδεμιᾶς κατ' αὐτοῦ διαβολῆς φείδεσθαι τὸν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν ἀνθιστάμενον.

7. Οἶαι γὰρ αὐτῶν καὶ αἱ νῦν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας οἰκονομίας; Φρικταὶ μὲν διὰ τὴν τῶν ποιούντων εὐκολίαν, ἔλεειναι δὲ διὰ τὴν τῶν πασχόντων ἀναισθησίαν. Εὐπιπίου τέκνα καὶ Εὐπιπίου ἔκγονα, διὰ πρεσβείας ἀξιοπίστου ἐκ τῆς ὑπεροχίας μετακληθέντες εἰς τὴν Σεβαστείαν, ἐπιστεύθησαν τὸν λαόν. Παρέλαβον τὸ θυσιαστήριον, ζύμη ἐγένοντο τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας. Παρ' ὧν ἡμεῖς μὲν ὡς ὁμοουσιασταὶ διωκόμεθα· Εὐστάθιος δέ, ὁ βαστάσας ἐν τῷ χάριτι ἀπὸ Ῥώμης μέχρι Τυάων τὸ ὁμοούσιον, οὗτος νῦν

15. Ὁ Εὐίπιος ἦτο ἀρειανίζων ἐπίσκοπος ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὁ Βασίλειος εἶχε διακόψει τὴν κοινωνίαν. Ὁ Εὐστάθιος ἄλλοτε τὸν ἐπέκρινεν, ἀλλὰ τώρα ἦτο ἠνωμένος μαζί του.

16. Ἱερ. 1, 10.

μην, διότι, λέγει, δὲν ἦσαν μέτοχοι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος οὔτε διεκυβερνοῦσαν τὰς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἤρπασαν τὰς ἐπισκοπὰς μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ἀνθρωπίνης ἐξουσίας ἀπὸ ἐπιθυμίαν κενῆς δόξης, αὐτοὶ τῶρα δέχονται ὡς ἐπισκόπους τοὺς χειροτονηθέντας ἀπὸ ἐκείνους. Ἐρώτησέ τους ἐσὺ ἀντὶ ἐμοῦ, μολονότι καταφρονοῦν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὡς μὴ ἔχοντας οὔτε ὀφθαλμοὺς οὔτε ὦτα οὔτε καρδίαν ἀντιληπτικὴν ὥστε νὰ δύναται νὰ συλλαμβάνῃ τὴν ἀνακολουθίαν τῶν γινομένων, ἐρώτησέ τους, ποῖαν σκέψιν ἔχουν εἰς τὴν καρδίαν των; Πῶς δύναται νὰ εἶναι ἐπίσκοποι οἱ ἐξῆς δύο, ὁ καθηρημένος ἀπὸ τὸν Εὐίππιον καὶ ὁ χειροτονημένος ἀπὸ τὸν Εὐίππιον ¹⁵; Τὰ δύο αὐτὰ εἶναι ἔργον τῆς ἰδίας χειρός. Αὐτός, ἐὰν δὲν εἶχε τὴν χάριν ποὺ ἦτο δεδομένη εἰς τὸν Ἱερεμίαν ¹⁶, νὰ κρημνίζῃ καὶ νὰ οἰκοδομῇ, νὰ ἐκριζώνῃ καὶ νὰ φυτεύῃ, οὔτε αὐτὸν θὰ ἐξερρίζωνεν οὔτε τὸν ἄλλον θὰ ἐφύτευεν. Ἐὰν δὲ τοῦ δώσης τὴν μίαν δύναμιν, πρέπει νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃς καὶ τὴν ἄλλην. Ἄλλ' ἓνας εἶναι ὁ σκοπὸς των, ὅπως φαίνεται, νὰ ζητοῦν παντοῦ τὸ συμφέρον των καὶ φίλον μὲν νὰ θεωροῦν τὸν συνεργοῦντα εἰς τὰς ἐπιθυμίας των, ἐχθρὸν δὲ νὰ κρίνουν, καὶ νὰ μὴ φείδωνται καμμίαν διαβολὴν εἰς βᾶρος του, τὸν ἀνθιστάμενον εἰς τὰς ἐπιθυμίας των.

7. Ποῖα δὲ εἶναι τὰ τωρινὰ μηχανεύματά των κατὰ τῆς Ἐκκλησίας; Ὡς πρὸς μὲν τὴν εὐκολίαν τῶν ἐνεργούντων αὐτὰ φρικτά, ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀναισθησίαν τῶν πασχόντων ἐλεεινά. Παιδιά τοῦ Εὐίππιου καὶ ἐγγόνια τοῦ Εὐίππιου, μετακληθέντα ἀπὸ τὴν ἐξορίαν ¹⁷ δι' ἀξιοπίστου πρεσβείας εἰς τὴν Σεβάστειαν, ἀνέλαβαν ὑπὸ πνευματικὴν ὁδήγησιν τὸν λαόν. Παρέλαβαν τὸ θυσιαστήριον, ἔγιναν ζύμη τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας. Ἀπὸ αὐτοὺς μάλιστα ἡμεῖς μὲν διωκόμεθα ὡς ὁμοουσιασταί, ὁ δὲ Εὐστάθιος ποὺ ἐβάστασε τὸ ὁμοούσιον εἰς τὸν χάρτην ἀπὸ τὴν Ρώμην μέχρι τῶν Τυάνων, οὗτος τῶρα ἔχει ἀναμιχθῆ μὲ αὐ-

17. Κληρικοὶ χειροτονηθέντες ἀπὸ τὸν Εὐίππιον ἢ ἀπὸ ἐπισκόπους ποὺ εἶχαν χειροτονηθῆ ἀπὸ τὸν Εὐίππιον.

αὐτοῖς ἀνακέκρται, εἰ καὶ ὅτι παραδεχθῆναι εἰς τὴν πολυπόθητον αὐτῶν κοινωνίαν οὐκ ἠδυνήθη, ἢ φοβηθέντων τὸ πλῆθος τῶν κατ' αὐτοῦ συμφωνησάντων, ἢ αἰδουθέντων τὸ ἀξιοπίστον. Τίνας γὰρ ἦσαν οἱ συνειλεγμένοι καὶ πῶς μὲν χειροτονηθεῖς ἕκαστος, ἀπὸ ποίου δὲ τοῦ ἐξ ἀρχῆς βίου ἐπὶ ταύτην παρελθὼν τὴν δυναστείαν νῦν, ἐγὼ μὲν μὴ ποτε οὕτω σχολάσαιμι ὥστε τὰ ἐκείνων ἐκδιηγείσθαι. Ἐμαθον γὰρ προσεύχεσθαι «ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Αὐτὸς δὲ ἐρευνήσας μαθήσῃ· κἄν σε διαφύγῃ, τὸν κριτὴν πάντως οὐ λήσεται.

8. Ὁ μέντοι πέπονθα πάθος οὐ παραιτήσομαι καὶ πρὸς τὴν σὴν ἐξειπεῖν ἀγάπην, ὅτι πέρυσιν ἀσθενήσας πυρετῷ βαρουτάτῳ καὶ ἐγγίσας σχεδὸν μέχρις αὐτῶν τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, εἶτα ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀνακληθεῖς, δυσχερῶς εἶχον πρὸς τὴν ἐπάνοδον λογιζόμενος εἰς οἷα ἔρχομαι πάλιν κακὰ· καὶ κατ' ἐμαυτὸν ἐσκόπουν τί ποτε ἄρα ἐστὶ τὸ ἐν τῷ βάθει τῆς σοφίας ἀποκείμενον τοῦ Θεοῦ, δι' ὃ ἐμοὶ πάλιν τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς ἡμέραι συνεχωρήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ἔγνω ταῦτα, ἐλογισάμην ὅτι ἐβουλήθη ἡμᾶς ὁ Κύριος ἰδεῖν παυσάμενας τοῦ σάλου τὰς Ἐκκλησίας, δι' ἧς ἔπαθον πρὸ τούτου ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τῶν διὰ τὴν περιπεπλασμένην αὐτοῖς σεμνότητα πάντα πιστευομένων. Ἡ καὶ τάχα τονῶσαί μου τὴν ψυχὴν καὶ νηπτικωτέραν πρὸς γε τὸ ἐφεξῆς καταστήσαι ὁ Κύριος ἐβουλήθη, ὡς μὴ προσέχειν ἀνθρώποις, ἀλλὰ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν καταρτίζεσθαι, αἷ οὔτε καιροῖς οὔτε περιστάσεσιν ἀνθρωπίνων πραγμάτων συμμεταβάλλονται, ἀλλ' αἱ αὐταὶ διαμένουσιν, ὡς προηρέχθησαν ἀπὸ τοῦ ἀψευδοῦς καὶ μακαρίου στόματος οὕτω διαιωνίζουσαι.

18. Ἐννοεῖ τοὺς συναθροισθέντας εἰς Σεβάστειαν πιθανῶς εἰς ἓνα εἶδος ψευδοσυνόδου ὑπὸ τὸν Εὐστάθιον.

τούς, μολονότι δὲν ἠδυνήθη νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὴν πολυπόθητον κοινωνίαν των, εἴτε διότι ἐφοβήθησαν τὸ πλῆθος τῶν συμφωνησάντων κατ' αὐτοῦ ἄλλοτε, εἴτε διότι ἐσεβάσθησαν τὴν ἀξιοπιστίαν ἐκείνων.

Ποῖοι δὲ ἦσαν οἱ συνηθροισμένοι καὶ πῶς ἦτο χειροτονημένος ὁ καθένας ἀπὸ αὐτούς¹⁸, ἀπὸ ποῖον δὲ ἀρχικὸν βίον ἐξεκίνησε διὰ νὰ φθάσῃ τώρα εἰς αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν, ἐγὼ μὲν δὲν θὰ ἔχω ποτὲ καιρὸν νὰ διηγηθῶ τὰς περιπετείας τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων. Ἐμαθα ἄλλωστε νὰ προσεύχωμαι, «τὸ στόμα μου νὰ μὴ γνωστοποιήσῃ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων»¹⁹. Σὺ δὲ ὁ ἴδιος, ἐὰν ἐρευνήσῃς, θὰ τὰ μάθῃς· καὶ ἂν σοῦ διαφύγῃ, πάντως δὲν θὰ μείνουν κρυφὰ ἀπὸ τὸν Κριτὴν.

8. Τὰ αἰσθήματα ποῦ ἐδοκίμασα πάντως δὲν θὰ παραλείψω νὰ τὰ ἐκθέσω πρὸς τὴν ἀγάπην σου, ὅτι δηλαδὴ πέρυσιν, ἀσθενήσας μὲ βαρύτατον πυρετὸν καὶ ἐγγίσας σχεδὸν τὰς πύλας τοῦ θανάτου, ἀνακληθεὶς δὲ ἔπειτα ὑπὸ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἤμην πολὺ στενοχωρημένος διὰ τὴν ἐπάνοδον, σκεπτόμενος εἰς ποῖα κακὰ ξαναέρχομαι· καὶ ἐσκεπτόμην μέσα μου, τί εὐρίσκεται ἄρᾳ γε εἰς τὸ βᾶθος τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, λόγῳ τοῦ ὁποίου μοῦ ἐχαρίσθησαν πάλιν ἡμέραι τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς. Ὅταν δὲ ἔμαθα αὐτὰ, ἐσκέφθην ὅτι ὁ Κύριος ἠθέλησε νὰ ἴδωμεν τὰς Ἐκκλησίας ν' ἀπαλλάσσωνται ἀπὸ τὸν σάλον, τὸν ὁποῖον προηγουμένως ὑπέστησαν ἐξ αἰτίας τοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν εἰς τοὺς ὁποίους ἐνεπιστεύετο κανεὶς τὰ πάντα λόγῳ τῆς ἐπιπλάστου σεμνότητος. Ἴσως ἐπίσης ὁ Κύριος ἠθέλησε νὰ μοῦ τονώσῃ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τὴν κάμῃ νηφαλιωτέραν, εἰς τὸ ἐξῆς τούλάχιστον, ὥστε νὰ μὴ προσέχη ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ καταρτίζεται διὰ τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν συµμεταβάλλονται οὔτε μὲ τοὺς καιροὺς οὔτε μὲ τὰς περιπετείας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἀλλὰ παραμένουν αἱ ἴδιαι, αἰώνιαι, ὅπως προεφέρθησαν ἀπὸ τὸ ἄψευδες καὶ μακάριον στόμα.

19. Ψαλμ. 16, 4.

9. Ἄνθρωποι δὲ ταῖς νεφέλαις εἰκόασι, πρὸς τὰς τῶν πνευμάτων μεταβολὰς ἄλλοτε κατ' ἄλλο μέρος τοῦ ἀέρος ἐμφερομέναις· καὶ μάλιστα δὴ οὗτοι περὶ ὧν ὁ λόγος πολυτροπώτατοι τῶν εἰς ἡμετέραν πείραν ἠκόντων ἐφάνησαν. Εἰ μὲν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τοῦ βίου πράγματα, εἶποιεν ἂν οἱ συμβεβιωκότες· ὁ δ' οὖν ἐμοὶ ἐφάνη, τὸ περὶ τὴν πίστιν αὐτῶν εὐμετάθετον, οὐκ οἶδα μέχρι τοῦ νῦν ἐν ἄλλοις, οὔτε αὐτὸς ἱστορήσας οὔτε ἀκούσας ἑτέρων. Ἄρειω κατηκολούθουν τὸ ἐξ ἀρχῆς· μετέθεντο πρὸς Ἐρμογένην τὸν κατὰ διάμετρον ἐχθρὸν ὄντα τῆς Ἄρειου κακοδοξίας, ὡς δηλοῖ αὐτὴ ἡ πίστις ἢ κατὰ Νίκαιαν παρ' ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ἐκφωνηθεῖσα ἐξ ἀρχῆς. Ἐκοιμήθη Ἐρμογένης, καὶ πάλιν μετέστησαν πρὸς Εὐσέβιον, ἄνδρα κορυφαῖον τοῦ κατὰ Ἄρειον κύκλου, ὡς οἱ πειραθέντες φασίν. Ἐκεῖθεν ἐκπεσόντες, δι' ἧς δήποτε αἰτίας, πάλιν ἀνέδραμον εἰς τὴν πατρίδα καὶ πάλιν τὸ ἀρειανὸν ὑπέκρουπτον φρόνημα. Παρελθόντες εἰς τὴν ἐπισκοπὴν, (ἴνα τὰ ἐν τῷ μέσῳ παραλείπω), ὄσας ἐξέθεντο πίστεις; Ἐπ' Ἀγκύρας ἄλλην, ἑτέραν ἐν Σελευκείᾳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν πολυθρόλητον, ἐν Λαμψάκῳ ἑτέραν, μετὰ ταῦτα τὴν ἐν Νίκῃ τῆς Θράκης, νῦν πάλιν τὴν ἀπὸ Κυζίκου, ἧς τὰ μὲν ἄλλα οὐκ ἐπίσταμαι, τοσοῦτον δὲ ἀκούω ὅτι τὸ ὁμοούσιον κατασιγᾶσαντες, τὸ κατ' οὐσίαν ὅμοιον νῦν περιφέρουσι καὶ τὰς εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα βλασφημίας μετ' Ἐθνομίου συγγράφουσι. Τούτων δὲ τῶν πίστεων ἧς ἀπληριθμησάμην, εἰ καὶ

20. Ὁ Ἐρμογένης ἦτο ἐπίσκοπος Καισαρείας πρὸ τοῦ Διανίου. Ὡς διάκονος ἦτο γραμματεὺς τῆς συνόδου τῆς Νικαίας, αὐτὸς δὲ κατέγραψε τὸ ὑπ' αὐτῆς συνταχθὲν σύμβολον καὶ τὸ ἐξεφώνησεν ἐπισήμως.

21. Τὸν Εὐσέβιον Νικομηδείας καὶ ἔπειτα Κωνσταντινουπόλεως, ἐπίσημον ἠγέτην τῆς ἀρειανικῆς παρατάξεως.

22. Τὸ 358. Ἐγινε δεκτὸν τὸ ὁμοούσιον.

23. Τὸ 359, ἀντίστοιχος τῆς συνόδου τοῦ Ἀριμίνου.

24. Τὸ 360.

9. Οἱ δὲ ἄνθρωποι ὁμοιάζουν μὲ τὰς νεφέλας, ποὺ μετακινούνται ἄλλοτε ἐδῶ καὶ ἄλλοτε ἐκεῖ κατὰ τὰς μεταβολὰς τῶν ἀνέμων. Μάλιστα δὲ αὐτοὶ περὶ τῶν ὁποίων γίνεται ὁ λόγος εἰς τὴν ἰδικὴν μας πείραν ἐφάνησαν ὡς οἱ περισσότερον εὐμετάβολοι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἐὰν καὶ εἰς τὰς ἄλλας ὑποθέσεις τοῦ βίου εἶναι τέτοιοι, θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸ εἰποῦν ὅσοι ἐζησαν μαζί των. Ἐκεῖνο πάντως ποὺ περιήλθεν εἰς ἰδικὴν μου γνωσιν, τὸ εὐμετάβολον εἰς τὴν πίστιν των, δὲν γνωρίζω νὰ ὑπάρχη εἰς ἄλλους, οὔτε ἀπὸ ἰδικὴν μου παρατήρησιν οὔτε ἀπὸ πληροφορίαν ἄλλων.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἀκολουθοῦσαν τὸν Ἄρειον ἔπειτα μετεστράφησαν πρὸς τὸν Ἑρμογένην τὸν ἐκ διαμέτρου ἀντίπαλον τῆς κακοδοξίας τοῦ Ἀρείου, ὅπως δεικνύει τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας τὸ κατὰ πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνδρὸς ἐκφωνηθέν²⁰. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ἑρμογένης, πάλιν μετέστησαν πρὸς τὸν Εὐσέβιον²¹, ἄνδρα κορυφαῖον τοῦ κύκλου τοῦ Ἀρείου, ὅπως λέγουν οἱ γνωρίσαντες αὐτόν. Ἐκπεσόντες δὲ ἀπὸ ἐκεῖ, δι' ὁποιοσδήποτε λόγους, πάλιν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα καὶ πάλιν ὑπέκρυπταν τὸ ἀρειανικὸν φρόνημα. Ἀφοῦ δὲ ἀνῆλθαν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν — διὰ νὰ παραλείψω τὰ ἐνδιάμεσα —, πόσας ὁμολογίας δὲν ἐξέθεσαν; Ἄλλην εἰς τὴν Ἄγκυραν²², ἄλλην εἰς τὴν Σελεύκειαν²³, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν²⁴ τὴν πολυθρύλητον, ἄλλην εἰς τὴν Λάμψακον²⁵, μετέπειτα εἰς τὴν Νίκην τῆς Θράκης²⁶, τώρα πάλιν τὴν εἰς τὴν Κύζικον²⁷, τῆς ὁποίας τὰ μὲν ἄλλα στοιχεῖα δὲν γνωρίζω, τόσον δὲ ἀκούω, ὅτι ἀποσιωπήσαντες τὸ «ὁμοούσιον», περιφέρουν τώρα τὸ «κατ' οὐσίαν ὁμοιον» καὶ συνυπογράφουν μαζί μὲ τὸν Εὐνόμιον τὰς βλασφημίας κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὰ δὲ τὰ σύμβολα ποὺ ἀπηρίθμησα, ἂν καὶ δὲν εἶναι ὅλα ἀντίθετα μεταξύ των,

25. Τὸ 364.

26. Εἰς τὴν Νίκην τῆς Θράκης ὑπεγράφη ἀναθεωρημένον τὸ σύμβολον τοῦ Ἀριμίνου (359).

27. Τὸ 375 ἢ 376. Βλ. ἐπιστολὴν 251.

μη πασαι προς ἀλλήλας ἔχουσιν ἐναντίως, ἀλλ' οὖν τὸ εὐμετάβολον τοῦ τρόπου ὁμοίως συνιστῶσι διὰ τὸ μηδέποτε αὐτοὺς ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐστάναι ῥημάτων. Ταῦτά ἐστιν ἀληθῆ μυρίων ἐτέρων ἀποσιωπηθέντων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πρὸς ὑμᾶς διέβησαν νῦν, ἀξιοῦμεν ἀντιγράψαι διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς (λέγω δὴ τοῦ συμπρεσβυτέρου ἡμῶν Στρατηγίου), εἴτε ὁ αὐτὸς διέμεινας πρὸς ἡμᾶς, εἴτε καὶ ἡλλοιώθης ἀπὸ τῆς συντυχίας. Οὔτε γὰρ ἐκείνους εἰκὸς ἦν σιωπῆσαι, οὔτε αὐτὸν σέ, τὸν ἡμῖν τοιαῦτα γράψαντα, μὴ οὐχὶ καὶ πρὸς ἐκείνους τῇ παρησίᾳ χρήσασθαι. Εἰ μὲν οὖν μένοις ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς κοινωνίᾳ, τοῦτο ἄριστον καὶ εὐχῆς τῆς ἀνωτάτω ἄξιον. Εἰ δέ σε πρὸς ἑαυτοὺς μετέθηκαν, λυπηρὸν μὲν. Πῶς γὰρ οὐκ ἀδελφοῦ τοιοῦτου χωρισμός; Πλὴν εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, τὸ γοῦν φέρειν τὰς τοιαύτας ζημίας παρ' αὐτῶν ἐκείνων ἰκανῶς ἐγυμνάσθημεν.

211

251. ΕΥΑΙΣΗΝΟΙΣ

1. Εἰ καὶ πολὺ τὸ πλῆθος τῶν περιεχόντων ἡμᾶς πραγμάτων καὶ φροντίσι μυρίαὶ συνέχεται ἡμῶν ἢ διάνοια, ὅμως οὐδέποτε τῆς μνήμης ἡμῶν ἐξεβάλομεν τὴν περὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης μέριμναν, δεόμενοι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν διαμεῖναι ὑμᾶς ἐν τῇ πίστει ἐν ᾗ ἐστήκατε καὶ καυχᾶσθε ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Τῷ ὄντι γὰρ δυσεύρετον λοιπὸν καὶ πάνυ σπάνιον ἰδεῖν Ἐκκλησίαν εἰλι-

Ἐπιστολὴ 251. Ἐγράφη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 376. Εἶναι σχετικὴ μὲ

πάντως ἀποδεικνύουν τὸ εὐμετάβολον τοῦ τρόπου καθ' ὅμοιον τρόπον, καθ' ὅσον φανερώνουν ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν μένουν ποτὲ σταθεροὶ εἰς τὰ ἴδια λόγια.

Αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ, ἂν καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα ἀπεσιωπήθησαν. Ἐπειδὴ ἔφθασαν τώρα αὐτοὶ καὶ ἐπέρασαν ἕως τὰ μέρη σας, παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ἀπαντήσης διὰ τοῦ ἰδίου ἀνθρώπου —ἐννοῶ βέβαια τὸν συμπρεσβύτερον ἡμῶν Στρατήγιον—, ἂν ἔμεινες ὁ ἴδιος ἀπέναντί μας ἢ μετεβλήθης ἀπὸ τὴν συνάντησιν μὲ αὐτούς. Δὲν εἶναι καθόλου πιθανὸν οὔτε ὅτι ἐκεῖνοι ἔμειναν σιωπηλοὶ οὔτε ὅτι σύ, ποὺ ἔγραψες εἰς ἡμᾶς τοιαῦτα πράγματα, δὲν ἐχρησιμοποίησες πρὸς ἐκείνους εἰλικρινῆ γλῶσσαν. Ἐὰν λοιπὸν παραμένης εἰς τὴν κοινωνίαν μὲ ἡμᾶς, τοῦτο εἶναι ἄριστον καὶ ἄξιον τῆς θερμοτάτης προσευχῆς. Ἐὰν δὲ σὲ μετέστρεψαν πρὸς τὸ μέρος των, αὐτὸ εἶναι βέβαια λυπηρόν. Πῶς νὰ μὴ εἶναι λυπηρὸς ὁ χωρισμὸς τοιοῦτου ἀδελφοῦ; Ἀλλὰ πάντως, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, τοῦλάχιστον ἐγυμνάσθημεν ἄρκετὰ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἰδίους νὰ ὑποφέρωμεν τοιαύτας ζημίας.

211

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 251

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΥΑΙΣΗΝΟΥΣ

1. Μολονότι εἶναι πολὺ τὸ πλῆθος τῶν ὑποθέσεων ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν καὶ ἡ διάνοιά μας συνέχεται ἀπὸ μυριάς φροντίδας, ὅμως ποτὲ δὲν ἀπεμακρύνουμεν ἀπὸ τὴν μνήμην μας τὴν μέριμναν διὰ τὴν ἀγάπην σας. Παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν νὰ διαμείνετε εἰς τὴν πίστιν εἰς τὴν ὁποίαν εἴσθε ἐγκαθιδρυμένοι καὶ εἰς τὴν ὁποίαν καυχᾶσθε μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Εἶναι πράγματι δυσεὔρετον πρᾶγμα καὶ πολὺ σπάνιον τὸ νὰ ἴδη κανεὶς Ἐκκλησίαν εἰλικρινῆ, μὴ βλαβεῖσαν ἀπὸ τὴν σκλη-

τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας, τοῦ ὁποίου τὴν τακτικὴν ἀπέκρουσαν οἱ κάτοικοι τῆς Εὐαίσης (Εὐήσης).

κρινῆ μηδὲν ἐκ τῆς τῶν καιρῶν χαλεπότητος παραβλαβεῖσαν, ἀλλ' ἀκεραίαν καὶ ἄθραυστον τὴν ἀποστολικὴν διασώζουσαν διδασκαλίαν, οἷαν τὴν καθ' ὑμᾶς ἔδειξεν ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς ὁ ἀναδεικνὺς τοὺς καθ' ἐκάστην γενεὰν ἀξιούς τῆς ἑαυτοῦ κλήσεως. Καὶ δῶψι Κύριος ὑμῖν τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ τῆς ἄνω ἀνθ' ὧν τὰς ψευδεῖς καθ' ἡμῶν διαβολὰς ἐπὶ τὰς τῶν ψευδολόγων κεφαλὰς ἀπεπέμψασθε μὴ δόντες αὐτοῖς εἴσοδον ἐπὶ τὰς καρδίας ὑμῶν. Καὶ οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν Κυρίῳ ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τῇ πράξει ταύτῃ. Ἐλογίσασθε γὰρ τοῦτο σοφῶς παρ' ἑαυτοῖς, ὃ καὶ ἔστι κατ' ἀλήθειαν, ὅτι οἱ ἀνταποδόντες μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ μίσσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεώς μου τῆς εἰς αὐτοὺς διαβάλλουσί με νῦν ἐπ' ἐκείνοις εἰς ἃ αὐτοὶ εὐρίσκονται ἐγγράφους ὁμολογίας ἐκθέμενοι.

2. Καὶ οὐ μόνον εἰς ταύτην ἐνέπεσον τὴν ἐναντίωσιν ἴδια ἐγγραφα ἡμῖν ἀντὶ κατηγορίας προσφέροντες, ἀλλ' ὅτι καὶ παμπηφι παρὰ τῶν συνελθόντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καθαιρεθέντες οὐκ ἐδέξαντο τὴν καθαιρέσιν αὐτῶν, σύνοδον ἀθετούντων προσαγορευόντες καὶ μὴ καταδεχόμενοι ἐπισκόπους αὐτοὺς λέγειν, ἵνα μὴ τὴν καθ' αὐτῶν ἐξενεχθεῖσαν ψῆφον κυρώσωσι. Καὶ τὴν αἰτίαν προσετίθησαν τοῦ μὴ εἶναι αὐτοὺς ἐπισκόπους, διότι αἰρέσεως, φησί, πονηρᾶς προεστήκασιν. Ταῦτα δὲ ἐγένοντο πρὸ δέκα καὶ ἑπτὰ οὐχ ὄλων ἐτῶν. Ἦσαν δὲ οἱ ἑξαρχοὶ τῶν καθελόντων αὐτοὺς Εὐδόξιος, Εὐλίπιος, Γεώργιος, Ἀκάκιος καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἡμῖν ἀγνοουμένων. Οἱ δὲ νῦν κρατοῦντες τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκείνων εἰσὶ διάδοχοι· οἱ μὲν ἀντ' αὐτῶν χειροτονηθέντες, οἱ δὲ ὑπ' ἐκείνων αὐτῶν προαχθέντες.

1. Ματθ. 5, 12.

2. Ψαλμ. 108, 5.

3. Τό 360. Ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας κατεδικάσθη τότε εἰς καθαιρέσιν

ρότητα τῶν καιρῶν, ἀλλὰ διασώζουσιν ἀκεραίαν καὶ γνησίαν τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν, ὅπως ἔδειξε τὴν ἰδικὴν σας εἰς τοὺς παρόντας καιροὺς ὁ ἀναδεικνύων εἰς κάθε γενεὰν τοὺς ἀξίους τῆς κλήσεως αὐτοῦ.

Καὶ εἶθε νὰ σᾶς δώσῃ ὁ Κύριος τὰ ἀγαθὰ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ, διότι τὰς ἐναντίον μας διαβολὰς μετεφέρατε εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ψευδολόγων, μὴ παραχωρήσαντες εἰς αὐτοὺς εἰσοδὸν εἰς τὰς καρδίας σας. Γνωρίζω δὲ καὶ εἶμαι πεπεισμένος εἰς τὸν Κύριον ὅτι ὁ μισθὸς σας διὰ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν θὰ εἶναι πολὺς ¹. Διότι σοφῶς ἐσκέφθητε τοῦτο, πού συμβαίνει πράγματι, ὅτι οἱ ἀνταποδώσαντες εἰς ἐμὲ πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεώς μου δι' αὐτοὺς ², μὲ διαβάλλουν τῶρα δι' ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται καὶ οἱ ἴδιοι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐγγράφων ὁμολογιῶν των.

2. Καὶ περιέπεσαν εἰς τὴν ἀντίφασιν ταύτην, ὅχι μόνον διότι προσέφεραν εἰς ἡμᾶς ἀντὶ κατηγοριῶν τὰ ἰδικὰ των γραπτὰ, ἀλλὰ καὶ διότι, καθαιρεθέντες παμψηφί ἀπὸ τοὺς συνελθόντας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ³, δὲν ἀπεδέχθησαν τὴν καθάρεισίν των, ἀποκαλοῦντες αὐτὴν σύνοδον ἀποστατῶν καὶ μὴ καταδεχόμενοι νὰ ὀνομάζουσιν αὐτοὺς ἐπισκόπους, διὰ νὰ μὴ ἐπικυρωθῇ ἢ εἰς βάρος των ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις. Ὡς αἰτίαν δὲ περὶ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι ἐπίσκοποι ἔφεραν τὸ ὅτι ἦσαν ἡγέται πονηρᾶς αἱρέσεως. Αὐτὰ δὲ ἔγιναν πρὸ δεκαεπτὰ ὀλοκλήρων ἐτῶν. Κορυφαῖοι δὲ τῶν καταδικαστῶν των ἦσαν ὁ Εὐδόξιος, ὁ Εὐίππιος, ὁ Γεώργιος, ὁ Ἀκάκιος καὶ οἱ ἄλλοι, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς δὲν ἀναγνωρίζομεν. Αὐτοὶ ὅμως οἱ ὁποῖοι κυριαρχοῦν τῶρα εἰς τὰς Ἐκκλησίας εἶναι διάδοχοι ἐκείνων, ἄλλοι μὲν χειροτονηθέντες εἰς τὴν θέσιν των, ἄλλοι δὲ προβληθέντες ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ⁴.

ἀπὸ τὴν σύνοδον αὐτὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐκυριάρχησαν οἱ Ὅμοιοι μὲ ἀρχηγούς τοὺς κατωτέρω ἀναφερομένους, Εὐδόξιον Ἀντιοχείας καὶ ἔπειτα Κωνσταντινουπόλεως, Ἀκάκιον Καισαρείας, Εὐίππιον καὶ Γεώργιον.

4. Ἐννοεῖ μόνον τὰς ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν κυριαρχουμένας Ἐκκλησίας.

3. Νῦν οὖν οἱ ἡμῖν τὴν κακοδοξίαν ἐγκαλοῦντες εἰπάτωσαν ἡμῖν πῶς μὲν αἰρετικοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ὧν τὴν καθαίρεσιν οὐκ ἐδέξαντο, πῶς δὲ ὀρθόδοξοι οὗτοι οἱ παρ' ἐκείνων προαχθέντες καὶ τὸ αὐτὸ φρόνημα τοῖς πατράσιν αὐτῶν διασώζοντες. Εἰ μὲν γὰρ ὀρθόδοξος Εὐδῖπιος, πῶς οὐχὶ λαϊκὸς Εὐστάθιος, ὁ παρ' ἐκείνου καθηρημένος; Εἰ δὲ αἰρετικὸς ἐκεῖνος, πῶς κοινωνικὸς Εὐσταθίῳ νῦν, ὁ διὰ τῆς ἐκείνου χειρὸς προαχθεὶς; Ἀλλὰ παιδιαὶ αὐταὶ κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ παιζόμεναι πρὸς τὸ αὐτῶν συμφέρον, καὶ διαβάλλειν ἀνθρώπους καὶ πάλιν σνυστῶν ἐπιχειροῦντων. Τὰ Βασιλείδου τοῦ Παφλαγόνος θυσιαστήρια ἀνέτρεψε παριῶν τὴν Παφλαγονίαν Εὐστάθιος καὶ ἐπὶ ἰδίῳν τραπεζῶν ἐλειτούργει, καὶ νῦν ἰκέτης ἐστὶ Βασιλείδου ὥστε δεχθῆναι. Ἀφώρισεν Ἐλπίδιον τὸν εὐλαβέστατον ἀδελφὸν διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἐν Ἀμασειᾷ συνάφειαν, καὶ νῦν ἰκέτης ἐστὶ τῶν Ἀμασέων ἐπιζητῶν αὐτῶν τὴν συνάφειαν. Τὰ κατὰ Εὐδῖπιου κηρύγματα καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ ἐπίστασθε ὅπως ἦν φρικτὰ, καὶ νῦν τοὺς τὰ ἐκείνου φρονοῦντας ἐπὶ ὀρθότητι ἀποσεμνύνει, μόνον ἐὰν εἰς τὴν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ σπουδὴν συνεργήσωσιν. Ἡμεῖς δὲ διαβαλλόμεθα οὐκ ἐπειδὴ ἡμεῖς ἀδικουμέν τι, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐνόμισεν εὐδοκίμησιν αὐτῷ φέρειν παρὰ τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ. Οὗς δὲ πέρυσιν ἐκ τῆς Γαλατίας μετεστείλαντο, ὡς δι' αὐτῶν δυνάμενοι τὴν παρρησίαν τῆς ἐπισκοπῆς ἀπολαβεῖν, τοιοῦτοί εἰσιν οἷους ἴσασι μὲν οἱ πρὸς ὀλίγον συγγεγονότες αὐτοῖς. Ἐμοὶ δὲ μὴ παρᾶσχη ὁ Κύριος τοσαύτην σχολὴν ποτε ὥστε τὰς ἐκείνων πράξεις ἀπαριθμεῖσθαι. Πλὴν ἀλλ' ὑπὸ δορυφόροις τοῖς τιμιωτάτοις αὐτῷ καὶ συμμύσταις παραπεμφθέντες διεξῆλθον μὲν διὰ πάσης αὐτοῦ τῆς χώρας τὰς τῶν ἐπισκόπων τιμὰς καὶ θεραπείας ἔχοντες. Εἰσῆχθησαν δὲ περιφανῶς εἰς τὴν

5. Ἐπισκόπου Γάγγρας.

6. Μὲ τὴν κοινωνίαν του πρὸς τὸν ἀρειανὸν ἐπίσκοπον Ἀμασειᾶς.

3. Τώρα λοιπόν οἱ κατηγοροῦντες ἡμᾶς διὰ κακοδοξίαν ἃς μᾶς εἶπουν, πῶς ἦσαν αἰρετικοὶ ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν δὲν ἐδέχθησαν, πῶς δὲ εἶναι ὀρθόδοξοι αὐτοὶ ποὺ προήχθησαν ἀπὸ ἐκείνους καὶ διατηροῦν τὸ ἴδιον φρόνημα μὲ τοὺς πατέρας των; Ἐὰν εἶναι ὀρθόδοξος ὁ Εὐύππιος, πῶς δὲ εἶναι λαϊκὸς ὁ Εὐστάθιος ποὺ καθηρέθη ἀπὸ ἐκείνων; Ἐὰν δὲ εἶναι αἰρετικὸς ἐκεῖνος, πῶς εἶναι τώρα κοινωνικὸς τοῦ Εὐστάθιου, αὐτὸς ποὺ προήχθη διὰ τῆς χειρὸς ἐκείνου; Ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι παιγνίδια παιζόμενα κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ διαβάλλουν τοὺς ἄλλους καὶ πάλιν νὰ τοὺς ἀποκαθιστοῦν.

Ὁ Εὐστάθιος ἀνέτρεψε τὰ θυσιαστήρια τοῦ Βασιλείδου τῆς Παφλαγονίας⁵, καθὼς περιήρχετο τὴν περιοχὴν, καὶ ἐλειτούργουσε εἰς ἰδίᾳς τραπέζας, καὶ τώρα παρακαλεῖ τὸν Βασιλείδην νὰ τὸν δεχθῆ. Ἀφώρισε τὸν εὐλαβέστατον ἀδελφὸν Ἐλπίδιον λόγῳ τῆς ἐνώσεώς του μὲ τοὺς εἰς τὴν Ἀμάσειαν⁶, καὶ τώρα παρακαλεῖ τοὺς Ἀμασεῖς ἐπιζητῶν τὴν κοινωνίαν των. Τὰ κηρύγματα τοῦ Εὐύππιου γνωρίζετε καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι πόσον φρικτὰ ἦσαν, καὶ τώρα ἐγκωμιάζει τοὺς ὁμόφρονας ἐκείνου δι' ὀρθοδοξίαν, ἀπλῶς μὲ τὴν ἐπιδίωξιν νὰ συνεργήσουν εἰς τὴν φροντίδα του περὶ τῆς ἀποκαταστάσεώς του. Ἡμεῖς δὲ διαβαλλόμεθα ὄχι ἐπειδὴ διαπράττομεν κάποιαν ἀδικίαν, ἀλλὰ διότι ἐνόμισεν ὅτι τοῦτο θὰ τοῦ φέροι κάποιαν ὑπόληψιν εἰς τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ. Ἐκεῖνοι δὲ τοὺς ὁποίους μετεκάλεσαν πέρυσιν ἀπὸ τὴν Γαλατίαν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ δυνηθοῦν διὰ μέσου αὐτῶν νὰ ἐξασφαλίσουν πλήρη ἄσκησιν τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, εἶναι τέτοιοι, ὅπως τοὺς γνωρίζουν καὶ οἱ ἐλάχιστα συναναστραφέντες αὐτούς. Ὡς πρὸς ἐμέ, νὰ μὴ μοῦ δώση ποτὲ ὁ Κύριος τὸσον καιρὸν ὥστε νὰ ἀπαριθμῶ τὰς πράξεις ἐκείνων. Ἐν τούτοις ἐκεῖνοι μὲ τὴν συνοδείαν τῶν τιμιωτάτων εἰς τὸν Εὐστάθιον ἀνδρῶν καὶ συμμυστῶν αὐτοῦ ἐπέρασαν διὰ μέσου ὅλης τῆς χώρας του ἀπολαύοντες τῶν ἐπισκοπικῶν τιμῶν καὶ περιποιήσεων. Εἰσελθόντες δὲ θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πόλιν,

πόλιν ἐκκλησιάσαντες μετὰ ἀθθεντίας. Παρεδόθη γὰρ αὐτοῖς ὁ λαός, παρεδόθη τὸ θυσιαστήριον. Οἱ, ἐπεὶ μέχρι Νικοπόλεως προελθόντες οὐδὲν ἠδυνήθησαν ὧν ἐπηγγείλαντο διαπραῖξασθαι, πῶς ἐπανήλθον καὶ πῶς ὤφθησαν κατὰ τὴν ἐπάνοδον ἴσασιν οἱ παρόντες. Οὕτως αἰεὶ πρὸς τὸ ἑαυτῶν συμφέρον πάντα ποιοῦντες φαίνονται. Εἰ δὲ λέγουσιν ὅτι μετενόησαν δειξάτωσαν αὐτῶν ἔγγραφον τὴν μετάνοιαν καὶ ἀναθεματισμὸν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πίστεως καὶ χωρισμὸν τῶν αἵρετικῶν, καὶ μὴ ἐξαπατάτωσαν τοὺς ἀκεραιότερους. Καὶ τὰ μὲν ἐκείνων τοιαῦτα.

4. Ἡμεῖς δέ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, μικροὶ μὲν καὶ ταπεινοί, αἰεὶ μέντοι οἱ αὐτοὶ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, οὐδέποτε ταῖς μεταβολαῖς τῶν πραγμάτων συνδιετέθημεν. Πίστις παρ' ἡμῖν οὐκ ἄλλη μὲν ἐν Σελευκείᾳ, ἄλλη δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἄλλη ἐν Ζήλοις καὶ ἐν Λαμφάκῳ ἄλλη καὶ ἐπὶ Ῥώμην ἕτερα καὶ ἡ νῦν περιφερομένη διάφορος παρὰ τὰς προτέρας, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτή. Ὡς γὰρ παρελάβομεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου, οὕτω βαπτίζομεθα· οὕτω πιστεύομεν ὡς βαπτίζομεθα· ὡς πιστεύομεν, οὕτω καὶ δοξολογοῦμεν· οὔτε χωρίζοντες Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, οὔτε προτιθέντες Πατρὸς ἢ πρεσβύτερον εἶναι τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγοντες, ὡς αἱ τῶν βλασφημῶν γλῶσσαι κατασκευάζουσι. Τίς γὰρ οὕτω τολμηρὸς ὅς τὴν δεσποτικὴν παρυσάμενος νομοθεσίαν ἰδίαν τολμᾷ τοῖς ὀνόμασι τάξιν ἐπινοεῖν; Ἄλλ' οὔτε κτιστὸν λέγομεν τὸ Πνεῦμα τὸ μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τεταγμένον, οὔτε δουρικὸν τολμῶμεν εἰπεῖν τὸ ἡγεμονικόν. Καὶ ὑμᾶς παρακαλοῦμεν μεμνημένους τῆς τοῦ Κυρίου ἀπειλῆς, τοῦ εἰπόντος· «Πᾶσα ἁμαρτία καὶ

7. Ἐννοεῖ τὸ σύμβολον τῆς συνόδου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 360 πού ἦτο ἀρειανικόν. Οἱ ἀπὸ τὴν Γαλατίαν ἐπίσκοποι ἦσαν ὁπαδοὶ τοῦ συμβόλου αὐτῆς τῆς συνόδου καὶ παραδόξως ὁ Εὐστάθιος εἶχε καταδικασθῆ ἀπὸ αὐτῆν. Πῶς τώρα ὁ Εὐστάθιος φιλοξενεῖ τοὺς ἐπισκόπους αὐτούς, πού

ἔκαμαν συναθροίσεις μὲ πλήρη αὐθεντίαν. Διότι τοὺς παρεδόθη τὸ ποίμνιον, τοὺς παρεδόθη τὸ θυσιαστήριον. Εἶναι δὲ γνωστὸν εἰς τοὺς παρόντας πῶς, ὅταν προχωρήσαντες μέχρι Νικοπόλεως, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκτελέσουν τίποτε ἀπὸ ὅσα ὑπεσχέθησαν, ἐπανήλθαν καὶ πῶς ἐθεάθησαν κατὰ τὴν ἐπάνοδο. Ἐάν δὲ λέγουν ὅτι μετενόησαν, ὡς δείξουν ἔγγραφον τὴν μετάνοιαν των καὶ τὸν ἀναθεματισμὸν τοῦ συμβόλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁷ καὶ τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς καὶ ὡς μὴ ἔξαπατοῦν τοὺς ἀκμαιοτέρους. Τοιαῦτα εἶναι ὅσα ἀφοροῦν εἰς ἐκείνους.

4. Ἡμεῖς δέ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, μικροὶ μὲν καὶ ταπεινοὶ ἀλλὰ πάντοτε οἱ ἴδιοι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀλλάσσομεν ποτέ μὲ τὰς μεταβολὰς τῶν πραγμάτων. Δι' ἡμᾶς ὁμολογία πίστεως δὲν εἶναι ἄλλη μὲν εἰς τὴν Σελεύκειαν, ἄλλη δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλη εἰς τὰ Ζῆλα καὶ ἄλλη εἰς τὴν Λάμψακον καὶ ἄλλη εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἡ περιφερομένη τῶρα διαφορετικὴ ἀπὸ τὰς προηγουμένης⁸, ὅλλὰ μία καὶ ἡ αὐτή. Πράγματι, ὅπως παρελάβαμεν ἀπὸ τὸν Κύριον οὕτω βαπτίζομεθα, οὕτω πιστεύομεν ὅπως βαπτίζομεθα, ὅπως πιστεύομεν οὕτω δοξολογοῦμεν, οὔτε χωρίζοντες τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, οὔτε προτάσσοντες τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα, οὔτε λέγοντες τὸ Πνεῦμα πρεσβύτερον τοῦ Υἱοῦ, ὅπως μηχανεῦνται αἱ γλῶσσαι τῶν βλασφημῶν. Διότι ποῖος εἶναι τόσον τολμηρὸς, ὥστε, παραμερίσας τὴν νομοθεσίαν τοῦ Δεσπότη, νὰ τολμᾷ νὰ ἐπινοήσῃ ἰδικὴν του τάξιν τῶν θείων ὀνομάτων; Ἐπίσης οὔτε κτιστὸν λέγομεν τὸ Πνεῦμα τὸ τεταγμένον μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, οὔτε δουλικὸν τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν τὸ ἡγεμονικόν.

Παρακαλοῦμεν δὲ καὶ σᾶς, ἐνθυμούμενοι τὴν ἀπειλὴν τοῦ Κυρίου ποῦ εἶπε, «πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται

ἦσαν ἐξ Ἀρειανῶν, χωρὶς νὰ καταδικάσουν πρῶτα τὸ σύμβολον ἐκεῖνο;

8. Ὁ Εὐστάθιος εἶχεν ὑπογράψει ὅλας αὐτάς τὰς ὁμολογίας καὶ ἄλλας ἀκόμη. Βλ. ἐπιστολὴν 226.

βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι· φυλάξατε ἑαυτοὺς τῶν βλαβερῶν κατὰ τοῦ Πνεύματος διδαγμάτων. Στήκετε ἐν τῇ πίστει, περιβλέψασθε εἰς τὴν οἰκουμένην καὶ ἴδετε ὅτι μικρὸν ἐστὶ τοῦτο τὸ μέρος τὸ νεοσηκός· ἡ δὲ λοιπὴ πᾶσα Ἐκκλησία, ἡ ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα δεξαμένη τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπὶ τῆς ὑγιούς ἐστι ταύτης καὶ ἀδιατρόφου διδασκαλίας. Ὡν καὶ ἡμεῖς εὐχόμεθα τῆς κοινωνίας μὴ ἐκπεσεῖν καὶ ὑμῖν συνευχόμεθα τὴν μερίδα λαβεῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῇ δικαίᾳ, ὅταν ἔλθῃ δοῦναι ἡμῖν ἐκάστῳ κατὰ τὴν προᾶξιν αὐτοῦ.

τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι»⁹, νὰ προφυλαχθῆτε ἀπὸ τὰ ἐπιβλαβῆ κατὰ τοῦ Πνεύματος διδάγματα. Νὰ εἰσθε σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν, στρέψατε τὰ βλέμματά σας γύρω εἰς τὴν οἰκουμένην καὶ ἴδετε ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τὸ νοσηρὸν εἶναι μικρὸν, ἐνῶ ὅλη ἡ ὑπόλοιπος Ἐκκλησία, ἡ δεχθεῖσα τὸ Εὐαγγέλιον ἀπὸ τὰ πέρατα ἕως τὰ πέρατα, στέκεται ἐπάνω εἰς τὴν ὑγιῆ αὐτὴν καὶ ἀπαράλλακτον διδασκαλίαν. Αὐτῶν τῆς κοινωνίας εὐχόμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ μὴ ἐκπέσωμεν καὶ συνευχόμεθα εἰς σᾶς νὰ λάβετε τὴν μερίδα κατὰ τὴν δικαίαν ἡμέραν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅταν ἔλθῃ νὰ δώσῃ εἰς τὸν καθένα ἀπὸ ἡμᾶς κατὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ.

28. Τῆ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ
ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

1. Ἀπῆτει μὲν τὰ συμβάντα τὴν ἡμῶν αὐτῶν παρουσίαν, τοῦ τε τὴν τιμὴν τῷ μακαρίῳ τοῖς οἰκειοτάτοις ὑμῖν συνεκπληρῶσαι καὶ τοῦ τῆς ἐπὶ τῷ πάθει κατηφείας ἀπ' αὐτῆς τῆς θεᾶς τῶν σκυθρωποτέρων συμμετασχεῖν, καὶ ὥστε τῶν ἀναγκαίων βουλευμάτων ὑμῖν κοινωνῆσαι. Ἐπεὶ δὲ τὴν σωματικὴν συνάρειαν πολλὰ τὰ διακωλύοντα, λειπόμενον ἦν διὰ τοῦ γράμματος κοινωνεῖν ὑμῖν τῶν παρόντων. Τὰ μὲν οὖν τοῦ ἀνδρὸς θαύματα, ἐφ' οἷς καὶ μάλιστα τὴν ζημίαν ἡμῖν ἀφόρητον ὑπάρχειν λογιζόμεθα, οὗτ' ἂν ἐπιστολῆς μέτρον ὑποδέξαιτο, καὶ ἄλλως ἄωρον ἀνδραγαθμάτων πλήθει τὸν λόγον προσάγειν, οὕτω συμπεπτωκυίας τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἐπὶ τῇ λύπῃ. Τί γὰρ τῶν ἐκείνου τοιοῦτον οἶον ἢ τῆς μνήμης ἡμῶν ἐκπεσεῖν ἢ σιωπᾶσθαι ἄξιον νομισθῆναι; Πάντα μὲν γὰρ ἀθρόως εἰσάπαξ εἰπεῖν ἀμήχανον, τὸ δὲ ἐκ μέρους λέγειν δέδοικα μὴ προδοσίαν ἔχη τῆς ἀληθείας. Οἴχεται ἀνῆρ διαφανέ-

Ἐπιστολὴ 28. Ἐγράφη τὸ 368 πρὸς παραμυθίαν τῶν Νεοκαισαρέων διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου των Μουσωνίου. Ἡ Νεοκαισάρεια ἦτο ἡ δευτέρα πατρις τοῦ Βασιλείου, ὁ ὁποῖος τὴν ἡγάπα ἰδιαιτέρως. Ἄλλ' ὁ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 28
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

1. Τὰ συμβάντα βεβαίως ἀπαιτοῦσαν τὴν παρουσίαν ἡμῶν τῶν ἰδίων, τόσον διὰ νὰ ἀποδώσω τὴν τιμὴν εἰς τὸν μακαρίτην μαζί μὲ σᾶς τοὺς οἰκειοτάτους πρὸς αὐτόν, ὅσον καὶ διὰ νὰ συμμετάσχω εἰς τὸ βαρὺ πένθος διὰ τῆς ἰδίας τῆς θέας τῶν σκυθρωπῶν πραγμάτων, οὕτως ὥστε νὰ λάβω μέρος μαζί σας εἰς τὰς ἀναγκαίας ἀποφάσεις. Ἐπειδὴ ὅμως πολλὰ εἶναι ποὺ ἐμποδίζουν τὴν σωματικὴν συνάντησιν, ἔμεινε νὰ ἐπικοινωνήσω μαζί σας διὰ τοῦ γράμματος πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς παρουσίας καταστάσεως.

Τὰ μὲν θαυμαστά προσόντα τοῦ ἀνδρὸς λοιπόν, διὰ τὰ ὁποῖα μάλιστα θεωροῦμεν ἀφόρητον τὴν ζημίαν ποὺ μᾶς εὔρε, δὲν χωροῦν εἰς τὴν ἕκτασιν μιᾶς ἐπιστολῆς, καὶ κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι ἄκαιρον τώρα νὰ κάμωμεν λόγον περὶ πλήθους ἀνδραγαθημάτων, εἰς στιγμὴν ποὺ ἡ ψυχὴ μας εἶναι συντετριμμένη ἀπὸ τὴν λύπην. Διότι ποῖον ἀπὸ τὰ ἔργα ἐκείνου εἶναι τοιοῦτον ὥστε νὰ κριθῆ ἄξιον ἢ νὰ λησμονηθῆ ἀπὸ ἡμᾶς ἢ νὰ ἀποσιωπηθῆ; Βεβαίως τὸ νὰ τὰ εἶπω ὅλα μαζί διὰ μιᾶς εἶναι ἀδύνατον, τὸ δὲ νὰ εἶπω μέρος μόνον φοβοῦμαι μήπως προδώσῃ τὴν ἀλήθειαν.

διαδεχθεὶς τὸν Μουσώνιον Ἀτάρβιος, συγγενὴς τοῦ Βασιλείου, ἦτο δυσμενῶς διατεθειμένος ἔναντι αὐτοῦ.

στατα δὴ τῶν καθ' ἑαυτὸν πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἀνθρωπίνοις ὑπερενεγκῶν ἀγαθοῖς, ἔρεισμα πατρίδος, Ἐκκλησιῶν κόσμος, στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, οἰκείοις ἀσφάλεια, δυσμαχώτατος τοῖς ὑπεναντίοις, φύλαξ πατρῶων θεσμῶν, νεωτεροποιίας ἐχθρός· ἐν ἑαυτῷ δεικνὺς τὸ παλαιὸν τῆς Ἐκκλησίας σχῆμα, οἷον ἀπὸ τινος ἱεροπρεποῦς εἰκόνας τῆς ἀρχαίας καταστάσεως, τὸ εἶδος τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησίας διαμορφῶν, ὥστε τοὺς αὐτῷ συγγενομένους τοῖς πρὸ διακοσίων ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα φωστήρων τρόπον ἐκλάμψαι συγγεγονέναι δοκεῖν. Οὕτως οὐδὲν οἴκοθεν οὐδὲ νεωτέρας φρενὸς εὖρημα προέφερεν ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ, κατὰ τὴν Μωσέως εὐλογία, ἦδει προκομίζειν ἐκ τῶν ἀδύτων τῆς καρδίας αὐτοῦ ἀγαθῶν θησαυρῶν παλαιὰ παλαιῶν καὶ παλαιὰ ἀπὸ προσώπου νέων. Ταύτη τοι καὶ τῆς προτιμήσεως οὐ κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐν τοῖς συλλόγοις τῶν ὁμοτίμων ἠξιοῦτο, ἀλλ' ὑπὲρ πάντας ἦν τῷ τῆς σοφίας ἀρχαίῳ, ἐκ κοινῆς συγχωρήσεως τὸ πρωτεῖον καρπούμενος. Ὅσον δὲ τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς τὸ κέρδος οὐδεὶς ἂν ἐπιζητήσειε πρὸς ὑμᾶς ἀποβλέπων. Μόνοι γὰρ ὧν ἴσμεν, ἢ κομιδῇ γε ἐν ὀλίγοις, ἐν χειμῶνι τοσοῦτω καὶ λαίλαπι πραγμάτων ἀκύμαντον τῇ ἐκείνου κυβερνήσει τὴν ζωὴν διηγάγετε. Οὐ γὰρ ἦφατο ὑμῶν αἰρετικῶν πνευμάτων ζᾶλη καταποντισμοὺς ἐπάγουσα καὶ ναυάγια ταῖς εὐπεριτρέπτοις ψυχαῖς. Μήτε δὲ ἀφαιτό ποτε, ὦ Δέσποτα τῶν ἀπάντων, δὲ τῷ σῶ θεράποντι Γρηγορίῳ, τῷ ἐξ ἀρχῆς πηξαμένῳ τὴν κρηπίδα τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐπὶ μήκιστον ἀταραξίας τὴν χάριν ἔδωκας. Ἦν μὴ προδῶτε ὑμεῖς ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, μηδὲ θρήνων ἀμετρία καὶ τῷ ἐκδότους ἑαυτοὺς τοῖς

1. Ὁ Βασίλειος ἐννοεῖ τοὺς ἀποστολικούς πατέρας ἐδῶ.

2. Λευϊτ. 26, 10.

3. Γρηγόριος ὁ θαυματουργός, μαθητὴς τοῦ Ὁριγένους καὶ πρῶτος

Ἄπεδήμησεν ἄνδρας πού ὀλοφάνερα ὑπερέβαλλεν ὅλους τοὺς συγχρόνους του εἰς ὅλα μαζί τὰ ἀνθρώπινα ἰδιώματα, ἔρεισμα τῆς πατρίδος, στόλισμα τῶν Ἐκκλησιῶν, στῦλος καὶ ἑδραῖωμα τῆς ἀληθείας, στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἀσφάλεια τῶν οἰκείων, δυσπολέμητος ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους, φύλαξ τῶν πατρικῶν θεσμῶν, ἐχθρὸς τοῦ νεωτερισμοῦ. Ἐδείκνυε δι' ἑαυτοῦ τὴν παλαιὰν μορφήν τῆς Ἐκκλησίας, διαμορφῶντων σὰν εἰς μίαν ἱεροπρεπῆ εἰκόνα τῆς ἀρχαίας καταστάσεως τὸ εἶδος τῆς ὑπὸ τὴν διαποιμάνσιν του Ἐκκλησίας, ὥστε ἐκεῖνοι πού ἐζοῦσαν μαζί του νὰ νομίζουν ὅτι ζοῦν με τοὺς ἄνδρας πού ἔλαμψαν σὰν φωστῆρες πρὸ διακοσίων καὶ ἄνω ἐτῶν¹. Οὕτως ὁ ἄνδρας αὐτὸς δὲν ἐπρόφερον οὔτε ἰδικόν του οὔτε νεωτέρου νοῦ εὕρημα, ἀλλὰ κατὰ τὴν εὐλογίαν τοῦ Μωυσέως ἐγνώριζε νὰ ἀνασύρη ἀπὸ τοὺς ἀδύτους ἀγαθοὺς θησαυροὺς τῆς καρδίας του καὶ νὰ φέρη ἐμπρὸς παλαιὰ παλαιῶν καὶ παλαιὰ ἐκ προσώπου νέων². Οὕτω δὲ κατὰ τὰς συνελεύσεις τῶν ὁμοτίμων του δὲν ἤξιούτο τῆς προτιμήσεως λόγῳ τῆς ἡλικίας του, ἀλλ' ἐκαρπούτο τὸ πρωτεῖον περισσότερον ὄλων κατὰ κοινήν συμφωνίαν λόγῳ τῆς ἀρχαιότητος τῆς σοφίας. Πόσον δὲ εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ τοιαύτην διαγωγὴν κανεὶς δὲν θὰ τὸ ἀναζητήσῃ, ἐὰν ρίψῃ τὰ βλέμματά του πρὸς σᾶς. Διότι μόνοι σεῖς ἀπὸ ὅσους γνωρίζομεν, ἢ ἔστω μεταξύ πολὺ ὀλίγων, ἐπεράσατε ζωὴν ἀκύμαντον μετὰ τὴν διακυβέρνησιν ἐκείνου εἰς τόσον μεγάλην τρικυμίαν καὶ θύελλαν πραγμάτων. Πράγματι δὲν σᾶς ἤγγισεν ἡ ζάλη τῶν αἰρετικῶν ἀνέμων, πού προξενεῖ καταποντισμοὺς καὶ ναυάγια εἰς τὰς εὐμεταβλήτους ψυχάς. Καὶ εἴθε νὰ μὴ σᾶς ἐγγίση ποτέ, ὡ Δέσποτα τῶν ὄλων, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν θεράποντά σου Γρηγόριον³, πού ἔστησε πρῶτος τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, ἔδωσες τὴν χάριν τῆς ἀταραξίας ἐπὶ μακρότατον χρόνον. Αὐτὴν μὴ τὴν ἐγκαταλείψετε σεῖς κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν καὶ μὴ χα-

ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας, ἀνελθὼν εἰς τὴν ἑδραν ἐκείνην πιθανῶς περὶ τὸ 240.

λυπηροῖς ποιῆσαι τοὺς τῶν ἀναγκαίων καιροὺς τοῖς ἐφεδρεύουσι πρόησθε. Ἐὰν εἰ δεῖ πάντως θρηνεῖν (ὡσπερ οὖν οὐ φημι, ἵνα μὴ ὁμοιωθῶμεν ἐν τούτῳ τοῖς μὴ ἔχουσιν ἐλπίδα), ὑμεῖς, εἰ δοκεῖ, οἷόν τις χορὸς πενθήρης τὸν κορυφαῖον ἑαυτῶν προστησάμενοι, ἐμμελέστερον μετ' ἐκείνου τὸ συμβᾶν ἀποκλαύσατε.

2. Καίτοιγε εἰ καὶ μὴ ἐπ' ἐσχάτου γήρως ἤλανεν ὁ ἀνὴρ, ἀλλ' οὖν τοῦ γε χρόνου ἕνεκεν τῆς ὑμετέρας ἐπιστασίας οὐκ ἐνδεῶς εἶχε τοῦ βίου, τοῦ τε σώματος τοσοῦτον μετεῖχεν ὅσον τῆς ψυχῆς τὸ καρτερόν ἐν ταῖς ἀλγηδόσιν αὐτοῦ δεικνύει. Τυχὸν δ' ἂν τις ὑμῶν ὑπολάβοι ὅτι καὶ ὁ χρόνος αὐξήσῃ συμπαθείας καὶ προσθήκη φίλτρου, οὐχὶ ἀφορμὴ κόρου τοῖς πειραθείσιν γίνεται, ὥστε, ὅσῳ ἐν πλείονι χρόνῳ τῆς εὐεργεσίας πεπειρασθε, τοσοῦτῳ μᾶλλον τῆς ἀπολείψεως ἐπαισθάνεσθε· σώματος δὲ δικαίου καὶ σκιὰ τοῦ παντός ἀξία τοῖς εὐλαβέσι. (Καὶ εἴη γε πολλοὺς ὑμῶν ἐπὶ ταύτης εἶναι τῆς διανοίας (οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἀμελῶς ἔχειν τοῦ ἀνδρός φημι χρῆναι), ἀλλ' ἀνθρωπίνως συμβουλεύω τὸ λυπηρὸν διαφέρειν.) Ἐπεὶ ὅσα γέ ἐστιν εἰπεῖν ἀποκλειομένους τὴν ζημίαν οὐδὲ ἐμὲ αὐτὸν διαφεύγει. Σιωπᾶ μὲν γλῶττα ποταμοῖς ἴσα τὰς ἀκοὰς ἐπικλύζουσα, καρδίας δὲ βάθος, οὐδενὶ τέως καταληπτόν, ὀνειρῶν ἀσθενέστερον, ὅσα γε πρὸς ἀνθρώπους, διπυτᾶμενον οἴχεται. Τίς ὀξύτερος ἐκείνου προῖδέσθαι τὸ μέλλον; Τίς ἐν οὕτῳ σταθερῶ καὶ παρῶ τῆς ψυχῆς ἤθει ἀστραπῆς τάχιον τοῖς πράγμασιν ἐπελθεῖν ἰκανός; ὦ πόλις πολλοῖς μὲν ἤδη προειλημμένη πάθεισιν, ὑπ' οὐδενός γε μὴν οὕτως εἰς αὐτὰ τὰ καιρία τοῦ βίου ζημιωθεῖσα! Νῦν ἀπῆρθηκέ σοι κόσμος ὁ κάλλιστος· Ἐκκλησία δὲ μέμυκε

4. Α' Θεσσα. 4, 13.

5. Ἐννοεῖ νὰ ἐκλέξουν τὸν κορυφαῖον, τὸν νέον ἐπίσκοπον, διὰ νὰ μὴ προλάβουν οἱ αἰρετικοὶ καὶ ἐκλέξουν ἰδικόν των.

ρίσετε, με τὴν ὑπερβολὴν τῶν θρῆνων καὶ τὴν πλήρη παράδοσίν σας εἰς τὴν λύπην, τὴν εὐκαιρίαν διὰ τὴν λήψιν τῶν ἀναγκαίων μέτρων εἰς τοὺς παραμονεύοντας. Ἄλλ' ἂν ὀπωσθήποτε πρέπει νὰ θρηνηῶμεν — πρᾶγμα ποῦ δὲν τὸ παραδέχομαι, διὰ νὰ μὴ στασιάσωμεν εἰς αὐτὸ μὲ τοὺς μὴ ἔχοντας ἐλπίδα ⁴—, σεῖς, ἂν τὸ κρίνετε πρέπον, νὰ βάλετε ὡς πένθιμος χορὸς τὸν κορυφαῖόν σας εἰς τὴν ἀρχὴν, διὰ νὰ κλαύσετε ἁρμονικώτερα τὸ συμβᾶν μαζί μὲ ἐκεῖνον ⁵.

2. Βεβαίως ὁ ἄνδρας αὐτός, ἂν καὶ δὲν εἶχε φθάσει εἰς ἔσχατον γῆρας, ἀλλ' ἂν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὁ χρόνος ποῦ ἐκυβέρνησε τὴν Ἐκκλησίαν σας, δὲν εἶχε τόσοσύντομον ζωὴν. Τοῦ δὲ σώματος μετεῖχε τόσοσύντομον νὰ δεικνύη πόσον μεγάλη ἦτο ἡ ψυχικὴ του καρτερία εἰς τοὺς πόνους. Ἴσως δὲ κάποιος ἀπὸ σᾶς σκεφθῆ ὅτι καὶ ὁ χρόνος αὐξάνει τὴν συμπάθειαν καὶ προσθέτει φίλτρον, ἀντὶ νὰ γίνεταί ἀφορμὴ κόρου εἰς αὐτοὺς ποῦ λαμβάνουν πείραν· οὕτως, ὅσον μακρότερον χρόνον ἔχετε δοκιμάσει τὴν εὐεργεσίαν, τόσοσύντομον περισσότερον αἰσθάνεσθε τὴν ἀπώλειαν· ἄλλωστε καὶ ἡ σκιά τοῦ δικαίου σώματος εἶναι ἀξία πάσης τιμῆς διὰ τοὺς εὐλαβεῖς.

Εἶθε δὲ πολλοὶ ἀπὸ σᾶς νὰ ἔχουν αὐτὴν τὴν σκέψιν· οὔτε ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι πρέπει νὰ καταφρονήσωμεν τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ συμβουλεύω νὰ φέρετε τὴν λύπην ἀνθρωπίνως. Ἐπειδὴ, ὅσα εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπετε, κλαίοντες διὰ τὴν ζημίαν, οὔτε ἐμοῦ τοῦ ἰδίου διαφεύγουν. Σιωπᾶ μὲν ἐκείνη ἡ γλῶσσα ποῦ σὰν ποταμὸς ἐπλημμύριζε τὰς ἀκοάς, τὸ δὲ βάθος τῆς καρδίας, ποῦ δὲν ἦτο καταληπτὸν ἀπὸ κανένα ἕως τώρα, ἐπέταξε καὶ ἔφυγε σὰν τὸ ἀσθενέστερον ἀπὸ τὰ ὄνειρα κατὰ τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια. Ποῖος ἦτο ἱκανὸς εἰς τὸ νὰ προῖδη τὸ μέλλον ὀξύτερον ἀπὸ ἐκεῖνον; Ποῖος μὲ τὸ σταθερὸν καὶ στερεὸν ἦθος τῆς ψυχῆς ἦτο τόσοσύντομον ἱκανός, ὥστε νὰ συλλαμβάνη τὰ πράγματα ταχύτερα ἀπὸ ἀστραπὴν; Ὡ πόλις ποῦ, ἂν καὶ σὲ ἠῦραν πολλὰ ἕως τώρα πάθη, ἀπὸ κανένα δὲν ἐζημιώθη τόσοσύντομον πολὺ εἰς τὰ καίρια τοῦ βίου! Τώρα ἐμαράνθη ὁ κάλλιστος στολισμὸς σου, ἡ δὲ Ἐκκλησία ἐσιώπη-

καὶ σκυθρωπάζουσι πανηγύρεις καὶ τὸ ἱερὸν συνέδριον τὸν κορυφαῖον ἐπιποθεῖ, λόγοι δὲ μυστικοὶ τὸν ἐξηγητὴν ἀναμένουσιν, οἱ παῖδες τὸν πατέρα, οἱ πρεσβῦται τὸν ἡλικιωτὴν, οἱ ἐν τέλει τὸν ἔξαρχον, ὁ δῆμος τὸν προστάτην, οἱ βίου δεόμενοι τὸν τροφέα· πάντες ἐκ τῶν οἰκειοτάτων αὐτὸν ὀνομάτων ἀνακαλούμενοι, ἐπὶ οἰκείῳ πάθει οἰκείον αὐτῷ καὶ προσήκοντα ἕκαστος τὸν θρηνον αἴρουσιν. Ἄλλὰ ποῦ μοι ὁ λόγος ὑφ' ἡδονῆς τῶν δακρῶν ἐκφέρεται; Οὐκ ἀνανήφομεν; Οὐχ ἡμῶν αὐτῶν γενησόμεθα; Οὐκ ἀποβλέφομεν πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην, ὅς, ἕκαστον τῶν ἁγίων τῇ ἰδίᾳ γενεᾷ ἐπιτρέψας ὑπηρετήσασθαι, τοῖς καθήκουσι χρόνοις πρὸς ἑαυτὸν πάλιν ἀνεκαλέσατο; Νῦν ἐν καιρῷ τῶν ἐκείνου φωνῶν ὑπομνήσθητε, ὅς, ἐκκλησιάζων ὑμῖν ἀεὶ διεστέλλετο· «Βλέπετε, λέγων, τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας». Πολλοὶ οἱ κύνες. Τί λέγω κύνες; Λύκοι μὲν οὖν βαρεῖς, ἐν ἐπιφανείᾳ προβάτων τὸ δολερὸν ὑποκρύπτοντες, πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τὸ Χριστοῦ ποίμνιον διασπῶσιν. Οὗς φυλακτέον ὑμῖν ἐγρηγορικοῦ τινος ποιμένος ἐπιστασία. Ὅν ὑμέτερον μὲν αἰτῆσαι, φιλονικίας πάσης καὶ φιλοπρωτίας τὰς ψυχὰς καθαρεύοντας, τοῦ Κυρίου δὲ ἀναδείξαι, ὅς, ἀπὸ τοῦ μεγάλου προστάτου τῆς Ἐκκλησίας ὑμῶν Γρηγορίου μέχρι τοῦ μακαρίου τούτου, ἄλλον ἐπ' ἄλλῳ προστιθεὶς καὶ συναρμόζων ἀεὶ, οἷον ἐκ τινος ἁρμοῦ λίθων πολυτελῶν, θαυμαστὸν οἷον τὸ κάλλος τῆς Ἐκκλησίας ὑμῶν ἐχαρίσατο. Ὡστε οὐδὲ τῶν ἐφεξῆς ἀπελπιστέον. Οἶδε γὰρ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, καὶ ἀγάγοι ἂν εἰς τὸ μέσον τοὺς παρ' ἡμῶν τυχόν οὐ προσδοκωμένους.

3. Πάλαι με θέλοντα τῶν λόγων παύσασθαι ἡ ὁδὴν τῆς καρδίας οὐκ ἐπιτρέπει. Ἄλλ' ἐπισκῆπτω ὑμῖν πρὸς τῶν πατέρων,

6. Τοῦ ἀποθανόντος ἐπισκόπου.

σε καὶ αἱ πανηγύρεις εἶναι σκυθρωπαὶ καὶ τὸ ἱερόν συνέδριον ἐπιποθεῖ τὸν κορυφαῖόν του, οἱ δὲ μυστικοὶ λόγοι ἀναμένουν τὸν ἐξηγητήν, τὰ παιδιὰ τὸν πατέρα, οἱ πρεσβῦται τὸν συν-ομήλικον, οἱ ἄρχοντες τὸν ἀρχηγόν των, ὁ δῆμος τὸν προστάτην, οἱ ἔνδεεις τὸν τροφέα. Ὅλοι τὸν ἐπονομάζουν μὲ τὰ οἰκειότερα εἰς αὐτούς ὀνόματα καὶ ὁ καθένας σηκώνει δι' οἰκεῖον πάθος οἰκεῖον εἰς αὐτόν καὶ ἀρμολύζοντα θρήνον.

Ἄλλὰ ποῦ μοῦ ξεφεύγει ὁ λόγος ἀπὸ τὴν ἡδονὴν τῶν δακρῶν; Δὲν θὰ συνέλθωμεν; Δὲν θὰ αὐτοκυριαρχηθῶμεν; Δὲν θ' ἀποβλέψωμεν πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην, ὁ ὁποῖος, τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ἀγίους, ἀφοῦ τὸν ἄφησε νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τὴν γενεάν του, πάλιν τὸν ἀνεκάλεσε πλησίον του εἰς τὸν προσήκοντα χρόνον; Τῶρα εἶναι καιρὸς νὰ ἐνθυμηθῆτε τοὺς λόγους ἐκείνου ⁶, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς συναθροίσεις σας δὲν ἔπαυε νὰ σᾶς προτρέπῃ· «Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας» ⁷. Πολλοὶ εἶναι οἱ σκύλοι, τί λέγω σκύλοι; Λύκοι ἄγριοι μάλιστα, κρύπτοντες τὴν δολιότητα μὲ ἔνδυμα προβάτων, διασποῦν τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς οἰκουμένης. Πρέπει νὰ προφυλαχθῆτε ἀπὸ αὐτούς μὲ τὴν ἐπιστάσιαν ἐνὸς ξυπνητοῦ ποιμένος. Εἶναι δὲ ἰδικόν σας ἔργον νὰ τὸν ζητήσετε μὲ καθαρὰς τὰς ψυχὰς ἀπὸ κάθε φιλονικίαν καὶ φιλοπρωτίαν, τοῦ Κυρίου δὲ εἶναι εἰς χεῖρας νὰ τὸν ἀναδείξῃ· τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸν μέγαν προστάτην τῆς Ἐκκλησίας Γρηγόριον μέχρι τοῦ μακαρίου τούτου, προσθέτων καὶ συναρμολύζων πάντοτε ἄλλον κατόπιν ἄλλου, σάν μὲ κάποιαν συναρμολόγησιν λίθων πολυτελεῶν, ἐχάρισεν αὐτὸ τὸ τόσον θαυμαστὸν κάλλος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν σας. Ἐπομένως ἄς μὴ ἀπελπισθῆτε καὶ διὰ τοὺς διαδόχους των. Διότι ὁ Κύριος γνωρίζει ποῖος εἶναι ἰδικὸς του καὶ ἡμπορεῖ νὰ φέρῃ εἰς τὸ μέσον αὐτούς ποῦ ἴσως ἡμεῖς δὲν περιμένομεν.

3. Ἐνῶ ἤθελα νὰ σταματήσω τὸν λόγον ἀπὸ ὥραν, δὲν μοῦ τὸ ἐπιτρέπει ἢ ὀδύνη τῆς καρδίας. Ἄλλὰ σᾶς ἐξορκίζω εἰς τὸ

7. Φιλιππ. 3, 2.

πρὸς τῆς ὀρθῆς πίστεως, πρὸς τοῦ μακαρίου τούτου, διαναστῆναι τὴν ψυχὴν, οἰκεῖον ἕκαστον ἑαυτοῦ τὸ σπουδαζόμενον κρίναντα καὶ τῆς ἐφ' ἑκάτερα τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως πρῶτον αὐτὸν ἀπολαύσειν ἠγούμενον, μηδέ, τὸ τοῖς πολλοῖς συμβαῖνον, πρὸς τὸν πλησίον τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν ἀπωθεῖσθαι, εἶτα, ἑκάστου τῇ αὐτῇ διανοίᾳ τῶν πραγμάτων ὀλιγωροῦντος, λαθεῖν ἅπαντας ἴδιον ἑαυτοῖς κακὸν διὰ τῆς ἀμελείας ἐπισπασαμένους. Ταῦτα εἴτε ὡς γειτόνων συμπάθειαν, εἴτε ὡς ὁμοδοξούντων κοινωνίαν, εἴτε καί, ὅπερ ἀληθέστερόν ἐστι, τῷ τῆς ἀγάπης πειθομένων νόμῳ καὶ τὸν ἐκ τοῦ σιωπῆσαι κίνδυνον ἐκκλινόντων, μετὰ πάσης εὐνοίας δέξασθε, πεπεισμένοι ὅτι καύχημα ἡμῶν ἐστε, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμῶν εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι ἐκ τοῦ δοθησομένου ποιμένος ὑμῖν ἢ ἐπὶ πλέον τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης ἐνωθησόμεθα ἢ πρὸς παντελῆ διάστασιν· ὃ μὴ γένοιτο, οὐδὲ ἔσται τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, οὐδ' ἂν αὐτὸς νῦν εἴποιμι βλάσφημον οὐδέν. Τοῦτο δὲ εἰδέναι ὑμᾶς βουλόμεθα, ὅτι εἰ καὶ πρὸς τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν συντρέχοντα ἡμῖν οὐκ ἔσχομεν τὸν μακάριον, διὰ τινος, ὡς αὐτὸς ἡμῖν διεβεβαιοῦτο, προλήψεις, ἀλλ' οὖν γε τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοδοξίας καὶ τοῦ ἀεὶ κοινωνὸν ἐπικαλεῖσθαι τῶν πρὸς τοὺς αἰρετικούς ἀγώνων, ὑπὸ μάρτυρι τῷ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις τοῖς πεπειραμένοις ἡμῶν, οὐδένα καιρὸν ἀπελείφθημεν.

8. Τὸ θέμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου ἐπισκόπου.

9. Τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀταρβίου ὁ Βασίλειος προφανῶς θὰ ἐξέλαβεν ἔπειτα ὡς ἔκβασιν πρὸς τὸ κακόν. Ἡ διάστασις ὑπῆρξε σχεδὸν πλήρης. Φαίνεται ὅτι κάτι ὑπωπτεύετο, ὅταν ἔγραφε τὰ ἀνωτέρω ὁ Βασίλειος.

ὄνομα τῶν πατέρων, εἰς τὸ ὄνομα τῆς ὀρθῆς πίστεως, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίου τούτου, νὰ ἐγείρετε τὴν ψυχὴν σας. Πρέπει ὁ καθένας σας νὰ κρίνη ὡς ἰδικὴν του ὑπόθεσιν τὸ προκείμενον θέμα ⁸ καὶ νὰ πιστεύῃ ὅτι πρῶτος αὐτὸς θὰ ὑποστῇ τὰς συνεπείας τῆς ἐκβάσεως τῶν πραγμάτων, εἴτε πρὸς τὸ καλὸν εἴτε πρὸς τὸ κακόν, καὶ νὰ μὴ ρίπτετε, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς πολλοὺς, τὴν ἐπιμέλειαν τῶν κοινῶν εἰς τὸν πλησίον, μὲ ἀποτέλεσμα, ἀφοῦ ὁ καθένας ὡσὰν ἀπὸ συμφώνου ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ πράγματα, νὰ προκαλέσετε χωρὶς νὰ τὸ καταλάβετε ὅλοι διὰ τῆς ἀμελείας σας τὴν συμφορὰν σας.

Αὐτὰ, εἴτε ὡς συμπάθειαν γειτόνων εἴτε ὡς κοινωνίαν ὁμοδόξων εἴτε καί, πράγμα πού εἶναι ἀληθέστερον, ὡς ὑπακοὴν εἰς τὸν νόμον τῆς ἀγάπης καὶ ἀποφυγὴν τοῦ ἐκ τῆς ἀποσιωπῆσεως κινδύνου, δεχθῆτε μὲ κάθε εὐμένειαν, ἔχοντες τὴν πεποίθησιν ὅτι εἴσθε καύχημά μας, ὅπως καὶ ἡμεῖς ἰδικόν σας εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι ἀπὸ τὸν ποιμένα πού θὰ σᾶς δοθῇ ἢ θὰ ἐνωθῶμεν περισσότερον μὲ τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης ἢ θὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς πλήρη διάστασιν ⁹. Εἴθε νὰ μὴ συμβῇ αὐτό, καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ συμβῇ, καὶ ἐγὼ δὲν θέλω νὰ εἶπω τίποτε βλάσφημον αὐτὴν τὴν στιγμὴν.

Τοῦτο δὲ θέλομεν νὰ γνωρίζετε, ὅτι, ἂν καὶ δὲν εἴχομεν τὸν μακαρίτην ὡς συνεργάτην διὰ τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν ¹⁰, ἐξ αἰτίας ὠρισμένων προκαταλήψεων, ὅπως μᾶς διεβεβαίωνεν ὁ ἴδιος, ἀλλὰ πάντως μάρτυς μας εἶναι ὁ Θεὸς καὶ οἱ στενῶς συνδεδεμένοι μὲ ἡμᾶς ὅτι δὲν ἐπαύσαμεν ποτὲ νὰ εἴμεθα μὲ αὐτὸν ὁμόδοξοι καὶ νὰ τὸν προσκαλῶμεν πάντοτε ὡς κοινωνόν τῶν ἀγώνων πρὸς τοὺς αἰρετικούς.

10. Ὁ Βασίλειος, ἂν καὶ ἦτο ἀκόμη πρεσβύτερος, ἦτο ἤδη πρωτεργάτης εἰς τὴν στήριξιν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τὴν εἰρήνευσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.

126. ΑΤΑΡΒΙΩ

Παραγερόμενοι μέχρι τῆς Νικοπόλεως ἐπ' ἐλπίδι τοῦ καὶ τὰς κινήσεις ταραχὰς ἐπανορθώσασθαι καὶ τὴν ἐνδεχομένην ἐπαγαγεῖν παραμυθίαν τοῖς ἀτάκτως καὶ παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμὸν γενομένοις, σφόδρα ἠθυμήσαμεν μὴ καταλαβόντες σου τὴν χρηστότητα, ἀλλὰ μαθόντες ἐξεληλακεῖν σε πρὸς πᾶσαν ἔπειξιν καὶ ταῦτα μεσοῦσης σχεδὸν τῆς συνόδου τῆς παρ' ὑμῶν τελουμένης. Διὸ ἀναγκαίως ἐπὶ τὸ γράμμα ἤλθομεν δι' οὗ ὑπομιμνήσκομεν ἀπαντῆσαι πρὸς ἡμᾶς, ἵνα αὐτὸς διὰ σαυτοῦ παραμυθήσῃ ἡμῶν τὴν λύπην ἣν μέχρι θανάτου λελυπήμεθα ἀκούσαντες ἐπὶ μέσης τῆς Ἐκκλησίας τετολμῆσθαι πράγματα οὐπω μέχρι τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς ἀκοὴν ἡμετέραν ἐλθόντα. Καὶ ταῦτα μὲν εἰ καὶ λυπηρὰ καὶ βαρέα, ἀλλ' ἔτι φορητὰ διὰ τὸ εἰς ἄνθρωπον γεγενῆσθαι ὅς, τὴν ὑπὲρ ὧν πέπονθεν ἐκδίκησιν τῷ Θεῷ ἐπιτρέψας, ὅλος ἐστὶ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ μηδὲν παρὰ τὴν αὐτοῦ αἰτίαν βλαβερὸν γίνεσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δέ τινες τῶν τιμίων καὶ πάσης πίστεως ἀξίων ἀδελφῶν ἀπήγγειλαν ἡμῖν ὡς περὶ τὴν πίστιν καινοτομουμένων τινῶν καὶ λαλουμένων παρὰ σοῦ ὑπεναντίως τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ, ἐπὶ τούτοις πλέον συγκινηθέντες καὶ πολὺν ἀγῶνὰ ἀγωνιάσαντες μὴ πού τι πρὸς τοῖς μυριοῖς τραύμασιν οἷς πέπονθεν ἡ Ἐκκλησία παρὰ τῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου ἐξαμαρτόντων ἔτι καὶ ἄλλο ἀναφυῆ κακόν, ἀνανεωθείσης τῆς παλαιᾶς τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ἐκκλησίας Σαβελλίου αἰ-

Ἐπιστολή 126. Ἐγράφη τὸ 373. Περὶ Ἀταρβίου βλ. ἐπιστ. 65 Β'τ. Ἄν καὶ συγγενὴς τοῦ Βασιλείου, ἠγεῖτο τῆς στάσεως τῶν Νεοκαισαρέων κατὰ τοῦ Βασιλείου καὶ ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς χειροτέρους ἐχθροὺς του. Βλ. ἐπιστολάς 204, 207 Β'τ. καὶ 210. Ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐπιστολῆς εἶναι διπλῆ, πρῶ-

213

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 126
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΤΑΡΒΙΟΝ

Φθάσαντες μέχρι τῆς Νικοπόλεως μέ τήν ἐλπίδα νά καταστείλωμεν τάς ταραχάς πού συνέβησαν καί νά ἐπιφέρωμεν τήν ἀπαραίτητον θεραπείαν εἰς τά ἀτάκτως καί παρά τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνας γενόμενα, πάρα πολύ ἐστενοχωρήθημεν πού δέν συνητήσαμεν τήν χρηστότητά σου, ἀλλά ἐμάθαμεν ὅτι εἶχες ἀναχωρήσει ἐσπευσμένως, καί μάλιστα εἰς τὸ μέσον σχεδόν τῆς συνόδου πού ἔχει συγκληθῆ ἀπό σέ.

Διὰ τοῦτο ὑπεχρεώθημεν νά ἔλθωμεν εἰς τὸ γράμμα, μέ τὸ ὁποῖον ὑπενθυμίζομεν ὅτι πρέπει νά μᾶς ἀπαντήσης, διὰ νά παρηγορήσης σὺ ὁ ἴδιος τήν λύπην μας, ἢ ὁποῖα μᾶς κατέβαλε μέχρι θανάτου, ὅταν ἠκούσαμεν ὅτι εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας ἐτολμήθησαν πράγματα πού δέν ἦλθαν ποτέ ἕως σήμερα εἰς τήν ἀκοήν μας. Καί αὐτὰ μέν, ἂν καί λυπηρὰ καί βαρέα, εἶναι πάντως ἀνεκτά, διότι ἐγιναν εἰς ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος, ἀναθέσας εἰς τὸν Θεὸν τήν ἐκδίκησιν δι' ὅσα ἔπαθε, ποθεῖ ζωηρῶς τήν εἰρήνην καί νά μὴ γίνῃ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τίποτε ἐπιβλαβές εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ.

Ἐπειδὴ δέ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τιμίους καί πάσης ἐμπιστοσύνης ἀξιόους ἀδελφοὺς μᾶς ἀπήγγειλαν ὅτι κηρύσσονται ἀπὸ σέ μερικά νεωτεριστικὰ δόγματα, ἀντίθετα πρὸς τὴν γνησίαν διδασκαλίαν, συγκινηθέντες ἀπὸ αὐτὰ πάρα πολὺ καί καταληφθέντες ἀπὸ ἀγωνίαν, μήπως, ἐκτὸς τῶν μυρίων τραυμάτων πού ὑπέστη ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τοὺς προσβαλόντας τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀναφυῆ καί κανένα ἄλλο κακόν, μέ ἀνανέωσιν τῆς παλαιᾶς αἰρέσεως τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ἐκκλησίας Σαβελλίου¹

τον προσβλητικὰ κατὰ τοῦ Βασιλείου ἐκφράσεις τοῦ Ἀταρβίου καὶ δευτέρου ἀνορθόδοξοι διδασκαλίας τοῦ Ἀταρβίου.

1. Προφανῶς ὁ Ἀτάρβιος ἦτο μοναρχιανός, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν ὀλίγον προγενέστερον ἐπίσκοπον Ἀγκύρας Μάρκελλον.

ρέσεως (τούτοις γὰρ οἱ ἀδελφοὶ ἀπήγγειλον ἡμῖν συγγενῆ εἶναι τὰ εἰρημένα), τούτου ἔνεκεν ἐπεστείλαμεν, ἵνα μὴ ὀκνήσης μικρὸν διάστημα κινηθεὶς καταλαβεῖν ἡμᾶς καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις πληροφορίαν παρασχόμενος ἡμῶν τε τὴν ὀδύνην καταπραῦναι καὶ τὰς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας παραμυθῆσασθαι τὰς νῦν ἀφορήτως καὶ βαρέως ἐπὶ τε τοῖς πεπραγμένοις καὶ ἐπὶ τοῖς θρυλουμένοις εἰρησθαι παρὰ σοῦ λυπουμένας.

214

204. ΤΟΙΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΥΣΙ

1. Πολὺν χρόνον ἀπεσιωπήσαμεν πρὸς ἀλλήλους, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι ἡμῖν καὶ περιπόθητοι, ὥσπερ οἱ πρὸς ὀργὴν διαναστάντες. Καίτοι τίς οὕτω βαρῦμηγος καὶ δυσδιάλλακτος τῷ λελυπηκότι, ὥστε ὅλη σχεδὸν ἀνθρώπου γενεᾶ τὴν ἐκ τοῦ μίσους ὀργὴν συμπαρεκτεῖναι; Ὁ περὶ ἡμᾶς ἐστὶν ἰδεῖν γινόμενον οὐδεμιᾶς τοῦ διεξῆχθαι δικαίας ἀφορμῆς ὑπαρχούσης, οὐκοῦν ὅσα γε ἴσμεν αὐτοί, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον πολλῶν καὶ μεγάλων πρὸς τὴν ἄκραν ἡμῖν φιλίαν καὶ ἔνωσιν ἐνυπαρχόντων τὸ ἐξ ἀρχῆς· ἐνὸς μὲν τοῦ μεγίστου καὶ πρώτου, τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, διαρρήδην εἰπόντος ὅτι· «Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, εἰάν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους», καὶ πάλιν τοῦ ἀποστόλου σαφῶς τὸ τῆς ἀγάπης κα-

Ἐπιστολὴ 204. Ἐγρᾶφῃ τὸ 375 κατὰ τὸ θέρος. Ὁ Ἀτάρβιος Νεοκαισαρείας παραμένει ἐχθρικός πρὸς τὸν Βασίλειον, διότι ἐξακολουθεῖ νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ μοναρχιανικὰς ἀντιλήψεις (βλ. ἐπιστολὰς 65 Β'τ. καὶ 126), ἔχει δὲ παρασύρει πρὸς τὸ μέρος τοῦ ὄλους τοὺς κληρικούς τῆς Νεοκαισαρείας. Ὁ Βασίλειος εἶχεν εὐρύτατον κύκλον ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας εἰς Ἀνατολίην καὶ Δύσιν, ἀλλ' ἔστενοχωρεῖτο πού ἡ δευτέρα πατρίς του, ἡ Νεοκαισαρεία, ἐτηροῦσεν ἀπέναντί του στάσιν μὴ φιλικήν, πολὺ περισσότερον

— διότι οἱ ἀδελφοὶ μᾶς ἐπληροφόρησαν ὅτι τὰ λεχθέντα εἶναι συγγενῆ μετὰ τὰ κηρύγματα τούτου —, διὰ τοῦτο σοῦ ἐγράψαμεν, νὰ μὴ διστάσης νὰ ἔλθης ἕως ἡμᾶς διανύων τὴν μικρὰν ἀπόστασιν πού μᾶς χωρίζει καὶ παρέχων τὴν διαβεβαίωσιν σχετικῶς μετὰ αὐτὰ νὰ καταπραῦνης τὴν ὀδύνην μας καὶ νὰ παρηγορήσης τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, αἱ ὁποῖαι τώρα ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ ἀφόρητον καὶ βαρεῖαν λύπην δι' ὅσα συνέβησαν καὶ δι' ὅσα φημολογοῦνται ὅτι ἐλέχθησαν ὑπὸ σοῦ.

214

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 204
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΣ

1. Πολὺν χρόνον ἐτηρήσαμεν σιωπὴν πρὸς ἀλλήλους, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι δι' ἡμᾶς καὶ περιπόθητοι, ὡσάν οἱ χωρισμένοι ἀπὸ ὄργην. Καὶ ὅμως ποῖος εἶναι τόσον πολὺ ὄργιλος καὶ ἀδιάλλακτος πρὸς τὸν λυπήσαντα, ὥστε νὰ συνεχίζη τὴν ἐκ τοῦ μίσους ὄργην σχεδὸν εἰς ὀλόκληρον γενεὰν ἀνθρώπου; Αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεὶς νὰ συμβαίνει εἰς ἡμᾶς χωρὶς νὰ ὑπάρχη καμμία δικαία ἀφορμὴ διαστάσεως, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον ἡμεῖς γνωρίζομεν, ἐνῶ τούναντίον ὑπάρχουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν πολλοὶ σοβαροὶ λόγοι διὰ στενοτάτην φιλίαν καὶ ἔνωσιν. Εἶναι δὲ ἕνας λόγος, ὁ πρῶτος καὶ σπουδαιότερος, ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου πού εἶπε ρητῶς ὅτι, «ἀπὸ τοῦτο θὰ γνωρίσουν ὅλοι ὅτι εἴσθε μαθηταὶ μου, ἀπὸ τὸ ἔαν ἔχετε ἀγάπην μετὰς σας»¹, ἐπίσης τοῦ ἀποστόλου πού μᾶς παριστᾷ σαφῶς

τώρα πού ἐξεδηλώθη ἐντόμως καὶ ἡ ἔχθρα τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας. Διὰ τοῦτο καταβάλλει προσπάθειαν συμφιλίωσεως μετὰ τοὺς κληρικούς της, — παραμερίζων τὸν Ἀτάρβιον —, διὰ νὰ ἔχη τὸ ἔδαφος ὁμαλὸν εἰς τὴν γενικωτέραν πρόθεσίν του νὰ ὀργανώσῃ τοὺς ἐπισκόπους τῶν παραλίων τοῦ Πόντου εἰς κοινὸν ὀρθόδοξον μέτωπον. Ἄν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν 207 Β' τ., δὲν τὸ ἐπέτυχε.

1. Ἰω. 13,35.

λὸν παριστῶντος ἡμῖν τοῦτο μὲν ἐν οἷς ἀποφαίνεται πλήρωμα νόμου εἶναι τὴν ἀγάπην, τοῦτο δὲ ὅταν προτίθῃσι πάντων ὁμοῦ τῶν μεγάλων τὸ τῆς ἀγάπης καλόν, ἐν οἷς φησίν· «Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἤχων ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. Καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν καὶ ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν ὥστε ὄρη μεθιστᾶν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἰμι. Κἂν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, κἂν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καθῆ, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι», οὐχ ὡς δυναμένου ποτὲ τῶν ἀπληριθμημένων ἐκάστου δίχα τῆς ἀγάπης ἐνεργηθῆναι, ἀλλὰ βουλομένου τοῦ ἁγίου, ὡς αὐτὸς εἶπε, τῷ καθ' ὑπερβολὴν τρόπῳ τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν προσμαρτυρῆσαι τῇ ἐντολῇ.

2. Δεύτερον δὲ ὅτι, εἴ τι μέγα συμβάλλεται πρὸς συνάφειαν καὶ τὸ τῶν αὐτῶν μετασχεῖν διδασκάλων, οἱ αὐτοὶ ὑμῖν τε εἰσὶ καὶ ἡμῖν διδάσκαλοί τε τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ καὶ πατέρας πνευματικοί, οἱ ἐξ ἀρχῆς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὑμετέραν θεμελιώσαντες. Γρηγόριον λέγω τὸν πάνυ καὶ ὅσοι ἐφεξῆς ἐκείνῳ τῆς παρ' ὑμῖν ἐπισκοπῆς τὸν θρόνον διαδεξάμενοι, ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ, ὥσπερ τινὲς ἀστέρες ἐπανατέλλοντες κατὰ τῶν αὐτῶν ἰχνῶν ἐπέβησαν, ὥστε διάγνωστα καταλιπεῖν τῆς κατ' οὐρανὸν πολιτείας τὰ σημεῖα τοῖς βουλομένοις. Ἐἰ δὲ καὶ αἱ σωματικαὶ οἰκειότητες οὐκ ἀπόβλητοι, ἀλλὰ καὶ μέγα συμβαλλόμενοι πρὸς ἀρραγῆ συνάφειαν καὶ κοινωνίαν βίου, καὶ ταῦτα ἡμῖν ὑπῆρξε πρὸς ὑμᾶς τὰ δίκαια. Τίνος οὖν ἔνεκεν, ὧ σεμνοτάτῃ πόλεων (δι' ὑμῶν γὰρ τῇ

2. Ρωμ. 13,10.

3. Α' Κορ. 13,1 - 3.

4. Τὸν Γρηγόριον τὸν θαυματουργόν, πρῶτον ἐπίσκοπον Νεοκαισαρείας, ἰδρύσαντα τὴν ἐπισκοπὴν αὐτὴν περὶ τὸ 240.

τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης, ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ τοὺς λόγους τοῦ ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι πλήρωμα τοῦ νόμου², ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅταν θέτῃ ὑπεράνω ὅλων τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης μὲ τοὺς λόγους· «ἐάν τὰς γλώσσας τῶν ἀνθρώπων ὁμιλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ δὲν ἔχω, ἔχω γίνεαι χάλκινον ἀγγεῖον ἠχοῦν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. Καὶ ἐάν ἔχω προφητικὸν χάρισμα καὶ γνωρίζω ὅλα τὰ μυστήρια καὶ ὅλην τὴν γνῶσιν, καὶ ἐάν ἔχω ὅλην τὴν πίστιν, ὥστε νὰ μεταθέτω ὄρη, ἀγάπην δὲ δὲν ἔχω, δὲν εἶμαι τίποτε. Καὶ ἂν διανείμω ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μου εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἂν παραδώσω τὸ σῶμά μου νὰ καυθῆ, ἀγάπην δὲ δὲν ἔχω, τίποτε δὲν ὠφελοῦμαι»³, αὐτὰ δέ, ὄχι διότι τάχα εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ ἐνεργήσῃ κάποιος τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἀπαριθμούμενα χωρὶς τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ διότι ὁ ἅγιος θέλει, καθὼς ὁ ἴδιος εἶπε, νὰ ἐπιβεβαιώσῃ μὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐκφράσεως τὴν ἀνωτερότητα τῆς ἐντολῆς περὶ ἀγάπης ἐναντι ὅλων τῶν ἄλλων.

2. Δεύτερον δὲ ὅτι, ἐάν ἡ φοίτησις εἰς τοὺς ἰδίους διδασκάλους συμβάλλει κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἔνωσιν, οἱ ἴδιοι ὑπῆρξαν καὶ εἰς σᾶς καὶ εἰς ἡμᾶς διδάσκαλοι τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ καὶ πνευματικοὶ πατέρες, οἱ ὅποιοι ἐθεμελίωσαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν Ἐκκλησίαν σας. Ἐννοῶ τὸν μέγαν Γρηγόριον⁴ καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ διαδεχθέντες μετέπειτα ἐκείνων εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς σας, ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον, ὡσὰν ἀστέρες ἀνατέλλοντες, ἠκολούθησαν τὰ ἴδια ἴχνη, ὥστε ν' ἀφήσουν εἰς τοὺς θέλοντας εὐδιάγνωστα τὰ σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ βίου των. Ἐάν δὲ δὲν εἶναι ἀπορριπτέαι καὶ αἱ σωματικαὶ συγγένειαι, ἀλλὰ ἀντιθέτως πολὺ συμβάλλουν εἰς ἀδιατάρακτον ἔνωσιν καὶ κοινωνίαν βίου, καὶ αὐτὰ τὰ δικαιώματα ὑπῆρξαν ἀνάμεσα εἰς ἡμᾶς καὶ σᾶς⁵.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπόν, ὦ λαμπροτάτη τῶν πόλεων, —διότι διὰ μέσου ὑμῶν ἀπευθύνομαι εἰς ὅλην τὴν πόλιν—, δὲν ἔρ-

5. Ὁ πατέρας τοῦ Βασιλείου ἦτο ἀπὸ τὴν Νεοκαισαρείαν, ἴσως δὲ καὶ αὐτὸς νὰ εἶχε γεννηθῆ ἐκεῖ.

πόλει πάση διαλέγομαι), οὐ γράμμα ἡμερον αὐτόθεν, οὐ φωνή δεξιά, ἀλλ' ἤνοικται μὲν ὑμῶν τὰ ὦτα τοῖς διαβάλλειν ἐπιχειροῦσιν; Ὡστε τοσοῦτον πλεόν στενάζειν ὀφείλω, ὅσῳ περ ἂν μᾶλλον ἴδω τὸ σπουδαζόμενον αὐτοῖς κατορθούμενον, ἐπειδὴ τὸ τῆς διαβολῆς ἔργον φανερόν ἔχει τὸν καθηγούμενον· ὃς ἀπὸ πολλῶν ὑπάρχων ἀδικημάτων γνώριμος ἀπὸ ταύτης μάλιστα τῆς πονηρίας χαρακτηρίζεται, ὥστε καὶ ὄνομα αὐτῷ γενέσθαι τὴν ἁμαρτίαν. Πλὴν ἀλλ' ὑμεῖς ἀνάσχεσθέ μου τῆς παρορησίας· ἀμφοτέρας τὰς ἀκοὰς τοῖς διαβάλλουσιν ἡμᾶς ἀναπειτάσαντες πάντα ἀνεξετάστως ταῖς ψυχαῖς παραδέχεσθε, καὶ οὐδεὶς ὁ τοῦ ἀληθοῦς τὸ ψεῦδος φυλοκρινῶν. Τίς ἠπόρησέ ποτε πονηρῶν ἐγκλημάτων μόνος ἀγωνιζόμενος; Τίς ἠλέγχθη ψευδόμενος μὴ παρόντος τοῦ συκοφαντουμένου; Ποῖον ῥῆμα οὐκ ἔστι πιθανὸν τοῖς ἀκούουσιν, ἐὰν ὁ μὲν λοιδορορ διατείνηται ἢ μὴν οὕτως ἔχειν, ὁ δὲ λοιδορούμενος μήτε παρῆ μήτε ἐπακούη τῶν βλασφημιῶν; Οὐδὲ αὐτὴ ἡ τοῦ βίου συνήθεια παιδεύει ὑμᾶς πρὸς ταῦτα, ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα ἴσον καὶ κοινὸν ἀκροατὴν γενήσεσθαι μὴ ὄλον ἀπάγεσθαι παρὰ τοῦ προλαβόντος, ἀλλ' ἀναμένειν καὶ τὴν ἀπολογίαν τοῦ ἐναγομένου, ἢν' οὕτως ἐκ τῆς παραθέσεως ἐκατέρων τῶν λόγων διαδειχθῆ ἡ ἀλήθεια; «Κριμα δίκαιον κρίνατε», πρόσταγμά ἐστιν ἐν τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰς σωτηρίαν.

3. Καὶ ταῦτα λέγω οὐκ ἐπιλελησμένους τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων, ὅτι φεύγων ἐκεῖνος τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια ὄλον ἑαυτοῦ τὸν βίον ταῖς εὐθύναις τοῦ ἀνεξαπατήτου δικαστηρίου ἐταμιεύετο, ἐν οἷς φησὶν· «Ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας». Ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ προλαβοῦσαι διαβολαὶ ψευδεῖς κατέσχον ὑμῶν τὰς ἀκοὰς καὶ διαβέβληται

χεται γράμμα εὐγενές ἀπὸ αὐτοῦ, δὲν ἀκούεται φωνὴ γλυκεῖα, ἀλλ' ἔχουν ἀνοιχθῆ τὰ αὐτιά σας εἰς τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ διαβάλλουν; Ὡστε τόσον περισσότερον ὀφείλω νὰ στεναῶζω, ὅσον περισσότερον θὰ ἔβλεπα νὰ κατορθώνεται τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀπὸ αὐτούς, ἐπειδὴ τὸ ἔργον τῆς διαβολῆς ἔχει φανερόν τὸν πρωτεργάτην του, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εἶναι ἀπὸ πολλὰ ἀδικήματα γνώριμος, κυριώτατα ἀπὸ αὐτὴν τὴν πονηρίαν χαρακτηρίζεται, ὥστε ἡ ἀμαρτία αὐτὴ νὰ τοῦ δοθῆ ὡς ὄνομα⁶. Νὰ μοῦ συγχωρήσετε τὴν παρρησίαν· ἠνοίξατε τὰ δύο αὐτιά σας εἰς τοὺς διαβολεῖς μας καὶ δέχεσθε εἰς τὰς ψυχὰς σας ὅλα ἀνεξετάστως, δὲν ὑπάρχει δὲ κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ τὸ ψεῦδος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Ποῖος ἀπηλλάγη ποτὲ ἀπὸ πονηρὰς κατηγορίας ἀγωνιζόμενος μόνος; Ποῖος ἀπεδείχθη ὅτι ψεύδεται χωρὶς νὰ παρίσταται ὁ συκοφαντούμενος; Ποῖος λόγος δὲν εἶναι πιθανοφανῆς εἰς τοὺς ἀκούοντας, ἐὰν ὁ μὲν προσβάλλον ἰσχυρίζεται ὅτι πράγματι εἶναι ἀκριβής, ὁ δὲ προσβαλλόμενος δὲν εἶναι παρὼν καὶ δὲν ἀκούει τὰς βλασφημίας; Δὲν σᾶς διδάσκουν αὐτὰ τὰ πράγματα οὔτε τὰ κοσμικὰ ἔθιμα, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ δίκαιος καὶ ἀμερόληπτος ἀκροατὴς δὲν πρέπει νὰ ἀπάγεται ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ προλαμβάνει, ἀλλὰ νὰ περιμένη καὶ τὴν ἀπολογίαν τοῦ κατηγορουμένου, οὕτως ὥστε ἀπὸ τὴν παραβολὴν τῶν λόγων καὶ τῶν δύο νὰ δειχθῆ ἡ ἀλήθεια; «Κρῖμα δίκαιον κρίνατε», εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότατα εἰς σωτηρίαν προστάγματα⁷.

3. Καί, καθὼς λέγω αὐτὰ, δὲν λησμονῶ τὰ ἀποστολικά λόγια, ὅτι ἀποφεύγων ἐκεῖνος τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια ἐκρατοῦσεν ὅλον τὸν βίον του διὰ τὴν ἐξέτασιν ἀπὸ τὸ ἀνεξαπάτητον δικαστήριον, ὅταν λέγη, «δι' ἐμὲ δὲ εἶναι πολὺ ἀσήμαντον τὸ νὰ ἀνακριθῶ ἀπὸ σᾶς ἢ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἡμέραν»⁸. Ἐπειδὴ ὁμως ἐπρόλαβαν καὶ κατέλαβαν τὰ αὐτιά σας ψευδεῖς διαβολαὶ καὶ ἔχει συκοφαντηθῆ ὁ βίος μας, ὅπως ἐπίσης ἔχει συκοφαν-

7. Ἰω. 7,24.

8. Α' Κορ. 4,3.

μὲν ἡμῶν ὁ βίος, διαβέβληται δὲ ἡ περὶ τὸν Θεὸν ἡμῶν πίστις, εἰδὼς ὅτι τρισὶν ὁμοῦ προσώποις τὴν βλάβην προστρίβεται ὁ διαβάλλων (τόν τε γὰρ συκοφαντούμενον ἀδικεῖ καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐστὶν αὐτῷ καὶ αὐτὸς ἑαυτόν)· τῆς μὲν ἔμαντοῦ βλάβης κἂν ἀπεσιώπησα, εὖ ἴστε, οὐ καταφρονῶν τῆς παρ' ὑμῖν ὑπολήψεως (πῶς γὰρ ὅς γε, ἵνα μὴ ταύτην ζημιωθῶ, ταῦτα ἐπιστέλλω καὶ ἀγωνίζομαι νῦν;), ἀλλ' ὁρῶν ὅτι ἐν τρισὶ τοῖς βλαπτομένοις ὁ τὰ ἐλάττονα ζημιούμενος εἰμὶ ἐγώ. Ἐγὼ μὲν γὰρ ὑμᾶς ἀποστεροῦμαι, ὑμεῖς δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀφαιρεῖσθε, καὶ ὁ τούτων αἴτιος ἐμὲ μὲν ὑμῶν δίστησιν, ἑαυτὸν δὲ ἀλλοτριῶ τοῦ Κυρίου, διότι οὐκ ἔστι Θεῷ ἐκ τῶν ἀπηγορευμένων οἰκειωθῆναι. Ὑμῶν οὖν μᾶλλον ἔνεκεν ἢ ἔμαντοῦ ποιοῦμαι τοὺς λόγους καὶ τοῦ ὑμᾶς ἐξελέσθαι βλάβης οὐκ ἀνεκτῆς. Τί γὰρ ἂν καὶ μείζον πάθοι κακόν τις τὸ τιμιώτατον τῶν ὄντων ζημιωθείς τὴν ἀλήθειαν;

4. Τί οὖν φημί, ἀδελφοί; Οὐχ ὅτι ἀναμάρτητός τις ἐγὼ οὔθ' ὅτι ὁ βίος ὁ ἐμὸς οὐχὶ πλήρης ἐστὶ μυρίων ἐλαττωμάτων. Οἶδα γὰρ ἑμαυτὸν καὶ οὐ διαλείπω γε στάζων τὸ δάκρυον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων, εἴ πως δυνηθεῖν ἐξιλάσασθαι μου τὸν Θεὸν καὶ διαφυγεῖν τὴν ἀπειληθεῖσαν κόλασιν. Ἄλλ' ὅτι ὁ τὰ ἡμέτερα κρίνων, εἰ μὲν καθαρὸν ἔχειν διαβεβαιούται τὸν ὀφθαλμόν, καρφολογεῖτω ἡμῶν τὸ ὄμμα. Ὁμολογοῦμεν γὰρ δεῖσθαι πολλῆς τῆς ἐκ τῶν ὑγαιονόντων ἐπιμελείας. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἂν εἶποι, καὶ τοσοῦτω γε πλέον οὐκ ἔρεῖ ὅσῳ περ ἂν μᾶλλον ἢ καθαρὸς (διότι ἴδιον τῶν τελείων τὸ μὴ ἑαυτοὺς ὑπεραίρειν, ἐπεὶ πάντως ὑπόδικοι τῇ ἀλαζονείᾳ τοῦ φαρισαίου γενήσονται, ὃς ἑαυτὸν δικαίων κατέκρινε τὸν τελώνην), μετ' ἐμοῦ ζητεῖτω τὸν ἰατρὸν καὶ μὴ πρὸ καιροῦ κρινέτω, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος ὃς ἀποκαλύψει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκούτου καὶ

9. Ματθ. 7,4 ἔ.

10. Βλ. Α' Κορ. 4,5.

τηθῆ ἢ πρὸς τὸν Θεὸν πίστις ἡμῶν, γνωρίζων ὅτι ὁ διαβολεὺς προκαλεῖ βλάβην εἰς τρία πρόσωπα — διότι καὶ τὸν συκοφαντούμενον ἀδικεῖ καὶ αὐτοὺς πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του —, ἂν ἀπεσιώπησα τὴν ἰδικὴν μου βλάβην, νὰ γνωρίζετε καλῶς, δὲν τὸ ἔκαμα διότι καταφρονῶ τὴν σημασίαν τῆς ἐκ μέρους σας ὑπολήψεως — πῶς θὰ τὸ ἔκαμα ἐγώ, ποὺ διὰ νὰ μὴ ὑποστῶ αὐτὴν τὴν ζημίαν, σᾶς γράφω αὐτὰ τῶρα καὶ ἀγωνίζομαι; — ἀλλὰ διότι βλέπω ὅτι μεταξὺ τῶν τριῶν βλαπτομένων ἐγώ εἶμαι ποὺ ζημιώνομαι τὰ ὀλιγώτερα. Ἐγὼ μὲν στεροῦμαι σᾶς, σεῖς δὲ στερεῖσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὁ αἴτιος τούτου ἐμὲ μὲν ἀποξενώνει ἀπὸ σᾶς, τὸν ἑαυτὸν του δὲ ἀπαλλοτριώνει ἀπὸ τὸν Κύριον, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν Θεὸν δι' ἀπηγορευμένων ἐνεργειῶν. Τοὺς λόγους τούτους λοιπὸν διατυπώνω μᾶλλον πρὸς χάριν σας παρά πρὸς ἰδικὴν μου καὶ διὰ νὰ σᾶς ἐξαγάγω ἀπὸ μίαν ἀνυπόφορον ζημίαν. Τί δὲ χειρότερον κακὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ πάθῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ νὰ χάσῃ τὸ πολυτιμότερον τῶν ἀγαθῶν, τὴν ἀλήθειαν;

4. Τί λοιπὸν λέγω, ἀδελφοί; Ὁχι ὅτι ἐγὼ εἶμαι κανεὶς ἀναμάρτητος οὔτε ὅτι ὁ βίος μου δὲν εἶναι γεμᾶτος μυρίων ἐλαττωμάτων. Γνωρίζω τὸν ἑαυτὸν μου καὶ δὲν παραλείπω νὰ στάζω δάκρυα διὰ τὰ ἀμαρτήματα, μήπως δυνηθῶ νὰ ἐξιλεώσω τὸν Θεὸν καὶ νὰ διαφύγω τὴν ἀπειλὴν τῆς κολάσεως. Ἀλλὰ λέγω ὅτι ἐκεῖνος ποὺ κρίνει τὰς πράξεις μας, μόνον ἐὰν βεβαιωθῆ ὅτι ἔχει καθαρὸν τὸν ὀφθαλμὸν του, ἄς ἐξαγάγῃ τὸ κάρφος ἀπὸ τὸν ἰδικὸν μας⁹. Ὁμολογοῦμεν πράγματι ὅτι χρειαζόμεθα πολλὴν ἐπιμέλειαν ἐκ μέρους τῶν ὑγιῶν. Ἐὰν δὲ δὲν εἴπη τοῦτο, καὶ τόσον περισσότερον δὲν θὰ τὸ εἴπη ὅσον καθαρώτερος εἶναι — εἶναι δὲ ἴδιον τῶν τελείων τὸ νὰ μὴ ὑπερυψώνουν τοὺς ἑαυτοὺς των, ἐπειδὴ ὅπως δὴποτε θὰ γίνουιν ὑπόδικοι διὰ τὴν ἀλαζονείαν τοῦ φαρισαίου ποὺ κατέκρινε τὸν τελώνην δικαιοῶνων τὸν ἑαυτὸν του — ἄς ζητῆ τὸν ἰατρὸν μαζί μου καὶ ἄς μὴ κρίνῃ παράκαιρα, ἕως ὅτου ἔλθῃ ὁ Κύριος ποὺ θ' ἀποκαλύψῃ τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους καὶ θὰ φανερώσῃ τὰς βουλάς τῶν καρδιῶν¹⁰. Ἄς ἐνθυ-

φανερῶσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν. Μεμνήσθω δὲ καὶ τοῦ εἰπόντος· «Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε» καὶ «Μὴ καταδικάζετε, ἵνα μὴ καταδικασθῆτε». Ὅλωσ δέ, ἀδελφοί, εἰ μὲν ἰάσιμα ἡμῶν ἐστι τὰ πλημμελήματα, τί οὐχὶ πείθεται τῷ διδασκάλῳ τῶν Ἐκκλησιῶν λέγοντι· («Ἐλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον»); Εἰ δὲ ἀνίατος ἡμῶν ἡ ἀνομία, τί οὐχὶ εἰς πρόσωπον ἡμῖν ἀντικαθίσταται καὶ δημοσιεύσας ἡμῶν τὰ ἀνομήματα ἐλευθεροῖ τῆς παρ' ἡμῶν βλάβης τὰς Ἐκκλησίας; Μὴ τοίνυν ἀνάσχησθε τῆς ὑπ' ὀδόντα λαλουμένης καθ' ἡμῶν λοιδορίας. Τοῦτο γὰρ κἂν παιδίσκη μία τῶν ἐκ μύλωνος ποιήσειε κἂν τῶν ἀγοραίων τις μεθ' ὑπερβολῆς ἐπιδείξαιτο, οἷς ἡ γλῶσσα πρὸς πᾶσαν ἠκόνηται λοιδορίαν. Ἄλλ' εἰσὶν ἐπίσκοποι κληθῶσιν εἰς ἀκρόασιν. Ἔστι κλῆρος κατὰ πᾶσαν τοῦ Θεοῦ παροικίαν· συναθροήτωσαν οἱ δοκιμώτατοι. Λεγέτω μετὰ παρησίας ὁ βουλόμενος, ἵνα ἔλεγχος ἦ τὸ γινόμενον καὶ μὴ λοιδορία. Ὑπ' ὅψιν ἀγέτω τὰ λανθάνοντά μου τῆς πονηρίας· μισεῖτω δὲ μηδὲ τότε, ἀλλὰ νουθετεῖτω ὡς ἀδελφόν. Ἐλεεῖσθαι που δικαιοτέροί ἐσμεν παρὰ τῶν μακαρίων ἀνδρῶν καὶ ἀναμαρτήτων οἱ ἁμαρτωλοὶ ἡμεῖς μᾶλλον ἢ χαλεπαίνεσθαι.

5. Εἰ δὲ περὶ πίστιν τὸ σφάλμα, δειχθήτω ἡμῖν ἡ συγγραφὴ· πάλιν ἴσον καὶ κοινὸν κριτήριον καθιστάτω· ἀναγνωσθήτω τὸ ἔγκλημα· δοκιμασθήτω εἰ μὴ ἀγνοία τοῦ ἐγκαλοῦντος ἔγκλημα εἶναι δοκεῖ μᾶλλον ἢ τῇ ἑαυτοῦ φύσει κατεγνωσμένον ἐστὶ τὸ γράμμα. Πολλὰ γὰρ τῶν καλῶν οὐ δοκεῖ εἶναι τοιαῦτα τοῖς τὸ κριτήριον τῆς διανοίας οὐκ ἀκριβῆς κεκτημένοις, ἐπεὶ καὶ τὰ ἰσοβαρῆ τῶν ὄγκων οὐκ ἴσα εἶναι δοκεῖ, ὅταν μὴ ἰσορρόπως ἔχωσι πρὸς ἀλλήλας αἱ πλάστιγγες. Καὶ τὸ μέλι ἤδη πικρὸν τισι κατεφάνη τὴν γευστικὴν αἴσθησιν ὑπὸ τοῦ πάθους διεφθαρμένοις. Ἄλλὰ καὶ

μηται δὲ καὶ τὸν εἰπόντα, «μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε»¹¹ καὶ, «μὴ καταδικάζετε, ἵνα μὴ καταδικασθῆτε»¹². Γενικῶς δέ, ἀδελφοί, ἔαν μὲν τὰ πλημμελήματα ἡμῶν εἶναι θεραπεύσιμα, διατί δὲν πείθεται εἰς τὸν διδάσκαλον τῶν Ἐκκλησιῶν λέγοντα, «ἔλεξον ἐπιτίμησον, παρακάλεσον»¹³; Ἐὰν δὲ εἶναι ἀνίατος ἡ ἀνομία μας, διατί δὲν στέκεται ἐνώπιόν μας καὶ δὲν ἀπαλλάσσει τὰς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους μας βλάβην κηρύσσων δημοσίᾳ τὰ ὀνόματά μας;

Μὴ ἀνέχεσθε λοιπὸν τὴν ἐναντίον μας ὕβριν ποῦ προφέρεται μέσα ἀπὸ τὰ δόντια. Διότι αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ τὸ κάμη καὶ μία ὑπηρέτρια εἰς τὸν μύλον, ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἐπιδείξη ἐντυπωσιακὰ καὶ κάποιος ἀγοραῖος, ἀνθρωποὶ τῶν ὁποίων ἡ γλῶσσα εἶναι τροχισμένη διὰ κάθε λαιδορίαν. Ἄλλ' ὑπάρχουν ἐπίσκοποι ἄς προσκληθοῦν εἰς ἀκρόασιν. Ὑπάρχει κληρὸς εἰς κάθε παροικίαν τοῦ Θεοῦ ἄς συναχθοῦν οἱ δοκιμώτατοι. Ἄς λέγη μὲ παρηρσίαν ὁ ἐπιθυμῶν, διὰ νὰ εἶναι ἔλεγχος καὶ ὄχι λαιδορία ἡ πρᾶξις. Ἄς ἔλθουν εἰς τὸ φῶς τὰ μυστικά τῆς πονηρίας μου ἄς μὴ μὲ μισῇ δὲ οὔτε τότε, ἀλλὰ νὰ μὲ νουθετῇ ὡς ἀδελφόν. Ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀξίζομεν μᾶλλον νὰ ἐλεούμεθα ἀπὸ τοὺς εὐτυχεῖς καὶ ἀναμαρτήτους ἀνδρας παρὰ νὰ γινώμεθα ἀντικείμενα ὀργῆς.

5. Ἐὰν δὲ τὸ σφάλμα ἀνάγεται εἰς τὴν πίστιν, ἄς μᾶς δειχθῇ ἡ συγγραφὴ πάλιν δὲ ἄς συγκροτηθῇ δίκαιον καὶ ἀμερόληπτον δικαστήριον. Ἄς ἀναγνωσθῇ ἡ κατηγορία ἄς ἐξετασθῇ ἔαν δὲν ὀφείλεται εἰς ἀγνοίαν τοῦ κατηγοροῦντος ἡ κατηγορία μᾶλλον καὶ ἔαν τὸ κείμενον καταδικάζεται λόγῳ τῆς φύσεώς του. Πολλὰ ἀπὸ τὰ καλὰ πράγματα δὲν θεωροῦνται καλὰ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἔχουν ἐπισφαλὲς τὸ κριτήριον τῆς διανοίας, καθ' ὅσον ἀκόμη καὶ οἱ ἰσοβαρεῖς ὄγκοι δὲν φαίνονται ἴσοι, ὅταν αἱ πλάστιγγες τῆς ζυγαριᾶς δὲν εἶναι ἰσορροπημένοι. Καὶ τὸ μέλι φαίνεται πικρὸν εἰς μερικοὺς ποῦ ἔχουν χαλασμένην ἀπὸ

12. Βλ. Λουκ. 6,37.

13. Β' Τιμ. 4,2.

ὄφθαλμὸς οὐχ ὑγιῶς ἔχων πολλὰ μὲν τῶν ὄντων οὐκ εἶδε, πολλὰ δὲ τῶν οὐκ ὄντων ὑπέθετο. Καὶ τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς τῶν λόγων δυνάμεως τὸ ἴσον ὁρῶ πολλάκις γινόμενον, ὅταν τῆς τῶν συγγραμμένων ἕξεως ὁ κριτῆς ἀπολιμπάνηται. Δεῖ γὰρ σχεδὸν ἐκ τῆς αὐτῆς παρασκευῆς ὠρμηῆσθαι τὸν τε κρίνοντα τοὺς λόγους καὶ τὸν συγγράφοντα. Ἡ τὰ μὲν γεωργίας ἔργα ἀδύνατός ἐστι κρίνειν ὃ γε μὴ γεωργικός, καὶ τὸ ἐκμελές τε καὶ ἐμμελές τῶν κατὰ μουσικὴν ῥυθμῶν οὐ διαγνώσεται ὃ μὴ τὴν ἐπιστήμην ἔχων τῆς μουσικῆς, λόγων δὲ κριτῆς εὐθύς ὁ βουλόμενος ἔσται, ὃ μήτε διδάσκαλον ἔχων ἑαυτοῦ δεικνύναι οὔτε χρόνον ἐν ᾧ μεμάθηκεν οὔτε ὅλως ἐπαίων τι μικρὸν ἢ μείζον τῶν περὶ λόγους. Ἐγὼ δὲ ὁρῶ ὅτι καὶ ἐν τοῖς λογίοις τοῦ Πνεύματος οὐ παντὶ ἐξῆν ἐπιβάλλειν τῇ ἐξετάσει τῶν εἰρημένων, ἀλλὰ τῷ ἔχοντι τὸ Πνεῦμα τῆς διακρίσεως, καθὼς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος ἐν ταῖς διαιρέσεσι τῶν χαρισμάτων εἰπὼν «^τὸ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἀλλῶ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ἐτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἀλλῶ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἀλλῶ προφητεία, ἀλλῶ διάκρισις πνευμάτων». Ὡστε, εἰ μὲν πνευματικὰ τὰ ἡμέτερα, δεικνύτω ἑαυτὸν ἔχοντα τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευματικῶν ὃ τὰ ἡμέτερα κρίνειν βουλόμενος. Εἰ δέ, ὡς αὐτὸς λαιδορεῖ, ἀπὸ τῆς σοφίας ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, δεῖξάτω ἑαυτὸν ἔμπειρον τῆς σοφίας τοῦ κόσμου, καὶ τότε αὐτῷ τὰς ψήφους τῆς κρίσεως ἐπιτρέψομεν. Καὶ μηδεὶς οἰέσθω ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐλέγχων ἐπινοεῖσθαι παρ' ἡμῶν. Ὑμῖν γὰρ ἐπιτρέπω, ποθεινότατοι ἀδελφοί, ἐφ' ἑαυτῶν ποιήσασθαι τῶν ἐγκαλουμένων ἡμῖν τὴν ἐξέτασιν. Οὕτως ἐστὲ βραδεῖς τὴν διάνοιαν, ὥστε πάντων δεῖσθε τῶν συνηγόρων πρὸς τὴν τοῦ ἀληθοῦς εὐρεσιν; Ἄλλ' ἂν μὲν

τὴν ἀσθένειαν τὴν γευστικὴν αἴσθησιν. Ἄλλὰ καὶ ὄφθαλμὸς ποῦ δὲν εἶναι ὑγιῆς πολλὰ μὲν ἐκ τῶν ὄντων δὲν βλέπει, πολλὰ δὲ ἐκ τῶν μὴ ὄντων ὑποθέτει. Οὕτω λοιπὸν καὶ ὡς πρὸς τὴν δύναμιν τῶν λόγων βλέπω νὰ γίνεται πολλάκις κάτι παρόμοιον, ὅταν ὁ κριτὴς εἶναι κατώτερος τῆς ἐπιτηδειότητος τῶν συγγραφέων. Πρέπει ἀσφαλῶς νὰ ἐκκινουῦν ἀπὸ τὴν ἰδίαν προετοιμασίαν καὶ ὁ κρίνων καὶ ὁ συγγράφων τοὺς λόγους. Ἡ μήπως τὰ μὲν γεωργικὰ ἔργα εἶναι ἀδύνατον νὰ κρίνη ὁ μὴ γεωργικός, καὶ τὸ δυσαρμονικὸν ἢ ἀρμονικὸν τῶν μουσικῶν ρυθμῶν δὲν ἀντιλαμβάνεται ἐκεῖνος ποῦ δὲν κατέχει τὴν ἐπιστήμην τῆς μουσικῆς, τῶν λόγων δὲ κριτὴς θὰ εἶναι ὁ κάθε βουλόμενος, ὁ ὁποῖος οὔτε διδάσκαλόν του ἠμπορεῖ νὰ δείξη οὔτε χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον ἐμαθήτευσε οὔτε γενικῶς καταλαβαίνει κάτι, μικρὸν ἢ μεγάλον, ἀπὸ τὴν τέχνην τῶν λόγων;

Ἐγὼ δὲ βλέπω ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν λογίων τοῦ Πνεύματος δὲν ἦτο δυνατὸν εἰς τὸν καθένα νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν λεχθέντων, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν ἔχοντα τὸ πνεῦμα τῆς διακρίσεως, ὅπως μᾶς ἐδίδαξεν ὁ ἀπόστολος ὁμιλῶν περὶ τῆς διαιρέσεως τῶν χαρισμάτων· «εἰς τὸν ἕνα μὲν δίδεται ὑπὸ τοῦ Πνεύματος λόγος σοφίας, εἰς τὸν ἄλλον δὲ λόγος γνώσεως εἰς τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, εἰς ἄλλον δὲ πίστις εἰς τὸ ἴδιον Πνεῦμα, εἰς ἄλλον δὲ ἐνέργειαι θαυμάτων, εἰς ἄλλον προφητεία, εἰς ἄλλον διακρίσις πνευμάτων»¹⁴. Ὡστε, ἐάν μὲν τὰ ἰδικὰ μας εἶναι πνευματικά, αὐτὸς ποῦ θέλει νὰ τὰ κρίνη ἄς δείξη ὅτι ἔχει ὁ ἴδιος τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευματικῶν. Ἐάν δέ, ὅπως αὐτὸς κατηγορεῖ, αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου, ἄς δείξη τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἔμπειρον τῆς σοφίας τοῦ κόσμου, καὶ ἔπειτα θὰ τοῦ ἐπιτρέψωμεν τὰς ψήφους τῆς κρίσεως. Κανεῖς ἄς μὴ εἴπη ὅτι αὐτὰ ἐπινοοῦνται ἀπὸ ἡμᾶς πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐλέγχων. Σᾶς ἐπιτρέπω, ἀγαπητότατοι ἀδελφοί, νὰ ἐξετάσετε μόνοι σας τὰς εἰς βᾶρος μας καταγγελίας. Τόσον βραδεῖς εἰς τὴν διάνοιαν εἰσθε, ὥστε νὰ χρειάζεσθε ὅλους τοὺς συνηγόρους διὰ τὴν εὐρεσιν τῆς ἀληθείας; Ἄλλ' ἐάν μὲν εἰς σᾶς τοὺς ἰδίους μόνους σας ὡς μὴ ἐπιδεχόμενα ἀν-

ἀναντίρρητα ὑμῖν φανῆ ἔφ' ἑαυτῶν, πείσατε τοὺς ἔρεσχελοῦντας ἀφέσθαι πάσης φιλονικίας. Ἐὰν δέ τι δοκῆ καὶ ἀμφίβολον ἔχειν, ἐρωτήσατε ἡμᾶς διὰ τινων μεσιτῶν δυναμένων πιστῶς διακονήσασθαι τὰ ἡμέτερα, ἢ καὶ ἐγγράφους, εἰ δοκεῖ, ἀπαιτήσατε ἡμᾶς τὰς ἀποδείξεις. Πάντως δὲ παντὶ τρόπῳ σπουδάσατε μὴ ἀνεξέταστα ταῦτα καταλιπεῖν.

6. Πιστεως δὲ τῆς ἡμετέρας τίς ἂν καὶ γένοιτο ἐναργεστέρα ἀπόδειξις ἢ ὅτι τραφέντες ἡμεῖς ὑπὸ τήθη μακαρία γυναικὶ παρ' ὑμῶν ὠρμημένη; Μακρίναν λέγω τὴν περιβόητον, παρ' ἧς ἐδιδάχθημεν τὰ τοῦ μακαριωτάτου Γρηγορίου ῥήματα ὅσα πρὸς αὐτὴν ἀκολουθία μνήμης διασωθέντα αὐτὴ τε ἐφύλασσε καὶ ἡμᾶς ἔτι νηπίους ὄντας ἔπλαττε καὶ ἐμόρφου τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν τοῦ φρονεῖν δύναμιν ἀπελάβομεν, τοῦ λόγου ἡμῖν διὰ τῆς ἡλικίας συμπληρωθέντος, πολλὴν ἐπελθόντες γῆν τε καὶ θάλασσαν, εἴ τινας εὔρομεν τῷ παραδοθέντι κανόνι τῆς εὐσεβείας στοιχοῦντας, τούτους καὶ πατέρας ἐπεγραψάμεθα καὶ ὀδηγούς τῶν ψυχῶν ἡμῶν εἰς τὴν πρὸς Θεὸν πορείαν ἐποιήσαμεθα. Καὶ μέχρι γε τῆς ὥρας ταύτης, χάριτι τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς κλήσει ἁγία εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπίγνωσιν, οὐδένα οἶδαμεν λόγον ἐχθρὸν τῆς ὑγιαίνουσης διδασκαλίας ταῖς καρδίαις παραδεξάμενοι οὐδὲ μολυνθέντες ποτὲ τὰς ψυχὰς τῇ δυσωνύμῳ τῶν ἀρειανῶν βλασφημίᾳ. Ἄλλ' εἴ τινὰς ποτε ὠρμημένους ἐξ ἐκείνου τοῦ διδασκάλου εἰς κοινωνίαν προσελαβόμεθα, ἐπικρουπτομένους τὴν ἐν τῷ βάθει νόσον καὶ ῥήματα λαλοῦντας εὐσεβῆ ἢ τοῖς γε παρ' ἡμῶν λεγομένοις μὴ ἀντιτείνοντας, οὕτω προσηκάμεθα οὔτε πᾶσαν ἑαυτοῖς τὴν κατ' αὐτοὺς κρίσιν ἐπιτρέψαντες, ἀλλὰ ταῖς προεξενεχθείσαις περὶ αὐτῶν ψήφοις παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν ἀκολουθήσαντες. Ἐγὼ γὰρ δεξάμενος γράμματα τοῦ μακαριωτάτου πατρὸς Ἀθανασίου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου, ᾧ καὶ ἔχω

τίρρησιν, πείσατε τοὺς φλυαροῦντας νὰ ἀφήσουν κάθε φιλονικίαν. Ἐὰν δὲ κάτι φανῆ ὅτι περικλείει ἀμφίβολον ἔννοιαν, ἐρωτήσατε ἡμᾶς μὲ κάποιους μεσίτας δυναμένους νὰ ὑπηρετήσουν πιστῶς τὰς ὑποθέσεις μας, ἢ ἂν ἐπιθυμῆτε, ζητήσατέ μας ἐγγράφους ἀποδείξεις. Πάντως δὲ φροντίσατε μὲ κάθε τρόπον νὰ μὴ ἐγκαταλείψετε ἀνεξέταστα τὰ ζητήματα.

6. Τῆς δὲ ἰδικῆς μας πίστεως ποῖα ἀπόδειξις θὰ ἦτο σαφέστερα ἀπὸ τὸ ὅτι ἡμεῖς ἀνετράφημεν ἀπὸ τὴν μάμμην, μακαρίαν γυναῖκα ποὺ προήρχετο ἀπὸ τὸ μέρος σας; Ἐννοῶ τὴν περιβόητον Μακρίναν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐδιδάχθημεν τὰ λόγια τοῦ μακαριωτάτου Γρηγορίου¹⁵, τὰ ὁποῖα διασωθέντα μέχρις αὐτῆς μὲ τὴν ἀδιάσπαστον μνήμην ἐφύλασσε ἡ ἰδία, καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ἐπλαττε καὶ διεμόρφωνεν ἡμᾶς εἰς τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας. Ὄταν δὲ ἀπεκτήσαμεν καὶ ἡμεῖς τὴν δύναμιν τῆς διανοήσεως, καθὼς μὲ τὴν αὐξησιν τῆς ἡλικίας ἀνεπτύχθη μέσα μας ἡ λογικὴ, ταξιδεύσαντες εἰς πολλὴν γῆν καὶ θάλασσαν, ὅσους ἠύραμεν ν' ἀκολουθοῦν τὸν παραδοθέντα κανόνα τῆς εὐσεβείας, τούτους ἐξελέξαμεν ὡς πατέρας καὶ κατεστήσαμεν ὁδηγοὺς τῶν ψυχῶν μας εἰς τὴν πορείαν πρὸς τὸν Θεόν.

Καὶ ἕως αὐτὴν τὴν ὥραν, διὰ τῆς χάριτος τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς μὲ ἀγίαν κλῆσιν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν αὐτοῦ, δὲν ἀντελήφθημεν νὰ παραδεχθῶμεν εἰς τὰς καρδίας κανένα λόγον ἀντίθετον πρὸς τὴν ὑγιῆ διδασκαλίαν οὔτε νὰ ἐμολύνθημεν ποτὲ εἰς τὰς ψυχὰς ἀπὸ τὴν δυσώνυμον βλασφημίαν τῶν ἀρειανῶν. Ἄλλὰ ἔαν ποτὲ ἐδέχθημεν εἰς κοινωνίαν ἀνθρώπους ποὺ προήρχοντο ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν διδάσκαλον, κρύπτοντας τὴν εἰς τὰ βάθη των νόσον καὶ προφέροντας εὐσεβεῖς λόγους, ἢ τοῦλάχιστον μὴ ἀντιτιθεμένους εἰς τὰ λεγόμενα ἐκ μέρους ἡμῶν, ἐπράξαμεν οὕτω διότι δὲν ἀνεθέσαμεν τὴν περὶ αὐτῶν κρίσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλ' ἠκολουθήσαμεν τὰς ἀποφάσεις ποὺ ἐλήφθησαν περὶ αὐτῶν ὑπὸ τῶν πατέρων. Ἐγὼ δηλαδὴ ἔλαβα γράμματα τοῦ μακαριωτάτου πατρὸς Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τὰ ὁποῖα ἔχω εἰς τὰ χέρια μου

15. Γρηγορίου Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ.

ἐν ταῖς χερσὶ καὶ προβάλλομαι τοῖς ἐπιζητοῦσιν, ἐν οἷς φανερῶς διηγόρευσεν, εἴ τις ἐκ τῆς τῶν ἄρειανῶν αἰρέσεως βούλοιο μετατίθεσθαι ὁμολογῶν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, τοῦτον προσίεσθαι μηδὲν διακρινομένους ἐπ' αὐτῶ, καὶ τούτου τοῦ δόγματος κοινωνοὺς μοι παρεχομένους τοὺς τε τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀχαΐας ἐπισκόπους ἅπαντας, νομίζων ἀναγκαῖον εἶναι ἀκολουθεῖν ἀνδρὶ τοσοῦτῳ διὰ τὸ ἀξιόπιστον τῶν νομοθετησάντων, ὁμοῦ δὲ καὶ ἐπιθυμῶν τὸν τῆς εἰρηγοποιίας μισθὸν ὑποδέξασθαι, τοὺς ταύτην ὁμολογοῦντας τὴν πίστιν ἐγκατέτασσον τῇ μερίδι τῶν κοινωνικῶν.

7. Δικαιότερον δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς κρίνεσθαι μὴ ἐξ ἑνὸς ἢ δευτέρου τῶν μὴ ὀρθοποδοῦντων πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλήθους τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόπων συνημμένων ἡμῖν χάριτι τοῦ Κυρίου. Ἐξετασθῶσι δὲ Πισίδαι, Λυκάονες, Ἰσαυροὶ, Φρύγες ἑκάτεροι, Ἀρμενίων ὅσον ὑμῖν ἐστὶ πρόσσοικον, Μακεδόνες, Ἀχαιοί, Ἰλλυριοί, Γάλλοι, Σπάνοι, Ἰταλία σύμπασα, Σικελιώται, Ἄφροι, Αἰγύπτου τὸ ὑγιαῖνον, τῆς Συρίας ὅπόσον λείφανον· οἵτινες πέμπουσί τε πρὸς ἡμᾶς γράμματα καὶ πάλιν δέχονται παρ' ἡμῶν. Ὡν ἐστὶν ὑμῖν ἐκ τε τῶν ἐκεῖθεν φερομένων γραμμάτων μαθεῖν καὶ ἐκ τῶν ἐντεῦθεν πάλιν ἀντιπεμπομένων αὐτοῖς διδαχθῆναι ὅτι σύμφυχοι πάντες ἐσμέν, τὸ ἐν φρονοῦντες. Ὡστε ὁ τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν ἀποδιδράσκων μὴ λανθανέτω ὑμῶν τὴν ἀκριβείαν πάσης ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀπορορηγνύς. Περιβλέψασθε, ἀδελφοί, πρὸς τίνας ἐστὶν ὑμῖν ἡ κοινωνία· ἐπειδὴν παρ' ἡμῶν μὴ δεχθῆτε, τίς ὑμᾶς λοιπὸν ἐπιγνώσεται; Μὴ ἀγάγητε ἡμᾶς εἰς ἀνάγκην σκυθρωπὸν τι βουλευσασθαι περὶ τῆς φιλτάτης ἡμῖν Ἐκκλησίας. Μὴ ποιήσητέ με, ἃ νῦν ἐν τῇ καρδίᾳ κρύπτω τῇ ἑμαντοῦ κατ' ἑμαντὸν στεναζῶν καὶ ὀδυρόμενος τοῦ

16. Τοιοῦτοι ἦσαν π.χ. ἀπὸ τοὺς μοναρχιανούς ὁ Ἀτάρβιος Νεοκαί-

καὶ ἐπιδεικνύω εἰς τοὺς ζητοῦντας, μὲ τὰ ὁποῖα σαφῶς καθώρισεν ὅτι, ἐάν κανεῖς θέλη νὰ μετατεθῆ ἀπὸ τὴν αἴρεσιν τῶν ἀρειανῶν ὁμολογῶν τὴν πίστιν τῆς Νικαίας, πρέπει νὰ τὸν δεχώμεθα χωρὶς διάκρισιν περὶ τῆς περιπτώσεώς του, μοῦ ἔφερε δὲ ὡς κοινωνοὺς αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως ὅλους τοὺς ἐπισκόπους Μακεδονίας καὶ Ἀχαΐας. Νομίζων δὲ ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον ν' ἀκολουθῶ τοιοῦτον ἄνδρα, λόγῳ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν λαβόντων τὴν ἀπόφασιν, μαζί δὲ ἐπιθυμῶν νὰ κερδίσω τὸν μισθὸν τῆς εἰρηνοποιίας, τοὺς ὁμολογοῦντας αὐτὴν τὴν πίστιν κατέγραφον εἰς τὴν μερίδα τῶν κοινωνικῶν.

7. Δικαιότερον δὲ εἶναι νὰ κρίνονται αἱ ὑποθέσεις μας ὄχι ἀπὸ ἓνα ἢ δύο ἀνθρώπους¹⁶ ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν τὸν ὀρθὸν δρόμον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐπισκόπων εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ποὺ εἶναι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ συνδεδεμένοι μαζί μας. Ἄς ἐξετασθοῦν οἱ Πισίδαι, Λυκάονες, Ἰσαυροὶ, Φρύγες καὶ τῶν δύο ἐπαρχιῶν, Ἀρμένιοι τῆς γειτονικῆς ἐπαρχίας, Μακεδόνες, Ἀχαιοί, Ἰλλυριοί, Γάλλοι, Ἰσπανοί, Ἰταλοὶ γενικῶς, Σικελιωταί, Ἀφρικανοί, Αἰγύπτιοι οἱ ὑγιεῖς, Σῦροι ὅσοι ἀπέμειναν· οἱ ὁποῖοι στέλλουν πρὸς ἡμᾶς γράμματα καὶ ἐπίσης δέχονται ἀπὸ ἡμᾶς. Εἶναι δυνατὸν καὶ ἀπὸ τὰ ἐκεῖθεν ἐρχόμενα γράμματα νὰ μάθετε καὶ ἀπὸ τὰ ἐντεῦθεν πάλιν στελλόμενα νὰ διδαχθῆτε ὅτι ὅλοι εἴμεθα σύμφυχοι, ἔχοντες ἐνιαῖον φρόνημα. Ὡστε δὲν πρέπει νὰ διαφεύγη τὴν ἀκρίβειάν σας ὅτι, ὅποιος ἀπορρίπτει τὴν κοινωνίαν μὲ ἡμᾶς, ἀποκόπτει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν. Κυττάξετε γύρω, ἀδελφοί, μὲ ποίους ἔχετε σεῖς κοινωνίαν· ἐάν δὲν γίνετε δεκτοὶ ἀπὸ ἡμᾶς, ποῖος θὰ σᾶς ἀναγνωρίσῃ; Μὴ μᾶς φέρετε εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀποφασίσωμεν κάτι ὀδυνηρὸν διὰ τὴν φιλότιμην εἰς ἡμᾶς Ἐκκλησίαν σας. Μὴ μὲ κάμετε, αὐτὰ ποὺ κρύπτω τώρα εἰς τὴν καρδίαν μου, στενάζων κατ' ἰδίαν καὶ ὀδυρόμενος διὰ τὴν κακότητα τῶν καιρῶν μας, ὅτι δηλαδὴ

σαρείας, ἀπὸ τοὺς αὐστηροὺς ὀρθοδόξους ὁ Παυλῖνος Ἀντιοχείας, ἀπὸ τοὺς ἀρειανίζοντας ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας.

καιροῦ τὴν κακότητα, ὅτι αἰτίας οὐκ οὔσης αἱ μέγιστα τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐκ παλαιοῦ πρὸς ἀλλήλας ἀδελφῶν τάξιν ἐπέχουσαι αὐται νῦν διεστήκασιν· μὴ με ποιήσητε ταῦτα πρὸς πάντα ὁμοῦ τοὺς κοινωνικοὺς ἀποδύρασθαι. Μὴ ἐκβιάσθητέ με ἀφεῖναι ῥήματα ἃ μέχρι τοῦ νῦν τῷ ἐκ τοῦ λογισμοῦ χαλινῷ κεκρομμμένα ἔχω παρ' ἑμαυτῷ. Βέλτιόν ἐστιν ἡμᾶς ἐκποδῶν γενέσθαι, τὰς δὲ Ἐκκλησίας ὁμονοεῖν πρὸς ἀλλήλας, ἢ διὰ τὰς μειρακιώδεις ἡμῶν μικροψυχίας κακὸν τοσοῦτον ἐπάγεσθαι τοῖς λαοῖς τοῦ Θεοῦ. Ἐρωτήσατε τοὺς πατέρας ὑμῶν καὶ ἀναγγελοῦσιν ὑμῖν ὅτι, εἰ καὶ τῇ θέσει τοῦ τόπου διηρησθαι ἐδόκουν αἱ παροικίαι, ἀλλὰ τῷ γε φρονήματι ἐν ἦσαν καὶ μιᾷ γνώμῃ ἐκυβερνῶντο. Συνεχεῖς μὲν τοῦ λαοῦ αἱ ἐπιμιξίαι, συνεχεῖς δὲ τοῦ κλήρου ἐπιδημίαι, αὐτοῖς δὲ τοῖς ποιμέσι τοσοῦτον περιῆν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, ὥστε ἐκάτερον αὐτῶν διδασκάλῳ τῷ ἑτέρῳ καὶ ἡγεμόνι χρῆσθαι εἰς τὰ πρὸς Κύριον.

215

210. ΤΟΙΣ ΚΑΤΑ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΝ ΑΟΓΙΩΤΑΤΟΙΣ

1. Ὅλωσ μὲν οὐδὲν ἐδεόμην τὴν ἑμαυτοῦ γνώμην δημοσιεύειν ὑμῖν οὐδὲ τὰς αἰτίας λέγειν δι' ἃς ἐγὼ νῦν ἐπὶ τῶν τόπων εἰμὶ τούτων. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἄλλως τῶν φανητιῶντων ἐγώ, οὐδὲ τὸ πρᾶγμα τοσοῦτων μαρτύρων ἄξιον. Ἄλλ' οἶμαι, οὐχ ἃ βουλόμεθα ποιοῦμεν, ἀλλ' ἐφ' ἃ προκαλοῦνται ἡμᾶς οἱ καθηγούμενοι, ἐπεὶ ἔμοιγε τὸ παντελῶς ἀγνοεῖσθαι πλέον ἐσπούδασαι ἢ τοῖς φιλοδόξοις τὸ

17. Ἐννοεῖ τὰς Ἐκκλησίας Καισαρείας καὶ Νεοκαισαρείας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν αἱ μεγαλύτεραι εἰς τὸν χώρον τῆς ἀνατολικῆς Μ. Ἀσίας.

18. Ἡ ἐπιστολὴ λήγει ἀποτόμως, τοῦτο δὲ ὀφείλεται μάλλον εἰς τὸ ὅτι ἐξέπεσε τὸ τέλος παρὰ εἰς τὸ ὅτι ὁ Βασίλειος ἀπὸ ἀγανάκτησιν δὲν προσέθεσε τὴν συνήθη εὐχήν.

Ἐπιστολὴ 210. Ἐγρᾶφη τὸ 375 κατὰ τὴν προσπάθειαν τοῦ Βασιλείου

χωρίς καμμίαν αίτιαν αἰ μέγιστα τῶν Ἐκκλησιῶν¹⁷, πού ἀπό παλαιὰ ἦσαν ὡσάν ἀδελφαί, τῶρα εὐρίσκονται εἰς διάστασιν· μὴ μέ κάμετε νὰ παραπονεθῶ δι' αὐτὰ πρὸς ὅλους μαζί τοὺς κοινωνικούς. Μὴ μέ ἀναγκάσετε ν' ἀφήσω λόγια πού ἕως τώρα ἔχω κρυμμένα μέσα μέ τὸν χαλινὸν τοῦ λογισμοῦ. Εἶναι προτιμότερον νὰ ἐξαφανισθῶμεν, αἰ δὲ Ἐκκλησίαι νὰ ὁμονοοῦν μεταξύ των, παρά νὰ προκαλῆται τόσον μέγα κακὸν εἰς τοὺς λαοὺς τοῦ Θεοῦ ἕξ αἰτίας τῶν μειρακιωδῶν μικροψυχιῶν μας. Ἐρωτήσατε τοὺς πατέρας σας καὶ θὰ σᾶς πληροφορήσουν ὅτι αἰ δύο παροικίαι, ἂν καὶ ἐφαίνοντο διηρημέναι κατὰ τὴν γεωγραφικὴν των θέσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ φρόνημα ἦσαν ἓνα καὶ ἐκυβερνῶντο μέ μίαν γνώμην. Συνεχεῖς ἦσαν αἰ ἐπικοινωνίαι τοῦ λαοῦ, συνεχεῖς αἰ ἐπισκέψεις τοῦ κλήρου, μεταξύ δὲ τῶν ἀρχιποιμένων ὑπῆρχε τόση ἀγάπη, ὥστε ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἐχρησιμοποιοῦσε τὸν ἄλλον ὡς διδάσκαλον εἰς τὰ θέματα πού ἀνεφέροντο εἰς τὸν Κύριον¹⁸.

215

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 210

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥΣ ΤΗΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

1. Δὲν εἶχα κατ' ἀρχὴν καμμίαν ὑποχρέωσιν νὰ σᾶς γνωστοποιήσω τὴν σκέψιν μου οὔτε νὰ σᾶς ἐκθέσω τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους εἶμαι τώρα εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν. Ἄλλωστε ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ τοὺς ἐπιδεικτικούς τύπους καὶ τὸ θέμα αὐτὸ δὲν ἀξίζει τόσων πολλῶν μαρτύρων. Ἄλλὰ νομίζω ὅτι δὲν πρᾶττομεν ἐκεῖνα πού θέλομεν, ἀλλὰ ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα μᾶς παρακινοῦν οἱ προϋστάμενοί σας¹, ἐπειδὴ ἐγὼ τούλάχιστον

νὰ διασπάσῃ τὸ φράγμα πού εἶχε θέσει μεταξύ αὐτοῦ καὶ τῶν Νεοκαισαρέων ὁ σαβελλιανίζων ἐπίσκοπος Ἀτάρβιος. Βλ. ἐπιστολὰς 204 καὶ 207 Β' τ.

1. Θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι ἐνεργεῖ ἔναντι τῶν Νεοκαισαρέων ὄχι ὅπως θέλει ὁ ἴδιος, μέ ἀγάπην, ἀλλὰ ὅπως ὁ ἐπίσκοπός των Ἀτάρβιος τὸν ἀναγκάζει, μέ ἀδιαφορίαν.

διαφαίνεσθαι. Ἐπεὶ δὲ πάντων, ὡς ἀκούω, τῶν κατὰ τὴν ὑμετέραν πόλιν τὰ ὄρα διατεθρύλῃται, καὶ εἰσὶ τινες λογοποιοί, δημιουργοὶ τοῦ ψεύδους πρὸς αὐτὸ τοῦτο μεμισθωμένοι, οἳ τὰ ἐμὰ ὑμῖν ἐξηγοῦνται, οὐκ ᾤηθην δεῖν περιδεῖν ὑμᾶς γνώμη πονηρᾶ καὶ φωνῆ ὀνύωσι διδασκομένους, ἀλλ' αὐτὸς εἰπεῖν τὰ ἐμαντοῦ ὅπως ἔχει. Ἐγὼ καὶ διὰ τὴν ἐκ παιδὸς μοι πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο συνήθειαν (ἐνταῦθα γὰρ ἐγράφην παρὰ τῆς ἐμαντοῦ τήβη), καὶ διὰ τὴν μετὰ ταῦτα ἐπὶ πλείστον διατριβήν, ὅτε φεύγων τοὺς πολιτικούς θορύβους, ἐπιτήδειον ἐμφιλοσοφῆσαι διὰ τὴν ἐκ τῆς ἐρημίας ἡσυχίαν τὸ χωρίον τοῦτο καταμαθὼν, πολλῶν ἐτῶν ἐφεξῆς ἐνδιέτριψα χρόνον, καὶ διὰ τὴν νῦν τῶν ἀδελφῶν ἐνοίκησιν βραχείας ἀναπνοῆς ἐκ τῶν κατεχουσῶν ἡμᾶς ἀσχολιῶν ἐπιτυχῶν ἄσμενος ἦλθον ἐπὶ τὴν ἐσχατιὰν ταύτην, οὐχ ὡς ἐτέροις ἐντεῦθεν παρέξων πράγματα, ἀλλ' ὡς αὐτὸς τὴν ἐμαντοῦ θεραπεύσω ἐπιθυμίαν.

2. Τί οὖν χρῆ πρὸς ὄνειρους καταφεύγειν καὶ ὄνειροσκόπους μισθοῦσθαι καὶ ἐν ταῖς πανδήμοις ἐστιάσειν ἡμᾶς ποιῆσθαι παροίμιον διήγημα; Ἐγὼ γάρ, εἰ καὶ παρ' ἄλλοις τισὶν ἦσαν αἱ διαβολαί, ὑμᾶς ἂν τῆς ἐμαντοῦ γνώμης μάρτυρας παρεστησάμην. Καὶ νῦν ἀξιῶ αὐτῶν ἕκαστον τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἀναμνησθῆναι, ὅτε ἐκάλει μὲν ἡμᾶς ἡ πόλις ἐπὶ τὴν τῶν νέων ἐπιμέλειαν, πρεσβεία δὲ παρῆν τῶν παρ' ὑμῖν ἀνδρῶν, οἳ ἐν τέλει μετὰ δὲ ταῦτα ὅπως πανδημεὶ πάντες περιχυθέντες ἡμᾶς τί μὲν οὐχὶ διδόντες, τί δὲ οὐχ ὑπισχνούμενοι; Ὅμως κατασχεῖν ἡμᾶς οὐκ ἠδυνήθησαν. Πῶς οὖν ὁ τότε καλούμενος οὐχ ὑπακούων, νῦν ἐπεχειροῦν ἀκλητος εἰσωθίζεσθαι; Πῶς δὲ ὁ τοὺς ἐπαινοῦντάς με καὶ θαυμάζοντας

2. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βασιλείου Πέτρος, ἡ ἀδελφὴ του Μακρίνα καὶ αἱ ἄλλαι ἀδελφαὶ του διέμεναν εἰς τὸ κτῆμά των εἰς τὸν Πόντον, βορείως τῆς Νεοκαισαρείας, τὸ ὅποιον εἶχαν μεταβάλλει εἰς μοναχικὸν κέντρον.

φροντίζω νὰ ἀγνοοῦμαι περισσότερο ἀπὸ ὅσον φροντίζουν οἱ ματαιόδοξοι νὰ φαίνωνται. Ἐπειδὴ δέ, ὅπως ἀκούω, τὰ αὐτὰ ὅλων τῶν κατοίκων τῆς πόλεώς σας ἔχουν ξεκουφαθῆ καὶ ὑπάρχουν μερικοὶ λογοποιοί, δημιουργοὶ τοῦ ψεύδους μισθωμένοι ἀκριβῶς δι' αὐτὸ τὸ ἔργον, οἱ ὅποιοι ἐρμηνεύουν εἰς σᾶς τὰς σκέψεις μου, δὲν ἐνόμισα ὅτι πρέπει νὰ σᾶς ἀφήσω νὰ διδάσκεσθε ἀπὸ πονηρόν νοῦν καὶ διεφθαρμένην φωνήν, ἀλλ' ἀπεφάσισα νὰ εἴπω ὁ ἴδιος ποῖα εἶναι αἱ γυνῶμαί μου.

Ἐγὼ ἦλθα εὐχαρίστως εἰς τὴν γωνίαν αὐτὴν, μόλις ἤυρα σύντομον ἀναπνοὴν ἀπὸ τὰς ἀσχολίας ποὺ μᾶς κατέχουν. Ἦλθα δὲ εὐχαρίστως λόγῳ τοῦ συνδέσμου μου μετὰ τὸν τόπον αὐτόν ἀπὸ τὴν παιδικὴν μου ἡλικίαν —διότι ἐδῶ ἀνετράφη ἀπὸ τὴν μάμμη μου—, λόγῳ τῆς μετέπειτα κατὰ τὸν περισσότερο χρόνον παραμονῆς μου, ὅταν, ἀποφεύγων τοὺς ἀστικούς θορύβους καὶ ἀντιληφθεὶς ὅτι ἡ τοποθεσία αὐτὴ μετὰ τὴν ἡσυχίαν ἐκ τῆς ἐρημικότητος εἶναι κατάλληλος εἰς τὴν φιλόσοφον ἄσκησιν, παρέμεινα συνεχῶς ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ λόγῳ τῆς ἐδῶ διαμονῆς τῶν ἀδελφῶν μου ². Πρόθεσις μου δὲ δὲν ἦτο νὰ δημιουργήσω ἀπὸ ἐδῶ προβλήματα εἰς ἄλλους, ἀλλὰ νὰ ἱκανοποιήσω τὴν ἐπιθυμίαν μου.

2. Ποία ἀνάγκη λοιπὸν ὑπάρχει νὰ καταφεύγουν εἰς ὄνειρα καὶ νὰ μισθώνουν ὄνειροσκόπους καὶ νὰ μᾶς κάμνουν ἀντικείμενον μυθιστορίας κατὰ τὴν κρασοκατάνυξιν εἰς τὰς δημοσίας συνεστιάσεις; Ἐγὼ μάλιστα, ἐὰν αἱ διαβολαὶ αὐταὶ προήρχοντο ἀπὸ ἄλλους, θὰ ἐπεκαλούμην σᾶς ὡς μάρτυρας περὶ τῶν γνωμῶν μου. Καὶ τῶρα ἔχω τὴν ἀξίωσιν ὁ καθένας σας νὰ ἐνθυμηθῆ τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα γεγονότα, ὅταν ἡ πόλις σας μᾶς ἐκαλοῦσε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων καὶ ἦλθαν εἰς ἐμὲ ὡς πρέσβεις οἱ προύχοντες ἀπὸ τοὺς ἀνδρας σας· ἀργότερα πῶς ἐξεχύθησαν ὅλοι πρὸς ἡμᾶς; Καὶ τί δὲν μᾶς προσέφεραν, τί δὲν μᾶς ὑπέσχοντο; Ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μᾶς κερδίσουν.

Πῶς λοιπὸν ἐγὼ ποὺ δὲν ἠρχόμην τότε προσκαλούμενος, θὰ ἐπιχειροῦσα τῶρα νὰ εἰσβάλω ἀπρόσκλητος; Πῶς δὲ ἐγὼ ποὺ ἀπέφευγα τοὺς ἐπαινοῦντας καὶ θαυμάζοντάς με ἐπρόκειτο

ἀποφεύγων, ἔμελλον νῦν διώκειν τοὺς διαβάλλοντας; Μὴ οἰηθήτε, ὡς ἄριστοι οὐχ οὕτως εἶδονα τὰ ἡμέτερα. Οὔτε γὰρ ἂν τις ἀκυβερνήτου πλοίου σωφρονῶν ἐπιβαίῃ οὔτε Ἐκκλησία παραβάλοι ἢ τὸν κλύδωνα καὶ τὴν ζάλην αὐτοὶ οἱ ἐπὶ τῶν οἰάκων καθεζόμενοι ἐμποιοῦσι. Πόθεν γὰρ γέγονε θορύβου πλήρης ἡ πόλις ὅτε οἱ μὲν ἔφευγον οὐδενὸς διώκοντος, οἱ δὲ ὑπεξήσσαν οὐδενὸς ἐπιόντος, χρησμολόγοι δὲ καὶ ὄνειροσκόποι πάντες ἐμορμολύττοντο; Πόθεν ἄλλοθεν ταῦτα; Ἡ οὐχὶ καὶ παιδὶ γνώριμον ὅτι ἐκ τῶν ἡγουμένων τοῦ πλήθους; Ὡν τὰς αἰτίας τῆς ἐχθρας ἐμοὶ μὲν οὐκ εὐπρεπὲς λέγειν, ὑμῖν δὲ συνορᾶν καὶ πᾶν ῥάδιον. Ὅταν γὰρ ἡ μὲν πικρία καὶ ἡ διάστασις μηδεμίαν ἔχη ὑπερβολὴν εἰς χαλεπότητα, ἡ δὲ τῆς αἰτίας ἐξήγησις ἀνυπόστατος παντελῶς καὶ καταγέλαστος ἢ, δῆλόν ἐστι τῆς ψυχῆς τὸ ἀρρώστημα ἀλλοτρίοις μὲν ἀγαθοῖς ἐπισυμβαῖνον, οἰκεῖον δὲ καὶ πρῶτον κακὸν ὑπάρχον τῷ κεκτημένῳ. Οἷς καὶ ἄλλο δὴ τι χαρίεν πρόσσεστιν. Ἀμυσσόμενοι γὰρ ἐν τῷ βάθει καὶ ὀδυνώμενοι ἐκλαλήσαι τὴν συμφορὰν ἔπὸ τῆς αἰσχύνης οὐκ ἐπιτρέπονται. Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ ἐκ τῶν πρὸς ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ λοιποῦ βίου γνώριμόν ἐστι τῆς ψυχῆς αὐτῶν τὸ πάθημα. Εἰ δὲ καὶ ἀγνοοῖτο, οὐ μεγάλη ζημία τοῖς πράγμασι. Τὴν δὲ ἀληθεστάτην αἰτίαν δι' ἣν φευκτὴν ἡμῶν τὴν συντυχίαν τίθενται, λανθάνουσιν ἴσως τοὺς πολλοὺς ὑμῶν, ἐγὼ διδάξω. Ἀλλ' ἀκούσατε.

3. Πίστεως διαστροφή παρ' ὑμῖν μελετᾶται ἐχθρὰ μὲν τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ εὐαγγελικοῖς δόγμασιν, ἐχθρὰ δὲ τῇ παραδόσει

3. Εἰς τὸ ἀκουσμα τῆς πληροφορίας ὅτι ὁ Βασίλειος ἔρχεται εἰς τὴν Νεοκαισάρειαν ἐδημιουργήθη πανικός εἰς τοὺς ἐκεῖ κληρικούς καὶ εἰς τὸν λαόν, προφανῶς τὴν μερίδα πού ἐνδιεφέρετο πολὺ διὰ τὰ ἐκκλησιαστικά

τώρα νά διώξω τοὺς διαβάλλοντας; Μὴ τὸ φαντασθῆτε αὐτό, ὦ ἄριστοι· δὲν εἶναι τόσον φθηνή ἢ συμπεριφορὰ μου. Κανεὶς σώφρων ἄνθρωπος δὲν εἶναι διατεθειμένος οὔτε εἰς ἀκυβέρνητον πλοῖον νά ἐπιβῆ ὅτε εἰς Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν προκαλοῦν τρικυμίαν καὶ ταραχὴν οἱ ἴδιοι οἱ κυβερνεῖται της, νά πλησιάσῃ. Ἐκ τούτου πράγματι ἐγένεσε μὲ θόρυβον ὅλη ἡ πόλις, ὅταν ἄλλοι μὲν ἔφευγαν χωρὶς νά τοὺς διώκῃ κανεὶς, ἄλλοι δὲ ἐξήρχοντο εἰς ἄμυναν χωρὶς νά ἐπιτίθεται κανεὶς, ὅλοι δὲ οἱ χρησιμολόγοι καὶ δνειροσκόποι διέσπειραν τὸν φόβον³; Ἐκ τούτου ἄλλοι προῆλθαν αὐτά; ἢ μήπως δὲν εἶναι γνωστὰ καὶ εἰς τὰ παιδιὰ ὅτι προῆλθαν ἀπὸ τοῦ ἡγέτας τοῦ πλήθους;

Τὰ αἷτια τῆς ἐχθρας αὐτῶν⁴ εἰς ἐμὲ μὲν δὲν εἶναι εὐπρεπὲς νά φανερώσω, εἰς σᾶς ὅμως εἶναι πολὺ εὐκολόν νά τὰ ἀντιληφθῆτε. Διότι, ὅταν ἡ πικρότης καὶ ἡ διάστασις δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἀνώτερον εἰς ἀγριότητα, ἡ δὲ ἐξήγησις τῆς αἰτίας εἶναι ἐντελῶς ἀνυπόστατος καὶ καταγέλαστος, εἶναι φανερόν ὅτι τὸ ἀρρώστημα τῆς ψυχῆς, ἂν καὶ ἐπηρεάζει τὰ ἀγαθὰ ἄλλων, παραμένει εἰς τὸν κάτοχόν του ὡς οἰκτεῖον καὶ πρωταρχικόν κακόν. Αὐτὰ τὰ πρόσωπα παρουσιάζουν καὶ κάτι ἄλλο χαριτωμένον. Ἐνῶ σκίζονται εἰς τὸ βάθος καὶ θρηνοῦν, δὲν τολμοῦν ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν νά ἐκδηλώσουν πρὸς τὰ ἔξω τὴν συμφορὰν. Τὸ πάθημα αὐτὸ τῆς ψυχῆς των εἶναι γνώριμον ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἑναντι ἡμῶν συμπεριφορὰν των, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην διαγωγὴν των. Καὶ ἂν ἠγνοεῖτο δέ, δὲν θά ἦτο μεγάλη ζημία εἰς τὰ πράγματα. Τὴν δὲ ἀληθεστάτην αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἀποφεύγουν τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ ἡμᾶς, διαφεύγουσαν ἴσως τοὺς πολλοὺς ἀπὸ σᾶς, θά σᾶς γνωστοποιήσω ἐγώ. Ἀκούσατε λοιπόν.

3. Μεταξύ σας μελετᾶται διαστροφή τῆς πίστεως, ἐχθρική μὲν πρὸς τὰ ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά δόγματα, ἐχθρική

ζητήματα. Φαίνεται ὅτι ἐφοβήσαν ὅτι ὁ Βασίλειος ἠτοιμάζετο νά ἐγκαταστήσῃ ἄλλον ἐπίσκοπον εἰς τὴν πόλιν, ἀντὶ τοῦ Ἀταρβίου.

4. Δηλαδὴ τοῦ Ἀταρβίου.

τοῦ μεγάλου ὡς ἀληθῶς Γρηγορίου καὶ τῶν ἐφεξῆς ἀπ' ἐκείνου μέχρι τοῦ μακαρίου Μουσωνίου οὗ τὰ διδάγματα ἔναυλά ἐστιν ἔτι καὶ νῦν ὑμῖν δηλονότι. Τὸ γὰρ τοῦ Σαβελλίου κακὸν πάλαι μὲν κινήθην, κατασβεσθὲν δὲ παρὰ τῶν πατέρων, ἐπιχειροῦσι νῦν ἀνανεοῦσθαι οὗτοι οἱ φόβῳ τῶν ἐλέγχων τοὺς καθ' ἡμῶν ὀνειρούρους πλάττοντες. Ἄλλ' ὑμεῖς τὰς οἰνοβαρεῖς κεφαλὰς, ἃς ὁ ἐκ τῆς κραιπάλης ἀναφερόμενος ἀτμός, εἶτα ἐγκυμαίνων, καταφαντάζει, χαίρειν ἀφέντες, παρὰ τῶν ἐγρηγορότων ἡμῶν καὶ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον μὴ δυναμένων ἡσυχάζειν τὴν βλάβην ὑμῶν ἀκούσατε. Ἰουδαϊσμός ἐστιν ὁ σαβελλισμός ἐν προσχήματι Χριστιανισμοῦ τῷ εὐαγγελικῷ κηρῦγματι ἐπεισαγόμενος. Ὁ γὰρ ἐν πρᾶγμα πολυπρόσωπον λέγων Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ μίαν τῶν τριῶν τὴν ὑπόστασιν ἐκτιθέμενος, τί ἄλλο ποιεῖ ἢ οὐχὶ ἀρνεῖται μὲν τὴν προαιώνιον τοῦ Μονογενοῦς ὑπαρξιν; Ἀρνεῖται δὲ καὶ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίαν, τὴν εἰς ἄδου κάθοδον, τὴν ἀνάστασιν, τὴν κρίσιν, ἀρνεῖται δὲ καὶ τὰς ἰδιαζούσας τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας. Παρὰ δὲ ὑμῖν νῦν καὶ νεανικώτερα ἀκούω τολμᾶσθαι τοῦ ματαιόφρονος Σαβελλίου. Λέγουσι γάρ, ὡς οἱ ἀκηκοότες φασί, διατείνεσθαι τοὺς παρ' ὑμῖν σοφοὺς καὶ λέγειν ὅτι ὄνομα τοῦ Μονογενοῦς οὐ παραδέδοται, ὄνομα δὲ τοῦ ἀντικειμένου ἐστί, καὶ ἐπὶ τούτῳ γάνυσθαι μὲν καὶ μέγα φρονεῖν ὡς ἐπὶ οἰκείῳ εὐρήματι. Εἴρηται γάρ, φησὶν· «Ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου καὶ οὐκ ἐλάβετε με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ἰδίῳ ὀνόματι, ἐκεῖνον λήψετε». Καὶ διὰ τὸ εἰρηῆσθαι· «Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ

5. Πρόκειται πάλιν περὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ, θεμελιωτοῦ τῆς Ἐκκλησίας Νεοκαισαρείας.

6. Ὁ ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας Μουσώνιος ἀπέθανε τὸ 368, ἦτοι προσφάτως τότε.

δὲ εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ μεγάλου πράγματι Γρηγορίου⁵ καὶ τῶν διαδόχων του μέχρι τοῦ μακαρίου Μουσωνίου⁶, τοῦ ὁποίου τὰ διδάγματα εἶναι προφανῶς ἀκόμη ἕναυλα εἰς τὰ αὐτιά σας. Πράγματι αὐτοὶ ποὺ πράττουν τώρα τὰ φαντασιοκοπήματα ἐναντίον μας ἀπὸ φόβον τοῦ ἐλέγχου ἐπιχειροῦν ν' ἀνανεώσουν τὴν αἵρεσιν τοῦ Σαβελλίου, ποὺ εἶχε κινήθῃ παλαιὰ καὶ κατασβεσθῇ ἀπὸ τοὺς πατέρας. Ἄλλὰ σεῖς ἀφήνοντες ἡσυχους τὰς μεθυσμένας κεφαλὰς, τὰς ὁποίας γεμίζει μὲ φαντασίας ὁ ἀπὸ τὴν κραιπάλην ἀναδύομενος καὶ ἔπειτα ἀναδεδυόμενος ἀτμός, ἀκούσατε τὴν βλάβην ποὺ σᾶς προκαλοῦν ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἀγρύπνους καὶ μὴ δυναμένους νὰ ἡσυχάσουν διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Ὁ σαβελλιανισμὸς εἶναι Ἰουδαϊσμὸς εἰσβάλλων εἰς τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ὀνομάζει ἕνα πολυπρόσωπον ὄν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ὀρίζει μίαν τὴν ὑπόστασιν καὶ τῶν τριῶν, τί ἄλλο κάμνει, παρὰ ἀρνεῖται τὴν προαιώνιον ὕπαρξιν τοῦ Μονογενοῦς, ἀρνεῖται τὴν σωτηριώδη ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τὴν εἰς ἄδου κάθοδον, τὴν ἀνάστασιν, τὴν κρίσιν, ἀρνεῖται δὲ καὶ τὰς ἰδιαιζούσας ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος;

Ἄκουω δὲ τώρα ὅτι εἰς σᾶς ἐκεῖ τολμῶνται καὶ χειρότεροι διδασκαλῖαι ἀπὸ τοῦ ματαιόφρονος Σαβελλίου. Λέγουν πράγματι, ὅπως βεβαιώνουν οἱ ἀκούσαντες, ὅτι οἱ αὐτοῦ σοφοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἔχει παραδοθῆ ὄνομα τοῦ Μονογενοῦς, ἀλλ' ἔχει παραδοθῆ ὄνομα τοῦ ἀντικειμένου⁷, χαίρουν δὲ διὰ τοῦτο καὶ ὑπερηφανεύονται ὡσάν νὰ εἶναι ἰδικόν των εὐρημα. Διότι λέγει, «ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου καὶ οὐκ ἐλάβετέ με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ἰδίῳ ὀνόματι, ἐκεῖνον λήψεσθε»⁸. Καὶ ἐπειδὴ ἔχει λεχθῆ, «μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ

7. Ἐννοεῖ προφανῶς τὸν διάβολον, τοῦ ὁποίου τὸ παραδοθὲν εἰς τὴν Γραφὴν ὄνομα εἶναι ἔωσφόρος.

8. Ἰω. 5,43.

τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», δηλόν ἐστι, φασίν, ὅτι ἐν ἐστὶν ὄνομα. Οὐ γὰρ εἴρηται ὅτι εἰς τὰ ὀνόματα, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα.

4. Ταῦτα ἐρυθριῶν ἔγραφον ὑμῖν, ὅτι ἀφ' αἵματος ἡμετέρου εἰσὶν οἱ τούτοις ἔνοχοι, καὶ καταστενάζων τῆς ἔμαντοῦ ψυχῆς, ὅτι ἀναγκάζομαι, ὥσπερ οἱ πρὸς δύο πυκτεύοντες, τὰς ἐφ' ἑκάτερα τοῦ λόγου παρατροπὰς κρούων τοῖς ἐλέγχοις καὶ καταβάλλων, τὴν προσήκουσαν ἰσχὺν ἀποδιδόναι τῇ ἀληθείᾳ. Ἐντεῦθεν γὰρ ἡμᾶς ὁ Ἀνόμοιος σπαράσσει, ἐτέρωθεν δέ, ὡς ἔοικεν, ὁ Σαβέλλιος. Ἄλλ' ὑμᾶς παρακαλῶ τοῖς βδελυροῖς τούτοις καὶ μηδένα παρατρέφαι δυναμένοις σοφίσμασι μὴ προσέχειν τὸν νοῦν· εἰδέναι δὲ ὅτι ἐστὶ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, αὐτὸ τὸ καλεῖσθαι αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὸν Πέτρου λόγον· «Οὐδέ ἐστιν ἕτερον ὄνομα ὑπὸ τὸν οὐρανόν, τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς». Πρὸς δὲ τὸ ὅτι· «Ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου», ἐκείνο εἰδέναι χρὴ ὅτι ἀρχὴν ἑαυτοῦ καὶ αἰτίαν ἐπιγραφόμενος τὸν Πατέρα ταῦτα λέγει. Εἰ δὲ εἴρηται· «Πορευθέντες βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», οὐ παρὰ τοῦτο χρὴ νομίζειν ἐν ἡμῖν ὄνομα παραδεδῶσθαι. Ὡς γὰρ ὁ εἰπὼν Παῦλος καὶ Σιλονανὸς καὶ Τιμόθεος τρία μὲν εἶπεν ὀνόματα, συνέδησε δὲ αὐτὰ ἀλλήλοις διὰ τῆς συλλαβῆς· οὕτως ὁ εἰπὼν «ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος», τρία εἰπὼν συνέπλεξεν αὐτὰ τῷ συνδέσμῳ, ἐκάστῳ ὀνόματι ἴδιον ὑποβεβλήσθαι τὸ σημαινόμενον ἐκδιδάσκων, διότι πραγμάτων ἐστὶ σημαντικὰ τὰ ὀνόματα. Τὰ δὲ πράγματα ἰδιαίξουσιν καὶ αὐτοτελεῖ τὴν ὑπαρξίν ἔχειν οὐδεὶς τῶν καὶ μικρὸν με-

9. Ματθ. 28,19.

10. Καὶ διὰ τὰ τρία πρόσωπα τῆς Τριάδος δηλαδή.

11. Ὁ Ἀτάβριος ἦτο συγγενῆς τοῦ Βασιλείου.

καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»⁹, εἶναι φανερόν κατὰ τὴν γνώμη των ὅτι ἓνα ὄνομα ὑπάρχει¹⁰. Διότι δὲν ἐλέχθη «εἰς τὰ ὀνόματα» ἀλλ' «εἰς τὸ ὄνομα».

4. Καθὼς σᾶς γράφω αὐτά, κοκκινίζω, διότι οἱ ἔνοχοι αὐτῶν τῶν δοξασιῶν προέρχονται ἀπὸ ἰδικὸν μας αἷμα¹¹ καὶ στενάζω ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου ποὺ ἀναγκάζομαι, ὅπως οἱ πυγμαχοῦντες μὲ δύο ἀντιπάλους¹², κτυπῶ μὲ τοὺς ἐλέγχους τὰς παρατροπὰς τοῦ λόγου καὶ πρὸς τὰς δύο πλευρὰς καὶ ἀνασκευάζω αὐτάς, ν' ἀποδίδω τὴν ἀρμόζουσαν ἰσχύν εἰς τὴν ἀλήθειαν. Διότι ἀπὸ ἐδῶ μᾶς σπαράσσει ὁ ἀνόμοιος, ἀπὸ ἐκεῖ δέ, ὅπως φαίνεται ὁ Σαβέλλιος. Παρακαλῶ ὅμως σᾶς νὰ προσέχετε αὐτά τὰ σοφίσματα, τὰ βδελυρὰ καὶ μὴ δυνάμενα νὰ ἐξαπατήσουν κανένα, νὰ γνωρίζετε δὲ ὅτι ὑπάρχει τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα,¹³ αὐτὸ ποὺ εἶναι ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι κατὰ τὸν λόγον τοῦ Πέτρου, «δὲν ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα ὑπὸ τὸν οὐρανόν, δεδομένον εἰς ἀνθρώπους, διὰ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ σωθῶμεν»¹⁴. Ὡς πρὸς τὸ ὅτι δὲ «ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου», πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ἐκεῖνο, ὅτι λέγει ταῦτα διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἀρχὴν καὶ αἰτίαν αὐτοῦ τὸν Πατέρα. Ἐὰν δὲ ἔχει λεχθῆ, «πορευθέντες βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ νομίζωμεν ὅτι ἓνα μόνον ὄνομα μᾶς ἔχει παραδοθῆ. Ὅπως δηλαδὴ ὁ εἰπὼν «Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος» εἶπε τρία ὀνόματα καὶ τὰ συνέδεσε μεταξύ των μὲ τὸν σύνδεσμον, οὕτως ὁ εἰπὼν «ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος», λέγων τρία τὰ ἤνωσε μὲ τὸν σύνδεσμον, διδάσκων μὲ αὐτὸ ὅτι εἰς κάθε ὄνομα ἐνυπάρχει ἰδιαιτέρα ἔννοια, διότι τὰ ὀνόματα εἶναι σημαντικὰ πραγμάτων. Ὅτι δὲ τὰ πράγματα ἔχουν ἰδιαιτέραν καὶ αὐτοτελεῆ ὑπαρξιν κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν καὶ μικρὸν ἔστω νοῦν

12. Οἱ ἀντίπαλοι τοὺς ὁποίους πολεμεῖ ὁ Βασίλειος εἶναι ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ οἱ Ἀρειανοί, ἰδίως οἱ Ἀνόμοιοι, ἀπὸ τὰ δεξιὰ οἱ Σαβελλιανισταί.

13. Φιλιπ. 2,9.

14. Πράξ. 4, 12.

τεχόντων τοῦ φρονεῖν ἀμφιβάλλει. Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος φύσις μὲν ἡ αὐτὴ καὶ θεότης μία, ὀνόματα δὲ διάφορα περιωρισμένας καὶ ἀπηρτισμένας τὰς ἐννοίας ἡμῖν παριστῶντα. Ἀμήχανον γάρ, μὴ ἐν τοῖς ἐκάστου ἰδιώμασι τὴν διάνοιαν γενομένην ἀσύγχυτον, δυνηθῆναι Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι τὴν δοξολογίαν ἀποπληρῶσαι. Ἐὰν μὲν οὖν ἄρῶνται μὴ λέγειν ταῦτα μηδὲ διδάσκειν οὕτω, κατῶρθῶται ἡμῖν τὰ σπουδαζόμενα. Καίτοι χαλεπὴν αὐτοῖς οὖσαν ὄρω τὴν ἄρνησιν, διὰ τὸ πολλοὺς ἔχειν τῶν λόγων τούτων τοὺς μάρτυρας. Πλὴν ἀλλ' οὐ σκοποῦμεν τὰ παρελθόντα, τὰ παρόντα μόνον ὑγιαινέτωσαν. Ἐὰν δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένωσιν, ἀνάγκη καὶ πρὸς ἄλλας Ἐκκλησίας ἐκβοῆσαι ἡμᾶς τὴν καθ' ὑμᾶς συμφορὰν καὶ ποιῆσαι παρὰ πλειόνων ἐπισκόπων γράμματα ὑμῖν ἀφικέσθαι, τὸ μέγεθος τοῦτο τῆς ὑποκατασκευαζομένης ἀσεβείας καταρρηγνύντα. Ἡ γὰρ προῦργον τι ἔσται εἰς τὴν σπουδὴν ἢ πάντως ἢ παροῦσα διαμαρτυρία ἀφήσιν ἡμᾶς τῆς αἰτίας ἐπὶ τοῦ κριτηρίου.

5. Ἡδὴ δὲ καὶ ἐν συντάγμασιν οἰκείοις κατεβάλοντο τοὺς λόγους τούτους· οὕσπερ καὶ ἀπέστειλαν πρῶτον τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ Μελετίῳ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ λαβόντες παρ' αὐτοῦ τὰς προσηκούσας ἀποκρίσεις, ὡς αἱ τῶν τεράτων μητέρες ἐπαισχυνόμεναι τοῖς πηρώμασι τῆς φύσεως, οὕτω καὶ αὐτοὶ τὰς αἰσχυρὰς ἑαυτῶν ὠδίνας τῷ προσήκοντι σκότῳ κατακρύψαντες τιθηνοῦνται. Καθῆκαν δὲ τινα πείραν δι' ἐπιστολῆς καὶ πρὸς τὸν ὁμόφυχον ἡμῶν Ἀνθιμον τὸν Τυάων ἐπίσκοπον, ὡς ἄρα Γρηγορίου εἰπόντος ἐν Ἐκθέσει πίστεως Πατέρα καὶ Υἱὸν ἐπινοία μὲν εἶναι δύο, ὑποστάσει δὲ ἓν. Τοῦτο δὲ ὅτι οὐ δογματικῶς εἴρηται, ἀλλ' ἀγω-

15. Τὸν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας Μελέτιον, φίλον τοῦ Βασιλείου καὶ ἐξόριστον τότε εἰς τὴν γενέτειράν του.

16. Ὁ Βασίλειος εἶχε φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸν Ἀνθιμον, πλὴν μικρᾶς

δὲν ἀμφιβάλλει. Τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἢ μὲν φύσις καὶ θεότης εἶναι μία, τὰ ὀνόματα δὲ εἶναι διάφορα, παριστάνοντα εἰς ἡμᾶς διακεκριμένας καὶ πλήρεις τὰς ἐννοίας. Εἶναι δὲ ἀδύνατον εἰς τὴν διάνοιαν νὰ ἀποδώσῃ τὴν πρέπουσαν δοξολογίαν εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐὰν δὲν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν σύγχυσιν ὡς πρὸς τὰ ἰδιώματα τοῦ καθενός.

Ἐὰν λοιπὸν ἀρνοῦνται ὅτι λέγουν ἢ διδάσκουν αὐτὰ, ὁ σκοπὸς μας ἐξεπληρώθη. Βλέπω ὁμως δύσκολον τὴν ἄρνησίν των, διότι ἔχω πολλοὺς μάρτυρας τῶν λόγων τούτων. Ἄλλὰ δὲν μᾶς ἀπασχολοῦν τώρα τὰ περασμένα, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ὑγιῆ τὰ παρόντα. Ἐὰν δὲ ἐπιμένουν εἰς τὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωστοποιήσωμεν καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας τὴν συμφορὰν ποὺ σᾶς εὔρε καὶ νὰ προκαλέσωμεν νὰ ἔλθουν εἰς σᾶς γράμματα ἀπὸ περισσοτέρους ἐπισκόπους, διὰ νὰ θραύσουν τὸν ὄγκον αὐτὸν τῆς κρυφίως κατασκευαζομένης ἀσεβείας. Ἡ παροῦσα δὲ διαμαρτυρία ἢ θὰ ἀποβῆ ὠφέλιμος εἰς τὸν σκοπὸν μας ἢ πάντως θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ τῆς κατηγορίας ἐνώπιον τοῦ θεοῦ κριτηρίου.

5. Ἦδη δὲ ἔχουν καταστρώσει τοὺς λόγους τούτους καὶ εἰς συγγράμματά των, τὰ ὁποῖα καὶ ἀπέστειλαν πρῶτον εἰς τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ Μελέτιον τὸν ἐπίσκοπον ¹⁵ καὶ, ἀφοῦ ἔλαβαν ἀπὸ αὐτὸν τὰς δεούσας ἀπαντήσεις, ὅπως αἱ μητέρες τῶν τεράτων ἐντρεπόμεναι ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα τῆς φύσεως, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἀνατρέφουν τὰ αἰσυχρὰ γεννήματά των κρύπτοντες αὐτὰ εἰς τὸ ἀπαραίτητον σκότος. Κατέβαλαν ἐπίσης κάποιαν προσπάθειαν ἐπαφῆς δι' ἐπιστολῆς καὶ μὲ τὸν ὁμόφυχόν μας Ἀνθιμον, ἐπίσκοπον Τυάνων ¹⁶, ὅπου ἔγραφαν ὅτι τάχα ὁ Γρηγόριος εἰς τὴν Ἐκθεσιν Πίστεως εἶπεν ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι κατ' ἐννοίαν μὲν δύο, καθ' ὑπόστασιν δὲ πραγματικὴν ἓνα. Αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι μακαρίζουν ἑαυτοὺς διὰ τὴν λεπτότη-

περιόδου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς διαιρέσεως τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο διοικήσεις.

νιστικῶς ἐν τῇ πρὸς Αἰλιανὸν Διαλέξει, οὐκ ἠδυνήθησαν συνιδεῖν οἱ ἐπὶ λεπτότητι τῶν φρενῶν ἑαυτοὺς μακαρίζοντες. Ἐν ἧ πολλὰ τῶν ἀπογραφαμένων ἐστὶ σφάλματα, ὡς ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων δείξομεν ἡμεῖς, εἰάν ὁ Θεὸς θέλη. Ἐπειτα μέντοι τὸν Ἑλληνα πείθων οὐχ ἠγεῖτο χρῆναι ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τὰ ῥήματα, ἀλλ' ἐστὶν ὅπη καὶ συνδιδόναί τῳ ἔθει τοῦ ἐναγομένου, ὡς ἂν μὴ ἀντιτεῖνοι πρὸς τὰ καίρια. Διὸ δὴ καὶ πολλὰς ἂν εὔροις ἐκεῖ φωνὰς τὰς νῦν τοῖς αἵρετικοῖς μεγίστην ἰσχὺν παρεχομένας, ὡς τὸ κτίσμα καὶ τὸ ποίημα καὶ εἴ τι τοιοῦτον. Πολλὰ δὲ καὶ περὶ τῆς πρὸς τὸν ἀνθρώπου συναφείας εἰρημένα εἰς τὸν περὶ τῆς θεότητος ἀναφέρουσι λόγον οἱ ἀπαιδευτῶς τῶν γεγραμμένων ἀκούοντες, ὅποῖόν ἐστι καὶ τοῦτο τὸ παρὰ τούτων περιφερόμενον. Εὖ γὰρ εἰδέναι χρῆ ὅτι ὡσπερ ὁ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας μὴ ὁμολογῶν εἰς πολυθεῖαν ἐκπίπτει, οὕτως ὁ τὸ ἰδιάζον τῶν ὑποστάσεων μὴ διδοὺς εἰς τὸν ἰουδαϊσμὸν ὑποφέρεται. Δεῖ γὰρ τὴν διάνοιαν ἡμῶν οἴονεῖ ἐπερσεῖσαν ὑποκειμένῳ τινὶ καὶ ἐναργεῖς αὐτοῦ ἐντυπωσαμένην τοὺς χαρακτῆρας, οὕτως ἐν περινοίᾳ γενέσθαι τοῦ ποθουμένου. Μὴ γὰρ νοήσαντας τὴν πατρότητα μηδὲ περὶ ὃν ἀφώρισται τὸ ἰδίωμα τοῦτο ἐνθυμηθέντας, πῶς δυνατόν Θεοῦ Πατρὸς ἔννοιαν παραδέξασθαι; Οὐ γὰρ ἐξαρκεῖ διαφορὰς προσώπων ἀπαριθμήσασθαι, ἀλλὰ χρῆ ἕκαστον πρόσωπον ἐν ὑποστάσει ἀληθινῇ ὑπάρχον ὁμολογεῖν. Ἐπεὶ τὸν γε ἀνυπόστατον τῶν προσώπων ἀναπλασμὸν οὐδὲ Σαβέλλιος παρητήσατο, εἰπὼν τὸν αὐτὸν Θεόν, ἕνα τῳ ὑποκειμένῳ ὄντα πρὸς τὰς ἐκάστοτε παραπιπτούσας χρεῖας μεταμορφούμενον, νῦν μὲν ὡς Πατέρα, νῦν δὲ ὡς Υἱόν, νῦν δὲ ὡς Πνεῦμα Ἁγίον διαλέγεσθαι. Ταύτην πάλαι κατασβεσθεῖσαν τὴν πλάνην ἀνανεοῦνται νῦν οἱ τῆς ἀνωνύμου ταύτης αἵρέσεως ἐφευρεταί, οἱ τὰς

17. Ὁ Διάλογος πρὸς Αἰλιανόν, εἰδωολόατρη, ἐχάθη.

τα σκέψεως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κατανοήσουν ὅτι τοῦτο δὲν ἐλέχθη δογματικῶς ἀλλὰ ἀντιρρητικῶς εἰς τὸν Διάλογον πρὸς Αἴλιανόν ¹⁷. Εἰς τὸν Διάλογον αὐτὸν ὑπάρχουν πολλὰ σφάλματα τῶν ἀντιγραφῶν, ὅπως θὰ ἀποδείξωμεν μὲ τὰς ἰδίας τὰς λέξεις, ἐὰν θέλῃ ὁ Θεός. Ἐξ ἄλλου, προσπαθῶν νὰ πείσῃ ἓνα εἰδωλολάτριν, δὲν ἐνόμισεν ὁ Γρηγόριος ὅτι χρειάζεται ν' ἀκριβολογήσῃ εἰς τὰς ἐκφράσεις, ἀλλ' ὅτι ἐνίοτε ἔπρεπε νὰ προσχωρῇ πρὸς τὰς συνηθείας ἐκείνου πού ἤθελε νὰ κερδίσῃ, διὰ νὰ μὴ ἀντιτείνῃ αὐτὸς πρὸς τὰ θεμελιώδη. Διὰ τοῦτο ἄλλωστε ἠμπορεῖς νὰ εὕρῃς ἐκεῖ πολλὰς ἐκφράσεις, αἱ ὁποῖαι προσφέρουν τώρα πολλήν ἰσχὺν εἰς τοὺς αἰρετικούς, ὅπως τὸ κτίσμα καὶ τὸ ποῖημα καὶ τὰ παρόμοια. Πολλὰ δὲ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ἔνωσιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅταν τὰ ἀκούουν οἱ ἄδαις, τὰ ἀναφέρουν εἰς τὸ περὶ θεότητος δόγμα· τοιοῦτον εἶναι καὶ αὐτὸ πού περιφέρεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τούτους.

Πρέπει δὲ νὰ γνωρίζῃ κανεὶς ὅτι, ὅπως ἐκεῖνος πού δὲν παραδέχεται τὴν κοινότητα τῆς θείας οὐσίας, ἐκπίπτει εἰς πολυθεΐαν, οὕτω καὶ ὁ ἀπορρίπτων τὴν διάκρισιν τῶν ὑποστάσεων ὀδηγεῖται εἰς τὸν ἰουδαϊσμόν. Ἡ διάνοιά μας ὀφείλει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ποθουμένου μόνον ὅταν στηριχθῇ οὕτως εἰπεῖν εἰς κάποιον ἀντικείμενον καὶ ἀφοῦ ἐντυπώσῃ σαφῶς τοὺς χαρακτῆρας αὐτοῦ. Διότι, ἐὰν δὲν κατανοήσωμεν τὴν πατρότητα καὶ δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ὁποῖον περιορίζεται τὸ ἰδίωμα τοῦτο, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ συλλάβωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ Πατρός; Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς διαφορὰς τῶν προσώπων, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ ὁμολογῶμεν κάθε πρόσωπον ὡς ὑπάρχον εἰς ἀληθινήν ὑπόστασιν. Καθ' ὅσον οὔτε ὁ Σαβέλλιος δὲν ἀπέρριψε τὴν πλασματικὴν ὑπόστασιν τῶν προσώπων, λέγων ὅτι ὁ ἴδιος Θεός πού εἶναι εἰς κατὰ τὸ ὑποκείμενον μεταμορφώνεται κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας, καὶ ὁμιλεῖ ἄλλοτε μὲν ὡς Πατὴρ, ἄλλοτε δὲ ὡς Υἱὸς καὶ ἄλλοτε ὡς Ἅγιον Πνεῦμα. Τὴν πλάνην αὐτὴν, σθησθεῖσαν παλαιότερα, ἀνανεώνουν τώρα οἱ ἐφευρέται τῆς ἀνωρύμου

ὑποστάσεις ἀθετοῦντες καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπαρνούμενοι. Οὗς, ἐὰν μὴ παύσωνται λαλοῦντες κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν, δδύρεσθαι χρῆ μετὰ τῶν ἀρνησιχρίστων.

6. Ταῦτα ἀναγκαίως ὑμῖν διεστείλαμεθα, ἵνα τὰς ἀπὸ τῶν πονηρῶν διδαγμάτων βλάβας φυλάξησθε. Τῷ ὄντι γάρ, εἰ χρῆ τὰς πονηρὰς διδασκαλίας τοῖς ὀλεθρίοις φαρμάκοις ἐξομοιοῦν, ὡς οἱ παρ' ὑμῖν ὄνειροσκοποὶ φασί, ταῦτά ἐστι καὶ κώνειον καὶ ἀκόνιτον καὶ εἴ τι ἕτερον φάρμακον ἀνδροφόνον. Ταῦτα ψυχῶν δηλητήρια, οὐχ οἱ ἡμέτεροι λόγοι, ἅπερ αἱ οἰνόπληκτοι μήνιγγες ἐκβοῶσι πολυφάνταστοι οὔσαι διὰ τὸ πάθος· οὗς, εἴπερ ἐσωφρόνουν, ἐχρῆν εἰδέναι ὅτι ταῖς ἀχράντοις καὶ πάσης κηλίδος κεκαθαρμέναις ψυχαῖς τὸ προφητικὸν ἐνανυῶζει χάρισμα. Οὗτε γάρ κατόπτρῳ ῥυπῶντι δυνατὸν τῶν εἰκόνων δέξασθαι τὰς ἐμφάσεις, οὗτε ψυχὴν ταῖς βιοτικαῖς προειλημμένην μερίμναις καὶ τοῖς ἐκ τοῦ φρονήματος τῆς σαρκὸς ἐπισκοτουμένην πάθει δυνατὸν ὑποδέξασθαι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὰς ἐλλάμψεις. Οὐ γάρ πᾶν ἐνύπνιον εὐθὺς προφητεία, ὡς φησι Ζαχαρίας· «Κύριος ἐποίησε φαντασίαν καὶ ὑετὸν χειμερινόν, διότι οἱ ἀποφθεγγόμενοι ἐλάλησαν κόπους καὶ τὰ ἐνύπνια ψευδῆ ἐλάλουν». Οὗτοι δὲ κάκεινο ἀγνοοῦσιν, οἱ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν ἐνυπνιαζόμενοι κοίτην φιλοῦντες νυστάξαι, ὅτι πολλάκις ἐνέργεια πλάνης ἀποστέλλεται ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. Καὶ ἔστι πνεῦμα ψευδὲς ὃ ἐν τοῖς ψευδοπροφήταις γενόμενον Ἀχαάβ ἐξηπάτησε. Ταῦτα εἰδόμενος ἔδει μὴ τοσοῦτον ὑπεραρθῆναι ὥστε ἐαυτοῖς προφητείαν προσμαρτυρεῖν, οἳ γε δείκνυνται

18. Τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἀταρβίου ποῦ δὲν δέχεται χωριστὸν ὄνομα διὰ τὸν Υἱόν.

19. Ζαχ. 10,1ε.

20. Ἡσ. 29, 8.

21. Ἐφεσ. 2,2.

ταύτης αίρέσεως ¹⁸, οἱ ὅποιοι ἀθετοῦν τὰς ὑποστάσεις καὶ ἀρνοῦνται τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τούτους, ἐὰν δὲν παύσουν νὰ ὀμιλοῦν ἀνόμως κατὰ τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ τοὺς θρηνῶμεν μαζί μὲ τοὺς ἀρνητὰς τοῦ Χριστοῦ.

6. Τὰς ἐξηγήσεις αὐτὰς σᾶς προσεφέραμεν, διὰ νὰ φυλαχθῆτε ἀπὸ τὰς βλάβας τῶν πονηρῶν διδαγμάτων. Πράγματι δέ, ἐὰν χρειασθῆ νὰ παρομοιάσωμεν τὰς πονηρὰς διδασκαλίας μὲ τὰ καταστρεπτικὰ δηλητήρια, ὅπως λέγουν οἱ ὄνειροσκόποι τοῦ τόπου σας, αὐτὰ εἶναι τὸ κώνειον καὶ τὸ ἀκόνιτον καὶ κάθε ἄλλο ἀνθρωποκτόνον φάρμακον. Αὐτὰ εἶναι δηλητήρια τῶν ψυχῶν, ὅχι οἱ ἰδικοί μας λόγοι, τὰ ὅποια οἱ κτυπημένοι ἀπὸ τὸ κρασί μῆνιγγες, φαντασιόπληκτοι λόγῳ τοῦ πάθους, φωνάζουν. Ἄν οὔτοι ἦσαν σωφρονισμένοι, ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν ὅτι τὰς ἀγνὰς καὶ καθαρὰς ἀπὸ κάθε κηλίδα ψυχὰς φωτίζει τὸ προφητικὸν χάρισμα. Διότι οὔτε ἀκάθαρτος καθρέπτης εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῆ τὰς ἀντανακλάσεις τῶν εἰκόνων, οὔτε ψυχὴ κατειλημμένη ἀπὸ βιοτικὰς φροντίδας καὶ σκοτισμένη ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποδεχθῆ τὰς ἐλλάμψεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δὲν εἶναι κάθε ἐνύπνιον προφητεία, ὅπως λέγει ὁ Ζαχαρίας: «ὁ Κύριος ἔκαμε μίαν φαντασίαν καὶ χειμερινὴν βροχὴν, διότι οἱ χρησιμοδῶται ὠμίλησαν διὰ κόπους καὶ ἐλάλησαν ψευδῆ ἐνύπνια» ¹⁹.

Αὐτοὶ δὲ οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι κατὰ τὸν Ἡσαΐαν ὀνειρεύονται καὶ ἀγαποῦν νὰ κοιμῶνται εἰς τὴν κλίνην των ²⁰, ἀγνοοῦν καὶ ἐκεῖνο, ὅτι πολλάκις εἰς τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας ἀποστέλλεται ἐνέργεια πλάνης ²¹. Ὑπάρχει ἐπίσης πνεῦμα ψεύδους, τὸ ὅποιον ἐλθὼν εἰς τοὺς ψευδοπροφήτας ἐξηπάτησε τὸν Ἀχαάβ ²². Γνωρίζοντες αὐτὰ δὲν ἔπρεπε νὰ ἀνυψωθοῦν τόσο πολύ, ὥστε νὰ ἀποδώσουν εἰς ἑαυτοὺς προφητικὸν χάρισμα, αὐτοὶ ποὺ ἀποδεικνύονται ὅτι στεροῦνται τῆς ἀκρι-

καὶ τοῦ οἰωνοσκόπου Βαλαάμ τῆς ἀκριβείας ἀπολειπόμενοι. Ὅς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μωαβιτῶν ἐπὶ μεγίσταις δωρεαῖς μετακληθεῖς οὐκ ἠρέσχετο ἀφεῖναι φωνὴν παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ οὐδὲ ἀράσασθαι τὸν Ἰσραὴλ ὃν οὐκ ἀρᾶται Κύριος. Εἰ μὲν οὖν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου αἱ κατὰ τὸν ὕπνον αὐτῶν φαντασίαι συντρέχουσι, ἀρκείσθωσαν τοῖς Εὐαγγελίοις σὺδemiās βοηθείας ἐκ τῶν ὀνείρων εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν προσδεομένοις. Εἰ δὲ ὁ μὲν Κύριος τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην ἀφῆκεν ἡμῖν καὶ ἐντολὴν καινὴν ἔδωκεν ἡμῖν ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, τὰ δὲ ὀνείρατα μάχην καὶ διάστασιν καὶ ἀγάπης ἀφανισμόν ὑφηγεῖται, μὴ διδόντων καιρὸν τῷ διαβόλῳ διὰ τοῦ ὕπνου ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐπιβαίνειν, μηδὲ κυριώτερα ποιείτωσαν τὰ παρ' αὐτοῦ φαντάσματα τῶν σωτηρίων διδαγμάτων.

216

208. ΕΥΛΑΓΚΙΩ

Μακρὸν ἀπεσιώπησας χρόνον, καὶ ταῦτα λαλίστατος ὢν καὶ μελέτην τοῦτο καὶ τέχνην ποιησάμενος, αἰεὶ τι λαλεῖν καὶ σεαυτὸν δεικνύειν διὰ τῶν λόγων. Ἄλλ' ἔοικεν ἡ Νεοκαισάρεια αἰτία εἶναι σοι τῆς πρὸς ἡμᾶς σιωπῆς. Καὶ εἰκόκαμεν ἀντὶ χάριτος δέχεσθαι τὸ μὴ μνημονεύεσθαι παρὰ τοῖς αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἡ μνήμη οὐκ ἀγαθὴ ἐστίν, ὡς ὁ τῶν ἀκουόντων λόγος. Ἄλλὰ σὺ πάλαι τῶν μισουμένων ἦσθα δι' ἡμᾶς, οὐ τῶν δι' ἑτέρους ἡμᾶς μισεῖν

23. Ἄρ. 22, 11 ἔ.

24. Ἰω. 14, 27.

25. Ἰω. 13, 34.

Ἐπιστολὴ 208. Ἐγρᾶφῃ τὸ 375. Ὁ Εὐλάγκιος ἦτο, ὅπως φαίνεται,

βείας ἀκόμη καὶ τοῦ οἰωνοσκόπου Βαλαάμ²³. Οὗτος μετακληθεὶς ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Μωαβιτῶν μὲ ὑπόσχεσιν μεγάλων δωρεῶν δὲν ἐδέχετο νὰ ἀφήσῃ φωνὴν παρὰ τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ οὔτε νὰ καταρασθῇ τὸν Ἰσραὴλ τὸν ὁποῖον δὲν κατηράσθη ὁ Κύριος.

Ἐάν λοιπὸν αἱ κατὰ τὸν ὕπνον των φαντασίαι συμφωνοῦν μὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, ἃς ἀρκεσθοῦν εἰς τὰ Εὐαγγέλια, διότι δὲν ἔχουν ἀνάγκην τῆς βοήθειας ἀπὸ τὰ ὄνειρα διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀξιοπιστίας. Ἐάν δὲ ὁ μὲν Κύριος ἄφησεν εἰς ἡμᾶς τὴν εἰρήνην του²⁴ καὶ ἔδωσεν εἰς ἡμᾶς καινὴν ἐντολήν, νὰ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους²⁵, τὰ δὲ ὄνειρα ὑποδεικνύουν μάχην καὶ διάστασιν καὶ ἀφανισμόν τῆς ἀγάπης, ἃς μὴ δίδουν καιρὸν εἰς τὸν διάβολον νὰ ἐπιβῇ εἰς τὰς ψυχὰς των διὰ τὸν ὕπνον, καὶ ἃς μὴ καθιστοῦν τὰ ἀπὸ αὐτὸν προερχόμενα φαντάσματα ὡς σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ σωτήρια διδάγματα.

216

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 208
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΛΑΓΚΙΟΝ

Πολὺν καιρὸν ἐκράτησες σιωπὴν, μολονότι εἶσαι λαλίστατος καὶ ἔχεις κάμει μελέτην καὶ ἐπάγγελμα νὰ λέγῃς πάντοτε κάτι καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃς τὸν ἑαυτὸν σου διὰ τῶν λόγων. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ Νεοκαισάρεια εἶναι αἰτία τῆς πρὸς ἡμᾶς σιωπῆς σου. Καὶ φαίνεται νὰ δεχώμεθα τὴν ἔλλειψιν μείας ἀπὸ τοὺς αὐτοῦ ὡσάν χάριν, ἐπειδὴ ἡ μεία δὲν εἶναι ἀγαθὴ, καθὼς βεβαιώνουν οἱ ἀκούοντες. Σὺ ὅμως παλαιότερα ἦσο εἰς ἀπὸ τοὺς μισουμένους ἐξ αἰτίας μας, ὄχι εἰς ἀπὸ τοὺς τολμῶντας νὰ μι-

ρήτωρ εἰς τὴν Νεοκαισάρειαν καὶ φίλος τοῦ Βασιλείου. Τώρα ποῦ οἱ Νεοκαισαρεῖς ἦσαν ὅλοι ἐχθρικοὶ πρὸς τὸν Βασίλειον, ἐσιωποῦσε καὶ αὐτός. Ἡ ἐπιστολὴ θέλει νὰ τοῦ ὑπενθυμίσῃ τὴν παλαιὰν φιλίαν.

ἀνεχομένων. Ὁ αὐτὸς τοίνυν ἔσο καὶ ἐπιστέλλων οὐπερ ἂν ἦς καὶ μεμνημένος ἡμῶν τὰ εἰκότα, εἴ τί σοι μέλει τοῦ δικαίου. Δίκαιον δέ που τῆς ἀγάπης τοῖς ἴσοις ἀμείβεσθαι τοὺς ὑπάρξαντας.

217

51. ΒΟΣΠΟΡΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

1. Πῶς μου οἶει τὴν ψυχὴν ὠδύνησεν ἢ ἀκοή τῆς συκοφαντίας ἐκείνης, ἣν κατέχεάν μου τινες τῶν μὴ φοβουμένων τὸν κριτὴν, δς ἀπολεῖ πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος; "Ὡστε πᾶσαν τὴν νύκτα ἐπὶ τοῖς ῥήμασι τῆς ἀγάπης σου ὀλίγου δεῖν ἄυπνον διαμεῖναι, οὕτω μέσης ἡψατό μου τῆς καρδίας ἡ λύπη." Ὀντως γάρ, κατὰ τὸν Σολομῶντα, «Συκοφαντία ἄνδρα ταπεινοῖ», καὶ οὐδεὶς οὕτως ἀνάλητος ὡς μὴ παθεῖν τὴν ψυχὴν καὶ κατακαμφοθῆναι εἰς γῆν, στόμασιν εἰς ψευδολογίαν εὐκόλοισ παραπεσῶν. Ἀλλὰ γὰρ ἀνάγκη πάντα στέγειν, πάντα ὑπομένειν, τὴν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐκδικησιν ἐπιρρίψαντας τῷ Κυρίῳ, δς οὐ περιόψεται ἡμᾶς, διότι «Ὁ συκοφαντῶν πένητα παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν». Οἱ μέντοι τὸ καινὸν τοῦτο δράμα τῆς καθ' ἡμῶν βλασφημίας συνθέντες ἐοίκασιν παντελῶς ἀπιστεῖν τῷ Κυρίῳ, δς καὶ περὶ ἀργοῦ ῥήματος δώσειν ἡμᾶς λόγον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ἀπεφήνατο. Ἐγὼ δέ,

Ἐπιστολὴ 51. Ἐγράφη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κολωνίας Βοσπόριον, φίλον τούτου. Θέμα τῆς ἐπιστολῆς εἶναι ἡ φήμη ὅτι ὁ Βασιλείος εἶχεν ἀναθεματίσει τὸν ἐπίσκοπον Καισαρείας Διάνιον, ὁ ὁποῖος μάλιστα τὸν εἶχε βαπτίσει. Ὁ Βασιλείος ἀρνεῖται τοῦτο καὶ ἐκθέτει ποῖα ἀκριβῶς ἦτο ἡ στάσις του.

1. Ψαλμ. 5, 7.

σοῦν ἡμᾶς ἐξ αἰτίας ἄλλων. Νὰ μείνης λοιπόν ὁ ἴδιος, νὰ μᾶς γράφῃς ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν εἶσαι καὶ νὰ μᾶς ἐνθυμῆσαι κατὰ τρόπον εὐλογον, ἐὰν σ' ἐνδιαφέρῃ τὸ δίκαιον. Δίκαιον δὲ εἶναι νὰ ἀμείβωνται μὲ ἴσην ἀγάπην ἐκεῖνοι ποὺ ἤρχισαν ν' ἀγαποῦν πρῶτοι.

217

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 51
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΒΟΣΠΟΡΙΟΝ

1. Πόσον νομίζεις ὅτι μοῦ ἐστενοχώρησε τὴν ψυχὴν τὸ ἄκουσμα τῆς συκοφαντίας ἐκείνης, ποὺ μοῦ ἐπέρριψαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μὴ φοβουμένους τὸν κριτὴν, ὁ ὁποῖος θὰ ἀπολέσῃ ὅλους τοὺς λέγοντας ψεῦδη; ¹ "Ὀλην τὴν νύκτα ἔμεινα σχεδὸν ἄυπνος ἀπὸ τοὺς λόγους τῆς ἀγάπης σου· τόσον ἤγγισε τὰ βᾶθη τῆς καρδίας μου ἢ λύπη. Πράγματι δέ, ὅπως λέγει ὁ Σολομῶν, «συκοφαντία ἄνδρα ταπεινοῖ» ², καὶ κανεὶς δὲν εἶναι τόσον ἀνάληγτος ὥστε νὰ μὴ ὑποφέρῃ ψυχικὰ καὶ νὰ μὴ καμφθῇ εἰς τὴν γῆν, ἂν περιπέσῃ εἰς στόματα εὐκόλα εἰς ψευδολογίαν. Ἀλλὰ βεβαίως εἶναι ἀνάγκη ὅλα νὰ τὰ βαστάζωμεν, ὅλα νὰ τὰ ὑπομένωμεν ἀναθέτοντες τὴν φροντίδα δι' ἐκδίκησίν μας εἰς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ μᾶς παραβλέψῃ, διότι «ὁ συκοφαντῶν πένητα παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν» ³.

Κατὰ τὰ ἄλλα οἱ συνθέσαντες τὸ νέον τοῦτο δράμα τῆς ἐναντίον μας βλασφημίας φαίνονται ν' ἀπιστοῦν ἐντελῶς εἰς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος εἶπεν ὅτι θὰ ἀπολογηθῶμεν τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ἀκόμη καὶ δι' ἓνα μάταιον λόγον ⁴. Ἐγὼ δέ, εἰ-

2. Παροιμ. 29,23.

3. Παροιμ. 14, 31.

4. Ματθ. 12, 36.

εἶπέ μοι, τὸν μακαριώτατον Διάνιον ἀνεθεμάτισα; Τοῦτο γὰρ ἡμῶν κατήγγειλαν. Ποῦ ἦ πότε; Τίνων παρόντων; Ἐπὶ ποία προφάσει; Ψιλοῖς ῥήμασιν ἢ ἐγγράφοις; Ἐτέροις ἀκολουθῶν ἢ αὐτὸς κατάρχων καὶ αὐθεντῶν τοῦ τολμήματος; Ὡ τῆς ἀναιδείας τῶν πάντα φθεγγομένων ῥαδίως! Ὡ τῆς καταφρονησεως τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων! Πλὴν εἰ μὴ ἄρα τῷ πλάσματι αὐτῶν καὶ τοῦτο προστραγωδήσουσιν, ὅτι ἐγενόμην καὶ ἔκφρων ποτέ, ὥστε ἀγνοεῖν αὐτὸς τὰ ἑαυτοῦ ῥήματα. Ἐπὶ γὰρ τῶν λογισμῶν ὑπάρχων τῶν ἔμαντοῦ, οὐδὲν οἶδα ποιήσας τοιοῦτον, οὐδὲ προελόμενος τὴν ἀρχήν. Ἄλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον ἔμαντῶ συνεπίσταμαι, ὅτι ἐκ πρώτης ἡλικίας συνετράφην τῷ περὶ αὐτὸν φίλτρῳ, καὶ ἀπέβλεπον πρὸς τὸν ἄνδρα, ὡς μὲν γεραρὸς ἰδεῖν, ὡς δὲ μεγαλοπρεπῆς, ὅσον δὲ ἔχων τὸ ἱεροπρεπὲς ἐν τῷ εἶδει. Ἐπεὶ δέ μοι λοιπὸν καὶ ὁ λόγος παρῆν, τότε δὴ καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν αὐτὸν ἐπεγίνωσκον, καὶ ἔχαιρον αὐτοῦ τῇ συνουσίᾳ, τὸ ἀπλοῦν καὶ γενναῖον καὶ ἐλευθέριον τῶν τρόπων καταμανθάνων καὶ ὅσα ἄλλα ἦν τοῦ ἀνδρὸς ἴδια, ἢ τῆς ψυχῆς ἡμερότης, τὸ μεγαλοφυές τε ὁμοῦ καὶ πρᾶον, τὸ εὐπρεπές, τὸ ἀόργητον, τὸ φαιδρὸν καὶ εὐπρόσιτον τῇ σεμνότητι κεκραμένον. Ὡστε αὐτὸν ἐναριθμῖον εἶχον τοῖς περιφανεστάτοις κατ' ἀρετήν.

2. Περὶ μέντοι τὰ τελευταῖα τοῦ βίου (οὐ γὰρ ἀποκρύφωμαι τάληθές) ἐλυπήθημεν ἐπ' αὐτῷ λύπην οὐκ ἀνεκτὴν, μετὰ πολλῶν τῶν ἐν τῇ πατρίδι φοβουμένων τὸν Κύριον, ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς πίστεως, τῆς ὑπὸ τῶν περὶ Γεώργιον ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως κομισθείσης. Εἶτα, οἷος ἐκεῖνος πραότητι τρόπου καὶ ἐπιεικείᾳ

5. Ὁ Διάνιος ἀπέθανε τὸ 362 καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Εὐσέβιος, προκάτοχος τοῦ Βασιλείου.

6. Γεώργιος ὁ Καππαδόκης, ἀντεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, τοποθετηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρειανοφίλου αὐτοκράτορος Κωνσταντίου.

πέ μου, άνθεμάτισα τόν μακαριώτατον Διάνιον⁵; Διότι δι' αὐτό μέ κατηγορήσαν. Ποῦ ἦ πότε; Ἐπί παρουσίᾳ ποίων; Διά ποίαν ἀφορμήν; Μὲ ἀπλᾶ λόγια ἢ μέ ἔγγραφα; Ἀκολουθῶν ἄλλους ἢ ὁ ἴδιος ἀναλαμβάνων τήν πρωτοβουλίαν καί τήν εὐθύνην τοῦ τολμήματος; Πόσον ἀναιδεῖς εἶναι αὐτοὶ ποῦ εὐκόλα προφέρουν τὰ πάντα! Πόσον καταφρονοῦν τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ! Ἐκτός ἐάν εἰς τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας των προσθέσουν καί αὐτήν τήν τραγωδίαν, ὅτι δηλαδή κάποτε ἔγινα παράφρων, ὥστε ν' ἀγνοῶ τὰ λόγια μου. Διότι, ὅσον εἶμαι εἰς τὰ λογικά μου, δέν γνωρίζω νά ἔκαμα τίποτε τέτοιο οὔτε νά τὸ ἔχω σκεφθῆ κάν. Ἀλλά μᾶλλον ἐκεῖνο γνωρίζω καλά, ὅτι ἀπό τήν παιδικήν μου ἡλικίαν ἀνετράφημ μέ τήν ἀγάπην πρὸς αὐτόν καί ἔβλεπα τόν ἄνδρα μέ θαυμασμόν διὰ τήν ἐπιβλητικότητα τῆς ἐμφανίσεως, τήν μεγαλοπρέπειαν καί τήν ἱεροπρέπειαν τῆς μορφῆς του. Ὅταν δέ ἀπέκτησα καί λογικὴν κρίσιν, τότε τόν ἐγνώρισα καί ἀπό τὰ ψυχικά ἀγαθὰ του καί ἐδοκίμαζα χαρὰν ἀπό τήν συναναστροφήν μαζί του παρατηρῶν τήν γενναιότητα καί εὐγένειαν τῶν τρόπων καί τὰς ἄλλας ιδιότητας τοῦ ἀνδρός, ὅπως εἶναι ἡ ἡμερότης τῆς ψυχῆς, ἡ μεγαλοφυΐα μαζί μέ τήν πραότητα, ἡ εὐπρέπεια, ἡ ἀοργησία, ἡ φαιδρότης καί τὸ εὐπρόσιτον ἀνάμικτον μέ τήν σεμνότητα. Οὕτω τόν εἶχα συγκαταριθμησεῖ εἰς τοὺς περιφημοτέρους διὰ τήν ἀρετὴν ἄνδρας.

2. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ βίου του ὁμως—δέν θά ἀποκρύψω τήν ἀλήθειαν— ἐλυπήθημ δι' αὐτόν ὑπερβολικά, μαζί μέ πολλοὺς συμπατριώτας μας ποὺ σέβονται τόν Κύριον, διὰ τήν ὑπογραφήν τῆς ὁμολογίας πίστεως, ποὺ ἔφεραν οἱ περὶ τόν Γεώργιον⁶ ἀπό τήν Κωνσταντινούπολιν⁷. Ἐπειτα, ὅπως κατεδέχετο αὐτὸς μέ τήν πραότητα καί ἐπιείκειαν τῶν τρό-

7. Τὸ σύμβολον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξέφραζε τὰς ἀπόψεις τῶν Ὁμοίων, δηλαδή τῶν μέσων Ἀρειανῶν. Ἐλεγεν ὅτι ὁ Υἱὸς «εἶναι ὁμοῖος τῷ γεννήσαντι αὐτόν Πατρὶ κατὰ τὰς Γραφάς». Ὁ Διάνιος, χωρὶς ν' ἀντιληφθῆ τήν παρέκκλισιν καί χάριν εἰρηνεύσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, τὸ ὑπέγραψε.

πάντας πληροφορεῖν ἐν σπλάγχνοις πατρικοῖς ἀνεχόμενος, ἤδη καταπεσὼν εἰς τὴν ἀρρωστίαν ὑφ' ἧς καὶ μετῆλθεν ἀπὸ τοῦ βίου, προσκαλεσάμενος ἡμᾶς ἔφη ὑπὸ μάρτυρι τῷ Κυρίῳ συντεθεῖσθαι μὲν τῷ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως γραμματεῖω, μηδὲν δὲ ἐπ' ἀθετή-σει τῆς κατὰ Νίκαιαν ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων ἐκτεθείσης πίστεως προελεσθαι· μηδὲ ἄλλως ἔχειν ἐν τῇ καρδίᾳ ἢ ὡς παρέλαβεν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ εὐχεσθαι μὴ χωρισθῆναι τῆς μερίδος τῶν μακαρίων ἐκείνων ἐπισκόπων, τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτώ, τῶν τὸ εὐσεβὲς κήρυγμα διαγγειλάντων τῇ οἰκουμένη· ὥστε ἡμᾶς λύσαντας πᾶσαν τῶν καρδιῶν τὴν διάκρισιν προσελθεῖν τῇ κοινωνίᾳ καὶ λυπουμένους παύσασθαι. Τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα πρὸς τὸν ἄνδρα τοιαῦτα. Εἰ δέ τις λέγοι τινὰ βλασφημίαν εἰς αὐτὸν ἡμῖν συνεγνω-κέναι, μὴ κατὰ γωνίαν θρυλείτω δουλοπρεπῶς, ἀλλ' εἰς τὸ φανερόν ἀντικαταστάς διελεγχέτω μετὰ παρρησίας.

218

52. ΚΑΝΟΝΙΚΑΙΣ

1. Ὅσον ἠρίασεν ἡμᾶς πρότερον φήμη λυπηρὰ τὰς ἀκοὰς ἡμῶν περιηγήσασα, τοσοῦτον ἠῤῥαυεν ἡμᾶς ὁ θεοφιλέστατος

8. Ἀπὸ αὐτοῦ συνάγεται ὅτι ὁ Βασίλειος τότε, διάκονος ἀκόμη, εἶχε διακόψει τὴν κοινωνίαν μὲ τὸν ἐπίσκοπόν του, καὶ ὅτι ἐκοινώνησεν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του. Ἀλλὰ δὲν τὸν ἀνεθεμάτισε ποτέ.

9. Προφανῶς αἱ διαδόσεις ἀπέβλεπαν εἰς τὸ νὰ κλονίσουν τὴν θέσιν τοῦ Βασιλείου κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ του σταδίου. Ὡς συκοφαντικαὶ δὲ διεσπείροντο κρυφίως.

πων νὰ ἰκανοποιῆ τοὺς πάντας ὡς εὐσπλαγχνικὸς πατὴρ, μόλις ἔπεσεν εἰς τὴν ἀρρώστειαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ἀπέθανε, μᾶς προσεκάλεσε καὶ εἶπε, μὲ μάρτυρα τὸν Κύριον, ὅτι, ἂν καὶ συνεφώνησε μὲν μὲ τὸ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κείμενον, δὲν εἶχε καθόλου σκεφθῆ ν' ἀθετήσῃ τὴν ὁμολογίαν πίστεως ποὺ εἶχε διατυπωθῆ εἰς τὴν Νίκαιαν ἀπὸ τοὺς ἁγίους πατέρας, καὶ ὅτι δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο εἰς τὴν καρδίαν του παρὰ ἐκεῖνο ποὺ παρέλαβεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, καὶ ὅτι εὐχεται μάλιστα νὰ μὴ χωρισθῶμεν ἀπὸ τὴν μερίδα τῶν μακαρίων ἐκείνων ἐπισκόπων, τῶν τριακοσίων δέκα ὀκτώ, οἱ ὅποιοι διεκοίνωσαν τὸ εὐσεβὲς κήρυγμα εἰς τὴν οἰκουμένην. Καὶ μᾶς παρεκάλεσε νὰ ἄρωμεν τὰς ἐπιφυλάξεις μας, νὰ προσέλθωμεν εἰς κοινωνίαν μὲ αὐτὸν καὶ νὰ παύσωμεν νὰ λυπούμεθα ⁸.

Ἡ ἰδική μας λοιπὸν συμπεριφορά πρὸς τὸν ἄνδρα τοιαύτη ἦτο. Ἐάν δὲ κανεὶς ἰσχυρίζεται ὅτι γνωρίζει βλάσφημον λόγον μας ἐναντίον αὐτοῦ, ἅς μὴ τὸν διαδίδῃ δουλοπρεπῶς εἰς τὰς γωνίας, ἀλλ' ἅς ἔλθῃ φανερά ἐνώπιόν μας διὰ νὰ προσπαθήσῃ νὰ μᾶς ἐλέγξῃ μὲ παρρησίαν ⁹.

218

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 52
ΠΡΟΣ ΚΑΝΟΝΙΚΑΣ

1. Ὅσον μᾶς ἔθλιψεν ἢ προηγουμένως ἐνοχλήσασα τὴν ἀκοήν μας λυπηρὰ φήμη, τόσον μᾶς ηὐφρανεν ὁ θεοφιλέστατος

⁸Ἐπιστολὴ 52. Ἐγρᾶφῃ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου καὶ ἴσως πρέπει νὰ συνδυασθῇ μὲ τὴν προηγουμένην. Ἀπευθύνεται εἰς μίαν γυναικείαν μοναχικὴν κοινότητα, ἣ ὁποία δὲν ἐξετίμα ἐπαρκῶς τὸν Βασίλειον, ὅπως καὶ αὐτὸς δὲν ἐξετίμα τὰς μοναχὰς τῆς κοινότητος ταύτης. Ὁ Βοσπόριος ἐμεσολάβησε νὰ ἀρθοῦν αἱ παρανοήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνεφέροντο εἰς τὴν ὀρθότητα τοῦ φρονήματος τῶν δύο πλευρῶν. Ἡ ἐπιστολὴ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελεῖ ἐρμηνείαν τοῦ ὅρου «ὁμοουσίως» τῆς Νικαίας.

ἐπίσκοπος, ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν Βοσπόριος, τὰ χρηστότερα τῆς εὐλαβείας ὑμῶν διηγησάμενος. Ἐφη γάρ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι πάντα ἐκεῖνα τὰ θρυληθέντα ἀνθρώπων εἶναι κατασκευάσματα οὐκ ἀκριβῶς τὴν καθ' ὑμᾶς ἐπισταμένων ἀλήθειαν. Προσετίθει δὲ ὅτι καὶ διαβολὰς εὗρε παρ' ὑμῖν καθ' ἡμῶν ἀνοσίας καὶ τοιαύτας οἷας εἴποιεν ἂν οἱ μὴ ἐκδεχόμενοι καὶ περὶ ἀργοῦ ῥήματος δώσειν λόγον τῷ κριτῇ ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως αὐτοῦ τῆς δικαίας. Ὡστε ἠὲ χαρίστησα τῷ Κυρίῳ αὐτός τε ἰαθεὶς τὴν ἐφ' ὑμῖν βλάβην, ἦν, ὡς ἔοικεν, ἐκ συκοφαντίας ἀνθρώπων ἡμῖν παραδεξάμενος, ὑμᾶς τε ἀκούσας ἀποτεθεῖσθαι τὰς ψευδεῖς περὶ ἡμῶν ὑπολήψεις, ἐξ ὧν ἠκούσατε τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν βεβαιωσαμένου· ὅς ἐν οἷς τὸ καθ' ἑαυτὸν ὑμῖν παρέστησε συναπέδειξε πάντως καὶ τὸ ἡμέτερον. Ἐν γὰρ ἐν ἀμφοτέροις ἡμῖν τὸ τῆς πίστεως φρόνημα, ἐπειδὴ καὶ τῶν αὐτῶν πατέρων κληρονόμοι τῶν κατὰ τὴν Νίκαιαν ποτὲ τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας ἐξαγγελιάντων κήρυγμα· οὗ τὰ μὲν ἄλλα πάντα πᾶσιν ἐστὶν ἀσυκοφάντητα, τὴν δὲ τοῦ ὁμοουσίου φωνὴν, κακῶς παρὰ τινῶν ἐκληφθεῖσαν, εἰσὶ τινες οἱ μὴπω παραδεξάμενοι· οὗς καὶ μέμψαιτο ἂν τις δικαίως καὶ πάλιν μέντοι συγγνώμης αὐτοὺς ἀξιῶσειεν. Τὸ μὲν γὰρ πατράσι μὴ ἀκολουθεῖν καὶ τὴν ἐκείνων φωνὴν κυριωτέραν τίθεσθαι τῆς ἑαυτῶν γνώμης ἐγκλήματος ἄξιον, ὡς ἀυθαδείας γέμον· τὸ δὲ πάλιν ὑφ' ἐτέρων διαβληθεῖσαν αὐτὴν ὑποπτον ἔχειν, τοῦτο δὴ πῶς δοκεῖ τοῦ ἐγκλήματος αὐτοὺς μετρίως ἐλευθεροῦν. Καὶ γὰρ τῷ ὄντι οἱ ἐπὶ Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ συν-

1. Ὁ ἐπίσκοπος Βοσπόριος.

2. Ὁ Παῦλος αὐτός, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, εἶναι ἡγέτης ἀντιτριαδικῆς αἵρέσεως, κατὰ τὴν ὅποιαν ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι πρόσωπα, ἀλλὰ δυνάμεις ἢ ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ. Σειρὰ συνόδων εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἡσυχολήθη μὲ τὴν ὑπόθεσίν του καὶ ἡ τελευταία (270) τὸν κατεδίκασε καὶ τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν ἔδραν του.

3. Ἐπειδὴ τότε δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη σαφὴς διδασκαλία περὶ ὑποστάσεως τριαδικῆς (Πατὴρ Ὁμοῦ Πνεύματος) καὶ οὐσίας (ἀνηκούσης εἰς τὸ σύνολον

ἐπίσκοπος, ὁ ἀδελφὸς μας Βοσπόριος, μεταδώσας εἰς ἡμᾶς τὰς καλυτέρας εἰδήσεις περὶ τῆς εὐλαβείας σας. Πράγματι εἶπεν ὅτι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ὅλα ἐκεῖνα τὰ θρυληθέντα εἶναι κατασκευάσματα ἀνθρώπων πού δὲν γνωρίζουν μὲ ἀκρίβειαν τὴν σχετικῶς μὲ σᾶς ἀλήθειαν.

Προσέθεσε δὲ εἰς αὐτὰ ὅτι εὖρεν εἰς σᾶς καὶ συκοφαντίας ἐναντίον ἡμῶν ἀσεβεῖς καὶ τοιαύτας πού θὰ ἔλεγαν μόνον ἐκεῖνοι πού δὲν παραδέχονται ὅτι θὰ δώσουν λογαριασμὸν εἰς τὸν κριτὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δικαίας ἀνταποδόσεως ἀκόμη καὶ διὰ κάθε μάταιον λόγον. Ὡστε ηὐχαρίστησα τὸν Κύριον πού καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐθεραπεύθην ἀπὸ τὴν ἐπιβλαβῆ διὰ σᾶς γνώμην, τὴν ὁποῖαν προφανῶς ἐσχημάτισα ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων, καὶ διὰ σᾶς ἤκουσα ὅτι ἀπερρίψατε τὰς ψευδεῖς ἀντιλήψεις δι' ἡμᾶς ἔπειτα ἀπὸ ὅσα σᾶς διεβεβαίωσεν ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν¹. Διότι αὐτός, ὅταν ἐξέφραζεν εἰς σᾶς τὰς ἰδικὰς του διαθέσεις, ἐδείκνυε τελείως καὶ τὰς ἰδικὰς μας.

Πράγματι τὸ φρόνημα τῆς πίστεως εἶναι ἓνα καὶ εἰς τοὺς δύο ἡμᾶς, διότι εἴμεθα κληρονόμοι τῶν ἰδίων πατέρων, ἐκείνων πού ἐξήγγειλαν παλαιὰ εἰς τὴν Νίκαιαν τὸ μέγα κήρυγμα τῆς εὐσεβείας. Τοῦ δόγματος τούτου, τὰ μὲν ἄλλα εἶναι ὅλα ἀσυκοφάντητα, τὸν δὲ ὄρον τοῦ ὁμοουσίου, ἔπειδὴ ὠρισμένοι τὸν ἐξέλαβαν ἐσφαλμένως, μερικοὶ δὲν τὸν παρεδέχθησαν ἀκόμη, αὐτοὺς δὲ καὶ νὰ τοὺς μεμφθῆ θὰ ἔδικαιοῦτο κανεὶς καὶ νὰ τοὺς συγχωρήσῃ θὰ ἤξιζε. Διότι τὸ νὰ μὴ ἀκολουθοῦν τοὺς πατέρας καὶ νὰ μὴ θεωροῦν ἐγκυροτέραν τὴν φωνὴν ἐκείνων ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των γνώμην εἶναι ἄξιον κατηγορίας, ὡς δεῖγμα ἐγωκεντρισμοῦ· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸ νὰ ὑποπτεύωνται τὸν ὄρον λόγῳ τοῦ ὅτι ἔχει διαβληθῆ ἀπὸ ἄλλους, τοῦτο τότε φαίνεται ὅτι τοὺς ἀπαλλάσσει κάπως ἀπὸ τὴν κατηγορίαν. Διότι πράγματι οἱ συναθροισθέντες διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Παύλου Σαμοσατέως² ἐπέκριναν τὸν ὄρον ὡς ἀσαφῆ³. Εἶπαν δη-

τῆς θεότητος) ὁ ὄρος ὁμοούσιος ἠδύνατο νὰ παρεξηγηθῆ. Μετὰ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας (325) ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῆ ἀφόβως λόγῳ τῆς διακρίσεως οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ ὑποστάσεως τῶν προσώπων.

ελθόντες διέβαλον τὴν λέξιν ὡς οὐκ εὐσημον. Ἐφασαν γὰρ ἐκεῖνοι τὴν τοῦ ὁμοουσίου φωνὴν παριστᾶν ἔννοιαν οὐσίας τε καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς, ὥστε καταμερισθεῖσαν τὴν οὐσίαν παρέχειν τοῦ ὁμοουσίου τὴν προσηγορίαν τοῖς εἰς αὐτὴν διηρέθη. Τοῦτο δὲ ἐπὶ χαλκοῦ μὲν καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ νομισμάτων ἔχει τινὰ λόγον τὸ διανόημα, ἐπὶ Θεοῦ δὲ Πατρὸς καὶ Θεοῦ Υἱοῦ οὐκ οὐσία πρεσβυτέρα οὐδ' ὑπερκειμένη ἀμφοῖν θεωρεῖται· ἀσεβείας γὰρ ἐπέκεινα τοῦτο καὶ νοῆσαι καὶ φθέγγασθαι. Τί γὰρ ἂν γένοιτο τοῦ ἀγεννήτου πρεσβύτερον; Ἀναιρεῖται δὲ ἐκ τῆς βλασφημίας ταύτης καὶ ἡ εἰς τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν πίστις· ἀδελφὰ γὰρ ἀλλήλοις τὰ ἐξ ἑνὸς ὑφεστῶτα.

2. Καὶ ἐπειδὴ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παρῆχθαι τὸν Υἱὸν ἔτι τότε ἦσαν οἱ λέγοντες, ἵνα καὶ ταύτην ἐκτέμωσι τὴν ἀσέβειαν, τὸ ὁμοούσιον προσειρήκασιν. Ἀχρονος γὰρ καὶ ἀδιάστατος ἡ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα συνάφεια. Δηλοῖ δὲ καὶ τὰ προλαβόντα ῥήματα ταύτην εἶναι τῶν ἀνδρῶν τὴν διάνοιαν. Εἰπόντες γὰρ φῶς ἐκ φωτός καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν γεγενῆσθαι, οὐχὶ δὲ πεποιῆσθαι, ἐπήγαγον τούτοις τὸ ὁμοούσιον, παραδεικνύντες ὅτι ὄνπερ ἂν τις ἀποδῶ φωτός λόγον ἐπὶ Πατρὸς, οὗτος ἀρμόσει καὶ ἐπὶ Υἱοῦ. Φῶς γὰρ ἀληθινὸν πρὸς φῶς ἀληθινόν, κατ' αὐτὴν τοῦ φωτός τὴν ἔννοιαν, οὐδεμίαν ἔξει παραλλαγὴν. Ἐπεὶ οὖν ἔστιν ἀναρχον φῶς ὁ Πατήρ, γεννητὸν δὲ φῶς ὁ Υἱός, φῶς δὲ καὶ φῶς ἐκότερον, ὁμοούσιον εἶπαν δικαίως, ἵνα τὸ τῆς φύσεως ὁμότιμον παραστήσωσιν. Οὐ γὰρ τὰ ἀδελφὰ ἀλλήλοις ὁμοούσια λέγεται, ὅπερ τινὲς ὑπειλήφασιν, ἀλλ' ὅταν καὶ τὸ αἴτιον καὶ τὸ ἐκ

4. Τότε, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐποχῆς τῆς συνόδου τῆς Νικαίας (325).

5. Τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας ἔλεγεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό,
 «Γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ,
 τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς,
 Θεόν ἐκ Θεοῦ,
 φῶς ἐκ φωτός,

λαδὴ ἐκεῖνοι ὅτι ὁ ὄρος ὁμοούσιος ἀποδίδει τὴν ἔννοιαν τῆς οὐσίας καὶ τῶν προερχομένων ἀπὸ τὴν οὐσίαν, ὥστε ὅταν μοιρασθῆ ἡ οὐσία νὰ παρέχῃ τὴν ὀνομασίαν τοῦ ὁμοουσίου εἰς τὰ μέρη πού διηρέθη. Βέβαια εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ χαλκοῦ καὶ τῶν ἕξ αὐτοῦ νομισμάτων ἡ ἐπιχειρηματολογία αὐτὴ ἔχει κάποιον νόημα, ἀλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Υἱοῦ δὲν ὑπάρχει οὐσία πρεσβυτέρα αὐτῶν καὶ δυναμένη νὰ θεωρηθῆ ὡς ὑπερκειμένη αὐτῶν· τοῦτο ἄλλωστε καὶ νὰ τὸ σκεφθῆ καὶ νὰ τὸ εἴπη κανεὶς θὰ ὑπερέβαινε κάθε ἀσέβειαν. Διότι τί ἡμπορεῖ νὰ εἶναι πρεσβύτερον τοῦ ἀγεννήτου; Ἀναιρεῖται δὲ ἀπὸ τὴν βλασφημίαν ταύτην καὶ ἡ πίστις εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν· διότι ἐκεῖνα πού προέρχονται ἀπὸ ἓνα, εἶναι μεταξύ των ἀδελφά.

2. Καὶ ἐπειδὴ ἦσαν ἤδη καὶ τότε ⁴ μερικοὶ πού ἰσχυρίζοντο ὅτι ὁ Υἱὸς παρήχθη ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὴν ὕπαρξιν, προσέθεσαν τὸ ὁμοούσιον διὰ νὰ ἀποκόψουν καὶ αὐτὴν τὴν ἀσέβειαν. Πράγματι ἡ συνάφεια τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα εἶναι ἄχρονος καὶ ἀδιάσπαστος. Δηλώνουν δὲ καὶ τὰ προηγούμενα εἰς τὸ σύμβολον λόγια ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ σκέψις τῶν ἀνδρῶν. Λέγοντες δηλαδὴ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι φῶς ἐκ φωτός καὶ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς ⁵ καὶ δὲν ἐποιήθη, προσέθεσαν τέλος εἰς αὐτὰ τὸ ὁμοούσιον δεικνύοντες ὅτι ἡ ἔννοια, πού θ' ἀπέδιδε κανεὶς εἰς τὴν λέξιν φῶς ὡς πρὸς τὸν Πατέρα, ἀρμόζει καὶ ὡς πρὸς τὸν Υἱόν. Διότι καμμίαν διαφορὰν δὲν ἔχει τὸ ἀληθινὸν φῶς ἀπὸ τὸ ἀληθινὸν φῶς κατὰ τὴν ἰδίαν τὴν ἔννοιαν τοῦ φωτός. Ἐπειδὴ λοιπόν ὁ Πατὴρ εἶναι ἀναρχον φῶς, γεννητὸν δὲ φῶς ὁ Υἱός, ὁ καθένας τους δὲ εἶναι φῶς καὶ φῶς, δικαίως τὸ εἶπαν ὁμοούσιον, διὰ νὰ παραστήσουν τὸ ὁμότιμον τῆς φύσεως. Πράγματι δὲν λέγονται ὁμοούσια τὰ μεταξύ των ἀδελφά, ὅπως νομίζουν μερικοὶ, ἀλ-

Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ,
γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα,
ὁμοούσιον τῷ Πατρί».

τοῦ αἰτίου τὴν ὑπαρξιν ἔχον τῆς αὐτῆς ὑπάρχει φύσεως, ὁμοούσια λέγεται.

3. Αὕτη δὲ ἡ φωνὴ καὶ τὸ τοῦ Σαβελλίου κακὸν ἐπανορθοῦται· ἀναιρεῖ γὰρ τὴν ταυτότητα τῆς ὑποστάσεως καὶ εἰσάγει τελείαν τῶν προσώπων τὴν ἔννοιαν (οὐ γὰρ αὐτό τί ἐστιν ἑαυτῶ ὁμοούσιον, ἀλλ' ἕτερον ἐτέρῳ)· ὥστε καλῶς ἔχει καὶ εὐσεβῶς, τῶν τε ὑποστάσεων τὴν ἰδιότητα διορίζουσα καὶ τῆς φύσεως τὸ ἀπαράλλακτον παριστῶσα. Ὅταν δὲ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν εἶναι διδασκώμεθα καὶ γεννηθέντα, ἀλλ' οὐχὶ ποιηθέντα, μὴ καταπίπτωμεν ἐπὶ τὰς σωματικὰς τῶν παθῶν ἔννοιαν. Οὐ γὰρ ἐμερίσθη ἡ οὐσία ἀπὸ Πατρὸς εἰς Υἱόν, οὐδὲ ἔνεῖσα ἐγέννησεν, οὐδὲ προβαλοῦσα, ὡς τὰ φυτὰ τοὺς καρπούς, ἀλλ' ἄρρητος καὶ ἀνεπινόητος λογισμοῖς ἀνθρώπων τῆς θείας γεννήσεως ὁ τρόπος. Ταπεινῆς γὰρ τῷ ὄντι καὶ σαρκίνης ἐστὶ διανοίας τοῖς φθαρτοῖς καὶ προσκαίροις ἀφομοιοῦν τὰ αἰδία καὶ οἶεσθαι ὅτι, ὡς τὰ σωματικά, οὕτω γεννᾷ καὶ ὁ Θεὸς ὁμοίως, δεόν ἐκ τῶν ἐναντίων λαμβάνειν τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν εὐσέβειαν, ὅτι, ἐπειδὴ τὰ θνητὰ οὕτως, ὁ ἀθάνατος οὐχ οὕτως. Οὔτε οὖν ἀρνεῖσθαι δεῖ τὴν θείαν γέννησιν, οὔτε σωματικαῖς ἔννοιαις καταρροποῦν ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν.

4. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον Πατρὶ μὲν καὶ Υἱῷ συναριθμεῖται, διὸ καὶ ὑπὲρ τὴν κτίσιν ἐστὶ, τέτακται δὲ ὡς ἐν Εὐαγγελίῳ δεδιδάγμεθα παρὰ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Πορευθέντες βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Ὁ δὲ προτιθεὶς Υἱοῦ ἢ πρᾶτον λέγων Πατρός, οὐτος ἀνθίσταται μὲν τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ, ἀλλότριος δὲ τῆς ὑγι-

6. Ὁ Σαβέλλιος εἶναι αἰρεσιάρχης τοῦ 3ου αἰῶνος προερχόμενος ἀπὸ τὴν Λιβύην. Τὸν Θεὸν ἐξελάμβανεν ὡς ἐνιαῖον ὄν, τὸ ὅποιον κατὰ περιστάσεις ἐκδηλώνεται καὶ ἐμφανίζεται ὡς Πατὴρ ἢ ὡς Υἱὸς ἢ ὡς Πνεῦμα. Εἰς

λά λέγονται ὁμοούσια ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ τὸ αἷτιον καὶ τὸ προερχόμενον ἀπὸ τὸ αἷτιον ἔχουν τὴν ἰδίαν φύσιν.

3. Αὐτὸς δὲ ὁ ὅρος διορθώνει καὶ τὸ κακὸν τοῦ Σαβελίου⁶, ἀφοῦ ἀναιρεῖ τὴν ταυτότητα τῆς ὑποστάσεως καὶ εἰσάγει πλήρη τὴν ἔννοιαν τῶν προσώπων. — Πράγματι ὁμοούσιον δὲν εἶναι ἓνα πρᾶγμα πρὸς ἑαυτὸ, ἀλλὰ ἓνα πρᾶγμα πρὸς ἕτερον—. Ἐπομένως καλῶς καὶ εὐσεβῶς ἔχει, ἀφοῦ καὶ τὴν διακρίσιν τῶν ὑποστάσεων καθορίζει καὶ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς φύσεως παριστᾷ. Ὅταν δὲ διδασκώμεθα ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς καὶ ἐγεννήθη, δὲν ἐποιήθη, δὲν πρέπει νὰ κατέλθωμεν εἰς τὰς σωματικὰς ἐννοίας τῶν παθῶν. Δὲν ἐμερίσθη βέβαια ἡ οὐσία ἀπὸ τὸν Πατέρα εἰς τὸν Υἱόν, οὔτε ἐγέννησεν, εἴτε διὰ ροῆς εἴτε διὰ προβολῆς, ὅπως τὰ φυτὰ τοὺς καρπούς· ὁ τρόπος τῆς θείας γεννήσεως εἶναι ἄρρητος καὶ ἀνεπινόητος εἰς τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ἰδιότης ταπεινῆς πράγματι καὶ σαρκίνης διανοίας τὸ νὰ ἐξομοιώνη τὰ αἶδια μὲ τὰ φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα καὶ νὰ νομίζουν ὅτι, ὅπως τὰ σωματικὰ, οὕτω γεννᾷ καὶ ὁ Θεὸς ὁμοίως. Τὰ ἐπιχειρήματα διὰ τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν πρέπει νὰ λαμβάνωμεν ἀπὸ τὰ ἀντίθετα, σκεπτόμενοι ὅτι, ἐπειδὴ τὰ θνητὰ πράττουν οὕτως, ὁ Ἀθάνατος ὄχι οὕτως. Λοιπὸν δὲν πρέπει οὔτε ν' ἀρνηῖται κανεὶς τὴν θείαν γέννησιν οὔτε μὲ σωματικὰς ἐννοίας νὰ καταρρυπώνη τὴν διάνοιάν του.

4. Τὸ δὲ Ἅγιον Πνεῦμα συναριθμεῖται μὲν μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, διὸ καὶ εἶναι ὑπὲρ τὴν κτίσιν, συντάσσεται δέ, ὅπως ἔχομεν διδαχθῆ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἀπὸ τὸν Κύριον πού εἶπε· «Πορευθέντες βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»⁷. Ἐκεῖνος δὲ πού τὸ τοποθετεῖ πρὸ τοῦ Υἱοῦ ἢ τὸ θεωρεῖ παλαιότερον τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἀνθίσταται εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ, εἶναι δὲ ξένος πρὸς τὴν

τὴν πραγματικότητα αὐτὰ εἶναι προσωπεῖα, ὄχι πραγματικαὶ ὑποστάσεις, προσωπικότητες.

7. Ματθ. 28, 19.

αινούσης πίστεως, μὴ δὲν παρέλαβε τρόπον δοξολογίας φυλάττων, ἀλλ' ἐαντῶ καινοφωνίαν εἰς ἀρέσκειαν ἀνθρώπων ἐπινοῶν. Εἰ γὰρ ἀνώτερον Θεοῦ, οὐκ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Γέγραπται γάρ· «Τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ». Εἰ δὲ ἐκ τοῦ Θεοῦ, πῶς πρεσβύτερόν ἐστι τοῦ ἐξ οὗ ἐστι; Τίς δὲ καὶ ἡ παράνοια, ἐνὸς ὄντος τοῦ ἀγεννήτου, ἄλλο τι λέγειν τοῦ ἀγεννήτου ἀνώτερον; Ἄλλ' οὐδὲ τοῦ Μονογενοῦς πρότερον· οὐδὲν γὰρ μέσον Υἱοῦ καὶ Πατρὸς. Εἰ δὲ μὴ ἐστιν ἐκ Θεοῦ, διὰ Χριστοῦ δὲ ἐστιν, οὐδέ ἐστι τὸ παράπαν. Ὡστε ἡ περὶ τὴν τάξιν καινοτομία αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως ἀθέτησιν ἔχει καὶ ὅλης τῆς πίστεώς ἐστιν ἄρησις. Ὁμοίως οὖν ἐστιν ἀσεβὲς καὶ ἐπὶ τὴν κτίσιν καταγαγεῖν καὶ ὑπεριθιέναι αὐτὸ Υἱοῦ ἢ Πατρὸς, ἢ κατὰ τὸν χρόνον ἢ κατὰ τὴν τάξιν. Ἄ μὲν οὖν ἤκουσα ἐπιζητεῖσθαι παρὰ τῆς εὐλαβείας ὑμῶν, ταῦτά ἐστιν· ἐὰν δὲ δῶ ὁ Κύριος καὶ εἰς ταῦτόν ἡμᾶς ἀλλήλοις γενέσθαι, τάχα ἂν τι καὶ περὶ τούτων πλέον εἴποιμεν καὶ αὐτοὶ δ' ἂν περὶ ὧν ἐπιζητοῦμεν εὐροισμέν τινα παρ' ὑμῶν πληροφορίαν.

219

102. ΤΟΙΣ ΣΑΤΑΛΕΥΣΙ ΠΟΛΙΤΑΙΣ

Ἐγὼ τὰς τε ἰδίας ὑμῶν παρακλήσεις καὶ τὰς τοῦ λαοῦ παντὸς δυσωπηθεῖς καὶ ἐδεξάμην τὴν φροντίδα τῆς καθ' ὑμᾶς Ἐκ-

8. Α' Κορ. 2, 12.

9. Εἶναι προφανὲς ὅτι αἱ μοναχαὶ ἐκεῖναι δὲν ὑποτιμοῦσαν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ τὸ ὑπερτιμοῦσαν ὡς ρίζαν τῆς θεότητος.

ὕγιή πίστιν, ἀφοῦ δὲν φυλάττει τὸν τρόπον δοξολογίας ποῦ παρέλαβεν, ἀλλ' ἐφευρίσκει ὁ ἴδιος νεολογισμοὺς διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διότι, ἐὰν εἶναι ἀνώτερον τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἔχει πράγματι γραφῆ· «τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ»⁸. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν, πῶς εἶναι πρεσβύτερον αὐτοῦ ἀπὸ τὸ ὁποῖον προέρχεται; Ποία δὲ εἶναι καὶ ἡ παραφροσύνη ποῦ ἐπιτρέπει νὰ λέγῃ κανεὶς κάτι ἄλλο ἀνώτερον τοῦ ἀγεννητοῦ, ἐνῶ τὸ ἀγεννητὸν εἶναι ἕνα;

Ἄλλ' οὐτε τοῦ Μονογενοῦς προηγείται, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε μέσον μεταξὺ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρός. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν, εἶναι δὲ διὰ τοῦ Χριστοῦ, τότε δὲν ὑπάρχει κἄν. Ὡστε ἡ καινοτομία ὡς πρὸς τὴν κατάταξιν τοῦ Πνεύματος σημαίνει ἀθέτησιν τῆς ἰδίας τῆς ὑπάρξεως καὶ εἶναι ἄρνησις ὀλοκλήρου τῆς πίστεως. Εἶναι λοιπὸν ἐξ ἴσου ἀσεβὲς καὶ εἰς τὴν κτίσιν νὰ τὸ ὑποβιβάζῃς καὶ νὰ τὸ τοποθετῆς ὑψηλότερα ἀπὸ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα ἢ κατὰ τὸν χρόνον ἢ κατὰ τὴν τάξιν⁹.

Ἐκεῖνα λοιπὸν ποῦ ἤκουσα ὅτι ἡ εὐλάβειά σας ἐζήτησε νὰ διασαφηθοῦν αὐτὰ εἶναι. Ἐὰν δὲ δώσῃ ὁ Κύριος νὰ συναντηθῶμεν κάποτε, θὰ εἴπωμεν ἴσως κάτι περισσότερον ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς δὲ ἴσως εὐρωμεν κάποιαν πληροφορίαν ἀπὸ σαῶς δι' ὅσα ἐρευνῶμεν.

219

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 102

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΑΣ ΤΩΝ ΣΑΤΑΛΩΝ

Ἐγὼ συγκινηθεὶς ἀπὸ τὰς παρακλήσεις τὰς ἰδικὰς σας καὶ ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ ἐδέχθην νὰ φροντίσω διὰ τὴν Ἐκ-

⁸ Ἐπιστολή 102. Ἐγράφη τὸ φθινόπωρον τοῦ 372 πρὸς τοὺς «πολίτας», δηλαδὴ τὰ μέλη τῆς τοπικῆς βουλῆς τῶν Σατάλων. Ὅταν ὁ Βασίλειος μετέβη εἰς τὰ Σάταλα, ἐκκλησιαστικὴν πρωτεύουσαν τῆς βυζαντινῆς Ἀρμενίας, τὸ 372, οἱ κάτοικοι τοῦ ἐζήτησαν ἐπίσκοπον, αὐτὸς ὅμως, ἐπειδὴ δὲν τὸν

κλησίας καὶ ὑπεσχόμεν ὑμῶν ἐνώπιον Κυρίου μηδὲν ἐλλείπειν τῶν εἰς δύναμιν ἐμὴν ἠκόντων. Διὸ ἠναγκάσθην, κατὰ τὸ γεγραμμένον, οἷον τῆς κόρης τοῦ ἐμοῦ ὀφθαλμοῦ ἄψασθαι. Οὕτως τὸ ὑπερβάλλον τῆς καθ' ὑμᾶς τιμῆς οὐδενὸς μοι συνεχώρησεν εἰς μνήμην ἐλθεῖν, οὐ συγγενείας, οὐ τῆς ἐκ παιδὸς συνηθείας τῆς ὑπαρχούσης μοι πρὸς τὸν ἄνδρα, πρὸ τῶν παρ' ὑμῶν αἰτηθέντων· ἀλλὰ πάντων μὲν τῶν ἰδία μοι ὑπαρχόντων πρὸς αὐτὸν εἰς οἰκειότητος λόγον ἐπιλαθόμενος, μὴ ὑπολογισάμενος δὲ μηδὲ τοῦ στεναγμοῦ τὸ πλῆθος ὃ καταστενάξει μοι ὁ λαὸς ὃ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ζημιωθείς, μὴ πάσης αὐτοῦ τῆς συγγενείας τὸ δάκρυον, μὴ μητρὸς αὐτοῦ γηραιᾶς καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ παρ' αὐτοῦ θεραπεία σαλευούσης τὴν θλίψιν εἰς καρδίαν λαβόν· πάντων ὁμοῦ τοιούτων ὄντων καὶ τοσοῦτων ἀλογήσας ἑνὸς ἐγενόμην τοῦ τὴν ὑμετέραν Ἐκκλησίαν κατακοσμήσαι μὲν τῇ τοῦ τηλικούτου ἀνδρὸς προστασίᾳ, βοηθῆσαι δὲ αὐτῇ ἐκ τῆς χρονίας ἀπροστασίας εἰς γόνυ λοιπὸν κλιθείη καὶ πολλῆς καὶ δυνατῆς χειραγωγίας εἰς τὸ διαναστῆναι δεομένη. Τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα τοιαῦτα. Τὰ δὲ παρ' ὑμῶν ἀπαιτοῦμεν λοιπὸν μὴ ἐλάττονα φανῆναι τῆς ἡμετέρας ἐλπίδος καὶ τῶν ὑποσχέσεων ἃς πεποιήμεθα τῷ ἀνδρὶ, ὅτι πρὸς οἰκείους καὶ φίλους αὐτὸν ἐξεπέμψαμεν, ἐκάστου ὑμῶν ὑπερβαλέσθαι τὸν ἕτερον ἐν τῇ περὶ τὸν ἄνδρα σπουδῇ καὶ ἀγάπῃ προθυμονόμενον. Ὅπως οὖν ἐπιδείξησθε τὴν καλὴν ταύτην φιλοτιμίαν καὶ τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς θεραπείας παρακαλέσητε αὐτοῦ τὴν καρδίαν, ὥστε λήθην μὲν αὐτῷ ἐγγενέσθαι πατρίδος, λήθην δὲ συγγενῶν, λήθην δὲ λαοῦ τοσοῦτον ἐξηρητημένου τῆς προστασίας αὐτοῦ ὅσον παιδίον νεαρὸν τῆς μητρῶας θηλῆς. Προα-

εἶχεν ἀκολουθήσει ὁ Θεόδωτος Νικοπόλεως εἰς τὴν ἀποστολὴν καὶ ἦτο μόνος ἀνέβαλε τὴν ἐπιλογὴν καὶ χειροτονίαν ἐπισκόπου. Τώρα ἀναγγέλλει

κλησίαν σας καὶ σᾶς ὑπεσχέθη ἐνώπιον τοῦ Κυρίου νὰ μὴ παραλείψω τίποτε ἀπὸ ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν δύναμίν μου. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθην, κατὰ τὸ γεγραμμένον, νὰ ἐγγίσω οὕτως εἰπεῖν τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ μου. Τόσον ἡ ὑπερβολὴ τῆς πρὸς σᾶς τιμῆς δὲν μοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐνθυμηθῶ τίποτε, οὔτε συγγένειαν οὔτε τὴν φιλίαν ποὺ ἔχω πρὸς τὸν ἄνδρα ἀπὸ τὰ παιδικὰ χρόνια, χάριν τοῦ αἰτήματός σας· ἀντιθέτως λησμονήσας ὅλους τοὺς ἰδιωτικούς δεσμούς ποὺ ἔχω μὲ αὐτόν, μὴ ὑπολογίσας δὲ οὔτε τὸ μέγεθος τοῦ στεναγμοῦ ποὺ θὰ ἀφήσῃ ὁ λαὸς ὅταν στερηθῇ τῆς διοικήσεώς του¹ οὔτε τὸ δάκρυον ὅλης τῆς συγγενείας του καὶ μὴ λαβῶν ὑπ' ὄψιν τὴν θλίψιν τῆς γραίας μητρός, ἡ ὁποία ἀναπνέει μόνον μὲ τὴν ἐκ μέρους του ἐπιμέλειαν, παραμερίσας ὅλα αὐτὰ μαζί, τὰ ἀξίολογα καὶ πολυάριθμα, ἐπέδιωξα μόνον ἓνα σκοπὸν, νὰ στολίσω τὴν Ἐκκλησίαν σας μὲ τὴν ἡγεσίαν ἑνὸς τοιούτου ἀνδρὸς καὶ νὰ τὴν βοηθήσω, διότι ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον ἀκυβερνησίαν ἔχει γονατίσει πλέον καὶ χρειάζεται πολλὴν καὶ δυνατὴν χειραγωγίαν διὰ νὰ σηκωθῇ πάλιν.

Αὐτὰ λοιπὸν διὰ τὰ ἰδικὰ μας. Ὅσον διὰ σᾶς δὲ ζητοῦμεν ἡ συμπεριφορὰ σας νὰ μὴ φανῇ κατωτέρα τῆς ἐλπίδος μας καὶ τῶν ὑποσχέσεων ποὺ ἐδώσαμεν εἰς τὸν ἄνδρα, ὅτι δηλαδὴ τὸν ἐστείλαμεν πρὸς συγγενεῖς καὶ φίλους· ἐπομένως ὁ καθένας σας πρέπει νὰ προθυμοποιηθῆται νὰ ὑπερβάλλῃ τὸν ἄλλον εἰς τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα φροντίδα καὶ ἀγάπην. Ἀπαιτοῦμεν λοιπὸν νὰ ἐπιδείξετε τὴν καλὴν αὐτὴν φιλοτιμίαν καὶ μὲ τὰς ὑπερβολικὰς περιποιήσεις νὰ παρηγορήσετε τὴν καρδίαν του, ὥστε νὰ λησμονήσῃ τὴν πατρίδα, νὰ λησμονήσῃ τοὺς συγγενεῖς, νὰ λησμονήσῃ τὸν λαόν ποὺ εἶναι ἐξηρητημένος ἀπὸ τὴν διοίκησίν του τόσον ὅσον εἶναι νεαρὸν παιδί ἀπὸ τὴν μητρικὴν θηλήν.

εἰς τοὺς Σαταλιεῖς ὅτι ἐπέλεξε δι' αὐτούς τὸν καταλληλότερον, τὸν Ποιμέμιον, ὁ ὁποῖος ἦτο συγγενὴς του καὶ φίλος του. Βλ. ἐπιστολὴν 99 Β' τ.

1. Ὁ Ποιμέμιος ἦτο πρεσβύτερος μὲν, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς μεγάλους παράγοντας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σεβαστείας.

πεστείλαμεν δὲ Νικίαν, ὥστε τὰ γενόμενα φανερὰ καταστήσαι τῇ τιμιότητι ὑμῶν καὶ προλαβόντας ὑμᾶς ἐορτάζειν καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ τῷ δι' ἡμῶν καταξιώσαντι τὴν εὐχὴν ὑμῶν ἐκπληρωθῆναι.

220

103. ΤΟΙΣ ΣΑΤΑΛΕΥΣΙΝ

Ἦγαγεν εἰς ἔργον ὁ Κύριος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ τὰ αἰτήματα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως ποιμένα ἄξιον μὲν τοῦ ὀνόματος καὶ οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς κατηλεύοντα τὸν λόγον, δυνάμενον δὲ καὶ ἡμῖν τοῖς τὴν ὀρθότητα τοῦ κηρύγματος ἀγαπῶσι καὶ τὴν κατ' ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ζωὴν καταδεξαμένοις ἀρέσκειν καθ' ὑπερβολὴν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου τοῦ πληρώσαντος αὐτὸν τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ χαρισμάτων.

221

122. ΠΟΙΜΕΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΤΑΛΩΝ

Πάντως ἐπεζήτησας γράμματα παρὰ τῶν Ἀρμενίων, ὅτε ἐπανῆκαν διὰ σοῦ, καὶ τὴν αἰτίαν ἔμαθες δι' ἣν οὐκ ἔδωκα αὐτοῖς

Ἐπιστολὴ 103. Ἐγρᾶφῃ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν μὲ τὴν προηγουμένην ὑπ' ἀριθμὸν 102, τὸ φθινόπωρον τοῦ 372. Ἡ προηγουμένη ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς πολιτευτὰς τῶν Σατάλων ἢ βουλευτὰς, ἢ παροῦσα πρὸς ὀλόκληρον τὸν λαὸν τῆς πόλεως.

1. Ἐδῶ ἄξιον κυριολεκτικῶς τοῦ ὀνόματος ποιμένα, διότι ἐλέγετο Ποιμένος.

Ἐπιστολὴ 122. Ἐγρᾶφῃ τὸ 373. Ὁ Φαῦστος, συνεργάτης τοῦ Εὐ-

Ἐστείλαμεν δὲ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν τὸν Νικίαν, ὥστε νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὴν τιμιότητά σας τὰ γενόμενα καὶ οὕτω νὰ ἐορτάσετε ἀπὸ πρὶν καὶ νὰ εὐχαριστήσετε τὸν Κύριον ποῦ κατηξίωσε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν εὐχὴν σας δι' ἡμῶν.

220

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 103
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΑΤΑΛΙΕΙΣ

Ὁ Κύριος ἐπραγματοποίησε τὰ αἰτήματα τοῦ λαοῦ του καὶ τοῦ ἔδωσε διὰ μέσου τῆς ταπεινώσεώς μας ποιμένα ἄξιον τοῦ ὀνόματος, ¹ ποῦ δὲν ἐμπορεῦεται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὅπως οἱ πολλοὶ καὶ ἡμπορεῖ ἐπίσης καὶ εἰς ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι ἀγαπῶμεν τὴν ὀρθότητα τοῦ κηρύγματος καὶ ἔχομεν προτιμήσει τὴν διαβίωσιν κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, νὰ ἀρέσῃ ὑπερβολικὰ ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου, ὁ ὅποιος τὸν ἐπλήρωσε μὲ τὰ πνευματικά του χαρίσματα.

221

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 122
ΠΡΟΣ ΠΟΙΜΕΝΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΤΑΛΩΝ

Ἀναμφιβόλως ἐζήτησες γράμμα μου ἀπὸ τοὺς Ἀρμενίους, ὅταν ἐπέστρεψαν διὰ μέσου τῆς πόλεως σου, καὶ ἔμαθες

σταθίου Σεβαστείας, μετέβη εἰς τὸν Βασίλειον μὲ συστατικά τοῦ Εὐσταθίου, διὰ νὰ τὸν χειροτονήσῃ ἐπίσκοπον τῶν Ἀρμενίων. Ὁ Βασίλειος τοῦ ἐζήτησε τότε καὶ τὸ σύμφηφον τοῦ Θεοδότου Νικοπόλεως — μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ὀρισθῆ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ὡς ἐπίτροπος διὰ τὴν ἐπάνδρωσιν τῆς Ἀρμενίας μὲ ἐπισκόπους — τοῦ Ποιμενίου Σατάλων καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων τῆς περιοχῆς, ἀλλὰ δὲν εἶχεν. Ὁ Βασίλειος δὲν ἐδέχθη νὰ τὸν χειροτονήσῃ χωρὶς αὐτό, ὅποτε ὁ Φαῦστος μετέβη εἰς τὸν Ἀνθιμον Τυάνων καὶ ἔλαβε τὴν χειροτονίαν.

τὴν ἐπιστολήν. Εἰ μὲν οὖν εἶπον φιλαληθῶς, ἔδωκας ἡμῖν αὐτόθεν τὴν συγγνώμην· εἰ δὲ ἀπεκρόβαντο ἐκεῖνοι, ὅπερ οὖν εἰκάζω, ἀλλὰ παρ' ἡμῶν ἄκουε. Ὁ τὰ πάντα γενναῖος Ἄνθιμος ὁ διὰ μακροῦ χρόνου τὴν πρὸς ἡμᾶς εἰρήνην σπεισάμενος, ἐπειδὴ εὗρε καιρὸν ἑαυτοῦ τε κενοδοξίαν ἐκπληρῶσαι καὶ ἡμῖν λύπην τινὰ προξενῆσαι, ἐχειροτόνησε τὸν Φαῦστον ἰδίᾳ ἀθθεντία καὶ ἰδίᾳ χειρὶ οὐδενὸς ὑμῶν ἀναμείνας ψῆφον καὶ ἡμῶν καταγελάσας ἀκριβολογουμένων περὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐπεὶ οὖν συνέχεε μὲν παλαιὰν εὐταξίαν, κατεφρόνησε δὲ καὶ ὑμῶν παρ' ὧν ἀνέμενον ἐγὼ τὴν μαρτυρίαν δέξασθαι, ἐποίησε δὲ πράγμα οὐκ οἶδα εἰ εὐάρεστον Θεῶ, τούτου ἔνεκεν λυπηθεὶς πρὸς αὐτοὺς οὐδεμίαν ἔδωκα ἐπιστολήν πρὸς οὐδένα τῶν Ἀρμενίων οὐδὲ πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν. Ἄλλ' οὐδὲ εἰς κοινωνίαν ἔδεξάμην τὸν Φαῦστον φανερῶς διαμαρτυρόμενος ὅτι, εἰ μὴ ὑμέτερά μοι κομίσειε γράμματα, πάντα τὸν χρόνον ἔσομαι καὶ αὐτὸς ἠλλοτριωμένος καὶ τοὺς ὁμοψύχους μοι οὕτω διαθήσω πρὸς αὐτὸν ἔχειν. Εἰ μὲν οὖν ἰάσιμα τὰ γενόμενα, σπουδάσον αὐτὸς τε ἐπιστεῖλαι μαρτυρῶν αὐτῷ, εἰ ὀρθῶς ἀγαθὴν τοῦ ἀνδρὸς τὴν ζωὴν, καὶ τοὺς ἄλλους προτρέψασθαι. Εἰ δὲ ἀνίατα, καὶ τοῦτό μοι φανερόν ποιήσον, ὥστε μηκέτι με αὐτοῖς καθόλου προσέχειν, εἰ καὶ ὅτι, ὡς ἔδειξαν, ὠρμηγται λοιπὸν πρὸς τὸν Ἄνθιμον ἑαυτῶν μεταθεῖναι τὴν κοινωνίαν, ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ὡς ἐώλων εἰς φιλίαν καταφρονήσαντες.

τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν δὲν τοὺς ἔδωσα τὴν ἐπιστολήν. Ἐὰν λοιπὸν σοῦ εἶπαν τὴν ἀλήθειαν, μᾶς ἔδωσες συγγνώμην ἐξ αὐτῆς· ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι τὴν ἀπέκρυψαν, ὅπως εἰκάζω, ἀκουσέ τιν ἀπὸ ἡμᾶς.

Ὁ καθ' ὅλα γενναῖος Ἄνθιμος ποῦ εἶχεν ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰρήνην μετ' ἡμᾶς, μὸλις εὔρεν εὐκαιρίαν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν κενοδοξίαν του καὶ νὰ προξενήσῃ εἰς ἡμᾶς λύπην, ἐχειροτόνησεν αὐθαιρέτως καὶ ἰδιοχείρως τὸν Φαῦστον, μὴ περιμένων τὴν ψῆφον κανενὸς ἀπὸ σᾶς καὶ γελοιοποιῶν ἡμᾶς ποῦ ὑπῆρξαμεν ἀκριβολόγοι εἰς τοιαῦτα θέματα. Ἐπειδὴ λοιπὸν παρεβίβασε τὴν παλαιὰν τάξιν, περιεφρόνησε δὲ καὶ σᾶς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀνέμενα ἐγὼ νὰ λάβω συμμαρτυρίαν καὶ ἔκαμε πρᾶξις ποῦ δὲν γνωρίζω ἐὰν εἶναι εὐάρεστος εἰς τὸν Θεὸν, διὰ τοῦτο λυπηθεὶς ἐξ αἰτίας αὐτῶν δὲν ἔδωσα εἰς κανένα ἀπὸ τοὺς Ἀρμενίους ἐπιστολήν οὔτε πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου. Ἄλλ' οὔτε εἰς κοινωνίαν ἐδέχθη τὸν Φαῦστον, διαβεβαιῶν φανερώς ὅτι ἐὰν δὲν φέρῃ γράμματα ἰδικὰ σας, θὰ εἶμαι διαπαντὸς ἀποξενωμένος ἀπὸ αὐτὸν καὶ θὰ πείσω τοὺς ὁμοψύχους μου νὰ ἔχουν παρόμοια αἰσθήματα πρὸς αὐτόν.

Ἐὰν λοιπὸν τὰ γενόμενα εἶναι θεραπεύσιμα, φρόντισε καὶ σὺ νὰ στείλῃς γράμμα διαβεβαιωτικὸν περὶ αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον βλέπεις ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ἀγαθὴ, καὶ τοὺς ἄλλους νὰ προτρέψῃς νὰ στείλουν ἐπίσης. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀθεράπευτα, γνωστοποίησέ το εἰς ἐμέ, ὥστε νὰ μὴ ἀσχολοῦμαι πλέον καθόλου μετ' αὐτούς, ἄν καί, ὅπως ἀπέδειξαν, ἔκαμαν τὰ πρῶτα βήματα νὰ μεταφέρουν τὴν κοινωνίαν των εἰς τὸν Ἄνθιμον, περιφρονήσαντες ἡμᾶς καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην ὡς ἀκατάλληλον πλέον διὰ φιλίαν.

227. ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΚΟΛΩΝΙΑ ΚΛΗΡΙΚΟΥΣ

Και τί οὕτω καλὸν καὶ εὐδόκιμον παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ὡς ἀγάπη τελεία, ἣν πλήρωμα τοῦ παντός εἶναι νόμον παρὰ τοῦ σοφοῦ δεδιδάγμεθα διδασκάλου; Ὡστε ἀποδέχομαι ὑμῶν τὸ διάπυρον τῆς περὶ τὸν ποιμένα ὑμῶν διαθέσεως. Οὔτε γὰρ παιδὶ φιλοπάτορι πατρὸς ἀγαθοῦ στέρησις ἀνεκτὴ, οὔτε Ἐκκλησία Χριστοῦ ποιμένος καὶ διδασκάλου ἀναχώρησις φορητὴ. Ὡστε καλῆς καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἀπόδειξις ἡμῖν ἐν τῇ ὑπερβαλλούσῃ περὶ τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν διαθέσει παρέχεσθε. Ἀλλὰ τὸ χρηστὸν ὑμῶν τοῦτο καὶ περὶ τὸν πνευματικὸν πατέρα ἐνδιάθετον, μέτρῳ καὶ λογισμῷ γινόμενον, ἀπόδεκτόν ἐστιν, ἐκβαῖνον δὲ τοῦ ὅρου οὐκ ἔτι τῆς αὐτῆς ἀποδοχῆς ἄξιον γίνεται. Οἰκονομία καλὴ περὶ τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν τὸν συλλειτουργὸν Εὐφρόνιον παρὰ τῶν οἰκονομεῖν τὰς Ἐκκλησίας πεπιστευμένων γεγένηται, ἀναγκαία τῷ καιρῷ λυσιτελῆς καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἣν μετετέθη καὶ ὑμῖν αὐτοῖς ἀφ' ὧν ἐλήφθη. Ταύτην μὴ ἀνθρωπίνην νομίσητε, μηδὲ ἐκ λογισμῶν κεκινήσθαι τὰ γήινα φρονούντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῇ συνεργείᾳ τοῦ Πνεύματος τοὺς τὴν μέριμναν ἀνηρημένους τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τοῦτο ποιῆσαι πέπεισθε, καὶ ἐμβάλεσθε τῇ διανοίᾳ τὴν ὁρμὴν ταύτην καὶ σπουδάσατε αὐτὴν τελειῶσαι. Λέξασθε οὖν ἡσυχῇ καὶ μετ' εὐχαριστίας τὸ γινόμενον, ἐκεῖνο πεπεισμένοι ὅτι οἱ μὴ δεχόμενοι παρὰ τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ

¹Ἐπιστολὴ 227. Ἐγράφη τὸ 375. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Νικοπόλεως Θεοδότου οἱ Εὐσταθιανοὶ ἐγκατέστησαν ἐκεῖ ὡς διάδοχόν του τὸν φιλαρειανὸν Φρόντωνα. Τότε ὁ Ποιμένος, τὸν ὅποιον εἶχε χειροτονήσει ὁ Βασίλειος ἐπίσκοπον Σατάλων, ἐνήργησε ταχέως καὶ ἐγκατέστησεν ὡς ἐπίσκοπον τὸν Εὐφρόνιον, κάτοχον τῆς ἑδρας Κολωνίας, πρὸς μεγάλην λύπην τῶν κατοίκων τῆς πόλεως αὐτῆς ποῦ ἔχαναν τὸν ποιμένα των.

222

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 227
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΛΗΡΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΚΟΛΩΝΙΑΣ

Τί είναι τόσον καλὸν καὶ τόσον εὐδόκιμον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅσον ἡ τελεία ἀγάπη, ποῦ ἐδιδάχθημεν ὅτι εἶναι τὸ πλήρωμα ὄλου τοῦ νόμου ἀπὸ τὸν σοφὸν Διδάσκαλον¹; Ὡστε ἐγκρίνω τὴν θερμὴν ἐκτίμησίν σας πρὸς τὸν ποιμένα σας². Δὲν εἶναι ὑποφερτὸν πρᾶγμα οὔτε διὰ τὸ παιδί ἢ στέρησις καλοῦ πατρὸς οὔτε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἢ ἀναχώρησις ποιμένος καὶ διδασκάλου. Ἐπομένως μὲ τὴν ὑπερβολικὴν σας ἐκτίμησιν πρὸς τὸν ἐπίσκοπόν σας μᾶς παρέχετε ἀπόδειξιν καλῆς καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ τιμητικὴ διάθεσις πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα εἶναι ἀποδεκτὴ ὅταν γίνεται ἐν μέτρῳ, ὅταν ὁμως ὑπερβαίνῃ τὰ ὅρια, δὲν εἶναι πλέον ἀξία τοιαύτης ἀποδοχῆς.

Ἐν σχέσει μὲ τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφόν, τὸν συλλειτουργὸν Εὐφρόνιον, ἐπραγματοποιήθη μία καλὴ ρύθμισις ἀπὸ τοὺς διαπιστευμένους τὴν διοίκησιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀναγκαία διὰ τὰς περιστάσεις, χρήσιμος δὲ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὁποίαν μετετέθη καὶ εἰς σᾶς τοὺς ἰδίους ἀπὸ τοὺς ὁποίους παρελήφθη. Μὴ νομίσετε ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος οὔτε ὅτι ἐκινήθη ἀπὸ ὑπολογισμοὺς ἀνθρώπων φρονούντων τὰ γήινα, ἀλλὰ νὰ εἰσθε πεπεισμένοι ὅτι τοῦτο ἔπραξαν μὲ τὴν συνεργίαν τοῦ Πνεύματος ἀνθρωποὶ ἔχοντες ἀναλάβει τὴν φροντίδα τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ· βάλετε λοιπὸν εἰς τὴν σκέψιν σας αὐτὴν τὴν πρόθεσιν καὶ φροντίσατε νὰ τὴν τελειώσετε. Δεχθῆτε ἐπομένως μὲ ἡσυχίαν καὶ εὐχαρίστησιν τὸ γενόμενον, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι οἱ μὴ δεχόμενοι ὅσα ἐπιτελοῦνται εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ ἀνθίστανται εἰς τὴν

1. Ρωμ. 13, 10.

2. Τὸν Εὐφρόνιον.

τὰ ταῖς Ἐκκλησίαις διατυπούμενα τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθίστανται. Μὴ δικαιολογεῖσθε πρὸς τὴν μητέρα ὑμῶν, τὴν ἐν Νικοπόλει Ἐκκλησίαν. Μὴ τραχύνεσθε πρὸς τοὺς τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀναδεδεγμένους τὴν μέριμναν. Ἐν γὰρ τῷ τὰ τῆς Νικοπόλεως συνεστάναι πράγματα καὶ τὸ καθ' ὑμᾶς μέρος συνδιασωθήσεται· ἐὰν δὲ ἐκείνης ἀψηταί τις σάλος, κἂν μυρίους ἔχητε τοὺς φυλάσσοντας ὑμᾶς, συμπαραναλωθήσεται τῷ κεφαλαίῳ καὶ τὸ ὑμέτερον. Ὡς οὖν οἱ τοῖς ποταμοῖς παροικοῦντες, ἐπειδὴν ἴδωσί τινας πόρρωθεν ὄχρῳματα καταβαλλομένους τοῖς ῥεύμασιν, ἴσασιν ὅτι αὐτοῖς προδιοικοῦνται τὴν ἀσφάλειαν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ῥευμάτων ἀποκρουόμενοι· οὕτω καὶ οἱ νῦν τὸ βᾶρος τῆς φροντίδος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀναδεξάμενοι ἐν τῇ τῶν ἄλλων φυλακῇ τὴν καθ' ὑμᾶς ἄδειαν διοικοῦνται, καὶ ἐν σκέπη γενήσεσθε πάσης ταραχῆς, ἐτέρων ὑποδεχομένων τοῦ πολέμου τὰς προσβολὰς. Πρὸς δὲ κάκεινο ἐνθυμεῖσθαι ὑμᾶς προσῆκεν ὅτι οὐχ ὑμᾶς ἀπέβαλεν, ἀλλ' ἐτέρους προσέλαβεν. Οὐ δὴπου δὴ βάσκανοί τινὲς ἐσμεν ἡμεῖς, ὥστε τὸν δυνάμενον καὶ ἄλλοις τῶν ἑαυτοῦ χαρισμάτων μεταδίδοναι ἀναγκάζειν ὑμῖν ἐναποκλείειν τὴν χάριν καὶ τῷ καθ' ὑμᾶς μόνῳ χωρῖον στεροχωρεῖν. Οὕτε γὰρ ὁ πηγὴν περιφράσσειν καὶ ὕδατος ἔξοδον λυμαινόμενος ἐπαινετός, οὕτε ὁ διδασκαλίαν διαρκῆ κωλύων ἐπὶ πλείον χωρεῖν ἔξω τοῦ πάθους τῆς βασκανίας ἐστίν. Ἐχέτω τοίνυν καὶ τὴν Νικοπόλεως μέριμναν καὶ τὸ ὑμέτερον προσθήκη ἔστω τῶν ἐκεῖ φροντισμάτων. Τῷ μὲν γὰρ ἀνδρὶ πλείων προσῆλθεν ὁ κόπος, ὑμῶν δὲ οὐδὲν ἐλαττοῦται ἢ ἐπιμέλεια. Ἐκεῖνο δὲ με καὶ πάνν ἐλόπησε καὶ ἔξω ἐφάνη τοῦ μέτρου εἰρησθαι ὅτι ἀποτυχόντες τῶν ἐπιζητουμένων, τὰ δικαστήρια καταληφόμεθα καὶ ἐπισείσομεν ἀνθρώπους πράγμασιν, οἷς ἢ κατα-

3. Ἡ Νικόπολις ἦτο ἡ πρωτεύουσα πόλις τῆς περιοχῆς. Ἄν προεφυ-

διαταγήν τοῦ Θεοῦ. Μὴ ἀντιδικεῖτε μὲ τὴν μητέρα σας, τὴν Ἐκκλησίαν Νικοπόλεως. Μὴ ἐρεθίζεσθε πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀναλάβει τὴν μέριμναν τῶν ψυχῶν σας. Ἄλλωστε μὲ τὴν ρύθμισιν τῶν πραγμάτων τῆς Νικοπόλεως θὰ ἐξυπηρετηθοῦν καὶ τὰ ἰδικὰ σας· ἐὰν δὲ σάλος καταλάβῃ ἐκείνην, καὶ μυρίους νὰ ἔχετε φύλακας, μαζὶ μὲ τὸ σύνολον καὶ τὸ μέρος³. Ὅπως λοιπὸν οἱ κατοικοῦντες πλησίον ποταμῶν, ὅταν ἴδουν κάποιους ἀνθρώπους νὰ κατασκευάζουν ἀναχώματα, γνωρίζουν ὅτι προετοιμάζουν τὴν ἀσφάλειάν των ἐμποδίζοντες τὰς πλημμύρας τῶν ρευμάτων· οὕτω καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀνέλαβαν τώρα τὸ βᾶρος τῆς φροντίδος τῶν ἐκκλησιαστικῶν μὲ τὴν προφύλαξιν τῶν ἄλλων παρασκευάζουν τὴν ἀσφάλειάν σας καὶ θὰ προφυλαχθῆτε ἀπὸ κάθε ταραχὴν, ἐνῶ ἄλλοι θὰ ὑποδέχωνται τὰς προσβολὰς τοῦ πολέμου. Ἐπὶ πλέον δὲ ἀρμόζει νὰ λαμβάνετε ὑπ' ὄψιν τοῦτο, ὅτι δὲν ἀπεμάκρυνε σᾶς, ἀλλὰ προσέλαβεν ἄλλους. Δὲν εἴμεθα δὲ βέβαια ἡμεῖς φθονεροί, ὥστε ἐκείνον ποὺ ἡμπορεῖ νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς ἄλλους τὰ χαρίσματά του νὰ τὸν ἀναγκάζωμεν νὰ περικλείῃ τὴν χάριν εἰς σᾶς καὶ νὰ τὴν περιορίσῃ εἰς μόνον τὸν τόπον σας. Ὅπως δὲν εἶναι ἐπαινετὸς ἐκεῖνος ποὺ περιφράσσει μίαν πηγὴν καὶ καταστρέφει τὴν διέξοδον ὑδατίνου ρεύματος, οὕτω δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ φθόνου ἐκεῖνος ποὺ ἐμποδίζει νὰ ἐπεκταθῇ μία πλουσία διδασκαλία. Ἄς ἔχη λοιπὸν αὐτὸς καὶ τῆς Νικοπόλεως τὴν φροντίδα, ἡ δὲ ἰδική σας ἄς εἶναι προσθήκη εἰς τὰς ἐκεῖ φροντίδας του. Εἰς μὲν τὸν ἄνδρα αὐτὸν προσετέθη περισσότερος κόπος, ἐνῶ ἡ διὰ σᾶς ἐπιμέλεια δὲν ἐλαττώνεται κατὰ τίποτε.

Ἐκεῖνο πάντως μὲ ἐλύπησε πολὺ καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι ἔχει λεχθῆ πέρα ἀπὸ τὰ ὄρια, ὅτι δηλαδὴ, «ἂν ἀποτύχωμεν εἰς τὴν αἴτησίν μας⁴, θὰ προσφύγωμεν εἰς τὰ δικαστήρια καὶ θὰ ἀναθέσωμεν τὴν ὑπόθεσιν εἰς ἀνθρώπους», τῆς εὐχῆς τῶν ὁποίων

λάσσετο αὐτὴ ἀπὸ τὸν ἀρειανικὸν κίνδυνον, θὰ ἠσφαλιζέτο καὶ ἡ Κολωνία, ἂν κατεστρέφετο αὐτῇ, θὰ ἠκολούθει καὶ τῆς Κολωνίας ἡ καταστροφή.

4. Περὶ ἐπιστροφῆς τοῦ Εὐφρονίου εἰς τὴν Κολωνίαν.

στροφή τῶν Ἐκκλησιῶν εὐχῆς ἐστὶ τὸ κεφάλαιον. Μὴ ποτε οὖν ἄφρονι θυμῷ φερόμενοί τινες παραπείσωσιν ὑμᾶς φθέγξασθαι περὶ τούτων τι εἰς τὸ δημόσιον, καὶ γένηται μὲν τις ἐντεῦθεν καταστροφή, περιτραπῆ δὲ τῶν γινομένων τὸ βάρος ταῖς κεφαλαῖς τῶν τὴν αἰτίαν παρασχομένων. Ἀλλὰ δέξασθε καὶ τὴν ἡμετέραν συμβουλήν ἐν πατρικοῖς ὑμῖν σπλάγχθοις προσαγομένην, καὶ τὴν τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων οἰκονομίαν κατὰ βούλησιν Θεοῦ γενομένην. Καὶ ἀναμείνατε καὶ ἡμᾶς οἱ παραγενόμενοι, ἐὰν ὁ Κύριος ἡμῖν συνεργήσῃ, ὅσα οὐκ ἐνεχώρει διὰ τῆς ἐπιστολῆς παρακαλέσαι τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν, δι' ἑαυτῶν παραινέσομεν, καὶ τὴν ἐνδεχομένην παραμυθίαν δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐπαγαγεῖν ὑμῖν πειρασόμεθα.

223

230. ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΟΙΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Αἱ περὶ τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομίαι γίνονται μὲν παρὰ τῶν πεπιστευμένων τὴν προστασίαν αὐτῶν, βεβαιοῦνται δὲ παρὰ τῶν λαῶν. Ὡστε δὲ μὲν ἦν ἐπὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις πεπληρωται· τὸ δὲ λειπόμενον ἤδη πρὸς ὑμᾶς βλέπει, ἐὰν καταξιώσητε ἐκθύμως περιέχεσθαι τοῦ δεδομένου ὑμῖν ἐπισκόπου καὶ τὰς παρὰ τῶν ἔξωθεν πείρας ἰσχυρῶς ἀποκρούεσθαι. Οὐδὲν γὰρ οὕτω δυσωπεῖ οὔτε ἄρχοντας οὔτε τοὺς λοιπούς, ὅσοι βασκαίνουσιν ὑμῶν τῇ εἰρηνικῇ καταστάσει, ὡς τὸ σύμφωνον περὶ τὴν τοῦ δεδομένου ἀγάπην καὶ τὸ ἰσχυρὸν τῆς ἐνστάσεως. Ἀπόγνωσιν γὰρ ἐμποιεῖ αὐτοῖς πάσης ἐπιχειρήσεως πονηρᾶς, ἐὰν ἴδωσι μήτε κληρὸν μήτε

Ἐπιστολή 230. Ἐγράφη τὸ 375, ἐξ ἀφορμῆς τῆς τοποθετήσεως τοῦ

κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ καταστροφή τῶν Ἐκκλησιῶν. Μὴ σᾶς πείσουν ποτὲ ὠρισμένοι ἄνθρωποι ποὺ κατευθύνονται ἀπὸ ἄφρονα θυμὸν νὰ κάμετε τοιαύτην προσφυγὴν εἰς πολιτικὸν δικαστήριον, μὴ τυχὸν προέλθῃ ἐκ τούτου κάποια καταστροφή, τὸ δὲ βᾶρος τῶν γινομένων ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ποὺ ἔδωσαν τὴν ἀφορμὴν. Ἄλλὰ δεχθῆτε καὶ τὴν συμβουλὴν μας προσφερομένην εἰς σᾶς μὲ πατρικὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ποὺ ἐπραγματοποιήθη κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Νὰ περιμένετε δὲ καὶ ἡμᾶς οἱ ὅποιοι, ὅταν μὲ τὴν συνεργίαν τοῦ Κυρίου ἔλθωμεν, θὰ σᾶς παραινέσωμεν προσωπικῶς, μὲ παρηγορίαν ποὺ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσφέρωμεν διὰ τῆς ἐπιστολῆς καὶ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ σᾶς δώσωμεν τὴν ἀπαραίτητον παραμυθίαν μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα.

223

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 230

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΥΣ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Αἱ σχετικαὶ μὲ τὰς Ἐκκλησίας διευθετήσεις πραγματοποιοῦνται μὲν ἀπὸ τοὺς ἐμπειπιστευμένους τὴν διοίκησιν αὐτῶν, ἐπικυρώνονται δὲ ἀπὸ τοὺς λαοὺς. Ὡστε ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἐξεπληρώθη, τὸ ὑπόλοιπον δὲ ἐξαρτᾶται εἰς σᾶς, ἐὰν καταξιώσετε νὰ ἀφοσιωθῆτε ὁλοθύμως εἰς τὸν ἐπίσκοπον ποὺ σᾶς ἐδόθη καὶ ἀποκρούσετε ἐντόνως τὰς ἀπὸ τοὺς ἔξω ἐπιθέσεις. Διότι τίποτε δὲν ἐπηρεάζει τόσον, οὔτε τοὺς ἄρχοντας οὔτε τοὺς ἄλλους ποὺ φθονοῦν τὴν εἰρηνικὴν σας κατάστασιν, ὅσον ἡ ὁμόφωνος ἀγάπη πρὸς τὸν δοθέντα ἐπίσκοπον καὶ ἡ δύναμις τῆς ἀντιστάσεως. Ἐὰν ἴδουν νὰ μὴ δέχωνται τὰ ἐπινοήματά των οὔτε ὁ κλῆρος οὔτε ὁ λα-

Εὐφρονίου ὡς ἐπισκόπου τῆς Νικοπόλεως εἰς διαδοχὴν τοῦ Θεοδοίου. Ὁ Εὐφρόνιος ἦτο ἕως τότε ἐπίσκοπος τῆς γειτονικῆς Κολωνίας.

λαὸν τὰς αὐτῶν ἐπινοίας παραδεχόμενον. Ἦν οὖν γνώμην ἔχετε περὶ τοῦ καλοῦ, ταύτην κοινήν ποιήσασθε τῆς πόλεως, καὶ τοῖς δήμοις καὶ πᾶσι τοῖς οἰκοῦσι τὴν χώραν διαλέχθητε τὰ πρόποντα ἐπιρρώσοντες αὐτῶν τὰς καλὰς προαιρέσεις, ὥστε διαβοηθῆναι παρὰ πᾶσι τὸ γνήσιον ὑμῶν τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης. Ἐὰν δὲ καταξιωθῶμεν καὶ αὐτοὶ ποτε παραγενέσθαι καὶ ἐπισκέψασθαι τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν τροφὸν τῆς εὐσεβείας, ἣν ὡς μητρόπολιν τῆς ὀρθοδοξίας τιμῶμεν, διὰ τὸ ἐκ παλαιοῦ ὑπὸ τιμιωτάτων ἀνδρῶν καὶ ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ οἰκονομεῖσθαι αὐτὴν ἀντεχομένων τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ὧν ἄξιον εἶναι τὸν νῦν ἀναφανέντα καὶ ὑμεῖς ἐδοκιμάσατε καὶ ἡμεῖς συνθεθέμεθα. Μόνον φυλαχθεῖτε παρὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, παραλύοντες μὲν τὰ πονηρὰ βουλευματα τῶν ἐχθρῶν, ἰσχὺν δὲ καὶ ἐδτονίαν πρὸς φυλακὴν τῶν καλῶς δεδογμένων ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐμποιοῦντες.

224

238. ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΙΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙΣ

Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς εὐλαβείας ὑμῶν, καὶ οὐδὲν ἔσχον καινότερον τῶν ἐγνωσμένων ἤδη παρ' αὐτῶν διδαχθῆναι. Καὶ γὰρ ἔφθασεν ἡ φήμη εἰς πᾶσαν τὴν περιοικίδα, τοῦ παρ' ὑμῖν καταπεσόντος τὴν αἰσχύνην περιαγγέλλουσα, δς ἐπιθυμία δόξης κενῆς τὴν αἰσχίστην ἐαντῷ συνήγαγεν ἀτιμίαν καὶ εὐρέθη τῶν μὲν ἐπὶ τῇ πίστει μισθῶν διὰ τὴν φιλαυτίαν ἐκπεσῶν, αὐτὸ δὲ τὸ

1. Τοῦ Εὐφρονίου.

Ἐπιστολὴ 238. Ἐγρᾶφῃ τὸ 375, ὅταν ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ βικαρίου Πόντου Δημοσθένους ἐγκατέστησεν ἐπίσκοπον εἰς

ός, τοῦτο τοὺς ἀπογοητεύει ἀπὸ κάθε πονηρὰν ἐπιχείρησιν. Τὴν γνώμην λοιπὸν ποὺ ἔχετε περὶ τοῦ καλοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου¹, νὰ τὴν καταστήσετε κοινὴν εἰς ὅλην τὴν πόλιν, καὶ εἶπατε τὰ πρέποντα εἰς τοὺς πολίτας καὶ ὅλους τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν χώραν διὰ νὰ ἐνισχύσετε τὰς καλὰς προθέσεις του, ὥστε νὰ διαδοθῆ εἰς ὅλους ἡ γνησιότης τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης σας.

Ἐὰν δὲ καταξιωθῶμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἔλθωμεν κάποτε πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Ἐκκλησίας σας, τῆς τροφοῦ τῆς εὐσεβείας, τὴν ὁποῖαν τιμῶμεν ὡς μητρόπολιν τῆς ὀρθοδοξίας, διότι ἀπὸ παλαιᾶς ἐποχῆς ἐκυβερνήθη ἀπὸ τιμιωτάτους καὶ ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ ἄνδρας, σταθεροὺς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ λόγου τῆς πίστεως, τῆς ὁποίας ἄξιος εἶναι καὶ ὁ τῶρα ἐμφανισθεὶς ἐπίσκοπος, ὅπως καὶ σεῖς ἐκρίνατε καὶ ἡμεῖς συνεφωνήσαμεν. Μόνον νὰ φυλαχθῆτε ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, παραλύοντες μὲν τὰ πονηρὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν, θέτοντες δὲ εἰς τὰς ψυχὰς σας δύναμιν καὶ ζῆλον πρὸς διαφύλαξιν τῶν καλῶς ἀποφασισθέντων.

224

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 238

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Ἐδέχθη τὸ γράμμα τῆς εὐλαβείας σας, ἀλλὰ δὲν ἔμαθα ἀπὸ αὐτὸ τίποτε νεώτερον ἀπὸ ὅσα ἤδη ἐγνώριζα. Διότι εἰς ὅλην τὴν γειτονίαν ἐφθασεν ἡ φήμη ποὺ διέδωσε τὴν αἰσχύνην τοῦ καταπεσόντος μέλους σας, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἐπιθυμίαν τῆς κενῆς δόξης ἔφερεν ἐπάνω του ἀτιμίαν καὶ εὐρέθη τοὺς μὲν μισθοὺς διὰ τὴν πίστιν νὰ ἔχη χάσει ἐξ αἰτίας τῆς φιλαυτίας, τὴν δὲ

τὴν Νικόπολιν τὸν Φρόντωνα. Ὁ Φρόντων κατέλαβε τοὺς ναοὺς καὶ οἱ ὀρθόδοξοι, τὸ μέγα πλῆθος, ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ τελοῦν τὴν λατρείαν εἰς τὴν ὑπαιθρον. Ὁ Βασίλειος τοὺς παρηγορεῖ.

δύστηνον δοξάριον, οὐ ἐπιθυμήσας ἐπράθη τῇ ἀσεβείᾳ, οὐκ ἔχων διὰ τὸ δίκαιον μῖσος τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον. Ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲν τοῦ παντός ἑαυτοῦ βίου ἐναργέστατον ἐξήνεγκε δεῖγμα ἐκ τῆς νῦν προαιρέσεως, ὅτι οὐδέποτε ἔζη ἐπ' ἐλπίδι τῶν ἀποκειμένων ἡμῖν ἐπαγγελιῶν παρὰ τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ εἴ τι αὐτῷ ἐπραγματεύετο τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ῥήματα πίστεως καὶ πλάσμα εὐλαβείας, πάντα πρὸς τὴν τῶν ἐντυγχανόντων ἀπάτην ἐπετηδεύετο. Ὑμᾶς δὲ τί καταπονεῖ τὸ συμβᾶν; Τί χείρους ἑαυτῶν γεγόνατε παρὰ τοῦτο; Ἐλειπεν εἰς ἐκ τοῦ πληρώματος ὑμῶν· εἰ δὲ καὶ συναπῆλθέν που ἄλλος εἰς ἡ δεύτερος, ἔλεεινοὶ τοῦ πτώματος οὗτοι, ὑμῶν δὲ τὸ σῶμα ὀλόκληρόν ἐστι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι. Καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀχρειωθὲν ἀπερρῆν καὶ οὐκ ἐκολοβώθη τὸ μένον. Εἰ δὲ ἀνιᾶ ὑμᾶς ὅτι τῶν τοίχων ἐξεβλήθητε, ἀλλ' ἐν σκέπη τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλισθήσεσθε καὶ ὁ ἄγγελος ὁ τῆς Ἐκκλησίας ἔφορος συναπῆλθεν ὑμῖν. Ὡστε κenoῖς τοῖς οἴκοις ἐγκατακλίνονται καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ἐκ τῆς διασπορᾶς τοῦ λαοῦ βαρὺ ἑαυτοῖς τὸ κριμα κατασκευάζοντες. Εἰ δὲ τις καὶ κόπος ἐστὶν ἐν τῷ πράγματι, πέπεισμαι τῷ Κυρίῳ μὴ εἰς κενὸν ὑμῖν ἀποβήσεσθαι τοῦτο. Ὡστε ὅσῳ ἂν ἐν πλείοσι πειρατηρίοις γένησθε, τοσοῦτω πολυτελέστερον τὸν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ μισθὸν ἀναμένετε. Μήτε οὖν δυσφορεῖτε τοῖς παροῦσι μήτε ἀποκάμνετε τῇ ἐλπίδι. Ἐτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον, ἦξει πρὸς ὑμᾶς ὁ ἀντιλαμβανόμενος ὑμῶν καὶ οὐ χρονιεῖ.

1. Ἀπὸ τοὺς ναοὺς.

θλιβεράν δοξούλαν, χάριν τῆς ἐπιθυμίας τῆς ὁποίας ἐπωλήθη εἰς τὴν ἀσέβειαν, νὰ μὴ ἔχη ἐξ αἰτίας τοῦ δικαίου μίσους τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν μετὰ τὴν σημερινὴν του στάσιν ἔδωσε σαφέστατον δεῖγμα ὅλου τοῦ βίου του, δεῖγμα δηλαδὴ τοῦ ὅτι ποτὲ δὲν ἔζη μετὰ ἐλπίδα τῶν ἀποκειμένων δι' ἡμᾶς ἐπαγγελιῶν ἀπὸ τὸν Κύριον, ἀλλὰ τόσον τὰς περὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀσχολίας του ὅσον καὶ τοὺς λόγους τῆς πίστεως καὶ τὴν εὐσεβοφάνειαν, ὅλα τὰ ἐχρησιμοποιοῦσε πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν συναντώντων αὐτόν.

Σὰς δὲ διατί θλίβει τὸ συμβάν; Διατί ἔχετε γίνει χειρότεροι ἑαυτῶν διὰ τοῦτο; Ἐλείψεν ἓνας ἀπὸ τὸ πλήρωμά σας· ἐὰν δὲ ἐπῆγαν μαζί του καὶ ἓνας ἢ δύο ἀκόμη, αὐτοὶ εἶναι ἔλεινοι λόγῳ τῆς πτώσεώς των, ἐνῶ τὸ ἰδικόν σας σῶμα εἶναι μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ὀλόκληρον· διότι καὶ τὸ ἀχρειωμένον ἀπεσπᾶσθη καὶ τὸ ἀπομείναν δὲν ἐκολοβώθη. Ἐὰν δὲ σὰς στενοχωρῆ τὸ γεγονός ὅτι ἐξεδιώχθητε ἀπὸ τοὺς τοίχους¹, ἀλλὰ θὰ κατασκηνώσετε ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ μαζί σας ἦλθεν ὁ ἄγγελος ἐπόπτης τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο αὐτοὶ καθημερινῶς κάθονται εἰς ἀδειανούς ναοὺς καὶ παρασκευάζουν βαρὺ κρίμα δι' ἑαυτοὺς ἀπὸ τὸν διασκορπισμὸν τοῦ λαοῦ. Ἐὰν δὲ ἡ περιπέτεια προκαλῆ καὶ κάποιον κόπον, ἔχω πεποιθήσιν εἰς τὸν Κύριον ὅτι τοῦτο δὲν θὰ ἀποβῆ ἀνωφελὲς διὰ σᾶς. Ὡστε εἰς ὅσον περισσοτέρους πειρασμοὺς ὑποβάλλεσθε, τόσον πολυτελέστερον μισθὸν ἀναμένετε ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτὴν. Οὔτε νὰ δυσφορῆτε λοιπὸν διὰ τὰ παρόντα οὔτε νὰ ἀπελπίζεσθε. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον, παρά πολὺ ὀλίγον, θὰ ἔλθῃ πρὸς σᾶς ὁ ὑπερασπιστὴς σας, δὲν θὰ βραδύνη².

2. Ἐβρ. 10, 37, βλ. καὶ Ἄββακ. 2, 3.

240. ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΙΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙΣ

1. Καὶ ἐπιστείλαντες ἡμῖν καλῶς ἐποιήσατε καὶ διὰ τοιούτου ἀνδρὸς ἐπιστείλαντες, ὃς καὶ ἄνευ γραμμάτων ἐξήρκεσεν ἂν ἡμῖν τὴν τε ἐπὶ ταῖς φροντίσι παραμυθίαν ἰκανὴν παρασχεῖν καὶ διδασκαλίαν ἀκριβῆ τῶν πραγμάτων ποιήσασθαι. Πολλὰ γὰρ ἦν ἃ ἐπεζητοῦμεν παρὰ τοῦ σαφέστατα ἐπισταμένου μαθεῖν, διὰ τὸ τὰς φήμας πεπλανημένως πρὸς ἡμᾶς διαβαίνειν, ἃ πάντα εὐσταθῶς καὶ ἐμπείρως διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ποθεινότατος καὶ τιμιώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν Θεοδόσιος ὁ συμπρεσβύτερος. Ἄ τοίνυν ἑαυτοῖς συμβουλευόμεν, ταῦτα καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν γράφομεν· ὅτι πολλοῖς συνέβη ταῦτα ἃ καὶ ὑμῖν, καὶ οὐ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ μυρία τῶν τοιούτων τὰ ὑποδείγματα· τὰ μὲν ἐγγράφως αἱ ἱστορίαι καταλελοίπασιν, τὰ δὲ τῇ ἀγράφῳ μνήμῃ παρὰ τῶν εἰδότων διεδεξάμεθα, ὅτι καὶ κατὰ ἄνδρα ἕκαστον καὶ κατὰ πόλεις πειρασμοὶ περιέσχον ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου τοὺς εἰς αὐτὸν ἠλπικότας. Ἄλλ' ὅμως παρῆλθε πάντα καὶ οὐδὲν τῶν σκυθρωπῶν ἀθάνατον ἔσχε τὸ λυπηρόν. Ὡς αἱ χάλαζαι καὶ οἱ χεῖμαρροι καὶ ὄσα τῶν κακῶν αὐτοσχέδια τὰ μὲν μαλακὰ ῥαδίως ἔβλαψε καὶ διελυμῆσατο, τοῖς δὲ ἀντιτύποις περιτυχόντα ἔπαθέ τι μᾶλλον ἢ ἔδρασεν· οὕτω καὶ οἱ λάβροι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας πειρασμοὶ κινήθεντες ἀσθενέστεροι τοῦ στερεώματος τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως διεδείχθησαν. Ὡς οὖν παρῆλθε τῆς χαλάζης τὸ νέφος καὶ παρερρή τὴν χαράδραν

Ἐπιστολὴ 240. Ἐγρᾶφῃ τὴν ἀνοίξιν τοῦ 375. Ὁ Βασίλειος ἐπληροφόρηθη ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τῶν κληρικῶν τῆς Νικοπόλεως, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ ναοὶ τῶν εἶχαν καταληφθῆ ἀπὸ τὸν φιλαρειανὸν ἐπίσκοπον Φρόντωννα καὶ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 240
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

1. Καλῶς ἐπράξατε ποῦ μᾶς ἐγράψατε, καὶ μάλιστα διὰ μέσου τοιοῦτου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος καὶ χωρὶς γράμμα θὰ ἀρκοῦσε νὰ μᾶς παράσχη τὴν παρηγορίαν διὰ τὴν ἀγωνίαν μας καὶ νὰ μᾶς δώσῃ ἀκριβῆ ἔκθεσιν τῶν πραγμάτων. Διότι ὑπῆρχαν πολλὰ πράγματα ποῦ ἐζητούσαμε νὰ μάθωμεν ἀπὸ τὸν γνωρίζοντα σαφέστατα, καθ' ὅσον αἱ φῆμαι φθάνουν εἰς ἡμᾶς περιπετειωδῶς, τὰ ὁποῖα ὁ ἀγαπητότατος καὶ τιμιώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν Θεοδόσιος, ὁ συμπρεσβύτερος, διηγήθη εἰς ἡμᾶς μὲ ἀκρίβειαν καὶ δεξιότητιαν. Ὅσα λοιπὸν συμβουλευόμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας, αὐτὰ γράφομεν καὶ πρὸς τὴν εὐλάβειάν σας· ὅτι δηλαδὴ αὐτὰ ποῦ συνέβησαν εἰς σᾶς συνέβησαν εἰς πολλούς, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸν παρόντα καιρὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν παρελθόντα χρόνον ὑπάρχουν ἄφθονα παραδείγματα παρομοίων γεγονότων. Ἄλλα τὰ ἄφησαν ἐγγράφως αἱ ἱστορικαὶ ἐκθέσεις, ἄλλα δὲ τὰ παρελάβαμεν μὲ τὴν ἄγραφον μνήμην ἀπὸ τοὺς γνωρίζοντας· ὅτι δηλαδὴ καὶ ἀτομικῶς καὶ κατὰ πόλεις πειρασμοὶ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου κατέλαβαν τοὺς ἐλπίζοντας εἰς αὐτόν. Ἄλλ' ὅμως ὅλα ἐπέρασαν καὶ καμμία κακία δὲν διέτηρησε αἰωνίαν λύπην. Ὅπως αἱ χάλαζαι καὶ οἱ χεῖμαρροι καὶ ἄλλα παρόμοια φαινόμενα τὰ μὲν μαλακὰ ἀντικείμενα βλάπτουν καὶ καταστρέφουν εὐκόλα, ὅταν δὲ συναντήσουν σκληρὰ ἀντικείμενα μᾶλλον παθαίνουν ἀντὶ νὰ ἐνεργήσουν ἐπ' αὐτῶν, οὕτω καὶ οἱ ἄγριοι πειρασμοί, ὅταν κινοῦνται ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, ἀποδεικνύονται ἀσθενέστεροι ἀπὸ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Ὅπως λοιπὸν παρέρχεται τὸ νέφος τῆς χαλάζης καὶ ὁ χεῖμαρρος φεύγει ἀπὸ τὴν χαράδραν—ἐκεῖνο

λόγω τοῦ διωγμοῦ, εἶχαν προσχωρήσει εἰς αὐτὸν ἢ ἦσαν ἑτοιμοὶ νὰ προσχωρήσουν. Ἡ ἐπιστολὴ ἔχει σκοπὸν νὰ συγκρατήσῃ τὰ πράγματα. Ἡ ἐπιστολὴ ἐστάλη προφανῶς εἰς τὸν ἐπίσκοπον Εὐφρόνιον.

ὁ χεῖμαρρος (τὸ μὲν γὰρ εἰς αἰθρίαν διελέθη, ὁ δὲ ἐνηφανίσθη τῷ βυθῷ ξηρὰν καὶ ἄνικμον τὴν ὁδὸν δι' ἧς ἐρρῦη καταλιπών), οὕτω καὶ τὰ νῦν ἡμᾶς χειμάζοντα μικρὸν ὕστερον οὐκ ἔσται. Μόνον ἂν καταδεξώμεθα μὴ τὸ παρὸν ὄρᾶν, ἀλλὰ τοῖς μικρὸν πορρωτέρω ταῖς ἐλπίσιν ἐνατενίζειν.

2. Εἴτε οὖν βαρὺς ὁ πειρασμός, ἀδελφοί, ὑπομείνωμεν τὰ ἐπίπονα. Οὐδείς γὰρ μὴ πληγείς ἐν ἀγῶσι μηδὲ κονισάμενος στεφανοῦται. Εἴτε κοῦφα ταῦτα τοῦ διαβόλου τὰ παίγνια καὶ οἱ ἐπιπεμφθέντες ἡμῖν ὄχληροὶ μὲν, διότι τοιούτου εἰσὶν ὑπηρέται, εὐκαταφρόνητοι δέ, ὅτι τῇ πονηρίᾳ αὐτῶν ὁ Θεὸς ἀδυναμίαν συνῆψε, φυλαξώμεθα τὴν κατάγνωσιν ὡς ἐπὶ μικροῖς παθήμασι μεγάλα ὀδυρόμενοι. Ἐν γὰρ ἐστὶν ὀδύνης ἄξιον, ἢ αὐτοῦ ἐκείνου ἀπώλεια, τοῦ τῆς προσκαίρου ἔνεκεν δόξης (εἴπερ οὖν δόξαν χρῆ λέγειν τὸ δημοσίᾳ ἀσχημονεῖν), τῆς αἰωνίας τῶν δικαίων τιμῆς ἑαυτὸν ἀποστερήσαντος. Τέκνα ὁμολογητῶν καὶ τέκνα μαρτύρων ἐστὲ τῶν μέχρις αἵματος ἀντικαταστάντων πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Τοῖς οικείοις ἕκαστος χρῆσάσθω ὑποδείγμασι πρὸς τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἔνστασιν. Οὐδείς ὑμῶν πληγαῖς κατεξάνθη, οὐδενὸς οἶκος ἐδημεύθη· οὐ τὴν ὑπερορίαν ὠκῆσαμεν, οὐ δεσμωτήριον ἐγνωρίσαμεν. Τί πεπόνθαμεν δεινόν; Εἰ μὴ τάχα τοῦτο λυπηρόν, ὅτι μηδὲν πεπόνθαμεν μηδὲ ἐνομίσθημεν ἄξιοι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Εἰ δὲ ὅτι ὁ δεῖνα τὸν οἶκον κατέχει τῆς προσευχῆς, ὑμεῖς δὲ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς Δεσπότην, τοῦτο ὑμᾶς ἀνιᾶ, ἐνθυμήθητε ὅτι οἱ μὲν ἔνδεκα μαθηταὶ ἐν τῷ ὑπερώῳ ἦσαν ἀποκεκλεισμένοι, οἱ δὲ σταυρώσαντες τὸν Κύριον ἐν τῷ περιβοήτῳ ναῶ τὴν ἰουδαϊκὴν λατρείαν ἐπλήρουν. Ἰούδας γὰρ τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον τοῦ μετ' αἰσχύνης ζῆν προτιμήσας ἔδειξε τάχα τῶν νῦν ἀ-

μὲν διαλύεται εἰς αἰθρίαν, αὐτὸς δὲ ἀφανίζεται εἰς τὸν βυθὸν ἀφῆνων ξηρὰν καὶ χωρὶς ὑγρασίαν τὴν ὁδόν—, οὕτω καὶ τὰ πράγματα ποῦ μᾶς ταλαιπωροῦν τώρα ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον δὲν θὰ ὑπάρχουν. Ἄρκει μόνον νὰ ἀποφύγωμεν νὰ κυττάξωμεν τὸ παρὸν, καὶ νὰ ἀτενίζωμεν μὲ τὴν ἐλπίδα τὸ προσεχὲς μέλλον.

2. Λοιπὸν εἴτε βαρὺς εἶναι ὁ πειρασμὸς, ἀδελφοί, ἃς ὑπομείνωμεν τοὺς πόνους. Δὲν παίρνει κανεὶς στέφανον νίκης, ἐὰν δὲν τραυματισθῆ εἰς ἀγῶνα καὶ δὲν σκοπισθῆ. Εἴτε ἐλαφρὰ εἶναι αὐτὰ τὰ παιγνίδια τοῦ διαβόλου καὶ οἱ σταλέντες εἰς ἡμᾶς εἶναι μὲν ἐνοχλητικοί, διότι εἶναι ὑπηρέται αὐτοῦ, ἀλλὰ ὄχι ὑπολογίσιμοι, διότι ὁ Θεὸς εἰς τὴν πονηρίαν των συνῆψεν ἀδυναμίαν, ἃς προφυλαχθῶμεν ἀπὸ τὴν κατάκρισιν διὰ τὸ ὅτι παραδιδόμεθα εἰς μεγάλους ὀδυρμούς διὰ μικρὰ παθήματα. Διότι μόνον ἓνα εἶναι ἄξιον ὀδύνης, ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐστέρησεν ἑαυτὸν τῆς αἰωνίας τιμῆς τῶν δικαίων χάριν τῆς προσκαίρου δόξης — ἐὰν ἡμπορῆ νὰ λέγεται δόξα τὸ νὰ ἀσχημονῆ δημοσίᾳ—.

Εἶσθε τέκνα ὁμολογητῶν καὶ τέκνα μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι ἀντεστάθησαν μέχρι αἵματος πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Ἄς χρησιμοποιήσῃ ὁ καθένας σας τοὺς οἰκείους του ὡς παραδείγματα διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀντίστασιν. Κανεὶς σας δὲν ἐξεσχίσθη ἀπὸ τὰς πληγὰς, κανενὸς οἶκος δὲν ἐδημεύθη· δὲν ἐζήσαμεν εἰς ἐξορίαν, δὲν ἐγνωρίσαμεν δεσποτήριον. Τί κακὸν ἐπάθαμεν; Ἐκτὸς ἐὰν τοῦτο εἶναι λυπηρὸν, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐπάθαμεν τίποτε καὶ δὲν ἐθεωρήθημεν ἄξιοι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Ἐὰν δὲ σᾶς στενοχωρῆ τὸ ὅτι ὁ δεῖνα κατέχει τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, σεῖς δὲ προσκυνεῖτε εἰς τὴν ὑπαιθρον τὸν Δεσπότην τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἐνθυμηθῆτε ὅτι οἱ μὲν ἔνδεκα μαθηταὶ ἦσαν ἀποκλεισμένοι εἰς τὸ ὑπερφῶν, οἱ δὲ σταυρώσαντες τὸν Κύριον ἐτελοῦσαν τὴν ἰουδαϊκὴν λατρείαν εἰς τὸν περίφημον ναόν. Ὁ Ἰούδας ποῦ προετίμησε τὸν θάνατον μὲ τὴν ἀγχόνην ἀπὸ τὸ νὰ ζῆ εἰς τὴν ἐντροπὴν ἀπεδείχθη προτιμότερος ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ τώρα ἔχασαν τὴν ἐντροπὴν ἔμπρὸς εἰς τὴν γενικὴν

περὺθριασάντων πρὸς πᾶσαν ἀνθρώπων κατὰγνωσιν καὶ διὰ τοῦτο ἀναιδῶς πρὸς τὰ αἰσχρὰ διακειμένων ἑαυτὸν αἰρετώτερον.

3. Μόνον μὴ ἐξαπατηθῆτε ταῖς ψευδολογίαις αὐτῶν ἐπαγγελλομένων ὀρθότητα πίστεως. Χριστέμποροι γὰρ οἱ τοιοῦτοι καὶ οὐ Χριστιανοί, τὸ ἀεὶ αὐτοῖς κατὰ τὸν βίον τοῦτον λυσιτελοῦν τοῦ κατ' ἀλήθειαν ζῆν προτιμῶντες. Ὅτε ἐνόμισαν κτᾶσθαι τὴν κενὴν ταύτην ἀρχήν, προσέθεντο τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Χριστοῦ ὅτε εἶδον τοὺς λαοὺς ἀγριαίνοντας, σχηματίζονται πάλιν τὴν ὀρθότητα. Οὐκ οἶδα ἐπίσκοπον μηδὲ ἀριθμήσαιμι ἐν ἱερεῦσι Χριστοῦ τὸν παρὰ τῶν βεβήλων χειρῶν ἐπὶ καταλύσει τῆς πίστεως εἰς προστασίαν προβεβλημένον. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐμὴ κρίσις. Ὑμεῖς δὲ εἴ τινα ἔχετε μεθ' ἡμῶν μερίδα, ταῦτα ἡμῖν φρονήσετε δηλονότι· εἰ δὲ ἐφ' ἑαυτῶν βουλευέσθε, τῆς ἰδίας γνώμης ἕκαστός ἐστι κύριος, ἡμεῖς ἀθῶοι ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου. Ταῦτα δὲ ἔγραψα οὐχ ὑμῖν ἀπιστῶν, ἀλλὰ τὸ τινων ἀμφίβολον στηρίζων ἐκ τοῦ γνωρίσαι τὴν ἑμαντοῦ γνώμην, ὡς μὴ προσληφθῆναί τινας εἰς κοινωνίαν μηδὲ τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐπιβολὴν δεξαμένους, μετὰ ταῦτα εἰρήνης γενομένης, βιάζεσθαι ἑαυτοὺς ἐναριθμεῖν τῷ ἱερατικῷ πληρώματι. Πάντα τὸν κληρὸν, τὸν τε κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὸν ἐπὶ τῆς παροικίας, μετὰ παντός τοῦ λαοῦ τοῦ φοβουμένου τὸν Κύριον, ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ.

1. Μερικοὶ ἀπὸ τοῦς χειροτονηθέντας ὑπὸ τοῦ φιλαρειανοῦ ἐπισκόπου Φρόντωνος φαίνεται ὅτι ἕκαμαν τώρα στροφὴν πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν, διότι ἔβλεπαν τὸν λαὸν προσηλωμένον εἰς αὐτήν. Ἴσως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Φρόντων ἕκαμε τὸ ἴδιον.

καταδίκην καὶ διὰ τοῦτο διάκεινται ἀναισχύντως πρὸς τὰ αἰσχρά.

3. Μόνον νὰ μὴ ἔξαπατηθῆτε ἀπὸ τὰς ψευδολογίας των, ὅταν ἐπαγγέλλωνται τὴν ὀρθότητα πίστεως. Τέτοιοι ἄνθρωποι εἶναι χριστέμποροι καὶ ὄχι Χριστιανοί, καθ' ὅσον προτιμοῦν πάντοτε ἐκεῖνο πού τοὺς ὠφελεῖ εἰς τὸν παρόντα βίον ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς ἀληθείας. Ὅταν ἐνόμισαν ὅτι ἀπέκτησαν αὐτὴν τὴν ματαίαν ἐξουσίαν, προσετέθησαν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ· ὅταν εἶδαν νὰ ἀγριεύουν οἱ λαοί, πάλιν συμμορφώνονται πρὸς τὴν ὀρθότητα¹. Δὲν ἀναγνωρίζω ὡς ἐπίσκοπον οὔτε θὰ συγκαταριθμῶ μετὰ τῶν ἱερέων τοῦ Χριστοῦ αὐτὸν πού προεβλήθη εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὰ βέβηλα χέρια πρὸς κατάλυσιν τῆς πίστεως.

Αὕτη εἶναι ἡ ἰδική μου κρίσις περὶ τῶν πραγμάτων. Σεῖς δέ, ἂν ἀνήκετε εἰς τὴν ἰδίαν μὲ ἡμᾶς μερίδα, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ ἔχετε τὸ ἴδιον φρόνημα· ἐὰν ὅμως συμβουλευέσθε μόνον τὸν ἑαυτὸν σας, ὁ καθένας εἶναι κύριος τῆς γνώμης του, ἡμεῖς εἴμεθα ἀθῶοι ἀπὸ τὸ αἷμα αὐτό². Ἐγραψα δὲ ταῦτα ὄχι διότι δὲν ἔχω ἐμπιστοσύνην, ἀλλὰ διὰ νὰ στηρίξω τὴν ἀμφιβολίαν μερικῶν, γνωστοποιῶν τὴν ἰδικὴν μου γνώμην, ὥστε νὰ μὴ προσληφθοῦν μερικοὶ εἰς κοινωσίαν καί, ἀφοῦ ἐδέχθησαν χειροτονίαν ἀπὸ τὴν χεῖρα ἐκείνων³, ὅταν ἀργότερα πραγματοποιηθῇ ἡ εἰρήνευσις, ἐπιχειρήσουν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἔνταξίν των εἰς τὸ ἱερατικὸν πλήρωμα, ὅλον τὸν κληρὸν, τὸν ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ τὸν εἰς τὰς κώμας εὐρισκόμενον, μαζὶ μὲ ὅλον τὸν εὐσεβῆ εἰς τὸν Κύριον λαόν, ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ.

2. Ματθ. 27, 24.

3. Τοῦ Φρόντωνος.

203. ΤΟΙΣ ΠΑΡΑΛΙΩΤΑΙΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ

1. Ἐγένετό μοι πολλή ὀρμή τῆς συντυχίας ὑμῶν, καὶ αἶτι ἐπεγένετο κώλυμα ἐμποδίζον μου τὴν προθυμίαν. Ἡ γὰρ ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια ἐνεπόδισέ μοι (ἦν οὐκ ἀγνοεῖτε πάντως ὅση μοι πάρεστιν ἐκ τῆς πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ γήρωσ τούτου, συντραφεῖσά μοι καὶ παιδεύουσά με κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ πάντα ἐν σοφίᾳ οἰκονομοῦντος Θεοῦ) ἢ αἰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιμέλειαι ἢ οἱ πρὸς τοὺς ἐπανισταμένους τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας ἀγῶνες. Διὸ μέχρι τοῦ παρόντος ἐν θλίψει πολλῇ καὶ λύπῃ διάγω συνειδῶς ὅτι τὸ καθ' ὑμᾶς ἐλλέλειπται μοι. Ἐγὼ γὰρ ἀκούσας παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ διὰ τοῦτο τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιδημίαν καταδεξαμένον, ἵνα καὶ τοῖς ὑποδείγμασι τῶν πρακτέων ἑυθυμίῃ τὸν βίον ἡμῶν καὶ διὰ τῆς ἰδίας φωνῆς ἀναγγεῖλῃ ἡμῖν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, ὅτι, «Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἔστε, εἴαν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις», καὶ ὅτι ἐξιτήριοι δῶρον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλλων συμπληροῦν τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν, τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην ὁ Κύριος κατέλειπεν εἰπὼν· «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν», οὐ δύναμαι πεῖσαι ἑμάντων ὅτι ἄνευ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ἄνευ τοῦ

Ἐπιστολὴ 203. Ἐγρᾶφῃ τὸ θέρος τοῦ 375. Ὁ Βασίλειος ὡς ἀρχιεπίσκοπος τῆς καππαδοκικῆς πρωτευούσης καὶ ὡς μεγάλης ἀκτινοβολίας προσωπικότης, ἐπηρέαζε τὰ πράγματα ὄχι μόνον τῆς Καππαδοκίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ἀρμενίας, παρὰ τὰς ἀντιδράσεις. Ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας ὁμως, ὅταν διέκοψε τὰς σχέσεις του μὲ τὸν Βασίλειον, κατέβαλε προσπάθειαν νὰ ἀποσπᾷ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους ἐπισκόπους ἀπὸ τὴν ἐπιρροήν του καὶ τὸ ἐπέτυχε μέχρις ἐνὸς σημείου ἐπίσης εἰς τὰς παραλιακὰς ἐπισκοπὰς τοῦ Πόντου. Βλ. καὶ ἐπιστολὰς 205 καὶ 206

226

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 203
ΠΡΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΛΙΩΤΑΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

1. Ἐνῶ εἶχα μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ σᾶς συναντήσω, πάντοτε κάποιον κώλυμα παρουσιάζετο καὶ ἠμπόδιζε τὴν πραγματοποίησίν της. Ἄλλοτε μὲ ἠμπόδιζεν ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματος —ὅπωςδὴποτε δὲν ἀγνοεῖτε πόσον σοβαρὰ εἶναι αὐτὴ εἰς τὴν περίπτωσίν μου ἀπὸ τὴν πρώτην ἡλικίαν μέχρι τοῦ γήρατος τούτου¹, τραφεῖσα μαζί μὲ ἐμὲ καὶ παιδεύουσά με κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ πού οἰκονομεῖ τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ—, ἄλλοτε αἱ φροντίδες διὰ τὰς Ἐκκλησίας, ἄλλοτε οἱ ἀγῶνες πρὸς τοὺς στασιάζοντας κατὰ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο μέχρι τοῦ παρόντος ζῶ μὲ πολλὴν θλίψιν καὶ λύπην, διότι ἔχω τὴν συναίσθησιν ὅτι παρέλειψα τὸν καθῆκόν μου ἀπέναντί σας.

Πράγματι ἐγώ, ἐπειδὴ ἤκουσα ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦτο κατεδέχθη τὴν ἐπιδημίαν εἰς τὴν σάρκα, διὰ νὰ ρυθμίση τὸν βίον μας καὶ μὲ τὰ παραδείγματα τῶν πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων καὶ νὰ μᾶς ἀναγγείλῃ μὲ τὴν ἰδίαν τὴν φωνὴν του τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, νὰ λέγεται ὅτι «ἀπὸ αὐτό θὰ γνωρίσουν ὅλοι ὅτι εἴσθε μαθηταί μου, ἀπὸ τὸ ἔάν ἔχετε ἀγάπην μεταξύ σας»² καὶ ὅτι ὁ Κύριος ἄφησεν εἰς τοὺς μαθητάς του ὡς ἀποχαιρετιστήριον δῶρον, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν, τὴν εἰρήνην του, λέγων «εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν»³, δὲν ἠμπορῶ νὰ πείσω τὸν ἑαυτὸν μου ὅτι, χωρὶς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην

Β' τ. εἰς τὰς ὁποίας γίνεται λόγος περὶ συγκλήσεως συνόδου εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην.

1. Ὁ Βασίλειος βέβαια δὲν ἦτο τότε ἀκόμη εἰ μὴ 45 ἐτῶν.

2. Ἰω. 13,35.

3. Ἰω. 14,27.

εἰς ἐμὲ ἤκοντος εἰρηνεύειν πρὸς πάντας δύναμαι ἄξιος κληθῆναι δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πολλὸν μὲν γὰρ ἀνέμεινα χρόνον εἴ ποτε καὶ παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης γένηται τις πρὸς ἡμᾶς ἐπίσκεψις. Οὐδὲ γὰρ ἀγνοεῖτε ὅτι δημοσίᾳ προκείμενοι πᾶσιν, ὡσπερ οἱ ἐν τῇ θαλάσῃ προβεβλημένοι σκόπελοι, ἡμεῖς τὸν θυμὸν τῶν αἰρετικῶν κυμάτων ὑποδεχόμεθα, καὶ περὶ ἡμᾶς ῥηγνύμενοι τὰ κατόπιν ἡμῶν οὐκ ἐπικλύζουσι. Τὸ δὲ ἡμεῖς ὅταν εἶπω, οὐκ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀναφέρω δύναμιν, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν τοῦ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῶν ἀνθρώπων τὸ δυνατόν ἑαυτοῦ δεικνύντος, καθά φησιν ὁ προφήτης ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου λέγων «Ἡ ἐμὲ οὐ φοβηθήσεσθε τὸν τιθέντα ἄμμον ὄριον τῇ θαλάσῃ;». Τῷ γὰρ ἀσθενεστάτῳ καὶ εὐκαταφρονήτῳ πράγματι, τῇ ψάμμῳ, τὴν μεγάλην καὶ βαρεῖαν θάλασσαν ἐπέδησεν ὁ δυνατός. Ἐπεὶ οὖν τοιοῦτόν τι ἐστὶ καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς, ἀκόλουθον ἦν παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης καὶ τῶν γνησίων τινὰς ἀποστέλλεσθαι συνεχῶς εἰς ἐπίσκεψιν ἡμῶν τῶν καταπονουμένων καὶ γράμματα ἀγαπητικὰ φοιτᾶν πρὸς ἡμᾶς, ἐπιτρέψατε, συνεχέστερον, τοῦτο μὲν στηρίζοντα ἡμῶν τὴν προθυμίαν, τοῦτο δὲ καί, εἴ τι σφαλλόμεθα, διορθούμενα. Οὐκ ἀρνούμεθα γὰρ μυριοῖς σφάλμασιν ὑποκεῖσθαι ἄνθρωποι ὄντες καὶ ἐν σαρκὶ ζῶντες.

2. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸν πρὸ τούτου χρόνον ἢ διὰ τὸ μὴ συνιδεῖν τὸ πρέπον παρελίπετε τὰ ὀφειλόμενα ἡμῖν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ἢ διὰ τὸ προληφθῆναι παρὰ τινῶν εἰς τὰς καθ' ἡμῶν διαβολὰς οὐκ ἐνομίσατε ἡμᾶς ἀξιόους εἶναι ἀγαπητικῆς ἐπισκέψεως, ἰδοὺ νῦν καὶ καταρχομεν τοῦ γράμματος αὐτοὶ καὶ τὰς ἐπιφερομένας ἡμῖν αἰτίας ὁμολογοῦμεν ἐτοίμως ἔχειν ἐφ' ὑμῶν ἀποδύσασθαι, μόνον εἰς ἀντιπρόσωποι οἱ ὑβρίζοντες ἡμᾶς ἀντιπρόσωποι ἡμῖν

καὶ χωρὶς νὰ εἶμαι εἰρηνικὸς πρὸς ὅλους, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμὲ, εἶναι δυνατὸν νὰ κληθῶ δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Βέβαια ἐπερίμενα πολὺν χρόνον, μήπως πραγματοποιηθῆ κάποτε καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην κάποια ἐπίσκεψις πρὸς ἡμᾶς. Δὲν ἀγνοεῖτε ὅτι ἡμεῖς ἐκτεθειμένοι δημοσίᾳ ἐνώπιον ὄλων ὡσάν σκοπελοὶ ποῦ προβάλλουν εἰς τὴν θάλασσαν, δεχόμεθα τὸν θυμὸν τῶν αἰρετικῶν κυμάτων, τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ θραύονται γύρω μας, δὲν κατακλύζουν τὰ εὐρισκόμενα ὀπίσω ἀπὸ ἡμᾶς. Ὅταν δὲ λέγω «ἡμεῖς», δὲν ἐννοῶ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ἀλλὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ποῦ δεικνύει τὴν δύναμίν του εἰς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων⁴, ὅπως λέγει ὁ προφήτης ὁμιλῶν ἐξ ὀνόματος τοῦ Κυρίου· «δὲν θὰ φοβηθῆτε ἐμὲ ὁ ὁποῖος ἔθεσα τὴν ἄμμον ὡς ὄριον τῆς θαλάσσης;»⁵. Ὁ Δυνατὸς ἔδωσε τὴν μεγάλην καὶ βαρεῖαν θάλασσαν μὲ αὐτὸ τὸ ἀσθενέστατον καὶ εὐκαταφρόνητον πρᾶγμα, τὴν ἄμμον. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ ἰδική μας περίπτωσις, ἐπιόμενον θὰ ἦτο νὰ στέλλωνται συνεχῶς ἀπὸ τὴν ἀγάπην σας κάποιοι ἀπὸ τοὺς γνησίους ἀδελφούς εἰς ἐπίσκεψιν ἡμῶν τῶν ταλαιπωρουμένων καὶ νὰ μᾶς ἔρχωνται γράμματα — ἐπιτρέψατέ μου νὰ τὸ εἶπω — συχνά, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐνισχύοντα τὸν ζῆλόν μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ, ἐὰν κάπου κάμωμεν λάθος, διορθώνοντα. Διότι δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ὑποκείμεθα εἰς μυρία σφάλματα, ἀφοῦ εἴμεθα ἀνθρωποὶ καὶ ζῶμεν εἰς σάρκα.

2. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἕως τώρα, εἴτε διότι παρελείψατε τὰ ὀφειλόμενα διὰ τὸ ὅτι δὲν ἀντιλαμβάνεσθε τί ἦτο τὸ πρέπον, εἴτε διότι, τιμιώτατοι ἀδελφοί, δὲν μᾶς ἔθεωρήσατε ἀξιῶς φιλικῆς ἐπισκέψεως ἐπειδὴ ἐκερδήθητε ἀπὸ κάποιους, εἰς τὰς ἐναντίον μας διαβολάς, ἰδοὺ τώρα ἀρχίζομεν ἡμεῖς τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ δηλώνομεν ὅτι εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ ἐκδυθῶμεν ἐνώπιόν σας τὰς προσαπτομένας ἐναντίον μας κατηγορίας, ἀρκεῖ οἱ ὑβρισταὶ μας νὰ καταδεχθοῦν νὰ ἐμφανισθοῦν αὐτο-

5. Ἱερ. 5,22.

ἐπὶ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας καταστῆναι. Ἐλεγχθέντες μὲν γὰρ καὶ ἡμεῖς τὴν ἁμαρτίαν ἡμῶν ἐπιγνωσόμεθα καὶ ὑμεῖς μετὰ τοὺς ἐλέγχους συγγνώμην ἔχετε παρὰ τῷ Κυρίῳ ἐκ τῆς τῶν ἁμαρτωλῶν ἡμῶν κοινωνίας ἑαυτοὺς ὑποστέλλοντες καὶ οἱ ἐλέγξαντες μισθὸν ἔξουσιν ὡς τὴν κεκρυμμένην ἡμῶν κακίαν δημοσιεύσαντες. Ἐὰν δὲ πρὸ τῶν ἐλέγχων καταδικάζητε ἡμᾶς, ἡμεῖς μὲν οὐδὲν ἐσόμεθα ἠδικημένοι ἐκτὸς τοῦ ζημιωθῆναι τὸ πάντων ἡμῖν τιμιώτατον κτῆμα, τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην, ὑμεῖς δὲ καὶ τοῦτο αὐτὸ πείσθε, ἡμᾶς οὐκ ἔχοντες, καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ δόξετε μάχεσθαι τῷ εἰπόντι: «Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ πρῶτον καὶ γνῶ τί ποιεῖ;». Ὁ τε καταχέων ἡμῶν τὰς λοιδορίας τὸν τῶν λεγομένων ἔλεγχον μὴ ἐπάγων φανήσεται πονηρὰν ἑαυτῷ προσηγορίαν ἐπενεγκῶν ἐκ τῆς ἀτόπου τῶν λόγων χρήσεως. Τὸν γὰρ διαβάλλοντα πῶς ἄλλως προσῆκεν ὀνομάζειν ἢ οὐχὶ ἦν ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ὃ ἐπιτηδεύει προσηγορίαν αὐτῷ τιθεμένους; Μήτε οὖν ὁ λοιδορῶν ἡμᾶς («διάβολος») ἔστω, ἀλλὰ κατήγορος (μᾶλλον δὲ μηδὲ τὸ τοῦ κατηγόρου δεχέσθω ὄνομα, ἀλλ' ἀδελφὸς ἔστω ἐν ἀγάπῃ νουθετῶν καὶ ἐπὶ διορθώσει ἐπάγων τὸν ἔλεγχον), μήτε ὑμεῖς λοιδοριῶν γένησθε ἀκροαταί, ἀλλ' ἐλέγχων δοκιμασταί, μήτε ἡμεῖς ἀνιάτρευτοι καταλειφθῶμεν μὴ φανερομένης ἡμῖν τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν.

3. Μὴ γὰρ ἐκεῖνος ὑμᾶς ὁ λογισμὸς κατεχέτω, ὅτι οἱ τὴν παραλίαν οἰκοῦντες ἔξω ἐσμὲν τοῦ πάθους τῶν πολλῶν καὶ οὐδὲν τῆς παρ' ἐτέρων ἐπικουρίας δεόμεθα ὥστε τίς ἡμῖν χρεῖα τῆς πρὸς ἐτέρους κοινωνίας; Ὁ γὰρ Κύριος τὰς μὲν νήσους τῆς ἠπείρου διὰ θαλάσσης διέστησε, τοὺς δὲ νησιώτας τοῖς ἠπειρώταις διὰ τῆς ἀγάπης συνέδησεν. Οὐδὲν ἡμᾶς χωρίζει ἀπ' ἀλλήλων, ἀδελφοί,

προσώπως μαζί με ἡμᾶς ἐνώπιον τῆς εὐλαβείας σας. Ἐάν μὲν ἀποδειχθῶμεν ἔνοχοι, καὶ ἡμεῖς θὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἀμαρτίαν μας καὶ σεῖς μετὰ τοὺς ἐλέγχους θὰ λάβετε συγγνώμην ἀπὸ τὸν Κύριον ποὺ διακόπτετε τὴν κοινωνίαν με ἡμᾶς τοὺς ἀμαρτωλοὺς καὶ οἱ ἐλέγξαντες θὰ λάβουν μισθὸν ποὺ θὰ κοινοποιήσουν τὴν κρυμμένην κακίαν μας.

Ἐάν ὅμως μᾶς καταδικάζετε πρὸ τοῦ ἐλέγχου, ἡμεῖς μὲν δὲν θὰ ἀδικηθῶμεν εἰς τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ χάσωμεν τὸ πολυτιμότερον δι' ἡμᾶς ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τὴν ἀγάπην ποὺ μᾶς συνδέει με σᾶς, σεῖς δὲ θὰ πάθετε ἀκριβῶς τὸ ἴδιον, ἀφοῦ δὲν θὰ ἔχετε ἡμᾶς, καὶ θὰ δείξετε ὅτι μάχεσθε τὸ Εὐαγγέλιον ποὺ λέγει· «μήπως ὁ νόμος μας κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐάν δὲν τὸν ἀκούσῃ πρῶτον καὶ γνωρίσῃ τί πράττει;»⁶. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ χύνει ἐπάνω μας τὰς ὕβρεις, χωρὶς νὰ παρουσιάζῃ ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων, θὰ φανῆ ὅτι προσφέρει εἰς τὸν ἑαυτὸν του πονηρὰν ὀνομασίαν με τὴν ἄτοπον χρῆσιν τῶν λόγων. Διότι τὸν διαβάλλοντα πῶς ἀλλοιῶς ἀρμόζει νὰ ὀνομάζωμεν παρά με τὸ νὰ τοῦ δίδωμεν τὴν ὀνομασίαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πρᾶξιν του⁷; Λοιπὸν, οὔτε ὁ λοιδορῶν ἡμᾶς νὰ εἶναι «διάβολος» ἀλλὰ κατήγορος — μᾶλλον δὲ νὰ μὴ δεχθῆ οὔτε τοῦ κατηγόρου τὸν τίτλον, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀδελφὸς νουθετῶν με ἀγάπην καὶ ἐλέγχων πρὸς διόρθωσιν —, οὔτε σεῖς νὰ γίνεσθε ἀκροαταὶ λοιδορῶν ἀλλὰ ἐξετασταὶ ἀποδείξεων, οὔτε ἡμεῖς νὰ ἐγκαταλειφθῶμεν ἀθεράπευτοι, χωρὶς νὰ μᾶς φανερώνεται ἡ ἀμαρτία μας.

3. Νὰ μὴ σᾶς κατέχη ἐκείνη ἡ σκέψις, ὅτι «οἱ κατοικοῦντες τὴν παραλίαν εἴμεθα ἕξω ἀπὸ τὸ πάθος τῶν πολλῶν καὶ δὲν χρειαζόμεθα τὴν βοήθειαν ἀπὸ ἄλλους· ὥστε ποίαν ἀνάγκην ἔχομεν τῆς κοινωνίας με ἄλλους;». Ἐχει μὲν χωρίσει τὰς νήσους ἀπὸ τὴν ξηρὰν με θάλασσαν ὁ Κύριος ἀλλὰ συνέδεσε τοὺς νησιώτας καὶ τοὺς στεριανοὺς με τὴν ἀγάπην. Τίποτε δὲν μᾶς

7. Ἐκεῖνος δηλαδὴ ποὺ διαβάλλει εἶναι «διάβολος». Ὁ Βασίλειος προφανῶς ἐννοεῖ τὸν Εὐστάθιον Σεβαστείας.

ἐὰν μὴ τῇ προαιρέσει τὸν χωρισμὸν ὑποστῶμεν. Εἰς ἡμῶν Κύριος, μία πίστις, ἐλπίς ἢ ἀσπής. Εἴτε κεφαλὴν ἑαυτοῦ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας λογίσεσθε, οὐ δύναται ἡ κεφαλὴ εἰπεῖν τοῖς ποσὶ χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω. Εἴτε καὶ ἐν ἄλλῃ τάξει τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν ἑαυτοῦς τάσσετε, οὐ δύνασθε λέγειν τοῖς ἐν τῷ αὐτῷ σώματι κατατεταγμένοις ἡμῖν τό· χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχομεν. Αἱ τε γὰρ χεῖρες ἀλλήλων δέονται καὶ οἱ πόδες ἀλλήλους στηρίζουσι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συμφωνίᾳ τὸ ἐναργές τῆς καταλήψεως ἔχουσιν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ὁμολογοῦμεν τὸ ἑαυτῶν ἀσθενές καὶ ἐπιζητοῦμεν τὴν σύμπνοιαν ὑμῶν. Οἶδαμεν γὰρ ὅτι, κὰν μὴ παρῆτε τῷ σώματι, τῇ διὰ τῶν ἐνδοχῶν βοήθειᾳ μέγα παρέξετε ἡμῖν ἐν τοῖς ἀναγκαιότατοις καιροῖς ὄφελος. Ὑμᾶς δὲ οὐκ ἔστιν οὔτε παρὰ ἀνθρώποις εὐπρεπές οὔτε τῷ Θεῷ εὐάρεστον ταῖς τοιαύταις κεκορηθῆσθαι φωναῖς αἷς οὐδὲ τὰ ἔθνη κέχρηται τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν. Ἀλλὰ κἀκεῖνα ἀκούομεν, κὰν εἰς πάντα ἀντάρκη τὴν χώραν νέμονται, τῆς γοῦν τῶν μελλόντων ἐνεκεν ἀδηλίας τὴν πρὸς ἀλλήλους συμμαχίαν ἀσπάζεσθαι καὶ τὴν ἐπιμιξίαν ὡς ἔχουσάν τι κέρδος μεταδιώκειν. Ἡμεῖς δὲ ἐκείνων ὄντες τῶν πατέρων, οἱ ἐνομοθέτησαν διὰ μικρῶν χαρακτήρων τὰ τῆς ἐπιμιξίας σύμβολα ἀπὸ περάτων τῆς γῆς εἰς πέρατα περιφέρεσθαι καὶ πάντας πᾶσι πολίτας καὶ οἰκείους εἶναι, νῦν ἀποτέμνομεν ἑαυτοῦς τῆς οἰκουμένης καὶ οὔτε ἐπαισχυνόμεθα τῇ μονῶσει οὔτε ζημίαν φέρειν τὸν διασπασμὸν τῆς ὁμονοίας τιθέμεθα οὔτε φρίσσομεν ὅτι εἰς ἡμᾶς φθάνει ἡ φοβερά τοῦ Κυρίου ἡμῶν προφητεία εἰπόντος δι· «Διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν».

8. Ἐφεσ. 4,5.

9. Α' Κορ. 12,12 - 21.

χωρίζει ἀπὸ ἀλλήλους, ἀδελφοί, ἐὰν δὲν ἐνεργήσωμεν ἡμεῖς μετὰ τὴν προαίρεσίν μας τὸν χωρισμὸν. Εἰς εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν, μία ἡ πίστις⁸, ἐλπίς ἡ ἰδία. Εἴτε θεωρεῖτε τοὺς ἑαυτοὺς σας κεφαλὴν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἡ κεφαλὴ δὲν δύναται νὰ εἴπη εἰς τὰ πόδια, «δὲν σᾶς ἔχω ἀνάγκην». Εἴτε εἰς ἄλλην τάξιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν κατατάσσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας, δὲν δύνασθε νὰ εἴπετε εἰς ἡμᾶς ποὺ εἴμεθα ἐντεταγμένοι εἰς τὸ ἴδιον σῶμα, «δὲν σᾶς ἔχομεν ἀνάγκην»⁹. Καὶ αἱ χεῖρες χρειάζονται ἀλλήλας καὶ οἱ πόδες στηρίζουν ἀλλήλους καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἔχουν καθαρότητα προσλήψεως μετὰ τὴν συνεργασίαν.

Ἡμεῖς μὲν ὁμολογοῦμεν τὴν ἀσθένειάν μας καὶ ζητοῦμε τὴν συμφωνίαν μετὰ σᾶς. Γνωρίζομεν δὲ ὅτι, καὶ ἂν δὲν παραστήτε κατὰ τὸ σῶμα, διὰ τῆς βοηθείας τῶν εὐχῶν θὰ παράσχετε εἰς ἡμᾶς μέγα ὄφελος εἰς τὰς δυσκολωτάτας περιστάσεις. Ὡς πρὸς σᾶς δὲ δὲν εἶναι οὔτε μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εὐπρεπὲς οὔτε εἰς τὸν Θεὸν εὐάρεστον νὰ χρησιμοποιῆτε φωνάς, ὁμοίας τῶν ὀπιῶν δὲν χρησιμοποιοῦν οὔτε τὰ ἔθνη ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸν Θεόν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα, ἀκόμη καὶ ὅταν κατοικοῦν μίαν αὐτάρκη χώραν, ἀκούομεν ὅτι λόγῳ τῆς ἀβεβαιότητος τῶν μελλόντων δέχονται τὴν μεταξὺ των συμμαχίαν καὶ ἐπιδιώκουν τὴν μεταξὺ των ἐπικοινωνίαν ὡς προσφέρουσιν κέρδος. Ἡμεῖς δὲ ποὺ ἔχομεν πατέρας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι καθώρισαν νὰ περιφέρωνται ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς εἰς τὰ πέρατα τὰ σύμβολα τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ μικρὰ σημεῖα¹⁰ καὶ νὰ εἶναι ὅλοι συμπολιταὶ καὶ φίλοι μετὰ ὅλους, τώρα ἀποκόπτομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὴν οἰκουμένην καὶ οὔτε ἐντρεπόμεθα διὰ τὴν ἀπομόνωσιν οὔτε ζημίαν νομίζομεν ὅτι θὰ προκαλέσῃ ἡ διάσπασις οὔτε φρίττομεν ποὺ φθάνει εἰς ἡμᾶς ἡ φοβερὰ προφητεία τοῦ Κυρίου ποὺ εἶπεν ὅτι, «διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν»¹¹.

10. Τὰ σημεῖα ἀναγνωρίσεως τῶν πρώτων Χριστιανῶν μεταξὺ των, ὅπως εἶναι ὁ σταυρὸς, ὁ ἰχθύς, ὁ ἄρτος, ὁ ποιμὴν καὶ ἄλλα.

11. Ματθ. 24,12.

4. Μή, ἀδελφοὶ τιμώτατοι, μὴ ἀνάσχησθε τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς παρελθοῦσι παρακαλέσατε ἡμᾶς γράμμασιν εἰρηνικοῖς καὶ ἀγαπητικαῖς προσφωνήσεσιν, οἷονεὶ πραεῖα τινὶ ἐπαφῇ τὸ τῆς καρδίας ἡμῶν ἔλκος ὃ ἐκ τῆς παρελθούσης ἀμελείας ἐνεποιήσατε ἡμῖν παραμυθούμενοι. Καὶ εἴτε αὐτοὶ βούλεσθε πρὸς ἡμᾶς ἀπαντῆσαι καὶ δι' ἑαυτῶν ἐρευνῆσαι τὰ ἀρρωστήματα ἡμῶν, εἰ ὄντως τοιαῦτά ἐστιν οἷα ἀκούετε ἢ ταῖς ἐκ τοῦ ψεύδους προσθήκαις βαρύτερα ὑμῖν ἀπαγγέλλεται τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν, γενέσθω καὶ τοῦτο. "Ετοιμοὶ ἡμεῖς ὑπὲρ τῆς χειρὸς τῆν παρουσίαν ὑμῶν ὑποδέξασθαι καὶ προθεῖναι ἑαυτοὺς εἰς ἀκριβῆ βάσανον· μόνον ἀγάπη προηγεῖσθω τῶν γινομένων. Εἴτε καὶ βούλεσθε παρ' ἑαυτοῖς ὑποδείξαι τινα τόπον ἐν ᾧ γενόμενοι καὶ ὑμῖν τὸ ὀφειλόμενον τῆς ἐπισκέψεως χρέος ἀποπληρώσομεν καὶ ἑαυτῶν τῆν ἐνδεχομένην πείραν παρέξομεν, ὥστε καὶ τὰ προλαβόντα ἰάσασθαι καὶ τοῦ λοιποῦ μηδεμίαν διαβολαῖς χώραν καταλιπεῖν, καὶ τοῦτο γενέσθω. Πάντως γάρ, εἰ καὶ ἀσθενῆ περιφέρομεν σάρκα, ἀλλ' ἕως ἀναπνέομεν ὑπεύθυνοί ἐσμεν μηδὲν ἐλλυμπάνειν τῶν εἰς οἰκοδομὴν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ. Μὴ οὖν παραλογίσθησθε ἡμῶν τὴν παράκλησιν ταύτην, μὴ εἰς ἀνάγκην ἡμᾶς ἀγάγητε καὶ πρὸς ἄλλους ἐξεῖπειν τὴν δδύνην ἡμῶν. Μέχρι γὰρ νῦν, γινώσκετε, ἀδελφοί, ἐν ἑαυτοῖς τὴν λύπην στέγομεν αἰσχνόμενοι τοῖς πόρρωθεν ἡμῶν κοινωνικοῖς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀλλοτριώσιν ὑμῶν διαγγεῖλαι, ἵνα μὴ κάκεινους θλίψωμεν καὶ χαρὰν τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς ἐμποιήσωμεν. Ταῦτα μόνος ἐπέστειλα νῦν, γνώμη δὲ τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ πάντων ἀδελφῶν ἔγραψα, οἱ καὶ παρεκάλεσάν με μὴ τῷ τυχόντι χρῆσασθαι διακόνῳ τοῦ γράμματος, ἀλλ' ἀνδρὶ ὃς δυνήσεται διὰ τῆς ἐπιστολῆς ὅσα παρήκαμεν, φοβούμενοι μὴ εἰς πολλὴν ἀμετρίαν τὸν λόγον ἐκβάλωμεν, ταῦτα διὰ τῆς ἑαυτοῦ συνέσεως ἦν

4. Μή, ἄδελφοί τιμιώτατοι, μὴ ἀνεχθῆτε τοῦτο· ἀντιθέτως μάλιστα παρηγορήσατε ἡμᾶς με εἰρηνικὰ καὶ φιλικὰ γράμματα διὰ τὰ περασμένα, ἀπαλύνοντες τρόπον τινὰ μὲ μίαν γλυκεῖαν ἔπαφὴν τὸ ἔλκος τῆς καρδίας μας ποὺ μᾶς προεκαλέσατε με τὴν περασμένην ἀμέλειαν. Καὶ εἴτε θέλετε νὰ μᾶς ἐπισκεφθῆτε, διὰ νὰ ἐρευνήσετε οἱ ἴδιοι τὰ ἀρρωστήματά μας, ἂν πράγματι τὰ ἀμαρτήματά μας εἶναι τέτοια, ὅπως τὰ ἀκούετε, ἢ μήπως μὲ προσθήκας ἀπὸ ψεύδη παρουσιάζονται εἰς σᾶς βαρύτερα, ἄς γίνῃ καὶ αὐτό. Ἡμεῖς εἴμεθα ἕτοιμοι με σηκωμένα χέρια νὰ ὑποδεχθῶμεν τὴν παρουσίαν σας καὶ νὰ θέσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς ἀκριβῆ βάσανον· ἀρκεῖ μόνον νὰ προηγηθῇ τῶν γινομένων ἡ ἀγάπη. Εἴτε θέλετε νὰ ὑποδείξετε εἰς τὰ μέρη σας κάποιον τόπον, εἰς τὸ ὅποῖον φθάνοντες ἡμεῖς καὶ τὸ ὀφειλόμενον χρέος τῆς ἐπισκέψεως νὰ πληρώσωμεν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ παραδώσωμεν εἰς ἐνδεχομένην δοκιμασίαν, ὥστε καὶ τὰ μεσολαβήσαντα νὰ θεραπεύσωμεν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ ἀφήσωμεν κανένα χῶρον διὰ συκοφαντίαν, ἄς γίνῃ καὶ τοῦτο. Πάντως δέ, μολονότι περιφέρομεν ἀσθενικὴν σάρκα, ἕως ὅτου ἀναπνέομεν ἔχομεν τὴν εὐθύνην νὰ μὴ παραλείπωμεν τίποτε ἀπὸ ὅσα χρειάζονται εἰς οἰκοδομὴν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ¹².

Μὴ παρανοήσετε λοιπὸν τὴν σημασίαν τῆς παρακλήσεώς μας ταύτης, μὴ μᾶς ὀδηγήσετε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνακοινώσωμεν καὶ εἰς ἄλλους τὴν ὀδύνην μας. Διότι ἕως τώρα, γνωρίζετε, ἄδελφοί, κρατοῦμεν τὴν λύπην μέσα μας, ἐντρεπόμενοι νὰ ἀνακοινώσωμεν τὴν ἀποξένωσίν σας ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τοὺς κοινωνοὺς μας τῶν ἀπομακρυσμένων περιοχῶν, διὰ νὰ μὴ στενοχωρήσωμεν καὶ ἐκείνους καὶ προκαλέσωμεν χαρὰν εἰς τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς. Αὐτὰ τὰ ἔστειλα τώρα μόνος, ἀλλὰ τὰ ἔγραψα με σύμφωνον γνώμην ὅλων τῶν εἰς τὴν Καππαδοκίαν ἀδελφῶν, οἱ ὅποιοι καὶ με παρεκάλεσαν νὰ μὴ χρησιμοποίησω τὸν τυχόντα ὡς ταχυδρόμον τοῦ γράμματος, ἀλλὰ ἄνδρα ὃ ὅποιος θὰ δυνηθῇ ὅσα παρελείψαμεν εἰς τὴν ἐπιστολήν, φοβούμενοι μὴ καταστήσωμεν πολὺ μακρὸν τὸν λόγον, νὰ τὰ συμπληρώσῃ με τὴν σύνεσιν ποὺ ἔχει ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἐννοοῦ-

ἔχει ἐκ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἀναπληρῶσαι. Λέγομεν δὲ τὸν ποθεινότατον ἡμῖν καὶ εὐλαβέστατον ἀδελφὸν Πέτρον τὸν συμπρεσβύτερον, ὃν καὶ δέξασθε ἐν ἀγάπῃ καὶ προπέμψατε πρὸς ἡμᾶς εἰρηρικῶς, ἵνα γένηται ἡμῖν ἀγαθῶν ἄγγελος.

227

252. ΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ

Μαρτύρων τιμαὶ πᾶσι μὲν περισπούδαστοι τοῖς ἐπὶ Κύριον ἠλπικόσιν, ἐξαιρέτως δὲ ὑμῖν τοῖς ἀρετῆς ἀντιποιουμένοις οἱ διὰ τῆς πρὸς τοὺς εὐδοκίμους τῶν ὁμοδούλων διαθέσεως τὴν πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην εὐνοίαν ἐπιδείκνυσθε, ἄλλως δὲ καὶ διὰ τὸ συγγενές τι ἔχειν τὸν ἐν ἀκριβείᾳ βίον πρὸς τοὺς διὰ καρτερίας τελειωθέντας. Ἐπεὶ οὖν ἐπισημότατοι μαρτύρων Εὐψύχιος καὶ Δάμας καὶ ὁ περὶ αὐτοὺς χορὸς ὧν ἡ μνήμη δι' ἔτους παρὰ τῆς πόλεως ἡμῶν καὶ τῆς περιοικίδος δὲ πάσης τελεῖται, ὑπομιμνήσκει ὑμᾶς τὸν ἴδιον ἑαυτῆς κόσμον ἢ Ἐκκλησία διὰ τῆς ἡμετέρας φωνῆς παρακαλοῦσα τὴν ἀρχαίαν ἀπολαβεῖν τῆς ἐπισκέψεως ὑμῶν σνήθειαν. Ὡς οὖν ἐργασίας μεγάλης προκειμένης ὑμῖν ἐν λαῷ ἐπιζητοῦντι τὴν παρ' ὑμῶν οἰκοδομὴν καὶ μισθῶν ἐν τῇ τιμῇ τῶν μαρτύρων ἀποκειμένων, δέξασθε ἡμῶν τὴν παράκλησιν καὶ ἐπινεύσατε πρὸς τὴν χάριν μικρῷ πόνῳ μεγάλην ἡμῖν εὐεργεσίαν παρεχόμενοι.

Ἐπιστολὴ 252. Ἐγράφη τὸ 376. Ἀπευθύνεται πρὸς ὄλους τοὺς ἐπισκόπους τῆς μεγάλης διοικήσεως τοῦ Πόντου, μίᾳς τῶν 13 διοικήσεων τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου διαίρεσιν, τοὺς

μεν δὲ τὸν ἀγαπητότατον εἰς ἡμᾶς καὶ εὐλαβέστατον ἀδελφόν Πέτρον, τὸν συμπρεσβύτερον, τὸν ὁποῖον, παρακαλοῦμεν, νὰ δεχθῆτε με ἀγάπην καὶ νὰ προπέμψετε πρὸς ἡμᾶς εἰρηνικῶς, διὰ νὰ γίνῃ εἰς ἡμᾶς ἀγγελιαφόρος ἀγαθῶν.

227

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 252

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Αἱ τιμαὶ πρὸς τοὺς μάρτυρας εἶναι περισπούδαστοι δι' ὅλους τοὺς ἐλπίζοντας εἰς τὸν Κύριον. Ἐξαιρετικῶς δὲ εἰς σᾶς ποῦ ἔχετε ὡς ἔργον τὴν ἀρετὴν· εἰς σᾶς οἱ ὅποιοι με τὴν καλὴν διάθεσιν πρὸς τοὺς εὐδοκίμους ἐκ τῶν ὁμοδούλων ἐπιδεικνύετε τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην. Πλὴν ἄλλων δὲ ἡ φροντίς αὐτῇ ὀφείλεται καὶ εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἐν ὑπακοῇ βίος ἔχει κάποιαν συγγένειαν πρὸς τὴν διαγωγὴν ἐκείνων ποῦ ἐτελειώθησαν διὰ τῆς καρτερίας¹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπισημότατοι μεταξὺ τῶν μαρτύρων εἶναι ὁ Εὐψύχιος καὶ ὁ Δάμας καὶ ὁ γύρω ἀπὸ αὐτοῦ χορὸς, τῶν ὁποίων ἡ μνήμη τελείται καθὲ χρόνον ἀπὸ τὴν πόλιν μας καὶ ὅλην τὴν περιφέρειάν της. ἡ Ἐκκλησία σᾶς ὑπενθυμίζει τὸν στολισμὸν της διὰ τῆς ἰδικῆς μας φωνῆς, παρακαλοῦσα νὰ ξανακερδίση τὴν παλαιὰν συνήθειαν τῆς ἐπισκέψεώς σας.

Πειπισμένοι λοιπὸν ὅτι ἐνώπιόν σας πρόκειται μεγάλη ἐργασία εἰς τὸ μέσον λαοῦ ἐπιζητοῦντες τὴν οἰκοδομὴν ἀπὸ σᾶς καὶ ὅτι ἀπόκεινται μισθοὶ διὰ τὴν τιμὴν πρὸς τοὺς μάρτυρας, δεχθῆτε τὴν παράκλησίν μας καὶ κάμετέ μας τὴν χάριν, προσφέροντες εἰς ἡμᾶς μὲ μικρὸν κόπον μεγάλην εὐεργεσίαν.

ὁποῖους προσκαλεῖ εἰς τὴν ἔτησίαν πανήγυριν τοῦ ἁγίου Εὐψυχίου, μαρτυρήσαντος προσφάτως ἐπὶ Ἰουλιανοῦ.

1. Πρὸς τοὺς μάρτυρας.

24. ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΤΩ ΠΑΤΡΙ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

Ὅτι μὲν κρείττονα εἶναι διαβολῶν ἀνθρώπου βίον τῶν χαλεπωτάτων ἐστίν, ἵνα μὴ τῶν ἀδυνάτων εἶπω, αὐτός τε πέπεισμαι καὶ τὴν σὴν χρησιότητα νομίζω μὴ ἀμφιβάλλειν. Τὸ μέντοι μηδεμίαν παρέχειν ἐξ ἑαυτῶν λαβήν, μήτε τοῖς ἀκριβῶς ἐπιτηροῦσι τὰ πράγματα, μήτε τοῖς κατ' ἐπήρειαν ἐφεδρεύουσιν ἡμῶν τοῖς ὀλισθήμασι, τοῦτο δὲ καὶ δυνατόν καὶ ἴδιον τῶν συνετῶς καὶ κατὰ τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν τὸν ἑαυτῶν βίον διεξαγόντων. Ἡμᾶς δὲ μὴ οὕτως εὐκόλους οἶον, μηδὲ εὐπαραγώγους εἶναι, ὥστε ἀνεξετάστως τὰς παρὰ τῶν τυχόντων προσίεσθαι καταροήσεις. Μεμνήμεθα γὰρ τοῦ πνευματικοῦ παραγγέλματος μὴ χρῆναι προσδέχεσθαι ἀκοὴν ματαίαν παρεγγυῶντος. Πλὴν ἄλλ' ἐπειδὴ ἡμεῖς αὐτοὶ φατε, οἱ περὶ τοὺς λόγους ἐσπουδακότες, τὰ φαινόμενα τῶν ἀφανῶν εἶναι σημεῖα, τοῦτο ἀξιοῦμεν (καὶ μὴ βαρέως δέξῃ εἰ τι ἐν διδασκαλίᾳ εἶδει λεχθήσεται παρ' ἡμῶν) τὰ γὰρ ἀσθενῆ τοῦ

Ἐπιστολή 24. Ἐγράφη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 368 καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ἀθανάσιον, τὸν πατέρα τοῦ ἐπισκόπου Ἀγκύρας Ἀθανασίου. Ὁ Ἀθανάσιος οὕτως ἔμαθεν ὅτι ὁ Βασίλειος εἶχεν ἀκούσει συκοφαντικὰς φήμας περὶ τῶν διαθέσεών του ἔναντι τῶν τέκνων του καὶ τοῦ ἔγραψε σχε-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 24
 ΠΡΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ
 ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Ὅτι τὸ νὰ ἐκφεύγη βίος ἀνθρώπου τὰς διαβολὰς εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστάτων, διὰ νὰ μὴ εἶπω τῶν ἀδυνάτων, καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶμαι πεπεισμένος καὶ ἡ χρηστότης σου νομίζω ὅτι δὲν ἀμφιβάλλει. Τὸ νὰ μὴ παρέχωμεν ὅμως ἡμεῖς οἱ ἴδιοι καμμίαν λαβὴν, οὔτε εἰς ἐκείνους ποὺ ψιλοκοσκινίζουν τὰ πράγματα οὔτε εἰς ἐκείνους ποὺ παραμονεύουν διὰ τὰ ὀλισθήματά μας, τοῦτο βεβαίως καὶ δυνατὸν εἶναι καὶ γινώρισμα ἀποτελεῖ τῶν διερχομένων τὸν βίον των μὲ σύνεσιν καὶ κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς εὐσεβείας.

Ἡμεῖς δὲ νὰ μὴ νομίζῃς ὅτι εἴμεθα τόσον εὐκόλοι οὔτε τόσον εὐκολόπιστοι, ὥστε νὰ δεχώμεθα ἀνεξετάστως τὰς ὑπὸ τῶν τυχόντων κατηγορίας. Πράγματι ἐνθυμούμεθα τὸ πνευματικὸν παράγγελμα ποὺ διατάσσει νὰ μὴ δεχώμεθα ματαίας φήμας¹. Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ σεῖς οἱ ἴδιοι οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ρητορικὴν² λέγετε ὅτι τὰ φαινόμενα εἶναι σημεῖα τῶν ἀφανῶν, ἀξιῶμεν τοῦτο· — καὶ νὰ μὴ προσβληθῆς ἐάν

τικῶς. Ὁ Βασίλειος, ποὺ προφανῶς δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὰς φήμας, βεβαιώνει ὅτι δὲν τὰς ἐπληροφόρηθη ἀπὸ τὸν χωρεπίσκοπον Τιμόθεον καὶ δίδει σχετικὰ παραινήσεις.

1. *Εξ. 23, 1.

2. Ὁ Ἀθανάσιος οὗτος ἦτο ρήτωρ.

κόσμον καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ δι' αὐτῶν πολ-
λάκις οἰκονομεῖ τὴν σωτηρίαν τῶν σωζομένων). ὁ γε μὴν λέγω
καὶ παραγγέλλω, ἐκεῖνό ἐστι· πάντα μὲν λόγον, πᾶσαν δὲ προᾶξιν
καθήκουσαν περιεσκεμμένως ἐπιτελεῖσθαι, καὶ κατὰ τὸ ἀποστο-
λικὸν παράγγελμα μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόναι προσκοπήν. Πρέ-
πον γὰρ εἶναι τίθεμαι, ἀνδρὸς πολλὰ μὲν ἐπὶ μαθήσει λόγων ἰδρώ-
σαντος, ἔθνων δὲ καὶ πόλεων ἀρχὰς διευθύναντος καὶ πρὸς μεγάλην
προγόνων ἀρετὴν τὸν ζῆλον ἔχοντος, τὸν βίον προκειῖσθαι εἰς ὑπό-
δειγμα ἀρετῆς. Τὴν μέντοι περὶ τὰ τέκνα διάθεσιν οὐχὶ λόγῳ νῦν
ὀφείλεις δεικνύναι, ὅς γε πάλαι ἔδειξας, ἅψ' οὗ πατῆρ ἐγένου, οὐ
μόνον τῇ φυσικῇ στοργῇ κεχρημένος ἦν καὶ τὰ ἄλογα παρέχεται
τοῖς ἐκγόνοις, ὡς αὐτός τε εἶπας καὶ ἡ πεῖρα δείκνυσιν, ἀλλὰ καὶ
ἐπιτείνειν δηλονότι τὴν ἀγάπην ἐκ προαιρέσεως, ὅσῳ ὄρῳ τοι-
αῦτα ὄντα οἶα ἄξια εἶναι πατρικῶν προσευχῶν. Ὡστε οὐχ ἡμᾶς
δεῖ περὶ τούτων πείθεσθαι, ἀρκοῦσα γὰρ ἡ ἐξ αὐτῶν τῶν γινο-
μένων ἐστὶ μαρτυρία. Ἐκεῖνό γε μὴν οὐκ ἄκαιρον προσθεῖναι τῆς
ἀληθείας ἔνεκεν, ὅτι οὐχ ὁ ἀδελφὸς Τιμόθεός ἐστιν, ὁ χωρεπί-
σκοπος, ὁ ἀνενεγκὼν ἡμῖν τὰ θρυληθέντα. Οὔτε γὰρ ἐν συντυχίᾳ,
οὔτε διὰ γράμματος φαίνεται μικρόν τι ἢ μείζον διαβολῆς ἐχόμενον
περὶ σοῦ φθεγξάμενος. Ὡστε ἀκηκοῦναι μὲν τι οὐκ ἀρνούμεθα·
οὐ μὴν Τιμόθεον εἶναι τὸν τὰς διαβολὰς σοι κατασκευάζοντα.
Ἀκούοντες δὲ πάντως, εἰ μὴ τι ἄλλο, τὸ γούν τοῦ Ἀλεξάνδρου
ποιήσομεν, τὴν ἑτέραν τῶν ἀκοῶν ἀκεραίαν ταμιευσόμεθα τῷ δια-
βαλλομένῳ.

3. Α' Κορ. 1, 27.

4. Β' Κορ. 6, 3.

λεχθῆ κάτι ἀπὸ ἡμᾶς ἐν εἶδει διδασκαλίας· διότι ὁ Θεὸς ἐξέλεξε τὰ ἀσθενῆ καὶ τὰ ἐξουθενωμένα³ καὶ πολλάκις δι' αὐτῶν οἰκονομεῖ τὴν σωτηρίαν τῶν σωζομένων — αὐτὸ λοιπὸν ποῦ λέγω καὶ παραγγέλλω εἶναι τοῦτο· κάθε λόγος καὶ κάθε νόμιμος πράξις πρέπει νὰ ἐπιτελῆται μὲ περίσκεψιν καὶ κατὰ τὸ ἀποστολικὸν παράδειγμα νὰ μὴ δίδεται εἰς καμμίαν περίπτωσιν καμμία ἀφορμὴ σκανδάλου.⁴ Νομίζω πράγματι ὅτι εἰς ἄνδρα, ποῦ ἔχει πολὺ ἰδρώσει εἰς τὴν σπουδὴν τῶν λόγων καὶ ἔχει ἀσκήσει ἐξουσίαν εἰς λαοὺς καὶ πόλεις καὶ ὁδηγεῖται ἀπὸ τὸν ζῆλον νὰ φθάσῃ τὴν μεγάλην ἀρετὴν τῶν προγόνων του, ἀρμόζει νὰ ἔχη βίον ποῦ κεῖται ὡς ὑπόδειγμα ἀρετῆς.

Λοιπὸν τὴν διάθεσιν πρὸς τὰ τέκνα δὲν πρέπει τώρα νὰ δεικνύῃς μὲ τὰ λόγια, ἀφοῦ ἄλλωστε ἀπὸ καιρὸν τὴν ἔδειξες, ἀφ' ὅτου ἔγινες πατέρας, ὅχι μόνον μ' ἐκδηλώσεις τῆς φυσικῆς στοργῆς ποῦ ἔχουν καὶ τὰ ἄλογα ζῶα εἰς τὰ γεννήματά των, ὅπως καὶ σὺ ὁ ἴδιος εἶπες καὶ ἡ πείρα δεικνύει, ἀλλὰ προφανῶς καὶ νὰ ἐπιτείνῃς τὴν ἀγάπην ἐκ προαιρέσεως, ὅσον βλέπεις ὅτι τὰ τέκνα εἶναι ἄξια τῶν πατρικῶν προσευχῶν. "Ὡστε δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ πεισθῶμεν ἡμεῖς περὶ τούτων, διότι εἶναι ἀρκετὴ ἡ μαρτυρία ἀπὸ τὰ πράγματα τὰ ἴδια. Δὲν εἶναι ὅμως ἄκαιρον χάριν τῆς ἀληθείας νὰ προσθέσω ἐκεῖνο, ὅτι δὲν εἶναι ὁ ἀδελφὸς Τιμόθεος, ὁ χωρεπίσκοπος, αὐτὸς ποῦ μᾶς μετέφερε τὰς φήμας. Αὐτὸς δὲν φαίνεται ὅτι εἶπε διὰ σὲ λόγον μικρὸν ἢ μέγαν περιέχοντα διαβολὴν εἴτε εἰς συνάντησιν εἴτε διὰ γράμματος. "Ὡστε ὅτι ἠκούσαμεν κάτι δὲν ἀρνούμεθα, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁ Τιμόθεος ὁ κατασκευάσας τὰς ἐναντίον σου διαβολάς. Πάντως δέ, ὅταν ἀκούωμεν, ἂν ὅχι τίποτε ἄλλο, θὰ κάμωμεν τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου⁵, θὰ διατηρῶμεν τὸ ἕνα αὐτὶ ἀνέπαφον διὰ τὸν συκοφαντούμενον.

5. Πλουτάρχου, Βίος Ἀλεξάνδρου 42, 2.

25. ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΑΓΚΥΡΑΣ

1. Ἀπήγγειλάν μοί τινες τῶν ἐκ τῆς Ἀγκύρας πρὸς ἡμᾶς ἀφικομένων, πολλοὶ δὲ οὗτοι καὶ οὗς οὐδὲ ἀριθμῆσαι ῥᾶδιον, σύμφωνα δὲ πάντες φθεγγόμενοι, σέ, τὴν φίλην κεφαλὴν (πῶς ἂν εὐφῆμως εἴποίμι;), οὐχ ὡς ἥδιστα μεμνησθαι ἡμῶν, οὐδὲ κατὰ τὸν σεαυτοῦ τρόπον. Ἐμὲ δὲ οὐδὲν ἐκπλήσσει τῶν ἀνθρωπίνων, εὖ ἴσθι, οὐδὲ ἀπροσδόκητός ἐστιν οὐδενὸς τῶν πάντων μεταβολή, πάλαι τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς καὶ τὸ εὐπερίτρεπτον πρὸς τὰ ἐναντία καταμαθόντα. Ὅθεν οὗτ' εἴ τι τῶν ἡμετέρων μεταπέπτωκε καὶ ἐκ τῆς πρότερον τιμῆς λουδοραὶ καὶ ὕβρεις περὶ ἡμᾶς νῦν γίνονται, μέγα τοῦτο ποιῶμαι. Ἀλλ' ἐκεῖνό μοι τὴν πρώτην παράδοξον ὡς ἀληθῶς καὶ ὑπερφυῆς ἐφάνη, τὸ σέ εἶναι τὸν οὕτω πρὸς ἡμᾶς ἔχοντα ὥστε ὀργίζεσθαι ἡμῖν καὶ χαλεπαίνειν, ἥδη δέ τι καὶ ἀπειλεῖν, ὡς ὁ τῶν ἀκουσάντων λόγος. Τῶν μὲν οὖν ἀπειλῶν καὶ πάνν (εἰρήσεται γὰρ τὸ ἀληθές) κατεγέλασα. Ἡ κομιδῆ γ' ἂν παῖς εἴην τὰ τοιαῦτα μορμολύκεια δεδοικώς. Ἐκεῖνο δέ μοι φοβερόν καὶ πολλῆς ἄξιον φροντίδος ἔδοξε, τὸ τὴν σὴν ἀκριβείαν, ἣν ἐν ὀλίγοις ἔρεισμά τε ὀρθότητος καὶ τῆς ἀρχαίας καὶ ἀληθινῆς ἀγάπης σπέρμα εἰς παραμυθίαν ταῖς Ἐκκλησίαις σώζεσθαι πεπιστεύκαμεν, ἐπὶ τοσοῦτον τῆς παρούσης καταστάσεως μετασχεῖν,

Ἐπιστολὴ 25. Ἐγράφη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 368, ἐνῶ ὁ Βασίλειος ἦτο ἀκόμη πρεσβύτερος. Ὁ Ἀθανάσιος οὗτος, υἱὸς τοῦ Ἀθανασίου τῆς ἐπιστολῆς 24, διεδέχθη εἰς τὴν ἔδραν τῆς Ἀγκύρας τὸν ἀρειανίζοντα Βασίλειον, ὁ ὁποῖος ἐξωρίσθη μετὰ τὴν σύνοδον ποῦ ἐπραγματοποιήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 360. Μετέσχεν εἰς τὴν σύνοδον Τυάνων Καππαδοκίας τὸ 367. Ὁ Ἀθανάσιος οὗτος καὶ ὁ Βασίλειός μας ἦσαν στενοὶ φίλοι, ἀλλ' ἥδη ὁ πρῶτος διατυπώνει δυσμενεῖς κρίσεις περὶ τοῦ δευτέρου. Ὁ Βασίλειος ἀπαντᾷ μὲ εὐγένειαν. Ὅταν ὁ Ἀθανάσιος ἀπέθανε (τέ-

229

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 25
ΠΡΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΓΚΥΡΑΣ

1. Μερικοί από αυτούς που έρχονται έδω από την Ἄγκυραν, εἶναι δὲ πολλοὶ αὐτοὶ καὶ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ τοὺς ἀ-
παριθμήσωμεν, πάντως δὲ ὅλοι συμφωνοῦν εἰς τοὺς λόγους
των, μᾶς ἀνήγγειλαν ὅτι σύ, ὁ ἀγαπητὸς φίλος —ποῖον εὐφη-
μισμὸν ἤμπορῶ τάχα νὰ χρησιμοποιήσω;—, μᾶς μνημονεύεις
ὄχι τόσον πολὺ ἐπαινετικά οὔτε κατὰ τὸν εὐγενῆ τρόπον που
συνηθίζεις. Πάντως νὰ γνωρίζης καλὰ ὅτι ἐμὲ δὲν ἐκπλήσσει
τίποτε ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα οὔτε μοῦ εἶναι ἀπροσδόκητος ἡ
μεταβολὴ ὅποιουδήποτε πράγματος, διότι ἔχω ἀπὸ παλαιὰ
κατανοήσει τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ
εὐμετάβλητον πρὸς τὰ ἀντίθετα. Ἐπομένως δὲν θεωρῶ σπου-
δαῖον πρᾶγμα, ἐὰν ἡ θέσις μας ἔχει μεταπέσει καὶ ἐὰν τώρα
ἀντὶ τῆς προηγουμένης τιμῆς μᾶς ἀπευθύνονται λοιδορίαι
καὶ ὕβρεις. Ἄλλ' ἐκεῖνο, που ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν μοῦ
ἐφάνη πράγματι παράδοξον καὶ τερατώδες, εἶναι ὅτι εἶσαι
σὺ αὐτὸς που συμπεριφέρεται πρὸς ἡμᾶς οὕτως, ὥστε νὰ ὀρ-
γίζεται ἐναντίον μας καὶ νὰ ἀγανακτῆ, ἀκόμη δὲ καὶ νὰ ἀπει-
λῆ, σύμφωνα μὲ τὰς πληροφορίας τῶν ἀκουσάντων.

Διὰ μὲν τὰς ἀπειλὰς πάρα πολὺ ἐγέλασα — διότι πρέπει
νὰ λεχθῆ ἡ ἀλήθεια —. Θὰ ἦμην ἀλήθεια ἐντελῶς παιδί, ἂν
ἐφοβούμην τὰ τοιαῦτα φόβητρα. Ἐκεῖνο δὲ μοῦ ἐφάνη φοβε-
ρὸν καὶ ἄξιον μεγάλης φροντίδος· τὸ ὅτι ἡ ἀκρίβειά σου, που
εἶχαμεν πιστεύσει ὅτι ἐφυλάσσετο ὡς ἔρεισμα ὀρθότητος με-
ταξὺ ὀλίγων καὶ ὡς σπέρμα τῆς ἀρχαίας καὶ ἀληθινῆς ἀγά-
πης εἰς παρηγορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν, προσηρμόσθη τόσον
πολὺ μὲ τὴν παροῦσαν κατάστασιν πραγμάτων, ὥστε νὰ

λος 368), ὁ Βασίλειος ἔστειλε παραμυθητικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Ἄγκυ-
ρανούς μὲ πολὺ κολακευτικούς λόγους διὰ τὸν ἀπελθόντα ποιμενάρχην των.

ὥστε τὰς παρὰ τῶν τυχόντων βλασφημίας κυριωτέρας ποιήσασθαι τῆς μακρᾶς ἡμῶν πείρας, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀτόπων ὑπόνοιαν χωρὶς ἀποδείξεων ὑπαχθῆναι. Καὶ τί λέγω ὑπόνοιαν; Ὁ γὰρ ἀγανακτήσας καὶ διαπειληθείς, ὡς φασιν, οὐχ ὑπονοοῦντος, ἀλλὰ τοῦ ἤδη σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως πεισθέντος δοκεῖ πως ὀργὴν ἐνδεδεῖχθαι.

2. Ἄλλ', ὅπερ ἔφην, ἐπὶ τὸν καιρὸν τούτων ἀναφέρομεν τὴν αἰτίαν. Ἐπεὶ πόσου πόνου ἦν, ὃ θαυμάσιε, ἐν ἐπιστολῇ βραχεία, περὶ ὧν ἐβούλου, οἶονεὶ μόνον μόνῳ διαλεχθῆναι, ἢ, εἰ μὴ ἐπίστευες γραφῇ τὰ τοιαῦτα πρὸς σεαυτὸν μεταπέμψασθαι; Εἰ δὲ πάντως ἔξειπείν ἔδει καὶ ἀναβολῇ καιρὸν οὐκ ἐδίδου τὸ δυσκᾶθεκτον τῆς ὀργῆς, ἀλλ' ἐνὶ γέ τιμι τῶν ἐπιτηδείων καὶ στέγειν ἀπόρρητα πεφυκότων ἔξῃν δὴ πού τῶν πρὸς ἡμᾶς λόγων χρήσασθαι διακόνῳ. Νυνὶ δὲ τίνος οὐχὶ περιτεθρύληται τὰ ὄντα τῶν καθ' ὅποιανδήποτε χρεῖαν ὑμῖν ἐπιφοιτῶντων, ὡς ἡμῶν ἄτας τινὰς γραφόντων καὶ συγγραφόντων; Τούτῳ γὰρ σε κεχρησθῆναι φασὶ τῷ ῥήματι, οἱ ἐπὶ λέξεως τὰ σὰ διηγούμενοι. Ἐμὲ δὲ ἐπὶ πολλὰ τὴν διάνοιαν ἀναγαγόντα τὴν ἔμαντοῦ οὐδέν τι μᾶλλον τῆς ἀμηχανίας ἀφήσιν. Ὡστε με καὶ τοιοῦτόν τι εἰσῆλθε· μὴ τις τῶν αἰρετικῶν, κακούργως τοῖς ἑαυτοῦ συγγράμμασι τὸ ἔμὸν ὄνομα παραγράφας, ἐλύπησέ σου τὴν ὀρθότητα καὶ ἐκείνην ἀφείναι τὴν φωνὴν προηγάγετο. Οὐ γὰρ δὴ τοῖς γεγραμμένοις ὑφ' ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀνόμοιον κατ' οὐσίαν τολμήσαντας εἶπεῖν τὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἢ πρὸς τοὺς κτίσμα καὶ ποίημα εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον βλασφημήσαντας, ταύτην ἂν ἐπενεγκεῖν τὴν λοιδορίαν ἡνέσχου, ὃ τοὺς μεγάλους ἄθλους ἐκείνους καὶ περιβοήτους ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας

1. Δὲν εἶναι σαφές ποῖαν διδασκαλίαν τοῦ Βασιλείου εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ὃ Ἄθανάσιος διὰ τὰ ἐκφέρῃ τὴν λέξιν ἄται. Ὁ Βασιλείος ὑποψιάζεται μὴ τυχὸν κάποιος αἰρετικὸς εἶχε κυκλοφορήσει σύγγραμμά του μὲ τὸ ἰδικόν του ὄνομα, τοῦ Βασιλείου. Αὐτὸ δὲν εἶναι πιθανόν. Πάντως ἀπὸ τὰ ἐδῶ λεγόμενα συναγεται ὅτι ὃ Ἄθανάσιος ὑπωπτεύετο τὴν ὀρθότητα τῆς περὶ Τριάδος διδασκαλίας τοῦ Βασιλείου καὶ οἱ συκοφάνται εἶχαν ἴσως χρησιμοποίησει διὰ τοῦτο ὀμίλιας ἢ ἐπιστολάς τοῦ Βασιλείου, εἰς τὰς ὁποίας ἢ πε-

θεωρήσει τὰς ὑπὸ τῶν τυχόντων ἐκτοξευομένης βλασφημίας περισσότερο ἐγκύριος τῆς μακρᾶς ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μὲ ἡμᾶς πείρας, καὶ νὰ παραδοθῆ εἰς τὴν ὑποψίαν τῶν ἀτόπων χωρὶς ἀποδείξεις. Καὶ τί λέγω ὑποψίαν; Ὅποιος ἠγανάκτησε καὶ ἐξέφευρεν ἀπειλάς, ὅπως λέγουν, φαίνεται ὅτι ἐκδηλώνει ὀργήν· ὄχι τοῦ ὑποπτευομένου, ἀλλὰ βεβαίως τοῦ σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως πεισθέντος.

2. Ἄλλά, ὅπως εἶπα, ἀποδίδομεν τὴν αἰτίαν τῆς συμπεριφορᾶς ταύτης εἰς τὸν παρόντα καιρὸν. Διότι, πόσος κόπος ἦτο, ὧ θαυμάσιε, νὰ συζητήσης ὅσα ἤθελες μὲ σύντομον ἐπιστολήν, ὡσὰν μόνος πρὸς μόνον ἦ, ἐὰν δὲν ἤθελες νὰ ἐμπιστευθῆς εἰς ἐπιστολήν τοιαῦτα πράγματα, νὰ μᾶς προσκαλέσης πλησίον σου; Ἐὰν δὲ πάντως ἔπρεπε νὰ τὰ ἐκφράσης καὶ ἡ ἀκάθεκτος ὀργὴ δὲν ἐπέτρεπεν ἀναβολήν, ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποίησης ὡς διάκονον τῶν λόγων σου πρὸς ἡμᾶς κάποιον ἀπὸ τοὺς καταλλήλους καὶ ἱκανοὺς νὰ κρατοῦν τὰ ἀπόρρητα. Τώρα ὅμως εἰς ποῖον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ μᾶς ἐπισκέπτονται δι' ὅποιανδήποτε ἀνάγκην δὲν ἔχει φθάσει εἰς τὰ αὐτιά, ὅτι ἡμεῖς γράφομεν καὶ συγγράφομεν ἅτας, ἀπαίσια πράγματα; Διότι αὐτοὶ ποὺ διηγοῦνται τοὺς λόγους σου κατὰ λέξιν λέγουν ὅτι αὐτὴν τὴν λέξιν ἐχρησιμοποίησες.

Ἐμὲ δὲ, ἂν καὶ πολὺ ἐβασάνισα τὴν σκέψιν μου ἐπὶ τοῦ θέματος, τίποτε δὲν μὲ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἀμηχανίαν. Ἐφθασα μάλιστα εἰς σημεῖον νὰ σκεφθῶ καὶ τὸ ἐξῆς· μὴ τυχὸν κάποιος αἰρετικὸς, μὲ τὸ νὰ ἐπιγράψῃ ψευδῶς τὸ ὄνομά μου εἰς τὰ συγγράμματά του, ἐλύπησε τὴν ὀρθοφροσύνην σου καὶ σὲ ὠθησε νὰ ἐκφέρῃς ἐκείνην τὴν λέξιν. Διότι βεβαίως δὲν θὰ ἐλάμβανες τὸ θάρρος νὰ ἐκφέρῃς αὐτὴν τὴν προσβλητικὴν φράσιν διὰ τὰ συγγράμματά μας ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐτόλμησαν νὰ εἶπουν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀνόμοιον κατ' οὐσίαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ἢ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐβλασφήμησαν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι κτίσμα καὶ ποίημα¹, σὺ ὁ

¹ Ἡ Πνεύματος διδασκαλία δὲν εἶναι πλήρως διατυπωμένη διὰ λόγους μεθόδους καὶ παιδαγωγικούς.

διενεγκών. Λύσαις δ' ἂν ἡμῖν τὴν ἀμηχανίαν αὐτός, εἰ ἐθελήσειας τὰ κινήσαντά σε πρὸς τὴν καθ' ἡμῶν λύπην φανερωῶς ἐξαγγεῖλαι.

230

29. Τῆ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΚΥΡΑΣ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Πολλὸν ἡμῖν χρόνον σιωπὴν ἐνεποίησεν ἡ ἔκπληξις τῆς βαρυτάτης ἀγγελίας τοῦ συμβάντος κακοῦ. Ἐπεὶ δὲ μικρὸν πως τῆς ἀφασίας ἀνηνέγκαμεν ἦν, ὥς οἱ βροντῆ μεγάλη τὰς ἀκοὰς ἐκπλαγέντες, πεπόνθαμεν, ἀναγκαίως ἐπεστενάξαμεν τῷ συμβάντι καὶ μεταξὺ ὀδυρόμενοι τὴν ἐπιστολὴν ὑμῖν ἐξεπέμψαμεν, οὐ παρακλήσεως ἕνεκεν (τίς γὰρ ἂν καὶ λόγος εὐρεθεῖη τοσαύτης συμφορᾶς ἰατρός;), ἀλλὰ τὴν ὀδύνην τῆς καρδίας ἡμῶν, καθ' ὅσον δυνατόν, ἐκ τῆς φωνῆς ταύτης ὑμῖν διασημαίνοντες. Νῦν ἐδεόμην τῶν Ἱερεμίου θρήνων καὶ εἰ δὴ τις ἄλλος τῶν μακαρίων ἀνδρῶν συμφορᾶς μεγίστας ἐμπαθῶς ἀπωδύρατο. Πέπτωκεν ἀνὴρ, στῦλος τῷ ὄντι καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας· μᾶλλον δὲ αὐτὸς μὲν πρὸς τὴν μακαρίαν ζωὴν ἀρθεὶς ἀφ' ἡμῶν οἴχεται, κίνδυνος δὲ οὐ μικρὸς μὴ πολλοὶ τῷ ἐρείσματι τούτῳ ὑπεξαιρεθέντι συγκαταπέσωσι καὶ τὰ σαθρὰ τινῶν φανερὰ γένηται. Κέκλεισται στόμα παρησίας τε δικαίας καὶ λόγοις χάριτος ἐπ' οἰκοδομῆ τῆς ἀδελφότητος βροῦον. Οἴχεται δὲ φρενὸς βουλευματα τῆς ὄντως ἐν Θεῷ κινουμένης. "Ὡ, ποσάκις μοι (κατηγορήσω γὰρ ἑμαυτοῦ) ἐπῆλθεν ἀγανακτῆσαι κατὰ τοῦ ἀνδρός, ὅτι, ὅλος γενόμενος τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀναλῶσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, τὸ ἐπιμεῖναι ἐν τῇ σαρκὶ οὐ προετίμησε δι' ἡμᾶς; Πρὸς τίνα λοιπὸν τὰς φρον-

*Ἐπιστολή 29. Ἐγράφη εἰς τὸ τέλος τοῦ 368 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 369,

ὁποῖος ὑπεστήριξες ἐκείνους τοὺς μεγάλους καὶ περιβοήτους ἄθλους ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας.

230

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 29

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΑΓΚΥΡΑΣ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Ἡ ἔκπληξις ἀπὸ τὴν συντριπτικὴν ἀγγελίαν τοῦ συμβάντος κακοῦ μᾶς προεκάλεσε σιωπὴν ἐπὶ πολὺν χρόνον. Μόλις δὲ συνήλθαμεν ὀλίγον ἀπὸ τὴν ἀφασίαν ποὺ ἐπάθαμεν, σὰν ἐκεῖνοι ποὺ κτυπῶνται εἰς τ' αὐτιά ἀπὸ μεγάλην βροντὴν, ἐστενάξαμεν ἀναγκαστικὰ διὰ τὸ συμβάν καὶ παρ' ὅλον τὸν ὄδυρμόν μας σᾶς ἐστείλαμεν αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν, ὄχι πρὸς παρηγορίαν —διότι ποῖος λόγος εἶναι δυνατόν νὰ εὐρεθῆ ἰατρὸς τόσον μεγάλης συμφορᾶς;—, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκφράσωμεν εἰς σᾶς, ὅσον εἶναι δυνατόν, τὴν ὀδύνην τῆς καρδίας μας με αὐτὴν τὴν φωνήν.

Τώρα θὰ ἐχρειαζόμην τοὺς θρήνους τοῦ Ἱερεμίου καὶ ὁποιοῦ ἄλλου ἀπὸ τοὺς μακαρίους ἀνδρας ποὺ ἐθρήνησε με πάθος τὰς μεγίστας συμφορᾶς. Ἐπεσεν ἄνδρας ποὺ ἦτο πράγματι στυλὸς καὶ ἑδραῖωμα τῆς ἀληθείας, μᾶλλον δὲ αὐτὸς μὲν ἐφυγεν ὑψωθείς ἀπὸ ἡμᾶς πρὸς τὴν μακαρίαν ζωὴν, δὲν ὑπάρχει δὲ μικρὸς κίνδυνος μὴ τυχὸν πολλοί, ἀφοῦ αὐτὸ τὸ θεμέλιον ἀφηρέθη, πέσουν μαζί καὶ τὰ σαθρὰ μερικῶν ἄλλων γίνουιν φανερά. Ἐχει κλείσει τὸ στόμα δικαίας παρρησίας, τὸ γεμᾶτον λόγους χάριτος πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἀδελφότητος. Ἐφυγαν δὲ βουλεύματα διανοίας ποὺ ἐκινεῖτο πραγματικὰ ἐν Θεῷ.

Πόσας φορές μοῦ ἤλθε —θὰ κατηγορήσω τὸν ἑαυτὸν μου τώρα— ν' ἀγανακτήσω κατὰ τοῦ ἀνδρός, ποὺ αἰχμαλωτισμένος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἀποδημήσῃ καὶ εὐρεθῆ με τὸν Χριστὸν δὲν προετίμησε πρὸς χάριν μας τὸ νὰ παραμείνῃ

ἔξ ἀφορμῆς τοῦ θανάτου τοῦ ἐπισκόπου Ἀγκύρας Ἀθανασίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεστάλη ἡ ἐπιστολὴ 25.

τίδας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπερθώμεθα; Τίνα κοινωνόν τῶν λυπηρῶν λάβωμεν; Τίνα μερίτην τῆς εὐφροσύνης; Ὡ τῆς δεινῆς ὄντως καὶ σκυθρωπῆς ἐρημίας! Πῶς ἀκριβῶς ὠμοιώθημεν πελεκᾶνι ἐρημικῶ; Ἀλλὰ μὴν τά γε συναφθέντα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ὅλον ὑπὸ ψυχῆς τινος, τῆς ἐκείνου προστασίας εἰς μίαν συμπάθειαν καὶ ἀκριβῆ κοινωνίαν συναρμοσθέντα, καὶ φυλάσσεται διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν πνευματικὴν ἁρμοσθῆναι παγίως καὶ φυλαχθήσεται εἰς αἰεὶ, τοῦτο τοῦ Θεοῦ χωριζομένου, ἕδραϊα μένειν καὶ ἀμετακίνητα τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς τὰ ἔργα, ὅσα ἐνήθλησε ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ. Πλὴν ἀλλ' ὁ ἀγὼν οὐ μικρὸς μὴ τινες πάλιν ἔριδες καὶ διχοστασίαι, ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ μεταστάντος ἀναφνεῖσαι, πάντα ὁμοῦ τὸν κόπον ἐκ τῆς τυχούσης ἔριδος ἀνατρέψωσιν.

231

113. ΤΟΙΣ ΕΝ ΤΑΡΣῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙΣ

Συντυχῶν τῷδε πολλὴν ἔσχον τῷ ἀγίῳ Θεῷ τὴν χάριν, ὅτι με καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἀπὸ πολλῶν θλίψεων παρεμυθήσατο καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐναργῶς ἔδειξε δι' αὐτοῦ. Σχεδὸν γὰρ τὸν πάντων ὑμῶν περὶ τὴν ἀλήθειαν ζῆλον ἐν τῇ τοῦ ἐ-

1. Φιλιππ. 1, 23-24.

2. Ὃταν ὁ Βασίλειος Ἀγκύρας ἀπεμακρύνθη τῆς ἕδρας του, ὡς ὁμοιοουσισανός, ἐξελέγη ὁ Ἀθανάσιος μὲ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Ἀκακίου Καισαρείας Παλαιστίνης ποῦ ἦτο ὁμοιος, δηλαδὴ περισσότερο ἀρειανός ἀπὸ τὸν πρῶτον. Ὃπως εἶναι φυσικὸν ἐδημιουργήθησαν ταραχαί, ἀλλὰ τελικῶς ἐπεβλήθη ὁ Ἀθανάσιος ποῦ διετήρησεν ὀρθόδοξον φρόνημα.

Ἐπιστολὴ 113. Ἐγράφη τὸ 372 πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ταρσοῦ διὰ νὰ συστήσῃ ἐπιείκειαν ἔναντι τῶν ἀρειανιζόντων καὶ ἰδίως τῶν ἐχόντων

εἰς τὴν σάρκα ¹; Εἰς ποῖον τοῦ λοιποῦ θὰ ἀναθέσωμεν τὰς φροντίδας τῆς Ἐκκλησίας; Ποῖον θὰ λάβωμεν κοινωνὸν τῶν λυπηρῶν πραγμάτων; Ποῖον μέτοχον τῆς εὐφροσύνης; Ὅποια πραγματικά δεινὰ καὶ σκυθρωπὴ ἔρημία! Πῶς ὠμοιάσαμεν ἀκριβῶς μὲ ἐρημικὸν πελεκᾶνα; Ἀλλὰ βεβαίως τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἠνώθησαν μεταξύ των συναρμοσμένα εἰς μίαν συμπάθειαν καὶ ἀκριβῆ κοινωνίαν ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐκείνου, σὰν ἀπὸ μίαν ψυχὴν, καὶ φυλάσσονται σταθερὰ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀρμολογίαν διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης καὶ διὰ παντός θὰ φυλαχθοῦν· αὐτὸ θὰ τὸ χάριση ὁ Θεός, τὸ νὰ μένουν ἑδραῖα καὶ ἀμετακίνητα τὰ ἔργα τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς, ὅσα κατῴρθωσεν διὰ τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. Βεβαίως ὅμως δὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἄγων ποὺ ἀπόκειται, διὰ νὰ μὴ τυχὸν πάλιν ἕριδες καὶ διχοστασίαι, σὰν αὐταὶ ποὺ εἶχαν ἀναφυῆ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀποβιώσαντος ², ἀνατρέψουν ὅλον μαζὶ τὸ ἐπίτιπον ἔργον ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰς ἕριδας ποὺ συνέβησαν.

231

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 113

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΑΡΣΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ

Συναντήσας τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἠσθάνθην πολλὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν ἅγιον Θεόν, διότι μὲ παρηγόρησε διὰ τῆς παρουσίας του ἀπὸ πολλὰς θλίψεις καὶ μοῦ παρουσίασε δι' αὐτοῦ σαφῆ ἀπόδειξιν τῆς ἀγάπης σας. Διότι εἰς τὴν προαίρεσιν τοῦ ἑνὸς τούτου ἀνδρὸς κατενόησα τὸν ζῆλον πρὸς τὴν ἀλήθειαν σχεδὸν ὅλων σας. Ὅσα μὲν λοιπὸν συνεζητήσαμεν

ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὸ Πνεῦμα. Ὅσοι δὲν θεωροῦν τὸ Πνεῦμα ὡς κτίσμα συνιστάται νὰ γίνωνται δεκτοὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συμβόλου τῆς Νικαίας. Ἦσαν προφανῶς πολλοὶ οἱ Πνευματομάχοι τότε εἰς τὴν Ταρσόν. Ὁ Βασίλειος ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους διότι ὁ τότε ἐπίσκοπος Ταρσοῦ ἦτο ἀρειανός.

ένος προαιρέσει κατέμαθον. Ἄ μὲν οὖν ἰδίᾳ διελέχθημεν πρὸς ἀλλήλους αὐτὸς ὑμῖν ἀπαγγελεῖ, ἃ δὲ παρ' ἐμοῦ γνωρισθῆναι ὑμῶν προσῆκε τῇ ἀγάπῃ ταῦτά ἐστιν. Ὁ καιρὸς πολλὴν ἔχει ῥοπήν πρὸς καταστροφὴν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο πολὺν ἔχομεν ἤδη χρόνον ἐξ οὗ καταμανθάνομεν. Οἰκοδομὴ δὲ Ἐκκλησίας καὶ σφαλμάτων διόρθωσις καὶ συμπάθεια μὲν πρὸς τοὺς ἀσθενοῦντας, ὑπερασπισμὸς δὲ πρὸς τοὺς ὑγιαίνοντας τῶν ἀδελφῶν οὐδὲ εἷς. Ἄλλ' οὔτε βοήθημα ἢ θεραπευτικὸν τῆς προκατασχούσης νόσου ἢ προφυλακτικὸν τῆς προσδοκωμένης οὐδέν. Καὶ ὅλως ἔοικε λοιπὸν ἢ τῆς Ἐκκλησίας κατάστασις (ἵνα ἐναργεῖ χρῆσωμαι τῷ ὑποδείγματι, κἂν εὐτελέστερον εἶναι δοκῇ) ἱματίῳ παλαιῷ ὑπὸ τῆς τυχούσης προφάσεως ῥαδίως καταρρηγνυμένῳ, ὃ πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἰσχὺν ἐπανελθεῖν πάλιν ἀδυνατεῖ. Ὡς οὖν ἐν καιρῷ τοιούτῳ, μεγάλης χρεῖα τῆς σπουδῆς καὶ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας εὐεργετηθῆναι τι τὰς Ἐκκλησίας. Εὐεργεσία δὲ ἐστὶν ἐνωθῆναι τὰ τέως διεσπασμένα. Ἐνωσις δ' ἂν γένοιτο, εἰ βουληθείημεν ἐν οἷς μηδὲν βλάπτομεν τὰς ψυχὰς συμπεριενεχθῆναι τοῖς ἀσθενεστέροις. Ἐπεὶ οὖν πολλὰ στόματα ἤνοικται κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου καὶ πολλαὶ γλῶσσαι ἠκόνηται εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ βλασφημίαν, ἀξιούμεν ὑμᾶς, ὅσον ἐστὶν ἐφ' ὑμῖν, εἰς ὀλίγον ἀριθμὸν περιστῆσαι τοὺς βλασφημοῦντας καὶ τοὺς μὴ λέγοντας κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δέχεσθαι εἰς κοινωνίαν, ἵνα μόνον καταλειφθῶσιν οἱ βλάσφημοι καὶ ἢ κατασχυθέντες ἐπανέλθωσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἢ ἐπιμένοντες τῇ ἁμαρτίᾳ ἀναξιόπιστοι ὦσι διὰ τὴν ὀλιγότητα. Μηδὲν τοίνυν πλέον ἐπιζητῶμεν, ἀλλὰ προτεινώμεθα τοῖς βουλομένοις ἡμῖν συνάπτεσθαι ἀδελφοῖς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, κἂν ἐκείνη συνθῶνται, ἐπερωτῶμεν καὶ τὸ μὴ δεῖν λέγεσθαι κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον μηδὲ κοινωνικοὺς αὐτῶν εἶναι τοὺς λέγοντας. Πέρα δὲ τούτων ἀξιῶ μη-

μεταξύ μας ἰδιαιτέρως θὰ σᾶς τὰ ἐκθέσῃ ὁ ἴδιος, ὅσα δὲ ἤρμοζε νὰ γνωσθοῦν ἀπὸ ἐμέ εἰς τὴν ἀγάπην σας εἶναι τὰ ἑξῆς.

Οἱ καιροὶ παρουσιάζουν τὴν τάσιν πρὸς καταστροφὴν τῶν Ἐκκλησιῶν, τοῦτο δὲ τὸ ἔχομεν κατανοήσει ἀπὸ πολὺν χρόνον. Οἰκοδομὴ δὲ τῆς Ἐκκλησίας καὶ διόρθωσις σφαλμάτων, συμπάθεια πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ὑπεράσπισις τῶν ὑγιῶν ἀδελφῶν δὲν φαίνονται πουθενά. Ἄλλ' οὔτε βοήθεια εἴτε θεραπευτικὴ τῆς ὑπαρχούσης νόσου εἴτε προφυλακτικὴ τῆς ἀναμενομένης παρουσιάζεται. Φαίνεται λοιπὸν ἡ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας—διὰ νὰ χρησιμοποίησω ἑναργὲς παράδειγμα, ἔστω καὶ ἂν φαίνεται κάπως εὐτελές— ἐντελῶς σὰν παλαιὸν ἱμάτιον εὐκολα σχιζόμενον ἀπὸ τὴν τυχοῦσαν ἀφορμὴν, ποὺ ἀδυνατεῖ νὰ ἀποκατασταθῇ πάλιν εἰς τὴν ἀρχικὴν του δύναμιν. Ὅπως δὲ ἀπαιτεῖται εἰς τοιαύτας περιστάσεις, χρειάζεται μεγάλη φροντίς καὶ πολλὴ ἐπιμέλεια διὰ νὰ γίνῃ κάτι καλὸν εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Εὐεργεσία δὲ εἶναι τὸ νὰ ἐνωθοῦν τὰ ἕως τῶρα διεσπασμένα. Ἡ ἔνωσις δὲ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ, ἐὰν δεῖξωμεν ἐπιείκειαν πρὸς τοὺς ἀσθενεστερούς, ὅταν δυνάμεθα νὰ τὸ πράξωμεν χωρὶς νὰ βλάπτωμεν τὰς ψυχάς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλὰ στόματα ἔχουν ἀνοιχθῆ κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ πολλοὶ γλώσσαι ἔχουν ἀκονισθῆ εἰς τὴν ἐναντίον του βλασφημίαν, σᾶς ζητοῦμεν, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς, νὰ περιορίσετε εἰς μικρὸν ἀριθμὸν τοὺς βλασφημοῦντας, δεχόμενοι εἰς κοινωνίαν ἐκείνους ποὺ δὲν θεωροῦν κτίσμα τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ μείνουν μόνοι οἱ βλάσφημοι καὶ ἢ ἐπανέλθουν ἐντροπιασμένοι εἰς τὴν ἀλήθειαν ἢ ἐπιμένοντες εἰς τὴν πλάνην καταστοῦν ἀναξιόπιστοι λόγῳ τοῦ ὀλιγαριθμοῦ αὐτῶν. Νὰ μὴ ζητῶμεν λοιπὸν τίποτε περισσότερον, ἀλλὰ νὰ προτείνωμεν εἰς τοὺς θέλοντας νὰ ἐνωθοῦν μὲ ἡμᾶς ἀδελφοὺς τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας, καὶ ἂν συμφωνοῦν μὲ ἐκεῖνο, νὰ τοὺς καλῶμεν νὰ μὴ λέγουν κτίσμα τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ νὰ μὴ δέχωνται εἰς κοινωνίαν τοὺς λέγοντας αὐτὸ κτίσμα. Πέρα ἀπὸ αὐτὰ παρακαλῶ νὰ μὴ ζητῆται τίποτε ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι εἶμαι πεπεισμένος ὅτι μὲ τὴν πολυχρόνιον συνύπαρξιν καὶ τὴν

δὲν ἐπιζητεῖσθαι παρ' ἡμῶν. Πέπεισμαι γὰρ ὅτι τῇ χρονιωτέρῃ συνδιαγωγῇ καὶ τῇ ἀφιλονίκῃ συγγυμνασίᾳ, καὶ εἴ τι δέοι πλέον προστεθῆναι εἰς τράνωσιν, δῶσει ὁ Κύριος ὁ πάντα συνεργῶν εἰς ἀγαθὸν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

232

114. ΤΟΙΣ ΕΝ ΤΑΡΣῶ ΠΕΡΙ ΚΥΡΙΑΚΟΝ

Ὅσον ἐστὶ τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν τί χρὴ λέγειν πρὸς ἀνδρας υἱοῦς τῆς εἰρήνης; Ἐπεὶ οὖν τὸ μέγα τοῦτο καὶ θαυμαστὸν καὶ πᾶσι περισπούδαστον τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον κινδυνεύει λοιπὸν εἰς ὄνομα ψιλὸν περιστῆναι, διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγείσης λοιπὸν τοῖς πολλοῖς τῆς ἀγάπης, οἶμαι προσήκειν μίαν ταύτην εἶναι σπουδὴν τοῖς γνησίως καὶ ἀληθινῶς δουλεύουσι τῷ Κυρίῳ τὸ ἐπαναγαγεῖν πρὸς ἔνωσιν τὰς Ἐκκλησίας τὰς πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἀπ' ἀλλήλων διατμηθείσας. Ὁ δὴ καὶ αὐτὸς ἐπιχειρῶν ποιεῖν, οὐκ ἂν δικαίως πολυπράγμονος αἰτίαν λάβοιμι. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἰδιὸν ἐστὶ Χριστιανοῦ ὡς τὸ εἰρηνοποιεῖν· διὸ καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ μισθὸν μέγιστον ἡμῖν ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο. Συντυχῶν τοίνυν τοῖς ἀδελφοῖς καὶ θεασάμενος αὐτῶν πολλὸν μὲν τὸ φιλάδελφον καὶ τὸ περὶ ὑμᾶς ἀγαπητικόν, πολλῶ δὲ ἔτι πλέον τὸ φιλόχριστον καὶ τὸ περὶ τὴν πίστιν ἀκριβές τε καὶ εὐτονον, καὶ ὅτι πολλὴν ἀμφοτέρων ποιοῦνται σπουδὴν, τῆς τε ὑμε-

1. Ρωμ. 8, 28.

Ἐπιστολὴ 114. Ἐγρᾶφη τὴν ἰδίαν ἐποχὴν μὲ τὴν προηγουμένην ἐπιστολὴν (113). Ὁ Κυριακὸς ἦτο προφανῶς πρεσβύτερος καὶ ἡγέτης τῆς ὀρθοδόξου μερίδος τῆς Ταρσοῦ. Ὁ Βασίλειος ἐδέχθη ἐπίσκεψιν ὁμάδος Χριστιανῶν τῆς Ταρσοῦ, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν ξεκαθαρίσει τὴν στάσιν των εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν θέμα, γράφει δὲ τώρα σχετικῶς πρὸς τὸν Κυριακόν, διὰ

ἀφιλόνικον συγγυμνασίαν, ὁ,τιδῆποτε χρειάζεται νά προστεθῆ πρὸς διασάφησιν, θὰ τὸ δώσῃ ὁ Κύριος «ὁ πάντα συνεργῶν εἰς ἀγαθὸν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»¹.

232

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 114

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΑΡΣΩ ΠΕΡΙ ΤΟΝ ΚΥΡΙΑΚΟΝ

Πόσον σπουδαῖον εἶναι τὸ ἀγαθὸν τῆς εἰρήνης, τί χρειάζεται νά τὸ εἶπω πρὸς ἄνδρας ποὺ εἶναι υἱοὶ τῆς εἰρήνης; Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ μέγα τοῦτο καὶ θαυμαστὸν καὶ δι' ὅλους ὅσοι ἀγαποῦν τὸν Κύριον περισπούδαστον ἀγαθὸν κινδυνεύει τώρα νά καταστῆ ψιλὸν ὄνομα, διότι ἐπληθύνθη ἡ ἀνομία καὶ ἐψυχράνθη πλέον εἰς τοὺς πολλοὺς ἡ ἀγάπη¹, νομίζω ὅτι μοναδικὴ φροντίς τῶν γνησίως καὶ ἀληθῶς δουλευόντων εἰς τὸν Κύριον ἀρμόζει τοῦτο, τὸ νά ἐπαναφέρουν εἰς ἕνωσιν τὰς Ἐκκλησίας ποὺ διεσπάρσθησαν πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως μεταξύ των. Ἐπιχειρῶν λοιπὸν καὶ ἐγὼ νά πράξω τοῦτο, δὲν θὰ ἦτο ὀρθὸν νά δεχθῶ τὴν κατηγορίαν τοῦ πολυπράγμονος. Διότι τίποτε δὲν ταιριάζει τόσο πολὺ εἰς ἓνα Χριστιανὸν ὅσον τὸ εἰρηνοποιεῖν· διὰ τοῦτο καὶ τὸν δι' αὐτὸ μισθὸν μᾶς ὑπεσχέθη πολὺ μέγαλον ὁ Κύριος.

Συναντήσας λοιπὸν τοὺς ἀδελφοὺς τούτους καὶ ἰδὼν μεγάλην τὴν φιλαδελφίαν των καὶ τὴν πρὸς σᾶς ἀγάπην, πολὺ δὲ περισσώτερον ἀκόμη τὸ φιλόχριστον καὶ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸν ζῆλον περὶ τὴν πίστιν, καὶ ὅτι καταβάλλουν πολλὴν φροντίδα δι' αὐτὰ τὰ δύο, δηλαδὴ νά μὴ χωρισθοῦν ἀπὸ τὴν ἀγάπην

νά ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀνεπιφύλακτον προσχώρησίν των εἰς αὐτόν. Οἱ Χριστιανοὶ αὐτοὶ ἦσαν αὐστηροὶ Ὀρθόδοξοι καὶ ἤθελαν διευκρίνισιν τῆς περὶ τοῦ Πνεύματος διδασκαλίας.

1. Ματθ. 24, 12.

τέρας ἀγάπης μὴ χωρίζεσθαι καὶ τὴν ὑγιαίνουσαν πίστιν μὴ καταπροδοῦναι, ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν ἐπιστέλλω τῇ σεμνότητι ὑμῶν παρακαλῶν πάση ἀγάπῃ ἔχειν αὐτοὺς ἠνωμένους γνησίως καὶ πάσης ἐκκλησιαστικῆς φροντίδος κοινωνούς, ἐγγνησάμενος καὶ αὐτοῖς τὴν ὑμετέραν ὀρθότητα ὅτι καὶ αὐτοὶ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τῷ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ζήλωι πρὸς πάντα ἐστὲ παρατεταγμένοι, ὅσαπερ ἂν δέη παθεῖν ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας. Ἔστι δέ, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, τὰ οὔτε ὑμῖν ὑπεναντία καὶ τοῖς προειρημένοις τῶν ἀδελφῶν ἀντάρκη πρὸς πληροφορίαν ταῦτα, ὁμολογεῖν ὑμᾶς τὴν ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν ἐκτεθεισαν πίστιν τῶν ἐν Νικαίᾳ ποτὲ συνελθόντων καὶ μηδεμίαν τῶν ἐκεῖ λέξεων ἀθετεῖν, ἀλλ' εἰδέναι ὅτι τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτώ, ἀφιλονίκως συνιόντες, οὐκ ἄνευ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείας ἐφθέγγαντο, προσθεῖναι δὲ τῇ πίστει ἐκείνη καὶ τὸ μὴ χρῆναι λέγειν κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, μὴ μέντοι μηδὲ τοῖς λέγουσι κοινωνεῖν, ἵνα καθαρὰ ἦ τοῦ Θεοῦ ἢ Ἐκκλησία μηδὲν ζιζάνιον ἑαυτῇ παραμεμιγμένον ἔχουσα. Ταύτης αὐτοῖς τῆς πληροφορίας παρὰ τῆς εὐσπλαγχνίας ὑμῶν προτεθείσης καὶ αὐτοὶ τὴν πρέπουσαν ὑμῖν ὑποταγὴν ἑτοιμοὶ εἰσι παρασχέσθαι. Αὐτὸς γὰρ ἐγγυνῶμαι τὸ μέρος τῶν ἀδελφῶν ὡς εἰς οὐδὲν ἀντεροῦσιν, ἀλλὰ πᾶσαν ὑμῖν ἐπιδειξονται εὐταξίας ὑπερβολήν, ἐνὸς τούτου αὐτοῖς τοῦ ἐπιζητουμένου παρ' αὐτῶν ὑπὸ τῆς ὑμετέρας τελειότητος ἐτόίμως παρασχεθέντος.

2. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ὁμοιάζει εἰς περιεχόμενον μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 113, ἀλλὰ διαφέρει αὐτῆς εἰς τοῦτο· ἐνῶ ἐκείνη ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ πῶς

σας καὶ νὰ μὴ καταπροδώσουν τὴν ὑγιῆ πίστιν, ἐδέχθην τὴν ἀγαθὴν των προαίρεσιν καὶ γράφω εἰς τὴν σεμνότητά σας. Παρακαλῶ μὲ ὅλην τὴν ἀγάπην νὰ τοὺς ἔχετε ἠνωμένους μαζί σας γνησίως καὶ κοινωνοὺς κάθε ἐκκλησιαστικῆς φροντίδος. Ἦγγυήθην δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς περὶ τῆς ἰδικῆς σας ὀρθοδοξίας καὶ τοὺς ἐβεβαίωσα ὅτι καὶ σεῖς μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὸν ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἀληθείας εἰσθε ἔτοιμοι δι' ὅλα ὅσα χρειάζεται νὰ πάθουν ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας.

Ὅπως δὲ εἶμαι πεπεισμένος, χρειάζονται οἱ ἐξῆς ὅροι, ποὺ δὲν εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὰ φρονήματά σας καὶ εἶναι αὐτάρκεις διὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῶν προειρημένων ἀδελφῶν· νὰ δέχεσθε τὴν ὑπὸ τῶν πατέρων μας ποὺ συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν συνταχθεῖσαν ὁμολογίαν πίστεως καὶ νὰ μὴ ἀθετῆτε καμμίαν ἀπὸ τὰς ἐκεῖ χρησιμοποιούμενας λέξεις, ἀλλὰ νὰ γνωρίζετε ὅτι τριακόσιοι δέκα ὀκτῶ ἄνδρες, συνελθόντες χωρὶς διχονοίας, δὲν ὠμίλησαν χωρὶς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· νὰ προσθέσετε δὲ εἰς τὴν ὁμολογίαν ἐκείνην καὶ τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ λέγεται κτίσμα τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ νὰ μὴ κοινωνῆτε μὲ τοὺς λέγοντας αὐτὸ οὕτω, διὰ νὰ μείνῃ καθαρὰ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ χωρὶς νὰ ἔχη ἀναμειγμένον εἰς τὰς τάξεις της κανένα ζιζάνιον.

Ὅταν προταθῆ ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχίαν σας αὐτῆ ἡ διαβεβαίωσις πρὸς αὐτοὺς, εἶναι καὶ αὐτοὶ ἔτοιμοι νὰ προσφέρουν τὴν ἀπαιτουμένην ὑποταγὴν. Διότι ἐγγυῶμαι ἐγὼ ἐκ μέρους των ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἀντεῖπουν εἰς τίποτε, ἀλλὰ θὰ ἐπιδείξουν ὑπερβολικὴν εὐταξίαν εἰς σᾶς, ὅταν παρασχεθῆ εἰς αὐτοὺς προθύμως ἀπὸ τὴν τελειότητά σας αὐτὸ τὸ μοναδικὸν στοιχείον ποὺ ζητοῦν².

θὰ γίνουν δεκτοὶ οἱ μετριοπαθεῖς Πνευματομάχοι, αὐτῆ δίδει ὀδηγίαν διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν αὐστηροτέρων Ὀρθοδόξων.

123. ΟΥΡΒΙΚΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ

Ἔμελλες ἡμῖν παρέσεσθαι (καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐγγύς) ἄκρω γοῦν δακτύλῳ καταψύξων ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς φλεγομένους. Εἶτα τί; Αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἀντέβησαν καὶ διεκώλυσαν τὴν ὁρμήν, ἵν' ἀθεράπευτα κάμνωμεν. Ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖς κύμασι τὸ μὲν λήγει, τὸ δὲ ἀνίσταται, τὸ δὲ ἤδη φρίκη μελαίνεται, οὕτω καὶ τῶν ἡμετέρων κακῶν τὰ μὲν πέπνυται, τὰ δὲ πάρεστι, τὰ δὲ προσδοκᾶται, καὶ μία τῶν κακῶν ἡμῖν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπαλλαγὴ, εἶξαι τῷ καιρῷ καὶ ὑπεξελθεῖν τοῖς διώκουσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἤκε μόλις ἢ παραμυθούμενος ἢ καὶ γνώμην δώσων ἢ καὶ προπέμψων, πάντως δὲ αὐτῷ τῷ ὀφθῆναι ῥάους ποιήσω. Καὶ τὸ μέγιστον, εὖχον καὶ ὑπερεύχον μὴ καὶ τοὺς λογισμοὺς ἡμῶν βαπτισθῆναι ὑπὸ τοῦ κακοῦ κλύδωνος ἀλλ' ἐν πᾶσι διαφυλάσσειν τῷ Θεῷ τὸ εὐχάριστον, ἵνα μὴ ἐν τοῖς κακοῖς δούλοις ἀριθμηθῶμεν, ἀγαθύνοντι μὲν ἔξομολογοῦμενοι, παιδεύοντι δὲ διὰ τῶν ἐναντίων μὴ προστιθέμενοι, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν δυσχερῶν ὠφελώμεθα μᾶλλον αὐτῷ πιστεύοντες ὅτε καὶ μᾶλλον χηρῶμεν.

Ἐπιστολὴ 123. Ἐγράφη τὸ 373. Ὁ Βασίλειος ζητεῖ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ μοναχοῦ Οὐρβικίου. Βλ. καὶ ἐπιστολὴν 362, ἃν καὶ δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ Οὐρβίκιοι τῶν δύο αὐτῶν ἐπιστολῶν εἶναι τὸ ἴδιον πρόσωπον. Ὁ παραλήπτης τῆς παρούσης ἐπιστολῆς εἶναι γνωστὸν καὶ σεβαστὸν πρόσω-

233

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 123
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟΝ ΟΥΡΒΙΚΙΟΝ

Ἐπρόκειτο νὰ μᾶς ἐπισκεφθῆς — καὶ τοῦτο ἐπλησίαζε νὰ πραγματοποιηθῆ — διὰ νὰ μᾶς ἀναψύξης μὲ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου σου, καθὼς φλεγόμεθα εἰς τοὺς πειρασμούς. Ἐπειτα τί συνέβη; Αἱ ἁμαρτίαι μας ἀντετάχθησαν εἰς τοῦτο καὶ ἔθεσαν ἐμπόδια εἰς τὴν ὁρμὴν σου, διὰ νὰ ὑποφέρωμεν ἀθεράπευτα. Πραγματικά, ὅπως εἰς τὰ κύματα τὸ ἓνα σταματᾷ, τὸ ἄλλο σηκώνεται, τὸ ἄλλο μόλις μελανιάζει ἀπὸ τὰ ρίγη, οὕτω καὶ τῶν ἰδικῶν μας παθημάτων ἄλλα ἔχουν παύσει, ἄλλα εἶναι παρόντα, καὶ ἄλλα ἀναμένονται, καὶ μία ὑπάρχει καθὼς φαίνεται ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ κακὰ μας, νὰ συμμορφωθῶμεν μὲ τὸν καιρὸν καὶ νὰ παραδοθῶμεν εἰς τοὺς διώκτας.

Ἄλλὰ φθάσε εἰς ἡμᾶς, ὅσον δύσκολον καὶ ἂν εἶναι τοῦτο, διὰ νὰ μᾶς παρηγορήσης ἢ νὰ μᾶς δώσης γνώμην ἢ καὶ νὰ μᾶς προπέμψης, πάντως δὲ διὰ νὰ μᾶς ἀνακουφίσης μὲ μόνην τὴν ὄψιν σου. Καὶ τὸ σπουδαιότερον, νὰ εὐχέσαι καὶ νὰ ὑπερεύχουσαι νὰ μὴ σκεπασθοῦν καὶ οἱ λογισμοὶ μας ἀπὸ τὴν ἀπαισίαν τρικυμίαν, ἄλλὰ νὰ διαφυλλάσωμεν τὸ εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν, διὰ νὰ μὴ συναριθμηθῶμεν μὲ τοὺς κακοὺς δούλους, οἱ ὁποῖοι ὅταν μὲν τοὺς εὐεργετῆ τὸν δοξολογοῦν, ὅταν δὲ τοὺς παιδεύῃ μὲ θλίψεις δὲν τὰς ἀνέχονται. Νὰ εὐχέσαι λοιπόν, ὑπὲρ ἡμῶν, διὰ νὰ ὠφελώμεθα καὶ διὰ μέσου τῶν ταλαιπωριῶν ἀκόμη, πιστεύοντες εἰς αὐτὸν περισσότερον ὅταν τὸν χρειαζώμεθα περισσότερον.

πον καὶ ὁ Βασίλειος τὸν προσκαλεῖ διὰ νὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτὸν συμβουλὰς εἰς μίαν δύσκολον περίοδον τῆς ζωῆς του, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κακὴ κατάστασις τῆς ὑγείας του, αἱ διαβολαὶ τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας καὶ ἡ στασιμότης τοῦ θέματος τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, τὸν εἶχαν κουράσει πολὺ.

165. ΑΣΧΟΛΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Παλαιὰν ἡμῖν εὐχὴν ὁ ἅγιος Θεὸς ἐξεπλήρωσε καταξιώσας ἡμᾶς γράμμασι τῆς ἀληθινῆς σου θεοσεβείας ἐντυχεῖν. Τὸ μὲν γὰρ μέγιστον καὶ τῆς μεγίστης σπουδῆς ἄξιον αὐτόν σε ἰδεῖν καὶ ὀφθῆναί σοι καὶ τῶν ἐν σοὶ τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων δι' ἑαυτῶν ἀπολαῦσαι. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἢ τε τοῦ τόπου διάστασις ἀφαιρεῖται καὶ αἱ ἰδίαι ἐκάτερον ἡμῶν κατέχουσαι περιστάσεις, δευτέρας εὐχῆς ἄξιον γράμμασι συνεχέσι τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης τρέφεσθαι τὴν ψυχὴν. Ὁ καὶ νῦν ἡμῖν ὑπῆρξεν, ὅτε ἐλάβομεν εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν τῆς συνέσεώς σου. Πλέον γὰρ ἢ διπλασίους ἐγενόμεθα τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐπεσταλμένων. Καὶ γὰρ ἦν τῷ ὄντι καὶ αὐτὴν σου καθορᾶν τὴν ψυχὴν οἷον δι' ἐσόπτρου τινοῦς τῶν λόγων διαφαινομένην. Πολυπλασίονα δὲ ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην ἐποίει οὐ μόνον τὸ τοιοῦτον εἶναι σε ὁποῖον ἢ πάντων μαρτυρία παρίστησιν, ἀλλ' ὅτι τὰ ἐν σοὶ καλὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐστι σεμνολογήματα. Οἷον γὰρ εὐθαλῆς τις κλάδος ρίζης γενναίας ἀφορηθεὶς τῶν πνευματικῶν καρπῶν τὴν ὑπερορίαν ἐνέπλησας. Ὡστε εἰκότως ἢ πατρὶς ἡμῶν τοῖς οἰκειοῖς βλαστήμασιν ἐπαγάλλεται, καὶ ἡνίκα τοὺς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνας διήθλεις, ἐδόξαζε τὸν Θεὸν ἀκούουσα τὴν τῶν πατέρων ἀγαθὴν κληρονομίαν διαφυλαττομένην ἐν σοί. Οἶα δέ σου καὶ τὰ παρόντα; Μάρτυρι νέον ἀνθήσαντι ἐπὶ τῆς γείτονος ὑμῖν βαρβάρου τὴν ἐνεγκοῦσαν ἐτίμησας, οἷον τις εὐγνώμων γεωργὸς τοῖς παρασχομένοις τὰ

Ἐπιστολὴ 165. Ἐγράφη τὸ 374. Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ἔχει κάποιαν συγγένειαν μὲ τὸ τῆς ἐπιστολῆς 155 ποῦ ἀπευθύνεται εἰς ἀξιώματοῦχον τῶν παρὰ τὸν Δούναβιν βυζαντινῶν περιοχῶν. Ἀπευθύνεται μήπως καὶ αὐτὴ εἰς ἐκεῖνον καὶ ὄχι εἰς τὸν Ἀσχόλιον; Ἐξ ἄλλου

234

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 165

ΠΡΟΣ ΑΣΧΟΛΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

- Παλαιάν εὐχήν μας ἱκανοποίησεν ὁ ἅγιος Θεὸς μετὰ τὸ νὰ μᾶς καταξιώσῃ νὰ λάβωμεν γράμμα τῆς γνησίας θεοσεβείας σου. Βέβαια τὸ μέγιστον καὶ ἀξιοσπουδάστον ἀγαθὸν θὰ ἦτο νὰ σε ἴδωμεν καὶ νὰ ἰδωθῶμεν ἀπὸ σε καὶ ν' ἀπολαύσωμεν ἀπὸ πλησίον τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος ποῦ ἔχεις μέσα σου. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀποκλείουν καὶ ἡ τοπικὴ ἀπόστασις ποῦ μᾶς χωρίζει καὶ αἱ περιστάσεις ποῦ μᾶς συνέχουν καὶ τοὺς δύο, ἄξιον δευτέρας εὐχῆς εἶναι τὸ νὰ τρέφωμεν τὴν ψυχὴν μετὰ τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην διὰ γραμμάτων.

Αὐτὸ συνέβη μετὰ ἡμᾶς τώρα, ὅταν ἐλάβαμεν τὴν ἐπιστολὴν τῆς συνέσεώς σου. Μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν γραφομένων ἐγίναμεν περισσότερο ἀπὸ διπλασίους. Διότι πράγματι ἠδυνήθημεν καὶ τὴν καθαρὰν σου ψυχὴν νὰ ἴδωμεν διαφανομένην διὰ μέσου τῶν λόγων ὡσὰν εἰς καθρέπτην. Πολλαπλασίαν δὲ κατέστησε τὴν εὐφροσύνην μας, ὅχι μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι εἶσαι ἀκριβῶς ὅπως ἡ μαρτυρία ὄλων σε παριστᾷ, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὰ καλά σου προσόντα ἀποτελοῦν σεμνολογήματα τῆς πατρίδος μας. Σὰν ἓνας εὐθαλῆς κλάδος ποῦ προῆλθεν ἀπὸ ἀκμαίαν ρίζαν ἐγένεσεν τὴν πέραν τῶν ὁρίων μας χώραν μετὰ πνευματικούς καρπούς. Ὡστε δικαίως ἀγάλλεται ἡ πατρίς μας διὰ τὰ βλαστήματα τῆς καί, ὅταν ἔκαμες τοὺς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνας, ἐδόξαζε τὸν Θεὸν καθὼς ἤκουεν ὅτι μέσα σου διαφυλάσσεται ἡ ἀγαθὴ κληρονομία τῶν πατέρων.

Ποῖα δὲ εἶναι καὶ τὰ παρόντα ἔργα σου; Ἐτίμησες τὴν γενέτειράν σου μετὰ μάρτυρα ποῦ ἠθλήσε προσφάτως εἰς τὴν γειτονικὴν βάρβαρον χώραν, στέλλων ὡσὰν εὐγνωμῶν γεωργὸς

ὁμοῦς συγγενεῖς καὶ μετὰ τὸ τῆς ἐπιστολῆς 164 Β' τ. ποῦ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ἀσχόλιον. Ἴσως εἰς τὴν ἀποστολὴν τῶν λειψάνων τοῦ μάρτυρος συνήργησε καὶ ὁ Ἀσχόλιος καὶ ὁ διοικητής.

σπέρματα τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν ἀποπέμπων. Ὅντως πρόποντα ἀθλητῇ Χριστοῦ τὰ δῶρα· μάρτυς τῆς ἀληθείας ἄρτι τὸν τῆς διακαισύνης ἀναδησάμενος στέφανον, ὃν καὶ ὑπεδεξάμεθα χαίροντες καὶ ἐδοξάσαμεν τὸν Θεὸν τὸν ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι πληρώσαντα λοιπὸν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Παρακέκλησο δὲ καὶ ἡμῶν τῶν ἀγαπώντων σε μεμνηῆσθαι ἐν ταῖς προσευχαῖς καὶ σπουδαίως ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν προσεύχεσθαι τῷ Κυρίῳ, ἵνα καταξιωθῶμέν ποτε ἄρξασθαι καὶ αὐτοὶ δουλεύειν τῷ Θεῷ, κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἃς ἔδωκεν ἡμῖν εἰς σωτηρίαν.

235

172. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Ὅπως ἠΰφρανας ἡμᾶς τοῖς γράμμασιν οὐδὲν δεόμεθα γράφειν. Εἰκάξεις γὰρ πάντως αὐτοῖς οἷς ἐπέστειλας τοιοῦτοι οὔσι. Τὸν γὰρ πρῶτον καρπὸν τοῦ Πνεύματος, τὴν ἀγάπην, ἔδειξας ἡμῖν διὰ τοῦ γράμματος. Τούτου δὲ τί ἂν γένοιτο τιμιώτερον ἡμῖν ἐν τῇ παρουσίᾳ τῶν καιρῶν καταστάσει, ἥνίκα διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ἐψύγη τῶν πολλῶν ἡ ἀγάπη; Οὐδὲν γὰρ οὕτω σπάνιον νῦν ὡς ἀδελφοῦ συντυχία πνευματικοῦ καὶ ῥῆμα εἰρηρικὸν καὶ πνευματικὴ κοινωνία, ἣν εὐρόντες ἐν τῇ σῆ τελειότητι ὑπερηχαριστήσαμεν τῷ Κυρίῳ δεόμενοι καὶ τῆς τελείας ἐπὶ σοὶ μετασχεῖν εὐφροσύνης. Εἰ γὰρ αἱ ἐπιστολαὶ τοιαῦται, ὅποια ἡ συντυχία; Καὶ εἰ πόρρωθεν οὕτως αἰρεῖς, πόσον ἄξιος ἔση ἐγγύθεν ἡμῖν ἐπιφανείς; Εὖ δὲ ἴσθι, εἰ μὴ μυρίων ἀσχολιῶν

Ἐπιστολή 172. Ἐγγραφή τὸ 374. Ὁ Σωφρόνιος αὐτὸς δὲν εἶναι βεβαίως ὁ ἴδιος μὲ τὸν φίλον τοῦ Βασιλείου μάγιστρον Σωφρόνιον, πρὸς τὸν ὅποσον ἔγραφε πολὺ συχνά.

τάς ἀπαρχάς τῶν καρπῶν εἰς ἐκείνους ποῦ ἔδωσαν τὸν σπόρον. Τὰ δῶρα ἀληθῶς πρέπει εἰς ἀθλητὴν τοῦ Χριστοῦ· εἶναι ἓνας μάρτυς τῆς ἀληθείας ποῦ μόλις πρὸ ὀλίγου περιεβλήθη τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης, τὸν ὁποῖον καὶ ὑπεδέχθημεν μετὰ χαρὰν καὶ ἔδοξάσαμεν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ὠλοκλήρωσε πλέον τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη. Σὲ παρακαλοῦμεν δὲ νὰ ἐνθυμῆσαι εἰς τὰς προσευχάς σου καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀγαπῶντάς σε καὶ νὰ ἱκετεύης τὸν Κύριον θερμῶς ὑπὲρ τῶν ψυχῶν μας, διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν κάποτε ν' ἀρχίσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ δουλεύωμεν εἰς τὸν Θεὸν κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν ποῦ μᾶς ἔδωσε διὰ τὴν σωτηρίαν.

235

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 172
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

Πόσον μᾶς ἠΰφρανες μετὰ τὸ γράμμα, δὲν χρειάζεται νὰ σοῦ τὸ γράψωμεν. Πάντως τὸ εἰκάζεις ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γραφόμενά σου, τέτοια ποῦ εἶναι. Διότι μετὰ τὸ γράμμα μᾶς ἔδειξες τὸν πρῶτον καρπὸν τοῦ Πνεύματος, τὴν ἀγάπην. Τί δὲ θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι πολυτιμότερον δι' ἡμᾶς εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν καιρῶν, ὅποτε μετὰ τὴν ἄφθονον αὐξησιν τῆς ἀνομίας κατεψύχθη ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν¹; Τίποτε σήμερον δὲν εἶναι τόσον σπάνιον ὅσον ἡ συνάντησις ἀδελφοῦ πνευματικοῦ καὶ ὁ εἰρηνικὸς λόγος καὶ ἡ πνευματικὴ κοινωνία. Εὐρόντες εἰς τὴν τελειότητά σου αὐτὴν τὴν κοινωνίαν ὑπερηυχαριστήσαμεν τὸν Κύριον, παρακαλοῦντες νὰ μετὰσχωμεν καὶ τῆς τελείας διὰ σὲ εὐφροσύνης. Ἀληθινά, ἔαν αἱ ἐπιστολαὶ σου εἶναι τοιαῦται, ποία θὰ εἶναι ἡ συνάντησις; Καὶ ἔαν ἀπὸ μακρυὰ αἰχμαλωτίξης μετὰ τέτοιον τρόπον, πόσον περισσότερο δὲν θὰ τὸ κάμης, ὅταν φανῆς πλησίον μας;

1. Ματθ. 24, 12.

περιείχε πλήθος και αἱ ἀπαραίτητοι αὐταὶ ἀνάγκαι αἷς ἐνδεδέμεθα, αὐτόν με ἐπειχθῆναι πρὸς τὴν σὴν τελειότητα. Καίτοιγε μέγα μοι ἐμπόδιόν ἐστι πρὸς τὰς κινήσεις ἢ παλαιὰ αὕτη τοῦ σώματος ἀρρωστία, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἂν ὑπελογισάμην τοῦτο ἐμπόδιον τῆς προσδοκωμένης ἔνεκεν ὠφελείας. Τὸ γὰρ ἀνδρὶ τὰ αὐτὰ φρονοῦντι καὶ τὴν τῶν πατέρων πρεσβεύοντι πίστιν, ὡς ὁ τῶν τιμίων ἀδελφῶν καὶ συμπρεσβυτέρων λόγος, καταξιωθῆναι περιτυχεῖν ὄντως ἐστὶν εἰς τὴν ἀρχαίαν μακαριότητα τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπανελθεῖν, ὅτε ὀλίγοι μὲν ἦσαν οἱ νοσοῦντες περὶ ζητήσεις, ἐν ἡσυχίᾳ δὲ ἦσαν πάντες ἐργάται ὄντες τῶν ἐντολῶν ἀνεπαίσχυντοι, διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπεριέργου ὁμολογίας λατρεύοντες τῷ Κυρίῳ καὶ ἄσυλον τὴν πίστιν καὶ ἀπεριέργον τὴν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἄγιον Πνεῦμα διαφυλάσσοντες.

236

213. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

1. Κύριος ὁ παρασχόμενός μοι ταχεῖαν ἐπὶ ταῖς θλίψεσι τὴν ἀντίληψιν, αὐτός σοι τῆς ἀναπαύσεως ἦν ἀνέπνευσας ἡμᾶς ἐν τῇ παροῦσῃ διὰ τοῦ γράμματος ἐπισκέψει παράσχοιτο τὴν ἀντίληψιν, τῇ ἀληθινῇ καὶ μεγάλῃ εὐφροσύνῃ τοῦ πνεύματος τὸν ἐπὶ τῇ παρακλήσει μισθὸν τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἀποπληρῶν. Ἐτυχον γάρ πως τὴν ψυχὴν κεκακωμένος, ἐν πολυανθρώπῳ συλλήψει κτηνώδη τινὰ καὶ παντελῶς ἄλογον τοῦ λαοῦ καταμαθὼν ῥαθυμίαν καὶ τῶν ἀγόντων αὐτοῦ παλαιὰν καὶ δυσδιόρθωτον συνήθειαν τοῦ κακοῦ. Ἐπεὶ δὲ εἶδον τὰ γράμματα καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς τῆς ἀγάπης θησαυρόν, ἐπέγνων ὅτι ἐπέλαμψεν ἡμῖν τοῖς ἐν

¹Ἐπιστολὴ 213. Ἐγράφη τὸ 375. Ὁ ἄγνωστος παραλήπτης ἦτο προφανῶς ἐπίσκοπος καὶ φίλος τοῦ Βασιλείου.

Νὰ γνωρίζης δὲ καλά, ὅτι, ἔὰν δὲν μᾶς συνείχε πλήθος μυρίων ἀσχολιῶν καὶ αὐταὶ αἱ ἐπείγουσαι ἀνάγκαι ποὺ μᾶς δεσμεύουν, θὰ ἔτρεχα ἐγὼ ὁ ἴδιος εἰς τὴν τελειότητά σου. Βέβαια μέγα ἐμπόδιον διὰ τὰς κινήσεις μου εἶναι αὐτὴ ἡ παλαιὰ ἀρρώστεια τοῦ σώματος, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ ἐθεωροῦσα τοῦτο ὡς ἐμπόδιον ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀναμενομένην ὠφέλειαν. Τὸ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ συναντήσωμεν ἄνδρα ποὺ εἶναι ὁμόφρων καὶ πρεσβεύει τὴν ἰδίαν ὁμολογίαν πίστεως τῶν πατέρων, ὅπως βεβαιώσουν οἱ τίμιοι ἀδελφοὶ καὶ συμπρεσβύτεροι, εἶναι πράγματι σὰν νὰ ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἀρχαίαν μακαριότητα τῶν Ἐκκλησιῶν, τότε ποὺ ὀλίγοι ἦσαν οἱ πάσχοντες ἀπὸ τὴν νόσον τῆς ἀναζητήσεως, ἐν ἡσυχίᾳ δὲ ἦσαν ὅλοι, ἐργάται ἀνεπαίσχυντοι τῶν ἐντολῶν, λατρεύοντες τὸν Κύριον κατὰ τὴν ἀπλήν καὶ γνησίαν ὁμολογίαν καὶ διαφυλάσσοντες τὴν πίστιν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἄγιον Πνεῦμα ἀπαραβίαστον καὶ γνησίαν.

236

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 213
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

1. Ὁ Κύριος ποὺ ἔδωσε ταχεῖαν βοήθειαν εἰς τὰς θλίψεις, αὐτὸς νὰ παράσχη καὶ εἰς σὲ τὴν βοήθειαν διὰ τὴν ἀναψυχὴν ποὺ μᾶς προσέφερες μὲ τὴν παροῦσαν ἐπίσκεψίν σου διὰ γράμματος, συμπληρώνων τὴν ἀμοιβὴν διὰ τὴν παραμυθίαν πρὸς τὴν ταπεινότητα ἡμῶν μὲ τὴν ἀληθινήν καὶ μεγάλην εὐφροσύνην τοῦ Πνεύματος. Ἔτυχα νὰ ἔχω κάπως πονεμένην ψυχὴν, διότι παρετήρησα εἰς μίαν πολυάνθρωπον συνάθροισιν μίαν κτηνώδη καὶ παράλογον ἀδιαφορίαν τοῦ λαοῦ καὶ μίαν παλαιὰν καὶ δυσδιόρθωτον ἕξιν κακοῦ τῶν ἡγετῶν των. Μόλις ὅμως εἶδα τὸ γράμμα καὶ τὸν εἰς αὐτὸ θησαυρόν, κατενόησα ὅτι ὁ οἰκονομῶν τὰς ὑποθέσεις μας¹ ἀνέτειλεν γλυκεῖαν παρηγορίαν εἰς ἡμᾶς ποὺ ζῶμεν εἰς πικρίαν.

1. Ὁ Θεός.

πικρία ζῶσι γλυκεῖαν παραμυθίαν ὁ οἰκονομῶν τὰ ἡμέτερα. Διὸ καὶ ἀντιφθέγγομαί σου τὴν ὀσιότητα παρακαλῶν τὴν συνήθη παράκλησιν, μὴ διαλιπεῖν σε εὐχόμενον ὑπὲρ τῆς ἔλεεινῆς μου ζωῆς, μήποτε τῇ φαντασίᾳ τοῦ βίου τούτου καταβαπτισθεὶς ἐπιλάβωμαι μὲν τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἐγείροντος ἀπὸ γῆς πτωχόν, ἔπαρσιν δὲ τινα παθῶν εἰς κρῖμα ἐμπέσω τοῦ διαβόλου, ῥαθυμῆσας δὲ τῆς οἰκονομίας καθεύδων ὑπὸ τοῦ Δεσπότη καταληφθῶ, ἢ καὶ διὰ τῶν βλαβερῶν ἔργων προστιθεὶς καὶ τύπτων τὴν συνείδησιν τῶν συνδούλων, ἢ καὶ μετὰ τῶν μεθύνοντων γινόμενος, ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ τοῦ Θεοῦ πάθω τὰ τοῖς πονηροῖς τῶν οἰκονόμων ἠπειλημένα. Παρακαλῶ οὖν σε ἐπὶ πάσῃ προσευχῇ δέεσθαι τοῦ Θεοῦ νῆφειν ἡμᾶς ἐν πᾶσιν, ἵνα μὴ αἰσχρῆ γινώμεθα καὶ ὄνειδος τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῶν κρυπτῶν τῆς καρδίας ἡμῶν κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

2. Γίνωσκε δὲ με ἐν προσδοκίᾳ εἶναι τοῦ κατ' ἐπήρειαν τῶν αἰρετικῶν ἀνακληθήσεσθαι εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπὶ προφάσει δὴ τῆς εἰρήνης· καὶ τοῦτο ἀκούσαντα καὶ τὸν ἐπίσκοπον τόνδε ἐπεσταλκῆναι ἡμῖν σπουδάσαι περὶ τὴν Μεσοποταμίαν γενέσθαι, καὶ τῶν ἐκεῖ τοὺς ὀμοδόξους καὶ ἐπικρατύνοντας τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν συναγαγόντα μετ' αὐτῶν ὀρμῆσαι πρὸς τὸν βασιλεῆ. Ἐμοὶ δὲ τάχα μὲν οὐδὲ τὸ σῶμα αὐτὸ πρὸς τὴν ἐν τῷ χειμῶνι ὀδοιπορίαν ἀρκέσει. Τέως δὲ οὐδὲ ἀναγκαῖον τὸ πρᾶγμα ἐφάνη, πλὴν εἰ μὴ τι αὐτὸς συμβουλεύσεις. Ἀναμενῶ γὰρ καὶ τὴν παρὰ τῆς θεοσεβείας σου συμβουλήν, ὥστε κρατυνηθῆναι τὴν γνώμην. Διὸ παρακαλῶ θᾶττον ἡμῖν διὰ τινος τῶν σπουδαίων ἀδελφῶν τὸ παριστᾶν τῇ τελειότητί σου καὶ ἐνθέῳ συνέσει φανερωθῆναι.

2. Ψαλμ. 112, 7.

3. Α' Τιμ. 3, 6.

4. Ματθ. 24, 48-51.

Διὰ τοῦτο καὶ ἀντιπροσφωνῶ τὴν ὀσιότητά σου δίδων τὴν συνήθη παρηγορίαν, νὰ μὴ παύσης νὰ εὐχῆσαι ὑπὲρ τῆς ἔλεινῆς μου ζωῆς, μὴ τυχόν, καταποντισθεῖς εἰς τὰς φαντασιοπληξίας τοῦ βίου τούτου λησμονήσω μὲν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐγείρει τὸν πτωχὸν ἀπὸ τὴν γῆν ², παθῶν δὲ καμμίαν ἔπαρσιν πέσω εἰς τὴν καταδίκην τοῦ διαβόλου ³, ἀδιαφορήσας δὲ διὰ τὸ ὑπόυργημά μου καταληφθῶ ἀπὸ τὸν Δεσπότην εἰς τὸν ὕπνον ⁴, ἢ ἐπιφορτίζων αὐτὸ μὲ τὰ βλαβερά ἔργα καὶ τύπτων τὴν συνείδησιν τῶν συνδούλων ἢ συναναστρεφόμενος τοὺς μεθύσους, πάθω κατὰ τὴν δικαιοκρισίαν τοῦ Θεοῦ ὅσα ἠπείλησε τοὺς πονηροὺς οἰκονόμους. Σὲ παρακαλῶ λοιπὸν νὰ δέεσαι τοῦ Θεοῦ εἰς κάθε προσευχὴν νὰ εἴμεθα εἰς ὅλα ἄγρυπνοι, διὰ νὰ μὴ γινώμεν ἐντροπὴ καὶ ὄνειδος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν κρυπτῶν τῆς καρδίας μας κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

2. Γνώριζε δὲ ὅτι, ἐξ αἰτίας ἐπιρροῶν τῶν αἰρετικῶν, ἀναμένω ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ κληθῶ εἰς τὴν αὐλὴν μὲ πρόσχημα τὴν εἰρήνην. Τοῦτο ἀκούσας καὶ ὁ ἐν λόγῳ ἐπίσκοπος ⁵ μᾶς ἔγραψε νὰ φροντίσωμεν νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καί, ἀφοῦ συναθροίσω ἐκεῖ τοὺς ὁμοδόξους ἐπισκόπους ποὺ διοικοῦν τὰς Ἐκκλησίας, νὰ ἐκκινήσω μαζί μὲ αὐτοὺς εἰς τὸν βασιλέα. Εἰς ἐμὲ ὁμως οὔτε κἂν αὐτὸ τὸ σῶμά μου δὲν θὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν ὁδοιπορίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος. Ἐπειτα δὲ δὲν ἐφάνη οὔτε ἀναγκαία αὐτῇ ἡ ἐνέργεια, ἐκτὸς ἐὰν ἐσὺ μὲ συμβουλεύσης σχετικῶς ⁶. Θὰ ἀναμένω λοιπὸν καὶ τὴν ἐκ μέρους τῆς θεοσεβείας σου συμβουλήν, ὥστε νὰ ἐνισχυθῇ ἡ γνώμη μου. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ γρήγορα νὰ μοῦ φανερωθῇ μέσῳ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἐμπίστους ἀδελφούς ὅ,τι κρίνεται ὀρθὸν ἀπὸ τὴν τελειότητά καὶ ἔνθεον σύνεσίν σου.

5. Δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου διὰ λόγους ἀσφαλείας· προφανῶς θὰ τὸ ἀνεκοίνωνεν ὁ ταχυδρόμος. Ἰσως ἦτο ὁ Μελέτιος Ἀντιοχείας.

6. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ παραλήπτης εἶναι σπουδαία προσωπικότης.

258. ΕΠΙΦΑΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

1. Τὸ πάλαι προσδοκηθὲν ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου προρρήσεως, νῦν δὲ λοιπὸν τῇ πείρᾳ τῶν πραγμάτων βεβαιούμενον, ὅτι «Διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν φηγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν», ἤδη κεκρατημένον παρ' ἡμῖν, ἔδοξε λύειν τὰ γράμματα τῆς τιμιότητός σου κοιμισθέντα. Ὅντως γὰρ ἀγάπης ἔνδειγμα οὐ τὸ τυχόν πρῶτον μὲν μνησθῆναι ἡμῶν τῶν οὕτω μικρῶν καὶ μηδενὸς ἀξίων, ἔπειτα καὶ ἀδελφοὺς ἀποστεῖλαι εἰς ἐπίσκεψιν ἡμετέραν πρέποντας εἶναι διακόνοὺς εἰρηρικῶν γραμμάτων. Οὐδὲν γὰρ τούτου σπανιώτερον θέαμα, πάντων πρὸς πάντας λοιπὸν ὑπόπτως διακειμένων. Οὐδαμοῦ γὰρ εὐσπλαγχνία, οὐδαμοῦ συμπάθεια, οὐδαμοῦ δάκρυον ἀδελφικὸν ἐπ' ἀδελφῷ κἄμνοντι. Οὐ διωγμοὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, οὐκ Ἐκκλησίαι στενάζουσαι πανδημεῖ, οὐχ ὁ πολὺς οὗτος τῶν περιεχόντων ἡμᾶς δυσχερῶν κατάλογος κινεῖν δύναται ἡμᾶς πρὸς τὴν ὑπὲρ ἀλλήλων μέριμναν. Ἄλλὰ τοῖς πτώμασιν ἐναλλόμεθα, τὰ τραύματα ἐπιξαίνομεν, τὰς παρὰ τῶν αἰρετικῶν ἐπηρείας οἱ δοκοῦντες τῷ αὐτῷ κοινωνεῖν φρονήματι ἐπιτείνομεν, καὶ οἱ ἐν τοῖς καιριωτάτοις ἔχοντες συμφωνίαν ἐνὶ γέ τιμι πάντως διεστήκασιν ἀπ' ἀλλήλων. Πῶς οὖν μὴ θαυμάσωμεν τὸν ἐν τοιούτοις πράγμασι καθαρὰν καὶ ἄδολον τὴν πρὸς τοὺς πλησίον ἀγάπην ἐπιδεικνύμενον, καὶ διὰ τούτου θαλάσσης καὶ ἡπείρου τῆς χω-

Ἐπιστολὴ 258. Ἐγρᾶφῃ τὸ 377. Ὁ παραλήπτης εἶναι ὁ γνωστὸς μοναχικὸς ἡγέτης ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου καὶ ἀνταιρετικὸς θεολόγος Ἐπιφάνιος. Τὸ 376 ἐπεχείρησε νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν τὸν Βιτάλιον, ὁ ὅποιος εἶχε χειροτονηθῆ ἀπὸ τὸν Ἀπολινάριον ὡς ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, ἀλλ' ἀπέτυχεν, ἔγραψε δὲ σχετικῶς πρὸς τὸν Βασίλειον.

237

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 258
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΕΠΙΦΑΝΙΟΝ

1. Τὸ ἀπὸ τὸν παλαιὸν χρόνον προσδοκώμενον ἐκ τῆς προρρήσεως τοῦ Κυρίου, τώρα δὲ πλέον ἐπιβεβαιούμενον ἐκ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων, ὅτι δηλαδὴ «ἐπειδὴ ἐπληθύνθη ἡ ἀνομία θὰ ψυγῆ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν»¹, ἂν καὶ ἤδη εἶχεν ἐπικρατήσῃ εἰς ἡμᾶς, ἐφάνη ὅτι τὸ ἀνήρεσε τὸ γράμμα ποῦ ἐκομίσθη ἀπὸ τὴν τιμιότητά σου. Πράγματι εἶναι ἔνδειξις ἀγάπης ὄχι τυχοῦσα, πρῶτον μὲν τὸ ὅτι ἐνεθυμήθης ἡμᾶς τοὺς τόσον μικροὺς καὶ ἀναξίους, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ νὰ μᾶς ἀποστείλῃς εἰς ἐπίσκεψίν μας ἀδελφοὺς ποῦ εἶναι κατάλληλοι φορεῖς εἰρηνικῶν γραμμάτων. Τίποτε δὲν εἶναι σπανιώτερον θέαμα ἀπὸ αὐτὸ σήμερα ποῦ ὅλοι πλέον διάκεινται πρὸς ὅλους ὑπόπτως. Πουθενὰ δὲν ὑπάρχει εὐσπλαγχνία, πουθενὰ συμπάθεια, πουθενὰ ἀδελφικὸν δάκρυον δι' ἀδελφὸν ὑποφέροντα. Οὔτε οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν ἀκολουθούντων τὴν ἀλήθειαν, οὔτε αἱ Ἐκκλησῖαι ποῦ στενάζουν ὀλόκληροι, οὔτε αὐτὸς ὁ πολὺς κατάλογος τῶν δυσχερειῶν ποῦ μᾶς συνέχουν ἡμποροῦν νὰ μᾶς κινήσουν πρὸς τὴν μεταξὺ μας συμπάθειαν. Ἀλλὰ πηδῶμεν ἐπάνω εἰς τοὺς πεσμένους, ξαίνομεν τὰ τραύματα, ἐπιτείνομεν τὰς ἐκ μέρους τῶν αἰρετικῶν δοκιμασίας ἡμεῖς ποῦ ὑποτίθεται ὅτι εἴμεθα κοινωνοὶ τοῦ ἰδίου φρονήματος· ἡμεῖς ποῦ εἴμεθα σύμφωνοι εἰς τὰ σπουδαιότατα δόγματα ὅπως δὴποτε χωριζόμεθα μεταξὺ μας εἰς κάποιον σημεῖον. Πῶς νὰ μὴ θαυμάσωμεν λοιπὸν τὸν ἄνδρα ποῦ ἐπιδεικνύει καθάραν καὶ ἄδολον τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην εἰς τοιαῦτα πράγματα καί, ἐνῶ μᾶς χωρίζει τόση θά-

Ἐπιφάνιος, ἔχων στενὰς σχέσεις μὲ τὴν Δύσιν ἀνεγνώριζεν ὡς ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας ὄχι τὸν Μελέτιον ἀλλὰ τὸν Παυλῖνον ποῦ ἦτο καὶ τῆς Ρώμης ἐκλεκτός, ἂν καὶ οἱ ὄπαδοί του δὲν ἀπετέλουν τίποτε περισσότερο ἀπὸ μίαν ἐνορίαν.

1. Ματθ. 24, 12.

ριζούσης ἡμᾶς σωματικῶς τὴν ἐνδεχομένην ἐπιμέλειαν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν χαριζόμενον;

2. Ἐθαύμασα δέ σου κάκεινο ὅτι καὶ τὴν ἐν τῷ Ἐλαιῶνι τῶν ἀδελφῶν διάστασιν λυπηρῶς ἐδέξω καὶ βούλει τινὰ αὐτοῖς γενέσθαι πρὸς ἀλλήλους συμβιβασμόν. Καὶ ὅτι σε οὐδὲ τὰ παρευρεθέντα ὑπὸ τινων καὶ ταραχὰς ἐμποιήσαντα τῇ ἀδελφότητι παρέλαθεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις μέριμναν ἀνεδέξω, καὶ ταῦτα ἀπεδεξάμην. Ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἐτι τῆς σῆς ἐνόμισα εἶναι συνέσεως ἄξιον, τὸ ἡμῖν τὴν περὶ τῶν τηλικούτων διόρθωσιν ἐπιτρέπειν, ἀνθρώποις οὔτε χάριτι Θεοῦ ἀγομένοις διὰ τὸ ἁμαρτίας συζῆν, οὔτε τινὰ κεκτημένοις περὶ τοὺς λόγους δύναμιν διὰ τὸ τῶν μὲν ματαίων ἀγαπητῶς ἀποστῆναι, τῶν δὲ τῆς ἀληθείας δογμάτων μήπω τὴν προσήκουσαν ἔξιν ἀναλαβεῖν. Ἐπεστείλαμεν οὖν ἤδη τοῖς ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν τοῖς κατὰ τὸν Ἐλαιῶνα, Παλλαδίῳ τῷ ἡμετέρῳ καὶ Ἰννοκεντίῳ τῷ Ἰταλῷ, πρὸς τὰ παρ' αὐτῶν ἡμῖν ἐπεσταλμένα, ὅτι οὐδὲν δυνάμεθα τῇ κατὰ Νίκαιαν πίστει προστιθέναι ἡμεῖς, οὐδὲ τὸ βραχύτατον, πλὴν τῆς εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἄγιον δοξολογίας, διὰ τὸ ἐν παραδρομῇ τοὺς πατέρας ἡμῶν τοῦτου τοῦ μέρους ἐπιμνησθῆναι· οὐπω τοῦ κατ' αὐτὸ ζητήματος τότε κεννημένου. Τὰ δὲ προσυφαινόμενα τῇ πίστει ἐκεῖνη δόγματα περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως, ὡς βαθύτερα τῆς ἡμετέρας καταλήψεως οὔτε ἐβασάνισαμεν οὔτε παρεδεξάμεθα, εἰδότες ὅτι, ἐπειδὴν τὴν ἀπλότητα τῆς πίστεως ἅπαξ παρακινήσωμεν, οὔτε τι πέρας τῶν λόγων εὐρήσομεν ἀεὶ τῆς ἀντιλογίας εἰς τὸ πλεῖον ἡμᾶς προαγοῦσης, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκεραιωτέρων παραταράξομεν τῇ παρεισαγωγῇ τῶν ξενιζόντων.

3. Τὴν δὲ κατὰ Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίαν (λέγω δὴ τὴν τῷ

2. Τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.

λασσα καὶ ξηρὰ σωματικῶς, χαρίζει εἰς τὰς ψυχὰς μας ὅλην τὴν δυνατὴν ἐπιμέλειαν;

2. Σὲ ἐθαύμασα δὲ ἐπίσης δι' ἐκεῖνο, ὅτι ἐδέχθης μὲ λύπην τὴν διάστασιν τῶν ἀδελφῶν εἰς τὸν Ἑλαιῶνα² καὶ θέλεις νὰ πραγματοποιηθῇ κάποιος συμβιβασμὸς μεταξύ των. Ὁμοίως δὲ ἐπεδοκίμασα τὸ ὅτι δὲν σοῦ διέφυγαν τὰ δόγματα ποῦ ἐφενέθησαν ἀπὸ κάποιους καὶ προεκάλεσαν ταραχὰς εἰς τὴν ἀδελφότητα³, ἀλλὰ ἀνέλαβες καὶ δι' αὐτὰ φροντίδα. Ἐκεῖνο δὲ μόνον δὲν ἐθεώρησα ὅτι ἦτο ἀντάξιον τῆς συνέσεώς σου, τὸ ὅτι ἀνέθεσες τὴν διόρθωσιν τόσον σπουδαίων ὑποθέσεων εἰς ἡμᾶς, ἀνθρώπους ποῦ δὲν ὀδηγοῦμεθα ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, διότι ζῶμεν εἰς τὰς ἀμαρτίας, οὔτε κατέχομεν κάποιαν δύναμιν λόγου, καθ' ὅσον τῆς μὲν ματαίας σοφίας εὐχαρίστως ἀπεμακρύνθημεν ἀλλὰ ἀκόμη δὲν ἀπεκτήσαμεν τὴν ἀπαραίτητον κατάρτισιν εἰς τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας.

Ἐγράψαμεν λοιπὸν ἤδη εἰς τοὺς ἀγαπητοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν τοὺς διαμένοντας εἰς τὸν Ἑλαιῶνα, τὸν ἰδικόν μας Παλλάδιον καὶ τὸν Ἰταλὸν Ἴννοκέντιον, ἀπαντῶντες εἰς τὸ γράμμα ποῦ μᾶς ἔστειλαν αὐτοί, ὅτι ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας τίποτε, οὔτε τὸ βραχύτατον, πλὴν τῆς δοξολογίας εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καθ' ὅσον οἱ πατέρες ἡμῶν ἀκροθιγῶς μόνον ἐμνημόνευσαν τὸ μέρος τοῦτο, ἀφοῦ δὲν εἶχε προκληθῆ τότε ἀκόμη τὸ ζήτημα τοῦτο. Τὰ δὲ ὑφαινόμενα ἐπάνω εἰς τὸ σύμβολον ἐκεῖνο δόγματα περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου οὔτε ἐβασανίσσαμεν οὔτε παρεδέχθημεν, διότι εἶναι βαθύτερα τῆς ἰδικῆς μας καταλήψεως, γνωρίζοντες ὅτι, ὅταν ἅπαξ θίξωμεν τὴν ἀπλότητα τῆς πίστεως, δὲν θὰ εὐρωμεν πλέον πέρας τῶν λόγων, καθὼς ἡ ἀντιλογία θὰ μᾶς φέρη πάντοτε παραπέρα, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀπλοϊκωτέρων θὰ διαταράξωμεν μὲ τὴν εἰσαγωγήν πραγμάτων ποῦ θὰ τοὺς ξενίζουν.

3. Εἰς δὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας — ἐννοῶ φυσικὰ

3. Ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀπολιναρίου δηλαδὴ.

αὐτῷ φρονήματι συμβαίνουσιν) δὴ ποτὲ ὁ Κύριος ἰδεῖν αὐτὴν ἠνωμένην. Κινδυνεύει γὰρ αὕτη μάλιστα δεδέχθαι τὰς ἐπιβουλάς τοῦ ἐχθροῦ μνησικακοῦντος αὐτῇ διὰ τὸ πρῶτον τοῖς ἐκεῖ τὴν τῶν Χριστιανῶν προσηγορίαν ἐμπολιτεύσασθαι. Καὶ τέμνεται μὲν ἡ αἵρεσις πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν, τέμνεται δὲ καὶ αὕτη πρὸς ἑαυτὴν ἢ ὀρθότης. Ἡμεῖς δέ, ἐπειδὴ καὶ ὁ πρῶτος παρησιασάμενος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τὸν καλὸν ἐκεῖνον διαθλήσας ἀγῶνα ἐπὶ τῶν καιρῶν Κωνσταντίου ὁ αἰδεσιμώτατος Μελέτιός ἐστιν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ἔσχεν αὐτὸν ἢ ἐμὴ Ἐκκλησία κοινωνικὸν ὑπεραγαπήσασα αὐτὸν διὰ τὴν καρτερὰν ἐκείνην καὶ ἀνένδοτον ἔνστασιν, καὶ ἔχομεν αὐτὸν κοινωνικὸν μέχρι τοῦ νῦν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καὶ ἔξομέν γε, ἐὰν ὁ Θεὸς θέλῃ. Ἐπεὶ καὶ ὁ μακαριώτατος πάπας Ἀθανάσιος, ἐπιστὰς ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, πάνυ ἐβούλετο αὐτῷ τὴν πρὸς αὐτὸν κοινωνίαν καταπραχθῆναι, ἀλλὰ κακία συμβούλων εἰς ἕτερον καιρὸν ὑπερετέθη αὐτῶν ἢ συνάφεια· ὡς οὐκ ὤφειλε. Τῶν δὲ τελευταίων ἐπισηλομένων οὐδενὸς οὐδέπω τὴν κοινωνίαν προσηκάμεθα, οὐκ ἐκείνους κρίνοντες ἀναξίους, ἀλλὰ μηδὲν ἔχοντες τούτου καταγινώσκειν. Καίτοι πολλὰ μὲν ἠκούσαμεν περὶ τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' οὐ προσηκάμεθα, διὰ τὸ μὴ ἀντικαταστήναι τοῖς κατηγοροῖς τοὺς ἐγκαλουμένους κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι «μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ πρῶτον αὐτοῦ ἀκούσῃ καὶ γνῶ τί ποιεῖ;». Ὡστε οὐπω δυνάμεθα αὐτοῖς ἐπιστέλλειν, τιμιώτατε ἀδελφέ, οὔτε ἀναγκάζεσθαι εἰς τοῦτο ὀφείλομεν. Πρέπον δ' ἂν εἴη τῇ εἰρηρικῇ σου προθέσει μὴ τὸ μὲν συνάπτειν, τὸ δὲ διασπᾶν, ἀλλὰ τῇ προὑπαρχούσῃ ἐνώσει τὰ κεχωρισμένα προσάγειν. Ὡστε πρῶτον μὲν εὐξαι, ἔπειτα καί, ὅση δύναμις, παρακάλεσον ῥίψαντας αὐτοὺς ἐκ τῶν ψυχῶν τὸ φιλότιμον καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀποδοῦναι τὴν

4. Πράξ. 11, 26.

5. Ἐννοεῖ τὸν Παυλῖνον.

τὴν βαδίζουσαν μὲ τὸ ἴδιον φρόνημα — εἴθε νὰ δώσῃ κάποτε ὁ Κύριος νὰ τὴν ἴδωμεν ἠνωμένην. Διότι κινδυνεύει πολὺ νὰ δεχθῆ τὰς ἐπιβουλάς τοῦ ἔχθρου πού μνησικακεῖ ἐναντίον τῆς διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐκεῖ πρώτην φοράν ἐχρησιμοποιήθη τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν ⁴. Καὶ ἔχει μὲν ἀποσπασθῆ ἡ αἵρεσις ἀπὸ τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀλλὰ ἔχει διασπασθῆ καὶ ἡ ὀρθοδοξία καθ' ἑαυτήν. Ὡς πρὸς ἡμᾶς δέ, ἐπειδὴ ὁ πρῶτος πού ὠμίλησε θαρραλέως ἐκεῖ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ ἠθλήσε τὸν καλὸν ἐκείνουν ἀγῶνα κατὰ τὸν χρόνον τοῦ Κωνσταντίου εἶναι ὁ ἐπίσκοπος Μελέτιος, τὸν ἔλαβε κοινωνικὸν ἢ Ἐκκλησία μου λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς ἐκείνης καὶ ἀνευδότου ἀντιστάσεως, καὶ τὸν ἔχομεν κοινωνικὸν ἕως σήμερα καὶ θὰ τὸν ἔχωμεν, ἐὰν ὁ Θεὸς τὸ θέλῃ. Ἄλλωστε καὶ ὁ μακαριώτατος πάπας Ἀθανάσιος, μεταβὰς ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρείαν, πολὺ ἠθέλε νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ πρὸς αὐτὸν κοινωνία του, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς κακίας συμβούλων ἢ ἔνωσις των ἀνεβλήθη δι' ἀργότερα, πρᾶγμα πού εἴθε νὰ μὴ εἶχε συμβῆ. Δὲν ἐδέχθημεν δὲ ποτὲ τὴν κοινωνίαν κανενὸς ἀπὸ τοὺς ἀργότερα εἰσελθόντας εἰς τὴν ἔδραν ⁵, ὄχι διότι ἐκρίναμεν ἐκείνους ἀναξίους, ἀλλὰ διότι δὲν εἶχαμεν τίποτε βάσει τοῦ ὁποίου νὰ καταδικάσωμεν τοῦτον ⁶. Καὶ ὅμως πολλὰ ἠκούσαμεν περὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν τὰ παρεδέχθημεν, διότι οἱ κατηγορούμενοι δὲν ἐξητάσθησαν εἰς ἀντιπαραβολὴν μὲ τοὺς κατηγορούς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, «μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ πρῶτον αὐτοῦ ἀκούσῃ καὶ γνῶ τί ποιεῖ;». Ὡστε δὲν δυνάμεθα ἀκόμη νὰ τοὺς γράψωμεν, τιμιώτατε ἀδελφέ, οὔτε πρέπει νὰ πιεζώμεθα εἰς τοῦτο.

Πρέπει δὲ εἶναι εἰς τὴν εἰρηνικὴν σου πρόθεσιν ὄχι ἄλλοῦ νὰ ἐπιτυχάνῃ εἰρήνην καὶ ἄλλοῦ διάσπασιν, ἀλλὰ νὰ φέρῃ εἰς τὴν προηγουμένην ἔνωσίν των τὰ χωρισμένα. Ὡστε πρῶτα μὲν προσευχήσου, ἔπειτα δὲ παρακάλεσε αὐτοὺς μὲ ὄλην τὴν δύναμιν, ἀφοῦ ἀπορρίψουν ἀπὸ τὰς ψυχὰς τὰς φιλοδο-

6. Ἐννοεῖ τὸν Μελέτιον.

ἰσχὺν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ καθελεῖν τὸ φρῶγμα τῶν ἐχθρῶν συμβῆναι αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους. Ἰκανῶς δέ μου κάκεινο τὴν ψυχὴν παρεκάλεσε, τὸ προστεθὲν παρὰ τῆς σῆς ἀκριβείας τοῖς λοιποῖς καλῶς καὶ ἀκριβῶς θεολογηθεῖσι· τὸ τρεῖς ἀναγκαῖον εἶναι τὰς ὑποστάσεις ὁμολογεῖν. Ὡστε τοῦτο καὶ οἱ κατὰ Ἀντιόχειαν ἀδελφοὶ διδασκέσθωσαν παρὰ σοῦ, πάντως δέ που καὶ ἐδιδάχθησαν· οὐ γὰρ ἂν εἴλου δηλονότι τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν μὴ τοῦτο αὐτῶν μάλιστα τὸ μέρος ἀσφαλίσάμενος.

4. Τὸ δὲ τῶν Μαγουσαίων ἔθνος (ὅπερ διὰ τῆς ἐτέρας ἐπιστολῆς σημᾶναι ἡμᾶς κατηξίωσας) πολὺ ἐστὶ παρ' ἡμῖν κατὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν χώραν διεσπαρμένον, ἀποίκων τὸ παλαιὸν ἐκ τῆς Βαβυλωνίας ἡμῖν ἐπεισαχθέντων. Οἱ ἔθεισιν ἰδιάζουσι κέχρηται ἄμικτοι ὄντες πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους· λόγῳ δὲ πρὸς αὐτοὺς κεχρησθαι, καθότι εἰσιν ἐξωγρημένοι ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα, παντελῶς ἐστὶν ἀδύνατον. Οὔτε γὰρ βιβλία ἐστὶ παρ' αὐτοῖς οὔτε διδάσκαλοι δογμάτων, ἀλλὰ ἔθει ἀλόγῳ συντρέφονται παῖς παρὰ πατρός διαδεχόμενοι τὴν ἀσέβειαν. Ἐκτὸς δὴ τούτων, ἃ ὑπὸ πάντων ὁρᾶται, τὴν ζωοθυσίαν παραιτοῦνται ὡς μίasma δι' ἀλλοτρίων χειρῶν· τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν ζῶα κατασφάζοντες, γάμοις ἐπιμαίονται παρανόμοις καὶ τὸ πῦρ ἡγοῦνται Θεὸν καὶ εἴ τι τοιοῦτο. Τὰς δὲ ἐκ τοῦ Ἀβραάμ γενεαλογίας οὐδεὶς ἡμῖν, μέχρι τοῦ παρόντος, τῶν μάγων ἐμυθολόγησεν, ἀλλὰ Ζαροϋθᾶν τινὰ ἑαυτοῖς ἀρχηγὸν τοῦ γένους ἐπιφημίζουσι. Διόπερ οὐδὲν ἔχω πλέον ἐπιστέλλειν ὑπὲρ αὐτῶν τῇ τιμιότητι σου.

7. Ἀπὸ τὴν Μάγουςαν τῆς Ἀραβίας.

ξίας νὰ συμφιλιωθοῦν μεταξύ των, τόσον διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσχύος τῆς Ἐκκλησίας, ὅσον καὶ διὰ τὴν καθαίρεισιν τῆς ὑπεροφίας τῶν ἐχθρῶν.

Ἄρκετά δὲ μοῦ παρηγόρησε τὴν ψυχὴν καὶ ἐκεῖνο ποῦ προσετέθη ὑπὸ τῆς ἀκριβείας σου εἰς τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα καλῶς καὶ ἀκριβῶς ἐθεολογήθησαν· τὸ ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὁμολογῶμεν τρεῖς τὰς ὑποστάσεις. Τοῦτο ἄς διδαχθοῦν ἀπὸ σέ καὶ οἱ εἰς τὴν Ἄντιόχειαν ἀδελφοί, μολονότι ὅπωςδὴποτε τὸ ἐδιδάχθησαν· διότι δὲν θὰ ἀπεφάσιζες τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν, ἂν δὲν εἶχες βεβαιωθῆ περὶ τούτου ἐκ μέρους των.

4. Τὸ δὲ ἔθνος τῶν Μαγουσαίων⁷ — τὸ ὁποῖον ἠξίωσες διὰ τῆς ἄλλης ἐπιστολῆς νὰ ἐπισημάνωμεν — εἶναι πολὺ διεσπαρμένον ἐδῶ εἰς ὀλόκληρον τὴν χώραν, διότι εἰσῆλθαν παλαιὰ ἐδῶ ὡς ἄποικοι ἀπὸ τὴν Βαβυλωνίαν. Αὐτοὶ χρησιμοποιοῦν ἔθιμα ἰδιαίτερα καὶ δὲν ἀναμιγνύονται μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Εἶναι δὲ ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ συνομιλήσῃ κανεὶς μὲ αὐτοὺς, διότι εἶναι αἰχμαλωτισμένοι ἀπὸ τὸν διάβολον εἰς τὸ θέλημά του. Οὔτε βιβλία ὑπάρχουν εἰς αὐτοὺς οὔτε διδάσκαλοι δογμάτων, ἀλλὰ ἀνατρέφονται μὲ ἄλογα ἔθιμα διαδεχόμενοι τὴν ἀσέβειαν τὸ παιδί ἀπὸ τὸν πατέρα. Ἐκτὸς δὲ ἐκείνων τὰ ὁποῖα βλέπονται ἀπὸ ὅλους, ἀποφεύγουν τὴν σφαγὴν ὡς μίασμα, σφάζοντες τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν διατροφήν των ζῶα μὲ ξένα χέρια, ἐπιδίδονται μὲ πάθος εἰς παρανόμους γάμους, θεωροῦν τὸ πῦρ θεὸν καὶ τὰ παρόμοια.

Τὰς δὲ γενεαλογίας των ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ κανεὶς ἕως τώρα ἀπὸ τοὺς μάγους δὲν μᾶς τὰς ἐμυθολόγησεν, ἀλλ' ἀντιθέτως ὡς ἀρχηγὸν τοῦ γένους των μνημονεύουν κάποιον Ζαρνοῦαν. Διὰ τοῦτο δὲν ἤμπορῶ νὰ γράψω τίποτε περισσότερον περὶ αὐτῶν εἰς τὴν τιμιότητά σου.

260. ΟΠΤΙΜΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

1. Καὶ ἄλλως ἠδέως ὁρῶν τοὺς ἀγαθοὺς παῖδας διὰ τε τὸ ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν τῶν ἡθῶν εὐσταθὲς καὶ διὰ τὸ πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν οἰκτεῖον ἄφ' οὗ τι καὶ μέγα προσδοκᾶν ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς, ἐπειδὴ μετὰ γραμμάτων σῶν εἶδον αὐτοὺς προσιόντας μοι, ἐδιπλασίασα τὸ ἐπ' αὐτοῖς φίλτρον. Ὅτε δὲ ἀνέγνων τὴν ἐπιστολὴν καὶ εἶδον ἐν αὐτῇ ὁμοῦ μὲν τὸ περὶ τὰς Ἐκκλησίας προνοητικὸν τῆς σῆς διαθέσεως, ὁμοῦ δὲ τὸ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν ἐπιμελές, ἠὺχαρίστησα τῷ Κυρίῳ καὶ ἠὺξάμην τὰ ἀγαθὰ τοῖς τὰ τοιαῦτα ἡμῖν διακομίζουσι γράμματα καὶ πρό γε αὐτῶν αὐτῷ τῷ γράφαντι ἡμῖν.

2. Ἐπεζήτησας τὸ πολυθρόλητον ἐκεῖνο καὶ παρὰ πᾶσιν ἄνω καὶ κάτω περιφερόμενον ῥητόν, τίνα τὴν λύσιν ἔχει τὸ «Πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάιν ἐπτά ἐκδικούμενα παραλύσει». Διὰ δὲ τούτου τέως μὲν αὐτὸς σεαυτὸν συνέστησας τὸ Τιμοθέου, ὃ παρέδωκε Παῦλος αὐτῷ, ἀκριβῶς φυλάττοντα (δῆλος γάρ εἰ προσέχων τῇ ἀναγνώσει)· ἔπειτα καὶ ἡμᾶς τοὺς γέροντας καὶ νεναρκηκότας ἤδη καὶ τῷ χρόνῳ καὶ τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ σώματος καὶ τῷ πλήθει τῶν θλίψεων αἱ πολλαὶ νῦν περὶ ἡμᾶς κινηθεῖσαι ἐβάρησαν ἡμῶν τὴν ζωὴν, ὅμως διανέστησας καὶ ζέων τῷ πνεύματι κατεπνυγμένους ἡμᾶς, ὡς τὰ φωλεύοντα τῶν ζώων, εἰς ἐγρήγορσιν μετρίαν καὶ ζωτικὴν ἐνέργειαν ἐπανήγαγες. Ἔστι δ' οὖν τὸ ῥητόν καὶ ἀπλῶς οὕτω νοηθῆναι δυνάμενον καὶ ποικίλον ὑποδέξασθαι λόγον. Ἡ

Ἐπιστολὴ 260. Ἐγράφη τὸ 377. Ὁ Ὀπτιμος, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας, ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαίους ὀρθοδόξους ἱεράρχας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· φίλος τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου καὶ τῆς Ὀλυμπιάδος.

1. Γέν. 4, 15.

238

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 260
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΟΠΤΙΜΟΝ

1. Καὶ κατὰ τὰ ἄλλα βλέπω πάντοτε μ' εὐχαρίστησιν τὰ ἀγαθὰ παιδιὰ, διὰ τὴν σταθερότητα τῶν ἡθῶν ποῦ ὑπερβαίνει τὰ μέτρα τῆς ἡλικίας των καὶ διὰ τὴν οἰκειότητα πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατὸν νὰ περιμῆνωμεν μεγάλα πράγματα ἀπὸ αὐτοῦς· ἀλλ' ὅταν τοὺς εἶδα νὰ μέ πλησιάζουν μὲ γράμμα σου, ἐδιπλασίασα τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην μου. Ὅταν δὲ ἀνέγνωσα τὴν ἐπιστολὴν καὶ εἶδα εἰς αὐτὴν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν προνοητικὴν διάθεσίν σου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐπιμέλειαν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν, ηὐχαρίστησα τὸν Κύριον καὶ ηὐχθήθην τὰ ἀγαθὰ εἰς αὐτοὺς ποῦ μᾶς φέρουν τέτοια γράμματα καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς εἰς ἐκεῖνον ποῦ μᾶς ἔγραψεν.

2. Ἐζήτησες τὴν ἐρμηνείαν τοῦ πολυθρυλήτου ἐκείνου χωρίου ποῦ περιφέρεται ἀπὸ ὄλους ἄνω καὶ κάτω, τοῦ· «πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάιν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει»¹. Μὲ αὐτὸ κατ' ἀρχὰς συνεστήθης εἰς ἡμᾶς ὡς ἀκριβῆς τηρητὴς τῆς παραγγελίας ποῦ ἔδωσεν ὁ Παῦλος εἰς τὸν Τιμόθεον² —διότι εἶναι φανερὸν ὅτι εἶσαι προσεκτικὸς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν—· ἔπειτα δὲ ἀνέστησες καὶ ἡμᾶς τοὺς γέροντας καὶ ναρκωμένους ἤδη ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος καὶ τὸ πλῆθος τῶν θλίψεων ποῦ τώρα κινηθεῖσαι εἰς μέγαλον ἀριθμὸν ἐβάρυναν τὴν ζωὴν μας, καὶ μὲ τὸ θερμὸν σου πνεῦμα ἐπανέφερες ἡμᾶς τοὺς κατεψυγμένους σὰν τὰ ναρκωμένα εἰς τὴν φωλεάν των ζῶα, εἰς κάποιαν ἐγρήγορσιν καὶ εἰς ζωτικὴν ἐνέργειαν.

Εἶναι δὲ δυνατὸν καὶ μὲ ἐντελῶς ἀπλοῦν τρόπον νὰ νοηθῇ καὶ ἐπεξεργασμένην ἐρμηνείαν νὰ δεχθῇ. Ἡ δὲ ἀπλουστέρα

2. Α' Τιμ. 4, 13 «ἕως ἔρχομαι, πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ».

μὲν οὖν ἀπλουστέρα καὶ παντὶ δυναμένη ἐκ τοῦ προχείρου παραστῆ-
 ναι διάνοια αὕτη ἐστίν, ὅτι δεῖ τὸν Κάιν ἑπταπλασίονα δοῦναι
 τὴν τιμωρίαν ὑπὲρ ὧν ἤμαρτεν. Οὐ γὰρ ἐστὶ δικαίου κριτοῦ ἴσας πρὸς
 ἴσας ὀρίζειν τὰς ἀνταποδόσεις, ἀλλ' ἀνάγκη τὸν κατάρξαντα κακοῦ
 μετὰ προσθήκης ἀποτίσαι τὰ ὀφειλόμενα, εἰ μέλλοι αὐτός τε βελ-
 τίων ταῖς τιμωρίαις γενήσεσθαι καὶ τοὺς λοιποὺς σωφρονεστέρους
 ποιεῖν τῷ ὑποδείγματι. Οὐκοῦν, ἐπειδὴ τέτακται ἑπτὰκις ἀποπλη-
 ρῶσαι τὴν δίκην τῶν ἡμαρτημένων τὸν Κάιν, παραλύσει, φησί,
 τοῦτο τὸ ὑπὸ τῆς θείας κρίσεως ἐπ' αὐτῷ δεδογμένον ὁ ἀποκτείνας
 αὐτόν. Οὗτός ἐστιν ὁ νοῦς ὁ ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀναγνώσεως
 ἡμῖν προσπίπτων.

3. Ἐπειδὴ δὲ ἐρευνᾶν πέφυκε τὰ βάθη τῶν φιλοπονωτέρων
 ἢ διάνοια, ἐπιζητεῖ τὸ δίκαιον πῶς ἐν τῷ ἑπτὰκις ἀποπληροῦται
 καὶ τί τὰ ἐκδικούμενα, πότερον τὰ ἁμαρτηθέντα ἑπτὰ ἐστὶν ἢ
 ἐν μὲν τὸ ἁμάρτημα, ἑπτὰ δὲ ἐπὶ τῷ ἐνὶ αἰ κολᾶσεις; Ἄει μὲν οὖν
 ἢ Γραφῇ τὸν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων ἀριθμὸν ἐν τοῖς ἑπτὰ
 περιορίζει. «Ποσάκις γὰρ, φησὶν, ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός
 καὶ ἀφήσω αὐτῷ (ὁ Πέτρος ἐστὶ λέγων τῷ Κυρίῳ); Ἔως ἑπτὰ-
 κισ;». Εἶτα ἀπόκρισις τοῦ Κυρίου· «Οὐ λέγω σοι ἕως ἑπτὰκις, ἀλλ'
 ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ». Οὐ γὰρ ἐπ' ἄλλον ἀριθμὸν μετέβη ὁ Κύ-
 ριος, ἀλλὰ τὸν ἑπτὰ πολυπλασιάσας ἐν αὐτῷ τὸν ὄρον ἔθετο τῆς
 ἀφέσεως. Καὶ δι' ἑπτὰ μὲν ἐτῶν ὁ Ἑβραῖος ἀπελύετο τῆς δουλείας.
 Ἐπτὰ δὲ ἑβδομάδες ἐτῶν τὸν ὀνομαστὸν ἰωβηλαῖον ἐποίουν ἐν
 τοῖς πάλαι, ἐν ᾧ ἐσαββάτιζε μὲν ἡ γῆ, χρῆων δὲ ἦσαν ἀποκοπαί,
 δουλείας ἀπαλλαγὴ καὶ οἶονεὶ νέος ἄνωθεν καθίστατο βίος, ἐν τῷ
 ἑβδοματικῷ ἀριθμῷ τοῦ παλαιοῦ τρόπον τινὰ τὴν συντέλειαν δε-

3. Ματθ. 18, 21έ.

4. Δευτ. 15, 12.

ἔννοιά του, πού ἡμπορεῖ νά παρουσιασθῆ προχείρως εἰς τὸν καθένα εἶναι αὐτή· ὅτι πρέπει ὁ Κάιν νά δώσῃ ἑπταπλασίαν τιμωρίαν δι' ὅσα ἡμάρτησε. Διότι δὲν εἶναι ἴδιον δικαίου κριτοῦ νά ὀρίζῃ τὰς ἀνταποδόσεις ἴσας πρὸς ἴσας, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη ἐκεῖνος πού ἤρχισε πρῶτος τὸ κακὸν νά ἀποτίσῃ τὰ ὀφειλόμενα μαζί μὲ κάτι πρόσθετον, ἐάν πρόκηται καὶ αὐτὸς νά γίνῃ καλύτερος μὲ τὰς τιμωρίας καὶ τοὺς ἄλλους νά καταστήσῃ σωφρονεστέρους μὲ τὸ παράδειγμα. Λοιπόν, ἐπειδὴ ὠρίσθη διὰ τὸν Κάιν νά πληρώσῃ ἑπτὰ φορές τὴν ποινὴν διὰ τὴν ἀμαρτίαν του, ἐκεῖνος πού θὰ τὸν φονεύσῃ θὰ ἐξαφανίσῃ, λέγει, αὐτὴν τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τῆς θείας κρίσεως. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια πού παρουσιάζεται εἰς τὴν σκέψιν μας ἀπὸ πρῶτην ἀνάγνωσιν.

3. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διάνοια τῶν φιλοπονωτέρων ἀναγνωστῶν ἔχει τὴν συνήθειαν νά ἐρευνᾷ τὰ βάθη, ζητεῖ νά μάθῃ πῶς ἱκανοποιεῖται τὸ δίκαιον εἰς τὸ «ἑπτάκις» καὶ τί εἶναι «τὰ ἐκδικούμενα», δηλαδὴ ἑπτὰ εἶναι αἱ ἀμαρτίαι ἢ ἓνα μὲν εἶναι τὸ ἀμάρτημα, ἑπτὰ δὲ αἱ τιμωρίαὶ διὰ τὸ ἓνα; Πάντοτε βεβαίως ἡ Γραφή καθορίζει εἰς ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀμαρτημάτων. Οὕτω· «ποσάκις ἀμαρτήσῃ εἰς ἐμέ ὁ ἀδελφὸς καὶ ἀφήσω αὐτῷ; Ἔως ἑπτάκις;» λέγει ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Κύριον. Ἐπειτα ἔρχεται ἡ ἀπόκρισις τοῦ Κυρίου· «Οὐ λέγω ἕως ἑπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ»³. Οὕτω ὁ Κύριος δὲν μετέβη εἰς ἄλλον ἀριθμὸν, ἀλλὰ ἔθεσε τὸ ὄριον τῆς ἀφέσεως εἰς τὸν ἀριθμὸν πού προέκυψε διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ ἑπτά. Ὁ Ἑβραῖος ἠλευθερώνητο ἀπὸ τὴν δουλείαν μετὰ ἑπτὰ ἔτη⁴. Ἐπτὰ δὲ ἑβδομάδες ἐτῶν ἔκαμαν τὸ ὀνομαστὸν ἰωβηλαῖον τὰ παλαιὰ χρόνια, κατὰ τὸ ὅποσον ἡ γῆ ἔμενεν εἰς ἀγρανάπαυσιν, κατηργουῖντο τὰ χρέη, ἐγένετο ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν δουλείαν⁵ καὶ οὕτως εἶπεῖν ἐγκαθίστατο ἓνας νέος βίος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἐνῶ ὁ παλαιὸς κατὰ κάποιον τρόπον ἑτεροματίζετο εἰς τὸν ἑβδοματικὸν ἀριθμὸν.

5. Λευϊτ. 25, 10.

χομένου. Ταῦτα δὲ τύποι τοῦ αἰῶνος τούτου ὃς διὰ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν ἀνακυκλούμενος ἡμᾶς παρατρέχει, ἐν ᾧ γίνονται αἱ τῶν μετριωτέρων ἀμαρτημάτων ἐκτίσεις, κατὰ τὴν φιλόανθρωπον ἐπιμέλειαν τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότη, ὡς μὴ τῷ ἀπεράντῳ αἰῶνι παραδοθῆναι ἡμᾶς εἰς κόλασιν. Τὸ μὲν οὖν ἑπτάκις διὰ τὴν πρὸς τὸν κόσμον τοῦτον συγγένειαν, ὡς τῶν φιλοκόσμων ἀνθρώπων ἀπ' αὐτῶν ὀφειλόντων μάλιστα ζημιοῦσθαι ὧν ἔνεκεν εἴλοντο πονηρεῦσθαι. Ἐκδικούμενα δέ, εἴτε τὰ παρὰ τῷ Κάν ἡμαρτημένα λέγοις, εὐρήσεις ἑπτὰ· εἴτε τὰ παρὰ τοῦ κριτοῦ ἐπ' αὐτῷ ὀρισθέντα, καὶ οὕτως οὐκ ἀποτεύξει τῆς ἐννοίας. Ἐν μὲν οὖν τοῖς παρὰ τοῦ Κάν τετολημμένοις πρῶτον ἀμάρτημα φθόνος ἐπὶ τῇ προτιμῆσει τοῦ Ἄβελ· δεύτερον δόλος μεθ' οὗ διελέχθη τῷ ἀδελφῷ εἰπών· «Διέλθωμεν εἰς τὸ πεδῖον»· τρίτον φόνος, προσθήκη τοῦ κακοῦ· τέταρτον ὅτι καὶ ἀδελφοῦ φόνος, μείζων ἢ ἐπίστασις· πέμπτον ὅτι καὶ πρῶτος φονεὺς ὁ Κάν πονηρὸν ὑπόδειγμα τῷ βίῳ καταλιπών· ἕκτον ἀδίκημα ὅτι γονεῦσι πένθος ἐνεποίησεν· ἕβδομον ὅτι Θεὸν ἐψεύσατο· ἐρωτηθεὶς γὰρ «Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» εἶπεν· «Οὐκ οἶδα». Ἐπτά οὖν τὰ ἐκδικούμενα παρελύετο ἐν τῷ ἀναιρεθῆναι τὸν Κάν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος ὅτι «Ἐπικατάρατος ἡ γῆ, ἣ ἔχανε δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου», καὶ «Στένων καὶ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς», ὁ Κάν φησὶν· «Εἰ ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσομαι καὶ ἔσομαι στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς ὁ εὐρίσκων με ἀποκτενεῖ με». Πρὸς δὴ τοῦτο ὁ Κύριός φησιν· «Οὐχ οὕτω· πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει». Ἐπειδὴ γὰρ ἐνόμισεν ἐδάλωτος εἶναι παντὶ ὁ Κάν, διὰ τὸ τὴν ἐκ τῆς γῆς ἀσφάλειαν μὴ

6. Γέν. 4, 8.

7. Γέν. 4, 9.

Αὐτὰ δὲ εἶναι τύποι τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὁ ὁποῖος μᾶς προσπερνᾷ ἐκτυλισσόμενος εἰς κύκλους ἑπτὰ ἡμερῶν καὶ εἰς τὸν ὁποῖον γίνονται αἱ πληρωμαὶ διὰ τὰ μετριώτερα ἁμαρτήματα, κατὰ τὴν φιλόανθρωπον ἐπιμέλειαν τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότη τοῦ νὰ μὴ παραδοθῶμεν εἰς τὸν ἀπέραντον αἰῶνα πρὸς τιμωρίαν. Τὸ μὲν ἑπτὰκις λοιπὸν χρησιμοποιεῖται λόγῳ τῆς συγγενείας τοῦ ἑπτὰ μὲ τὸν κόσμον τοῦτον, καθ' ὅσον οἱ φιλόκοσμοι ἄνθρωποι πρέπει νὰ τιμωρῶνται εἰδικῶς βάσει τῶν πραγμάτων χάριν τῶν ὁποίων ἐξέλεξαν τὴν πονηρίαν.

«Ἐκδικούμενα» δὲ, ἂν εἴπῃς τὰ ἁμαρτήματα τοῦ Κάιν, θὰ εὕρης ἑπτὰ· ἂν θεωρήσῃς τὰ ὑπὸ τοῦ κριτοῦ εἰς βάρος του ὀρισθέντα, καὶ πάλιν δὲν θὰ ἀποτύχῃς τῆς ἐννοίας. Λοιπὸν μεταξὺ τῶν τολμημάτων τοῦ Κάιν πρῶτον ἁμάρτημα εἶναι ὁ φθόνος διὰ τὴν προτίμησιν τοῦ Ἄβελ· τὸ δεύτερον ὁ δόλος μὲ τὸν ὁποῖον συνεζήτησε πρὸς τὸν ἀδελφόν, εἰπὼν, «διέλθωμεν εἰς τὸ πεδῖον»⁶· τρίτον ὁ φόνος, ἓνα πρόσθετον κακόν· τέταρτον τὸ ὅτι εἶναι ἀδελφοκτονία, ἢ μεγαλυτέρα παρανομία· πέμπτον ὅτι ὁ Κάιν ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος εἰς τὴν ἱστορίαν φονεὺς καὶ ἄφησε παράδειγμα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· ἕκτον ἀδίκημα ὅτι ἐπροξένησε πένθος εἰς τοὺς γονεῖς· ἕβδομον ὅτι ἐφεύσθη εἰς τὸν Θεόν. Διότι ἐρωτηθεὶς, «ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» εἶπεν· «οὐκ οἶδα»⁷. Ἐπτὰ λοιπὸν ἀνομήματα πρὸς ἐξιλέωσιν κατηγορήθησαν μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Κάιν. Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Κύριος ὅτι «ἐπικατάρatos εἶναι ἡ γῆ, ἢ ὁποῖα ἤνοιξε διὰ νὰ δεχθῇ τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου» καὶ «θὰ σύρεσαι εἰς τὴν γῆν στενάζων καὶ τρέμων»⁸, ὁ Κάιν λέγει· «ἂν μὲ ἐκβάλλῃς σήμερα ἀπὸ τὴν γῆν, θὰ κρυβῶ ἀπὸ τὴν ὄψιν σου καὶ θὰ εἶμαι στενάζων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὁποιοσδήποτε μὲ εὕρη θὰ μὲ φονεύσῃ»⁹. Εἰς αὐτὸ λοιπὸν λέγει ὁ Κύριος· «ὄχι οὕτως· ὁποῖος φονεύσῃ τὸν Κάιν θὰ καταργήσῃ ἑπτὰ ἀνομήματα πρὸς ἐξιλέ-

8. Γέν. 4, 11 - 12.

9. Γέν. 4, 14.

ἔχειν (ἐπικατάρματος γὰρ ἡ γῆ ἀπ' αὐτοῦ) καὶ τῆς ἀπὸ Θεοῦ βοηθείας ἠρημῶσθαι, ὀργισθέντος αὐτῷ ἐπὶ τῷ φόνῳ ὡς οὔτε ἀπὸ γῆς οὔτε ἀπ' οὐρανοῦ ἀντιλήψεως αὐτῷ λειπομένης· «Ἔσται, φησί, πᾶς ὁ εὐρίσκων με ἀποκτενεῖ με». Ἐλέγχει αὐτοῦ τὸ σφάλμα ὁ λόγος λέγων· «Οὐχ οὕτω», τουτέστιν οὐκ ἀναιρεθήση (κέρδος γὰρ τοῖς κολαζομένοις ὁ θάνατος ἀπαλλαγὴν φέρων τῶν λυπηρῶν), ἀλλὰ παραταθήση τῷ βίῳ, ἵνα κατ' ἀξίαν τῶν ἡμαρτημένων ἀντιμετρηθῇ τὰ κολαστήρια. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐκδικούμενον διχῶς νοεῖται, τότε ἁμαρτηθὲν ἐφ' ᾧ ἡ ἐκδίκησις καὶ ὁ τρόπος τῆς κολάσεως δι' οὗ ἡ ἐκδίκησις, ἴδωμεν εἰ ἑπτὰ τρόποι βασανιστηρίων ἐπηνέχθησαν τῷ πονηρευσαμένῳ.

4. Τὰ μὲν οὖν ἑπτὰ ἁμαρτήματα τοῦ Κάιν ἐν τοῖς κατόπιν ὁ λόγος ἀπηριθμήσατο. Νῦν δὲ ζητοῦμεν εἰ ἑπτὰ ἐστὶν αὐτῷ τὰ εἰς κόλασιν ἐπαγόμενα, καὶ φαμὲν οὕτως, μετὰ τὴν πεῦσιν τοῦ Κυρίου· «Ποῦ Ἔβελ ὁ ἀδελφός σου;» ἦν οὐχὶ μαθεῖν βουλόμενος, ἀλλὰ μετανοίας αὐτῷ ἀφορμὴν παρεχόμενος, ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης προσήγαγεν, ὡς δηλοῖ αὐτὰ τὰ ῥήματα. Ἀρνησαμένου γὰρ αὐτοῦ ταχὺν ποιεῖται τὸν ἔλεγχον εἰπὼν· «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με». Ὡστε τὸ «Ποῦ Ἔβελ ὁ ἀδελφός σου;» ἐκείνῳ ἀφορμὴν ἐδίδου τῆς συναισθήσεως τοῦ ἡμαρτημένου, οὗ τῷ Θεῷ ἐγένετο διδασκαλίας πρόξενον. Εἰ γὰρ μὴ ἔτυχεν ἐπισκοπῆς Θεοῦ, εἶχεν ἂν πρόφασιν ὡς ἐγκαταλελειμμένος καὶ οὐδεμίαν λαβῶν ἀφορμὴν εἰς μετάνοιαν. Νῦν δὲ ἐπεφάνη ὁ ἱατρός, ἵνα προσφύγῃ

10. Γέν. 4, 15.

11. Γέν. 4, 9.

ωσιν»¹⁰. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Κάιν ἐνόμισεν ὅτι ἦτο εὐάλωτος εἰς τὸν καθένα, διότι δὲν εἶχε τὴν ἀσφάλειαν ἀπὸ τὴν γῆν—ἀφοῦ ἡ γῆ ἦτο ἐπικατάρατος ἐξ αἰτίας του—καὶ εἶχεν ἀποξενωθῆ τῆς ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ βοήθειας, ὁ ὁποῖος ὠργίσθη κατ' αὐτοῦ διὰ τὸν φόνον, καθὼς δὲν τοῦ ὑπελείπετο βοήθεια οὔτε ἀπὸ τὴν γῆν οὔτε ἀπὸ τὸν οὐρανόν, λέγει, «θά συμβῆ νά με φονεύσῃ ὁποῖος με εὔρη». Ὁ λόγος ὁμοῦς ἐλέγχει τὸ σφάλμα του λέγων· «ὄχι οὕτω», δηλαδὴ δὲν θ' ἀναιρεθῆς—διότι εἰς τοὺς τιμωρομένους ὁ θάνατος εἶναι κέρδος, φέρων ἀπαλλαγὴν τῶν λυπηρῶν—, ἀλλὰ θά παραμείνῃς εἰς τὴν ζωὴν, οὕτως ὥστε αἱ τιμωρίαι νά μετρηθοῦν ἀντιστοιχῶς πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ἀμαρτημάτων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ «ἐκδικούμενον» νοεῖται διττῶς, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὡς τὸ ἀμάρτημα διὰ τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλεται ἡ καταδίκη, καὶ ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐκτελεῖται ἡ καταδίκη, ἃς ἴδωμεν ἐὰν ἐπεβλήθησαν ἑπτὰ τρόποι βασανιστηρίων εἰς τὸν πράξαντα πονηρά.

4. Καὶ τὰ μὲν ἑπτὰ ἀμαρτήματα τοῦ Κάιν ἀπηριθμήθησαν εἰς τὸ προηγούμενον τμήμα τῆς ἐπιστολῆς. Τώρα δὲ ζητοῦμεν ἂν εἶναι ἑπτὰ τὰ ἐπιβληθέντα εἰς αὐτὸν πρὸς τιμωρίαν. Καὶ λέγομεν τὰ ἐξῆς διὰ τὰ μετὰ τὴν ἐρώτησιν τοῦ Κυρίου, «Ποῦ εἶναι Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;», τὴν ὁποῖαν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης προέβαλεν, ὄχι διότι ἤθελε νά μάθῃ, ἀλλὰ διὰ νά τοῦ προσφέρῃ ἀφορμὴν μετανοίας, καθὼς δηλώνουν τὰ ἴδια τὰ λόγια. Ὅταν δηλαδὴ αὐτὸς ἠρνήθη γινῶσιν τοῦ πράγματος¹¹, τὸν ἤλεγξε ταχέως λέγων, «φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με»¹². Ὡστε τὸ «Ποῦ εἶναι Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» ἔδιδεν εἰς ἐκεῖνον ἀφορμὴν τῆς συναισθήσεως τῆς ἀμαρτίας, δὲν ἐπροκαλοῦσε προσφορὰν πληροφορίας εἰς τὸν Θεόν. Διότι ἐὰν δὲν εἶχε τύχει τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Θεοῦ, θά ἤμποροῦσε νά ἔχη ὡς πρόφασιν ὅτι ἦτο ἐγκαταλελειμμένος καὶ δὲν εἶχε λάβει καμμίαν ἀφορμὴν πρὸς μετάνοιαν. Τώρα ὁμοῦς παρουσιάσθη ὁ ἰατρός, διὰ νά καταφύγῃ εἰς αὐτὸν ὁ ἀσθενής. Ἐκεῖνος

12. Γέν. 4, 10.

αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν. Ὁ δὲ οὐ μόνον κρούπει τὸ ἔλκος, ἀλλὰ καὶ ἕτερον προσεξεργάζεται τῷ φόνῳ τὸ ψεῦδος ἐπισυνάπτων· «Οὐκ οἶδα. Μὴ φύλαξ εἰμὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐγώ;». Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀπαριθμεῖ τὰς τιμωρίας. («Ἐπικατάρατος ἢ γῆ ἀπὸ σοῦ»). Μία κόλασις. («Ἐργᾶ τὴν γῆν»). Δευτέρα αὕτη. Ἀνάγκη γάρ τις ἄρρητος αὐτῷ συνέξευκτο πρὸς τὸ ἔργον τῆς γῆς αὐτὸν κατεπείγουσα, ὥστε μηδὲ βουλομένῳ ἐξεῖναι ἀναπαύεσθαι, ἀλλ' αἰεὶ αὐτὸν προσταλαιπωρεῖσθαι τῇ ἐχθρᾷ αὐτοῦ γῆ ἢ ἐπικατάρατον ἑαυτῷ ἐποίησε μίανας ἀδελφικῶ αἵματι. («Ἐργᾶ οὖν τὴν γῆν»). Δεινὴ τιμωρία ἢ μετὰ τῶν μισούντων διαγωγῆ, σύνοικον ἔχειν πολέμιον, ἄπαστον ἐχθρόν. («Ἐργᾶ τὴν γῆν»), τουτέστι, κατατεινόμενος τοῖς ἔργοις τοῖς γεηποικοῖς οὐδένα χρόνον ἀνήσεις, οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας ἐκλυόμενος ἐκ τῶν πόνων, ἀλλὰ δεσπότης τινὸς πικροῦ χαλεπωτέραν ἔχων τὴν ἄρρητον ἀνάγκην ἐπὶ τὰ ἔργα σε διεγείρουσαν. «Καὶ οὐ προσθήσει δοῦναι τὴν ἰσχὺν αὐτῆς»). Καίτοι εἰ καὶ τῆς ἐργασίας ἄπαστος εἶχε τινα καρπὸν, αὐτὸς ὁ πόνος οὐ μετρία βάσανος τῷ αἰεὶ κατατεινόμενῳ καὶ κοπιῶντι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐργασία ἄπαστος καὶ ἄκαρπος ἢ περὶ γῆν ταλαιπωρία (οὐ γὰρ ἐδίδον τὴν ἰσχύν), τρίτη αὕτη ἐστὶ τιμωρία, ἢ ἀκαρπία τῶν πόνων. («Στένων καὶ τρέμων ἔση ἐπὶ τῆς γῆς»). Δύο προσέθηκεν ἄλλας ταῖς τρισί· στεναγμὸν διηνεκῆ καὶ τρόμον τοῦ σώματος, τὸν ἐκ τῆς ἰσχύος στηριγμὸν τῶν μελῶν οὐκ ἐχόντων. Ἐπειδὴ γὰρ κακῶς ἐχρήσατο τῇ δυνάμει τοῦ σώματος, ὑψηρέθη αὐτοῦ ὁ τόνος, ὥστε κλονεῖσθαι αὐτὸν καὶ κατασεῖσθαι, οὔτε ἄρτον ῥαδίως δυνάμενον προσφέρειν τῷ στόματι οὔτε ποτὸν προσκομίζειν, τῆς πονηρᾶς χειρὸς μετὰ τὴν ἀνοσίαν προᾶξιν οὐδὲ ταῖς ἰδίαις καὶ ἀναγ-

13. Γέν. 4, 9.

14. Γέν. 4, 11.

δὲ ὄχι μόνον κρύπτει τὸ ἔλκος, ἀλλὰ ἐπεξεργάζεται καὶ ἄλλο, προσθέτων εἰς τὸν φόνον τὸ ψεῦδος. «Οὐκ οἶδα. Μὴ φύλαξ εἰμι τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐγώ;»¹³.

Ἐκ τῆς σημείων αὐτῶν λοιπὸν ἀπαρίθμησε τὰς τιμωρίας. «Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἀπὸ σοῦ»¹⁴, μία τιμωρία. «Ἔργα τὴν γῆν»¹⁵, δευτέρα αὐτή. Διότι ἔχει ζευχθῆ εἰς αὐτὸν κάποια μυστική ἀνάγκη ποὺ τὸν πιέζει νὰ ἐργάζεται τὴν γῆν, ὥστε καὶ ὅταν θέλῃ νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ ἀναπαύεται, ἀλλὰ νὰ ὀδηγῆται εἰς ταλαιπωρίας ἀπὸ τὴν ἐχθρὰν τοῦ γῆν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἐπικατάρατον δι' ἑαυτὸν, διότι τὴν ἐμίανε μὲ ἀδελφικὸν αἷμα. «Θὰ ἐργάζεσαι λοιπὸν τὴν γῆν». Δεινὴ τιμωρία, τὸ νὰ διέρχεσαι τὴν ζωὴν μαζί με τοὺς μισοῦντάς σε, νὰ ἔχῃς συγκάτοικον ἕνα πολέμιον, ἕνα ἄπαυστον ἐχθρόν. «Θὰ ἐργάζεσαι τὴν γῆν», δηλαδὴ καταπονούμενος εἰς τὰ γεωπονικὰ ἔργα δὲν θὰ ἀναπαυθῆς ποτὲ καὶ δὲν θὰ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοὺς κόπους οὔτε νύκτα οὔτε ἡμέραν, ἀλλὰ θὰ ἔχῃς σκληροτέραν ἀπὸ πικρὸν αὐθέντην τὴν ἄρρητον ἀνάγκην νὰ σὲ διεγείρῃ πρὸς τὰ ἔργα. «Καὶ δὲν θὰ συνεχίσῃ νὰ δίδῃ τὴν ἰσχὺν της»¹⁶.

Καὶ ἐὰν δὲ ἡ ἀκατάπαυστος ἐργασία εἶχε κάποιον καρπὸν, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ κόπος δὲν ἦτο μικρὰ βάσανος διὰ τὸν πάντοτε προσπαθοῦντα καὶ κοπιάζοντα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ταλαιπωρία εἰς τὴν γῆν ἦτο ἄπαυστος καὶ ἄκαρπος —ἀφοῦ δὲν ἔδιδε ἰσχύν—, αὐτὸ εἶναι τρίτη τιμωρία, ἡ ἀκαρπία τῶν κόπων. «Θὰ εἶσαι στενάζων καὶ τρέμων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»¹⁷. Προσέθεσε δύο ἀκόμη εἰς τὰς ἄλλας τρεῖς· συνεχῆ στεναγμὸν καὶ τρόμον τοῦ σώματος, ἀφοῦ τὰ μέλη δὲν εἶχαν τὸν στηριγμὸν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰσχύν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐχρησιμοποίησε κακῶς τὴν δύναμιν τοῦ σώματος, τοῦ ἀφηρέθη ὁ τόνος ὥστε νὰ κλονίζεται καὶ νὰ σειέται, μὴ δυνάμενος οὔτε ἄρτον νὰ προσφέρῃ εὐκολα εἰς τὸ στόμα οὔτε ποτὸν νὰ προσκομίσῃ· τὸ πονηρὸν χέρι μετὰ τὴν ἀνοσίαν πρᾶξις δὲν ἀφήνεται νὰ ἐξυπηρετῇ οὔτε εἰς τὰς

15. Γέν. 4, 12.

16. Γέν. 4, 12.

17. Γέν. 4, 12.

καίαις τοῦ σώματος χρεΐαις λοιπὸν ὑπηρετεῖσθαι συγχωρουμένης. Ἄλλη τιμωρία ἦν αὐτὸς ἀπεκάλυψεν ὁ Κάιν εἰπὼν· «Εἰ ἐκβάλλεις με νῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσομαι». Τί ἐστι τό· «Εἰ ἐκβάλλεις με ἀπὸ τῆς γῆς»; Τουτέστιν εἰ χωρίζεις με τῆς ἀπ' αὐτῆς ὠφελείας. Οὐ γὰρ μετετίθετο ἐφ' ἕτερον τόπον, ἀλλ' ἠλλοτριούτο τῶν ἐπ' αὐτῆς καλῶν. «Καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσομαι». Ἡ βαρυτάτη κόλασις τοῖς σωφρονοῦσιν, ὁ ἀπὸ Θεοῦ χωρισμός. «Καὶ ἔσται, φησί, πᾶς ὁ εὐδρίσκων με ἀποκτενεῖ με». Εἰκάζει ἐκ τοῦ ἀκολούθου τῶν προαγόντων. Εἰ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκβέβλημαι, εἰ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσομαι, λείπεται ἀπὸ παντὸς ἀναιρεῖσθαι. Τί οὖν ὁ Κύριος; «Οὐχ οὕτως». Ἄλλ' ἔθετο σημεῖον ἐπ' αὐτόν. Ἐβδόμη αὕτη τιμωρία, τὸ μὴδὲ κρύπτεσθαι τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ σημείω προδήλω πᾶσι προκεκηρύχθαι ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ τῶν ἀνοσιῶν ἔργων δημιουργός. Καὶ γὰρ ὀρθῶς λογιζομένῳ βαρυτάτη κολάσεων ἢ αἰσχύνῃ, ἦν καὶ περὶ τῆς κρίσεως μεμαθήκαμεν, ὅτι οὗτοι ἀναστήσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον καὶ οὗτοι εἰς αἰσχύνῃν καὶ ὄνειδισμόν αἰώνιον.

5. Ἀκολουθεῖ τούτῳ ζήτημα συγγενές, τὸ παρὰ τοῦ Λάμεχ ταῖς γυναιξὶν εἰρημένον· («Ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπά μοι· ὅτι ἐπτάκις ἐκδεδίκηται ἐκ Κάιν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἐπτά»). Καὶ νομίζουσί τινες ὑπὸ τοῦ Λάμεχ ἀνηρῆσθαι τὸν Κάιν, ὡς μέχρι τῆς γενεᾶς ἐκείνης διαρκέσαντος αὐτοῦ ἐπὶ τῷ μακροτέρῳ δοῦναι τὴν τιμωρίαν. Ἔστι δὲ οὐκ ἀληθές. Δύο γὰρ φαίνεται φόνους πεποιηκώς, ἐξ ὧν αὐτὸς διηγεῖται. («Ἄνδρα ἀπέκτεινα καὶ νεανίσκον»)· τὸν ἄνδρα εἰς τραῦμα καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα. Ἄλλο οὖν τραῦμα καὶ ἄλλο μώλωψ. Καὶ ἄλλο ἀνὴρ καὶ ἄλλο νεανίσκος. («Ὅτι ἐκ Κάιν ἐκδεδίκηται ἐπτάκις,

ιδιαιτέρας καὶ ἀπαραιτήτους χρείας τοῦ σώματος. Ἄλλη τιμωρία εἶναι αὕτη τὴν ὁποίαν ἐφάνερωσεν ὁ Κάιν εἰπών, «ἐὰν μὲ ἐκβάλῃς τώρα ἀπὸ τὴν γῆν, θὰ κρυβῶ ἀπὸ τὴν ὄψιν σου». Τί σημαίνει τό, «ἐὰν μὲ ἐκβάλῃς ἀπὸ τὴν γῆν»; Σημαίνει· «ἐὰν μὲ χωρίσης τῆς ἀπ' αὐτῆς ὠφελείας». Διότι δὲν μετετίθετο εἰς ἄλλον τόπον ἀλλ' ἀπεξενώνετο τῶν ἀγαθῶν ποῦ εἶναι εἰς αὐτήν. «Καὶ θὰ κρυβῶ ἀπὸ τὴν ὄψιν σου». Ἡ βαρυτάτη τιμωρία διὰ τοὺς σώφρονας εἶναι ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τὸν Θεόν. «Καὶ θὰ συμβῆ ὥστε ὅποιος μὲ εὖρη θὰ μὲ φονεύσῃ». Εἰκάζει ἀπὸ τὰς συνεπείας τῶν προηγηθέντων. Ἐὰν ἐκβληθῶ ἀπὸ τὴν γῆν, ἐὰν κρυβῶ ἀπὸ τὴν ὄψιν σου, ὑπολείπεται νὰ φονευθῶ ἀπὸ τὸν πρῶτον τυχόντα. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Κύριος; «Ὅχι οὕτω». Καὶ ἔθεσεν εἰς τὸν Κάιν ἓνα σημεῖον. Αὕτη εἶναι ἐβδόμη τιμωρία, τὸ νὰ μὴ κρύπτεται κἂν ἡ τιμωρία, ἀλλὰ νὰ διακηρύσσεται εἰς ὅλους μὲ ἓνα φανερόν σημεῖον, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν ἀνοσίων ἔργων. Ἡ ἐντροπή εἶναι ἡ βαρυτάτη τιμωρία διὰ τὸν λογικῶς σκεπτόμενον, ὅπως ἐμάθαμεν περὶ τῆς κρίσεως, ὅτι οὗτοι θὰ ἀναστηθοῦν εἰς ζωὴν αἰώνιον καὶ οὗτοι εἰς αἰσχύνην καὶ ὄνειδισμὸν αἰώνιον¹⁸.

5. Ἀκολουθεῖ ἓνα συγγενὲς μὲ αὐτὸ ζήτημα, τὸ λεχθὲν ἀπὸ τὸν Λάμεχ εἰς τὰς γυναῖκας· «ὅτι ἐφόνευσα ἓνα ἄνδρα διὰ τὸ τραῦμά μου καὶ ἓνα νεανίσκον διὰ τὸν μῶλωπά μου. Ὅτι διὰ τὸν Κάιν ἐλήφθη ἑπταπλασία τιμωρία, διὰ δὲ τὸν Λάμεχ ἐβδομήντα φορὰς ἑπταπλῆ»¹⁹. Καὶ μερικοὶ νομίζουν ὅτι ὁ Κάιν ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν Λάμεχ, ὡσὰν νὰ εἶχε ἐπιζήσει μέχρι τῆς γενεᾶς ἐκείνης διὰ νὰ ὑποστῇ μακροτέραν τιμωρίαν. Δὲν εἶναι ὁμως ἀληθές. Διότι ἀπὸ ὅσα διηγεῖται ὁ ἴδιος φαίνεται ὅτι ἔκαμε δύο φόνους. «Ἄνδρα ἀπέκτεινα καὶ νεανίσκον»· τὸν ἄνδρα διὰ τὸ τραῦμα καὶ τὸν νεανίσκον διὰ τὸν μῶλωπα. Ἄλλο λοιπὸν τὸ τραῦμα καὶ ἄλλο ὁ μῶλωψ. Καὶ ἄλλο ἄνθρωπος καὶ ἄλλο νεανίσκος. «Ὅτι διὰ τὸν Κάιν ἐλήφθη ἑπταπλασία τιμωρία, διὰ

19. Γέν. 4, 23ε.

ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ). Τετρακοσίας καὶ ἐνενήκοντα τιμωρίας ὑποσχεῖν εἰμι δίκαιος, εἶπερ δικαία ἦ τοῦ Θεοῦ κρίσις ἐπὶ τῷ Κάιν, ὥστε ἑπτὰ αὐτὸν παρασχεῖν τὰς κολάσεις. Ὁ μὲν γὰρ ὡσπερ οὐκ ἔμαθε παρ' ἄλλον τὸ φονεῦν οὕτως οὐδὲ εἶδε τιμωρίαν ὑπέχοντα φονευτήν. Ἐγὼ δὲ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχων τὸν στένοντα καὶ τρέμοντα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐσωφρονίσθη τῷ ὑποδείγματι. Ὅθεν ἄξιός εἰμι τετρακοσίας καὶ ἐνενήκοντα δοῦναι κολάσεις. Ἐνιοὶ δὲ πρὸς τοιοῦτον ὄρμησαν λόγον οὐκ ἀπάδοντα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος· ὅτι ἀπὸ τοῦ Κάιν ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ ἑπτὰ παρεληλύθασιν γενεαί, καὶ εὐθέως ἐπήχθη πάση τῇ γῆ τιμωρία διὰ τὸ πολλὴν γενέσθαι χύσιν τῆς ἁμαρτίας. Τὸ δὲ ἁμάρτημα τοῦ Λάμεχ οὐ κατακλυσμοῦ δεῖται πρὸς θεραπείαν, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἀριθμήσον τοίνυν ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ τὰς γενεὰς καὶ εὐρήσεις, κατὰ τὴν τοῦ Λουκᾶ γενεαλογίαν, τῇ ἑβδομηκοστῇ καὶ ἑβδόμῃ διαδοχῇ γεγεννημένον τὸν Κύριον.

Ταῦτα μὲν οὖν εἰς δύναμιν ἐξητάσθη πολλῶν τῶν ἐνόητων ἐξετασθῆναι παρεθέντων, ἵνα μὴ ἔξω τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς τὸν λόγον προαγάγωμεν· ἀρκεῖ δὲ τῇ συνέσει σου καὶ τὰ βραχέα σπέρματα. «Δίδου γάρ, φησί, τῷ σοφῷ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται», καὶ «Λόγον δεξάμενος σοφὸς αἰνέσει αὐτὸν καὶ ἐπ' αὐτὸν προσθήσει».

6. Τὰ δὲ τοῦ Συμεὼν ῥήματα πρὸς τὴν Μαρίαν οὐδὲν ἔχει ποικίλον οὐδὲ βαθύ. «Ἐβλόγησε γὰρ αὐτοὺς Συμεὼν καὶ εἶπε πρὸς Μαρίαν τὴν μητέρα αὐτοῦ· Ἴδου οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον. Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελευσεται ῥομφαία, ὅπως ἂν ἀπο-

20. Ἐγὼ, δηλαδή ὁ Λάμεχ.

δὲ τὸν Λάμεχ ἑβδομήντα φορές ἑπταπλασία». Εἶναι δίκαιον νὰ ὑποστῶ τετρακοσίας ἑνεήντα τιμωρίας, ἔαν εἶναι δίκαια ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν Κάιν περὶ ὑποβολῆς του εἰς ἑπτὰ τιμωρίας. Διότι ἐκεῖνος μὲν, ὅπως δὲν ἔμαθεν ἀπὸ ἄλλους τὸ φονεῦειν, οὕτω δὲν εἶδε φονευτὴν νὰ ὑφίσταται τιμωρίαν. Ἐγὼ²⁰ δέ, ἔχων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου τὸν στενάζοντα καὶ τρέμοντα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, δὲν ἔσωφρονίσθην ἀπὸ τὸ παράδειγμα. Ἐπομένως εἶμαι ἄξιος νὰ ὑποστῶ τετρακοσίας ἑνεήντα τιμωρίας.

Μερικοὶ ὅμως ἔφθασαν εἰς τὴν ἐξῆς ἔννοιαν πού δὲν ἀπάδει πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν δόγμα· ὅτι ἀπὸ τὸν Κάιν μέχρι τοῦ κατακλισμοῦ ἑπέρασαν ἑπτὰ γενεαί, καὶ ἀμέσως ἐπεβλήθη εἰς ὅλην τὴν γῆν τιμωρία διὰ τὸ ὅτι εἶχε διαδοθῆ πολὺ ἡ ἀμαρτία. Τὸ δὲ ἀμάρτημα τοῦ Λάμεχ δὲν χρειάζεται κατακλισμὸν πρὸς θεραπείαν, ἀλλ' αὐτὸν τοῦτον τὸν αἶροντα τὴν ἀμαρτίαν²¹. Ἀρίθμησε λοιπὸν ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ τὰς γενεὰς καί, σύμφωνα μὲ τὴν γενεαλογίαν τοῦ Λουκά, θὰ εὔρης ὅτι ὁ Κύριος ἐγεννήθη κατὰ τὴν ἑβδομηκοστὴν ἑβδόμην διαδοχὴν.

Ταῦτα βεβαίως ἐξητάσθησαν κατὰ δύναμιν, ἂν καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν σημεῖα παρελείφθησαν, διὰ νὰ μὴ ἐπεκτείνωμεν τὸν λόγον ἔξω τῶν μέτρων τῆς ἐπιστολῆς. Ἄρκουῖν δὲ εἰς τὴν σύνεσίν σου καὶ τὰ σύντομα σπέρματα. Διότι, λέγει, «δίδου τῷ σοφῷ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται»²² καὶ «σοφὸς δεξάμενος λόγον, θὰ αἰνέσῃ αὐτὸν καὶ θὰ ἐπαυξήσῃ αὐτόν»²³.

6. Οἱ δὲ λόγοι τοῦ Συμεῶν πρὸς τὴν Μαρίαν δὲν ἔχουν τίποτε τὸ πολύπλοκον ἢ σκοτεινόν. «Εὐλόγησεν αὐτοὺς Συμεῶν καὶ εἶπε πρὸς Μαρίαν τὴν μητέρα αὐτοῦ· «Ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον. Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται

21. Ἰω. 1, 29.

22. Παροιμ. 9, 9.

23. Σειράχ 21, 15.

καλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί»). Ἐν οἷς ἐκεῖνο ἐθαύμασα πῶς τὰ προάγοντα ὡς σαφῆ παρελθόν ἐν τούτῳ ἐπέζητησας τό: «Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία». Καίτοι ἐμοὶ οὐχ ἦττον φαίνεται ἄπορον πῶς ὁ αὐτὸς εἰς πτώσιν κεῖται καὶ ἀνάστασιν καὶ τί τὸ σημεῖον τὸ ἀντιλεγόμενον, καὶ τρίτον, πῶς τῆς Μαρίας τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία.

7. Ἐγοῦμαι τοίνυν εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν εἶναι τὸν Κύριον οὐκ ἄλλων πιπτόντων καὶ ἄλλων ἀνισταμένων, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν χείρονος καταπίπτοντος καὶ τοῦ βελτίονος διανισταμένου. Καθαιρετικὴ μὲν γὰρ τῶν σωματικῶν παθῶν ἐστὶν ἡ τοῦ Κυρίου ἐπιφάνεια, διεγερτικὴ δὲ τῶν τῆς ψυχῆς ιδιωμάτων. Ὡς ὅταν λέγῃ ὁ Παῦλος, «Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι), ὁ αὐτὸς καὶ ἀσθενεῖ καὶ δύναται, ἀλλ' ἀσθενεῖ μὲν τῇ σαρκί, δυνατὸς δὲ ἐστὶ τῷ πνεύματι, οὕτω καὶ ὁ Κύριος οὐχὶ τοῖς μὲν τοῦ πίπτειν τὰς ἀφορμὰς παρέχει, τοῖς δὲ τοῦ ἀνίστασθαι. Οἱ γὰρ πίπτοντες ἀπὸ τῆς στάσεως ἐν ἧ ποτε ἦσαν καταπίπτουσι δηλονότι. Οὐδέποτε δὲ εἰστίθκει ὁ ἄπιστος ἀεὶ χαμαὶ συρόμενος μετὰ τοῦ ὄψεως. Οὐκ ἔχει οὖν ὅθεν πέσῃ διὰ τὸ καταβεβλήσθαι τῇ ἀπιστίᾳ. Ὡστε πρώτη εὐεργεσία, τὸν στήκοντα τῇ ἁμαρτία πεσεῖν καὶ ἀποθανεῖν, εἶτα ζῆσαι τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἀναστῆναι τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐκάτερον ἡμῖν χαριζομένης. Πιπτέτω τὰ χείρονα, ἵνα λάβῃ καιρὸν τὰ βελτίω εἰς τὴν ἀνάστασιν. Ἐὰν μὴ πέσῃ ἢ πορνεία, ἢ σωφροσύνη οὐκ ἀνίσταται. Ἐὰν μὴ ἡ ἀλογία συντριβῆ, τὸ λογικὸν τὸ ἐν ἡμῖν οὐκ ἀνθήσει. Οὕτως οὖν «Εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν»).

8. «Εἰς δὲ σημεῖον ἀντιλεγόμενον». Κυρίως σημεῖον ἔγνωμεν παρὰ τῇ Γραφῇ τὸν σταυρὸν εἰρημένον. Ἐθήκε γὰρ Μωσῆς, φησί, τὸν ὄφιν ἐπὶ σημείου, τουτέστιν ἐπὶ σταυροῦ, ὁ σημεῖον

ρομφαία, ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί»²⁴. Ἐκεῖνο δὲ ἐθαύμασα εἰς αὐτά, πῶς, παραμερίσας τὰ προηγούμενα ὡς σαφῆ, ἓνα μόνον ἐζήτησες, τὸ «καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ρομφαία». Εἰς ἐμὲ ὁμως δὲν φαίνεται ὀλιγώτερον ἄξιον ἀπορίας, πῶς ὁ ἴδιος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν, καὶ τί εἶναι τὸ ἀντιλεγόμενον σημεῖον, καὶ τρίτον πῶς θὰ διέλθῃ ρομφαία τὴν ψυχὴν τῆς Μαρίας.

7. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ὁ Κύριος εἶναι εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν ὄχι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἄλλοι πίπτουν καὶ ἄλλοι ἀνίστανται, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς καταπτώσεως τοῦ ἐντὸς μας χειροτέρου στοιχείου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ καλυτέρου. Διότι ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Κυρίου εἶναι καθαιρετικὴ τῶν σωματικῶν παθῶν καὶ διεγερτικὴ τῶν ιδιωμάτων τῆς ψυχῆς. Ὅπως ὅταν λέγῃ ὁ Παῦλος, «ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι», ὁ ἴδιος καὶ ἀσθενεῖ καὶ εἶναι δυνατός, ἀλλὰ ἀσθενεῖ μὲν κατὰ τὴν σάρκα, δυνατός δὲ εἶναι κατὰ τὸ πνεῦμα, οὕτω καὶ ὁ Κύριος δὲν παρέχει τὰς ἀφορμὰς εἰς ἄλλους μὲν νὰ πίπτουν, εἰς ἄλλους δὲ νὰ ἀνίστανται. Διότι οἱ πίπτοντες εἶναι φανερόν ὅτι καταπίπτουν ἀπὸ τὴν στάσιν εἰς τὴν ὁποίαν κάποτε ἦσαν. Ποτὲ δὲ δὲν ἴστανται ὁ ἄπιστος ποῦ σύρεται πάντοτε κάτω μαζὶ μὲ τὸν ὄφιν. Δὲν ἔχει λοιπὸν ἀπὸ ποῦ νὰ πέσῃ καθ' ὅσον ἔχει καταβληθῆ ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν. Ὡστε πρώτη εὐεργεσία εἶναι, ὁ ἰστάμενος νὰ πέσῃ λόγῳ τῆς ἀμαρτίας καὶ νὰ ἀποθάνῃ, ἔπειτα δὲ νὰ ζήσῃ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ νὰ ἀναστηθῆ καθὼς ἡ εἰς Χριστὸν πίστις μᾶς χαρίζει καὶ τὰ δύο. Ἄς πίπτουν τὰ χειρότερα, διὰ νὰ λάβουν εὐκαιρίαν νὰ ἀναστηθοῦν τὰ καλύτερα. Ἐὰν δὲν πέσῃ ἡ πορνεία, δὲν ἀνίσταται ἡ σωφροσύνη. Ἐὰν δὲν συντριβῆ ἡ ἀλογία, τὸ ἐντὸς ἡμῶν λογικὸν δὲν θὰ ἀνθήσῃ. Οὕτω λοιπὸν, «εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν».

8. «Εἰς δὲ σημεῖον ἀντιλεγόμενον». Εἰς τὴν Γραφὴν ὡς κυρίως σημεῖον γνωρίζομεν νὰ λέγεται ὁ σταυρός. Ὁ Μωυσῆς λέγει, ἔτοποθέτησε τὸν ὄφιν ἐπὶ σημεῖον, δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ σταυ-

24. Λουκ. 2, 34 - 35.

ἔστι παραδόξου τινὸς καὶ ἀφανοῦς πράγματος ἐνδεικτικόν, ὁρώμενον μὲν παρ' αὐτῶν, νοούμενον δὲ παρὰ τῶν ἐντρεχῶν τὴν διάνοιαν. Ἐπεὶ οὖν οὐ παύονται ζυγομαχοῦντες περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου, οἱ μὲν ἀνείληφέναι σῶμα, οἱ δὲ ἀσώματον αὐτοῦ τὴν ἐπιδημίαν γεγενῆσθαι διορίζομενοι, καὶ οἱ μὲν παθητὸν ἐσχηκέναι τὸ σῶμα, οἱ δὲ φαντασία τινὴ διὰ σώματος οἰκονομίαν πληροῦν, καὶ ἄλλοι χοϊκόν, ἄλλοι δὲ ἐπουράνιον σῶμα, καὶ οἱ μὲν προαιώνιον τὴν ὑπαρξιν, οἱ δὲ ἀπὸ Μαρίας τὴν ἀρχὴν ἐσχηκέναι, διὰ τοῦτο «Εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον».

9. Ῥομφαίαν δὲ λέγει τὸν λόγον τὸν πειραστικόν, τὸν κριτικὸν τῶν ἐνθυμήσεων, τὸν δικνούμενον ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν. Ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσα ψυχὴ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους οἰοῖναι διακρίσει τινὴ ὑπεβάλλετο, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν εἰπόντος ὅτι «Πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί», προφητεύει ὁ Συμεὼν καὶ περὶ αὐτῆς τῆς Μαρίας ὅτι «Παρεστῶσα τῷ σταυρῷ καὶ βλέπουσα τὰ γινόμενα καὶ ἀκούουσα τῶν φωνῶν, μετὰ τὴν τοῦ Γαβριὴλ μαρτυρίαν, μετὰ τὴν ἀπόρητον γνῶσιν τῆς θείας συλλήψεως, μετὰ τὴν μεγάλην τῶν θαυμάτων ἐπίδειξιν, γενήσεται τις καὶ περὶ τὴν σὴν ψυχὴν σάλος. Ἔδει γὰρ τὸν Κύριον ὑπὲρ παντὸς γέυσασθαι θανάτου καὶ ἰλαστήριον γενόμενον τοῦ κόσμου πάντας δικαιῶσαι ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι. Καὶ σοῦ οὖν αὐτῆς, τῆς ἄνωθεν δεδιδραγμένης τὰ περὶ τοῦ Κυρίου ἄφεται τις διάκρισις, τουτέστι Ῥομφαία».

«Ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἀπὸ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί», αἰνίττεται ὅτι μετὰ τὸν σκανδαλισμὸν, τὸν ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ γενόμενον, τοῖς τε μαθηταῖς καὶ αὐτῇ τῇ Μαρίας, ταχεῖά τις ἰασις ἐπακολουθήσει παρὰ τοῦ Κυρίου βεβαιοῦσα αὐτῶν

25. Ἄριθ. 21, 9.

26. Ἐβρ. 4, 12.

ροῦ²⁵, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐνδεικτικὸν παραδόξου καὶ ἀοράτου πράγματος, βλεπόμενον μὲν ἀπὸ αὐτοὺς, νοούμενον δὲ ἀπὸ τοὺς ἐντρεχεῖς εἰς τὴν διάνοιαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν παύουν νὰ ἀντιμάχωνται περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου, ἰσχυριζόμενοι ἄλλοι μὲν ὅτι ἀνέλαβε σῶμα, ἄλλοι δὲ ὅτι ἐπεδήμησεν ἀσώματος, καὶ ἄλλοι μὲν ὅτι εἶχε παθητὸν σῶμα, ἄλλοι δὲ ὅτι ἐξετέλεσε τὴν διὰ τοῦ σώματος οἰκονομίαν κατὰ φανταστικὴν παρουσίαν, καὶ ἄλλοι ὅτι ἦτο μὲ χοϊκὸν ἄλλοι δὲ μὲ ἐπουράνιον σῶμα, καὶ ἄλλοι ὅτι εἶχε προαιώνιον ὕπαρξιν, ἄλλοι δὲ ὅτι ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν Μαρίαν, διὰ τοῦτο ἐλέχθη, «εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον».

9. Ρομφαίαν δὲ ἀποκαλεῖ τὸν πειραστικὸν λόγον, τὸν κριτικὸν τῶν σκέψεων, τὸν φθάνοντα ἀκόμη μέχρι τοῦ μερισμοῦ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, τῶν ἀρμῶν καὶ τῶν μυελῶν²⁶. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους κάθε ψυχὴ ὑπεβάλλετο εἰς ἓνα εἶδος ἀμφιβολίας, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶπεν ὅτι, «πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί»²⁷, προφητεύει ὁ Συμεὼν καὶ περὶ αὐτῆς τῆς Μαρίας, ὅτι «παρισταμένη εἰς τὸν σταυρὸν καὶ βλέπουσα τὰ γινόμενα καὶ ἀκούουσα τὰς φωνάς, μετὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Γαβριήλ, μετὰ τὴν ἀπόρρητον γνῶσιν τῆς θείας συλλήψεως, μετὰ τὴν μεγάλην ἐπίδειξιν τῶν θαυμάτων, θὰ προκληθῆ κάποιοι σάλος καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου ψυχὴν. Διότι ὁ Κύριος πρέπει νὰ γευθῆ τὸν ὑπὲρ παντὸς θάνατον καὶ γενόμενος ἰλαστήριον τοῦ κόσμου νὰ δικαιώσῃ ὅλους μὲ τὸ αἷμά του. Καὶ σὲ δὲ τὴν ἰδίαν, μολονότι ἐδιδάχθης ἀπὸ ἄνω τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Κύριον, θὰ σὲ ἐγγίση κάποια ἀμφιβολία, δηλαδὴ ρομφαία».

Τὸ «ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἀπὸ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί» ὑπαινίσσεται ὅτι μετὰ τὸν σκανδαλισμὸν, ποὺ ἔγινεν ἐξ αἰτίας τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Μαρίαν, θὰ ἐπακολουθήσῃ κάποια ταχεῖα ἴασις παρὰ τοῦ Κυρίου, ἐπιστηρίζουσα τὴν καρδίαν των εἰς

27. Ματθ. 26, 31.

τὴν καρδίαν εἰς τὴν ἐπ' αὐτὸν πίστιν. Οὕτω γὰρ εἶδομεν καὶ Πέτρον μετὰ τὸ σκανδαλισθῆναι βεβαιότερον τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἀντισχόμενον. Τὸ ἀνθρώπινον οὖν σαθρὸν διηλέγχθη, ἵνα τὸ ἰσχυρὸν τοῦ Κυρίου δειχθῇ.

τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν. Οὕτω δὲ εἶδαμεν τὸν Πέτρον μετὰ τὸν σκανδαλισμὸν τοῦ νὰ κατέχη βεβαιότεραν τὴν πίστιν εἰς Χριστόν. Τὸ ἀνθρώπινον λοιπὸν ἀπεδείχθη σαθρὸν, διὰ νὰ δειχθῇ ἰσχυρὸν τὸ τοῦ Κυρίου.

77. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΘΗΡΑΣΙΟΥ

Ἐν καὶ τοῦτο τῆς ἀγαθῆς ἀρχῆς τοῦ μεγάλου ἀπελαύσαμεν Θηρασίου, τῆς σῆς λογιότητος τὴν ἐπιδημίαν συνεχῶς ἡμῖν γινομένη. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐζημιώθημεν στρεφθέντες τοῦ ἄρχοντος. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ ἅπαξ ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα μένει βέβαια καὶ ταῖς ψυχαῖς ἀλλήλων ἐνοικούμενα διὰ τῆς μνήμης, εἰ καὶ τοῖς σώμασι διωρίσμεθα, γράφωμεν γοῦν συνεχῶς καὶ φθεγγόμεθα πρὸς ἀλλήλους τὰ ἀναγκαῖα, καὶ μάλιστα νῦν, ὅτε ὁ χειμὼν τὴν ὀλιγοχρόνιον ταύτην ἐκεχειρίαν ἐσπέισατο. Ἐλπίζομεν δὲ μὴ ἀπολείψεσθαί σε τοῦ θαυμασιωτάτου ἀνδρὸς Θηρασίου, πρέπον εἶναι κρίναντα κοινωνεῖν τῷ ἀνδρὶ τοιούτων φροντίδων, ἤγουν μὲν οὐ καὶ μάτην πρόφασιν ἀσμενίζοντα παρέχουσάν σε ἰδεῖν τε τοὺς φίλους καὶ παρ' αὐτῶν θεαθῆναι. Πολλὰ δὲ ἔχων εἰπεῖν καὶ περὶ πολλῶν εἰς τὴν συντυχίαν ὑπερεθέμην οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι ἠγούμενος ἐπιστολαῖς τὰ τοιαῦτα καταπιστεύειν.

Ἐπιστολή 77. Ἐγράφη τὸ 371. Ἄν καὶ ἀνεπίγραφος, εἶναι βέβαιον

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 77
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΗΡΑΣΙΟΥ

Μία ἀπὸ τὰς ἀπολαύσεις ποὺ μᾶς ἐχάρισεν ἡ ἀγαθὴ ἐξουσία τοῦ μεγάλου Θηρασίου εἶναι ἡ ἐδῶ συνεχῆς παρουσία τῆς λογιότητός σου. Τὸ ἴδιον δὲ ἐζημιώθημεν μὲ τὴν στέρησιν τοῦ ἄρχοντος αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ χαρισθέντα εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸν κάποτε μένουσιν σταθερὰ καὶ κατοικοῦν εἰς τὰς ψυχὰς ἀλλήλων διὰ τῆς μνήμης, ἂν καὶ εἴμεθα χωρισμένοι σωματικῶς, ἅς γράφωμεν λοιπὸν συνεχῶς καὶ ἅς ἀνταλλάσσωμεν τὰς ἀναγκαίαις σκέψεις, καὶ μάλιστα τώρα, ποὺ ἡ τρικυμία μᾶς ἐδώρησεν αὐτὴν τὴν ὀλιγοχρόνιον ἐκεχειρίαν. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃς τὸν θαυμασιώτατον ἄνδρα Θηράσιον, κρίνων πρέπον νὰ μετέχῃς τῶν φροντίδων μὲ τοιοῦτον ἄνδρα, καὶ ὅτι βεβαίως δὲν θὰ περιφρονήσῃς τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδῃς τοὺς φίλους καὶ νὰ ἰδωθῆς ἀπὸ αὐτούς. Ἐνῶ ἔχω πολλὰ καὶ περὶ πολλῶν νὰ σοῦ εἴπω, τὰ ἀναβάλλω διὰ τὴν συνάντησιν, ἐπειδὴ δὲν τὸ θεωρῶ ἀσφαλὲς νὰ ἐμπιστευθῶ τοιαῦτα πράγματα εἰς ἐπιστολάς.

ὅτι ἀπευθύνεται εἰς τὸν Ἐλπίδιον, πάρεδρον τοῦ Θηρασίου, ἐπάρχου τῆς Καππαδοκίας ἐπὶ ἓνα διάστημα. Βλ. καὶ ἐπιστολάς 63, 64 Β΄ τ.

97. ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΤΥΑΝΩΝ

Ὁ ἀνακαλύπτων βαθέα καὶ φανερῶν βουλὰς καρδιῶν Κύριος ἔδωκε καὶ τοῖς ταπεινοῖς σύνεσιν τῶν δυσθεωρήτων, ὡς τινες οἴονται, τεχνασμάτων. Οὐδὲν οὖν ἡμᾶς ἔλαθεν, οὐδὲ τῶν πεπραγμένων τι κεκρυμμένον. Ἄλλ' ὅμως ἡμεῖς οὔτε ὁρῶμεν οὔτε ἀκούομεν ἄλλο τι ἢ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσα πρὸς αὐτὴν φέρει. Εἰ γὰρ ἕτεροι δυνατοὶ καὶ μεγάλοι καὶ ἑαυτοῖς πεποιθότες, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ μηδὲν καὶ τοῦ οὐδενὸς ἄξιοι οὐκ ἂν ποτὲ τοσοῦτον ἑαυτοὺς ὑπολάβοιμεν ὥστε ἐν τῇ μονώσει δύνασθαι νομίσει περιέσεσθαι τῶν πραγμάτων, ἀκριβῶς εἰδότες ὅτι πλεόν ἡμεῖς τῆς ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀδελφῶν ἐπικουρίας δεόμεθα ἢ ὅσον ἢ ἕτερα τῶν χειρῶν τῆς ἐτέρας. Ἐπεὶ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευῆς τὸ ἀναγκαῖον τῆς κοινωνίας ὁ Κύριος ἡμᾶς ἐδίδαξεν. Ὅταν γὰρ πρὸς αὐτὰ ταῦτα ἀπιδῶ τὰ μέλη ἡμῶν, ὅτι ἐν οὐδὲν ἑαυτῷ πρὸς ἐνέργειαν αὐταρκες, πῶς ἑμαυτὸν λογίσομαι ἐξαρκεῖν ἑαυτῷ πρὸς τὰ τοῦ βίου πράγματα; Οὔτε γὰρ ἂν ποῦς ἀσφαλῶς βαδίσειε μὴ συνυποστηρίζοντος τοῦ ἐτέρου, οὔτ' ἂν ὀφθαλμὸς ὑγιῶς ἴδοι μὴ κοινωνὸν ἔχων τὸν ἕτερον καὶ μετ' αὐτοῦ συμφώνως προσβάλλων τοῖς ὄρατοῖς. Ἡ ἀκοή ἀκριβεστέρα, ἢ δι' ἀμφοῖν τοῖν πόροιιν τὴν φωνὴν δεχομένη, καὶ ἀντίληψις κραταιότερα τῆ κοινωνία τῶν δακτύλων. Καὶ ἀπαξᾶπλῶς οὐδὲν οὔτε τῶν

Ἐπιστολὴ 97. Ἐγράφη τὸ 372. Ὅπως ἐπανειλημμένως ἔχει λεχθῆ κατὰ τὸν σχολιασμὸν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βασιλείου, ὁ Οὐάλης εἶχε διαίρεσει τὴν πολὺ ἐκτεταμένην χώραν τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο μεγάλας ἐπαρχίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐμείωσε τὴν θέσιν τῆς Καισαρείας ποῦ ἔμεινε τώρα ὡς πρωτεύουσα τῆς πρώτης ἐπαρχίας. Πρωτεύουσα τῆς δευτέρας ἔγινε πρῶτα μὲν ἡ πολίχνη Ποδανδός, ἔπειτα δὲ ἡ πόλις τῶν Τυάνων. Ἡ βουλή καὶ ὁ

240

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 97
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ ΤΩΝ ΤΥΑΝΩΝ

Ὁ Κύριος ποὺ ἀποκαλύπτει τὰ βάθη καὶ φανερώνει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν ἔδωσε καὶ εἰς τοὺς ταπεινοὺς κατανόησιν τῶν δυσθεωρητῶν, ὅπως μερικοὶ νομίζουν, τεχνασμάτων. Τίποτε λοιπὸν δὲν μᾶς διέφυγεν, οὔτε ἔμεινε κρυμμένον τίποτε ἀπὸ τὰ πραχθέντα. Ἄλλ' ὅμως ἡμεῖς οὔτε βλέπομεν οὔτε ἀκούομεν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ ὅσα ὀδηγοῦν πρὸς αὐτήν. Ἐὰν δὲ ἄλλοι εἶναι δυνατοὶ καὶ μεγάλοι καὶ ἔχουν πεποιθήσιν εἰς ἑαυτοὺς, ἡμεῖς φυσικά, ποὺ δὲν εἴμεθα τίποτε καὶ δὲν ἀξιζομεν τίποτε, δὲν θὰ σχηματίσωμεν ποτέ τοιαύτην γνώμην διὰ τὸν ἑαυτὸν μας, ὥστε νὰ νομίσωμεν ὅτι εἶναι δυνατόν μὲ τὴν ἀπομόνωσιν νὰ ὑπερισχύσωμεν τῶν πραγμάτων, διότι γνωρίζομεν ἀκριβῶς ὅτι ἡμεῖς χρειαζόμεθα τὴν βοήθειαν τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἢ μία χεὶρ τὴν ἄλλην.

Ἄλλωστε καὶ ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματός μας ὁ Κύριος μᾶς ἐδίδασκε τὴν ἀναγκαιότητα τῆς κοινωνίας. Ὅταν δηλαδὴ λάβω ὑπ' ὄψιν ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ μέλη μας χωριστὸν δὲν εἶναι αὐτάρκες νὰ ἐνεργήσῃ δι' ἑαυτὸ, πῶς θὰ πιστεύσω ὅτι ἐγὼ ἐπαρκῶ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἑαυτοῦ μου διὰ τὰ πράγματα τοῦ βίου; Οὔτε τὸ ἓνα πόδι ἠμπορεῖ νὰ βαδίσῃ ἀσφαλῶς χωρὶς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἄλλου, οὔτε ὁ ὀφθαλμὸς ἠμπορεῖ νὰ ἴδῃ ἀκριβῶς χωρὶς τὴν κοινωνίαν τοῦ ἄλλου, χωρὶς νὰ προβληθῇ μαζὶ μὲ αὐτὸν εἰς τὰ ὄρατὰ ἀντικείμενα. Ἡ ἀκοή εἶναι ἀκριβεστέρα, ὅταν δέχεται τὴν φωνὴν μὲ τοὺς δύο ἀκουστικούς πόρους μαζὶ, καὶ ἡ ἀφή εἶναι κραταιότερα ὅταν γίνεται μὲ τὰ δάκτυλα

ἐπίσκοπος Τυάνων Ἄνθιμος ἐνήργησαν ὥστε ἡ ἐπίσκοπὴ Τυάνων νὰ καταστῇ μητρόπολις αὐτοτελῆς πρὸς ζημίαν τῆς μητροπόλεως Καισαρείας. Αὐτὸ ὑπέβλεπε ἀφορμὴ συντάξεως τῆς παρούσης ἐπιστολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται λόγος περὶ εἰρήνης καὶ ὁμονοίας.

ἐκ φύσεως οὔτε τῶν ἐκ προαιρέσεως κατορθουμένων ὁρῶ ἄνευ τῆς τῶν ὁμοφύλων συμπνοίας ἐπιτελοῦμενον, ὅπου γε καὶ αὐτὴ ἢ προσευχὴ μὴ ἔχουσα τοὺς συμφωνοῦντας ἀδρανεστέρα ἐστὶ πολλῶ ἑαυτῆς καὶ ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο μέσος γενήσεσθαι δύο ἢ τριῶν ἐπικαλουμένων αὐτὸν ἐν ὁμονοίᾳ. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν οἰκονομίαν ὁ Κύριος κατεδέξατο, ἵνα εἰρηνοποιήσῃ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὡστε διὰ πάντα ταῦτα ἐν εἰρήνῃ μένειν τὰς λειπομένας ἡμῶν ἡμέρας εὐχόμεθα, ἐν εἰρήνῃ δὲ γενέσθαι τὴν κοίμησιν ἡμῶν αἰτοῦμεν. Ὑπὲρ ταύτης οὐδὲ πόνον ἐλλείπειν ὄντιναοῦν ἔγνωκα, οὐ ταπεινόν τι φθέγγασθαι ἢ ποιῆσαι, οὐχ ὁδοιπορίας μῆκος ὑπολογίσασθαι, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὀχληρῶν ὑποστείλασθαι, ὥστε τῶν μισθῶν τῆς εἰρηνοποιίας ἐπιτυχεῖν. Κἂν μὲν ἔπηταί τις ταῦτα καθηγουμένοις ἡμῖν, τοῦτο ἄριστον καὶ εὐχῆς τυγχάνει πέρας· ἐὰν δὲ πρὸς τὴν ἐναντίαν ἀφέλκῃ, ἐγὼ μὲν οὐδὲ οὕτω τῆς ἐμαντοῦ κρίσεως ἀποστήσομαι. Αὐτὸς δὲ ἕκαστος τῆς οἰκειάς ἐργασίας ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως τοὺς καρποὺς ἐπιγνώσεται.

241

55. ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασι μετὰ πάσης μακροθυμίας, καὶ θαύμασα πῶς δυνάμενος ἡμῖν συντόμως καὶ εὐκόλως ἀπολογί-

1. Ματθ. 18, 20.

2. Κολασ. 1, 20.

Ἐπιστολὴ 55. Ἐγρᾶφῃ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀρχιερατικοῦ σταδίου τοῦ Βασιλείου καὶ ἀπευθύνεται πρὸς ἱερέα τῆς περιοχῆς του Γρηγόριον καλοῦμενον, ὁ ὅποιος εἶχεν εἰς τὴν οἰκίαν του συνείσακτον γυναῖκα, ἐνῶ ἦτο ἀγα-

ήνωμένα. Καί γενικῶς δὲν βλέπω νὰ ἐπιτελῆται τίποτε ἀπὸ τὰ κατορθούμενα εἴτε ἐκ τῶν φυσικῶν εἴτε ἐκ τῶν ἐθελουσίων, χωρὶς τὴν ἐπικουρίαν τῶν ὁμοειδῶν. Καί αὕτῃ ἡ προσευχὴ μάλιστα, ὅταν δὲν ἔχη συμμετόχους, εἶναι κατὰ πολὺ ἀσθενεστέρα ἀπὸ ὅσον εἶναι κανονικὰ καὶ ὁ Κύριος ὑπεσχέθη ὅτι θὰ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον δύο ἢ τριῶν ἐπικαλουμένων αὐτὸν με ὁμοφροσύνην¹. Καί τὴν σωτηριώδη δὲ οἰκονομίαν ἀνέλαβεν ὁ Κύριος, διὰ νὰ εἰρηνοποιήσῃ με τὸ αἷμα τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ οὐράνια².

Δι' ὅλα αὐτὰ λοιπὸν εὐχόμεθα αἱ ὑπολειπόμεναι ἡμέραι μας νὰ παραμείνουν εἰρηνικαί, ζητοῦμεν δὲ καὶ ἡ κοίμησίς μας νὰ γίνῃ εἰρηνικά. Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἔχω ἀπόφασιν νὰ μὴ παραλείψω ὅποιονδῆποτε κόπον, νὰ μὴ εἶπω ἢ κάμω κάτι ταπεινόν, νὰ μὴ ὑπολογίσω μῆκος ὁδοιπορίας, νὰ μὴ ἀποφύγω κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ ὀχληρά, ὥστε νὰ ἐπιτύχω τὸν μισθὸν τῆς εἰρηνοποιίας. Καί ἂν μὲν μᾶς ἀκολουθήσῃ κανεὶς ὡς ὁδηγὸς εἰς τὸν δρόμον τοῦτον, αὐτὸ θὰ εἶναι ἄριστον καὶ εὐκταῖον τέλος· ἐάν δὲ βαδίξῃ πρὸς τὸν ἀντίθετον δρόμον, ἐγὼ πάντως οὔτε τότε δὲν θὰ μεταβάλω ἀπόφασιν. Ὁ καθένας δὲ θὰ ἀναγνωρίσῃ μόνος του τοὺς καρποὺς τοῦ ἔργου του κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως.

241

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 55

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ

Ἀνέγνωσα μὲ κάθε μακροθυμίαν τὸ γράμμα σου καὶ ἐθαύμασα, πῶς, ἐνῶ ἡμπορεῖς ν' ἀπολογηθῆς σύντομα καὶ εὐκολα

μος. Τὰς συνεισάκτους ἀπηγόρευαν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες, διότι ἡ παρουσία αὐτῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡμποροῦσε νὰ σκανδαλίσῃ τοὺς κληρικοὺς ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐσκανδάλιζε τοὺς ἄλλους. Ὁ θεσμὸς τῶν συνεισάκτων δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκην διαφθοράν.

σασθαι διὰ τῶν πραγμάτων τοῖς μὲν κατηγορουμένοις ἐπιμένειν καταδέχῃ, λόγοις δὲ μακροῖς θεραπεύειν ἐπιχειρεῖς τὰ ἀνίατα. Οὕτε πρῶτοι οὕτε μόνοι, ὦ Γρηγόριε, ἐνομοθετήσαμεν γυναῖκας ἀνδράσι μὴ συνοικεῖν. Ἄλλ' ἀνάγνωθι τὸν κανόνα τὸν ἐξενεχθέντα παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας, ὃς φανερῶς ἀπηγόρευσε συνεισάκτους μὴ εἶναι. Ἀγαμία δὲ ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνόν, ἐν τῷ κεχωρίσθαι τῆς μετὰ γυναικῶν διαγωγῆς. Ὡς, ἐὰν ἐπαγγελλόμενός τις τῷ ὀνόματι ἔργῳ τὰ τῶν ταῖς γυναιξὶ συνοικούντων ποιῇ, δηλὸς ἐστὶ τὸ μὲν τῆς παρθενίας σεμνὸν ἐν τῇ προσηγορίᾳ διώκων, τοῦ δὲ καθ' ἡδονὴν ἀπρεποῦς μὴ ἀφιστάμενος. Τοσοῦτῳ οὖν μᾶλλον ἐχρῆν σε εὐκόλως εἶξαι ἡμῶν τῇ ἀξιώσει, ὅσῳ περ λέγεις ἐλεύθερος εἶναι παντὸς σωματικοῦ πάθους. Οὕτε γὰρ τὸν ἑβδομηκονταετῆ γεγονότα πείθομαι ἐμπαθῶς συνοικεῖν γυναικί, οὕτε ὡς ἐπιγενομένη τινὶ ἀτόπῳ πράξει ὠρίσαμεν ἃ καὶ ὠρίσαμεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ ἀποστόλου μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον. Οἶδαμεν δὲ ὅτι τὸ παρὰ τινῶν ὑγιῶς γινόμενον ἄλλοις ἀφορμὴ πρὸς ἁμαρτίαν ὑπάρξει. Τούτου ἕνεκεν προσετάξαμεν ἐπόμενοι τῇ διαταγῇ τῶν ἁγίων πατέρων χωρισθῆναι σε τοῦ γυναιίου. Τί οὖν ἐγκαλεῖς τῷ χωρεπισκόπῳ καὶ παλαιᾷ ἔχθρας μέμνησαι; Τί δὲ ἡμᾶς καταμέμφη ὡς εὐκόλους ἀκοᾶς ἔχοντας εἰς τὸ τὰς διαβολὰς προσίεσθαι, ἀλλ' οὐχὶ σεαυτῷ μὴ ἀνεχομένῳ ἀποστῆναι τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα συνηθείας; Ἐκβαλε τοίνυν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ οἴκου σου καὶ κατάστησον αὐτὴν ἐν μοναστηρίῳ. Ἔστω ἐκείνη μετὰ παρθένων

1. Οἱ ἄγαμοι κληρικοὶ καὶ μοναχοί. Βλ. Γ' κανόνα τῆς Α' Οἴκ. Συν.

2. Ρωμ. 14, 13.

3. Ὁ Βασίλειος εἶχε δώσει παραγγελίαν εἰς τὸν Γρηγόριον νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν γυναῖκα. Αὐτὸς ἀπήντησεν ὅτι ὡσὰν γέρον πού ἦτο δὲν εἶχε ἀπρεπεῖς σχέσεις μὲ αὐτὴν καὶ τὴν ἐκρατοῦσε διὰ νὰ τὸν ὑπηρετῇ· ἔλεγε

διὰ τῶν πράξεων, δέχεσαι νὰ ἐπιμένῃς εἰς τὴν ἀξιόμειπτον διαγωγὴν σου καὶ ἐπιχειρεῖς νὰ θεραπεύσῃς τὰ ἀνίατα μὲ τὴν πολυλογία σου. Οὔτε πρῶτοι οὔτε μόνοι, Γρηγόριε, ἐνομοθετήσαμεν νὰ μὴ συνοικοῦν γυναῖκες μὲ ἄνδρας. Ἐάνγνωσε τὸν κανόνα τὸν συνταχθέντα ἀπὸ τοὺς ἀγίους πατέρας ἡμῶν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ὁ ὁποῖος ἀπαγορεύει σαφῶς νὰ διατηροῦν οἱ ἄγαμοι¹ συνεισάκτους. Ἄλλωστε ἡ ἀξία τῆς ἀγαμίας εἰς τοῦτο ἔγκειται, εἰς τὸ νὰ διαχωρίζωνται οἱ μοναχοὶ ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῶν γυναικῶν. Ἐὰν ὅμως ὁ κατ' ὄνομα μόνον ἐπαγγελλόμενος τὴν ἀρετὴν ἐνεργῆ ὅπως αὐτοὶ ποὺ συνοικοῦν μὲ γυναῖκας, εἶναι φανερόν ὅτι ἐπιδιώκει τὴν σεμνότητα τῆς παρθενίας μὲ τὰ λόγια, ἐνῶ δὲν ἀπέχει τῆς ἀπρεπείας τῆς ἡδονῆς.

Τόσον δὲ περισσότερον εὐκόλα ἔπρεπε νὰ δεχθῆς τὴν ἀξίωσίν μας, ὅσον βεβαιῶνεις ὅτι εἶσαι ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε σωματικὸν πάθος. Φυσικὰ οὔτε εἶμαι πεπεισμένος ὅτι αὐτὸς ποὺ ἔφθασε τὰ ἑβδομήντα του χρόνια συνοικεῖ ἐμπαθῶς μὲ γυναῖκα οὔτε ἀπεφασίσαμεν ὅσα ὠρίσαμεν ἀπὸ βεβαιότητα ὅτι συνέβη καμμία ἄτοπος πράξις. Τὰ ὠρίσαμεν διότι ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τὸν ἀπόστολον νὰ μὴ θέτωμεν πρόσκομμα ἢ σκάνδαλον εἰς τὸν ἀδελφόν². Γνωρίζομεν δὲ ὅτι μία ἐνέργεια ποὺ γίνεται ἀπὸ μερικοὺς ὑγιῶς, εἰς ἄλλους καθίσταται ἀφορμὴ δι' ἁμαρτίαν.

Διὰ τοῦτο σὲ διετάξαμεν, ἀκολουθοῦντες τὴν ἐντολὴν τῶν ἀγίων πατέρων, νὰ χωρισθῆς ἀπὸ τὴν γυναῖκα. Διὰτί λοιπὸν κατηγορεῖς τὸν χωρεπίσκοπον καὶ ἐνθυμεῖσαι παλαιὰν ἔχθραν; Διὰτί δὲ μέμφεσαι καὶ ἡμᾶς ὅτι ἔχομεν εὐκόλα τὰ αὐτιά μας εἰς τὸ νὰ δεχθῶμεν διαβολάς³, καὶ δὲν μέμφεσαι τὸν ἑαυτὸν σου ποὺ δὲν ἀνέχεται νὰ ἀπαλλαγῆ τῆς συναναστροφῆς τῆς γυναικός; Ἀπομάκρυνε λοιπὸν αὐτὴν ἀπὸ τὴν οἰκίαν σου καὶ ἐγκατάστησέ την εἰς μοναστήριον. Αὐτὴ νὰ μείνῃ μαζί μὲ

δὲ ἐπίσης ὅτι ὁ χωρεπίσκοπος τὸν διέβαλε καὶ ὁ Βασίλειος εἶναι εὐκόλος εἰς τὸ νὰ δέχεται διαβολάς.

καὶ σὺ ὑπηρετοῦ ὑπὸ ἀνδρῶν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς βλασφημῆται. Ἔως ἂν ταῦτα ποιῆς, αἱ μυριάδες ἄσπερ συγγράφεις διὰ τῶν ἐπιστολῶν οὐδὲν ὠφελήσουσί σε, ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν καὶ δώσεις τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. Ἐὰν δὲ τολμήσης, μὴ διορθωσάμενος σεαυτόν, ἀντέχεσθαι τῆς ἱερωσύνης, ἀνάθεμα ἔσει παντὶ τῷ λαῷ καὶ οἱ δεχόμενοί σε ἐκκήρυκτοι κατὰ πᾶσαν Ἐκκλησίαν γενήσονται.

242

160. ΔΙΟΔΩΡΩ

1. Ἀφίκετο ἡμῖν γράμματα τὴν ἐπιγραφὴν ἔχοντα Διοδώρου, τὰ δὲ ἐφεξῆς ἄλλου τινὸς πρόποντα εἶναι μᾶλλον ἢ Διοδώρου. Δοκεῖ γάρ μοι τις τῶν τεχνικῶν τὸ σὸν πρόσωπον ὑποδὸς οὕτως ἑαυτὸν ἀξιόπιστον ἐβελῆσαι ποιῆσαι τοῖς ἀκροωμένοις. Ὅς γε, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος εἰ θεμιτὸν αὐτὸν πρὸς γάμον ἀγαγέσθαι τῆς γυναικὸς τελευτησάσης τὴν ἀδελφὴν, οὐκ ἔφριξε τὴν ἐρώτησιν, ἀλλὰ καὶ πρῶως ἤνεγκε τὴν ἀκοὴν καὶ τὸ ἀσελγὲς ἐπιθύμημα πάνυ γενναίως αὐτῷ καὶ ἀγωνιστικῶς συγκατέπραξεν. Εἰ μὲν οὖν παρῆν μοι τὸ γράμμα, αὐτὸ ἂν ἀπέστειλα καὶ ἐξήρκεις σαντῷ τε ἀμῦναι καὶ τῇ ἀληθείᾳ. Ἐπεὶ δὲ ὁ δείξας πάλιν ἀφείλετο καὶ ὡσπερ τι τρόπαιον καθ' ἡμῶν περιέφερε, κεκωλυκότων τὸ ἐξ ἀρχῆς, ἐγγραφον ἔχειν λέγων τὴν ἐξουσίαν, ἐπέστειλα νῦν σοι

4. Ρωμ. 2, 24.

5. Ἄργος ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὄχι μόνον τῆς ἀπωλείας τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ τῆς ἀκαρπίας εἰς καλὰ ἔργα.

Ἐπιστολή 160. Ἐγράφη τὸ 373 ἢ 374. Ἐλέγχει τὸν Διοδώρου τοῦτον διὰ τὴν ἐνέργειάν του νὰ ἐπιτρέψῃ γάμον μὲ τὴν ἀδελφὴν τῆς ἀπο-

παρθένους καὶ σὺ νὰ ὑπηρετῆσαι ἀπὸ ἄνδρας, διὰ νὰ μὴ βλασφημῆται ἐξ αἰτίας μας τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ⁴. Ὅσον καιρὸν ὁμως κάμνεις αὐτά, αἱ μυριάδες αὐτῶν ποὺ γράφεις εἰς τὰς ἐπιστολάς σου, δὲν θὰ σέ ὠφελήσουν τίποτε· θ' ἀποθάνης ἀργὸς καὶ θὰ δώσης λόγον εἰς τὸν Κύριον διὰ τὴν ἀργίαν σου⁵. Ἐὰν δὲ τολμῆσης νὰ διατηρήσης τὴν ἱερωσύνην, χωρὶς νὰ διορθώσης τὸν ἑαυτὸν σου, θὰ εἶσαι ἀνάθεμα δι' ὅλον τὸν λαὸν καὶ ὅσοι σέ ἀναγνωρίζουν θὰ ἀφορισθοῦν ἀπὸ ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν.

242

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 160
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΔΩΡΟΝ

1. Μᾶς ἔφθασε γράμμα ποὺ ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Διοδώρου, τὰ ἐν συνεχείᾳ ὁμως ταιριάζουν εἰς ἄλλον καὶ ὄχι εἰς τὸν Διόδωρον. Μοῦ φαίνεται δὲ ὅτι κάποιος ἀστείουτής ὑπεδύθη τὸ πρόσωπόν σου θέλων νὰ καταστῆ πιστευτὸς εἰς τοὺς ἀκούοντας¹. Αὐτὸς λοιπὸν ἐρωτηθεὶς ἀπὸ κάποιον, ἐὰν εἶναι νόμιμον νὰ λάβῃ εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν τῆς ἀποθανούσης συζύγου του, δὲν ἔφριξεν ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν, ἀλλὰ ἠνέχθη μὲ πραότητα τὸ ἄκουσμα καὶ συνέπραξε μὲ γενναιότητα καὶ ἀγωνιστικότητα εἰς τὴν ἀσελγῆ ἐπιθυμίαν. Ἐὰν εἶχα εἰς τὴν διάθεσίν μου τὸ γράμμα τοῦτο, θὰ σοῦ τὸ ἔστειλα, καὶ θὰ ἐπαρκοῦσε νὰ ὑπερασπίσης τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπειδὴ ὁμως αὐτὸς ποὺ μοῦ τὸ ἔδειξε τὸ ξαναπῆρε καὶ τὸ περιέφερεν ὡς τρόπαιον ἐναντίον ἡμῶν, οἱ ὅποιοι εἶχαμεν ἐμποδίσει ἀρχικῶς τὸν γάμον, λέγων ὅτι ἔχει ἔγγραφον δι' αὐτὸν ἄδειαν,

θανούσης συζύγου ἐγγράφως. Ὁ Διόδωρος αὐτὸς ἦτο πιθανῶς χωρεπίσκοπος εἰς τὴν Καππαδοκίαν.

1. Τὴν ἐπιστολὴν ἔγραψε προφανῶς ὁ Διόδωρος, ἀλλ' ὁ Βασίλειος ὑποκρίνεται ὅτι δὲν τὸ πιστεύει, διὰ νὰ τὴν ἀντικρούσῃ χωρὶς νὰ τὸν προσβάλλῃ.

ὥστε διπλῇ τῇ χειρὶ ἡμᾶς ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν νόθον ἐκεῖνον λόγον καὶ μηδεμίαν αὐτῷ ἰσχὺν καταλιπεῖν, ἵνα μὴ ἔχη βλάπτειν ὀφθαλμῶς τοὺς ἐντυγχάνοντας.

2. Πρῶτον μὲν οὖν, ὁ μέγιστον ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐστί, τὸ παρ' ἡμῖν ἔθος, ὃ ἔχομεν προβάλλειν νόμου δύναμιν ἔχον διὰ τὸ ὑφ' ἀγίων ἀνδρῶν τοὺς θεσμοὺς ἡμῖν παραδοθῆναι. Τοῦτο δὲ τοιοῦτόν ἐστιν· εἴ τις πάθει ἀκαθαρσίας ποτὲ κρατηθεὶς ἐκπέση πρὸς δυοῖν ἀδελφῶν ἄθεσμον κοινωνίαν, μίτε γάμον ἠγεῖσθαι τοῦτον μηδ' ὅλως εἰς Ἐκκλησίας πλήρωμα παραδέχεσθαι πρότερον ἢ διαλυῖν αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων. Ὡστε, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον εἰπεῖν ἦν, ἐξήρκει τὸ ἔθος πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ φυλακίαν. Ἐπεὶ δὲ ὁ τὴν ἐπιστολὴν γράψας ἐπιχειρήματι κιβδήλω κακὸν τοσοῦτον ἐπειράθη τῷ βίῳ ἐπαγαγεῖν, ἀνάγκη μὴδὲ ἡμᾶς τῆς ἐκ τῶν λογισμῶν βοηθείας ὑφέσθαι· καίτοι γε ἐπὶ τῶν σφόδρα ἐναργῶν μείζων ἐστὶ τοῦ λόγου ἢ παρ' ἐκάστῳ πρόληψις.

3. Γέγραπται, φησὶν, ἐν τῷ Λευϊτικῷ· «Γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ αὐτῆς οὐ λήψη ἀντίζηλον, ἀποκαλύψαι τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῆς ἐπ' αὐτῇ, ἔτι ζώσης αὐτῆς». Δῆλον δ' οὖν ἐκ τούτου εἶναί φησιν ὅτι συγχωρεῖται λαμβάνειν τελευτησάσης. Πρὸς δὲ τοῦτο πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἐρῶ, ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λέγει, ἐπεὶ οὕτω γε καὶ περιτομῇ καὶ σαββάτῳ καὶ ἀποχῇ βρωμάτων ὑποκεισόμεθα. Οὐ γὰρ δὴ, εἴ μὲν τι εὖρωμεν συντρέχον ἡμῶν ταῖς ἡδόναῖς, τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας τοῦ νόμου ἑαυτοὺς ὑποθήσομεν εἴ μὲν δέ τι φανῇ βαρὺ τῶν νομίμων, τότε πρὸς τὴν ἐν

διὰ τοῦτο σοῦ γράφω τὴν ἐπιστολὴν μου αὐτὴν τώρα μὲ τὴν παραγγελίαν νὰ κατέλθωμεν μὲ ἠνωμένας χεῖρας κατὰ τοῦ νόθου ἐκείνου κειμένου καὶ νὰ μὴ τοῦ ἀφήσωμεν καμμίαν ἰσχύν, διὰ νὰ μὴ δύναται νὰ βλάβῃ εὐκόλα τοὺς ἀναγνώστας.

2. Κατὰ πρῶτον λοιπὸν — τοῦτο δὲ εἶναι τὸ σπουδαιότατον εἰς παρόμοια ζητήματα — ὑπάρχει τὸ ἔθιμόν μας, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ προβάλλωμεν ὡς ἔχον δύναμιν νόμου, διότι οἱ θεσμοὶ παρεδόθησαν εἰς ἡμᾶς ὑπὸ ἀγίων ἀνδρῶν. Τοῦτο δὲ ἔχει ὡς ἐξῆς· ἐὰν κανεὶς καταληφθῆς ἀπὸ πάθος ἀκαθαρσίας καταντήσῃ ποτὲ εἰς ἄνομον κοινωνίαν πρὸς δύο ἀδελφάς, αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ θεωρῶμεν ὡς γάμον οὔτε εἰς τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας νὰ παραδεχώμεθα αὐτοὺς προτοῦ διαλύσουν τὸν δεσμόν. Ὡστε καὶ τίποτε ἄλλο νὰ μὴ εἶχαμεν νὰ εἴπωμεν, θὰ ἀρκοῦσε τὸ ἔθιμον διὰ τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τὸ κακόν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν ἀπεπειράθη νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸν βίον μὲ κίβδηλον ἐπιχείρημα ἓνα τέτοιον κακόν, εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ παραμελήσωμεν τὴν βοήθειαν ἐκ τῶν συλλογισμῶν, μολονότι ἐπὶ τῶν προφανεστάτων ἀντικειμένων ἢ διαισθήσις τοῦ καθενὸς ἔχει μεγαλυτέραν σημασίαν ἀπὸ τὴν λογικὴν.

3. Λέγει ὅτι εἶναι γραμμένον εἰς τὸ Λευϊτικόν· «δὲν θὰ λάβῃς τὴν ἀδελφὴν τῆς συζύγου σου ὡς γυναῖκα ἀντίζηλον αὐτῆς οὔτε θὰ ἀποκαλύψῃς τὴν γυμνότητά της συγχρόνως μὲ αὐτὴν, ἐνῶ αὐτὴ ζῆ ἀκόμη»², λέγει λοιπὸν ὅτι ἀπὸ αὐτὰ καθίσταται φανερόν ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ τὴν λάβῃ μετὰ τὸν θάνατόν της. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν θὰ ἀντεῖπω πρῶτον ἐκεῖνο, ὅτι ὅσα λέγει ὁ νόμος τὰ λέγει εἰς τοὺς ὑποκειμένους εἰς τὸν νόμον³, ἐπειδὴ ἄλλως θὰ ὑπεκείμεθα καὶ εἰς τὴν περιτομὴν καὶ εἰς τὴν τήρησιν τοῦ Σαββάτου καὶ εἰς τὴν ἀποχὴν ἀπὸ ἀκάθαρτα κρέατα. Διότι ἀσφαλῶς δὲν θὰ θέσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας τοῦ νόμου ἐὰν εὐρωμεν κάτι ποῦ ἐξυπηρετεῖ τὰς ἡδονὰς μας, ἐνῶ θὰ προσφεύγωμεν εἰς τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευ-

3. Πρόκειται περὶ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος ὡς σύνολον εἶχεν ἰσχύν διὰ τοὺς Ἰσραηλίτας.

Χριστῷ ἐλευθερίαν ἀποδραμούμεθα. Ἠρωτήθημεν εἰ γέγραπται λαμβάνειν γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῆ. Εἶπομεν, ὅπερ ἀσφαλές ἡμῖν καὶ ἀληθές, ὅτι οὐ γέγραπται. Τὸ δ' ἐκ τῆς τοῦ ἀκολούθου ἐπιφορᾶς τὸ σιωπηθὲν συλλογίζεσθαι νομοθετοῦντός ἐστιν, οὐ τὰ τοῦ νόμου λέγοντος, ἐπεὶ οὕτω γε ἐξέσται τῷ βουλομένῳ κατατολμῆσαι καὶ ἐτι ζώσης τῆς γυναικὸς λαμβάνειν τὴν ἀδελφὴν. Τὸ γὰρ αὐτὸ τοῦτο σόφισμα καὶ ἐπ' ἐκείνου ἀρμύζει. Γέγραπται γάρ, φησὶν· «Ὁὐ λήψη ἀντίζηλον», ὡς τὴν γε ἔξω τοῦ ζήλου λαβεῖν οὐκ ἐκώλυσεν. Ὁ δὴ συνηγορῶν τῷ πάθει ἀζηλότυπον εἶναι διοριεῖται τὸ ἦθος τῶν ἀδελφῶν. Ἀνηρημένης οὖν τῆς αἰτίας δι' ἣν ἀπηγόρευσε τὴν ἀμφοτέρων συνοίκησιν τί τὸ κωλύον ἔσται λαμβάνειν τὰς ἀδελφάς; Ἀλλ' οὐ γέγραπται ταῦτα, φήσομεν. Ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνα ὤρισται. Ἡ δὲ ἔννοια τοῦ ἀκολούθου ὁμοίως ἀμφοτέροις τὴν ἄδειαν δίδωσιν. Ἔδει δὲ μικρὸν ἐπὶ τὰ κατόπιν τῆς νομοθεσίας ἐπαναδραμόντα ἀπηλλάχθαι πραγμάτων. Ἔοικε γὰρ οὐ πᾶν εἶδος ἁμαρτημάτων περιλαμβάνειν ὁ νομοθέτης, ἀλλ' ἰδίως ἀπαγορεύειν τὰ τῶν Αἰγυπτίων, ὅθεν ἀπῆρεν ὁ Ἰσραήλ, καὶ τὰ τῶν Χανααίων, πρὸς οὓς μεθίσταται. Ἔχει γὰρ οὕτως ἡ λέξις· «Κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Αἰγύπτου, ἐν ἧ παρωκῆσατε ἐπ' αὐτῆς, οὐ ποιήσετε· καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Χαναάν, εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάξω ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ ποιήσετε, καὶ τοῖς νομίμοις αὐτῶν οὐ πορεύσεσθε». Ὡστε τοῦτο εἰκός που τὸ εἶδος τῆς ἁμαρτίας μὴ ἐμπολιτεῦσθαι τότε παρὰ τοῖς ἔθνεσι· διὸ μηδὲ τῆς ἐπ' αὐτῷ φυλακῆς προσδεηθῆναι τὸν νομοθέτην, ἀλλ' ἀρκεσθῆναι τῷ ἀδιδάκτῳ ἔθει πρὸς τὴν τοῦ μίσους διαβολήν. Πῶς οὖν τὸ μεῖζον

4. Γαλ. 5,1.

5. Τὴν μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου σύνδεσιν μετὰ τὴν ἀδελφὴν τῆς καὶ τὴν, ζώσης αὐτῆς, σύνδεσιν.

θερίαν ἀπὸ τὰς νομικὰς δεσμεύσεις ⁴, ὅταν κάποια ἀπὸ τὰς νομικὰς διατάξεις φανῆ βαρεῖα.

Ἠρωτήθημεν, ἐὰν ἔχη γραφῆ νὰ λαμβάνη κανεὶς γυναῖκα τὴν ἀδελφὴν τῆς συζύγου του. Εἶπαμεν τὴν γνώμην μας, πού εἶναι ἀναμφισβήτητος καὶ ἀληθής, ὅτι δὲν ἔχει γραφῆ. Τὸ νὰ συνάγη δὲ κανεὶς ἐκ τῆς ἀκολουθίας τοῦ λόγου τὸ ἀποσιωπηθέν εἶναι ὑπόθεσις νομοθέτου, ὅχι τοῦ ἀναφέροντος τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, καθ' ὅσον ἄλλως θὰ ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ τολμήσῃ νὰ λάβῃ τὴν ἀδελφὴν τῆς συζύγου του καὶ ὅταν ζῆ αὐτὴ ἀκόμη. Πράγματι τὸ ἴδιον σόφισμα ἀρμόζει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, καθ' ὅσον ἔχει γραφῆ, ὅπως λέγει, «δὲν θὰ λάβῃς ἀντίζηλον», ὡσὰν νὰ μὴ ἠμπόδισε τάχα νὰ λάβῃ κανεὶς τὴν ἔξω τῆς ἀντιζηλείας. Ἐκεῖνος δὲ πού συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ πάθους θὰ ἀνακηρύξῃ ἀζηλότυπον τὸ ἦθος τῶν ἀδελφῶν. Ἄν λοιπὸν ἀρθῆ ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν ἀπαγορεύει τὴν συν-οίκησιν τῶν δύο, τί ἐμποδίζει νὰ λάβῃ τὰς ἀδελφάς; Αὐτὰ δὲν ἔχουν γραφῆ, θὰ εἴπωμεν· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα δὲν ἔχουν διασαφηθῆ. Ἡ δὲ λογικὴ ἀκολουθία δίδει ἄδειαν καὶ διὰ τὰ δύο εἶδη ἐνώσεως ⁵.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ νομοθέτης δὲν περιλαμβάνει κάθε εἶδος ἀμαρτήματος, ἀλλ' ἰδίως ἀπαγορεύει τὰ ἐπικρατοῦντα μεταξὺ τῶν Αἰγυπτίων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀνεχώρησεν ὁ Ἰσραήλ, καὶ τῶν Χανααίων πρὸς τοὺς ὁποίους μετέβαινεν. Τὸ σχετικὸν δὲ χωρίον ἔχει ὡς ἑξῆς· «Δὲν θὰ πράξετε κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς γῆς Αἰγύπτου, εἰς τὴν ὁποίαν παροικήσατε· καὶ δὲν θὰ πράξετε κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς γῆς Χαναάν, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ σᾶς εἰσαγάγω ἐγώ, καὶ δὲν θὰ περιπατήσετε κατὰ τοὺς νόμους των» ⁶. Ὡστε εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι τοῦτο τὸ εἶδος τῆς ἀμαρτίας δὲν ἐπικρατοῦσε τότε μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν· διὰ τοῦτο ὁ νομοθέτης δὲν ἐχρειάσθη νὰ σημειώσῃ προφύλαξιν ἀπὸ αὐτό, ἀλλ' ἠρκέσθη εἰς τὸ ἀδίδακτον ἔθιμον διὰ τὴν ἀπόρριψιν τοῦ

6. Λευϊτ. 18,3.

ἀπαγορεύσας τὸ ἔλαττον ἐσιώπησεν; "Ὅτι ἐδόκει πολλοὺς τῶν φιλοσόφων, πρὸς τὸ ζώσας ἀδελφαῖς συνοικεῖν, τὸ ὑπόδειγμα βλάβειν τοῦ πατριάρχου. Ἡμᾶς δὲ τί χρῆ ποιεῖν; Τὰ γεγραμμένα λέγειν ἢ τὰ σιωπηθέντα προσεξεργάζεσθαι; Αὐτίκα τὸ μὴ δεῖν μᾶ ἑταίρα κεχρηῆσθαι πατέρα καὶ υἱὸν ἐν μὲν τοῖς νόμοις τούτοις οὐ γέγραπται, παρὰ δὲ τῷ προφήτῃ μεγίστης κατηγορίας ἤξιωται. «Υἱὸς γάρ, φησί, καὶ πατὴρ πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκην εἰσεπορεύοντο». Πόσα δὲ εἶδη ἄλλα τῶν ἀκαθάρτων παθῶν τὸ μὲν τῶν δαιμόνων διδασκάλιον ἐξεῦρεν, ἢ δὲ θεία Γραφή ἀπεισιώπησε, τὸ σεμνὸν ἑαυτῆς ταῖς τῶν αἰσχυρῶν ὀνομασίαις καταρρυπαίνειν οὐχ αἶρουμένη, ἀλλὰ γενικοῖς ὀνόμασι τὰς ἀκαθαρσίας διέβαλεν; Ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλὸς φησι «Πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα μὴδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις», τῷ τῆς ἀκαθαρσίας ὀνόματι τὰς τε τῶν ἀρρένων ἀρρητοποιίας καὶ τὰς τῶν θηλειῶν περιλαμβάνων. "Ὡστε οὐ πάντως ἢ σιωπὴ ἄδειαν φέρει τοῖς φιληδόνοις.

4. Ἐγὼ δὲ οὐδὲ σεσιωπηῆσθαι τὸ μέρος τοῦτό φημι, ἀλλὰ καὶ πάνυ σφοδρῶς ἀπηγορευκέναι τὸν νομοθέτην. Τὸ γὰρ «Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς σου, ἀποκαλύψαι ἀσημοσύνην αὐτῶν» ἐμπερικεκτικόν ἐστι καὶ τούτου τοῦ εἴδους τῆς οἰκειότητος. Τί γὰρ ἂν γένοιτο οἰκειότερον ἀνδρὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικός, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτοῦ σαρκός; Οὐ γὰρ ἔτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. "Ὡστε διὰ τῆς γυναικός ἢ ἀδελφῆ πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρός οἰκειότητα μεταβαίνει. Ὡς γὰρ μητέρα γυναικός οὐ λήφεται οὐδὲ θυγατέρα τῆς γυναικός, διότι μὴδὲ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα μὴδὲ

7. Τοῦ Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος εἶχε συζύγους δύο ἀδελφάς, τὴν Λεῖαν καὶ τὴν Ραχήλ.

8. Ἄμωσ 2,7.

9. Ἐφεσ. 5,3.

βδελύγματος. Πῶς λοιπόν, ἐνῶ ἀπηγόρευσε τὸ μείζον, ἀπεσιώπησε τὸ ἔλαττον; Διότι ἔβλεπεν ὅτι τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πατριάρχου⁷ παρεκινούσε πολλοὺς φιλοσάρκους νὰ συνοικοῦν μὲ ζώσας ἀδελφάς.

Ἡμεῖς δὲ τί πρέπει νὰ κάνωμεν; Νὰ λέγωμεν τὰ γραμμένα ἢ νὰ ἀναζητῶμεν τὰ ἀποσιωπηθέντα; Ἐχομεν παράδειγμα. Εἰς μὲν τοὺς νόμους δὲν εἶναι γραμμένον ὅτι δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν ἰδίαν πόρνην πατέρας καὶ υἱός, ἀλλὰ εἰς τὸν προφήτην τοῦτο θεωρεῖται ὡς σπουδαιότατη παράβασις. Διότι λέγει, «υἱὸς καὶ πατέρας εἰσῆρχοντο εἰς τὴν ἰδίαν πόρνην»⁸. Πόσα δὲ ἄλλα εἶδη τῶν ἀκαθάρτων παθῶν, τὸ μὲν σχολεῖον τῶν δαιμόνων ἐφεῦρεν, ἢ δὲ θεία Γραφή ἀπεσιώπησε, διὰ νὰ μὴ καταρρυπάνῃ τὴν σεμνότητά της μὲ τὰς αἰσχρὰς ὀνομασίας, ἀλλὰ πάντως ἀπεδοκίμασε τὰς ἀκαθαρσίας μὲ γενικοὺς ὄρους; Ὅπως λέγει καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος· «πορνεία δὲ καὶ κάθε εἶδους ἀκαθαρσία οὔτε νὰ ἀναφέρεται κατ' ὄνομα μεταξὺ σας, ὅπως ἀρμόζει εἰς τοὺς ἁγίους»⁹, περιλαμβάνων εἰς τὰς ἀκαθαρσίας καὶ τὰς ἀκατονομάστους πράξεις τῶν ἀρρένων μεταξὺ των, ὡς καὶ τὰς τῶν θηλειῶν. Ὡστε ἡ σιωπὴ δὲν δίδει ἀπαραιτήτως ἐλευθερίαν εἰς τοὺς φιληδόνους.

4. Ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι οὔτε κἂν ἀπεσιωπήθη ἡ παράβασις αὐτή, ἀλλὰ καὶ ἀπηγορεύθη αὐστηρῶς ἀπὸ τὸν νομοθέτην. Διότι τὸ «δὲν θά εἰσέλθῃς πρὸς οἰανδήποτε συγγενῆ σου κατὰ σάρκα, μὲ σκοπὸν νὰ ἀποκαλύψῃς τὴν γυμνότητά της»¹⁰, περιλαμβάνει καὶ τοῦτο τὸ εἶδος τῆς οικειότητος. Πράγματι τί ἢμπορεῖ νὰ εἶναι συγγενέστερον εἰς ἓνα ἄνδρα ἀπὸ τὴν γυναῖκά του, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν σάρκα του; Καθ' ὅσον δὲν εἶναι πλέον δύο, ἀλλὰ μία σὰρξ¹¹. Ὡστε ἡ ἀδελφὴ διὰ τῆς γυναικὸς ὑπεισέρχεται εἰς τὴν συγγένειαν τοῦ ἀνδρός. Ὅπως δηλαδὴ οὔτε τὴν μητέρα τῆς συζύγου του οὔτε τὴν θυγατέρα τῆς συζύγου του δὲν πρέπει νὰ λάβῃ, διότι οὔτε τὴν ἰδικὴν του

10. Λευίτ. 18,6.

11. Ματθ. 19,5 ἔ. Ἐφεσ. 5,31.

τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα, οὕτως οὐδ' ἀδελφὴν γυναικός, διότι μηδὲ ἀδελφὴν ἑαυτοῦ. Καὶ τοῦτο ἀνάπαλιν οὐδὲ τῇ γυναικὶ ἐξέσται τοῖς οἰκείοις τοῦ ἀνδρὸς συνοικεῖν. Κοινὰ γὰρ ἐπ' ἀμφοτέρων τῆς συγγενείας τὰ δίκαια. Ἐγὼ δὲ παντὶ τῷ περὶ γάμου βουλευομένῳ διαμαρτύρομαι ὅτι παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου καὶ ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστίν, («Ἴνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκες ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν»). Ἐὰν δέ μοι παραναγινώσκη τὸ «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», καταγελῶ τοῦ τῶν νομοθεσιῶν τοὺς καιροὺς μὴ διακρίνοντος. Πορνείας παραμυθία ὁ δεύτερος γάμος, οὐχὶ ἐφόδιον εἰς ἀσέλγειαν. Εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν, φησί· οὐχὶ δὲ καὶ γαμοῦντες παρανομεῖτωσαν.

5. Οἱ δὲ οὐδὲ πρὸς τὴν φύσιν ἀποβλέπουσιν, οἱ τὴν ψυχὴν λημῶντες τῷ πάθει τῆς ἀτιμίας, πάλαι διακρίνασαν τὰς τοῦ γένους προσηγορίας. Ἐκ ποίας συγγενείας τοὺς γεννηθέντας προσγορεύουσιν; Ἀδελφοὺς αὐτοὺς ἀλλήλων ἢ ἀνεψιοὺς προσερούσιν; Ἀμφοτέρα γὰρ αὐτοῖς προσαρμόσει διὰ τὴν σύγχυσιν. Μὴ ποιήσης, ὦ ἄνθρωπε, τὴν θείαν μητριαν τῶν νηπίων, μηδὲ τὴν ἐν μητρὸς τάξει θάλπειν ὀφείλουσαν, ταύτην ἐφοπλίσης ταῖς ἀμειλίκτοις ζηλοτυπίαις. Μόνον γὰρ τὸ μῖσος τῶν μητριῶν καὶ μετὰ θάνατον ἐλαύνει τὴν ἔχθραν, μᾶλλον δὲ οἱ μὲν ἄλλως πολέμοι τοῖς τεθνηκόσι σπένδονται, αἱ δὲ μητριαὶ τοῦ μίσους μετὰ τὸν θάνατον ἄρχονται. Κεφάλαιον δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ μὲν νόμῳ ὁρμᾶται πρὸς τὸν γάμον, ἡνοικταὶ πᾶσα ἡ οἰκουμένη· εἰ δὲ ἐμπαθῆς αὐτῷ ἡ σπουδὴ, διὰ τοῦτο καὶ πλέον ἀποκλεισθήτω, («Ἴνα μᾶθη τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἀγιασμῷ, μὴ ἐν πάθει

12. Α' Κορ. 7,29-31.

13. Α' Κορ. 7,29.

14. Γέν. 9,1.

15. Α' Κορ. 7,9.

μητέρα οὔτε τὴν ἰδικὴν του θυγατέρα ἐπιτρέπεται, οὔτως οὔτε τὴν ἀδελφὴν τῆς γυναικός, καθ' ὅσον οὔτε τὴν ἰδικὴν του ἀδελφὴν ἐπιτρέπεται. Καὶ ἀντιστρόφως οὔτε εἰς τὴν γυναῖκα ἐπιτρέπεται νὰ συνοικῆ με τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἀνδρός της. Διότι τὰ δίκαια καὶ τῶν δύο εἶναι κοινά.

Ἐγὼ δὲ εἰς ὅλους ὅσοι σκέπτονται τὸ ζήτημα τοῦ γάμου δηλώνω ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου περνᾷ καὶ οἱ καιροὶ ἔχουν συντομευθῆ¹², «ὥστε καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας νὰ εἶναι ὡσὰν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν»¹³. Ἐὰν δὲ κανεὶς μοῦ ἀναφέρῃ τὸ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε»¹⁴, γελῶ μαζί του ποὺ δὲν ἤμπορεῖ νὰ διακρίνῃ τοὺς καιροὺς εἰς τοὺς ὁποίους ἀναφέρονται αἱ νομοθεσίαι. Ὁ δεῦτερος γάμος εἶναι φάρμακον διὰ τὴν πορνείαν, ὄχι ἐφόδιον πρὸς ἀσέλγειαν. Ἐὰν δὲν ἤμποροῦν νὰ μείνουν ἐγκρατεῖς, λέγει, ἄς ὑπανδρευθοῦν ¹⁵ δὲν λέγει ὅμως, ἄς παρανομοῦν με τὸν γάμον των.

5. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἔχουν τυφλωμένην τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἀτιμίας δὲν κυττάζουν οὔτε πρὸς τὴν φύσιν, ἣ ὁποία διέκρινεν ἀνέκαθεν τὰ ὀνόματα τῆς συγγενείας. Ἀπὸ ποίαν συγγένειαν θὰ ὀνομάσουν τοὺς γεννωμένους εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν; Θὰ τοὺς εἴπουν ἀδελφοὺς μεταξύ των ἢ ἐξαδέλφους; Λόγω τῆς συγχύσεως τοὺς ἀρμόζουν καὶ τὰ δύο. Μὴ καταστάσης, ὦ ἄνθρωπε, μητριὰν τῶν νηπίων τὴν θείαν των καὶ μὴ ἐξοπλίσης με ἀμειλίκτους ζηλοτυπίας αὐτὴν ποὺ πρέπει νὰ περιθάλη τὰ παιδιὰ ὡς μητέρα. Τὸ μῖσος τῶν μητριῶν εἶναι τὸ μόνον ποὺ καὶ μετὰ θάνατον ὑποκινεῖ τὴν ἔχθραν, μᾶλλον δὲ οἱ μὲν κατ' ἄλλον τρόπον ἀντίπαλοι συμφιλιώνονται με τοὺς ἀποθανόντας, αἱ δὲ μητριαὶ ἀρχίζουν τὸ μῖσος μετὰ θάνατον.

Συμπέρασμα δὲ τῶν εἰρημένων εἶναι· ἐὰν μὲν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κινεῖται πρὸς ἓνα νόμιμον γάμον, ὅλη ἡ οἰκουμένη τοῦ εἶναι ἀνοικτὴ· ἐὰν δὲ ἡ βιασύνη του ὀφείλεται εἰς πάθος, τὸσον περισσότερον ἄς ἀποκλεισθῆ διὰ τοῦτο, «διὰ νὰ μάθῃ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ σκεῦὸς του με ἀγιασμόν, ὄχι με τὸ πάθος τοῦ πόθου»¹⁶.

16. Α' Θεοσ. 4,4.

ἐπιθυμίας». Πλείονά με λέγειν ὠρμημένον τὸ μέτρον ἐπέχει τῆς ἐπιστολῆς. Εὐχομαι δὲ ἢ τὴν παραίνεσιν ἡμῶν ἰσχυροτέραν τοῦ πάθους ἀποδειχθῆναι ἢ μὴ ἐπιδημῆσαι τῇ ἡμετέρα τὸ ἄγος τοῦτο, ἀλλ' ἐν οἷς ἂν ἐτολμήθη τόποις ἐναπομεῖναι.

243

53. ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ

1. Τὸ τοῦ πράγματος ἄτοπον περὶ οὗ γράφω, διότι μὲν ὅλως ὑπωπτεύθη καὶ ἐλαλήθη, ὀδύνης ἐπλήρωσέ μου τὴν ψυχὴν, τέως δὲ ἐφάνη μοι ἄπιστον. Τὸ οὖν περὶ αὐτοῦ γράμμα, ὃ μὲν συνεγνωκῶς ἐαυτῷ δεξάσθω ὡς ἴαμα, ὃ δὲ μὴ συνεγνωκῶς ὡς προφυλακτήριον, ὃ δὲ ἀδιάφορος, ὅπερ ἀπεύχομαι ἐφ' ὑμῖν εὐρεθῆναι, ὡς διαμαρτυρίαν. Τί δέ ἐστιν ὃ λέγω; Φασὶ τινές τινας ὑμῶν παρὰ τῶν χειροτονουμένων λαμβάνειν χρήματα, ἐπισκιάζειν δὲ ὀνόματι εὐσεβείας. Τοῦτο δὲ χειρόν ἐστιν. Ἐὰν γὰρ τις τὸ κακὸν ἐν προσχήματι τοῦ ἀγαθοῦ ποιῇ, διπλασίονος τιμωρίας ἐστὶν ἄξιος, διότι αὐτό τε τὸ οὐκ ἀγαθὸν ἐργάζεται καὶ κέχρηται εἰς τὸ τελέσαι τὴν ἁμαρτίαν, ὡς ἂν εἴποι τις, τῷ καλῷ συνεργῷ. Ταῦτα εἰ οὕτως ἔχει, τοῦ λοιποῦ μὴ γινέσθω, ἀλλὰ διορθωθήτω, ἐπεὶ ἀνάγκη λέγειν πρὸς τὸν δεχόμενον τὸ ἀργύριον ὅπερ ἐρρήθη παρὰ τῶν ἀποστόλων πρὸς τὸν θέλοντα δοῦναι, ἵνα Πνεύματος Ἁγίου μετουσίαν ὠνήσῃται. «Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπώλειαν». Κουφότερος γὰρ ὁ δι' ἀπειρίαν ὠνήσασθαι θέλων,

¹Επιστολή 53. Ἐγράφη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρχιερατείας, ἴσως τὸ 370, με σκοπὸν νὰ σταματήσει τὸ ἄτοπον τῆς λήψεως χρημάτων ἀπὸ τοὺς χειροτονουμένους. Οἱ χωρεπίσκοποι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὅπως καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἄλλωστε, ἦσαν ἄμισθοι.

Ἄν καὶ εἶχα τὴν πρόθεσιν νὰ εἶπω περισσότερα, μ' ἐμποδίζει τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς. Εὐχομαι δὲ ἢ ἡ παραίνεσις μας νὰ ἀποδειχθῆ ἰσχυροτέρα τοῦ πάθους ἢ τὸ ἄγος τοῦτο νὰ μὴ ἐπεκταθῆ εἰς τὴν περιοχὴν μας, ἀλλὰ νὰ περιορισθῆ εἰς τὸν τόπον ὅπου ἀπετολήθη.

243

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 53
ΠΡΟΣ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

1. Τὸ ἄτοπον τοῦ πράγματος περὶ τοῦ ὁποίου σᾶς γράφω, καὶ μόνον διότι ἔδωσεν ὑποψίας καὶ ἀνεφέρθη, ἐγέμισεν ὀδύνην τὴν ψυχὴν μου, ἕως τώρα δὲ μοῦ ἐφάνη ἀπίστευτον. Τὸ γράμμα λοιπὸν περὶ αὐτοῦ, ὅποιος ἔχει τὴν συνείδησιν ἐνοχῆς ἅς τὸ δεχθῆ ὡς ἰατρικόν, ὅποιος δὲν ἔχει τοιαύτην συνείδησιν, ὡς προφυλακτικόν, ὃ δὲ ἀδιάφορος, κάτι ποῦ ἀπεύχομαι νὰ εὐρεθῆ μεταξὺ σας, ὡς διαμαρτυρίαν.

Τί δὲ εἶναι αὐτὸ ποῦ λέγω; Λέγουν μερικοὶ ὅτι κάποιοι ἀπὸ σᾶς λαμβάνουν χρήματα ἀπὸ τοὺς χειροτονουμένους καλύπτοντες τὴν πράξιν αὐτὴν μὲ ἓνα πρόσχημα εὐσεβείας. Τοῦτο δὲ εἶναι χειρότερον. Πράγματι ἐὰν κανεὶς ἐνεργῆ τὸ κακόν μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ ἀγαθοῦ, εἶναι ἄξιος διπλασίας τιμωρίας, διότι καὶ τὸ μὴ ἀγαθὸν καθ' ἑαυτὸ διαπράττει καὶ διὰ τὴν τέλεισιν τῆς ἁμαρτίας χρησιμοποιεῖ, θὰ ἐλέγαμεν, τὸ καλὸν ὡς συνεργόν. Ἐὰν αὐτὰ ἔχουν οὕτως, εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ γίνωνται, ἀλλὰ νὰ διορθωθοῦν, ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ λεχθῆ πρὸς τὸν δεχόμενον τὸ ἀργύριον ὅ,τι ἐλέχθη ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους πρὸς τὸν θέλοντα νὰ δώσῃ, διὰ ν' ἀγοράσῃ τὴν μετοχὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· «Τὸ ἀργύριόν σου ν' ἀπολεσθῆ μαζί με σέ»¹. Ἐλαφρότερος δὲ εἶναι ὁ ἀπὸ ἀπειρίαν θέλων ν' ἀγοράσῃ τὴν

1. Πράξ. 8, 20. Ὁ Σίμων ὁ μάγος ἠθελε ν' ἀγοράσῃ μὲ χρήματα τὴν θείαν χάριν, ἀλλ' ἡ προσφορά του ἀπεκρούσθη ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν προσπάθειαν προέκυψεν ἡ χρῆσις τῆς λέξεως σιμωνία.

ἢ ὁ πιπράσκων τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν. Πρῶσις γὰρ ἐγένετο, καί, ὁ σὺ δωρεάν ἔλαβες, ἐὰν πωλῆς, ὡσανεὶ πεπραμένος τῷ σατανᾷ ἀφαιρεθήσῃ τοῦ χαρίσματος. Κατηλείαν γὰρ ἐπεισάγεις τοῖς πνευματικοῖς καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔνθα πεπιστευμένα σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Ταῦτα οὕτω γίνεσθαι οὐδ' ἀχρή. Ὁ δὲ ἔστι τὸ τέχνασμα, λέγω. Νομίζουσι μὴ ἁμαρτάνειν τῷ μὴ προλαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν λαμβάνειν. Λαβεῖν δὲ ἔστιν ὅτε δὴ ποτε τὸ λαβεῖν.

2. Παρακαλῶ οὖν, ταύτην τὴν πρόσδοτον, μᾶλλον δὲ τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ γέενναν ἀπόθεσθε, καὶ μὴ, τὰς χεῖρας μολύναντες τοιοῦτοις λήμμασιν, ἑαυτοὺς ἀναξίους ποιήσητε τοῦ ἐπιτελεῖν ἅγια μυστήρια. Σύγγνωτε δέ μοι. Πρῶτον μὲν ὡς ἀπιστήσας, εἶτα δὲ ὡς πεισθεῖς ἀπειλῶ. Εἴ τις μετὰ ταύτην μου τὴν ἐπιστολὴν πράξειέ τι τοιοῦτον, τῶν μὲν ἐνταῦθα θυσιαστηρίων ἀναχωρήσει, ζητήσει δὲ ἔνθα τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν ἀγοράζων μεταπωλεῖν δύναται. Ἡμεῖς γὰρ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ ταύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν. Ἐν δὲ προσθεῖς παύσομαι. Διὰ φιλαργυρίαν γίνεται ταῦτα. Ἡ δὲ φιλαργυρία καὶ ὄλιζα πάντων τῶν κακῶν ἔστι καὶ ὀνομάζεται εἰδωλολατρεία. Μὴ οὖν τοῦ Χριστοῦ προτιμήσητε τὰ εἰδῶλα διὰ μικρὸν ἀργύριον, μηδὲ πάλιν τὸν Ἰούδαν μιμήσησθε, λήμματι προδιδόντες δεύτερον τὸν ἅπαξ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντα. Ἐπεὶ καὶ τὰ χωρία καὶ αἱ χεῖρες τῶν τοὺς καρποὺς τούτους δεχομένων Ἀκελδαμὰ κληθήσονται.

χάριν τοῦ Θεοῦ παρὰ ὁ πωλῶν αὐτήν. Ἔγινε δὲ πώλησις, καὶ ἔὰν ἐσὺ πωλῆς αὐτὸ ποῦ ἔλαβες δωρεάν, θά θεωρηθῆς ὡσάν πωλημένος εἰς τὸν Σατανᾶν καὶ θά σοῦ ἀφαιρεθῆ τὸ χάρισμα. Εἰσάγεις δηλαδὴ κατηλείαν εἰς τὰ πνευματικά καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπου ἔχομεν λάβει ὡς ἀπόθεμα τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ συμβαίνουν. Θέλω δὲ νὰ εἶπω ποῖον εἶναι τὸ τέχνασμα τῶν. Νομίζουν ὅτι δὲν ἀμαρτάνουν, ὅταν δὲν τὰ λαμβάνουν ἀπὸ πρὶν ἀλλὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν. Ὅμως ἡ λῆψις εἶναι λῆψις ὅποτεδῆποτε καὶ ἂν πραγματοποιηθῆ.

2. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ ἐγκαταλείψετε αὐτὸ τὸ ἔσοδον, μᾶλλον αὐτήν τὴν προσαγωγήν εἰς τὴν γέενναν, καὶ μὴ κάμετε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀναξίους νὰ τελῆτε τὰ ἅγια μυστήρια, μολύνοντες τὰς χεῖρας μὲ τοιαύτας ἀποδοχάς. Καὶ νὰ μὲ συγχωρήσετε. Πρῶτον μὲν δὲν εἶχα πιστεύσει τὸ ἄκουσμα, ἔπειτα δὲ τὸ ἐπίστευσα, καὶ σᾶς ἀπειλῶ. Ἐὰν κανεῖς μετὰ τὴν ἐπιστολήν μου αὐτήν κάμη κάτι τέτοιον, ἀπὸ τὰ ἐδῶ μὲν θυσιαστήρια θ' ἀναχωρήσει, ἄς ζητήσῃ δὲ ποῦ ἡμπορεῖ ν' ἀγοράζῃ καὶ νὰ μεταπωλῆ τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ. Ἡμεῖς καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχομεν τοιαύτην συνθήειαν. Ἀφοῦ δὲ προσθέσω ἓνα ἀκόμη, θά σταματήσω. Αὐτὰ γίνονται ἀπὸ φιλαργυρίαν. Ἡ δὲ φιλαργυρία καὶ ρίζα ὄλων τῶν κακῶν εἶναι καὶ ὀνομάζεται εἰδωλοατρία². Μὴ λοιπὸν δι' ὀλίγον ἀργύριον προτιμήσετε ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ εἰδωλα καὶ μὴ μιμηθῆτε ἐπίσης τὸν Ἰούδαν, προδίδοντες διὰ δευτέραν φοράν τὸν ἅπαξ σταυρωθέντα ὑπὲρ ἡμῶν, διότι καὶ αἱ τοποθεσίαι καὶ αἱ χεῖρες τῶν δεχομένων τοὺς καρπούς τούτους θά ὀνομασθοῦν Ἀκελδαμά³.

3. Ἀκελδαμά σημαίνει χωρίον αἵματος. Οὕτως ὀνομάσθη ὁ ἀγρὸς τὸν ὅποιον ἠγόρασεν ὁ Ἰούδας μὲ τὰ τριάκοντα ἀργύρια. Πράξ. 1, 19.

290. ΝΕΚΤΑΡΙΩ

Πολλὰ ἀγαθὰ γένοιτο τοῖς κινουῦσι τὴν τιμιότητά σου πρὸς τὴν συνεχῆ ὁμιλίαν ἡμῶν διὰ τοῦ γράμματος. Μὴ γὰρ οἶου σννηθείας ἔνεκεν λέγεσθαι παρ' ἡμῶν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ ἐκ διαθέσεως ἀληθινῆς πλείστου ἀξίαν τίθεσθαι ἡμᾶς τὴν φωνήν σου. Τί γὰρ ἂν ἐμοὶ Νεκταρίου γένοιτο τιμιώτερον, τοῦ ἐκ παιδὸς μὲν ἀπὸ τῶν καλλίστων ἡμῖν γνωρισθέντος, νῦν δὲ ἐκ παντοίας ἀρετῆς εἰς τοσοῦτο περιφανείας ἀναδραμόντος; Ὡστε μοι φίλων ἀπάντων φίλτατος ὁ σὰ μοι γράμματα διαφέρων. Περὶ μέντοι τῆς τῶν προστησομένων τῆς συμμορίας ἐκλογῆς, εἰ μὲν ἀνθρώποις χαριζόμενος ἢ ἰκεσίαις ἐνδιδοὺς ἢ φόβῳ εἰκὼν ποιῶ τι, μήτε ταυτὶ ποιήσαιμι. Οὐ γὰρ οἰκονόμος, ἀλλὰ κάπηλος ἔσομαι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρωπίνας φιλίας διαμειβόμενος. Εἰ δὲ αἱ μὲν διδόμεναι ψῆφοι παρὰ ἀνθρώπων δίδονται ἐκ τῆς ἔξωθεν ἐπιφανείας μαρτυρεῖν ἐχόντων ἅπερ ἂν μαρτυρῶσιν, αἱ δὲ κρίσεις τῶν ἐπιτηδειοτέρων τῷ εἰδότε τὰ ἀπόρρητα τῶν καρδιῶν παρὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως ἐπιτρέπονται, τάχα τῷ παντὶ βέλτιον, καταθέμενον τὴν μαρτυρίαν σπουδῆς μὲν καὶ διαστάσεως πάσης ὡς ὑπὲρ οἰκειῶν τῶν μαρτυρηθέντων ἀφίστασθαι, προσεύχεσθαι δὲ τῷ Θεῷ μὴ λαθεῖν τὸ συμφέρον. Οὕτω γὰρ οὐκέτι ἀνθρωπον τῆς ἐφ' ἐκάτερα ἐκβάσεως αἰτιασόμεθα, ἀλλὰ τῷ Θεῷ τὴν χάριν τῶν

Ἐπιστολὴ 290. Ἐγρᾶφῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου. Ὁ Νεκτᾶριος οὗτος ἴσως πρέπει νὰ ταυτιστῆ μὲ τὸν ἀναφερόμενον εἰς τὰς ἐπιστολάς 5 καὶ 6 Β' τ., ἦτοι τὸν μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως (381 - 397). Συνιστοῦσεν εἰς τὸν Βασιλεῖον κάποιον πρόσωπον διὰ τὴν θέσιν χωρεπισκόπου, ἀλλ' αὐτὸς τονίζει ὅτι ἡ τελικὴ ἐκλογή πρέπει ν' ἀνατίθεται εἰς τὸν Θεόν, νὰ ζητῆται δηλαδὴ διὰ προσευχῆς ἢ φώτισις παρὰ τοῦ Θεοῦ.

244

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 290
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΕΚΤΑΡΙΟΝ

Εἴθε νά χορηγηθοῦν πολλά ἀγαθὰ εἰς τοὺς παρακινουῦντας τὴν τιμιότητά σου διὰ τὴν συνεχῆ ἐπικοινωνίαν ἡμῶν μέσῳ τῆς ἀλληλογραφίας. Μὴ νομίσης δὲ ὅτι αὐτὰ λέγομεν ἀπὸ συνήθειαν, ἀλλ' ἀπὸ εἰλικρινῆ διάθεσιν νά ἀποδίδωμεν μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν φωνήν σου. Τί θά ἤμποροῦσε νά εἶναι δι' ἐμέ πολυτιμότερον ἀπὸ τὸν Νεκτάριον, ὁ ὅποιος ἐγνωρίσθη ἀπὸ ἡμᾶς διὰ τὰ κάλλιστα προσόντα του ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, τώρα δὲ μετὰ τὴν παντοειδῆ ἀρετὴν του ἀνῆλθεν εἰς τόσον ὕψος λαμπρότητος; Ὡστε ὁ καλύτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς φίλους εἶναι δι' ἐμέ ἐκεῖνος πού μοῦ μεταφέρει γράμματά σου.

Ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν ὅμως διὰ τὴν ἀνάδειξιν προϊσταμένου τῆς περιοχῆς ἐκείνης, ἐὰν πρόκηται νά κάμω κάτι χαριζόμενος εἰς ἀνθρώπους ἢ ἐνδίδων εἰς ἰκεσίας ἢ ὑποχωρῶν ἀπὸ φόβον, εἴθε νά μὴ τὸ κάμω αὐτό ποτέ. Διότι τότε δὲν θά εἶμαι οἰκονόμος ἀλλὰ κάπηλος, ἀνταλλάσσω τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ μετὰ ἀνθρωπίνας φιλίας. Ἐάν δὲ αἱ μὲν διδόμεναι ψῆφοι δίδονται ἀπὸ ἀνθρώπους πού ἔχουν νά μαρτυρήσουν ὅ,τι ἤμποροῦν νά μαρτυρήσουν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, αἱ δὲ ἐκλογαὶ τῶν καταλληλοτέρων ἀνατίθενται ἀπὸ τὴν ταπεινότητά μας εἰς τὸν γνώστην τῶν ἀπορρήτων τῶν καρδιῶν, ἴσως εἶναι προτιμότερον διὰ τὸν καθένα, ἀφοῦ καταθέσῃ τὴν μαρτυρίαν του, νά ἀπέχη μὲν κάθε φιλονικίας καὶ ἔριδος ὡσάν νά ἦσαν συγγενεῖς του οἱ μαρτυρούμενοι, νά προσεύχεται δὲ εἰς τὸν Θεόν νά μὴ μᾶς διαφύγη τὸ συμφέρον¹. Οὕτω δὲ δὲν θά κατηγορήσωμεν κανένα ἀνθρώπον διὰ τὸ ὅποιονδήποτε ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ θά ἀποδίδωμεν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Θεόν διὰ

1. Τὴν τελικὴν ἐκλογὴν θά ἔκαμεν ὁ Βασίλειος διὰ φωτίσεως τοῦ πνεύματός του ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

γινομένων εισόμεθα. Καίτοι εἰ κατὰ ἄνθρωπον γίνεται ταῦτα, οὐδὲ γίνεται, ἀλλὰ μίμησις μὲν ἐστὶ τῆς ἀληθείας, αὐτῆς δὲ τῆς ἀληθείας ἀμπλήθεις ἀπολείπεται. Σκέψαι δὲ ὅτι οὐδὲ μικρός τις παραπέπηγε κίνδυνος τῷ ἐκ παντὸς τρόπου τὸ ἑαυτοῦ κρατῆσαι φιλονικεῖν μὴ ποτε τῶν ἁμαρτανομένων ἐφ' ἑαυτοὺς ἐλκῶσωμεν τὴν μερίδα. Πολλὰ γάρ ἂν ἁμαρτηθεῖη καὶ παρὰ τῶν οὐκ ἂν προσδοκηθέντων ποτὲ διὰ τὸ εὐκόλον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Εἶτα ἰδία μὲν τοῖς φίλοις συμβουλευσάντες πολλάκις τὰ κράτιστα, καὶ ἂν ἀπίθανοι δόξωμεν τοῖς βουλευομένοις, οὐ χαλεπαίνομεν ἐν οἷς δὲ οὐ βουλή ἀνθρώπων, ἀλλὰ κρίσις ἐστὶ Θεοῦ, μὴ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων προτιμηθέντες δυσχερανοῦμεν; Εἰ μὲν οὖν παρὰ ἀνθρώπων δίδεται, τί χρὴ παρ' ἡμῶν αἰτεῖν, ἀλλ' οὐχὶ αὐτὸν παρ' ἑαυτοῦ λαμβάνειν; Εἰ δὲ παρὰ Κυρίου, εὐχεσθαι προσήκεν, ἀλλ' οὐχὶ ἀγανακτεῖν, καὶ ἐν τῇ εὐχῇ μὴ τὸ ἴδιον θέλημα αἰτεῖν, ἀλλ' ἐπιτρέπειν τῷ οἰκονομοῦντι τὸ συμφέρον Θεῷ. Ὁ δὲ Θεὸς ὁ ἅγιος ἀπαγάγοι πᾶσαν πείραν λυπηρῶν πραγμάτων ἀπὸ τοῦ οἴκου ὑμῶν, καὶ αὐτῷ τε σοὶ καὶ πᾶσι τοῖς προσήκουσί σοι ἄνοσον καὶ ἀβλαβῆ ἐν πάσῃ εὐθηνίᾳ τὸν βίον ἐπιμετροῦσιν.

245

282. ΠΡΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ

Μὴ καλούμενος ἐγκαλεῖς καὶ καλούμενος οὐχ ὑπακούεις. Ἐκ δὲ τῶν δευτέρων δῆλος εἶ καὶ τῇ προτέρᾳ σκῆψει μάτην χρησάμενος. Οὐ γὰρ ἂν ἦκες, ἐκ τῶν εἰκότων, οὐδὲ τότε κληθεῖς. Ἐπά-

Ἐπιστολή 282. Ἐγράφη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου. Ὑπηρεσιακή.

τὰ γινόμενα. Ἐὰν ἀντιθέτως αὐτὰ γίνωνται κατ' ἀνθρωπίνην γνώμην, δὲν γίνονται κἄν, ἀλλὰ ἀποτελοῦν μίμησιν τῆς ἀληθείας, τῆς δὲ ἀληθείας τῆς ἰδίας ἀπέχουν ὑπερβολικά.

Σκέψου δὲ ὅτι μὲ τὸ νὰ προσπαθῶμεν μὲ κάθε τρόπον νὰ ἐπιβάλωμεν τὴν ἄποψίν μας δὲν παραστέκει μικρὸς κίνδυνος μὴ τυχὸν κάποτε ἐλκύνωμεν πλησίον μας τὴν μερίδα τῆς ἀμαρτίας. Διότι λόγῳ τῆς εὐκολίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν πολλαὶ ἀμαρτίαι, ἀκόμη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν θὰ τὸ ἐπερίμενε κανεὶς ποτέ. Ἐπειτα, ἐὰν δι' ἰδιωτικὰ θέματα πολλάκις συνεβουλευσαμεν τοὺς φίλους τὰ κράτιστα, καὶ ἂν φανῶμεν ἀπὸ τοὺς ζητοῦντας συμβουλήν ὅτι δὲν εἴμεθα πειστικοί, δὲν δυσαρεστούμεθα· εἰς θέματα δέ, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει θέσιν βουλή ἀνθρώπων ἀλλὰ ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲν προτιμηθῶμεν τῶν κρίσεων τοῦ Θεοῦ, θὰ δυσανασχετήσωμεν; Ἐὰν τὸ ἀξίωμα δίδεται ἀπὸ ἀνθρώπους, διατί τὸ ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ δὲν τὸ λαμβάνει μόνος του; Ἐὰν δὲ χορηγῆται ἀπὸ τὸν Κύριον, ἀρμόζει νὰ προσεύχεται καὶ νὰ μὴ ἀγανακτῆ, καὶ εἰς τὴν προσευχὴν νὰ μὴ ζητῆ τὸ ἰδικὸν του θέλημα, ἀλλὰ νὰ ἀναθέτῃ τὴν κρίσιν εἰς τὸν Θεὸν ποὺ ρυθμίζει τὸ συμφέρον.

Εἴθε ὁ ἅγιος Θεὸς νὰ ἀπομακρύνῃ κάθε πείραν λυπηρῶν πραγμάτων ἀπὸ τὸν οἶκόν σου καὶ νὰ χαρίσῃ καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς σου βίον ἄνοσον καὶ ἀβλαβῆ εἰς κάθε εὐημερίαν.

245

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 282
ΠΡΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ

Ὅταν δὲν προσκαλῆσαι, παραπονεῖσαι, καὶ ὅταν προσκαλῆσαι, δὲν ὑπακούεις. Ἀπὸ τὴν στάσιν σου δὲ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν φανερώνεις ὅτι ἐπίσης κατὰ τὴν πρώτην ἐχρησιμοποίησες ματαίαν δικαιολογίαν. Τὸ πιθανώτερον εἶναι

κουσον οὖν καλοῦσι νῦν καὶ μὴ γένη πάλιν ἀγνώμων εἰδὼς ὡς ἐγκλήματι προστιθέμενον ἔγκλημα βεβαιοῖ καὶ πιστοτέραν ἐργάζεται τοῦ προτέρου τὴν κατηγορίαν τὸ δεύτερον. Ἄει δέ σε καὶ ἡμῶν ἀνέχεσθαι παρακαλῶ· εἰ δὲ ἡμῶν οὐκ ἀνέχη, ἀλλ' οὐ τῶν μαρτύρων ἀμελήσαι δίκαιον, ὧν ταῖς μνείαις κοινωνήσων καλῆ. Δὸς οὖν πρῶτον μὲν ἀμφοτέροις, εἰ δὲ τοῦτό σοι μὴ δοκεῖ, τοῖς γοῦν τιμιωτέροις τὴν χάριν.

246

295. ΜΟΝΑΖΟΥΣΙ

Ἦγοῦμαι μὲν μηδεμιᾶς ἐτέρας ὑμᾶς τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι παρακλήσεως δεῖσθαι μετὰ τοὺς λόγους οὗς δι' ἡμῶν αὐτῶν ἐποιήσαμεθα πρὸς ὑμᾶς παρακαλοῦντες ὑμᾶς πάντας τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζωὴν καταδέξασθαι εἰς μίμημα τῆς ἀποστολικῆς πολιτείας, ὃ καὶ ἐδέξασθε ὡς ἀγαθὸν δίδαγμα καὶ ἠδ'χαριστήσατε δι' αὐτὸ τῷ Κυρίῳ. Ἐπεὶ οὖν οὐχὶ ῥήματα ἦν τὰ παρ' ἡμῶν λαληθέντα, ἀλλὰ διδάγματα εἰς ἔργον προελθεῖν ὀφείλοντα ἐπὶ ὠφελείᾳ μὲν ὑμῶν τῶν ἀνεχομένων, ἐπ' ἀναπαύσει δὲ ἡμετέρα τῶν ὑποθεμένων τὴν γνώμην, εἰς δόξαν δὲ καὶ ἔπαινον τοῦ Χριστοῦ οὐ τὸ ὄνομα ἐπικέκληται ἐφ' ἡμᾶς, τούτου χάριν ἀπέστειλα τὸν ποθεινότατον ἡμῶν ἀδελφόν, ἵνα καὶ τὸ πρόθυμον γνωρίσῃ καὶ τὸ νωθρὸν διεγείρῃ καὶ τὸ ἀντιτεῖνον φανερὸν ἡμῖν καταστήσῃ. Πολλὴ γὰρ ἡ

1. Εἰς τοὺς μάρτυρας. Πρόκειται περὶ προσκλήσεως εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ μάρτυρος Εὐψυχίου καὶ τῆς συνοδείας του.

ὅτι δὲν θὰ ἦρχεσο, οὔτε τότε ἂν εἶχες προσκληθῆ. Λοιπὸν ὑπάκουσέ μας ποὺ σὲ καλοῦμεν τώρα καὶ μὴ γίνεσαι πάλιν ἄφρων, γνωρίζων ὅτι ἡ προσθήκη μιᾶς καταγγελίας ἐπιβεβαιώνει προηγουμένην καταγγελίαν καὶ ἡ δευτέρα καθιστᾷ περισσότερον πιστευτὴν τὴν προηγουμένην.

Σὲ παρακαλῶ δὲ νὰ ἀνέχεσαι καὶ ἡμᾶς· ἐὰν δὲ δὲν ἀνέχεσαι ἡμᾶς, τοῦλάχιστον εἶναι ἄδικον νὰ περιφρονῆς τοὺς μάρτυρας, εἰς τὴν μνήμην τῶν ὁποίων καλεῖσαι νὰ συμμετάσχης. Κάμε λοιπὸν τὴν χάριν καὶ εἰς τοὺς δύο μας, ἐὰν ὁμως δὲν συμφωνῆς, κάμε τὴν χάριν εἰς τοὺς τιμιωτέρους¹.

246

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 295
ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΥΣ

Νομίζω ὅτι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δὲν χρειάζεσθε καμμίαν ἄλλην παραίνεσιν, ἔπειτα ἀπὸ τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους προσωπικῶς ἀπηυθύνσαμεν πρὸς σᾶς, παρακαλοῦντες ὅλους σας νὰ δεχθῆτε τὴν κοινοτικὴν ζωὴν ὡς μίμημα τῆς ἀποστολικῆς διαγωγῆς. Ἐδέχθητε δὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὡς ἀγαθὸν διδάγμα καὶ ἠὺχαριστήσατε δι' αὐτοὺς τὸν Κύριον. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ λεχθέντα ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἦσαν λόγια, ἀλλὰ διδάγματα ὀφείλοντα νὰ μετουσιωθοῦν εἰς ἔργον πρὸς ὠφέλειαν ἰδικὴν σας ποὺ τὰ ἐδέχθητε, πρὸς ἀνάπαυσιν ἰδικὴν μας ποὺ τὰ διευπλώσαμεν, πρὸς δόξαν δὲ καὶ ἔπαινον τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἔχει ἐπικληθῆ εἰς ἡμᾶς, διὰ τοῦτο ἀπέστειλα τὸν ἀγαπητότατον ἀδελφόν μας, διὰ νὰ γνωρίσῃ καὶ τὴν προθυμίαν σας, νὰ διεγείρῃ τὴν νωθρότητά σας καὶ νὰ μᾶς γνωστοποιήσῃ τὴν τυχὸν ἀντίδρασιν.

Πολλὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμία καὶ νὰ σᾶς ἴδωμεν συνηθροισμέ-

¹Ἐπιστολὴ 295. Ἐγράφη ἴσως τὸ 370 ἢ ὀλίγον προηγουμένως, ἀπευθύνεται δὲ πρὸς τὴν εἰς τὸν Πόντον μοναχικὴν κοινότητα τοῦ Βασιλείου.

ἐπιθυμία καὶ ἰδεῖν ὑμᾶς συνηγμένους καὶ ἀκοῦσαι περὶ ὑμῶν ὅτι οὐχὶ τὸν ἀμάρτυρον ἀγαπᾶτε βίον, ἀλλὰ μᾶλλον καταδέχεσθε πάντες καὶ φύλακες τῶν ἀλλήλων ἀκριβείας εἶναι καὶ μάρτυρες τῶν κατορθουμένων. Οὕτω γὰρ ἕκαστος καὶ τὸν ἐφ' ἑαυτῷ μισθὸν τέλειον ἀπολήφεται καὶ τὸν ἐπὶ τῇ τοῦ ἀδελφοῦ προκοπῇ, ὃν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ παρέχεσθαι ὑμᾶς ἀλλήλοις προσήκει ἐκ τῆς συνεχοῦς ὁμιλίας καὶ παρακλήσεως. Ἐπὶ πᾶσι δὲ παρακαλοῦμεν μεμνησθαι ὑμᾶς τῆς τῶν πατέρων πίστεως καὶ μὴ σαλεύεσθαι ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ὑμετέρῃ ἡσυχίᾳ περιφέρειν ὑμᾶς ἐπιχειρούντων, εἰδότας ὅτι οὔτε πολιτείας ἀκρίβεια καθ' ἑαυτὴν μὴ διὰ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως πεφωτισμένη ὠφέλιμος, οὔτε ὀρθῇ ὁμολογία ἀγαθῶν ἔργων ἀμοιβὸς οὐσα παραστήσῃ ἡμᾶς δυνήσεται τῷ Κυρίῳ, ἀλλὰ δεῖ ἀμφοτέρωθεν συνεῖναι, ἵνα ἄριστος ἦ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος καὶ μὴ κατὰ τὸ ἐλλεῖπον χωλεύῃ ἡμῶν ἢ ζωῇ. Πίστις γάρ ἐστιν ἡ σώζουσα ἡμᾶς, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος, «δι' ἀγάπης ἐνεργοῦμένη».

247

289. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΚΑΤΑΠΟΝΟΥΜΕΝΗΣ

Ἐγὼ ἴσον ἀμάρτημα κρίνας καὶ ἀνεπιτιμίτους εἶναι τοὺς ἁμαρτάνοντας καὶ ὑπερβαίνειν τὸ μέτρον τὴν τιμωρίαν, τὴν ἐμοὶ ἐπιβάλλουσαν ἐπέθηκα δίκην τῷδε, ἐξορίσας αὐτὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, καὶ τοῖς ἡδικημένοις παρήνεσα μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικεῖν, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ τὴν ἀνταπόδοσιν ἐπιτρέψαι. Ὡστε εἶ

1. Γαλ. 5, 6.

Ἐπιστολὴ 289. Ἐγράφη κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου, ἴσως πρὸς χωρεπίσκοπον. Μία παρθένος ζῶσα εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ὡς μοναχῆ, ἐδέχθη ἀπρόβλεπτον ἐπίσκεψιν ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τότε ἤρ-

νους καὶ νὰ ἀκούσωμεν διὰ σᾶς ὅτι δὲν ἀγαπᾶτε τὸν χωρὶς μαρτυρίαν βίον, ἀλλὰ μᾶλλον καταδέχεσθε ὅλοι νὰ εἴσθε φύλακες ἀμοιβαῖοι τῆς ἐπαγρυπνήσεώς σας καὶ μάρτυρες τῶν κατορθωμάτων σας. Οὕτως ἄλλωστε ὁ καθένας σας θὰ λάβῃ πλήρη καὶ τὸν διὰ λογαριασμόν του μισθὸν καὶ τὸν διὰ τὴν προκοπὴν τοῦ ἀδελφοῦ, τὸν ὁποῖον ἀρμόζει νὰ προσφέρετε εἰς ἀλλήλους διὰ τῆς συνεχοῦς συναναστροφῆς καὶ ἐνθαρρύνσεως.

Ἐπερὶ τῶν ὄλων δὲ παρακαλοῦμεν νὰ ἐνθυμῆσθε τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ νὰ μὴ σαλεύεσθε ὑπὸ τῶν ἐπιχειρούντων νὰ σᾶς περιφέρουν διαταράσσοντες τὴν ἡσυχίαν σας, γνωρίζοντες ὅτι οὔτε ἀκρίβεια διαγωγῆς εἶναι καθ' ἑαυτὴν ὠφέλιμος ἐὰν δὲν φωτίζεται διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως οὔτε ὀρθὴ ὁμολογία δύναται νὰ μᾶς φέρῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐὰν εἶναι ἀμοιρος ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ πρέπει νὰ συνυπάρχουν καὶ τὰ δύο, διὰ νὰ εἶναι ὠλοκληρωμένος ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ χωλαίνῃ ἡ ζωὴ μας. Διότι κατὰ τὸν ἀπόστολον ἡ πίστις μᾶς σώζει «ἐνεργουμένη διὰ τῆς ἀγάπης»¹.

247

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 289

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΤΑΛΑΙΠΩΡΟΥΜΕΝΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

Ἐπειδὴ θεωρῶ ἐξ ἴσου ἐσφαλμένον τὸ ν' ἀφήνωμεν ἀνεπιτιμήτους τοὺς ἀμαρτάνοντας καὶ τὸ νὰ ὑπερβάλλωμεν τὸ μέτρον τῆς τιμωρίας, ἐπέβαλα εἰς τοῦτον ἐδῶ τὸν ἄνθρωπον ποινὴν τῆς ἀρμοδιότητός μου, ἐξορίσας αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, καὶ παρήνεσα τοὺς ἀδικουμένους νὰ μὴ λαμβάνουν αὐτοεκδίκησιν, ἀλλὰ νὰ ἀφήνουν εἰς τὸν Κύριον τὴν ἀνταπόδοσιν¹. Ὡστε, ἐὰν αἱ παραινέσεις μας ἐπρόκειτο

χισε νὰ τὴν συκοφαντῇ δημοσίᾳ. Ὁ Βασίλειος παρεμβᾶς τὸν ἀπέκοψεν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ δικαστήρια ἐπελήφθησαν τῆς ὑποθέσεως.

1. Βλ. Ρωμ. 12, 19.

τι ὄφελος ἐμῶν παραγγελμάτων, τότε ἂν ἠκούσθην πολλῶ ἀξιόπιστότερον κεχρημένος τῷ λόγῳ ὅσον ἂν δυνηθείη δυσωπῆσαι τὰ γραμματα. Ἐπεὶ δὲ ἤκουσα ῥημάτων πολλήν ἐχόντων βαρύτητα, καὶ τότε ἠσύχασα καὶ νῦν οὐκ οἶμαι πρέπον εἶναι μοι περὶ τῶν αὐτῶν διαλέγεσθαι. «Ἐγὼ γάρ, φησὶν, ἀνδρὸς ὑπερεΐδον καὶ παιδοποιίας καὶ βίου, ἵνα ἐνὸς τούτου τύχοιμι, τῆς παρὰ Θεοῦ εὐδοκιμήσεως, καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦ βελτιονος ἀξιοῦσθαι λόγον. Ἐπεὶ δὲ ἄνθρωπος ἐκ παιδὸς ταῖς οἰκοφθορίαις ἐντεθραμμένος εἰσβιασάμενός ποτε τῇ συνήθει ἐαυτοῦ ἀναιδεία ἐνέπεσεν ἡμῶν τῷ οἴκῳ, καὶ μέχρι ψιλῆς συντυχίας ἐγένετο γνώριμος ἡμῖν καὶ ἀγνοία τῶν κατ' αὐτὸν καὶ αἰδοῖ τινι ἀπαιδευτῷ προφανῶς αὐτὸν αἰσχυνομένη ἐλάσαι, εἰς τοσοῦτον ἐξῆλθεν ἀσεβείας καὶ ὕβρεως ὥστε ἐμπλῆσαι μὲν τὴν πόλιν πᾶσαν τῶν κατ' ἐμοῦ βλασφημιῶν, προγοράματι δὲ δημοσίῳ στηλιτεῦσαι ἐκτεθέντι ἐπὶ τῶν προθύρων τῆς ἐκκλησίας. Ἐφ' οἷς καὶ τυχὼν τινος παρὰ τῶν νόμων ἀγανακτήσεως πάλιν ἐπανελθὼν ἀνενεώσατο τὰς αὐτοῦ βλασφημίας. Πάλιν τῶν ἐμῶν λοιδοριῶν πλήρης ἡ ἀγορά, τὰ γυμνάσια, τὰ θέατρα, αἱ οἰκίαι τῶν δι' ὁμοιότητα τοῦ βίου δεχομένων αὐτόν. Καὶ μηδὲ ἐπὶ τοῖς βελτίοσι γνωρίζεσθαι ἐν οἷς εὐπρεπῆς ἦν, ὑπῆρξέ μοι ἐκ τῶν αἰσχίστων, διὰ τὸ παρὰ πᾶσι τῇ ἀκολάστῳ γνώμῃ γενέσθαι περιφανῆ. Ἐπὶ τούτοις, φησὶν, οἱ μὲν ἡδονται ταῖς βλασφημίαις διὰ τὸ φύσει χαίρειν ταῖς λοιδορίαις τοὺς ἀνθρώπους· οἱ δὲ ἄχθεσθαι μὲν λέγουσιν, οὐ συναλγοῦσι δέ· ἄλλοι πείθονται ἀληθεῖς εἶναι τὰς λοιδορίας· ἄλλοι ἀμφίβολοί εἰσι τῷ πλήθει τῶν ὄρκων αὐτοῦ προσέχοντες. Ὁ δὲ συναλγῶν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ὄντως νῦν τῆς ἐρημίας ἦσθην καὶ ἐμαυτὴν ὀδύρομαι, οὐκ ἄ-

νά ἀποβοῦν ὠφέλιμοι, θὰ εἰσηκουόμην τότε πού ἐχρησιμοποιοῦσα τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος εἶναι πολὺ πειστικώτερος ἀπὸ ὅσον ἡμποροῦν νὰ συγκινήσουν τὰ γράμματα.

Ὅταν ὅμως ἤκουσα λόγους πού εἶχαν πολλήν βαρύτητα, καὶ τότε ἐσιώπησα καὶ τώρα νομίζω ὅτι δὲν εἶναι πρέπον νὰ συζητήσω τὸ ἴδιον θέμα. Ἡ γυναῖκα αὐτὴ πράγματι λέγει: «Ἐγὼ περιεφρόνησα ἄνδρα καὶ παιδοποιίαν καὶ κόσμον, διὰ νὰ ἐπιτύχω τοῦτο τὸ ἓνα πρᾶγμα, τὴν πλησίον τοῦ Θεοῦ εὐδοκίμησιν, καὶ ν' ἀξιωθῶ τῆς καλῆς ὑπολήψεως πλησίον τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, μαθημένος ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν εἰς τὴν διαφθορὰν οἴκων, εἰσέβαλε κάποτε εἰς τὸν οἶκόν μας βιαίως κατὰ τὴν συνηθισμένην ἀναίδειάν του, ἐγὼ, ἐπειδὴ εἶχα ἀπλήν γνωριμίαν μαζί του καὶ δὲν ἐγνώριζα τὸν χαρακτῆρά του καὶ ἐξ αἰτίας μιᾶς ἀφελοῦς ἐντροπαλότητος ἐδίστασα νὰ τὸν ἐκδιώξω ἀνοικτὰ. Αὐτὸς δὲ εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἀσεβείας καὶ ὕβρεως ἔφθασεν, ὥστε νὰ γεμίση ὀλόκληρον τὴν πόλιν μὲ συκοφαντίας ἐναντίον μου καὶ νὰ μὲ στηλιτεύση μὲ δημοσίαν πινακίδα ἀνηρτημένην εἰς τὰς ἐξωτερικὰς θύρας τῆς ἐκκλησίας. Μολονότι δὲ διὰ τὴν πρᾶξίν του αὐτὴν ἐδέχθη κάποιαν νόμιμον κύρωσιν, ἐπιστρέψας ἀνενέωσε πάλιν τὰς συκοφαντίας του. Πάλιν ἐγέμισαν μὲ λοιδορίας εἰς βᾶρος μου ἡ ἀγορὰ, τὰ γυμναστήρια, τὰ θέατρα, αἱ οἰκίαι ἐκείνων οἱ ὁποῖοι λόγῳ ὁμοιότητος διαγωγῆς τὸν δέχονται. Καὶ λόγῳ τῆς αἰσχρᾶς συμπεριφορᾶς του δὲν μοῦ ἦτο δυνατόν νὰ γίνω γνωστὴ διὰ τὰ καλύτερα προσόντα μὲ τὰ ὁποῖα ἤμην διαπρεπῆς, διότι εἶχα γίνει πλέον διάσημη εἰς ὅλους διὰ τῆς ἀκολάστου δυσφημῆσεως».

«Ἦπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας», λέγει, «ἄλλοι μὲν εὐχαριστοῦνται διὰ τὰς συκοφαντίας διότι οἱ ἄνθρωποι ἐκ φύσεως χαίρουν διὰ τὰς λοιδορίας· ἄλλοι δὲ λέγουν ὅτι στενοχωροῦνται, ἀλλὰ δὲν συμπονοῦν· ἄλλοι πείθονται ὅτι αἱ συκοφαντίαι εἶναι ἀληθεῖς· ἄλλοι προσέχοντες τὸ πλῆθος τῶν ὄρκων του εἶναι εἰς ἀμφιβολίαν. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἄνθρωπος νὰ μὲ συμπονή, ἀλλὰ πράγματι τώρα ἠσθάνθην τὴν ἐρημίαν καὶ θρηνῶ τὸν ἑαυτὸν

δελφόν, οὐ φίλον, οὐ συγγενῆ, οὐ δοῦλον, οὐκ ἐλεύθερον, οὐδένα ἀνθρώπων τὸ παράπαν ἔχουσα συναλγοῦντα, καί, ὡς ἔοικε, μόνην ἑαυτὴν ἑλεεινότεραν τῆς πόλεως εὐρίσκω, ἐν ἣ τισαύτη σπάνις μισοπονήρων ἐστίν, οἱ τὴν εἰς ἀλλήλους γινομένην παροιμίαν οὐκ οἴονται βαδίζουσαν ἐν κύκλῳ καὶ αὐτοὺς ποτε καταλήψεσθαι». Ταῦτα καὶ πολλῶ ἔτι πληκτικώτερα μετὰ ἀμυθῆτων δακρύων πρὸς ἐμὲ διεξελθοῦσα ἀπῆλθεν οὐδὲ ἐμὲ τῶν μέμψεων ἐλεύθερον ἀφεῖσα, ὅτι δέον πατρικῶς αὐτῇ συναλγεῖν ἐναδιαφορῶ κακῶ τοσούτῳ καὶ φιλοσοφῶ ἐν ἀλλοτρίοις παθήμασιν. «Οὐ γὰρ χρημάτων ἄφεισιν κελεύεις ὑπεριδεῖν οὐδὲ τοὺς εἰς τὸ σῶμα πόνους συνενεγκεῖν, ἀλλ' εἰς αὐτὴν ζημιωθῆναι τὴν ὑπόληψιν ἧς ἡ βλάβη κοινὴ ζημία τοῦ κλήρου γίνεται». Ἐπὶ τούτοις τοῖς ῥήμασι τίνα με βούλει νῦν πρὸς αὐτὴν εἰπεῖν, αὐτὸς δοκίμασον, ὧ θανμάσιε, ἔχοντα τοιαύτην κρίσιν παρ' ἑαυτῶ μὴ παραδιδόναι ταῖς ἀρχαῖς τοὺς κακούργους, μὴ μέντοι μηδὲ ἐξαιρεῖσθαι παραδοθέντας, οἷς πάλαι προείρηται παρὰ τοῦ ἀποστόλου φοβεῖσθαι τὸν ἄρχοντα τῷ πονηρῶ ἔργῳ. «Οὐ γὰρ εἰκῆ, φησί, τὴν μάχαιραν φορεῖ». Ὡσπερ οὖν τὸ παραδοῦναι οὐ φιλόανθρωπον, οὕτω καὶ τὸ ἐξαιρεῖσθαι τρέφοντός ἐστι τὴν παροιμίαν. Ἴσως δ' ἂν γένοιτό τις ὑπέροψις τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς ἡμῶν αὐτῶν παρουσίας, καὶ τότε δείξομεν ὅτι οὐδὲν ἡμῶν ὄφελος ἐκ τοῦ μὴ εἶναι τοὺς πειθομένους.

2. Ὡς μοναχὴ ἢ γυναῖκα ἔθεωρεῖτο μέλος τοῦ κλήρου.

3. Ρωμ. 13, 4.

μου, πού δὲν ἔχω οὔτε ἀδελφόν οὔτε φίλον οὔτε συγγενῆ οὔτε δοῦλον οὔτε ἐλεύθερον οὔτε κανένα ἐντελῶς ἄνθρωπον νὰ μὲ συμπονή. Καί, ὅπως φαίνεται, ἐγὼ μόνη εὐρίσκομαι ἢ ἀθλιωτέρα γυναῖκα τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν παρατηρεῖται τόση σπάνις μισοπονήρων ἀνθρώπων. Δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅλοι ὅτι οἱ εἰς τοὺς γείτονας ἐκδηλουμένη προσβολή, βαδίζουσα κυκλικῶς, θά καταλάβῃ καὶ αὐτοὺς κάποτε».

Ἄφοῦ μοῦ διηγῆθη αὐτὰ καὶ ἄλλα πολὺ ἐκπληκτικώτερα μὲ ἀπερίγραπτα δάκρυα, ἀπεχώρησε, χωρὶς νὰ ἀφήσῃ οὔτε ἐμὲ τὸν ἴδιον ἀπηλλαγμένον τῆς μομφῆς, διότι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ συναλγῶ μὲ αὐτὴν πατρικῶς ἀδιαφορῶ διὰ τὸ τόσον μέγα κακὸν καὶ δεικνύω φιλοσοφικὴν ἀταραξίαν εἰς ξένα παθήματα. «Διότι δὲν μοῦ παραγγέλλεις νὰ ἀδιαφορήσω δι' ἀπώλειαν χρημάτων οὔτε νὰ ὑπομείνω τοὺς σωματικούς πόνους, ἀλλὰ νὰ ζημιωθῶ εἰς τὴν ὑπόληψίν μου, τῆς ὁποίας ἡ βλάβη εἶναι κοινὴ ζημία τοῦ κλήρου»².

Ἐμπρὸς εἰς αὐτὰ τὰ λόγια κρίνε μόνος σου, ὦ θαυμάσιε, τί θέλεις νὰ εἶπω, ἀφοῦ ἀκολουθῶ γενικῶς τὴν τακτικὴν νὰ μὴ παραδίδω τοὺς κακούργους, ἀλλ' οὔτε βεβαίως νὰ τοὺς ἐλευθερώνω ὅταν παραδοθοῦν; Δι' αὐτοὺς ἔχει παλαιὰ προλεχθῆ ἀπὸ τὸν ἀπόστολον νὰ φοβῶνται τὸν ὑπεύθυνον ἀξιωματοῦχον διὰ τὸ πονηρὸν ἔργον· «διότι δὲν φορεῖ ματαίως τὴν μάχαιραν», λέγει³. Ὅπως λοιπὸν τὸ νὰ τὸν παραδίδωμεν, δὲν εἶναι φιλόανθρωπον, οὕτω καὶ τὸ νὰ τὸν ἐλευθερώνωμεν εἶναι ἔργον ἀνθρώπου ἐνισχύοντος τὴν ὕβριν. Ἴσως δέ, ἂν συμβῆ καμμία ἀναβολὴ τῆς ἐκδικάσεως τῆς ὑποθέσεως μέχρι τῆς ἐπισκέψεώς μας, τότε θά ἀποδείξωμεν ὅτι δὲν θά προέλθῃ κανένα ὄφελος, διότι δὲν θά ὑπάρξουν ἄνθρωποι πειθόμενοι εἰς ἡμᾶς⁴.

4. Ὁ Βασίλειος παρεκλήθη νὰ μεσολαβήσῃ, ὥστε τοῦλάχιστον ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ὁ ὕβριστής, ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ τὸ πράξῃ.

287. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΕΚΛΙΚΗΤΑΙΣ

Δυσμεταχείριστον ἔοικεν εἶναι τὸ κατὰ τόνδε. Οὐ γὰρ ἔχομεν τί χρησόμεθα οὕτω πολυτρόπῳ ἦθει, ὡς ἐκ τῶν ὁρωμένων ἐστὶν εἰκάζειν ἀπεγνωσμένῳ. Εἰς κρίσιν μὲν γὰρ καλούμενος οὐχ ὑπακούει· κἂν ἀπαντήσῃ, τσαύτη χρῆται περιουσία λόγων καὶ ὁρκῶν ὡς ἀγαπητὸν ἡμῖν ποιεῖν τὸ ταχέως αὐτοῦ χωρισθῆναι. Εἶδον δὲ αὐτὸν πολλάκις καὶ περιτρέφαντα τὰς αἰτίας τοῖς ἐγκαλοῦσι. Καὶ ὅλως οὐδεμίᾳ φύσιν τῶν ὅσα τὴν γῆν ἐπιβόσκειται οὕτω ποικίλῃ καὶ πρὸς κακίαν εὐπλαστος ὡς ἡ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὡς ἐξ ὀλίγου τῆς πείρας ἐστὶ τὸ κατ' αὐτὸν τεκμήρασθαι. Τί δὲ ἐρωτᾷτέ με καὶ οὐ πείθετε ἑαυτοὺς ὑπομένειν τὰς παρ' αὐτοῦ ἀδικίας ὡς ὁργὴν τινα θεήλατον; Ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ ὑμᾶς μολύνεσθαι ἐν κοινωνίᾳ τῶν ἁμαρτημάτων πανοικὶ τῶν εὐχῶν κεχωρισθῶ καὶ τῆς ἄλλης τῆς πρὸς τοὺς ἱερατικοὺς κοινωνίας. Ἴσως παραφύλαγμα γενόμενος ἐντραπήσεται.

288. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΕΚΛΙΚΗΤΑΙΣ

Οὗς τὰ κοινὰ ἐπιτίμια οὐ σωφρονίζει οὔτε τὸ εἰρηχθῆναι τῶν εὐχῶν ἄγει εἰς μετάνοιαν, ἀνάγκη τοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου δοθεῖσι

Ἐπιστολὴ 287. Ἐγράφη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασικείου. Ἀπευθύνεται ἴσως πρὸς κάποιον χωρεπίσκοπον.

1. Τοῦ ἐπιφέροντος τὴν ἐπιστολήν.

248

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 287
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΕΚΔΙΚΗΤΟΥ

Δυσκολομεταχειρίστος είναι ἡ ὑπόθεσις τοῦ δεῖνα¹. Δέν γνωρίζομεν πῶς νά μεταχειρισθῶμεν ἕνα χαρακτηῖρα τόσον πανοῦργον καί, ὅπως ἐπιτρέπεται νά εἰκάσωμεν ἀπό ὅσα βλέπομεν, τόσον ἀπελπιστικόν. Προσκαλούμενος εἰς κρίσιν, δέν ὑπακούει· καί ἂν ἀπαντήσῃ, χρησιμοποιεῖ τόσῃν ἀφθονίαν λόγων καί ὄρκων, ὥστε νά μᾶς καταλαμβάνῃ ὁ πόθος ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπό αὐτόν τὸ ταχύτερον. Τὸν εἶδα δὲ πολλὰς φορές νά ἀντιστρέφῃ τὰς κατηγορίας ἐναντίον τῶν κατηγορῶν του. Γενικῶς δέν ὑπάρχει μεταξύ ὄλων τῶν πλασμάτων ποῦ ζοῦν εἰς τὴν γῆν φύσις τόσον εὐμετάβολος καί εὐστροφος ὅσον εἶναι τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅπως εἶναι δυνατὸν νά κρίνῃ κανεὶς τὰ κατ' αὐτόν μὲ ὀλίγην ἔστω πείραν. Διατί δὲ μὲ ἐρωτᾶτε καὶ δέν ἀποφασίζετε μόνοι σας νά ὑπομείνετε τὰς ἀδικίας αὐτοῦ ὡς θεῖαν ὀργήν; Διὰ νά μὴ μολύνεσθε δὲ καὶ σεῖς διὰ τῆς κοινωνίας τῶν ἀμαρτημάτων του, ἅς ἀποκοπῆ οἰκογενειακῶς ἀπὸ τὰς προσευχὰς καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλῃν κοινωνίαν μὲ τοὺς κληρικούς. Ἴσως, ὅταν γίνῃ ἀντικείμενον ἀποφυγῆς, θά ἐντραπῆ.

249

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 288
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΕΚΔΙΚΗΤΟΥ

Αὐτοὺς τοὺς ὁποίους οὔτε τὰ δημόσια ἐπιτίμια σωφρονίζουν οὔτε ὁ ἀποκλεισμός ἀπὸ τὴν κοινὴν προσευχὴν ὀδηγεῖ εἰς μετάνοιαν εἶναι ἀνάγκη νά ὑποβάλλωμεν ὑπὸ τοὺς κα-

¹Ἐπιστολὴ 288. Ἐγράφη κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου, πιθανῶς πρὸς χωρεπίσκοπον. Τὸ θέμα παρόμοιον πρὸς τὸ τῆς ἐπιστολῆς 287.

κανόσιν ὑποβάλλειν. Γέγραπται γάρ· («Ἐάν ὁ ἀδελφός σου ἁμάρτη, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ· εἴαν σου μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἄλλον· εἴαν δὲ μηδὲ οὕτως, εἰπέ τῇ Ἐκκλησίᾳ· εἴαν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι λοιπὸν ὡς ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ τελώνης»). Ὁ οὖν ἐγένετο τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦδε. Ἀπαξ ἐνεκλήθη, ἐπὶ ἑνὸς καὶ δευτέρου διηλέγχθη, τρίτον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπεὶ οὖν διεμαρτυράμεθα αὐτῷ καὶ οὐ κατεδέξατο, λοιπὸν ἔστω ἐκκλήροκτος. Καὶ διαγγελλήτω πάσῃ τῇ κώμῃ ἀπόσδεκτον αὐτὸν εἶναι πρὸς πᾶσαν κοινωνίαν χρήσεως βιοτικῆς, ὡς ἐκ τοῦ μὴ συναναμίγνυσθαι ἡμᾶς αὐτῷ γένηται παντελῶς κατάβρωμα τοῦ διαβόλου.

νόνας που ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι ἔχει γραφή· «ἐάν ὁ ἀδελφός σου ἀμάρτη, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξύ σοῦ καὶ αὐτοῦ· ἐάν σου μὴ ἀκούσῃ παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἄλλον· ἐάν δὲ μηδὲ οὕτως, εἶπέ τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἐάν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι λοιπὸν ὡς ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης»¹. Αὐτὸ λοιπὸν συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Ἄπαξ κατηγορήθη, ἠλέγχθη ἐνώπιον ἑνὸς καὶ δύο μαρτύρων, τρίτον ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ διεμαρτυρήθημεν εἰς αὐτὸν καὶ δὲν ἐδέχθη νὰ συμμορφωθῇ, ἃς ἀφορισθῇ εἰς τὸ ἐξῆς· καὶ ἃς ἀνακοινωθῇ εἰς κάθε κώμην, ὅτι πρέπει νὰ μείνῃ ἀποκλεισμένος ἀπὸ κάθε κοινωνίαν βιοτικῆς φύσεως, οὕτως ὥστε ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν συναναστροφῆς μας μὲ αὐτὸν νὰ γίνῃ ἐντελῶς τροφή τοῦ διαβόλου.

104. ΜΟΔΕΣΤΩ ΥΠΑΡΧΩ

Αὐτὸ τὸ γράφειν πρὸς ἄνδρα τοσοῦτον, κἂν μηδεμία πρό-
 φασις ἑτέρα προσῆ, μέγιστόν ἐστι τῶν εἰς τιμὴν φερόντων τοῖς
 αἰσθανομένοις, διότι αἱ πρὸς τοὺς παμπληθεῖς τῶν λοιπῶν ὑπερ-
 έχοντας ὀμιλῖαι μέγιστην τοῖς ἀξιουμένοις τὴν περηφάνειαν προ-
 ξενοῦσιν. Ἐμοὶ δ' ὑπὲρ πατρίδος πάσης ἀγωνιῶντι ἀναγκαῖα πρὸς
 τὴν σὴν μεγαλόνοιαν ἢ ἔντευξις, δι' ἧς ἱκετεύω πράως καὶ κατὰ
 τὸν σεαυτοῦ τρόπον ἀνασχέσθαι καὶ χεῖρα ὀρέξει τῇ πατρίδι ἡ-
 μῶν εἰς γόνυ ἤδη κλιθείη. Ἔστι δὲ ὑπὲρ οὗ ἱκετευόμεν σε τὸ
 πράγμα τοιοῦτον. Τοὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν ἱερωμένους, πρεσβυτέ-
 ρους καὶ διακόνους, ὁ παλαιὸς κῆνσος ἀτελεῖς ἀφήκεν. Οἱ δὲ νῦν
 ἀπογραψάμενοι, ὡς οὐ λαβόντες παρὰ τῆς ὑπερφουῦς σου ἐξου-
 σίας πρόσταγμα, ἀπεγράψαντο, πλὴν εἴ ποὺ τινες ἄλλως εἶχον
 ὑπὸ τῆς ἡλικίας τὴν ἄφεσιν. Δεόμεθα γοῦν μνημόσυνον τῆς σῆς

Ἐπιστολὴ 104. Ὁ Μόδεστος εἶναι ὁ γνωστὸς ὑπαρχος, ἥτοι πρωθυ-
 πουργὸς τοῦ κράτους, καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὐτῆ ἐγράφη μῆνας μετὰ τὸ γνωστὸν
 ἐπεισόδιον μεταξὺ Μοδέστου καὶ Βασιλείου (βλ. τόμ. Α' γενικὴν εἰσαγωγὴν,
 καὶ τόμ. Β' σ. 192 ἐ.ἐ.), ἥτοι τὸ 372. Εἶναι ἡ πρώτη ἀπὸ τὰς 6 σωζόμενας
 ἐπιστολάς τοῦ δευτέρου πρὸς τὸν πρῶτον, κατὰ τὴν παραδεδεγμένην ἀρί-
 θμησιν, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητά πρώτῃ ἔρχεται ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 110.
 Μετὰ τὸ ἐπεισόδιον ὁ Μόδεστος ἔγινε θαυμαστῆς τοῦ Βασιλείου, ὄχι μόνον

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 104
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΑΡΧΟΝ ΜΟΔΕΣΤΟΝ

Ἡ πρᾶξις τοῦ νὰ γράφω εἰς τόσον ἐπίσημον ἄνδρα, χωρὶς νὰ ὑπάρχη καμμία πρόσθετος ἀφορμή, εἶναι μόνη της τὸ τιμητικώτερον πρᾶγμα εἰς ἐκείνους ποὺ ἀντιλαμβάνονται, διότι αἱ ἐπαφαὶ μὲ τοὺς ὑπερέχοντας ὑπερβολικὰ τῶν ἄλλων προξενοῦν μεγίστην διάκρισιν εἰς ἐκείνους ποὺ ἀξιοῦνται αὐτῶν. Εἰς ἐμὲ δὲ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἔκκλησις πρὸς τὴν μεγαλοφροσύνην σου —τὴν ὁποῖαν σὲ ἱκετεύω νὰ δεχθῆς μὲ πραότητα καὶ κατὰ τὸν τρόπον σου—, νὰ ἀπλώσης τὸ χέρι σου εἰς τὴν πατρίδα μας ποὺ ἔχει γονατίσει¹.

Ἡ δὲ ὑπόθεσις διὰ τὴν ὁποῖαν σὲ παρακαλοῦμεν εἶναι ἡ ἐξῆς. Τοὺς ἀφιερωμένους εἰς τὸν Θεὸν ἡμῶν, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἡ παλαιὰ φορολογικὴ ρύθμισις ἄφηνεν ἀφορολογήτους. Οἱ σημερινοὶ ὁμως ἀπογραφεῖς, ἐπειδὴ δὲν ἔλαβαν ἐντολὴν ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν ἐξουσίαν σου, τοὺς ἀπέγραψαν μὲ ἐνδεχομένην ἐξαίρεσιν αὐτῶν ποὺ δικαιοῦνται αὐτῆς κατ' ἄλλας διατάξεις λόγῳ γεροντικῆς ἡλικίας. Παρακαλοῦμεν λοιπὸν νὰ ἀφεθῆ εἰς ἡμᾶς μνημεῖον τῆς εὐεργεσίας σου τοῦτο, διαφυ-

ἀπὸ θαυμασμὸν πρὸς τὴν παρρησίαν καὶ τὴν ἀγιότητά του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκτίμησιν τῆς σημασίας τῶν προσευχῶν του ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως τῆς ὑγείας του ποὺ εἶχε κλονισθῆ ἐπ' ὀλίγον. Θέμα τῆς ἐπιστολῆς εἶναι ἡ γενικὴ ἀπαλλαγὴ τῶν κληρικῶν ἀπὸ τὴν φορολογίαν.

1. Εἶναι ἡ πρώτη περίοδος τοῦ χωρισμοῦ τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο ἐπαρχίας.

εδεργείας τοῦτο ἡμῖν ἐναφειθῆναι, παντὶ τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἀγαθὴν περὶ σοῦ μνήμην διαφυλάττον, καὶ συγχωρηθῆναι κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον τῆς συντελείας τοὺς ἱερατεύοντας, καὶ μὴ εἰς πρόσωπον τῶν νῦν καταλαμβανομένων γενέσθαι τὴν ἄφεσιν (οὕτω γὰρ εἰς τοὺς διαδόχους ἢ χάρις μεταβήσεται οὐδὲ πάντως συμβαίνει τοῦ ἱερατεύειν ἀξιόους εἶναι), ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐν τῇ ἐλευθέρῳ ἀπογραφῇ τύπον κοινήν τινα συγχώρησιν κληρικῶν γενέσθαι, ὥστε ὑπὸ τῶν οἰκονομούντων τὰς Ἐκκλησίας τοῖς ἐκάστοτε λειτουργοῦσι τὴν ἀτέλειαν δίδοσθαι. Ταῦτα καὶ τῇ σῆ μεγαλοφυῖα ἀθάνατον τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς δόξαν διαφυλάξει καὶ τῷ βασιλικῷ οἴκῳ πολλοὺς τοὺς ὑπερευχομένους παρασκευάσει καὶ αὐτοῖς τοῖς δημοσίοις μέγα παρέξει ὄφελος, ἡμῶν οὐ πάντως τοῖς κληρικοῖς, ἀλλὰ τοῖς ἀεὶ καταπονουμένοις τὴν ἀπὸ τῆς ἀτελείας παραμυθίαν παρεχομένων, ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας ποιούμεν, ὡς ἔξεστι γινῶναι τῷ βουλομένῳ.

251

111. ΜΟΔΕΣΤΩ ΥΠΑΡΧΩ

Ἄλλως μὲν οὐκ ἂν ἐθάροισα δι' ὄχλου γενέσθαι τῇ μεγαλοφυῖα σου εἰδῶς καὶ ἐμαντὸν μετρεῖν καὶ τὰς ἐξουσίας γνωρίζειν. Ἐπειδὴ δὲ εἶδον ἄνδρα φίλον ἐναγωνίως διακείμενον ἐπὶ τῷ μετακληθῆναι, ἀπετόλμησα αὐτῷ δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἵνα ἀνθ' ἱκεσίας αὐτὴν προβαλλόμενος τύχη τινὸς φιλανθρωπίας. Πάντως δέ, εἰ καὶ ἡμεῖς οὐδενὸς λόγου ἀξιοί, ἀλλ' αὐτὸ τὸ μέτριον ἱκανὸν δυσωπῆσαι τὸν φιλανθρωπότατον τῶν ὑπάρχων

2. Ὁ Βασίλειος ζητεῖ νὰ δοθῇ ἐλευθερία ἀπαλλαγῆς τῶν κληρικῶν ἀπὸ τὴν φορολογίαν εἰς τοὺς ἐπίσκοπους, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸς ὁ ἔλεγχος.

λάττον ἀγαθὴν ἀνάμνησιν σου δι' ὅλον τὸν μέλλοντα χρόνον, νὰ ἀπαλαγοῦν δηλαδή οἱ ἱερατεύοντες κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον περὶ φορολογίας· νὰ μὴ γίνεταί δὲ ἡ ἀπαλλαγὴ προσωπικῶς εἰς τοὺς ἐγγραφομένους τῶρα—διότι οὕτως ἡ εὐνοια θὰ μεταδοθῆ καὶ εἰς τοὺς διαδόχους, οἱ ὅποιοι ἡμπορεῖ νὰ μὴ εἶναι καθόλου ἄξιοι νὰ ἱερατεύσουν— ἀλλὰ νὰ ὀρισθῆ γενικὴ ἀπαλλαγὴ τῶν κληρικῶν κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐλευθέρως ἀπογραφῆς, ὥστε ἡ ἀτέλεια νὰ δίδεται ὑπὸ τῶν κυβερνῶντων τὰς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἐκάστοτε λειτουργοὺς².

Αὕτῃ ἡ ρύθμισις καὶ εἰς τὴν μεγαλοφροσύνην σου θὰ διαφυλάξῃ ἀθάνατον δόξαν διὰ τὰ ἀγαθὰ ἔργα καὶ πολλοὺς εὐχέτας ὑπὲρ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου θὰ παρασκευάσῃ καὶ εἰς τὸ δημόσιον θὰ παράσχη μέγα ὄφελος, διότι ἡμεῖς δίδομεν τὴν παρηγορίαν τῆς ἀτελείας ὄχι ὅπως δὴποτε εἰς ὅλους τοὺς κληρικούς, ἀλλὰ εἰς τοὺς ὑποφέροντας, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀκριβῶς πράττομεν, ὅταν λαμβάνωμεν τὴν ἄδειαν νὰ τὸ πράξωμεν, ὅπως ἡμπορεῖ νὰ μάθῃ κάθε βουλόμενος.

251

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 111

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΑΡΧΟΝ ΜΟΔΕΣΤΟΝ

Ἐπὶ ἄλλας συνθήκας δὲν θὰ ἐτολμοῦσα νὰ ἐνοχλήσω τὴν ἐξοχότητά σου, διότι γνωρίζω καὶ τὸν ἑαυτὸν μου νὰ μετρῶ καὶ τὰς ἐξουσίας νὰ ἐκτιμῶ. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδα ἕνα ἄνδρα φίλον νὰ εὐρίσκεται εἰς ἀγωνίαν λόγῳ κλήσεως εἰς ἀπολογία, ἐτόλμισα νὰ τοῦ δώσω αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν διὰ νὰ ἐπιτύχῃ κάποιαν φιλανθρωπίαν προβάλλων αὐτὴν ὡς ἰκεσίαν. Ἐάν καὶ ἡμεῖς δὲν ἀξίζομεν καμμιᾶς προσοχῆς, πάντως αὕτῃ ἡ μετριότης εἶναι ἀρκετὴ νὰ συγκινήσῃ τὸν φιλανθρωπότατον τῶν ὑπάρ-

²Ἐπιστολὴ 111. Ἐγράφη τὸ 372. Μεσιτευτικὴ ὑπὲρ γνωρίμου τοῦ Βασιλείου, ὁ ὅποιος εἶχε μετακληθῆ εἰς τὴν αὐλὴν εἰς ἀπολογία.

καὶ ἡμῖν δοῦναι συγγνώμην, ἵνα, εἰ μὲν μηδὲν πεπλημμέληται τῷ ἀνδρὶ, σωθῆναι αὐτὸν δι' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, εἰ δὲ καὶ ἡμαρτεν, ἀφεθῆναι αὐτῷ δι' ἡμᾶς τοὺς ἰκετεῦσαντας. Οἷα γὰρ τὰν-ταῦθά ἐστι τῶν πραγμάτων τίς μᾶλλον ἐπίσταται σοῦ, τοῦ καὶ ἐπιβλέποντος τὰ παρ' ἐκάστου σαθρὰ καὶ τῇ θαυμασίᾳ προμηθείᾳ τὰ πάντα διακρατοῦντος;

252

112. ΑΝΔΡΟΝΙΚΩ ΗΓΕΜΟΝΙ

1. Εἰ μὲν οὕτως εἶχον σώματος ὥστε ῥαδίως ὑπομένειν ὀδοιπορίας δύνασθαι καὶ τὰ τοῦ χειμῶνος δυσχερῆ φέρειν, οὐκ ἂν ἐπέστελλον, ἀλλ' αὐτὸς παρὰ τὴν σῆν μεγαλοφυχίαν ἐβάδιζον δυοῖν ἔνεκεν τοῦ τε παλαιᾶς ὑποσχέσεως ἐκτίσαι χρέος (οἶδα γὰρ ὁμολογήσας παρέσεσθαι τῇ Σεβαστείᾳ καὶ ἀπολαύσειν σου τῆς τελειότητος, ὅπερ ἐποίησα μὲν, διήμαρτον δὲ τῆς συντυχίας μικρὸν κατόπιν τῆς σῆς καλοκαγαθίας παραγενόμενος), ἕτερον δὲ τοῦ τὴν πρεσβείαν δι' ἔμαντοῦ πληρῶσαι ἦν ἀποστεῖλαι τέως ἀπώκνονν, μικρότερον ἔμαντὸν κρίνων ἢ ὥστε τοιαύτης τυγχάνειν χάριτος καὶ ἅμα λογιζόμενος ὅτι οὔτε ἄρχοντα οὔτε ἰδιώτην ὑπὲρ οὐδενὸς ἂν τις λέγων διὰ γραμμάτων πείσειεν οὕτως ὡς αὐτὸς παρῶν καὶ τὰ μὲν ἀπολυόμενος τῶν ἐγκλημάτων, τὰ δὲ ἰκετεύων, τοῖς δὲ συγγνώμην παραιτούμενος ἔχειν ὧν οὐδὲν ἂν ῥαδίως δι' ἐπιστολῆς γένοιτο. Πᾶσιν οὖν τούτοις ἐν ἀντιθείς, σὲ

¹Επιστολή 112. Ἐγράφη τὸ 372. Ὁ Ἀνδρόνικος, τὸν ὅποιον ὁ Βασίλειος προσφωνεῖ ἡγεμόνα, ἦτο διοικητῆς ἐπαρχίας καὶ συνεδέετο μὲ αὐτόν.

χων καὶ νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς συγγνώμην, οὕτως ὥστε, ἐὰν μὲν δὲν ἔπραξε τίποτε ἀξιόμειπτον, νὰ σωθῇ χάριν τῆς ἀληθείας καθ' ἑαυτήν, ἐὰν δὲ πράγματι ἠμάρτησε, νὰ τοῦ συγχωρηθῇ τό πταῖσμα χάριν ἡμῶν ποῦ ἰκετεύομεν. Διότι, ὅποια εἶναι τὰ ἐδῶ πράγματα ποῖος γνωρίζει καλύτερα ἀπὸ σέ, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπιβλέπεις ὅσα ἐνεργοῦνται σαθρὰ ἀπὸ τὸν καθένα καὶ ἔχεις ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν σου τὰ πάντα μὲ τὴν θαυμασίαν πρόνοιάν σου;

252

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 112

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΕΜΟΝΑ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΝ

1. Ἐὰν εὐρισκόμην εἰς τοιαύτην σωματικὴν κατάστασιν, ὥστε νὰ ἤμπορῶ νὰ ὑπομένω ὁδοιπορίας καὶ νὰ ὑποφέρω τὰς κακουχίας τοῦ χειμῶνος, δὲν θὰ σοῦ ἔγραφα, ἀλλὰ θὰ ἐβάδιζα ἐγὼ ὁ ἴδιος πρὸς τὴν μεγαλοψυχίαν σου, διὰ δύο λόγους: ἅψ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ ἐκπληρώσω παλαιὸν χρέος—γνωρίζω φυσικὰ ὅτι ὑπεσχέθην ὅτι θὰ ἔλθω εἰς τὴν Σεβάστειαν διὰ ν' ἀπολαύσω τῆς τελειότητός σου, πράγμα τὸ ὅποιον ἐπεχείρησα μὲν ἀλλ' ἀπέτυχα νὰ σέ συναντήσω, διότι ἔφθασα ὀλίγον μετὰ τὴν καλοκαγαθίαν σου—, ἅψ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ πραγματοποιήσω μόνος μου τὴν πρεσβείαν ποῦ ἕως τώρα ἐδίσταζα ν' ἀποστείλω, διότι ἔκρινα τὸν ἑαυτόν μου κατώτερον τῆς ἐπιτεύξεως τοιαύτης χάριτος καὶ συγχρόνως διότι ἔσκεπτόμην ὅτι δὲν θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ πείσῃ οὔτε ἄρχοντα οὔτε ἰδιώτην μεσολαβῶν ὑπὲρ ἑνὸς ἄλλου τόσον ἀποτελεσματικῶς διὰ γράμματος ὅσον δι' αὐτοπροσώπου παρουσίας, μὲ τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἄλλας κατηγορίας ἀπαλλάσσω, δι' ἄλλα ἰκετεύων, καὶ διὰ τὰ ὑπόλοιπα ζητῶν συγγνώμην, πράγματα ποῦ δὲν εἶναι εὐκόλουν νὰ γίνουν δι' ἐπιστολῆς. Εἰς ὅλα λοιπὸν αὐτὰ τὰ μειονεκτήμα-

Ἐὸ Βασίλειος μεσολαβεῖ πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ γνωρίμου τοῦ Δομετιανοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε διαπράξει βαρεῖαν παράβασιν.

τὴν θείαν κεφαλὴν, καὶ ὅτι ἐξαρκέσει τὴν γνώμην ἐνδείξασθαι σοι, ἣν περὶ τοῦ πράγματος ἔχομεν, τὰ δὲ λοιπὰ προσθήσεις παρὰ σαντοῦ, πρὸς τὴν ἐγχείρησιν οὐκ ἀπώκνησα.

2. Ἄλλ' ὁρᾷς ὅπως κύκλω περιέμιμ ὀκνῶν καὶ ἀναδύομενος τὴν αἰτίαν ἐκφαίνειν ὑπὲρ ὧν ποιῶμαι τοὺς λόγους. Δομετιανὸς οὗτος ἐπιτήδειος ἡμῖν ἐστὶν ἐκ τῶν γονέων ἄνωθεν, ὥστε ἀδελφοῦ μὴδ' ὀτιοῦν διαφέρειν. Τί γὰρ ἂν τις μὴ τάληθῆ λέγοι; Εἴτα τὴν αἰτίαν μαθόντες ἀφ' ἧς ταῦτα πέπονθεν, ἄξιον εἶναι τοῦ παθεῖν οὕτως ἔφαμεν. Μὴδὲ γὰρ ἔστω μὴδεῖς, ὃς μικρὸν ἢ μείζον εἰς τὴν σὴν ἀρετὴν ἀμελήσας, τὴν τιμωρίαν ἐκφύγοι. Ἄλλ' ὁρῶντες τοῦτον περιδεῶς καὶ ἀδόξως ζῶντα καὶ ἐπὶ τῇ σῇ ψήφῳ κειμένην αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν, ἀρκοῦσαν αὐτὸν ἔχειν τὴν δίκην ἐκρίναμεν, μεγαλόψυχόν τι ὁμοῦ καὶ φιλάνθρωπον διανοηθῆναι σε περὶ αὐτοῦ ἱκετεύομεν. Τὸ μὲν γὰρ τοὺς ἀντιτείνοντας ὑπὸ χεῖρα λαμβάνειν ἀνδρείου τε καὶ ἄρχοντος ὡς ἀληθῶς, τὸ δὲ τοῖς ὑποπεπτωκόσι χρηστὸν εἶναι καὶ πρᾶον μεγαλοφροσύνη πάντων καὶ ἡμερότητι διαφέροντος. Ὡστε ὑπάρξει σοι βουλευθέντι ἐν τῷ αὐτῷ τὴν τε πρὸς τὸ ἀμύνασθαι καὶ τὴν εἰς τὸ σώζειν, ὡς ἂν ἐθέλης, ἐπιδείξασθαι μεγαλοψυχίαν. Τοῦτο μέτρον ἀρκοῦν Δομετιανῷ τῆς κολάσεως, τῶν προσδοκωμένων ὁ φόβος καὶ ὧν ἄξιον οἶδεν ἑαυτὸν παθεῖν ὄντα. Τούτοις μὴδὲν εἰς τιμωρίαν αὐτῷ προσθεῖναι ἱκετεύομεν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνο σκόπει ὅτι κύριοι μὲν τῶν ἡδικοκτότων πολλοὶ τῶν πρότερον ἤδη γεγόνασιν, ὧν οὐδεὶς πρὸς τοὺς ὕστερον διεπέμφθη λόγος· ἀφῆκαν δὲ τὴν ὁργὴν οἱ φιλοσοφία τοὺς πολλοὺς ὑπεράραντες, ὧν ἀθάνατος ἡ μνήμη τῷ βίῳ παντὶ παραδέδοται. Προσκεισθῶ δὴ καὶ τοῦτο τοῖς περὶ σοῦ διηγήμασι. Δὸς ἡμῖν τοῖς ὑμνεῖν προαιρουμένοις τὰ σὰ τὰς ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἀδομένας φιλάνθρωπίας ὑπερβαλέσθαι. Οὕτω καὶ

τα ἀντιζυγίζων ἓνα πλεονέκτημα, σὲ τὴν θείαν κεφαλὴν, καὶ πιστεύων ὅτι θὰ ἀρκέσῃ νὰ σοῦ ἀνακοινώσω τὴν γνώμην πού ἔχω διὰ τὴν ὑπόθεσιν, τὰ δὲ ἄλλα θὰ προσθέσῃς ἐσὺ ὁ ἴδιος, δὲν ἐδίστασα νὰ κάμω αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα.

2. Ἄλλὰ βλέπεις πῶς περιφέρομαι γύρω ἀπὸ ἓνα κύκλον, διστάζων καὶ φοβούμενος νὰ φανερώσω τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν γράφω αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ὁ Δομετιανός, συνδέεται μαζί μας ἀπὸ τοὺς γονεῖς μας παλαιά, τόσον ὥστε δὲν διαφέρει καθόλου ἐνὸς ἀδελφοῦ. Διατί πρέπει ν' ἀποκρύψῃ κανεὶς τὴν ἀλήθειαν; Ὅταν δὲ ἐμάθαμεν τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἔπαθεν αὐτά, εἶπαμεν ὅτι ἤξιζε νὰ τὰ πάθῃ. Πράγματι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κανεὶς ὁ ὁποῖος νὰ ἠμπορῇ νὰ ξεφύγῃ τὴν τιμωρίαν, ἀφοῦ περιφρονήσῃ τὴν ἀρετὴν σου, εἴτε ὀλίγον εἴτε πολύ. Βλέποντες ὅμως ὅτι ζῆ με φόβον καὶ ὄνειδος καὶ ὅτι ἡ σωτηρία του ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀπόφασίν σου, ἐκρίναμεν ὅτι ἀρετὴν τιμωρίαν ἔλαβε, καὶ σὲ ἱκετεύομεν νὰ σκεφθῆς κάτι μεγαλόψυχον καὶ φιλάνθρωπον περὶ αὐτοῦ. Τὸ νὰ συλλαμβάνῃ κανεὶς τοὺς στασιαστὰς εἶναι πράγματι προσὸν τοῦ ἀνδρείου καὶ ἀρχοντικοῦ ἀνθρώπου, τὸ νὰ φέρεται ὅμως με ἀγαθότητα καὶ πραότητα εἰς τοὺς πεσμένους κάτω ὑπερβαίνει ὅλα εἰς μεγαλοφροσύνην καὶ ἡμερότητα. Ὡστε, ἐὰν θέλῃς, ἠμπορεῖς νὰ ἐπιδείξῃς μεγαλοψυχίαν εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον καὶ πρὸς τὴν τιμωρίαν καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν, ὅπως θέλεις. Τοῦτο δὲ εἶναι ἀρκετὸν μέτρον τιμωρίας διὰ τὸν Δομετιανόν, ὁ φόβος τῶν ἀναμενομένων ἐναντίον του καὶ τῶν παθημάτων διὰ τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζει ὅτι εἶναι ἄξιος.

Σὲ ἱκετεύομεν νὰ μὴ προσθέσῃς τίποτε ἄλλο πρὸς τιμωρίαν του. Λάβε ὑπ' ὄψιν ἐκεῖνο· πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιούς ἤσκησαν τὴν δύναμίν των ἐναντίον τῶν ἀδικησάντων, ἀλλὰ περὶ αὐτῶν δὲν διετηρήθη καμμία ἀνάμνησις εἰς τοὺς μεταγενεστέρους· ἄφησαν δὲ τὴν ὀργὴν οἱ ὑπερτερήσαντες τοὺς πολλοὺς εἰς φιλοσοφίαν, αὐτῶν δὲ ἡ μνήμη διετηρήθη δι' ὅλης τῆς ἱστορίας. Ἄς προστεθῇ λοιπὸν καὶ τοῦτο εἰς τὰς περὶ σοῦ διηγήσεις. Δῶσε εἰς ἡμᾶς πού θέλομεν νὰ ὑμνῶμεν τὰ ἔργα σου

Κροῖσος τῷ παιδοφόνῳ τὴν ὀργὴν ἀφεῖναι λέγεται ἑαυτὸν παραδόντι εἰς τιμωρίαν, καὶ Κῦρος ὁ μέγας αὐτῷ τούτῳ τῷ Κροίσῳ φίλος γενέσθαι μετὰ τὴν νίκην. Τούτοις σε συναριθμήσομεν καί, ὅση δύναμις ἡμετέρα, ταῦτα ἀναγορεύσομεν, εἴπερ μὴ μικροὶ τινες εἶναι παντάπασιν ἀνδρὸς τοσούτου κήρυκες νομισθεῖημεν.

3. Ἐκεῖνο δὲ ἐπὶ πᾶσιν εἰπεῖν ἀναγκαῖον, ὅτι τοὺς ὀτιοῦν ἀδικοῦντας οὐχ ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγενημένων κολάζομεν (τίς γὰρ ἂν γένοιτο μηχανὴ μὴ γεγενησθαι τὰ πεπραγμένα;), ἀλλ' ὅπως ἂν ἢ αὐτοὶ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀμείνους γένοιτο ἢ ἑτέροις ὑπάρξειε τοῦ σωφρονεῖν παραδείγματα. Τούτων τοίνυν οὐθέτερον ἐνδεῖν ἂν τις ἐν τῷ παρόντι φήσειεν· αὐτὸς τε γὰρ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτων μεμνήσεται, τοὺς τε λοιποὺς τεθνᾶναι τῷ δέει πρὸς τοῦτον ἀφορῶντας οἴομαι. Ὡσθ' ὅπερ ἂν προσθῶμεν τῇ τιμωρίᾳ, τὴν ὀργὴν ἡμῶν αὐτῶν ἀποπιμπλᾶναι δόξομεν· ὁ πολλοῦ δεῖν ἐπὶ σοῦ ἀληθὲς εἶναι φαίην ἂν ἔγωγε καὶ οὐδὲν ἂν τούτων τῶν λόγων προήχθην εἰπεῖν, εἰ μὴ μείζονα τῷ διδόντι τὴν χάριν ἐνεώρων ἢ τοῖς λαμβάνουσιν. Οὐδὲ γὰρ ὀλίγοις ἔσται καταφανῆς ἢ μεγαλοψυχία τοῦ τρόπου. Καππαδόκαι γὰρ ἅπαντες ἀποσκοποῦσι τὸ μέλλον, οἷς εὐδαίμην ἂν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν τῶν προσόντων σοι καὶ ταύτην ἀπαριθμεῖσθαι. Ὅκνῳ δὲ τοῦ γράφειν παύσασθαι ἠγούμενός μοι ζημίαν οἴσειν τὸ παραθέν. Τοσοῦτόν γε μὴν προσθήσω, ὅτι πολλῶν ἐπιστολᾶς ἔχων ἐξαιτουμένων αὐτὸν πασῶν ἠγγήσατο προτιμότεραν εἶναι τὴν παρ' ἡμῶν, οὐκ

1. Ἡροδότου, Ἱστορίαι 1, 45.

τό δικαίωμα νὰ ὑπερβάλωμεν τὰς ἐγκωμιαζομένας εἰς τὰ παλαιὰ χρόνια φιλανθρωπίας. Οὕτω λέγεται ὅτι ὁ Κροῖσος ἄφησε τὴν ὄργην διὰ τὸν παιδοκτόνον, ὁ ὁποῖος παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του πρὸς τιμωρίαν¹, καὶ ὁ μέγας Κῦρος ὅτι ἐγινε φίλος μὲ τὸν ἴδιον τὸν Κροῖσον μετὰ τὴν νίκην². Εἰς αὐτοὺς θὰ σέ συγκαταριθμήσωμεν καὶ αὐτὰ τὰ ἔργα σου θὰ διακηρύξωμεν, ἔὰν δὲν νομισθῶμεν ὅτι εἴμεθα πολὺ μικροὶ κήρυκες ἑνὸς τόσοῦ μεγάλου ἀνδρός.

3. Εἰς ὅλα δὲ αὐτὰ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν ἐκεῖνο, ὅτι τιμωροῦμεν τοὺς μὲ ὁποῖονδήποτε τρόπον ἀδικοῦντας ὄχι διὰ τὰ ἤδη διαπραχθέντα —διότι ποία μηχανὴ ἠμπορεῖ νὰ εὔρεθῇ διὰ νὰ ξεγίνουν τὰ πεπραγμένα;—, ἀλλὰ ἢ διὰ νὰ γίνουν οἱ ἴδιοι καλύτεροι εἰς τὸ μέλλον ἢ διὰ νὰ καταστοῦν παραδείγματα πρὸς σωφρονισμόν ἄλλων. Κανένα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπικαλεσθῇ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν· διότι ὁ Δομετιανὸς θὰ ἐνθυμῆται αὐτὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, νομίζω δὲ ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι καταλαμβάνονται ἀπὸ φόβον μέχρι θανάτου καθὼς τὸν κυττάζουν. Ἐπομένως, ἂν προσθέσωμεν κάτι εἰς τὴν τιμωρίαν του, θὰ φανῶμεν ὅτι ἱκανοποιοῦμεν ἀπλῶς τὴν ὄργην μας. Τοῦτο ὅμως ἐγὼ θὰ ἔλεγα ὅτι ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἀληθὲς εἰς σέ· ἄλλωστε δὲν θὰ ἀπεφάσιζα νὰ εἴπω κανένα ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους, ἔὰν δὲν διέβλεπα ὅτι ἡ χάρις εἶναι μεγαλυτέρα διὰ τὸν δίδοντα παρά διὰ τοὺς λαμβάνοντας. Ἡ δὲ μεγαλοψυχία τοῦ τρόπου σου δὲν θὰ γνωσθῇ εἰς ὀλίγους μόνον, διότι ὅλοι οἱ Καππαδόκαι παρακολουθοῦν τί πρόκειται νὰ γίνῃ, θὰ ηὐχόμεν δὲ νὰ ἀπαριθμηθῇ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τοῦτο μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ σου προσόντα.

Διστάζω νὰ παύσω τὸ γράψιμον, νομίζων ὅτι τὸ παραλειφθὲν θὰ φέρῃ ζημίαν. Θὰ προσθέσω λοιπὸν τόσο μόνον, ὅτι, ἐνῶ εἶχεν ἀπὸ πολλοὺς ἐπιστολὰς μεσιτευτικὰς, αὐτὸς ἐθεώρησε προτιμότεραν τὴν ἰδικὴν μας, ἐπειδὴ, δὲν γνωρίζω

2. Ἡροδότου, Ἱστορίαι 1, 88.

οἶδ' ὅπως μαθὼν εἶναι τινα ἡμῶν λόγον παρὰ τῆ σῆ τελειότητι.
 Ὅπως οὖν μήτε αὐτὸς ψευσθῆ τῶν ἐλπίδων ἃς ἐφ' ἡμῖν ἔσχε καὶ
 ἡμῖν ὑπάρξῃ πρὸς τοὺς ἐνταῦθα σεμνολογεῖσθαι, παρακέκλησο,
 Δέσποτα ἀνυπέρβλητε, ἐπινεῦσαι πρὸς τὴν αἴτησιν. Πάντως δὲ
 οὐδενὸς χειρὸν τῶν πρόποτε φιλοσοφησάντων ἐπέσκεψαι τὰ ἀν-
 θρώπινα, καὶ οἶδας ὡς καλὸς θησαυρὸς πᾶσι τοῖς δεομένοις ὑ-
 πουργεῖν προαποκείμενος.

253

152. ΒΙΚΤΩΡΙ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤῆ

Ἄλλω μὲν τιμὴ μὴ ἐπιστέλλων, τάχα ἂν δεξαίμην δικαίως
 ἔγκλημα ὀφθιμίας ἢ λήθης. Σοῦ δὲ πῶς ἔστιν ἐπιλαθέσθαι, οὐ
 παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις λαλεῖται τὸ ὄνομα; Πῶς δὲ καταρροθυ-
 μῆσαι, ὅς πάντων σχεδὸν τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην τῷ ὕψει τῶν
 ἀξιωματῶν ὑπερανέστηκας; Ἄλλα δὴλη ἡμῶν ἡ αἰτία τῆς σιωπῆς.
 Ὄκνοῦμεν δι' ὄχλον γενέσθαι ἀνδρὶ τοσοῦτω. Εἰ δὲ πρὸς τῆ λοι-
 πῆ σου ἀρετῇ καὶ τοῦτο κατεδέξω οὐ μόνον πεμπόμενα παρ' ἡμῶν
 δέχεσθαι γράμματα, ἀλλὰ καὶ ἐλλειφθέντα ἐπιζητεῖν, ἰδοὺ καὶ γρά-
 φομεν νῦν τεθαυρηκότως καὶ γράφομέν γε πρὸς τὸ ἐφεξῆς, εὐχό-
 μενοι τῷ ἀγίῳ Θεῷ δοθῆναι σοι τὴν ἀμοιβὴν τῆς περὶ ἡμᾶς τιμῆς.
 Ὑπερ δὲ τῆς Ἐκκλησίας προέλαβες ἡμῶν τὰς παρακλήσεις πάντα
 ποιήσας ὅσα ἂν ἡμεῖς ἐπεζητήσαμεν. Ποιεῖς δὲ οὐκ ἀνθρώποις
 χαριζόμενος, ἀλλ' Θεῷ τῷ τιμήσαντί σε, ὅς τὰ μὲν ἔδωκεν ἐν
 τῇ νῦν ζωῇ ἀγαθὰ, τὰ δὲ δώσει ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἀνθ' ὧν μετὰ

μέ ποῖον τρόπον, ἔμαθεν ὅτι ἡ τελειότης σου ὑπολογίζει τὴν γνώμην μου. Διὰ τὸ μὴ διαψευσθοῦν λοιπὸν αἱ ἐλπίδες ποῦ ἐστήριξεν εἰς ἡμᾶς καὶ διὰ τὸ νὰ ἠμπορῶμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ὑπερηφανευώμεθα πρὸς τοὺς ἐδῶ, κάμε μας τὴν χάριν, ἀνυπέρβλητε κύριε, νὰ δεχθῆς τὸ αἶτημα. Ἀσφαλῶς ἔχεις μελετήσει τὰ ἀνθρώπινα ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅποιονδήποτε τῶν φιλοσόφων τοῦ παρελθόντος καὶ γνωρίζεις πόσον καλὸς θησαυρὸς ταμειυμένος εἶναι τὸ νὰ ἐξυπηρετῆ κανεὶς ὅλους τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην.

253

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 152
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗΝ ΒΙΚΤΩΡΑ

Ἐὰν δὲν ἔγραφα εἰς κάποιον ἄλλον, δικαίως ἴσως θὰ ἐδεχόμην κατηγορίαν ραθυμίας ἢ λησμοσύνης. Πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ λησμονήσω ἐσέ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα φέρεται εἰς τὰ στόματα ὄλων τῶν ἀνθρώπων; Πῶς δὲ νὰ βαρεθῶμεν ἐσέ ποῦ ἐπέρασες ὅλους σχεδὸν τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς κατὰ τὸ ὕψος τῶν ἀξιωματῶν; Ἀλλ' εἶναι φανερὰ ἡ αἰτία τῆς σιωπῆς μας. Διστάζομεν νὰ ἐνοχλήσωμεν ἕνα τόσον μεγάλον ἄνδρα. Ἐὰν δὲ ἐκτὸς τῆς ἄλλης σου ἀρετῆς κατεδέχθης καὶ τοῦτο, ὄχι μόνον νὰ δέχεσαι γράμματα στελλόμενα ἀπὸ ἡμᾶς ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ ἐπιζητῆς ὅταν παραλείπωνται, ἰδοὺ καὶ τώρα σοῦ γράφομεν μὲ θάρρος καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ σοῦ γράφωμεν, εὐχόμενοι εἰς τὸν ἅγιον Θεὸν νὰ σοῦ δοθῆ ἀπὸ αὐτὸν ἡ ἀμοιβὴ διὰ τὴν πρὸς ἐμέ ἐκ μέρους σου τιμὴν.

Τὰς ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας δὲ παρακλήσεις μας τὰς ἐπρόλαβες, ἀφοῦ ἔκαμες ὅλα ὅσα θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ζητήσωμεν ἡμεῖς. Τὰ κάμνεις δὲ χαριζόμενος ὄχι εἰς ἀνθρώπους ἀλλὰ εἰς τὸν Θεὸν ποῦ σ' ἐτίμησεν. Αὐτὸς δὲ ἄλλα μὲν ἀγαθὰ σοῦ ἔδωσεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἄλλα δὲ θὰ σοῦ δώσῃ εἰς τὸν μέλλοντα

σης ἐπιστολῆς εἶναι τὸ ἴδιον πρόσωπον μὲ τὸν πρόφην ὑπατον Βίκτωρα τῆς ἐπιστολῆς 153 Β' τ., κατὰ πᾶσαν πιθανότητα.

ἀληθείας ἐπορεύθης τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, ἀκλινῆ τὴν καρδίαν ἐν τῇ ὀρθότητι τῆς πίστεως ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος διασωσάμενος.

254

148. ΤΡΑΪ·ΑΝΩ

Πολλὴν φέρει τοῖς καταπονουμένοις παραμυθίαν καὶ τὸ ἔχειν ἀποδύρασθαι τὰς ἑαυτῶν συμφορὰς, καὶ μάλιστα ὅταν ἀνδρῶν ἐπιτύχωσι δυναμένων ἐκ τῆς τοῦ τρόπου καλοκαγαθίας συμπαθῆσαι τοῖς ἀλγεινοῖς. Ὅθεν καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Μάξιμος, ὁ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἠγησάμενος, παθῶν οἷα οὐδέπω τις ἀνθρώπων ἕτερος καὶ πάντων μὲν γυμνωθεὶς τῶν προσόντων ὅσα τε ἦν αὐτῷ πατρῶα καὶ ὅσα ἐκ προτέρων πόνων συνειλεγμένα, κακοπαθήσας δὲ τῷ σώματι μυρία ταῖς ἄνω καὶ κάτω πλάναις καὶ οὐδὲ αὐτὴν τὴν ἐπιτιμίαν ἀνεπηρέαστον διασώσας, ἥς ἕνεκα πάντα πονεῖν τοῖς ἐλευθέροις σύνηθες, πολλὰ μὲν πρὸς ἡμᾶς περὶ τῶν συμβάντων αὐτῷ ὠλοφύρατο, ἠξίωσε δὲ δι' ἡμῶν ὡς ἐν κεφαλαίῳ φανερὰν γενέσθαι σοι τὴν περιστάσαν αὐτὸν τῶν κακῶν Ἰλιάδα. Καγὼ, ἐπειδὴ ἄλλως οὐδὲν ἀφελεῖν αὐτοῦ τῶν δεινῶν ἠδυνήθην, ἐτοίμως ταύτην ἔδωκα τὴν χάριν, τὸ ὀλίγα ἐκ πολλῶν ὧν ἤκουσα παρ' αὐτοῦ διαγγεῖλαι τῇ κοσμιότητί σου, ἐπειδὴ αὐτός μοι ἐρυθριᾷν ἐδόκει τὰς ἑαυτοῦ συμφορὰς ἐναργῶς διηγῆσασθαι. Εἰ γὰρ καὶ πονηρὸν τὰ γεγονότα συνίστησι τὸν ἠδικηκότα, ἀλλ' οὐδὲν γε τὸν πεπονθότα τῆς ἐλεεινῆς ὄντα μερίδος δείκνυσιν, ἐπειδὴ αὐτὸ

¹Ἐπιστολὴ 148. Ἐγρᾶφη τὸ 373. Τραϊανὸς ἐλέγετο ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἐπὶ Οὐάλεντος, πιθανῶς δὲ αὐτὸς εἶναι ὁ παραλήπτης τῆς ἐπιστολῆς. Θέμα εἶναι ἡ αἴτησις μεσολαβήσεως ὑπὲρ τοῦ πρῶην

αἰῶνα, διότι ἐπορεύθης τὸν δρόμον του μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ διετήρησες σταθερὰν τὴν καρδίαν σου εἰς τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ τέλους.

254

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 148
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΡΑΪΑΝΟΝ

Πολλὴν παρηγορίαν φέρει εἰς τοὺς ταλαιπωρημένους καὶ τὸ νὰ ἡμποροῦν νὰ θρηνολογοῦν τὰς συμφορὰς των, καὶ μάλιστα ὅταν εὔρουν ἄνδρας δυναμένους νὰ συμπαθῆσουν τοὺς πόνους των λόγω τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων των. "Ὅθεν καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφός Μάξιμος, ὁ ἄλλοτε διοικητὴς τῆς πατρίδος μας, ἀφοῦ ἔπαθεν ὅσα κανεῖς ἄλλος ἕως τώρα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ἔχασεν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, ὅσα εἶχεν ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ ὅσα συνέλεξεν ἀπὸ τοὺς προηγουμένους κόπους, ἀφοῦ ὑπέστη μυρίας σωματικὰς κακοπαθείας ἀπὸ τὰς περιπλανήσεις του ἄνω καὶ κάτω καὶ ἀφοῦ δὲν διέσωσεν ἀνεπηρέαστα τὰ πολιτικά του δικαιώματα, χάριν τῶν ὁποίων εἶναι σύνηθες πολὺ νὰ κοπιᾶζουν οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι· ἀφοῦ λοιπὸν ἔπαθεν ὅλα αὐτὰ, πολὺ ἐθρήνησεν ἐνώπιόν μας διὰ τὰ συμβάντα εἰς αὐτόν, ἐζήτησε δὲ νὰ σοῦ φανερωθῇ δι' ἡμῶν συντόμως ἡ ἰλιὰς τῶν κακῶν ποὺ τὸν ἤϊραν.

Ἐγὼ δέ, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθην κατ' ἄλλον τρόπον ν' ἀφαιρέσω κανένα ἀπὸ τὰ δεινὰ του, προθύμως τοῦ ἔδωσα αὐτὴν τὴν χάριν, τὸ νὰ ἀνακοινώσω δηλαδὴ εἰς τὴν κοσμιότητά σου ὀλίγα ἀπὸ ὅσα ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἐντρέπετο νὰ διηγηθῆ ἄνοικτὰ τὰς συμφορὰς του. Ἐὰν πράγματι τὰ γεγονότα εἶναι αὐτὰ ποὺ καθιστοῦν πονηρὸν τὸν ἀδικήσαντα, ἀλλὰ βεβαίως ἔδῳ τὰ γεγονότα δεικνύουν

διοικητοῦ Καππαδοκίας, ὁ ὁποῖος συκοφαντηθεὶς εἶχε χάσει τὴν θέσιν καὶ τὴν περουσίαν του. Βλ. ἐπιστολὴν 147 Β' τ. καὶ 149.

τὸ παραπεσεῖν τοῖς θεηλάτοις κακοῖς ἀπόδειξιν πως ἔχειν δοκεῖ τοῦ παραδεδοσθαι τοῖς πάθεσιν. Ἄλλ' ἀρκεῖ αὐτῷ πρὸς παραμυθίαν τῶν συμβάντων τὸ εὐμενεῖ αὐτὸν προσβλέπειν τῷ ὄμματί σε καὶ τὴν πολυαρκῆ χάριν ἧς πάντες ἀπολαύοντες δαπανᾶν οὐ δύνανται (τὴν τῆς σῆς ἡμερότητας λέγω) καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀφεθῆναι. Ὅτι δὲ καὶ ἐν δικαστηρίοις μεγάλη αὐτῷ ἀφορμὴ πρὸς τὴν νίκην ἢ παρὰ σοῦ ῥοπή πάντες ἀκριβῶς πεπεισμεθα. Δικαιοτάτος δὲ πάντων καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ τὴν ἐπιστολὴν ἡμῶν, ὡς τι ὄφελος αὐτῷ ἐσομένην, ἐπιζητήσας· ὃν μετὰ τῶν ἄλλων ἴδοιμεν τῇ κατὰ δύναμιν φωνῇ τὴν σὴν εὐφημοῦντα σεμνότητα.

255

149. ΤΡΑ·Ι·ΑΝΩ

Καὶ αὐτὸς ὑπέβαλες ὀφθαλμῷ τὴν κακοπάθειαν τοῦ πρότερον μὲν εὐδοκίμου, νῦν δὲ ἐλεεινοτάτου πάντων Μαξίμου, τοῦ ἄρξαντος τῆς πατρίδος ἡμῶν, ὡς οὐκ ὄφειλεν. Οἶμαι γὰρ ἂν πολλοῖς ἀπενκτὴν ἔσσεσθαι τὴν τῶν ἐθνῶν ἀρχὴν, εἰ πρὸς τοιοῦτον πέρας μέλλουσι καταστρέφειν αἱ προστασίαι. Ὡστε τί δεῖ ἡμᾶς τὰ καθ' ἕκαστον ἀπαγγέλλειν, ὧν τε εἶδομεν ὧν τε ἠκούσαμεν,

1. Εἶναι πιθανὸν ὅτι τὸ κείμενον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἔχει ὑποστῆ φθοράν. Ὁ Βασίλειος θέλει ἐνδεχομένως νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Μάξιμος εἶναι ἀξιολύπητος διότι παρεδόθη εἰς τὸν πόνον πρὸς δοκιμασίαν τῆς ἀρετῆς του.

Ἐπιστολὴ 149. Ἐγράφη τὸ 373, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν προηγούμενην ὑπ' ἀριθμὸν 148. Δὲν εἶναι καθόλου πιθανὸν ὅτι ὁ παραλήπτης τῆς

ὅτι ὁ παθὼν ἀνήκει εἰς τὴν μερίδα τῶν ἀξιολυπῆτων ἀνθρώπων, ἐπειδὴ καὶ μόνον τὸ ὅτι παρέπεσεν εἰς τὰ ἀπαισία κακὰ φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἔχει παραδοθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ πάθη¹. Ἄλλὰ τοῦ ἀρκεῖ πρὸς παρηγορίαν διὰ τὰ συμβάντα νὰ τὸν κυττάξης μὲ εὐμενὲς βλέμμα καὶ νὰ ἐπεκτείνης ἐπίσης εἰς αὐτὸν τὴν πλουσίαν χάριν τῆς ὁποίας ὅλοι ἀπολαύουν χωρὶς νὰ τὴν ἐξοδεύουν — ἐννοῶ τὴν χάριν τῆς ἡμερότητός σου—. Ὅτι δὲ ἡ ἐπιρροή σου θὰ ἀποτελέσῃ σοβαρὸν ὄπλον διὰ τὴν νίκην καὶ εἰς τὰ δικαστήρια, ὅλοι τὸ γνωρίζομεν μὲ ἀκρίβειαν. Δικαιότατος δὲ ὅλων εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ κομιστῆς τῆς ἐπιστολῆς μας, πού τὴν ἐζήτησε μὲ τὴν σκέψιν ὅτι θὰ τοῦ προσκομίση κάποιον ὄφελος. Εὐχόμεθα νὰ τὸν ἴδωμεν νὰ ἐγκωμιάζῃ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους τὴν σεμνότητά σου μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς του.

255

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 149
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΡΑΪΑΝΟΝ

Καὶ σὺ ὁ ἴδιος εἶδες μὲ τὰ μάτια σου τὰς ταλαιπωρίας τοῦ ἄλλοτε μὲν εὐυπολήπτου, τώρα δὲ ἐλεεινοτάτου ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους Μαξίμου, τοῦ διοικήσαντος τὴν πατρίδα μας, πού μακάρι νὰ μὴ τὸ εἶχε κάμει! Νομίζω μάλιστα ὅτι ἡ ἐξουσία ἐπὶ τῶν λαῶν θὰ εἶναι εἰς πολλοὺς ἀπευκταία, ἐὰν αἱ διακυβερνήσεις πρόκηται νὰ ἔχουν τοιοῦτον πέρας. Ὡστε τί χρειάζεται νὰ ἀνακοινώσωμεν ἡμεῖς τὰ καθέκαστα ἀπὸ ὅσα εἶδαμεν καὶ ἠκούσαμεν εἰς ἓνα ἄνδρα πού μὲ τὴν πολλὴν ὀξύνοϊαν

παρούσης ἐπιστολῆς Τραϊανὸς εἶναι διάφορος τοῦ Τραϊανοῦ τῆς προηγουμένης. Ἄπὸ τὸ περιεχόμενον τῆς ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι ὁ Τραϊανὸς εὐρισκόμενος πλησίον διῆλθεν ἐκ Καισαρείας καὶ ἀντελήφθη καλῶς τὰς ταλαιπωρίας τοῦ Μαξίμου. Ὅταν δὲ ἔφυγεν, ὁ Μάξιμος ὑπέστη ἀκόμη χειρότερα δεινὰ κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος.

ἄνδρὶ διὰ πολλὴν τῆς διανοίας ὀξύτητα ἱκανῶ ἐξ ὀλίγων τῶν πραχθέντων στοχάσασθαι τὰ λειπόμενα; Πλὴν ἐκεῖνό γε εἰπὼν, ἴσως οὐ περιττός σοι φανήσομαι, ὅτι πολλῶν ὄντων καὶ δεινῶν τῶν εἰς αὐτὸν τολμηθέντων πρὸ τῆς σῆς παρουσίας, τοιαῦτα γέγονε τὰ μετὰ ταῦτα ὡς φιλανθρωπίαν ποιῆσαι νομισθῆναι τὰ φθάσαντα. Τοσαύτην εἶχον ὑπερβολὴν ὕβρεως καὶ ζημίας καὶ τῆς εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα κακοπαθείας τὰ δὴ ὕστερον αὐτῷ παρὰ τοῦ κρατοῦντος ἐξευρεθέντα. Καὶ νῦν ἔμφρουρος ἦκει τὰ λείψανα τῶν ὠδε κακῶν αὐτοῦ ἀποπληρώσων, εἰ μὴ σὺ τὴν μεγάλην σαντοῦ χεῖρα ὑπερσχεῖν ἐθελήσης τῷ καταπονουμένῳ. Περιστὸν μὲν οὖν οἶδα ποιῶν, τὴν σὴν χρηστότητα εἰς φιλανθρωπίαν παρακαλῶν. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ βούλομαι γενέσθαι χρήσιμος τῷ ἀνδρὶ, ἱκετεύω σου τὴν σεμνοπρέπειαν προσθεῖναι τι τῇ ἐκ φύσεως περὶ τὸ καλὸν σπουδῇ δι' ἡμᾶς, ὥστε ἐναργῆς τῷ ἀνδρὶ γενέσθαι τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ παρακλήσεως ἡμῶν τὸ ὄφελος.

256

3. ΚΑΝΔΙΔΙΑΝΩ

1. Ὅτε εἰς χεῖρας ἔλαβον τὴν ἐπιστολήν σου, ἔπαθόν τι ἀκοῆς ἄξιον. Εὐλαβήθητι αὐτήν, ὡς τι δημόσιον προσαγγέλλουσαν, καί, παρ' ὃν ἐξέλυον καιρὸν τὸν κηρὸν, ἐφοβούμην προσβλέπων ὡς οὐδεὶς ἐν αἰτίαις ὢν Σπαρτιατῆς λακωνικὴν σκντάλην. Ἐπεὶ δὲ ἔλυσα καὶ πάνθ' ἕκαστα ἐπεξῆλθον, γελάσαι μοι ἐπῆλθε· τοῦτο μὲν ὑφ' ἡδονῆς, τοῦ μηδὲν ἀκοῦσαι νεώτερον· τοῦτο δὲ πρὸς

1. Προφανῶς τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος.

Ἐπιστολή 3. Ἐγρᾶφη γύρω εἰς τὸ 360. Ὁ Κανδιδιανὸς ἦτο διοικητῆς τῆς Καππαδοκίας, ὃ δὲ Βασίλειος ἐμόναζεν εἰς τὸν Πόντον.

του εἶναι ἰκανὸς ἀπὸ ὀλίγα νὰ στοχασθῆ τὰ ὑπόλοιπα τῶν πραχθέντων; Ἄλλ' ὅμως δὲν θὰ εἶναι περιττὸν νὰ εἶπω τοῦτο, ὅτι ἐνῶ τὰ τολμηθέντα εἰς αὐτὸν πρὸ τῆς ἀφίξεώς σου ἐδῶ εἶναι πολλὰ καὶ φοβερὰ, τὰ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀναχώρησίν σου εἶναι τέτοια, ὥστε τὰ προηγούμενα νὰ θεωρηθοῦν ὡς δείγματα φιλανθρωπίας. Τόσον μεγάλην ὑπερβολὴν εἰς ὕβριν, ζημίαν καὶ κακοπάθειαν τοῦ σώματος εἶχαν τὰ ὕστερον ἐξευρεθέντα ἐναντίον του ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος².

Τώρα δὲ ἦλθε φρουρούμενος διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὰ ὑπόλοιπα τῶν ἐδῶ δεινῶν του, ἐὰν δὲν θελήσῃς ἐσὺ ν' ἀπλώσῃς τὴν μεγάλην σου χεῖρα ἐπάνω εἰς τὸν ταλαιπωρούμενον. Μὲ τὸ νὰ παρακαλῶ τὴν χρηστότητά σου εἰς φιλανθρωπίαν γνωρίζω ὅτι κάμνω κάτι τὸ περιττὸν. Ἄλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐπειδὴ θέλω νὰ γίνω χρήσιμος εἰς τὸν ἄνδρα, ἱκετεύω τὴν σεμνοπρέπειάν σου νὰ προσθέσῃ πρὸς χάριν μας κάτι εἰς τὸν ἐκ φύσεως ζῆλον διὰ τὸ καλὸν, ὥστε τὸ ὄφελος τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ παρακλήσεώς μας νὰ γίνῃ ἐκδηλον εἰς τὸν ἄνδρα αὐτόν.

256

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 3 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΝΔΙΔΙΑΝΟΝ

1. Ὄταν ἔλαβα εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολήν σου, ἔπαθα κάτι πού ἀξίζει ν' ἀκουσθῆ. Τὴν ἐσεβάσθην, ὥσάν νὰ ἀνακοίνωνε κάποιαν δημοσίαν ἀπόφασιν, καὶ τὴν ὥραν πού ἔλυα τὸν κηρὸν τὴν ἔβλεπα καὶ ἐφοβούμην, ὅσον δὲν ἐφοβήθη κανεὶς ὑπόδικος Σπαρτιάτης τὴν λακωνικὴν σκυτάλην¹. Ὄταν δὲ τὴν ἔλυσα καὶ ἐπέρασα τὰ καθέκαστα, μοῦ ἦλθε νὰ γελάσω, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ εὐχαρίστησιν πού δὲν ἤκουσα κανένα δυσά-

1. Ἡ σκυτάλη περιεῖχε τὰ μηνύματα τῶν ἐφόρων τῆς Σπάρτης, πού ἦσαν ἐνίοτε καταδικαστικά.

τὰ Δημοσθένους τὰ σὰ κρίναντι. "Ὅτι δὲ μὲν, ἐπειδὴ ὀλίγοις τισὶ χορευταῖς καὶ ἀθληταῖς ἐχορήγει, οὐκέτ' ἠξίου Δημοσθένης, ἀλλὰ χορηγὸς ὀνομάζεσθαι, σὺ δ' ὁ αὐτὸς εἰ καὶ χορηγῶν καὶ μὴ, χορηγῶν μέντοι πλείοσι μυριάσι στρατιωτῶν ἢ ὅσοις ἀνδράσιν ἐκείνος παρέσχε τὰ ἐπιτήδεια· ὅς γε οὐθ' ἡμῖν ἀπὸ τοῦ σχήματος ἐπιστέλλεις, ἀλλὰ τὸν εἰωθότα τρόπον, καὶ τῆς περὶ λόγους σπουδῆς οὐδὲν ὑφίεσαι, ἀλλὰ, τὸ τοῦ Πλάτωνος, ἐν χειμῶνι καὶ ζάλη πραγμάτων οἷον ὑπὸ τείχος τι καρτερόν ἀποστάς, οὐδενὸς θορύβου τὴν ψυχὴν ἀναπίμπλασαι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐτέρους ἔἴς τό γε σεαυτοῦ μέρος. Καὶ τὰ μὲν σὰ τοιαῦτα, οὕτω μεγάλα καὶ θαυμαστά τοῖς συνορᾶν δυναμένοις, καὶ πάλιν οὐ θαυμαστά τῷ πρὸς τὴν δόλην προαίρεσιν τοῦ βίου κρίνονται." Ἀκουε δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα, παράδοξά τε ὄντα καὶ ἀκολούθως ἡμῖν ἀπαντῶντα.

2. Ἄνθρωπος τις ἄγροικος τῶν συνοικούντων ἡμῖν ἐν Ἀνήσοις, οἰκέτου μου τελευτήσαντος, οὐ συμβόλαιόν τι πρὸς αὐτὸν εἰπὼν ἐσχηκέναι, οὐ προσελθὼν μοι, οὐκ ἐπαιτιασάμενος, οὐ παρ' ἐκόντος ἀξιώσας λαβεῖν, οὐκ ἀπειλήσας εἰ μὴ λάβοι βιάσασθαι, ἀθρόον μετὰ τινῶν ὁμοίων αὐτῷ τὴν ἀπόνοιαν ἐπιθέμενος ἡμῶν τῇ οἰκίᾳ, τὰ τε γυναῖκα τὰ φυλάττοντα συνέτριψε τύπτων καὶ καταρρήξας τὰς θύρας ἐξεφόρησεν ἅπαντα, τὰ μὲν αὐτὸς λαβὼν, τὰ δὲ εἰς διαρπαγὴν βουλομένοις προθείς. "Ἴν' οὖν μὴ ὁ ἔσχατος ὄρος ἡμεῖς τῆς ἀσθενείας ὤμεν καὶ παντὶ δόξωμεν πρὸς ἐπιχείρησιν

2. Πλουτάρχου, Ἠθικά 817 C.

3. Πολιτ. 6, 10.

ρεστον νέον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὸ ὅτι συνέκρινα τὴν κατάστασίν σου πρὸς τὴν τοῦ Δημοσθένους. Διότι ἐκεῖνος μὲν, ἐπειδὴ ἔδωσε χορηγίαν δι' ὀλίγους χορευτὰς καὶ αὐλητὰς, εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ ὀνομάζεται Δημοσθένης ἀλλὰ χορηγός². σὺ δὲ εἶσαι ὁ ἴδιος, εἴτε χορηγεῖς εἴτε ὄχι — ἀφοῦ βεβαίως χορηγεῖς εἰς περισσότεράς μυριάδας στρατιωτῶν ἀπὸ ὅσας εἶναι αἱ μονάδες ἀνδρῶν εἰς τοὺς ὁποίους προσέφερον ἐκεῖνος τὰ ἀναγκαῖα—. Πράγματι ἐσὺ ἀποστέλλεις εἰς ἡμᾶς γράμματα ποὺ δὲν εἶναι τυπικά, καθὼς ἀρμόζει εἰς τὸ ἀξιώμα σου, ἀλλὰ συνήθη καὶ φιλικά, καὶ δὲν παραμελεῖς καθόλου τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τὰς μελέτας· ἀλλὰ, καθὼς λέγει ὁ Πλάτων³, εἰς τρικυμίαν καὶ ζάλην πραγμάτων δὲν ταρασσεῖς τὴν ψυχὴν σου μὲ κανένα θόρυβον, σὰν νὰ ἔχῃς κρυβῆ εἰς ἰσχυρὸν τεῖχος· μᾶλλον δὲ δὲν ἀφήνεις οὔτε ἄλλους νὰ ταραχθοῦν, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σέ.

Καὶ τὰ μὲν ἰδικὰ σου εἶναι τοιαῦτα, τόσον δηλαδὴ μεγάλα καὶ θαυμαστά διὰ τοὺς δυναμένους νὰ τὰ συλλάβουν, καὶ πάλιν μὴ θαυμαστά δι' ἐκεῖνον ποὺ τὰ συγκρίνει μὲ τὸν ὅλον προορισμὸν τοῦ βίου. Ἄκουε δὲ καὶ τὰ ἰδικὰ μας, ποὺ εἶναι παράδοξα καὶ μᾶς συμβαίνουν ἐπαξίως.

2. Κάποιος ἀγροϊκὸς ἄνδρας ἀπὸ τοὺς συγκατοίκους μας εἰς τοὺς Ἀνηήσους⁴ συμπεριεφέρθη ἀνόμως. Ὄταν ἀπέθανεν ἓνας ὑπηρέτης μου, αὐτός, χωρὶς οὔτε νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι εἶχε μαζί του συμβόλαιον οὔτε νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφήν μὲ ἐμέ οὔτε νὰ διεκδικῆσῃ οὔτε ν' ἀξιώσῃ νὰ λάβῃ οἰκιοθελῶς οὔτε ν' ἀπειλήσῃ, ἂν δὲν λάβῃ, ὅτι θὰ ἀσκήσῃ βίαν, εἰσβαλὼν ἐξαφνικὰ εἰς τὴν οἰκίαν μας μαζί μὲ μερικοὺς ὁμοίους του εἰς ἀφροσύνην συνέτριψε μὲ κτυπήματα τὰς γυναῖκας ποὺ τὴν ἐφύλασσαν καί, διαρρήξας τὰς θύρας, ἐξήγαγε τὰ πάντα, καὶ ἄλλα μὲν παρέλαβεν ὁ ἴδιος, ἄλλα δὲ προέθεσεν εἰς τοὺς θέλοντας πρὸς διαρπαγὴν. Διὰ νὰ μὴ εἴμεθα λοιπὸν ἡμεῖς τὸ ἔσχατον ὄριον τῆς ἀδυναμίας καὶ διὰ νὰ μὴ φανῶμεν ὅτι εἴμεθα εἰς τὸν καθένα κατάλληλοι

4. Ἄνησος ἐλέγετο ἡ τοποθεσία τοῦ κτήματος καὶ τῆς μονῆς τοῦ Βασιλίου.

ἐπιτήδειοι, ἦν ἐν πᾶσι τοῖς πράγμασιν ἡμῶν σπουδὴν ἐπιδέδειξαι καὶ νῦν εἰσενέγκασθαι παρακλήθητι. Μόνως γὰρ ἂν οὕτω τὸ ἄπραγμον ἡμῖν σώζοιτο, εἰ τῷ σῶ δραστηρίῳ συντεταγμένοι εἴημεν. Γένοιτο δ' ἂν ἡμῖν ἀρκοῦσα δίκη, εἰ διὰ τοῦ παγάρχου συλληφθεῖς ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ βραχὺν κατακλεισθεῖν χρόνον. Καὶ γὰρ οὐχ ὑπὲρ ὧν πεπόνθαμεν ἀγανακτοῦμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸς τὸ λοιπὸν ἀσφαλείας δεόμεθα.

257

163. IOBINΩ KOMHTI

Εἰδὼν σου τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς γράμμασι. Καὶ γὰρ τῷ ὄντι οὐδὲ εἰς γραφεὺς χαρακτηῖρα σώματος οὕτως ἀκριβῶς ἐκλαβεῖν ὡς λόγος ἐξεικονίσει τῆς ψυχῆς τὰ ἀπόρρητα δύναται. Τότε γὰρ τὸ τοῦ ἡθους εἰσσταθὲς καὶ τὸ τῆς τιμῆς ἀληθὲς καὶ τὸ τῆς γνώμης ἐν πᾶσιν καιρίον ἰκανῶς ἡμῖν ὁ ἐν τοῖς γράμμασι λόγος ἐχαρακτήρισεν· ὅθεν καὶ μεγάλην ἡμῖν παραμυθίαν τῆς ἀπολείψεώς σου παρέσχετο. Μὴ τοίνυν διαλείπης τῇ αἰεὶ παραπιπτούσῃ προφᾶσει χρώμενος πρὸς τὸ ἐπιστέλλειν καὶ τὴν διὰ μακροῦ ταύτην ὀμιλίαν χαρίζεσθαι, ἐπειδὴ τῆς κατ' ὀφθαλμοὺς ὀμιλίας ἀπόγνωσιν ἡμῖν. λοιπὸν ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματος ἐμποιεῖ. Ἦν ὁπόση ἐστὶν ἔρεϊ σοι ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἀμφιλόχιος, ὁ καὶ γνωρίσας τῷ ἐπὶ πλείον συγγεγενῆσθαι ἡμῖν καὶ δυνατὸς ὧν λόγῳ παραστήσαι τὰ θεαθέντα. Γνωρίζεσθαι δὲ βούλομαι τὰ ἐμαντοῦ δυσχερεῖ, οὐκ ἄλλου τινὸς ἕνεκεν ἢ τῆς πρὸς τὸ ἐφεξῆς συγγνώμης, ὡς μὴ θραθυμίας ἔχειν κατάγνωσιν, εἰάν ἄρα ἐλλεί-

¹Ἐπιστολὴ 163. Ἐγράφη μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 374. Ὁ κόμης Ἰοβίνος ἦτο φίλος τοῦ Βασιλείου.

πρὸς ἐκμετάλλευσιν, κάμε τὴν χάριν νὰ δείξης καὶ τὴν ἄνδιαφέρον πού ἔχεις ἐπιδείξει δι' ὅλας τὰς ὑποθέσεις μας. Διότι ἡ ἀπραγμοσύνη, θὰ ἤμποροῦσε νὰ διασφαλισθῇ δι' ἡμᾶς μόνον, ἐάν τακτοποιηθῶμεν ὑπὸ τῆς δραστηριότητός σου. Θὰ ἐθεωρούσαμεν δὲ ἱκανοποιητικὴν τιμωρίαν, ἐάν συλληφθῆς δι' ἐντολῆς τοῦ κοινοτάρχου κλεισθῇ ὀλίγον χρόνον εἰς τὸ δεσμωτήριον. Διότι δὲν ἀγανακτοῦμεν μόνον δι' ὅσα ἐπάθαμεν, ἀλλὰ παρακαλοῦμεν καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν κατὰ τὸ μέλλον.

257

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 163
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΙΟΒΙΝΟΝ

Εἰς τὸ γράμμα σου εἶδα τὴν ψυχὴν σου. Πράγματι δὲ κανένας χρωστήρ δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀποδώσῃ μὲ τόσην ἀκρίβειαν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σώματος μὲ ὅσῃν ἤμπορεῖ ὁ λόγος νὰ ἐξεικονίσῃ τὰ ἀπόρρητα τῆς ψυχῆς. Τὴν στιγμὴν τῆς ἀναγνώσεως ὁ λόγος πού περιείχετο εἰς τὸ γράμμα μᾶς ἐχάραξεν ἐντόνως τὴν εὐστάθειαν τοῦ ἤθους, τὴν γνησιότητα τῆς τιμῆς καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς γνώμης σου εἰς ὅλα· οὕτω μᾶς παρέσχε μεγάλην παρηγορίαν διὰ τὴν ἀπουσίαν σου.

Μὴ παραλείπῃς λοιπόν, ἐπωφελοῦμενος κάθε παρουσιαζομένης εὐκαιρίας νὰ μᾶς γράφῃς καὶ νὰ μᾶς χαρίζῃς ἀπὸ μακρυνὰ αὐτὴν τὴν συνομιλίαν, ἐπειδὴ εἰς τὸ ἐξῆς αὐτὴ ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματος μᾶς ἀποκλείει τὴν προσωπικὴν συνάντησιν. Πόσον σοβαρὰ εἶναι ἡ ἀσθένεια, θὰ σοῦ τὸ εἶπη ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἀμφιλόχιος¹, πού τὴν παρηκολούθησε, διότι παρέμεινε ἀρκετὰ πλησίον μας καὶ εἶναι ἱκανὸς νὰ παραστήσῃ μὲ τὸν λόγον ὅ,τι εἶδε. Θέλω δὲ νὰ γνωσθοῦν αἱ δυσχέρειά μου, ὅχι δι' ἄλλον λόγον, παρὰ διὰ νὰ μᾶς συγχωρήσῃς, ἐάν παραλεί-

1. Ὁ Ἀμφιλόχιος, ἐπίσκοπος Ἰκονίου, μαθητὴς τοῦ Βασιλείου.

πωμεν τὴν ἐπίσκεψιν ὑμῶν. Καίτοιγε οὐκ ἀπολογίας μᾶλλον ἢ παραμυθίας δεῖ πρὸς τὴν ζημίαν ταύτην. Εἰ γὰρ, ἦν δυνατὸν συν-εῖναι σου τῇ σεμνότητι, πολλῶ ἂν ἐγὼ τῶν παρ' ἄλλοις σπουδαζομένων ταύτην ἐμαντῶ προτιμότεραν ἐθέμην.

258

15. ΑΡΚΑΔΙΩ ΚΟΜΗΤΙ ΠΡΙΒΑΤΩΝ

Ἔδωκαν μείζονα τὴν χάριν ἢ ἔλαβον οἱ πολῖται τῆς μητροπόλεως ἡμῶν παρασχόμενοι μοι ἀφορμὴν τῶν πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα γραμμάτων. Αὐτοῖς μὲν γὰρ ἡ φιλανθρωπία, ἣς ἔνεκεν τὴν ἐπιστολὴν ἔλαβον παρ' ἡμῶν, καὶ πρὸ τῶν ἡμῶν γραμμάτων ὑπῆρχε διὰ τὴν συνήθη καὶ τὴν ἐκ φύσεως ἐνυπάρχουσάν σοι πρὸς πάντας ἡμερότητα. Ἡμεῖς δὲ τὴν ἀφορμὴν τοῦ προσφθέγγεσθαί σου τὴν ἀμίμητον καλοκαγαθίαν μέγιστον κέρδος ἐθέμεθα, εὐχόμενοι τῶ ἀγίῳ Θεῷ, προκόπτοντί σοι ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν εὐαρεστήσει καὶ ἐπὶ μείζον τῆς περὶ σὲ περιφανείας ἀξανομένης, αὐτοῖ τε ἐπευφραίνεσθαι καὶ τοῖς εὐεργετουμένοις ὑπὸ τῆς σῆς ἐπιστάσις συνήδεσθαι, λαβεῖν δέ ποτε καὶ τοὺς ἐγχειρίζοντάς σοι τὰ γράμματα ἡμῶν ἡμέρωσ ἰδεῖν καὶ ἀποπέμψασθαι, μετὰ πάντων καὶ αὐτοὺς ἀνυμνοῦντας τὴν σὴν πραότητα, αἰεὶ μαθόντας ὅτι οὐκ ἄχρηστος αὐτοῖς ἡ παρ' ἡμῶν πρεσβεία πρὸς τὴν ἀνυπέροβλητόν σου καλοκαγαθίαν γεγένηται.

Ἐπιστολὴ 15. Ἐγράφη περὶ τὸ 360 εἰς τὸν Πόντον. Συστατικὴ πρὸς τὸν προϊστάμενον τοῦ βασιλικοῦ ταμεῖου Ἀρκάδιον.

ψωμεν νά σᾶς ἐπισκεφθῶμεν, ἀφοῦ τοῦτο δέν θά προέρχεται ἀπό ραθυμίαν πλέον. Ἄν καί διὰ τήν ζημίαν μας αὐτήν δέν χρειάζεται τόσον ἀπολογία ὅσον παρηγορία. Ἐάν πράγματι ἦτο δυνατόν νά εὔρεθῶ μαζί μέ τήν σεμνότητά σου, θά ἔθεωροῦσα αὐτήν τήν συνάντησιν πολύ προτιμοτέραν ἀπό ὅσα πράγματα ζητοῦν ἄλλοι μέ ζήλον.

258

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 15

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΝ

Μοῦ ἔδωσαν μεγαλυτέραν χάριν ἀπό ὅσην ἔλαβαν οἱ πολῖται τῆς μητροπόλεως ἡμῶν, προσφέροντές μου ἀφορμήν νά γράψω εἰς τήν τιμιότητά σου. Εἰς αὐτούς μὲν ἐξεδηλῶνετο καί πρὶν ἀπό τὸ γράμμα μας ἡ φιλανθρωπία σου, λόγω τῆς ὁποίας ἔλαβαν ἀπό ἡμᾶς τήν ἐπιστολήν, διότι εἰς σέ εἶναι συνήθης καί ἐνυπάρχει ἐκ φύσεως ἡ πρὸς ὅλους εὐγένεια. Ἡμεῖς δέ ἔθεωρήσαμεν ὡς μέγιστον κέρδος τήν ἀφορμήν νά προσφωνήσωμεν τήν ἀμίμητον καλοκαγαθίαν σου, εὐχόμενοι εἰς τὸν ἅγιον Θεὸν νά σοῦ ἐτοιμάζη τὸν δρόμον διὰ τήν πρὸς αὐτὸν εὐαρέσκειαν καί ν' αὐξάνεται κάθε φοράν περισσότερο ἢ λάμψις πού σέ περιβάλλει, ἡμεῖς δέ οἱ ἴδιοι νά εὐφραινώμεθα καί νά μετέχωμεν τῆς χαρᾶς τῶν εὐεργετουμένων ἀπό τήν ἐξουσίαν σου· νά δεχθῆς δέ κάποτε νά ἴδης καί νά ἀποπέμψης μέ εὐγένειαν τοὺς προσκομίζοντας εἰς σέ τὸ γράμμα μας, ὥστε μαζί μέ ὅλους νά ἐγκωμιάζουν καί αὐτοὶ τήν πραότητα σου, καθὼς θά ἔχουν μάθει διαπαντός ὅτι ἡ ἀπό ἡμᾶς πρεσβεία πρὸς τήν ἀνυπέρβλητον καλοκαγαθίαν σου δέν ἀπέβη ἄχρηστος εἰς αὐτούς.

175. ΜΑΓΝΙΝΙΑΝΩ ΚΟΜΗΤΙ

Πρώην ἐπέστελλέ μοι ἡ σεμνότης σου ἄλλα τινὰ καὶ περὶ πίστεως γράφαι ἡμᾶς ἐναργῶς προστάσσουσα. Ἄλλ' ἐγὼ τὴν μὲν σὴν περὶ τὸ πρᾶγμα ἄγαμαι σπουδὴν καὶ εὐχομαι τῷ Θεῷ ἀνευδότως σοι τῶν ἀγαθῶν τὴν αἴρεσιν ἐνυπάρχειν καὶ αἰεὶ σε προκόπτοντα καὶ γνώσει καὶ ἔργοις ἀγαθοῖς τελειοῦσθαι. Διὰ δὲ τὸ μὴ βούλεσθαι περὶ πίστεως σύνταγμα καταλιμπάνειν μηδὲ γράφειν διαφόρους πίστεις, παρετηρησάμην ἀποστεῖλαι ἃ ἐπεζητήσατε. Πλὴν δοκεῖτέ μοι περιηχεῖσθαι παρὰ τῶν αὐτόθι, τῶν μηδὲν ἐργαζομένων, οἳ ἐπὶ διαβολῇ ἡμετέρα λέγουσὶ τινα, ὡς ἐκ τούτου ἐαντοῦς συστήσοντες, ἐὰν ἡμῶν τὰ αἰσχιστα καταφύσωνται. Ἐκείνους μὲν γὰρ φανεροῖ ὁ παρελθὼν χρόνος καὶ προϊοῦσα ἢ πεῖρα φανερωτέρους ποιήσει. Ἡμεῖς δὲ παρακαλοῦμεν τοὺς ἡλιπικότας εἰς Χριστὸν μηδὲν παρὰ τὴν ἀρχαίαν περιεργάζεσθαι πίστιν, ἀλλ' ὡς πιστευόμεν, οὕτω καὶ βαπτίζεσθαι, ὡς δὲ βαπτιζόμεθα, οὕτω καὶ δοξολογεῖν, ὀνόματα δὲ ἀρκεῖν ἡμῖν ἐκεῖνα ὁμολογεῖν ἃ παρελάβομεν παρὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις καινοτομίαν διαφεύγειν. Οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐφευρέσει τῶν προσηγοριῶν ἢ σωτηρία ἡμῶν, ἀλλ' ἐν τῇ ὑγιεῖ περὶ τῆς θεότητος εἰς ἣν πεπιστεύκαμεν ὁμολογία.

Ἐπιστολὴ 175. Ἐγράφη τὸ 374. Δὲν εἶναι βέβαιον ἂν ὁ Μαγνινιανός, παραλήπτης τῆς ἐπιστολῆς 325, εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν κόμητα τῆς παρουσίας ἐπιστολῆς. Ὁ Μαγνινιανὸς τοῦ ἐζητοῦσε σύγγραμμα περὶ πίστεως.

1. Ὁ Βασίλειος περὶ τοῦ αὐτῆς τὴν ἐποχὴν συνέταξε τὸ ἔργον Περὶ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ γενικὸν περὶ πίστεως σύγγραμμα πράγματι δὲν ἄφησε.

259

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 175
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΜΑΓΝΙΝΙΑΝΟΝ

Προσφάτως μοῦ ἔστειλε γράμμα ἡ σεμνότης σου παραγγέλλουσα νὰ γράψωμεν σαφῶς καὶ δι' ἄλλα θέματα καὶ περὶ πίστεως. Ἄλλ' ἐγὼ θαυμάζω μὲν τὸν ζῆλόν σου διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ εὐχομαι εἰς τὸν Θεὸν νὰ μένη ἀμείωτος μέσα σου ἡ ἐκλογή τῶν ἀγαθῶν καὶ προοδεύων πάντοτε εἰς γυνῶσιν καὶ ἀγαθὰ ἔργα νὰ φθάσης εἰς τὴν τελειότητα. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν θέλω νὰ ἀφήσω σύγγραμμα περὶ πίστεως οὔτε νὰ συντάξω ποικίλας ὁμολογίας πίστεως, ἀπέφυγα νὰ σᾶς στείλω ὅσα ἐζητήσατε ¹. Μοῦ φαίνεται ὁμως ὅτι ἔχετε δασκαλευθῆ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου σας ², οἱ ὅποιοι δὲν κάμνουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ μᾶς διαβάλλουν, σὰν νὰ θέλουν νὰ αὐτοσυστηθοῦν μὲ τὸ νὰ μᾶς κατηγοροῦν ψευδῶς τὰ αἰσχίστα ³.

Αὐτοὺς βέβαια τοὺς ἀποδεικνύει τὸ παρελθὸν ποῖοι εἶναι καὶ ἡ μακροτέρα πείρα θὰ τοὺς φανερώσῃ ἀκόμη περισσότερον. Ἡμεῖς δὲ παρακαλοῦμεν τοὺς ἐλπίζοντας εἰς τὸν Χριστὸν νὰ μὴ ἀναζητοῦν περιέργως τίποτε πέραν τῆς ἀρχαίας πίστεως, ἀλλὰ ὅπως πιστεύομεν, οὕτω καὶ νὰ βαπτιζώμεθα, καὶ ὅπως βαπτιζόμεθα, οὕτω καὶ νὰ δοξολογῶμεν· νὰ μᾶς ἀρκῆ δὲ νὰ δεχώμεθα ἐκεῖνα τὰ ὀνόματα ποὺ παρελάβαμεν ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν κάθε καινοτομίαν ὡς πρὸς αὐτά. Διὸτι ἡ σωτηρία μας δὲν ἔγκειται εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τῶν ὀνομάτων, ἀλλ' εἰς τὴν ὑγιῆ ὁμολογίαν περὶ τῆς θεότητος, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν δηλώσει πίστιν.

2. Ἴσως ἐννοεῖ τὴν Νεοκαισάρειαν, ἔδραν τοῦ Ἀταρβίου, ἢ τὴν Σεβάστειαν, ἔδραν τοῦ Εὐσταθίου.

3. Ἐννοεῖ κατηγορίας διὰ τὰς θεολογικὰς του ἀντιλήψεις. Ἀκριβῶς πρὸς ἀποφυγὴν νέων κατηγοριῶν δὲν ἤθελεν ὁ Βασίλειος νὰ συντάξῃ δογματικὸν σύστημα.

260

325. ΜΑΓΝΙΝΙΑΝΩ

Ἐξήκει καὶ τὸ γράμμα τῆς σεμνότητός σου πᾶσαν ἡμῖν ἐξεργάσασθαι εὐφροσύνην. Νυνὶ δὲ καὶ ἡ κοσμιωτάτη γυναικῶν Εἰκέλιον, ἡ κοινὴ θυγάτηρ ἡμῶν, τὴν ἐπιστολὴν ἀποδοῦσα πλέον ἢ εἰς τὸ διπλάσιον τὴν εὐφροσύνην ἐπηύξησεν οὐ μόνον τῷ ἔμφυχος εἰκῶν εἶναι τῆς ὑμετέρας καλοκαγαθίας, ἀλλὰ καὶ τῷ παρ' ἑαυτῆς ἐπιδεικνύναι πᾶσαν ἀρετῆς ἐπιμέλειαν. Ὡστε πρότερον αὐτὴν ἀσμένως δεξάμενοι διὰ σέ, ὕστερον ἀναστρέψαντες ἐμακαρίσαμεν σε δι' αὐτὴν, ὅτι τοιαύτης τεκνοτροφίας μισθοὶ σε μένουσι παρὰ τοῦ Δεσπότη Θεοῦ. Ἄλλ' ἴδοιμέν ποτε καὶ αὐτόν σε καὶ τῶν ἐν σοὶ καλῶν ἀπολαύσαιμεν μήτε ἀρρωστίας μήτε ἐτέρας τινὸς δυσχερείας ἐμποδιζούσης ἡμῶν τῇ συντυχίᾳ.

261

179. ΑΡΙΝΘΑΙΩ

Καὶ φιλελεύθερόν σε εἶναι καὶ φιλόανθρωπον τό τε τῆς φύσεως εὐγενὲς καὶ τὸ πρὸς πάντας κοινωνικὸν ἰκανῶς ἡμᾶς ἐκδιδάσκει. Διὸ θαρρούντως πρεσβεύομεν ὑπὲρ ἀνδρὸς λαμπροῦ μὲν ἄνωθεν ἐκ προγόνων, πλείονος δὲ δι' ἑαυτὸν τιμῆς καὶ αἰδοῦς ἀξίου διὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ τῶν τρόπων ἡμερότητα· ὥστε σε

Ἐπιστολὴ 325. Ἐγρᾶφῃ πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου τοῦ Βασιλείου, ὃ δὲ παραλήπτῃς αὐτῆς εἶναι πιθανῶς ὁ ἴδιος μὲ τὸν τῆς ἐπιστολῆς 175.

Ἐπιστολὴ 179. Ἐγρᾶφῃ τὸ 374. Ὁ Ἀρινθαῖος ἦτο γενναῖος καὶ ἰκανὸς στρατηγὸς ὑπὸ τὸν Οὐάλεντα, φίλος τοῦ Βασιλείου καὶ ὁμόφρων

260

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 325
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΝΙΝΙΑΝΟΝ

Θά ἄρκοῦσε καί μόνον τὸ γράμμα τῆς σεμνότητός σου διὰ νά μᾶς προκαλέσῃ ὠλοκληρωμένην εὐφροσύνην. Τώρα δέ ἡ κοσμιωτάτη τῶν γυναικῶν, ἡ Εἰκελία, ἡ κοινή θυγάτηρ ἡμῶν, ποῦ ἔφερε τήν ἐπιστολήν, ηὔξησεν εἰς περισσότερον ἀπὸ τὸ διπλάσιον τὴν εὐφροσύνην, ὄχι μόνον διότι εἶναι ἔμψυχος εἰκῶν τῆς καλοκαγαθίας, ἀλλὰ καί διότι ἐπιδεικνύει καί καθ' ἑαυτὴν κάθε ἐπιμέλειαν ἀρετῆς. Ὡστε, ἐνῶ πρωτύτερα τὴν ἐδέχθημεν εὐχαρίστως πρὸς χάριν σου, ὕστερα, ἀντιστρέψαντες τὰ πράγματα, σέ ἐκαλοτυχίσαμεν δι' αὐτήν, διότι σέ περιμένουν τοιαύτης τεκνοτροφίας μισθοὶ ἀπὸ τὸν Δεσπότην Θεόν.

Εὐχόμεθα δέ νά ἴδωμεν κάποτε καί σέ τὸν ἴδιον καί ν' ἀπολαύσωμεν τὰ ἀγαθὰ σου προσόντα, χωρὶς νά ἐμποδίξῃ τὴν συνάντησίν μας οὔτε ἀρρώστεια οὔτε καμμία ἄλλη δυσκολία.

261

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 179
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΡΙΝΘΑΙΟΝ

Ὅτι εἶσαι φιλελεύθερος καί ἀνθρωπιστῆς μᾶς τὸ πληροφορεῖ ἐπαρκῶς ἡ εὐγένεια τῆς φύσεώς σου καί ἡ πρὸς ὅλους κοινωνικότης σου. Διὰ τοῦτο ἐλάβαμεν τὸ θάρρος νά μεσιτεύσωμεν ὑπὲρ ἀνδρὸς λαμπροῦ ἀπὸ μακρὰν σειρὰν προγόνων, ἀξίου δέ μεγαλυτέρας τιμῆς καί σεβασμοῦ διὰ τὴν ἡμερότητα

αὐτοῦ. Μαζί μὲ τὸ στρατηγὸν Τραϊανὸν ἐπετίμησε τὸ 378 τὸν Οὐάλεντα διὰ τὴν κατὰ τῆς Ὁρθοδοξίας πολιτικὴν του, ἀπέθανε δὲ ὀλίγον μετὰ ταῦτα καί ὀλίγον πρὸ τοῦ Βασιλείου, ὁ ὁποῖος ἔστειλε τότε (269) συγκινητικὴν ἐπιστολήν πρὸς τὴν σύζυγόν του. Ὁ εὐγενὴς ἀνθρωπος ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου μεσιτεύει ἐδῶ δὲν εἶναι γνωστός.

παρακληθέντα ὑφ' ἡμῶν παραστῆναι αὐτῷ ἀγωνιζομένῳ δίκην τῆς μὲν ἀληθείας ἕνεκεν εὐκαταφρόνητον, ἐναγώνιον δὲ ἄλλως διὰ τὸ τῆς συκοφαντίας βαρῦ. Μεγάλη γὰρ ἂν γένοιτο ὄσιπὴ αὐτῷ πρὸς σωτηρίαν, εἰ καταξιώσειάς τι ὄημα φιλόανθρωπον ὑπὲρ αὐτοῦ προέσθι, προηγουμένως μὲν τῷ δικαίῳ χαριζόμενος, ἔπειτα καὶ ἡμῖν τοῖς ἐξαιρέτοις σου τὴν συνήθη τιμὴν καὶ χάριν καὶ ἐν τούτῳ χαριζόμενος.

262

180. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ ΕΥΜΑΘΙΟΥ ΕΝΕΚΕΝ

Ἄνδρὶ ἀξιολόγῳ περιτυχῶν περιστάσει οὐκ ἀνεκτῇ κεχρημένῳ ἔπαθον τὴν ψυχὴν. Τί γὰρ οὐκ ἔμελλον, ἄνθρωπος ὢν, ἀνθρώπῳ ἐλευθέρῳ παρ' ἀξίαν ἐμπεπλεγμένῳ πράγμασι συναλλαγεῖν; Καὶ βουλευσάμενος πῶς ἂν γενόμην αὐτῷ χρήσιμος, μίαν εὔρον λύσιν τῆς κατεχούσης αὐτὸν δυσχερείας, εἰ τῇ σῇ κοσμιότητι ποιήσαιμι γνώριμον. Σὸν οὖν τὸ ἐφεξῆς τὴν σαυτοῦ σπουδίην, ἣν εἰς πολλοὺς ὑφ' ἡμῖν μάρτυσιν ἐπιδέδειξαι, καὶ αὐτῷ παρασχέσθαι. Τὸ δὲ πρᾶγμα γνωρίσει ἢ ἐπιδοθεῖσα παρ' αὐτοῦ δέησις τοῖς βασιλεῦσιν, ἣν καὶ λαβεῖν εἰς χεῖρας καὶ συμπράξαι τῷ ἀνδρὶ τὰ δυνατὰ παρακλήθητι. Καὶ γὰρ Χριστιανῷ χαρίζη καὶ εὐγενεῖ καὶ ἀπὸ λόγου πολλοῦ τὸ αἰδέσιμον ἐπαγομένῳ. Ἐάν δὲ προσθῶμεν

Ἐπιστολὴ 180. Ἐγράφη τὸ 374. Ὁ μάγιστρος Σωφρόνιος ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους συμπατριώτας καὶ φίλους τοῦ Βασιλείου, ὅπως δει-

τρόπων πού ἔχει ὁ ἴδιος μέσα του. Σὲ παρακαλοῦμεν λοιπόν νὰ τοῦ παρασταθῆς καθὼς ἀγωνίζεται εἰς δίκην, ἡ ὁποία ἀπὸ ἀπόψεως μὲν ἀληθείας εἶναι ἀναξία λόγου, ἔξ αἰτίας ὁμως τῆς σοβαρότητος τῆς συκοφαντίας ἐπικίνδυνος. Θὰ εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν πρὸς τὴν σωτηρίαν του, ἔὰν κατηξίωνες νὰ εἶπης κάποιον καλὸν λόγον ὑπὲρ αὐτοῦ, κατ' ἀρχὴν μὲν χαριζόμενος εἰς τὸ δίκαιον, ἔπειτα δὲ χαριζόμενος καὶ εἰς ἡμᾶς, τοὺς διακεκριμένους φίλους σου, τὴν συνηθισμένην τιμὴν καὶ χάριν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν.

262

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 180
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ
ΧΑΡΙΝ ΤΟΥ ΕΥΜΑΘΙΟΥ

Συναντήσας ἓνα ἀξιόλογον ἄνδρα πού εὐρέθη εἰς ἀνυπόφορον κατάστασιν ὑπέφερα ψυχικῶς. Πῶς δὲ νὰ μὴ συμπονέσω ἄνθρωπος ἐγώ, ἓνα ἄνθρωπον ἐλεύθερον ἐμπλεγμένον εἰς δυσκολίας κατωτέρας τῆς ἀξίας του; Σκεφθεῖς δὲ πῶς θὰ τοῦ ἐφαινόμην χρήσιμος, μίαν λύσιν ἠῦρα τῆς δυσχεροῦς καταστάσεως πού τὸν συνέχει, τὸ νὰ τὸν συστήσω εἰς τὴν κοσμιότητά σου. Τώρα δὲ εἶναι ἰδική σου δουλειὰ νὰ διαθέσης καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ζῆλόν σου πού ἔχεις ἐπιδείξει εἰς πολλούς, ὅπως ἡμποροῦμεν νὰ μαρτυρήσωμεν ἡμεῖς.

Ποία δὲ εἶναι ἡ ὑπόθεσις θὰ σοῦ τὸ γνωρίσῃ ἡ αἴτησις πού ἐπεδόθη ἀπὸ αὐτὸν εἰς τοὺς βασιλεῖς, τὴν ὁποίαν παρακαλοῦμεν νὰ πάρῃς εἰς τὰ χέρια σου καὶ νὰ πράξης ὅτι εἶναι δυνατόν διὰ τὸν ἄνδρα. Διότι οὕτω χαρίζεσαι εἰς ἓνα Χριστιανόν, ἓνα εὐγενῆ καὶ ἓνα ἄνθρωπον πού ἔχει κερδίσει τὸν σεβασμὸν μὲ τὴν μεγάλην του μόρφωσιν. Ἐὰν δὲ προσθέσωμεν ὅτι μὲ τὴν πρὸς

κνύει ἡ ἔκτενής σωζομένη ἀλληλογραφία του. Ὁ Εὐμάθιος ἦτο προφανῶς ρητοροδιδάσκαλος.

ὅτι καὶ ἡμεῖς μεγάλην διὰ τῆς εἰς αὐτὸν εὐποιίας ὑποδεχόμεθα χάριν, πάντως, κἂν μικρὸν ἢ ἄλλως τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ τῇ σῆ σεμνότητι αἰεὶ ἐν λόγῳ ποιεῖσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς ἀνεχομένη, οὐ μικρὸν φανεῖται τὸ χαρισθὲν ἡμῖν.

263

108. ΤΩ ΚΗΔΕΜΟΝΙ ΤΩΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ ΙΟΥΛΙΤΤΗΣ

Ἐθαύμασα ἀκούσας ὅτι, τῶν χρηστῶν ἐκείνων καὶ προπόντων τῇ σῆ ἐλευθερία ὑποσχέσεων ἐπιλαθόμενος, νῦν σφοδρότατην καὶ ἀπαραίτητον ἐπάγεις τὴν ἀπαίτησιν τῇ ἀδελφῇ τῆδε, καὶ τί εἰκάσω ἐκ τῶν λεγομένων οὐκ ἔχω. Σοὶ τε γὰρ πολλὴν παρὰ τῶν πεπειραμένων σου μαρτυρουμένην ἐλευθερίαν σύννοδα καὶ τῶν ὑποσχέσεών σου μέμνημαι ὧν ἐποίησας ἐπ' ἐμοῦ καὶ τοῦδε, λέγων ἐλάττονα μὲν γράφειν χρόνον πλείονα δὲ συγχωρήσειν, διὰ τὸ βούλεσθαι συμπεριφέρεσθαι τῇ ἀνάγκῃ τοῦ πράγματος καὶ συγγνώμην παρέχειν τῇ ἐλευθέρῳ ἀναγκαζομένη τοσοῦτον ἀθρόως ἐκ τῆς οἰκίας προῖεσθαι χρήμα. Τίς οὖν ἢ αἰτία δι' ἣν ἡ τοσαύτη μεταβολὴ γέγονεν ἐγὼ νοεῖν οὐκ ἔχω. Πλήν ὅπερ ἂν ἦ, παρακαλῶ σε μεμνημένον τῆς σεαυτοῦ ἐλευθεριότητος καὶ πρὸς τὸν Κύριον ἀπιδόντα τὸν ἀμειβόμενον τὰς χρηστὰς προαιρέσεις δοῦναι τὸν καιρὸν ὃν ἐξ ἀρχῆς ὑπέσχου τῆς ἀνέσεως, ἵνα δυνηθῶσι συμπωλήσαντες τὰ ἑαυτῶν διαλυῶσαι τὸ χρέος. Δῆλον

Ἐπιστολὴ 108. Ἐγράφη τὸ 372. Ὁ μὴ ὀνομαζόμενος κατὰ νόμον ἐπιμελητῆς τοῦ τέκνου τῆς Ἰουλίττης ἐξεβίαζεν αὐτήν. Ἄφοῦ τῆς ἐδάνεισε χρήματα, ἐζητοῦσε τὴν καταβολὴν τοῦ κεφαλαίου μαζί με ὑπερόγκους τόκους. Κατόπιν μεσολαβήσεως τοῦ ἀρχιεπισκόπου ὁμοῦ, ἐδέχθη ἐνώπιον αὐτῶν καὶ ἐνὸς πρῶτον ὑπάρχου νὰ παραχωρήσῃ μεγαλυτέραν προθεσίαν καταβολῆς

αὐτὸν εὐεργεσίαν λαμβάνομεν καὶ ἡμεῖς μεγάλην χάριν, ὅπως δῆποτε, ἂν καὶ ἡ ἀξία μας εἶναι κατὰ τὰ ἄλλα μικρά, ἀλλ' ὁμῶς διὰ τὸ ὅτι ἡ σεμνότης σου δέχεται νὰ δίδῃ σημασίαν εἰς τὰς ὑποθέσεις μας, αὐτὸ πού θὰ μᾶς χαρισθῆ δὲν θὰ φανῆ μικρὸν.

263

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 108
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΗΔΕΜΟΝΑ ΤΩΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ
ΤΗΣ ΙΟΥΛΙΤΤΗΣ

Ἐθαύμασα πού ἤκουσα ὅτι ἐλησμόνησες ἐκείνας τὰς ὡραίας καὶ ἀξίας εἰς ἐλευθέρους πολίτας ὑποσχέσεις καὶ τώρα προβάλλεις βιαίαν καὶ ἀπόλυτον ἀπαίτησιν πρὸς τὴν παροῦσαν ἀδελφὴν. Δὲν γνωρίζω τί νὰ ὑποθέσω περὶ τῶν πληροφοριῶν. Διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀναγνωρίζω τὴν ἐλευθεριότητά σου τὴν ὁποίαν μαρτυροῦν ὅλοι οἱ γνώριμοί σου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐνθυμοῦμαι τὰς ὑποσχέσεις πού ἔδωσες ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τοῦ ἀνδρός ἐκείνου¹, λέγων ὅτι, ἂν καὶ εἰς τὸ γραμματίον γράφεις σύντομον προθεσμίαν, θὰ παραχωρήσῃς μεγαλυτέραν, διότι θέλεις νὰ ἐξυπηρετήσῃς τὴν ἀνάγκην τοῦ πράγματος καὶ θὰ παράσχῃς συγγνώμην εἰς τὴν χῆραν πού ἀναγκάζεται νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν της τόσον μεγάλα χρηματικά ποσὰ ἐφάπαξ.

Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία λόγῳ τῆς ὁποίας συνέβη ἡ τόση μεταβολή, ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ καταλάβω. Πάντως ὅ,τι καὶ ἂν συμβαίη, παρακαλῶ νὰ ἐνθυμηθῆς τὴν ἐλευθεριότητά σου καὶ νὰ ἀναβλέψῃς πρὸς τὸν Κύριον πού ἀμείβει τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν καὶ νὰ δώσῃς τὴν προθεσμίαν τῆς ἀνέσεως, διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ πληρῶσουν τὸ χρέος πωλοῦντες τὴν περιουσίαν των.

τοῦ χρέους καὶ νὰ παραιτηθῆ τῶν τόκων, ἀφοῦ λάβῃ τὸ κεφάλαιον. Ἄλλὰ δὲν ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσιν. Βλ. ἐπιστολάς 107 καὶ 109 Β' τ.

1. Τοῦ πρώην ὑπάρχου, βλ. ἐπιστολὴν 107.

δὲ ὅτι κακείνων μέμνημαι, ὅτι ὑπέσχου, εἰ λάβοις τὸ ὁμολογηθὲν χρυσίον, πάντα τὰ ὁμολογηθέντα χαρτία, καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων πραχθέντα καὶ τὰ ἰδιωτικῶς γενόμενα, παραδώσειν τῇ προειρημένῃ. Παρακαλῶ οὖν, καὶ ἡμᾶς τίμησον καὶ κτῆσαι παρὰ τῷ Κυρίῳ μεγάλην ἑαυτῷ εὐλογίαν ἀναμνησθεὶς τῶν σεαυτοῦ ὑποσχέσεων γινώσκων ὅτι ἄνθρωπος εἶ καὶ αὐτὸς ἀναμένειν σφείλεις τοὺς καιροὺς ἐν οἷς δεηθήσῃ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως· ἦν μὴ ἀποκλείσης σεαυτῷ διὰ τῆς παρούσης σκληρότητος, ἀλλ' ἐδ-
τρέπισον τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σαντὸν πᾶσαν χρηστότητα καὶ ἐπιείκειαν τοῖς καταπονουμένοις ἐπιδεξάμενος.

264

327. ANEPIΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΠΑΡΑΚΛΗΣΕΙ

Ἐπεὶ ὦν παρόντας ἡμᾶς ἐτίμησας καὶ ἀπόντας μεμνησθαι καταξιοῖς (ἦλθε γὰρ ὡς ἡμᾶς ἡ ἀκοή) παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότητος γένοιτό σοι ἀντίδοσις, καὶ σε ἴδοιμεν ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς εὐδόκιμον, ἵνα, ὥσπερ τῆς ἐνταῦθα περιφανείας ἠξιώσῃ, οὕτω καὶ παρὰ τῷ οὐρανίῳ βασιλεῖ σεμνότητος ἀπολαύσῃς. Παρακαλοῦμεν οὖν προηγουμένως τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ διαρκῆ παρασχέσθαι τὴν σπουδὴν, ἔπειτα καὶ τὸ εἰς ἡμᾶς εὐμενὲς ἐπανξῆσαι μνήμης τε πάσης καὶ προστασίας ἡμᾶς ἀξιοῦντα, σεμνῦναι δὲ ἡμᾶς καὶ γράμμασιν, ὥστε ἀπόδειξιν ἡμᾶς ἔχοντας ὅτι οὐ βαρῶν ἡμᾶς ἐπιστέλλοντας συνεχέστερόν σου τῇ μεγαλονοίᾳ καταθαροῦσιν.

Ἐπιστολή 327. Ἐγράφη εἰς ἄγνωστον χρόνον πρὸς ἀξιωματοῦχον.

Εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι ἐνθυμοῦμαι καὶ ἐκεῖνο, ὅτι ὑπεσχέθης, ἐὰν λάβῃς τὸ συμφωνηθὲν ποσὸν νὰ παραδώσης εἰς τὴν ἐν λόγῳ γυναῖκα ὅλα τὰ συνταχθέντα συμφωνητικά, εἴτε ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων εἴτε ἰδιωτικῶς.

Παρακαλῶ λοιπόν, τίμησε καὶ ἡμᾶς καὶ ἀπόκτησε διὰ τὸν ἑαυτὸν σου μεγάλην εὐλογίαν ἀπὸ τὸν Κύριον, μὲ τὸ νὰ ἐνθυμηθῆς τὰς ὑποσχέσεις σου, γνωρίζων ὅτι ὡς ἄνθρωπος πού εἶσαι ὀφείλεις νὰ ἀναμένῃς καιροὺς κατὰ τοὺς ὁποίους θὰ χρειασθῆς τὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν βοήθειαν. Μὴ ἀποκλείσης διὰ τὸν ἑαυτὸν σου αὐτὴν τὴν βοήθειαν μὲ τὴν παροῦσαν σκληρότητα, ἀλλὰ ἐτοίμασε τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, ἐπιδεικνύων εἰς τοὺς θλιβομένους κάθε ἀγαθότητα καὶ ἐπιείκειαν.

264

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 327
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΗ

Εἶθε νὰ σοῦ δοθῇ ἀνταμοιβὴ ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν Δεσπότην διὰ τὴν τιμὴν πού μᾶς προσέφερες ὅταν ἡμεθα παρόντες καὶ διὰ τὴν καλὴν μνείαν πού μᾶς ἠξιώσες ὅταν ἡμεθα ἀπόντες —διότι ἔφθασεν ἕως ἡμᾶς τὸ ἄκουσμα— καὶ εἶθε κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ ἡμῶν νὰ σέ ἴδωμεν εὐδόκιμον δι' ἔργα ἀγαθὰ, οὕτως ὥστε, ὅπως ἠξιώθης τῆς ἐδῶ μεγαλειότητος, οὕτω νὰ ἀπολαύσης καὶ τῆς λαμπρότητος πλησίον τοῦ οὐρανοῦ βασιλέως. Σὲ παρακαλοῦμεν λοιπόν πρῶτον μὲν νὰ ἀφιερῶνῃς διαρκῆ φροντίδα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἔπειτα δὲ νὰ αὐξήσης τὴν εὐμένειάν σου πρὸς ἡμᾶς, ἀξιῶνων ἡμᾶς ὅλης τῆς ἀναμνήσεως καὶ προστασίας, νὰ μᾶς τιμᾶς δὲ καὶ μὲ γράμματα, ὥστε, ἔχοντες ἀπόδειξιν ὅτι δὲν μᾶς βαρύνεσαι ὅταν σοῦ γράφωμεν, νὰ λάβωμεν τὸ θάρρος νὰ γράφωμεν συχνότερα εἰς τὴν μεγαλοφροσύνην σου.

155. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Πρὸς πολλὰς τὰς διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἦν πρώτην καὶ μόνην κατηξίωσεν ἡμῖν ἢ εὐγένειά σου διαπέμψασθαι ἐγγεγραμμένας κατηγορίας ἀπορῶ ἀπολογήσασθαι, οὐ διὰ τὴν τοῦ δικαίου ἔνδειαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν πλήθει τῶν ἐπιφερομένων δύσκολον εἶναι τῶν καιριωτέρων τὴν προτίμησιν καὶ ὅθεν δεῖ πρῶτον ἡμᾶς ἀρξασθαι τῆς θεραπείας. Ἡ τάχα δὴ τῇ τάξει τῶν γεγραμμένων χρησαμένους ὁδῶ πρὸς ἕκαστον ἀπαντᾶν. Τοὺς ἐπὶ Σκυθίαν ἀπαίροντας ἐντεῦθεν μέχρι σήμερον οὐκ ἐγνωρίσαμεν· ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐκ τῆς οἰκίας ὑπέμνησαν ἡμᾶς, ὥστε προσειπεῖν δι' αὐτῶν, καίτοι πάνυ διὰ σπουδῆς τιθεμένους ἐπὶ πάσης προφάσεως προσφθέγεσθαι σου τὴν τιμιότητα. Ἐπιλαθέσθαι δέ σου ἐν προσευχαῖς ἀδύνατον, εἰ μὴ πρότερον τοῦ ἔργου ἡμῶν ἐπιλαθώμεθα εἰς δ' ἔταξεν ἡμᾶς ὁ Κύριος. Μέμνησαι γὰρ πάντως τῶν κηρυγμάτων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πιστὸς ὢν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ὅτι καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν ἀποδημίαις ἀδελφῶν δεόμεθα, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν στρατείαις ἐξεταζομένων καὶ ὑπὲρ παρησιαζομένων διὰ τὸ ὄνομα Κυρίου καὶ ὑπὲρ τῶν τοὺς πνευματικοὺς καρποὺς ἐπιδεικνυμένων ἐν τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ τὰς εὐχὰς ποιούμεθα· ὢν πάντως ἐν τοῖς χρόνοις ἢ καὶ ἐν τοῖς πᾶσι νομίζομεν καὶ τὴν σὴν ἐμπεριλαμβάνεσθαι τιμιότητα. Ἰδίᾳ δέ σου ἡμεῖς πῶς ἂν ἐπιλαθώμεθα τσαῦτα ἔχοντες τὰ κινουῦντα ἡμᾶς πρὸς μνήμην, ἀδελφιδὴν τοιαύτην, ἀδελφιδὸς τοι-

Ἐπιστολή 155. Ἐγράφη τὸ 373. Δὲν εἶναι γνωστὸν τὸ πρόσωπον πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται, πρόκειται ὁμως προφανῶς περὶ ἀξιωματοῦχου, ὑπηρετοῦντος εἰς τὴν βορείως τοῦ Δουνάβεως βυζαντινὴν ἐπαρχίαν, ἴσως ἐπάρχου, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Καισάρειαν. Εἰς τὸ τέλος ὁ Βασίλειος ζητεῖ λείψανα Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐμαρτυροῦσαν ἀκόμη καὶ

265

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 155
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Εὐρίσκομαι εἰς ἀπορίαν ν' ἀπολογηθῶ διὰ τὰς πολλὰς κατηγορίας ποὺ εἶναι σημειωμένοι εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὁποῖαν μᾶς ἔστειλες. Πρώτην καὶ μοναδικήν, ἡ εὐγένειά σου, ὅχι διότι στεροῦμαι δικαιολογίας, ἀλλὰ διότι εἶναι δύσκολον ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀναφερομένων νὰ ἐπιλέξω τὰ κυριώτερα καὶ ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πρέπει πρῶτα ν' ἀρχίσωμεν τὴν θεραπείαν. Ἡ ἴσως πρέπει νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς κάθε θέμα χρησιμοποιοῦντες ὡς μέθοδον τὴν τάξιν τῶν γραφέντων.

Τοὺς ἀναχωροῦντας ἀπὸ ἔδῳ εἰς Σκυθίαν δὲν ἐγνωρίσαμεν μέχρι σήμερον· ἐξ ἄλλου οὔτε διὰ τοὺς ἀπὸ τὸν οἶκόν σου ἀναχωρουντας μᾶς ἔγινε μνεῖα, ὥστε νὰ σέ χαιρετίσωμεν διὰ μέσου αὐτῶν, μολονότι πολὺ ἐπιθυμοῦμεν νὰ προσφωνῶμεν τὴν τιμιότητά σου εἰς κάθε εὐκαιρίαν. Νὰ σέ λησμονήσωμεν δὲ εἰς τὰς προσευχὰς μας εἶναι ἀδύνατον, ἐκτὸς ἂν πρῶτα λησμονήσωμεν τὸ ἔργον μας εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς ἔταξεν ὁ Κύριος. Ὅπωςδὴποτε βέβαια ἐνθυμεῖσαι, ἀφοῦ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἶσαι πιστὸς, τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐπικλήσεις, ὅτι δηλαδὴ καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς ταξίδια προσευχόμεθα καὶ ὅτι ὑπὲρ τῶν ἐγγραφομένων εἰς τὸ στράτευμα καὶ ὑπὲρ τῶν ὁμιλούντων μὲ παρρησίαν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ ὑπὲρ τῶν παραγόντων τοὺς πνευματικούς καρποὺς τελοῦμεν προσευχὰς εἰς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν. Νομίζομεν δὲ ὅτι ἡ τιμιότης σου συμπεριλαμβάνεται μαζί μὲ αὐτοὺς κατὰ τὴν εὐκαιρίαν τῶν προσευχῶν ἐκείνων, ἂν ὅχι καὶ κάθε χρόνον.

Προσωπικῶς δὲ πῶς νὰ σέ λησμονήσωμεν ἡμεῖς ποὺ ἔχομεν τόσους λόγους νὰ παρακινῶν τὴν μνήμην μας, τοιαύτην

τότε εἰς τὴν Σκυθίαν. Ἴσως λόγῳ τῆς προτάσεως αὐτῆς κάποιος ἀναγνώστης προσέθεσεν εἰς τὸν τίτλον τὰς λέξεις «ἐπὶ ἀλήπτῃ», δηλαδὴ «περὶ προπονητοῦ» μαρτύρων.

οὗτους, συγγένειαν οὕτω χρηστήν, οὕτως ἀγαπῶσαν ἡμᾶς, οἰκον, οἰκέτας, φίλους, ἐξ ὧν, κἂν μὴ βουλώμεθα, ἀναγκαίως ὑπομιμνησκόμεθά σου τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως; Περὶ δὲ τοῦδε ὁ ἀδελφός ὁ δεῖνα οὐδὲν ἡμῖν ἠνεγκεν ἐπαχθές, οὐδὲ παρ' ἡμῶν βλάπτουσα αὐτὸν τις κρίσις ἐξενήγεται οὐδεμία. Τρέφον οὖν τὴν λύπην ἐπὶ τοὺς τὰ ψευδῆ διηγησαμένους ἀπολύσας πάσης μέμψεως καὶ τὸν χωρεπίσκοπον καὶ ἐμέ. Εἰ δέ τινα δίκην γυμνάζει ὁ σχολαστικὸς ὁ δεῖνα, ἔχει δικαστήρια δημόσια καὶ νόμους. Ἄξιῳ οὖν ὑμᾶς ἐπὶ τούτοις μηδεμίαν ἔχειν μέμψιν. Αὐτὸς δὲ ὅσα ποιεῖς ἀγαθὰ, σεαυτῷ θησαυρίζεις, καὶ ἦν παρέχῃ ἀνάπανσιν τοῖς διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου διωκομένοις, ταύτην σεαυτῷ ἐν ἡμέρᾳ τῆς μισθαποδοσίας προετοιμάζεις. Καλῶς δὲ ποιήσεις, εἴαν καὶ λείψανα μαρτύρων τῇ πατρίδι ἐκπέμψῃ, εἴπερ, ὡς ἐπέστειλας ἡμῖν, ὁ ἐκεῖ διωγμὸς ποιεῖ καὶ νῦν μάρτυρας τῷ Κυρίῳ.

ἀνεπιάν, τοιούτους ἀνεπιούς, τόσον χρηστήν συγγένειαν, πού μᾶς ἀγαπᾶ ἰδιαιτέρως, οἶκον, ὑπηρέτας, φίλους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν, ἀναγκαστικά μᾶς ὑπενθυμίζεται ἢ ἀγαθὴ σου προαίρεσις;

Ὡς πρὸς τὸ ἄλλο δὲ θέμα ὁ δεῖνα ἀδελφός δὲν μοῦ προεκάλεσε καμμίαν ἐνόχλησιν, οὔτε ἐγὼ ἐξέφρασα ποτὲ καμμίαν ἐπιβλαβῆ δι' αὐτὸν κρίσιν. Στρέψε λοιπὸν τὴν λύπην σου εἰς βᾶρος ἐκείνων πού σοῦ διηγῆθησαν τὰ ψεύδη, ἀπαλλάσσων τὸν χωρεπίσκοπον καὶ ἐμὲ ἀπὸ κάθε μομφῆν. Ἐὰν δὲ ὁ δεῖνα δικηγόρος ἐτοιμάζῃ κάποιαν δίκην, ἔχει δικαστήρια δημόσια καὶ νόμους. Ζητῶ λοιπὸν ἀπὸ σᾶς νὰ μὴ μοῦ προσάπτετε ὁποιανδήποτε μομφῆν διὰ τὰ θέματα αὐτά.

Ὅσα δὲ ἀγαθὰ πράττεις σὺ ὁ ἴδιος, τὰ θησαυρίζεις διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, καὶ ὅσῃν ἀνάπαυσιν προσφέρεις εἰς τοὺς διωκομένους διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, τὴν προετοιμάζεις διὰ τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὴν ἡμέραν τῆς μισθαποδοσίας. Καλῶς δὲ θὰ πράξης, ἐὰν στείλῃς εἰς τὴν πατρίδα καὶ λείψονα μαρτύρων, ἐφ' ὅσον, καθὼς μᾶς ἔγραψες, ὁ ἐκεῖ διωγμὸς δημιουργεῖ καὶ τώρα μάρτυρας.

1. ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΦΙΛΟΣΟΦΩ

Ἄπειρηκότα με ἤδη πρὸς τὰς παρὰ τῆς τύχης ἐπηρείας, παρ' ἧς αἰεὶ τι πρὸς τὸ μὴ συγγενέσθαι σοι ἐμπόδιον γέγονε, θανμαστῶς πως ἀνεκαλέσω καὶ παρεμυθήσω τοῖς γράμμασι. Καὶ γὰρ πως ἤδη καὶ κατ' ἐμμαντὸν ἔστρεφον μὴ ποτε ἀληθές ἐστὶ τὸ παρὰ τῶν πολλῶν θρυλούμενον, ὅτι ἀνάγκη τίς ἐστὶ καὶ εἰμαρμένη ἢ καὶ τὰ μικρὰ καὶ τὰ μείζω τῶν ἡμετέρων ἄγουσα, αὐτοὶ δὲ οὐδενός ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι κύριοι ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, τύχη τις πάντως τὸν ἀνθρώπινον ἐλαύνει βίον. Καὶ τούτων πολλὴν συγγνώμην ἔξεις τῶν λογισμῶν, ἐπειδὴν τὰς αἰτίας ὑφ' ὧν εἰς αὐτοὺς προήχθη μᾶθης.

Ἐγὼ κατέλιπον τὰς Ἀθήνας κατὰ φήμην τῆς σῆς φιλοσοφίας ὑπεριδῶν τῶν ἐκεῖ. Παρέδραμον δὲ τὴν ἐφ' Ἑλλησπόντω πόλιν ὡς οὐδεὶς Ὀδυσσεὺς σειρήνων μέλη. Καὶ τὴν Ἀσίαν ἐθαύμασα μὲν, πρὸς δὲ τὴν μητρόπολιν τῶν ἐν αὐτῇ καλῶν ἠπειγόμενην. Ἐπεὶ δὲ κατέλαβον τὴν πατρίδα καὶ σὲ ἐν αὐτῇ τὸ μέγα ὄφελος

Ἐπιστολὴ 1. Ἐγρᾶφὴ τὸ 356, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Βασιλείου εἰς τὴν Καισάρειαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ὁ Εὐστάθιος πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ὑπῆρξεν ἐθνικὸς καθηγητῆς, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη εἶχεν ἐλκύσει τὸν Βασιλείου. Διὰ τὰ τὸν συναντήσῃ ἀνέλαβε μακρὰ ταξίδια, τὰ ὅποια

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 1
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΟΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ

Κατὰ ἓνα θαυμαστὸν τρόπον μὲ ἐψυχαγωγῆσες καὶ μὲ παρηγόρησες μὲ τὰ γράμματά σου, ὅταν εἶχα ἀπογοητευθῆ πλεόν ἀπὸ τοὺς ἐπηρεασμούς τῆς τύχης, ἢ ὅποια πάντοτε προέβαλλεν ἐμπόδια ὥστε νὰ μὴ σὲ συναντήσω. Μάλιστα ἐσυλλογιζόμην ἤδη, μήπως εἶναι ἀληθές τὸ λεγόμενον ἀπὸ τοὺς πολλούς, ὅτι ὑπάρχει κάποια ἀνάγκη καὶ εἰμαρμένη πού ρυθμίζει τὰς ὑποθέσεις μας, καὶ τὰς μικρὰς καὶ τὰς μεγάλας, ἐνῶ ἡμεῖς δὲν εἴμεθα κύριοι κανενὸς πράγματος· καί, ἂν δὲν συμβαῖνῃ αὐτό, πάντως κάποια τύχη διέπει τὸν ἀνθρώπινον βίον. Καὶ ἀσφαλῶς θὰ συγχωρήσῃς αὐτοὺς τοὺς λογισμούς, ὅταν μάθῃς τὰς αἰτίας πού μὲ ὠδήγησαν εἰς αὐτούς.

Ἐγὼ ἐγκατέλειψα τὰς Ἀθήνας περιφρονήσας τὴν ἐκεῖ κατάστασιν λόγῳ τῆς φήμης τῆς ἰδικῆς σου φιλοσοφίας. Παρέκαμψα δὲ τὴν πλησίον τοῦ Ἑλλησπόντου πόλιν¹ μὲ τόσην ἀποφασιστικότητα, ὅσην δὲν ἔδειξε κανεὶς Ὀδυσσεὺς πρὸς τὰ μέλη τῶν Σειρήνων². Καὶ ἐθαύμασα μὲν τὴν Ἀσίαν ἐν γένει, ἀλλ' ἤμην βιαστικός νὰ μεταβῶ εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν ἀγαθῶν της. Μόλις δὲ ἔφθασα εἰς τὴν πατρίδα³, καὶ παρ' ὄλην τὴν

ἐπρόκειτο νὰ ἐπαναλάβῃ μετὰ διετίαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν μοναστικῶν κέντρων.

1. Ἐννοεῖ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

2. Ὀδύσ. μ, 158.

3. Εἰς τὴν Καισάρειαν.

ζητήσας οὐχ εἶδρον, ἐντεῦθεν μοι λοιπὸν αἱ πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἀφορμαὶ τῶν ἀδοκίμων ἐπιγεγόνασι κωλυμάτων. Ἡ γὰρ ἀσθενεῖν πάντως ἔδει καὶ διὰ τοῦτο ἀπολείπεσθαι, ἢ ἐπὶ τὴν ἐφῶν βαδίζοντι συναπαίρειν μὴ δύνασθαι, ὅψε δέ ποτε μυρίοις πόνοις τὴν Συρίαν καταλαβόντα οὐκ ἔχειν συνεῖναι τῷ φιλοσόφῳ πρὸς Αἴγυπτιοὺς ἀπάραντι. Πάλιν οὖν ἔδει Αἴγυπτον ἰέναι, δολιχὴν ὁδὸν ἀργαλήν τε, καὶ οὐδ' ἐνταῦθα τὸ σπουδαζόμενον ἔχειν. Ἄλλ' οὕτω δύσεως ἦν ὥστε ἢ τὴν ἐπὶ Πέρσας βαδίζειν ἔδει καὶ συμποῖναι εἰς ὅτι μήκιστον τῆς βαρβάρων (ἦλθες γὰρ κάκεισε, τοσαύτη τις ἦν φιλονικία τοῦ δαίμονος) ἢ αὐτοῦ καθῆσθαι ἐπὶ τῆς Ἀλεξάνδρου, ὅπερ οὖν καὶ συνέβη. Δοκῶ γὰρ μοι, εἰ μὴ ὥσπερ τι θρέμμα θαλλῶ προδεικνυμένῳ ἐπόμενος ἀπηγόρευσα, ἐπέκεινα ἂν σε καὶ Νύσσης τῆς Ἰνδικῆς ἐλθεῖν ἀγόμενον, καί, εἴ τι ἔσχατον τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης χωρίον, καὶ τοῦτο ἐπιπλανηθῆναι. Καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; Ἄλλὰ τὸ τελευταῖον νῦν ἐπὶ τῆς πατρίδος διαγόντι συγγενέσθαι οὐκ ἐξεγένετο μακροαῖς ἀρρωστίαις ἐξειρωμένῳ· αἶ, εἰ μὴ τοῦ γε λοιποῦ μετριώτεροι γένοιτο, οὐδὲ κατὰ τὸν χειμῶνα τῇ λογιότητί σου συνεσόμεθα. Ταῦτα οὐχ εἰμαρμένης ἔργα, ὡς ἂν αὐτὸς εἴποις; Ταῦτα οὐκ ἀνάγκης; Ταῦτα οὐχί, μικροῦ δεῖν, καὶ τοὺς τῶν ποιητῶν ἐπὶ Ταντάλῳ μύθους ὑπερεβάλετο; Ἄλλ' ὅπερ ἔφην, ῥᾶων γέγονα τοῖς γράμμασι καὶ οὐκέτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς εἰμι γνώμης. Φημὶ δὲ χρῆναι διδόντι μὲν τὰ ἀγαθὰ τῷ Θεῷ χάριν εἶδέναι, ταμεινομένῳ δὲ μὴ δυσχεραίνειν. Καὶ δὴ οὖν καὶ ἡμῶν, εἰ μὲν παρ᾽ ἄσχοι τὸ συνεῖναί σοι, ταῦτ' ἄριστα τε ὁμοῦ καὶ ἥδιστα

ἀναζήτησιν δὲν εὔρον ἐκεῖ σέ, τὸ μέγα ὄφελος, ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖον λοιπὸν μοῦ ἐπισυνέβησαν αἱ πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἀφορμαὶ τῶν ἀπροσδοκῆτων κωλυμάτων. Διότι ἔπρεπεν ὅπως δῆποτε ἢ νὰ εἶμαι ἀσθενὴς καὶ διὰ τοῦτο νὰ καθυστερῶ ἢ νὰ μὴ ἠμπορῶ νὰ ξεκινήσω μαζί, ὅταν ἐσὺ ἐβάδιζες πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Καὶ ὅταν κάποτε μετὰ μυρίους κόπους ἔπιασα τὴν Συρίαν, συνέβη νὰ μὴ ἠμπορῶ νὰ συναναστραφῶ με τὸν φιλόσοφον, διότι αὐτὸς εἶχε ξεκινήσει διὰ τὴν Αἴγυπτον. Πάλιν λοιπὸν ἐχρειάσθη νὰ ἀπέλθω πρὸς τὴν Αἴγυπτον,

«τὸν δρόμο τὸν μακρὸ καὶ δύσκολο»⁴,

καὶ ὁμως οὔτε ἐδῶ ἐπέτυχα αὐτὸ ποὺ ἐζητοῦσα.

Ἄλλὰ τόσον δυστυχῆς εἰς τὸν πόθον μου ἤμην, ὥστε ἔπρεπεν ἢ νὰ βαδίσω τὸν δρόμον πρὸς τὴν Περσίαν καὶ νὰ προχωρήσω ὅσον μπορῶ μακρύτερα εἰς τὴν γῆν τῶν βαρβάρων—διότι βέβαια ἦλθες καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ· τόσον μεγάλη ἦτο ἡ ἀντίπραξις τοῦ δαίμονος— ἢ νὰ καθίσω ἐδῶ εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, πρᾶγμα τὸ ὅποιον καὶ συνέβη. Μοῦ φαίνεται ἄλλωστε ὅτι, ἐὰν δὲν εἶχα βαρεθῆ νὰ σέ ἀκολουθῶ, ὅπως ἀκολουθεῖ τὸ πρόβατον ἓνα τρυφερὸν κλωνάρι ποὺ τοῦ τὸ δεικνύει κάποιος προπορευόμενος, θὰ εἶχα ἔλθει συρόμενος καὶ πέρα ἀπὸ τὴν Ἰνδικὴν Νύσσαν⁵ καὶ θὰ εἶχα περιπλανηθῆ ἀκόμη καὶ εἰς τὸ ἀκρότατον χωρίον τῆς οἰκουμένης μας. Καὶ διατί νὰ λέγω πολλὰ;

Δὲν εἶναι αὐτὰ ἔργα τῆς εἰμαρμένης, ὅπως θὰ ἠμποροῦσες νὰ εἴπης ἐσὺ; Δὲν εἶναι αὐτὰ ἔργα ἀνάγκης; Δὲν ἐξεπέρασαν αὐτὰ παρ' ὀλίγον καὶ τοὺς μύθους τῶν ποιητῶν περὶ τοῦ Ταντάλου; Ἄλλ' ὅπως εἶπα, ἔγινα καλύτερα με τὰ γράμματα σου καὶ δὲν ἐξακολουθῶ νὰ ἔχω τὴν ἰδίαν γνώμην. Λέγω δὲ ὅτι πρέπει, ὅταν μὲν ὁ Θεὸς δίδῃ τὰ ἀγαθὰ, νὰ τοῦ χρεωστῆ κανεὶς εὐγνωμοσύνην, ὅταν δὲ τὰ ἀποταμιεύῃ, νὰ μὴ δυσανασχετῆ. Καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν μας δὲ περίπτωσιν, βεβαίως, ἐὰν μὲν δώσῃ νὰ σέ συναντήσωμεν, τοῦτο θὰ τὸ θεωρήσωμεν καὶ ἄριστον

5. Πόλιν εἰς τὸ σημερινὸν Πακιστάν.

ἡγησόμεθα. Εἰ δὲ ἀναβάλοιτο, πρῶως οἴσομεν τὴν ζημίαν. Ἐμεινον γὰρ πᾶντως ἢ ὡς ἂν ἡμεῖς προελοίμεθα διοικεῖ τὰ ἡμέτερα.

267

9. ΜΑΞΙΜΩ ΦΙΛΟΣΟΦΩ

1. Εἰκόνες ὄντως τῶν ψυχῶν εἰσιν οἱ λόγοι. Κατεμάθομεν οὖν σε διὰ τοῦ γράμματος, ὅσον, φασίν, ἐξ ὀνύχων τὸν λέοντα, καὶ ἤσθημεν εὐρόντες περὶ τὰ πρῶτα καὶ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν οὐκ ἀργῶς διακείμενον, τὴν τε πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ τὸν πλησίον. Σημεῖον δὲ ποιούμεθα τοῦ μὲν τὴν περὶ ἡμᾶς δεξιότητά σου, τοῦ δὲ τὴν περὶ τὴν γνώσιν σπουδὴν. Ὅτι δὲ ἐν δυοῖν τούτοις ἐστὶ τὰ ὅλα γνώριμον παντὶ Χριστοῦ μαθητῇ.

2. Ἐπεὶ δὲ ἐπιζητεῖς τῶν Διονυσίου ἤλθε μὲν εἰς ἡμᾶς καὶ πᾶν πολλὰ· οὐ παρέστί γε μὴν τὰ βιβλία, διόπερ οὐκ ἀπεστείλαμεν. Ἐχομεν δὲ γνώμης οὕτως. Οὐ πάντα θαυμάζομεν τοῦ ἀνδρός· ἐστὶ δὲ ἃ καὶ παντελῶς διαγράφομεν. Σχεδὸν γὰρ ταυτησί τῆς νῦν περιθρυλουμένης ἀσεβείας, τῆς κατὰ τὸ ἀνόμοιον λέγω, οὗτός ἐστιν, ὅσα γε ἡμεῖς ἴσομεν, ὁ πρῶτος ἀνθρώποις τὰ σπέρματα παρασχών. Αἴτιον δέ, οἴμαι, οὐ πονηρία γνώμης, ἀλλὰ τὸ σφόδρα βούλεσθαι ἀντιτείνειν τῷ Σαβελλίῳ. Εἴωθα γοῦν ἀπεικάζειν ἐγὼ φυτοκόμῳ νεαροῦ φυτοῦ διαστροφὴν ἀπευθύνοντι, εἶτα τῇ ἀμε-

Ἐπιστολὴ 9. Ἐγρᾶφῃ περὶ τὸ 362. Ὁ Μάξιμος αὐτὸς ἦτο Χριστιανὸς καὶ φίλος τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου. Ἐπαινεῖται πολὺ ἐδῶ διὰ τὸ ἦθος του, ἀλλὰ μετὰ εἰκοσαετίαν ἠθέλησε νὰ ἀρπάσῃ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸν Γρηγόριον.

1. Λουκιανῶ, Ἐρμῶτ. 34.

καί εὐαρεστότατον· ἐάν δὲ τὸ ἀναβάλη, θὰ ὑποφέρωμεν τὴν ζημίαν μὲ πραότητα. Διότι ὅπωςδήποτε κυβερνᾷ τὰ καθ' ἡμᾶς καλύτερα ἀπὸ ὅσον ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ἐκλέξωμεν.

267

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 9
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΟΝ ΜΑΞΙΜΟΝ

1. Οἱ λόγοι εἶναι πράγματι εἰκόνες τῶν ψυχῶν. Σὲ ἐγνώρισάμεν λοιπὸν καλῶς διὰ τοῦ γράμματος, ὅσον, ὅπως λέγουν, «ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τὸν λέοντα»¹, καὶ ηὐχαριστήθημεν ποὺ ηὔραμεν ὅτι δὲν διάκεισαι νωθρῶς πρὸς τὰ πρῶτα καὶ μέγιστα ἐκ τῶν ἀγαθῶν, δηλαδή τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην. Ὡς σημεῖον δὲ τοῦ μὲν δευτέρου λαμβάνομεν τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλοφροσύνην σου, τοῦ δὲ πρώτου τὸν ζῆλόν σου διὰ τὴν θείαν γνῶσιν. Ὅτι δὲ εἰς τὰ δύο αὐτὰ περικλείονται τὰ πάντα, εἶναι γνωστὸν εἰς κάθε μαθητὴν τοῦ Χριστοῦ.

2. Τὰ γραπτὰ τοῦ Διονυσίου² ποὺ ζητεῖς ἦλθαν μὲν εἰς ἡμᾶς, καὶ εἶναι μάλιστα πολλά, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν ἐδῶ τὰ βιβλία, διὰ τοῦτο καὶ δὲν σοῦ τὰ ἐστείλαμεν. Ἡ γνώμη μας περὶ αὐτῶν εἶναι ἡ ἐξῆς. Δὲν θαυμάζομεν τὰ πάντα εἰς αὐτὸν τὸν ἄνδρα ὑπάρχουν μάλιστα μερικὰ ποὺ ἀποδοκιμάζομεν. Καθ' ὅσον γνωρίζομεν μάλιστα, αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ ἔθεσεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ σπέρματα αὐτῆς ἐδῶ τῆς διαβοήτου ἀσεβείας, τῆς τῶν Ἀνομοίων ἐννοῶ. Αἴτιον δὲ εἶναι, νομίζω, ὄχι πονηρία γνώμης, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἤθελε ν' ἀντιταχθῆ εἰς τὸν Σαβέλλιον³. Συνηθίζω δὲ ἐγὼ νὰ τὸν παραβάλλω μὲ φυτοκόμον ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἰσιώσῃ ἓνα στραβὸν νεαρὸν φυτὸν, ἔπειτα δὲ ἀποτυ-

2. Τοῦ Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας εἰς τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος.

3. Ὁ Σαβέλλιος ἦτο αἵρεσιάρχης τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε τὴν ταυτότητα τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα. Οἱ ὁπαδοὶ του ἐλέγοντο Πατροπασχίται καὶ Σαβελλιανοί.

τρία τῆς ἀνθολοκῆς διαμαρτόντι τοῦ μέσου καὶ πρὸς τὸ ἐναντίον ἀπαγαγόντι τὸ βλάστημα. Τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον γεγεννημένον εὔρομεν. Ἀντιβαίνων γὰρ σφοδρῶς τῇ ἄσεβείᾳ τοῦ Αἴβνους ἔλαθεν ἑαυτὸν εἰς τὸ ἐναντίον κακὸν ὑπὸ τῆς ἄγαν φιλοτιμίας ὑπενεχθεῖς. Ὡ γε τοσοῦτον ἐξαροκοῦν δεῖξαι ὅτι οὐ ταῦτόν τῳ ὑποκειμένῳ Πατῆρ καὶ Υἱός, καὶ ταῦτα ἔχειν κατὰ τοῦ βλασημοῦντος τὰ νικητήρια, ὁ δέ, ἵνα πάνυ ἐναργῶς καὶ ἐκ τοῦ περιόντος κατακρατῆ, οὐχ ἑτερότητα μόνον τῶν ὑποστάσεων τίθεται, ἀλλὰ καὶ οὐσίας διαφορὰν καὶ δυνάμεως ὕφεσιν καὶ δόξης παραλλαγῆν. Ὡστε ἐκ τούτου συνέβη κακοῦ μὲν αὐτὸν κακὸν διαμεῖναι, τῆς δὲ ὀρθότητος τοῦ λόγου διαμαρτεῖν. Ταύτη τοι καὶ παντοδαπὸς ἐστὶν ἐν τοῖς συγγράμμασι, νῦν μὲν ἀναιρῶν τὸ ὁμοούσιον, διὰ τὸν ἐπ' ἀθετήσει τῶν ὑποστάσεων κακῶς αὐτῷ κεχρημένον, νῦν δὲ προσιέμενος ἐν οἷς ἀπολογεῖται πρὸς τὸν ὁμώνυμον. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος ἀφῆκε φωνὰς ἥκιστα πρεπούσας πνευματικῶ, τῆς προσκυνουμένης αὐτὸ θεότητος ἐξοριζῶν καὶ κάτω πον τῆ κτιστῆ καὶ λειτουργῶ φύσει συναριθμῶν. Ὁ μὲν οὖν ἀνὴρ τοιοῦτος.

3. Ἐγὼ δέ, εἰ χρῆ τοῦμόν ἴδιον εἰπεῖν, τὸ «ὁμοιον κατ' οὐσίαν», εἰ μὲν προσκείμενον ἔχει τὸ «ἀπαραλλάκτως», δέχομαι τὴν φωνὴν ὡς εἰς ταῦτόν τῳ ὁμοουσίῳ φέρουσαν, κατὰ τὴν ὑγιᾶ δηλονότι τοῦ ὁμοουσίου διάνοιαν. Ὅπερ καὶ τοὺς ἐν Νικαίᾳ νοήσαντας, φῶς ἐκ φωτὸς καὶ Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν Μονογενῆ προσειπόντας, ἐπαγαγεῖν ἀκολούθως τὸ ὁμο-

4. Ὁ Σαβέλλιος κατήγετο ἀπὸ τὴν Λιβύην.

χών νά τὸ φέρη εἰς τὸ μέσον λόγῳ ὑπερβολικῆς ἀντιθέτου ἔλξεως φέρει τὸ βλάστημα εἰς τὴν ἀντίθετον στροφὴν. Ἡύραμεν ὅτι κάτι τέτοιον ἔγινε καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἄνδρα. Ἀντιτασσόμενος δηλαδὴ σφοδρῶς εἰς τὴν ἀσέβειαν τοῦ Λίβυος⁴, χωρὶς νά τὸ καταλάβῃ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀντίθετον κακὸν παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν φιλοτιμίαν. Εἰς ταῦτα βεβαίως εἶναι ἀρκετὸν νά δείξωμεν ὅτι δὲν ταυτίζονται κατὰ τὸ πρόσωπον ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, καὶ ἐπομένως δὲν ἐκέρδισεν οὕτω τὰ νικητήρια κατὰ τοῦ βλασφημοῦντος· αὐτὸς δέ, διὰ νά ἐπικρατήσῃ σαφῶς καὶ πλήρως, ὄχι μόνον ἑτερότητα τῶν ὑποστάσεων δέχεται, ἀλλὰ καὶ διαφορὰν οὐσίας καὶ κατωτερότητα δυνάμεως καὶ παραλλαγὴν δόξης. Ὡστε λόγῳ τοῦ σφάλματος τούτου συνέβη αὐτὸς ν' ἀντικαταστήσῃ ἓνα κακὸν μὲ ἄλλο κακόν, νά παρεκκλίνῃ δὲ τῆς ὀρθότητος τῆς διδασκαλίας.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲ εἶναι καὶ ἀντιφατικὸς εἰς τὰ συγγράμματα, ἄλλοτε μὲν ἀναιρῶν τὸ ὁμοούσιον, διὰ τὸ ὅτι τὸ ἑκακομεταχειρίσθη ἐκεῖνος πρὸς ἀθέτησιν τῶν ὑποστάσεων, ἄλλοτε δὲ παραδεχόμενος αὐτὸ μὲ ὅσα ἀπολογεῖται πρὸς τὸν ὁμώνυμόν του⁵. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος ἄφησε φωνὰς ἐλάχιστα ἀρμοζούσας εἰς πνευματικὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ τὸ ἐξορίζει ἀπὸ τὴν προσκυνουμένην θεότητα καὶ τὸ τοποθετεῖ κάπου κάτω εἰς τὴν κτιστὴν καὶ λειτουργικὴν φύσιν. Τοιοῦτος λοιπὸν εἶναι ὁ ἀνὴρ αὐτός.

3. Ἐγὼ δέ, ἐὰν χρειάζεται νά εἶπω τὴν προσωπικὴν μου γνώμην, τὴν φράσιν «κατὰ τὴν οὐσίαν ὅμοιον», ἐὰν μὲν ἔχη προστεθειμένη τὴν λέξιν «ἀπαραλλάκτως», τὴν δέχομαι, ὡς ὀδηγοῦσαν εἰς τὴν ἰδίαν ἔννοιαν μὲ τὸ «ὁμοούσιον», βεβαίως κατὰ τὴν ὑγιᾶ σημασίαν τοῦ ὁμοουσίου. Αὐτὸ ἐσκέφθησαν καὶ οἱ πατέρες τῆς Νικαίας καί, ἀφοῦ ὠνόμασαν «φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ» καὶ τὰ παρόμοια τοῦ Μο-

5. Τὸν Διονύσιον Ρώμης, ὁ ὁποῖος ἀνησύχησεν ἀπὸ τὴν τάσιν τοῦ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας νά φθάνῃ εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, τῆς ὑποταγῆς τοῦ Υἱοῦ εἰς τὸν Πατέρα, ἀπὸ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν μοναρχιανισμόν τοῦ Σαβελλίου.

ούσιον. Οὐτε οὖν φωτὸς πρὸς φῶς, οὐτε ἀληθείας πρὸς ἀλήθειάν ποτε, οὐτε τῆς τοῦ Μονογενοῦς οὐσίας πρὸς τὴν τοῦ Πατρὸς, ἐπινοῆσαί τινα παραλλαγὴν δυνατόν. Εἴ τις οὖν οὕτως ὡς εἶπον ἐκδέχοιτο, προσίεμαι τὴν φωνήν. Εἰ δέ τις τοῦ ὁμοίου τὸ ἀπαράλλακτον ἀποτέμνει, ὅπερ οἱ κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν πεποιήκασιν, ὑποπτεύω τὸ ῥῆμα ὡς τοῦ Μονογενοῦς τὴν δόξαν κατασμικρύνον. Καὶ γὰρ καὶ ἀμυδραῖς ἐμφερεῖαις καὶ πλεῖστον τῶν ἀρχετύπων ἀποδεούσαις τὸ ὅμοιον πολλάκις ἐπιλέγειν εἰώθαμεν. Ἐπεὶ οὖν ἦττον οἶομαι κακουργεῖσθαι τὸ ὁμοούσιον, οὕτω καὶ αὐτὸς τίθεμαι. Ἀλλὰ τί οὐκ ἐπιφοιτᾷς ἡμῖν, ὦ ἄριστε, ὥστε παρόντας ἡμᾶς ἀλλήλοις περὶ τούτων διαλεχθῆναι καὶ μὴ γράμμασι ἀψύχοις καταπιστεύειν τὰ τηλικαῦτα, ἄλλως τε μηδὲ πάνυ δημοσιεύειν τὰ ἑαυτῶν ἐγνωκότας; Ὅπως οὖν μὴ τὸ τοῦ Διογένοους πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ αὐτὸς ἡμῖν εἶπης, ὅτι ἴσον ἐστὶ παρ' ὑμῶν τὸ δεῦρο καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐνθένδε. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ὑπὸ τῆς ἀρρωστίας, μικροῦ δεῖν, ὥσπερ τὰ φυτὰ, ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας αἰεὶ κατεχόμεθα, καὶ ἅμα τὸ λαθεῖν βιώσαντες ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀγαθῶν ἄγομεν. Σὺ δὲ ἔρρωσαι τε, ὡς φασί, καὶ ἅμα πολίτην σεαυτὸν τῆς οἰκουμένης ποιήσας δίκαιος ἂν εἴης καὶ δεῦρο φοιτᾷν, ὡς εἰς μέρος τῆς σεαυτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ τοῖς πρακτικοῖς ὑμῖν πρόπονσι δῆμοι καὶ πόλεις, αἷς τὰς κατ' ἀρετὴν πράξεις ἐνεπιδείκνυσθε, ἀλλὰ γε πρὸς θεωρίαν καὶ τὴν κατὰ νοῦν ἐνέργειαν, δι' ἧς συναπτόμεθα τῷ Θεῷ, ἀγαθὴ συνεργὸς ἢ ἡσυχία· ἦν πολλὴν ἐπὶ τῆς ἐσχατιᾶς καὶ ἀφθονον γεωργοῦμεν σὺν αὐτῷ γε εἰπεῖν τῷ παρασχομένῳ ἡμῖν Θεῷ. Εἰ δὲ πάντως δεῖ περιέπειν τὰς δυ-

6. Ἡ σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 360, κυριαρχημένη ἀπὸ τοῦ Ὁμοίου, συνέταξε σύμβολον ἀρειανικόν.

νογενοῦς, προσέθεσαν ἀκολούθως τὸ ὁμοούσιον. Δέν εἶναι λοιπὸν δυνατὸν νὰ ἐπινοήσῃ κανεὶς ποτὲ κάποιαν διαφορὰν μεταξύ φωτὸς καὶ φωτὸς, οὔτε μεταξύ ἀληθείας πρὸς ἀλήθειαν, οὔτε μεταξύ τῆς οὐσίας τοῦ Μονογενοῦς πρὸς τὴν τοῦ Πατρὸς. Ἐὰν λοιπὸν κανεὶς τὸ δέχεται ἀκριβῶς ὅπως τὸ εἶπα, παραδέχομαι τὴν ἔκφρασιν. Ἐὰν δὲ ἀποκόπτη ἀπὸ τὸ «ὅμοιον» τὸ «ἀπαράλλακτον», πράγμα τὸ ὁποῖον ἔκαμαν οἱ συνελθόντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ⁶, ὑποψιάζομαι ὅτι ἡ φράσις μειώνει τὴν δόξαν τοῦ Μονογενοῦς. Πράγματι καὶ δι' εἰκόνας δυσδιακρίτους καὶ πολὺ ἀπομακρυσμένας ἀπὸ τὰ πρωτότυπα συνηθίζομεν πολλάκις νὰ ἀποδίδωμεν τὸν ὄρον «ὅμοιος». Ἐπειδὴ λοιπὸν νομίζω ὅτι ὁ ὅρος «ὁμοούσιον» δύναται νὰ παρερμηνευθῇ ὀλιγώτερον, διὰ τοῦτο τὸν παραδέχομαι καὶ ἐγώ.

Ἄλλὰ διατί δέν μᾶς ἐπισκέπτεσαι, ὦ ἄριστε, ὥστε νὰ συζητήσωμεν περὶ τούτων μεταξύ μας προσωπικῶς καὶ νὰ μὴ ἐμπιστευῶμεθα τόσον σπουδαῖα ζητήματα εἰς ἄψυχα γράμματα, δεδομένου μάλιστα ὅτι δέν ἀπεφασίσαμεν ὀριστικῶς νὰ κοινοποιήσωμεν τὰς ἐν προκειμένῳ ἀπόψεις μας; Νὰ μὴ εἶπης ὅμως καὶ σὺ πρὸς ἡμᾶς τὸ τοῦ Διογένοους πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅτι ἴση εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ ἐσέ ἕως ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἕως ἐσέ. Διότι ἡμεῖς μὲν κρατούμεθα σχεδὸν διαπαντὸς εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ὅπως τὰ φυτὰ, καὶ ἐπὶ πλέον θεωροῦμεν ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀγαθὰ τὸ νὰ ζῶμεν ἄγνωστοι. Σὺ δέ, ὅπως λέγουν, εἶσαι ὑγιῆς καὶ ἐπὶ πλέον, ἀφοῦ ἔχεις καταστήσει τὸν ἑαυτὸν σου πολίτην τῆς οἴκουμένης, θὰ ἦτο δίκαιον νὰ ἔλθῃς καὶ ἐδῶ, ὡς εἰς μέρος τῆς περιοχῆς σου. Ἐὰν πράγματι εἰς σᾶς τοὺς πρακτικὸς ταιριάζουν δῆμοι καὶ πόλεις, ὅπου ἐπιδεικνύεσθε μὲ τὰς ἐναρέτους πράξεις σας, ὅμως εἰς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοός, διὰ τῆς ὁποίας συναπτόμεθα μὲ τὸν Θεόν, ἀγαθὴ συνεργὸς εἶναι ἡ ἡσυχία. Αὐτὴν δὲ τὴν ἡσυχίαν καλλιεργοῦμεν πολλὴν καὶ ἄφθονον εἰς τὴν γωνίαν ταύτην, μαζὶ μὲ τὸν Θεόν, θὰ ἐλέγαμεν, πού μᾶς τὴν ἔχει προμηθεύσει. Ἐὰν δὲ πάντως πρέπει νὰ περιποιοῖται κανεὶς τοὺς ἄρχοντας

ναστείας καὶ περιφρονεῖν τοὺς χαμαὶ κειμένους ἡμᾶς, σὺ δὲ ἄλλα γράφε καὶ ταύτη ποιεὶ ἡδίους.

268

271. ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΤΑΙΡΩ ΣΥΣΤΑΤΙΚΗ ΕΠΙ
ΚΥΡΙΑΚΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Εὐθὺς κατὰ πόδας τῆς σῆς ἀναχωρήσεως ἐπιστὰς τῇ πόλει ὅσον ἠθύμησα διαμαρτών σου, τί δεῖ καὶ λέγειν πρὸς ἄνδρα οὐ λόγου δεόμενον, ἀλλὰ πείρα εἰδότα τῶ τὰ ὁμοια πεπονημένοι; Ὅσον γὰρ ἦν ἄξιον ἐμοὶ ἰδεῖν τὸν πάντα ἄριστον Εὐσέβιον καὶ περιπτύξασθαι καὶ πρὸς τὴν νεότητα πάλιν τῇ μνήμῃ ἐπανελθεῖν καὶ ὑπομνησθῆναι ἡμερῶν ἐκείνων ἐν αἷς καὶ δωμάτιον ἡμῖν ἐν καὶ ἐστία μία καὶ παιδαγωγὸς ὁ αὐτὸς καὶ ἄνεσις καὶ σπουδὴ καὶ τρυφή καὶ ἔνδεια καὶ πάντα ἡμῖν ἐξ ἴσου πρὸς ἀλλήλους ὑπῆρχε. Πόσου οἶει τίθεσθαι με ἄξιον πάντα ταῦτα διὰ τῆς σῆς συντυχίας ἀναλαβεῖν τῇ μνήμῃ καὶ τὸ βαρὺ τοῦτο γῆρας ἀποξυσάμενον νέον δοκεῖν πάλιν ἐκ γέροντος γεγενῆσθαι; Ἄλλ' ἐκείνων μὲν με διέφυγεν ἢ ἀπόλαυσις, τὸ δὲ διὰ γράμματος ἰδεῖν σου τὴν λογιστήτα καὶ τὸν ἐνόητα τρόπον ἑαυτὸν παραμυθήσασθαι οὐκ ἀφηρέθη, τῇ συντυχίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Κυριακοῦ τοῦ συμπρεσβυτέρου ὃν αἰσχύνομαι συνιστῶν σοι καὶ οἰκειὸν ποιῶν δι' ἑμαντοῦ, μὴ ποτε δόξω περίεργόν τι ποιεῖν σοι προσάγων τὰ ἰδιά σου καὶ ἐξαίρετα. Ἄλλ', ἐπειδὴ με δεῖ καὶ μάρτυρα εἶναι τῆς ἀληθείας καὶ τοῖς συνημμένοις πνευματικῶς τὰ μέγιστα τῶν ἐμοὶ προσόντων χαρίζε-

Ἐπιστολὴ 271. Ἐγράφη μετὰ τὸ 371. Ἐστάλη πρὸς νεανικὸν φίλον τοῦ Βασιλείου, συμφοιτητὴν καὶ συγκάτοικόν του κατὰ τὸν χρόνον τῶν

καὶ νὰ περιφρονῇ ἡμᾶς ποὺ εἴμεθα χαμηλά, σὺ τοῦλάχιστον στέλλε καὶ ἄλλα γράμματα καὶ κάμε μας μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον εὐτυχεῖς.

268

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 271

~~ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΟΝ ΕΥΣΕΒΙΟΝ ΣΥΣΤΑΤΙΚΗ~~
ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ

Τὸ πόσον ἐστενοχωρήθην ποὺ ἐλθὼν εἰς τὴν πόλιν σου ἀμέσως κατὰ πόδας μετὰ τὴν ἀναχώρησίν σου δὲν σέ ἐπέτυχα, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ εἶπω πρὸς ἄνδρα ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκην λόγου, ἀλλὰ γνωρίζει ἐκ πείρας ἀφοῦ ἔπαθε παρόμοια. Πόσον ἤξιζε νὰ ἴδω τὸν εἰς ὅλα ἄριστα Εὐσέβιον, νὰ τὸν ἐγκαλισθῶ, νὰ ἐπανέλθω πάλιν εἰς τὴν νεότητα μὲ τὴν μνήμην καὶ νὰ ἐνθυμηθῶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, κατὰ τὰς ὁποίας εἴχαμεν ἓνα δωμάτιον καὶ μίαν ἐστίαν καὶ ἓνα παιδαγωγόν, κατὰ τὰς ὁποίας εἴχαμεν κοινὴν τὴν ἄνεσιν, τὴν σπουδὴν, τὴν ἀπόλαυσιν, τὴν πτωχείαν καὶ τὰ πάντα; Πόσον νομίζεις ὅτι θεωρῶ ἄξιον τὸ νὰ ξαναφέρω ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν μνήμην μου διὰ τῆς συναντήσεως μὲ σέ καὶ νὰ φαντασθῶ ὅτι ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τοῦτο τὸ βαρὺ γῆρας ἕγινα πάλιν νέος ἀπὸ γέροντος;

Καὶ ἐκείνων μὲν ἡ ἀπόλαυσις μοῦ ἐξέφυγε, δὲν μοῦ ἀφηρέθη ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ ἴδω μὲ γράμμα τὴν λογιότητά σου καὶ οὕτω κατὰ τὸ δυνατὸν νὰ παρηγορήσω τὸν ἑαυτὸν μου, χάριν εἰς τὴν συνάντησιν μὲ τὸν αἰδεσιμώτατον Κυριακόν, τὸν συμπρεσβύτερον. Αὐτὸν βέβαια ἐντρέπομαι νὰ σοῦ τὸν συστήσω καὶ νὰ τὸν κάμω αὐθαιρέτως ἰδικόν μου, μὴ τυχὸν φανῶ ὅτι διαπράττω κάτι τὸ περιέργον φέρων εἰς σέ ὅσα εἶναι ἤδη ἰδικά σου, καὶ πολύτιμα μάλιστα. Ἄλλ' ἐπειδὴ πρέπει καὶ μάρτυς τῆς ἀληθείας νὰ εἶμαι καὶ εἰς τοὺς συνδεδεμένους πνευματι-

σπουδῶν των. Ὁ Κυριακὸς εἶναι ἴσως τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸ τῆς ἐπιστολῆς 188 Α'τ.

σθαι, τὸ μὲν περὶ τὴν ἱερωσύνην ἀνεπηρέαστον τοῦ ἀνδρὸς ἡγοῦμαι καὶ σοὶ φανερόν εἶναι, βεβαιῶ δὲ καὶ γὰρ οὐδεμίαν γνωρίζων κατ' αὐτοῦ παρὰ τῶν πᾶσιν ἐπιβαλλόντων τὰς χεῖρας, τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κύριον, ἐπήρεια. Καίτοιγε, εἴ τι ἐγεγόνει παρ' αὐτῶν, οὐθ' οὕτως ἀνάξιος ἦν ὁ ἀνὴρ. Οἱ δὲ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου βεβαιοῦσι τοὺς βαθμοὺς μᾶλλον οἷς ἂν προσπολεμῶσιν ἢ ἀφαιροῦνται τι τῆς ὑπαρχούσης αὐτοῖς παρὰ τοῦ Πνεύματος χάριτος. Πλήν ἀλλ', ὅπερ ἔφην, οὐδὲ κατεπενοήθη τι τοῦ ἀνδρὸς. Ὡς οὖν πρεσβύτερον ἀνεπηρέαστον καὶ ἡμῖν συνημμένον καὶ πάσης αἰδοῦς ἄξιον, οὕτω καταξίου αὐτὸν ὁρᾶν σαυτὸν τε ὠφελῶν καὶ ἡμῖν χαριζόμενος.

269

277. ΜΑΞΙΜΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ

Ἀπήγγειλέ μοι ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς Θεότεκνος τὰ περὶ σεμνότητός σου καὶ ἐνεποίησέ μοι πόθον τῆς συντυχίας ἐναργῶς ὑπογραφῶν τῷ λόγῳ τῆς ψυχῆς σου τὸν χαρακτῆρα, καὶ τοσοῦτον ἐξέκασέ μου τὸ περὶ σέ φίλτρον ὥς, εἰ μὴ καὶ τῷ γήρῳ ἐβαρυνόμην καὶ τῇ συντροφῷ κατειχόμεν ἄσθενείᾳ καὶ μυρίαῖς ταῖς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν φροντίσιν ἡμῖν πεπεδημένος, οὐδὲν ἂν με κατέσχευεν αὐτὸν γενέσθαι παρὰ σέ. Καὶ γὰρ οὐ μικρὸν τῷ ὄντι κέρδος ἐξ οἰκίας μεγάλης καὶ γένους περιφανοῦς πρὸς τὸν εὐαγγελικὸν μεταστάντα βίον χαλινῶσαι μὲν λογισμῷ τὴν νεότητα, τὰ δὲ τῆς σαρκὸς πάθη δοῦλα τῷ λογισμῷ ποιῆσαι, ταπεινοφροσύνη δὲ χρή-

Ἐπιστολή 277. Ἐγράφη πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου τοῦ Βασιλείου. Δὲν

κῶς μὲ ἐμὲ νὰ χαρίσω τὰ μεγαλύτερα τῶν ἀγαθῶν μου, λέγω τοῦτο· νομίζω ὅτι τὸ ἄψογον τῆς χειροτονίας τοῦ ἀνδρὸς εἶναι γνωστὸν καὶ εἰς σέ, ἐπιβεβαιῶνω δὲ καὶ ἐγώ, καθ' ὅσον δὲν γνωρίζω καμμίαν συκοφαντίαν κατ' αὐτοῦ ἐκ μέρους ἐκείνων πού ἐπιτίθενται ἐναντίον ὄλων, ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων πού δὲν φοβοῦνται τὸν Κύριον. Μολονότι, καὶ ἐὰν εἶχε συμβῆ κάτι τέτοιον ἀπὸ αὐτοῦς, πάλιν δὲν θὰ ἦτο ἀνάξιος ὁ ἄνδρας. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου ἐπιβεβαιοῦν μᾶλλον τοὺς ἱερατικούς βαθμοὺς ἐκείνων πού πολεμοῦν παρὰ ἀφαιροῦν κάτι ἀπὸ τὴν χάριν πού ἔχει δοθῆ εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος. Πάντως ὁμως, ὅπως εἶπα, οὔτε κἂν ἐπενοήθη κάτι ἐναντίον τοῦ ἀνδρὸς.

Ἐπομένως καταξίωσε νὰ τὸν βλέπης ὡς πρεσβύτερον ἄμεμπτον καὶ συνδεδεμένον μὲ ἡμᾶς καὶ ἄξιον κάθε σεβασμοῦ, ὠφελῶν τὸν ἑαυτὸν σου καὶ ἱκανοποιῶν τὸ αἶτημά μας.

269

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 277 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΟΓΙΟΝ ΜΑΞΙΜΟΝ

Ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς Θεότεκνος μου ἐγνωστοποίησε τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σεμνότητά σου καὶ περιγράφων ζωηρῶς μὲ τὸν λόγον τὸν χαρακτῆρα τῆς ψυχῆς σου μου ἐγέννησε πόθον πρὸς συνάντησίν σου καὶ τόσον μου ἐθήρμανε τὸ φίλτρον πρὸς σέ ὥστε, ἐὰν δὲν ἐβαρυνόμην ἀπὸ τὸ γῆρας καὶ δὲν κατειχόμεν ἀπὸ τὴν σύντροφον ἀσθένειαν καὶ δὲν ἦμην δεμένος μὲ μυρίας διὰ τὴν Ἐκκλησίαν φροντίδας, τίποτε δὲν θὰ μ' ἐκρατοῦσε νὰ ἔλθω ὁ ἴδιος πλησίον σου. Διότι πράγματι δὲν εἶναι μικρὸν πρᾶγμα, δι' ἓνα ἄνδρα πού μετέστη ἀπὸ μεγάλου οἴκου καὶ ἐπίσημον γένος πρὸς τὸν εὐαγγελικὸν βίον, τὸ νὰ χαλιναγωγῆσῃ τὴν νεότητα μὲ τὸν λογισμὸν, τὰ δὲ πάθη τῆς σαρκὸς νὰ κατα-

εἶναι εὐκόλον νὰ ἐξιχνιασθῇ ἡ ταυτότης τοῦ Μαξίμου τούτου. Ἦτο πάντως λόγιος, προσφάτως προσχωρήσας εἰς τὸν Χριστιανισμὸν.

σασθαι τῇ ὀφειλομένῃ Χριστιανῶ, φρονοῦντι περὶ ἑαυτοῦ οἷα εἰκόσ, ὅθεν ἔφν καὶ οἱ πορεύεται. Ἡ γὰρ τῆς φύσεως ἔννοια καταστέλλει μὲν τῆς ψυχῆς τὸ φλεγμαῖνον, ἀλαζονείαν δὲ πᾶσαν καὶ αὐθάδειαν ὑπερορίζει καί, τὸ ὄλον, μαθητὴν τοῦ Κυρίου καθίστησι τοῦ εἰπόντος· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ διτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». Τῶ γὰρ ὄντι, φίλτατε παίδων, μόνον περισπούδαστον καὶ ἐπαινετὸν τὸ διαρκὲς ἀγαθόν. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἢ παρὰ Θεοῦ τιμή. Τὰ δὲ ἀνθρώπινα ταῦτα σκιᾶς ἐστὶν ἀμυδρότερα καὶ ὄνειρων ἀπατηλότερα. Ἡ τε γὰρ νεότης τῶν ἡρινῶν ἀνθῶν ὀξύτερον καταρρεῖ καὶ ὥρα σώματος ἢ νόσω ἢ χρόνω μαραίνεται. Καὶ πλοῦτος μὲν ἄπιστος, δόξα δὲ εὐπερίτρεπτος. Αἶ τε περὶ τὰς τέχνας διαπονήσεις τῶ χρόνω τούτῳ συναπαρτίζονται. Ἀλλὰ καὶ τὸ περισπούδαστον ἀπασιν, οἱ λόγοι, ἄχρι τῆς ἀκοῆς τὴν χάριν ἔχουσιν. Ἀρετῆς δὲ ἄσκησις τίμιον μὲν κτῆμα τῶ ἔχοντι, ἡδιστον δὲ θεαμάτων τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Ὡν ἐπιμελόμενος ἄξιον σεαυτὸν καταστήσεις τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀποκειμένων παρὰ τοῦ Κυρίου ἀγαθῶν. Τίμι δ' ἂν τρόπῳ ἔλθοις πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἀνάληψιν καὶ ὅπως ἂν τὰ κτηθέντα διασώσοιο μακρότερον εἰπεῖν ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν ὁρμὴν τοῦ λόγου. Ἐπῆλθε δ' οὖν μοι καὶ αὐτὰ ταῦτα προφθέγξασθαι ἐξ ὧν ἤκουσα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοτέκνου· ὃν πάντοτε μὲν εἶδομαι ἀληθεύειν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς περὶ σοῦ λόγοις, ἵνα πλέον δοξάζηται ἐπὶ σοὶ ὁ Κύριος, ἀπὸ ῥίζης ἀλλοτριίας τοῖς πολυτιμήτοις καρποῖς τῆς εὐσεβείας βρῶντι.

στήση δοῦλα εἰς τὸν λογισμὸν καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ ταπεινοφροσύνην ἢ ὅποια ἀρμώζει εἰς Χριστιανὸν ποῦ διερωτᾶται δι' ἑαυτὸν ὅσα εἶναι εὐλογον, ἀπὸ ποῦ προῆλθε καὶ ποῦ θὰ ὑπάγῃ. Ἡ περὶ τῆς φύσεως ἡμῶν συλλόγισις τὴν μὲν ὑπεροψίαν τῆς ψυχῆς καταστέλλει, ὅλην δὲ τὴν ἀλαζονείαν καὶ αὐθάδειαν ἐξαφανίζει καὶ τὸ σπουδαιότερον μᾶς καθιστᾷ μαθητὰς τοῦ Κυρίου ποῦ εἶπε· «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»¹. Πράγματι δέ, φίλτατον τέκνον, τὸ μόνον περισπούδαστον καὶ ἐπαινετὸν εἶναι τὸ διαρκὲς ἀγαθόν. Τοῦτο δὲ εἶναι ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμὴ. Αὐτὰ δὲ τὰ ἀνθρώπινα εἶναι ἀμυδρότερα σκιᾶς καὶ ἀπατηλότερα ὀνείρων. Ἡ νεότης καταρρέει ταχύτερον ἀπὸ τὰ ἔαρινά ἄνθη καὶ ἡ σωματικὴ ὠραιότης μαραίνεται εἴτε ἀπὸ νόσον εἴτε ἀπὸ χρόνον. Καὶ ὁ μὲν πλοῦτος εἶναι ἄπιστος ἢ δὲ δόξα εὐμετάβλητος. Ἡ καλλιέργεια τῶν τεχνῶν περιματίζεται μαζὶ μὲ τὸν χρόνον τοῦτον. Ἄλλὰ καὶ τὸ περισπούδαστον ἀπὸ ὅλους, ἡ ρητορεία, ἔχει χάριν μόνον μέχρι τῆς ἀκοῆς.

Ἀντιθέτως ἡ ἀσκησις τῆς ἀρετῆς διὰ μὲν τὸν κατέχοντα εἶναι πολύτιμον ἀπόκτημα, διὰ δὲ τοὺς συναντῶντας αὐτὴν γλυκύτατον θέαμα. Ἄν ἐπιμεληθῆς λοιπὸν τῶν ἀρετῶν, θὰ καταστήσης τὸν ἑαυτὸν σου ἄξιον τῶν ἀγαθῶν ποῦ ἀπόκεινται εἰς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Κυρίου. Μὲ ποῖον δὲ τρόπον θὰ ἡμποροῦσες ν' ἀποκτήσης τὰ καλὰ αὐτὰ καὶ πῶς θὰ ἡμποροῦσες νὰ διατηρήσης τὰ ἀποκτηθέντα, ἀπαιτεῖ μακρότερον χρόνον ἀπὸ ὅσον ἐπιτρέπει ἡ παροῦσα φορὰ τοῦ λόγου. Πάντως μοῦ ἦλθε νὰ σοῦ ἀνακοινώσω καὶ αὐτὰ τὰ ὀλίγα ἀπὸ ὅσα ἤκουσα ἐκ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ Θεοτέκνου. Εὐχομαι αὐτὸς νὰ λέγῃ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, μάλιστα δὲ ὅταν ὁμιλῇ δι' ἐσέ, διὰ νὰ δοξάζεται ὁ Κύριος εἰς σὲ περισσότερο, καθὼς παράγεις τοὺς πολυτίμους καρπούς τῆς εὐσεβείας ἀπὸ ξενικὴν ρίζαν².

2. Εἰδωλολατρικὴν δηλαδή.

323. ΦΙΛΑΓΡΙΩ ΑΡΚΗΝΩ

Χάρις τῷ ἀγίῳ Θεῷ· οὐ γὰρ ἂν εἶποιμι χάριν ἔχειν τοῖς ἡδικηκόσι σε, ὅτι μοι γεγόνασι γραμμάτων ὑπόθεσις. Ἄλλ' ὁ πανταχόθεν ἐδεργετῶν ἡμᾶς Κύριος οἶδε καὶ διὰ τῶν λυπηρῶν πληροῦν πολλάκις τὰς παρακλήσεις. Ὅθεν καὶ ἡμῖν τὴν σκαιότητα τῶν ἀποδρᾶντων σε εὐφροσύνης ἐποίησεν ἀφορμὴν. Ἀλλὰ γράφοις ἡμῖν διὰ πάσης προφάσεως, τοιαῦτα γράφων, οὕτω μὲν ἀπὸ χρηστῆς γνώμης, οὕτω δὲ ἀπὸ γλώττης κεκαθαυμένης. Καὶ γὰρ εἰ μὴ φαμεν προσποιεῖσθαι τὸ ἐν τῇ λέξει τερπνόν, ἀλλ' οὖν φυσικῶς πως κατακηλούμεθα παρ' αὐτοῦ καὶ ἄγετε ἡμᾶς οἱ τὸν λόγον χαριέντες, ὥσπερ οἱ τὰς μελίσσας διὰ τῶν κρουμάτων. Πολλὰς γε οὖν πέμπε τὰς ἐπιστολάς καὶ μακρὰς ὡς ἐνὶ μάλιστα· οὐ γὰρ δὴ ἀρετὴ ἐπιστολῆς ἢ βραχύτης, οὐ μᾶλλον γε ἢ ἀνθρώπου. Γράφε δὲ ἡμῖν τὰ τε κατὰ τὸν οἶκον ὅπως διὰκειται καὶ αὐτό σοι τὸ σῶμα ὅπως ὑγείας ἔχει, καὶ εἰ τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡσυχάζει. Μέλει γὰρ σοι καὶ τούτων καλῶς ποιῶντι. Καὶ μέντοι καὶ εἴ τις δύναμις συμπονεῖν τῇ εἰρήνῃ καὶ τῇ ἐνώσει τῶν διεστηκότων, μὴ παραιτοῦ. Ὁ δὲ χρηστός Κυριακὸς ἤφατο πρότερον τῆς σπουδῆς καὶ τότε ἡμῖν ἀπέδωκε τὴν ἐπιστολήν, ἐπὶ δὲ τὰ λείψανα τοῦ πράγματος ἔσχε συναιρομένους τὰ ἡμῖν δυνατά. Ἐπεστείλαμεν γὰρ τῷ χωρεπισκόπῳ τῶν τόπων, ὃς ἂν ποιήσῃ τι τῶν προστεταγμένων αὐτὰ γνωρίσει τὰ πράγματα.

Ἐπιστολὴ 323. Ἐγρᾶφῃ πιθανῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας, πρὸς τὸν Φιλάγριον, ὃ ὅποιος εἶναι ἴσως τὸ ἴδιον πρόσωπον μὲ τὸν συμφοιτητὴν καὶ φίλον τοῦ Καισαρίου, ἀδελφοῦ τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου.

270

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 323
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΑΓΡΙΟΝ ΑΡΚΗΝΟΝ

Εὐχαριστία ἀνήκει εἰς τὸν ἅγιον Θεόν· διότι δὲν δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι εἶμαι εὐγνώμων εἰς αὐτούς πού σέ ἠδίκησαν διὰ τὸ ὅτι μοῦ ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ σοῦ γράψω. Ἄλλ' ὁ ἀπὸ παντοῦ εὐεργετῶν ἡμᾶς Κύριος γνωρίζει νὰ ἀναπληρώνη τὰς παρηγορίας πολλάκις καὶ διὰ λυπηρῶν πραγμάτων. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἐμέ τὴν σκαιότητα τῶν δραπετῶν σου ἔκαμεν ἀφορμὴν εὐφροσύνης. Ἄλλὰ νὰ μᾶς γράφης μὲ κάθε εὐκαιρίαν, ὅπως ἐσύ ξεῦρεις νὰ γράφης, μὲ τόσον ἔξοχον σκέψιν καὶ μὲ τόσον καθαρὰν γλῶσσαν. Διότι, μολονότι δὲν λέγομεν ὅτι ἐπιδιώκομεν τὴν τερπνότητα τῆς ἐκφράσεως, πάντως κατὰ τρόπον φυσικὸν γοητευόμεθα ἀπὸ αὐτὸ καὶ σεῖς πού ἔχετε χαριτωμένον λόγον μᾶς ἐλκύετε, ὅπως ἐλκύουν τὰς μελίτσας μὲ τὴν κροῦσιν τυμπάνων. Στέλλε λοιπὸν πολλὰς ἐπιστολάς καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐκτενεστέρας· διότι ἡ συντομία δὲν εἶναι ἀρετὴ τῆς ἐπιστολῆς, ὅπως δὲν εἶναι οὔτε τοῦ ἀνθρώπου. Γράφετέ μας δὲ πῶς εἶναι τὰ οἰκογενειακά σας, πῶς πηγαίνει ἡ ὑγεία τοῦ σώματος καὶ ἂν ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις εἶναι ἡρεμὸς. Διότι ἐνδιαφέρεσαι καὶ δι' αὐτά, καλῶς ποιῶν. Ἐπὶ πλέον δέ, ἐὰν ἔχῃς τὴν δύναμιν νὰ συνεργασθῆς διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἔνωσιν τῶν διεστῶτων, μὴ τὸ ἀποφύγῃς.

Ὁ δὲ χρηστὸς Κυριακὸς πρῶτα ἐπέδοθη εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς ὑποθέσεως μὲ ζῆλον καὶ ἔπειτα μᾶς ἐπέδωσε τὴν ἐπιστολήν· ἐπομένως μᾶς εἶχε συνεργοὺς μόνον εἰς τὰ ὑπολειπόμενα ζητήματα, ὅσον ἠδυνάμεθα. Διότι ἐγράψαμεν εἰς τὸν χωρεπίσκοπον τῆς περιοχῆς, κατὰ πόσον δὲ αὐτὸς θὰ πράξῃ κάτι ἀπὸ τὰ παραγγεληθέντα, θὰ τὸ δείξουν τὰ πράγματα¹.

1. Ὁ Βασίλειος δὲν θέλει νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπαιτοῦσεν, ὅπως φαίνεται, μυστικὰς διαπραγματεύσεις.

324. ΠΑΣΙΝΙΚΩ ΙΑΤΡΩ

Δείγμα τοῦ μὴ παρέργως ἔχειν περὶ ἡμᾶς τὸ εὐθύς ἀπ' αὐτῶν, ὡς εἶπειν, τῶν θυρῶν τῆς ὁδοῦ προσφθέγγεσθαι ἡμᾶς. Ἔστι μὲν οὖν καὶ αὐτὸ σπουδῆς ἄξιον τὸ ἐντυχεῖν γραμμασι φιλικοῖς· ἐὰν δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις χρεῖαν ἀνύῃ τὰ γραφόμενα, πολλῶ πλείονος ἄξια γίνεται δηλονότι. Εὖ τοίνυν ἴσθι ὅτι ὁ πάντα ἄριστος ἀνὴρ Πατρικίος τοσαῦτα ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ τῆς πειθοῦς φέρει τὰ φάρμακα ὥστε, μὴ ὅτι σὺ ἐπέστειλας, ἀλλὰ κἂν Σαυρομάτην τινὰ ἢ Σκύθην λάβῃ, πείσῃ ἂν ῥαδίως περὶ ὧν ἐθελήσειεν. Οὐ μὴν ἀπὸ καρδίας ἐστὶ τὰ τῆς εὐφροσύνης ἐκεῖνα ῥήματα. Πάλαι γὰρ ἐπιτετήδευται τὸ σχῆμα τοῦτο· μέχρι φωνῆς εἶναι χρηστοῦς καὶ ἀπειροκάλους δῆθεν καὶ ἐτοίμους εἶναι ἐπιτρέπειν παντὶ δικαστηρίῳ τὰ καθ' ἑαυτούς, ἐπειδὴν δὲ ἐπ' αὐτῶν γέγονται τῶν πραγμάτων, μὴ σὺ γε ἐκεῖ τύχοις. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν μοι πρὸς σὲ εἰρήσθω, ἵν' αὐτός τε εἰδῆς καὶ τὸν ἄνδρα οὔτε ἄλλως ὄντα εὐπαράγωγον, ἔτι καὶ παρὰ σεαυτοῦ πεισθῆς μὴ τῇ τῶν ῥημάτων προσέχειν εὐπρεπεῖα, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναμένειν ἐλέγχους.

Ἐπιστολὴ 324. Ἐγρᾶφῃ εἰς ἄγνωστον χρόνον. Φιλική, συνιστᾷ εἰς τὸν Πασινικὸν νὰ μὴ δίνῃ πολλὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς λόγους τοῦ Πατρικίου. Ἡ ἔκθεσις περὶ τῆς ὑποθέσεως εἶναι κάπως δυσνόητος.

271

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 324
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΑΤΡΟΝ ΠΑΣΙΝΙΚΟΝ

Δείγμα τοῦ ὅτι δὲν μᾶς ἔχεις εἰς τὸ περιθώριον εἶναι τὸ ὅτι μᾶς χαιρετίζεις ἀμέσως ἀπὸ τῆν ἐξώθυραν, θὰ ἐλέγαμεν. Εἶναι βεβαίως ἀξιόλογον τὸ νὰ λαμβάνη κανεὶς φιλικὰ γράμματα καὶ καθ' ἑαυτό· ἐὰν δὲ τὰ γραφόμενα ἐξυπηρετοῦν σπουδαιοτάτας ἀνάγκας, εἶναι φανερόν ὅτι γίνονται πολὺ ἀξιολογώτερα.

Γνώριζε λοιπόν καλὰ ὅτι ὁ καθ' ὅλα ἄριστος ἄνδρας Πατρίκιος ἔχει εἰς τὰ χεῖλη του τὸσα πειστικὰ φάρμακα, ὥστε, ὄχι μόνον ὅ,τι γράφεις ἐσύ, ἀλλὰ καὶ Σαυρομάτην καὶ Σκύθην ἂν συναντοῦσε¹ θὰ τὸν ἔπειθε εὐκολα δι' ὅσα ἤθελεν. Ἄλλὰ βέβαια τὰ εὐφρόσυνα ἐκεῖνα λόγια δὲν προέρχονται ἀπὸ τῆν καρδίαν. Διότι αὐτὸ τὸ σχῆμα χρησιμοποιεῖται ἀπὸ παλαιά. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι μὲ τὰ λόγια εἶναι ἀγαθοὶ καὶ δῆθεν ἀδαιεῖς εἰς τὰ ζητήματα τοῦ κόσμου καὶ ἔτοιμοι νὰ ἀναθέσουν τὰς ὑποθέσεις των εἰς ὅποιονδήποτε δικαστήριον, ὅταν δὲ ἔλθουν εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ πράγματα, καλύτερα νὰ μὴ τύχης ἐκεῖ. Ἄς ἔχουν δὲ λεχθῆ ἀπὸ ἐμὲ αὐτὰ, οὕτως ὥστε νὰ γνωρίσης καὶ σὺ ὁ ἴδιος ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν εἶναι οὔτε ἄλλως εὐκολομεταχείριστος καὶ ἐπὶ πλέον νὰ πεισθῆς καὶ μόνος σου νὰ μὴ προσέχης εἰς τῆν ὠραιότητα τῶν λόγων του, ἀλλὰ νὰ περιμένης τὰς ἀποδείξεις ἀπὸ τὰ πράγματα.

1. Χρησιμοποιεῖ τὰ ὀνόματα ὡς δείγματα ἀπαιδευσίας ἀπλῶς.

56. ΠΕΡΓΑΜΙΩ

Εἰμὶ μὲν φύσει εὐκόλος πρὸς τὴν λήθην, ἐπεγένετο δέ μοι καὶ τὸ τῶν ἀσχολιῶν πλήθος ἐπιτεῖνον τὴν ἐκ φύσεως ἀρρωστίαν. Ὡστε, καὶ εἰ μὴ μέμνημαι δεξάμενος γράμματα τῆς εὐγενείας σου, πείθομαι ἐπεσταλκέναι σε ἡμῖν· οὐ γὰρ ἂν πάντως ψεῦδος εἰπεῖν σε. Τοῦ δὲ μὴ ἀντιφθέγξασθαι οὐκ ἐγὼ αἴτιος, ἀλλ' ὁ μὴ ἀπαιτήσας τὰς ἀποκρίσεις. Νυνὶ δὲ ἤκει σοι τὰ γράμματα ταῦτα, ὑπὲρ τε τῶν φθασάντων ἀπολογίαν πληροῦντα καὶ ἀρχὴν διδόντα προσηγορίας δευτέρας. Ὡστε, ἐπειδὴν ἐπιστέλλης ἡμῖν, μὴ ὡς ἄρξας δευτέρας περιόδου γραμμάτων διανοοῦ, ἀλλ' ὡς ἀποπληρώσας ἐπὶ τοῖς παροῦσι τὰ ὀφειλόμενα. Καὶ γὰρ, καὶ εἰ ἀντίδοσις προαγόντων ἐστὶ τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τῷ πλέον ἢ διπλάσιον ὑπερβάλλειν κατὰ τὸ μέτρον ἑκατέρων τὴν τάξιν ἀποπληρώσει. Ὅρας ὅποια σοφίζεσθαι ἡμᾶς ἢ ἀργία καταναγκάζει; Σὺ δὲ παῦσαι, ὦ ἄριστε, ἐν μικροῖς ῥήμασι μεγάλας αἰτίας οὐμενοῦν ἐχούσας ὑπερβολὴν εἰς κακίαν παρεχόμενος· λήθη γὰρ φίλων καὶ ὑπεροφία ἐκ δυναστείας ἐγγινομένη πάντα ἔχει ὁμοῦ τὰ δεινά. Εἴτε γὰρ οὐκ ἀγαπῶμεν κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, οὐδὲ τὸν χαρακτῆρα ἐπικείμενον ἡμῖν

Ἐπιστολὴ 56. Ἐγρᾶφῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀρχιερατικοῦ σταδίου τοῦ Βασιλείου καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Περγάμιον. Φιλική.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 56
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΕΡΓΑΜΙΟΝ

Εἶμαι μὲν ἐκ φύσεως εὐκόλος πρὸς τὴν λήθην, προσετέθη δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀσχολιῶν διὰ τὰ ἐπιτείνη τὴν ἐκ φύσεως ἀσθένειαν. Ὡστε, καὶ ἂν δὲν ἐνθυμοῦμαι τὰ ἐδέχθη γράμμα τῆς εὐγενείας σου, πείθομαι ὅτι μᾶς ἔχεις στείλει· διότι δὲν πιστεύω ὅτι θὰ ἔλεγε ψεύδη. Τοῦ ὅτι δὲν σοῦ ἀπήνησα δὲν εἶμαι ἐγὼ αἴτιος, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀπήνησε τὰς ἀποκρίσεις. Τώρα δὲ ἔρχεται εἰς σέ τὸ παρὸν γράμμα, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς ἀπολογία δι' ὅσα ἰδικὰ σου ἔφθασαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὰ δώσουν ἀφορμὴν διὰ δευτέραν ἐπιστολήν. Ὡστε, ὅταν θὰ μᾶς γράψης, μὴ σκεφθῆς ὅτι ἤρχισες δευτέραν περίοδον γραμμάτων, ἀλλ' ὅτι ἐξεπλήρωσες τὰ ὀφειλόμενα διὰ τὸ παρὸν. Διότι, ἀκόμη καὶ ἂν τὸ ἰδικόν μας εἶναι ἀπάντησις εἰς προηγούμενον ἰδικόν σου, ἀλλὰ μὲ τὸ τὰ εἶναι εἰς τὴν ἕκτασιν περισσότερον ἀπὸ διπλάσιον, ἀναπληρῶνει τὴν θέσιν ἀμφοτέρων, καὶ τῆς ἀπαντήσεως καὶ τοῦ πρώτου γράμματος.

Βλέπεις τί μᾶς ἀναγκάζει ἡ ἀργία τὰ σοφισθῶμεν; Σὺ δέ, ὦ ἄριστε, παῦσε τὰ προσάπτῃς μὲ μικρὰ λόγια μεγάλας κατηγορίας, τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχουν χειρότεροι εἰς κακίαν· διότι ἡ λήθη φίλων καὶ ἡ ὑπεροψία λόγῳ ἀξιώματος περικλείουν ὅλα τὰ δεινά. Ἐάν δὲν ἀγαπῶμεν κατὰ τὴν ἐντολήν τοῦ Κυρίου, δὲν ἔχομεν οὔτε τὸ γνῶρισμα ποὺ μᾶς ἔχει τεθῆ¹. Ἐάν

1. Βλ. Ἰω. 13, 35 «ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐάν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

ἔχομεν· εἴτε φρονήματος κενοῦ καὶ ἀλαζονείας ὑπεπλήσθημεν τυφωθέντες, ἐμπίπτομεν εἰς τὸ ἄφικτον κοῖμα τοῦ διαβόλου. Ὡστε, εἰ μὲν οὕτως ἔχων διανοίας περὶ ἡμῶν τούτοις ἐχρήσω τοῖς ῥήμασιν, εὐξαί φνεῖν ἡμᾶς τὴν πονηρίαν ἣν ἐξεῦρες ἡμῶν ἐν τῷ τρόπῳ· εἰ δὲ συνηθεία τινὶ ἀνεξετάστῳ ἐπὶ τῶν ῥημάτων ἤλθεν ἡ γλῶττα, ἑαυτοὺς παραμυθησόμεθα καὶ τὴν σὴν χρηστότητα τὰς ἐκ τῶν πραγμάτων μαρτυρίας προσθεῖναι παρακαλοῦμεν. Ἐκεῖνο γὰρ εὖ ἴσθι, ὅτι ἡ παροῦσα φροντὶς ταπεινώσεως ἡμῖν γέγονεν ἀφορμή. Ὡστε σοῦ τότε ἐπιλησόμεθα, ὅταν καὶ ἑαυτοὺς ἀγνοήσωμεν. Μὴ τοίνυν ποτὲ τὰς ἀσχολίας σημεῖον τρόπου καὶ κακοηθείας ποιήση.

273

131. ΟΛΥΜΠΙΩ

1. Ὡς ἡ τῶν ἀπροσδοκῆτων ἀκοὴ ἰκανὴ ἐστὶ ποιῆσαι ἀνθρώπου ἠχηῆσαι ἀμφοτέρω τὰ ὄτα. Ὁ καὶ ἐμοὶ νῦν συνέβη. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα γεγυμνασμέναις μου λοιπὸν ταῖς ἀκοαῖς προσέπεσον τὰ περιφερόμενα καθ' ἡμῶν ταῦτα συντάγματα, διὰ τὸ καὶ πρότερον αὐτὸν ἐμὲ δεδέχθαι τὴν ἐπιστολὴν πρέπουσαν μὲν ταῖς ἐμαῖς ἀμαρτίαις, οὐ μὴν προσδοκηθεῖσάν ποτε γραφήσεσθαι παρὰ τῶν ἐπιστειλάντων, ἀλλ' ὁμοῦ τὰ δεύτερα τοσαύτην ὑπερβολὴν ἐφάνη ἡμῖν ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τῆς πικρίας ὥστε ἐπισκοτῆσαι τοῖς προλαβοῦσι. Πῶς γὰρ οὐ μικροῦ τῶν φρενῶν ἔξω ἐγενόμην τῶν ἐμαντοῦ ἐντυχῶν τῇ πρὸς τὸν εὐλαβέστατον ἀδελφὸν Δαζί-

Ἐπιστολὴ 131. Ἐγράφη τὸ 373. Ὁ Ὀλύμπιος ἦτο στενὸς φίλος τοῦ Βασιλείου, ὃ ὁποῖος τοῦ ἀπηθύθηνεν ἄρκετὰ ἀπὸ τὰ σωζόμενα γράμ-

κατελήφθημεν ἀπὸ φρόνημα κενοδοξίας καὶ ἀλαζονείας καὶ ἐσκοτίσθη ὁ νοῦς μας, ἐμπίπτομεν εἰς τὸ ἀναπόφευκτον κρῖμα τοῦ διαβόλου. Ὡστε, ἐὰν ἐχρησιμοποίησες ἐκεῖνα τὰ λόγια διὰ τὸ ὅτι ἔχεις τοιαύτην γνώμην δι' ἡμᾶς, νὰ εὐχέσαι νὰ φύγωμεν ἀπὸ τὴν πονηρίαν ποὺ ἀνεκάλυψες εἰς τὴν συμπεριφορὰν μας· ἐὰν δὲ ἡ γλῶσσα ἔφθασεν εἰς τὰ λόγια αὐτὰ ἀπὸ ὑποσυνείδητον συνήθειαν, θὰ αὐτοπαρηγορηθῶμεν καὶ θὰ παρακαλέσωμεν τὴν χρηστότητά σου νὰ παρουσιάσῃ τὰς μαρτυρίας ἀπὸ τὰς πράξεις μας. Νὰ γνωρίζῃς δὲ καλὰ τοῦτο, ὅτι ἡ παροῦσα φροντίς μᾶς ἔγινεν ἀφορμὴ ταπεινώσεως. Ὡστε τότε θὰ λησμονήσωμεν σέ, ὅταν θ' ἀγνοήσωμεν καὶ τὸν ἑαυτὸν μας. Μὴ θεωρήσῃς λοιπὸν ποτε τὰς ἀσχολίας ὡς ἀπόδειξις συμπεριφορᾶς καὶ κακοηθείας.

273

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 131 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΟΝ

1. Πραγματικὰ τὸ ἄκουσμα τῶν ἀπροσδοκῆτων εἶναι ἱκανὸν νὰ κάμῃ νὰ ἠχήσουν καὶ τὰ δύο αὐτιά τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ συνέβη τῶρα καὶ εἰς ἐμέ. Ἄν καὶ αὐτὰ τὰ περιφερόμενα ἐναντίον μας κείμενα ἔπεσαν εἰς τὰ αὐτιά μας εἰς ἐποχὴν ποὺ ἦσαν ἤδη πολὺ γυμνασμένα· διότι καὶ προηγουμένως εἶχα δεχθῆ ἑγὼ ὁ ἴδιος τὴν ἐπιστολὴν ποὺ τὰ περιεῖχεν, ἐπιστολὴν πρέπουσαν εἰς τὰς ἁμαρτίας μου, ἀλλὰ μὴ ἀναμενομένην νὰ γραφῆ ποτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὴν ἔστειλαν. Ἄλλ' ὅμως τὰ δευτέρα κείμενα μᾶς ἐφάνη ὅτι περιέχουν τόσην ὑπερβολὴν πικρότητος ὥστε νὰ ἐπισκοτήσουν τὰ προηγούμενα.

Πράγματι πῶς νὰ μὴ παραφρονήσω σχεδὸν ὅταν ἐδιάβασα τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν εὐλαβέστατον ἀδελφὸν Δαζί-

ματά του. Ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ θέμα τῶν συκοφαντιῶν τῶν Εὐσταθιανῶν ἐναντίον τοῦ Βασιλείου ὡς ἀπολιναριστοῦ.

ναν ἐπιστολῇ μυρίων μὲν ὕβρεων καὶ κατηγοριῶν ἀφορητῶν γε-
 μουσίῃ καθ' ἡμῶν καὶ ἐπαναστάσεων, ὡς ἐν τοῖς χαλεπωτάτοις
 ἡμῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας βουλευμασιν εὐρεθέντων; Εὐθὺς δὲ
 καὶ ἀποδείξεις τοῦ ἀληθεῖς εἶναι τὰς καθ' ἡμῶν βλασφημίας ἐπή-
 χθησαν ἀπὸ συγγράμματος οὐκ οἶδα ὑπὸ τίνος γραφέντος. Μέρη
 μὲν γὰρ ἐπέγγων, ὁμολογῶ, παρὰ τοῦ Λαοδικέως Ἀπολιναρίου
 γεγράφθαι, καὶ αὐτὰ οὐδὲ ἀναγνοὺς ἐξ ἔργου ποτέ, ἀλλ' ἀκούσας
 ἐτέρων ἀπαγγειλάντων. Ἄλλα δὲ τινα εὖρον ἐγγεγραμμένα, ἃ
 μήτε ἀνέγγων ποτέ μήτε ἐτέρου λέγοντος ἤκουσα, καὶ τούτων ὁ
 μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός. Πῶς οὖν οἱ τὸ ψεῦδος ἀποστρεφόμενοι, οἱ
 τὴν ἀγάπην πλήρωμα εἶναι τοῦ νόμου δεδιδαγμένοι, οἱ τὰ ἀσθενή-
 ματα βαστάζειν τῶν ἀδυνάτων ἐπαγγελλόμενοι ταύτας ἡμῖν κατε-
 δέξαντο τὰς συκοφαντίας ἐπενεγκεῖν καὶ ἀπ' ἀλλοτρίων συγγραμμά-
 των ἡμᾶς κατακρῖναι, πολλὰ λογισάμενος κατ' ἑμαυτὸν ἐπινοεῖν
 τὴν αἰτίαν οὐκ ἔχω, εἰ μὴ, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἶπον, μέρος ἔκοινα εἶ-
 ναι τῶν ὀφειλομένων μοι διὰ τὰς ἁμαρτίας κολάσεων καὶ τὴν ἐπὶ
 τούτοις λύπην.

2. Πρῶτον μὲν γὰρ κατεπένησα τῇ ψυχῇ, ὅτι ὀλιγώθησαν
 αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν νῦν τῶν ἀνθρώπων· ἔπειτα δὲ καὶ ἐφοβήθην
 αὐτὸς περὶ ἑμαντοῦ μή ποτε πρὸς ταῖς ἄλλαις ἁμαρτίαις καὶ τὴν
 μισανθρωπίαν πάθω, οὐδὲν πιστὸν ἐν οὐδενὶ λογιζόμενος εἶναι,
 εἴπερ οἱ εἰς τὰ μέγιστα παρ' ἐμοῦ πιστευθέντες τοιοῦτοι μὲν περὶ
 ἐμέ, τοιοῦτοι δὲ περὶ αὐτὴν ἐφάνησαν τὴν ἀλήθειαν. Γίνωσκε τοί-
 νυν, ἀδελφέ, καὶ πᾶς ὅστις τῆς ἀληθείας φίλος, μήτε ἐμὴ εἶναι τὰ
 συντάγματα οὔτε ἀρέσκεσθαι αὐτοῖς μηδὲ τῇ ἐμῇ γνώμῃ συγγε-

1. Ρωμ. 13,10.

2. Ρωμ. 15,1.

ναν, πού είναι γεμάτη ἀπό μυρίας ὕβρεις καί ἀφορήτους κατηγορίας ἐναντίον μας, καθὼς καί προσβολάς, ὡσάν νὰ μᾶς ηῦραν νὰ καταρτίζωμεν τὰ χειρότερα σχέδια ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας; Ἀμέσως δὲ προσετέθησαν καί ἀποδείξεις περὶ τοῦ ὅτι αἱ ἐναντίον μας βλασφημίας εἶναι ἀληθεῖς ἀπὸ σύγγραμμα πού δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποῖον ἐγράφη. Βέβαια ἀνεγνώρισα μερικὰ μέρη των, τὸ ὁμολογῶ, ὡς γραφέντα ἀπὸ τὸν Ἀπολινάριον Λαοδικείας, καί αὐτὰ ὄχι διότι τὰ ἀνέγνωσα κάποτε ἀπὸ ἔργον του, ἀλλὰ διότι τὰ ἤκουσα ἀναφερόμενα ἀπὸ ἄλλους. Ἡῦρα δὲ μερικὰ ἄλλα παρατεθειμένα, τὰ ὁποῖα οὔτε ἀνέγνωσα ποτέ οὔτε ἤκουσα νὰ ἀναφέρωνται ἀπὸ ἄλλον, καί τούτων μάρτυς εἶναι ὁ ἐν οὐρανῷ Πιστός. Πῶς δὲ οἱ ἀποστρεφόμενοι τὸ ψεῦδος, οἱ διδαχθέντες ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι πλήρωμα τοῦ νόμου¹, οἱ ἐπαγγελλόμενοι νὰ βαστάζουν τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων², κατεδέχθησαν νὰ ἐκτοξεύσουν εἰς βάρος μας αὐτὰς τὰς συκοφαντίας καί νὰ μᾶς κατακρίνουν ἐπὶ τῇ βάσει ξένων συγγραμμάτων, ἂν καί πολὺ τὸ ἐβασάνισα μὲ τὴν σκέψιν μου, δὲν ἠδυνήθην ν' ἀντιληφθῶ τὴν αἰτίαν, ἐκτὸς ἐὰν συμβαίη ὅ,τι εἶπα εἰς τὴν ἀρχήν, ὅπου ἔκρινα ὅτι ἡ διὰ τὰς συκοφαντίας λύπη μου εἶναι μέρος τῶν τιμωριῶν ποῦ μοῦ ὀφείλονται διὰ τὰς ἀμαρτίας μου.

2. Πραγματικὰ δὲ κατὰ πρῶτον μὲν ἐπένησα εἰς τὴν ψυχὴν μου, διότι «ὠλιγόστευσαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»³. ἔπειτα δὲ καί ἐφοβήθην ὁ ἴδιος διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, μήπως ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἄλλας ἀμαρτίας πάθω καί τὴν μισανθρωπίαν, διότι συλλογίζομαι ὅτι δὲν ὑπάρχει πιστότης εἰς κανένα ἄνθρωπον, ἐφ' ὅσον αὐτοὶ πού τοὺς ἐνεπιστεύθη τὰ σπουδαιότατα ζητήματα ἐτήρησαν τοιαύτην στάσιν καί πρὸς ἐμέ καί πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Γνώριζε λοιπόν, ἀδελφέ, καί σὺ καί κάθε φίλος τῆς ἀληθείας, ὅτι αὐτὰ τὰ κείμενα οὔτε ἰδικά μου εἶναι οὔτε μοῦ ἀρέσουν οὔτε ἔχουν συγγραφῆ μὲ συναίνεσίν μου.

3. Ψαλμ. 11,2.

γράφθαι. Εἰ δὲ ἐπέσειλά ποτε πρὸ πολλῶν ἐτῶν Ἀπολιναρίῳ ἢ ἄλλῳ τινί, ἐγκαλεῖσθαι οὐκ ὀφείλω. Ὅτε γὰρ αὐτὸς ἐγκαλῶ εἴ τις ἐκ τῆς ἐταιρείας τινὸς εἰς αἴρεσιν ἀπεσχίσθη (οἴδατε δὲ πάντως τοὺς ἄνδρας, κἂν ὀνομαστὶ μὴ λέγω), διότι ἕκαστος τῆ ἰδίᾳ ἁμαρτία ἀποθανεῖται. Ταῦτα νῦν μὲν ἀπεκρινάμην πρὸς τὸν ἀποσταλέντα τόμον, ἀλλ' ἵνα αὐτὸς τε εἰδείης τὴν ἀλήθειαν καὶ τοῖς βουλομένοις μὴ κατέχειν ἐν ἀδικίᾳ τὴν ἀλήθειαν φανερὰν καταστήσης. Ἐὰν δὲ δέῃ καὶ πλατύτερον ὑπὲρ ἐκάστου τῶν ἐπανεχθέντων ἡμῖν ἀπολογήσασθαι, καὶ τοῦτο ποιήσομεν τοῦ Θεοῦ συνεργούντος. Ἡμεῖς, ἀδελφέ Ὀλύμπιε, οὔτε τρεῖς θεοὺς λέγομεν οὔτε Ἀπολιναρίῳ κοινωνοῦμεν.

274

209. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΑΠΟΛΟΓΙΑ

Συνεκληρώθης ταῖς λύπαις καὶ τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν ἀγῶσι. Τοῦτο δὲ ἀπόδειξιν ἔχει νεανικῆς ψυχῆς. Ὁ γὰρ τὰ ἡμέτερα οἰκονομῶν Θεὸς τοῖς τὰ μεγάλα διαφέρειν δυναμένοις ἀγωνίσματα μείζονας ὑποθέσεις εὐδοκιμήσεων προξενεῖ. Καὶ σὺ τοίνυν βάσανον τῆς περὶ τοὺς φίλους ἀρετῆς, ὥσπερ τὴν κάμινον τῷ χρυσίῳ, τὸν σαντοῦ βίον προέθηκας. Εὐχόμεθα οὖν τῷ Θεῷ καὶ τοὺς λοιποὺς βελτίους γενέσθαι, καὶ σὲ ὁμοιον ἑαυτῷ διαμεῖναι καὶ τὰ τοιαῦτα ἐγκαλοῦντα μὴ παύσασθαι οἷα νῦν ἐνεκάλεσας, τὴν τῶν γραμμάτων ἔνδειαν ἀντὶ μεγίστης ἀδικίας ἡμῖν προσφέρων. Φίλου γὰρ τὸ ἐγκλημα, καὶ ἀνάμενε τὸ τὰ τοιαῦτα ἀπαιτεῖν ὀφλήματα. Οὐ γὰρ οὕτω τις ἄτοπός εἰμι φιλίας χρήστης.

Ἐὰν δὲ ἔστειλα κάποτε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀπολινάριον ⁴ ἢ πρὸς κάποιον ἄλλον, δὲν πρέπει νὰ κατηγοροῦμαι. Ἐγὼ δὲν κατηγορῶ κανένα ὅτι ἀπεισχίσθη εἰς αἵρεσιν διὰ τὸ ὅτι ἔχει φιλικὰς σχέσεις μὲ κάποιον ἄλλον —γνωρίζετε δὲ πάντως τοὺς ἄνδρας καὶ χωρὶς νὰ τοὺς ἀναφέρω ὀνομασί—, διότι ὁ καθένας θ' ἀποθάνῃ μὲ τὰς ἰδικὰς του ἁμαρτίας.

Ἀπεκρίθην αὐτὰ τῶρα ἐν σχέσει μὲ τὸν ἀποσταλέντα εἰς ἐμὲ τόμον, διὰ νὰ γνωρίζῃς καὶ σὺ ὁ ἴδιος τὴν ἀλήθειαν καὶ διὰ νὰ τὴν καταστήσῃς φανεράν εἰς ὅσους δὲν θέλουν νὰ τὴν κρατοῦν μέσα εἰς τὴν ἀδικίαν. Ἐὰν δὲ χρειασθῇ ν' ἀπολογηθῶμεν καὶ ἐκτενέστερα διὰ κάθε κατηγορίαν ποὺ προσήφθη εἰς βάρος μας, θὰ τὸ κάμωμεν καὶ αὐτὸ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ἡμεῖς, ἀδελφέ Ὀλύμπιε, οὔτε τρεῖς θεοὺς λέγομεν οὔτε μὲ τὸν Ἀπολινάριον διατηροῦμεν κοινωνίαν.

274

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 209
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΝ

Ἐχεις κληρωθῆ νὰ μετέχῃς εἰς τὰς λύπας μας καὶ ν' ἀγωνίζεσαι ὑπὲρ ἡμῶν. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει ὑπαρξιν νεανικῆς ψυχῆς. Διότι ὁ Θεός, ποὺ οἰκονομεῖ τὰς ὑποθέσεις μας, εἰς τοὺς δυναμένους νὰ διεξαγάγουν τὰ μεγάλα ἀγωνίσματα προσφέρει μεγαλυτέρας εὐκαιρίας εὐδοκιμήσεως. Καὶ σὺ λοιπὸν προέβαλες τὸν βίον σου ὡς δοκιμαστήριον τῆς πρὸς τοὺς φίλους ἀγάπης, ὅπως εἶναι ἡ κάμιнос διὰ τὸν χρυσόν.

Εὐχόμεθα λοιπὸν εἰς τὸν Θεὸν καὶ οἱ ἄλλοι νὰ γίνουιν καλύτεροι, καὶ σὺ νὰ μείνῃς ὁμοιος μὲ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ νὰ μὴ παύσῃς νὰ μὲ κατηγορῆς δι' ὅσα μὲ κατηγορήσῃς, τῶρα προσάπτων ὡς μεγίστην ἀδικίαν τὴν ἔλλειψιν γραμμάτων μας. Ἡ καταγγελία εἶναι φιλικὴ καὶ ἐπίμενε νὰ ἀπαιτῆς τοιαῦτα χρέη. Διότι ἐγὼ δὲν εἶμαι τόσον παράλογος χρήστης φιλίας.

⁴Ἐπιστολὴ 209. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 375. Φιλικὴ πρὸς ἄγνωστον παραλήπτην.

212. ΙΛΑΡΙΩ

1. Ἐμὲ δὲ τί οἶει πεπονθέναι ἢ τίνα γνώμην ἔχειν, ἐπειδὴ ἐπεδήμησα μὲν τῷ Λαζιμῶνι, ἔμαθον δὲ ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις τῆς παρουσίας ἡμῶν ἐξεληλυθέναι σου τὴν λογίότητα; Οὐ γὰρ μόνον διὰ τὸ ἐκ παιδὸς θαῦμα ὁ ἔσχον περὶ σὲ εὐθὺς ἀπὸ διατριβῶν αὐτῶν αἰεὶ πολλοῦ ἀξίαν ἐθέμην τὴν ὁμιλίαν σου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μηδὲν οὕτω σπουδαῖον εἶναι νῦν ὡς φιλαλήθη ψυχὴν ὑγιὲς τῶν πραγμάτων τὸ κριτήριον κεκτημένην· ὅπερ ἠγοούμεθα παρὰ σοὶ διασώζεσθαι. Καὶ γὰρ τῶν λοιπῶν τοὺς πλείστους ὁρῶμεν, ὥσπερ ἐν ταῖς ἵπποδρομίαις, τοὺς μὲν ὡς τούτους, τοὺς δὲ ὡς ἐκείνους διηρημένους, καὶ συνεκβοῶντας τοῖς στασιάζουσι. Σὲ δὲ καὶ φόβον καὶ θεραπείας καὶ παντὸς ἀγενοῦς πάθους ὑψηλότερον ὄντα εἰκὸς ὀφθαλμῷ ὑγιαίνοντι καθορᾶν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ γὰρ αἰσθάνομαί σου μὴ παρέργως ἔχοντος πρὸς τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπου γε καὶ πρὸς ἡμᾶς ἔπεμψάς τινα περὶ τούτων ἐπιστολήν, ὡς ἐν τοῖς ἑναγχοῖς τούτοις ἐδήλους γράμμασιν, ἣν τίς ὁ παραλαβὼν ὥστε διακομίσαι ἡδέως ἂν μάθοιμι, ὥστε εἰδέναι τὸν ἀδικήσαντα· οὐ γὰρ ἐνέτυχόν πω γράμμασι σοῖς πρὸς ἡμᾶς περὶ τούτων.

2. Πόσον πότ' ἂν ὄνν οἶει πρίασθαι με τὴν ὁμιλίαν σου, ὑπὲρ τοῦ γνωρίσαι με σοὶ τὰ λυποῦντά με (φέρει γάρ, ὡς οἶδας, καὶ τὸ ἐξειπεῖν ῥαστώνην τινὰ τοῖς ὀδυνωμένοις), ἀποκρίνασθαι τε περὶ τῶν ἐπιζητουμένων, οὐ γράμμασιν ἀψύχοις καταπιστευόμενα, ἀλλ' αὐτὸν δι' ἑμαυτοῦ ἑναργῶς λέγοντα ἕκαστα καὶ ἐπεξιόν-

275

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 212
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΛΑΡΙΟΝ

1. Τί νομίζεις ὅτι ἔπαθα ἢ ποίαν γνώμην ἐσημάτισα, ὅταν ἐταξίδευσα μὲν εἰς Δαζιμῶνα, ὀλίγας δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξιν ἡμῶν ἔμαθα ὅτι ἡ λογιότης σου εἶχεν ἀναχωρήσει; Ὅχι μόνον διότι ἀπὸ τὸν θαυμασμόν ποῦ εἶχα διὰ σέ ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, εὐθύς ἀπὸ τὰς σχολικὰς μας ἡμέρας ἐθεωροῦσα πάντοτε πολὺ ἀξιόλογον τὴν συναναστροφὴν σου, ἀλλὰ καὶ διότι τῶρα τίποτε δὲν εἶναι τόσον σπουδαῖον ὅσον εἶναι ἡ φιλαλήθης ψυχὴ ποῦ κατέχει ὑγιὲς κριτήριον τῶν πραγμάτων· πράγμα ποῦ νομιζομεν ὅτι διατηρεῖται ἀπὸ σέ.

Πράγματι τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ τοὺς λοιποὺς βλέπομεν διηρημένους, ὡσὰν εἰς τὰς ἵπποδρομίας, ἄλλους μὲ αὐτὸ καὶ ἄλλους μὲ ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ κραυγάζοντας μαζὶ μὲ τοὺς ἡγέτας τῆς μερίδος των. Σὺ δὲ ποῦ εἶσαι ὑπεράνω φῶβου καὶ δουλικότητος καὶ κάθε ἀγενοῦς πάθους εἶναι φυσικὸν νὰ βλέπῃς τὴν ἀλήθειαν μὲ ὑγιῆ ὀφθαλμόν. Αἰσθάνομαι δὲ ὅτι δὲν βλέπεις ἀδιαφόρως τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀφοῦ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἔστειλες κάποιαν ἐπιστολὴν δι' αὐτάς, ὅπως ἐδήλωσες εἰς τὸ τελευταῖόν σου γράμμα. Ποῖος παρέλαβε τὴν ἐπιστολὴν διὰ νὰ τὴν φέρῃ, εὐχαρίστως θὰ τὸ ἐμάθαινα, ὥστε νὰ πληροφορηθῶ ποῖος εἶναι ὁ πταιστής· διότι ἕως τῶρα δὲν ἔλαβα γράμμα σου διὰ τὰ θέματα αὐτά.

2. Εἰς πόσῃν λοιπὸν τιμὴν νομίζεις ὅτι θὰ ἠγόραζα τὴν συνάντησιν μαζὶ σου, διὰ νὰ σοῦ γνωστοποιήσω τὰς λύπας μου—ὅπως γνωρίζεις δὲ φέρει κάποιαν ἀνακούφισιν εἰς τοὺς πονοῦντας ἢ διήγησις τῶν πόνων—καὶ νὰ ἀποκριθῶ εἰς ἐρωτήσεις, ὅχι ἐμπιστευόμενος εἰς ἄψυχα γράμματα, ἀλλὰ ὁμιλῶν ἐγὼ ὁ ἴδιος σαφῶς τὰ καθέκαστα καὶ διηγούμενος λεπτο-

χωρίας ποῦ δοκιμάζει ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸν Εὐστάθιον Σεβαστείας, χωρὶς νὰ μνημονεύῃ τὸ ὄνομά του.

τα; Οἱ γὰρ ἔμψυχοι λόγοι δραστικωτέραν τε ἔχουσι τὴν πειθῶν, πρὸς τε τὸ εὐεπιχειρήτην καὶ πρὸς συκοφαντίαν εὐάλωτον οὐκέτι ὅμοιοι τοῖς γεγραμμένοις εἰσί. Καὶ γὰρ οὐδὲν ἀτόλμητον λοιπὸν οὐδενί, ὅπου γε καὶ οἱ τὰ μέγιστα παρ' ἡμῶν πιστευθέντες, οὕς ἠσθανόμεθα μετὰ τῶν ἀνθρώπων ὁρῶντες ὡς μεῖζόν τι ὄντας ἢ κατὰ ἄνθρωπον, οὗτοι κατεδέξαντο συγγράμματά τινος τὰ ὁποῖα δῆποτε ὡς ἡμέτερα παραπέμπειν καὶ ἐπ' αὐτοῖς διαβάλλειν ταῖς ἀδελφότησιν, ὡς μηδὲν λοιπὸν τοῦ ἡμετέρου ὀνόματος φευκτότερον εἶναι τοῖς εὐλαβέσι. Τὸ γὰρ ἀγνοηθῆναι γενόμενος ἐξ ἀρχῆς ἐπιτηδεύσας, ὡς οὐκ οἶδα εἴ τις ἄλλος τῶν ἐπεσκεμμένων τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, νῦν, καθάπερ τὸ ἐναντίον προελόμενος πᾶσιν ἀνθρώποις γνώριμον ἑμαυτὸν καταστήσαι, οὕτω πανταχοῦ γῆς, προσθήσω δὲ ὅτι καὶ θαλάσσης, διατεθρόλημαι. Οἷ τε γὰρ τὸν ἔσχατον ὄρον τῆς ἀσεβείας ἐπιτηδεύοντες καὶ τὸ ἄθεον τῆς ἀνομοιότητος δόγμα ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπάγοντες πρὸς ἐμὲ τὸν πόλεμον ἔχουσιν. Οἷ τε τὴν μέσσην ἐλαύνοντες, ὡς οἴονται, καὶ ἀπὸ μὲν τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ἐκείνων ὠρμημένοι, τῇ δὲ τῶν λογισμῶν ἀκολουθία μὴ ἐφιέντες, διὰ τὸ ὑπεναντίον ταῖς ἀκοαῖς τῶν πολλῶν, ἡμᾶς δυσχεραίνουσι καὶ πλῆθνουσι μὲν ταῖς λοιδορίαις ἐφ' ὅσον δύνανται, οὐδεμιᾶς δὲ ἀπέχονται τῆς ἐπιβουλῆς, εἰ καὶ ὅτι ὁ Κύριος ἀπράκτους αὐτῶν τὰς ἐγχειρήσεις ἐποίησε. Ταῦτα πῶς οὐ λυπηρὰ; Πῶς οὐχὶ ὀδυνηρὰν μοι τὴν ζωὴν κατασκευάζοντα; Ὅς γε μίαν τίθεμαι τῶν κακῶν παραμυθίαν, τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός, ὅφ' ἧς πέπεισμαι μὴ πολὺν χρόνον παραμένειν τῇ δυστήνῳ

1. Οἱ Ἄνόμοιοι.

μερῶς; Οἱ ἔμψυχοι λόγοι ἔχουν ἀποτελεσματικώτεραν πειθῶ, δὲν εἶναι ὡσάν οἱ γραπτοὶ τόσον εὐκόλοι εἰς ἐπιθέσεις καὶ εὐάλωτοι εἰς τὴν συκοφαντίαν.

Δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νά μὴ ἔχη τολμηθῆ ἀπὸ κανένα, ἀφοῦ καὶ ἐκεῖνοι πού ἐνεπιστευόμεθα ἀπολύτως, ἐκεῖνοι πού ἠσθανόμεθα, καθὼς τοὺς ἐβλέπαμεν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἶναι κάτι περισσότερον ἀπὸ τὸ ὅ,τι εἶναι τὰ ἀνθρώπινα, κατεδέχθησαν νά κυκλοφοροῦν συγγράμματα κάποιου προσώπου, ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι, ὡς ἰδικά μας καὶ νά μᾶς διαβάλλουν δι' αὐτὰ εἰς τὰς ἀδελφότητας, ὡσάν νά μὴ ὑπάρχη τίποτε πλέον ἀπαισιώτερον διὰ τοὺς εὐλαβεῖς ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας ὄνομα. Ἄν καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν κατέβαλα προσπαθείας νά μείνω ἀγνοημένος, ὅσον δὲν γνωρίζω ἂν τὸ ἔπραξεν ὅποιοσδήποτε ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους πού ἐμελέτησαν τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, τώρα, σάν νά ἐξέλεξα τὸ ἀντίθετον, δηλαδή τὸ νά καταστήσω τὸν ἑαυτόν μου γνωστὸν εἰς ὅλους, ἔχω γίνει θρῦλος εἰς ὄλην τὴν γῆν, θά προσθέσω δὲ καὶ εἰς ὄλην τὴν θάλασσαν. Διότι καὶ ὅσοι ἐπαγγέλλονται τὸ τελευταῖον ὄριον τῆς ἀσεβείας καὶ εἰσάγουν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὸ ἄθεον δόγμα τῆς ἀνομοιότητος ἔχουν κηρύξει τὸν πόλεμον ἐναντίον μου ¹. Καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες τὴν μέσην ², ὅπως νομίζουν, ὁδόν, ἀλλὰ πραγματικὰ ἐκκινοῦντες ἀπὸ τὰς ἰδίας ἀρχὰς μὲ ἐκείνους, ἂν καὶ δὲν δέχονται ὄλην τὴν ἀκολουθίαν τῶν συλλογισμῶν των, διότι προσβάλλει τὰ αὐτιά τῶν πολλῶν, μᾶς στενοχωροῦν καὶ μᾶς περιλούουν μὲ λοιδορίας ὅσον δύνανται, δὲν παραλείπουν δὲ καμμίαν ἐπιβουλήν, μολοντί ὁ Κύριος ἄφησεν ἄπρακτα τὰ ἐγχειρήματα των.

Πῶς δὲν εἶναι αὐτὰ λυπηρά; Πῶς δὲν μοῦ καθιστοῦν ὀδυνηράν τὴν ζωὴν; Ἐφθασα εἰς σημεῖον νά θεωρῶ ὡς μίαν παρηγορίαν ἀπὸ τὰ κακὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός, λόγῳ τῆς ὁποίας εἶμαι πεπεισμένος ὅτι δὲν θά παραμείνω πολὺν χρόνον εἰς τὴν δυστυχῆ αὐτὴν ζωὴν.

2. Ἐννοεῖ ἐδῶ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας πού ἦσαν μετριοπαθέστεροι Ἀρειανοί.

ταύτη ζωῆ. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Σὲ δὲ ἐπὶ τοῖς πάθει τοῦ σώματος παρακαλῶ μεγαλοφυῶς καὶ ἀξίως τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς Θεοῦ διακεῖσθαι ὅς, εἴαν ἴδη ἡμᾶς μετ' εὐχαριστίας δεξαμένους τὰ παρόντα, ἢ ἐπανήσει τὰ λυποῦντα, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰώβ, ἢ τοῖς μεγάλοις στεφάνοις τῆς ὑπομονῆς ἀμείψεται ἐν τῇ μετὰ ταύτην τὴν ζωὴν ἡμῶν καταστάσει.

276

322. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΦΙΛΩ ΣΥΜΠΑΣΧΑΣΑΙ

Δεξάμενος τὰ γράμματα τῆς σῆς τιμιότητος ἦσθην, ὡς εἰκός, καὶ εὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ καὶ προθύμως εἶχον ἀντιφθέγγασθαι, εἴαν τις κατὰ καιρὸν περὶ ἀντιγράφων ὑπέμνησε. Τὸ γὰρ πρᾶγμα ὑπὲρ οὗ ἐπέταξας ἡμῖν χρόνῳ ἐλάμβανε τὴν κατάστασιν. Οὐκ ἐνῆν δὲ πρὸ τοῦ πέρατος ἀσφαλές οὐδὲν ἀποκρίνασθαι. Αὕτη ἡ αἰτία τῆς σιωπῆς ἡμῶν· οὐ γὰρ δὴ ῥαθυμία οὐδὲ ἀγνοια τοῦ προσήκοντος. Εἰ γὰρ καὶ ὄλως ῥαθυμοί, ἐσπουδάσαμεν πάντως ἐπὶ τῆς σῆς τιμιότητος συσκιάσαι ἡμῶν τὰ ἐλαττώματα. Νῦν δὲ οὐκ ἔστιν ἡμῶν ἐπιλαθέσθαι σου οὐδὲ τὸ βραχύτατον (ἢ πρότερον ἂν τις ἑαυτὸν ἀγνοήσειεν), ἀλλὰ, κἂν ἐπιστέλλωμεν κἂν μὴ, ἐνιδρυμένον σε ταῖς καρδίαις ἑαυτῶν περιφέροντες, καὶ πρὸς τὴν μακρὰν ἀπόληψιν τοῦ χειμῶνος οὕτω δυσκόλως ἔχομεν ὥστε εἶχεσθαι, εἰ μὴ αὐτῷ σοι δυνατὸν διὰ τὰς ἀκουομένας ἀσχολίας καταλιπεῖν τοὺς ἀγροίκους, ἡμῖν ἐγγενέσθαι πρόφασιν ἐπιστῆναι τοῖς τόποις καὶ τῆς ἀληθινῆς εὐσταθείας τῶν σῶν τρόπων καὶ τῆς κοσμιότητος ἀπολαῦσαι. Πάντως δὲ τὴν σωτήριον ἡμέραν τοῦ Πάσχα μεθ' ἡμῶν

¹Ἐπιστολὴ 322. Ἐγρᾶφῃ εἰς ἀγνωστον χρόνον πρὸς δικαιολόγησιν καθυστερήσεως ἀπαντήσεως εἰς ἐπιστολὴν φίλου καὶ πρὸς πρόσκλησίν του νὰ συνεορτάσουν τὸ Πάσχα.

Ἄρκετὰ εἶπα δι' αὐτά. Σέ προτρέπω δὲ νὰ διακήσαι ἔναντι τῶν παθῶν τοῦ σώματος εὐγενῶς καὶ ἀξίως τοῦ Θεοῦ ποῦ μᾶς ἐκάλεσεν, ὁ ὁποῖος, ἐὰν μᾶς ἴδῃ δεχομένους τὰ παρόντα μὲ εὐχαριστίας, ἢ θὰ ἀπομακρύνῃ τὰ λυπηρά, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰώβ, ἢ θὰ μᾶς ἀμείψῃ μὲ τοὺς μεγάλους στεφάνους τῆς ὑπομονῆς εἰς τὴν μετὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν κατὰστασιν.

276

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 322
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΣ ΦΙΛΟΝ ΠΕΡΙ ΣΥΝΕΟΡΤΑΣΜΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ

Ὅταν ἔλαβα τὸ γράμμα τῆς τιμιότητός σου, ηὐχαριστήθην ὅπως εἶναι εὐλογον, ηὐχαρίστησα τὸν Κύριον καὶ ἤμην πρόθυμος ν' ἀπαντήσω, ἂν μοῦ τὸ ὑπενθύμιζε κανεῖς εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν. Διότι ἡ ὑπόθεσις περὶ τῆς ὁποίας μᾶς εἶχατε δώσει παραγγελίαν ἐρρυθμιζέτο μὲ τὸν καιρόν της. Δὲν ἦτο δὲ δυνατόν νὰ ἀπαντήσω κάτι τὸ βέβαιον πρὸ τῆς ἀποπερατώσεώς της. Αὕτῃ εἶναι ἡ αἰτία τῆς σιωπῆς μας· δὲν προέρχεται βέβαια αὕτῃ ἀπὸ ραθυμίαν ἢ ἀπὸ ἄγνοιαν τοῦ πρέποντος. Διότι, μολονότι εἴμεθα κατὰ τὰ ἄλλα ράθυμοι, ἐφροντίσαμεν πάντως ἀπέναντι τῆς τιμιότητός σου νὰ συσκιάσωμεν τὰ ἐλαττώματά μας. Τώρα δὲ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σὲ λησμονήσωμεν οὔτε διὰ σύντομον χρόνον, τοῦλάχιστον πρὶν κανεῖς λησμονήσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ, εἴτε γράφομεν εἴτε ὄχι, σὲ περιφέρομεν ἐγκατεστημένον εἰς τὰς καρδίας μας. Ὁ δὲ μακρὸς ἀποκλεισμὸς τοῦ χειμῶνος ὑπῆρξε τόσον ἀνυπόφορος δι' ἡμᾶς, ὥστε εὐχόμεθα ἐὰν δὲν σοῦ εἶναι δυνατόν νὰ ἐγκαταλείψῃς ἐσὺ τοὺς ἀγρότας λόγῳ τῶν ἀκουομένων ἀσχολιῶν, νὰ εὕρωμεν ἡμεῖς εὐκαιρίαν νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν τόπον σου διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν σταθερότητα καὶ κοσμιότητα τῶν τρόπων σου.

Πάντως δὲ θὰ προθυμοποιηθῆς νὰ διέλθῃς μαζί μας τὴν

ποιῆσαι προθυμηθήσῃ μετὰ τῆς κοσμιωτάτης συμβίου σου, ἣν καὶ προσαγορεύομεν διὰ σοῦ καὶ παρακαλοῦμεν συμπρᾶξαι ἡμῖν εἰς τὸ ἐπειξαί σε πρὸς ἡμᾶς.

277

328. ΥΠΕΡΕΧΙΩ

Καὶ προσαγορεύω τὴν τιμιότητά σου καὶ εὐχομαί σοι τὰ ἀγαθὰ, ἐμαντὸν δὲ καταμηνύω σπουδῆν ἔχοντι πάντως εἶδέναι τὰ καθ' ἡμᾶς μηδὲν ἄμεινον τῆς συνηθείας πράττοντα. Τῶν γὰρ δυσφημοτέρων φείδομαι, ὡς ἂν μὴ πάνυ λυποίην τὸν τὰ βέλτιστα ἡμῖν συνενχόμενον.

σωτήριον ἡμέραν τοῦ Πάσχα με τὴν κοσμιωτάτην συμβίαν σου, τὴν ὁποῖαν καὶ χαιρετίζομεν διὰ σοῦ καὶ παρακαλοῦμεν νὰ συνεργασθῆ με ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ σέ παρασύρη πρὸς ἡμᾶς.

277

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 328

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΕΡΕΧΙΟΝ

Καὶ χαιρετίζω τὴν τιμιότητά σου καὶ σοῦ εὐχομαι ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ἀφοῦ δὲ ἔχεις ὅπωςδὴποτε πολλὴν ἐπιθυμίαν νὰ γνωρίζης τὰ σχετικὰ με ἡμᾶς, σέ πληροφορῶ ὅτι δὲν εἶναι καλύτερα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα¹. Εἶμαι φειδωλὸς εἰς τὴν χρησιμοποίησιν περισσότερον δυσαρέστων λόγων, διὰ νὰ μὴ λυπήσω πολὺ τὸν ἄνθρωπον ποῦ εὔχεται μαζί μας τὰ βέλτιστα.

1. Ἡ ὑγεία τοῦ Βασιλείου ἦτο πάντοτε ἐπισφαλής.

37. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥ

Ἵφορῶμαι λοιπὸν τῶν ἐπιστολῶν τὸ πλῆθος. Βιαίως μὲν καὶ μὴ φέρον τὴν ἐπάχθειαν τῶν ἀπαιτούντων ἡμᾶς ἐκφωνεῖν ἀναγκάζομαι. Γράφω δ' οὖν ὅμως, ἄλλον ἀπαλλαγῆς τρόπον ἐπινοεῖν οὐκ ἔχων ἢ διδοὺς αὐτοῖς τὰς ἐπιστολάς ἄς αἰτοῦσιν ἐκάστοτε παρ' ἡμῶν. Φοβοῦμαι τοίνυν μὴ, ἐπειδὴ πολλοὶ προσκομίζουσι γράμματα, εἰς τῶν πολλῶν νομισθῆ καὶ ὁ ἀδελφὸς ὁ δεῖνα. Ἐγὼ γὰρ πολλοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς ἔχειν ἐπὶ τῆς πατρίδος ὁμολογῶ, καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πατρικὴν τάξιν τετάχθαι διὰ τὸ σχῆμα τοῦτο εἰς ὃ ἔταξεν ἡμᾶς ὁ Κύριος. Σύντροφον δὲ τῆς θρεψαμένης με υἱὸν τοῦτον ἔχω ἕνα, καὶ εὐχομαι τὸν οἶκον ἐν ᾧ ἀνετράφη ἐπὶ τῆς ὁμοίας καταστάσεως διαμεῖναι, ἵνα μὴ τι ἢ πάντα εὐεργετοῦσα ἐπιδημία τῆς σῆς κοσμιότητος ἀφορμὴ πρὸς λύπην τῷ ἀνδρὶ γένηται. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔτι καὶ νῦν ἐκ τοῦ αὐτοῦ διατρέφομαι οἶκον, οὐδὲν ἔχων τῶν ἔμαντοῦ, ἀρκούμενος δὲ τοῖς τῶν ἀγαπητῶν, παρακαλῶ οὕτω φείσασθαι τῆς οἰκίας

Ἐπιστολὴ 37. Ἐγρᾶφῃ πρὸ τοῦ 370, ὅταν ὁ Βασίλειος ἦτο ἀκόμη πρεσβύτερος εἰς τὴν Καισάρειαν. Ἐχει καὶ εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν πολὺν φόρ-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 37
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥ

Βλέπω με κακὸ μάτι τὸ πλῆθος τῶν ἐπιστολῶν. Ἄναγκάζομαι βέβαια νὰ ἐκφωνήσω ἀπὸ βίαν καὶ ἀπὸ δυσκολίαν νὰ ὑποφέρω τὴν φορτικότητα αὐτῶν πού μου ζητοῦν ἐξυπηρετήσεις, ἀλλὰ πάντως γράφω, διότι δὲν δύναμαι νὰ ἐπινοήσω ἄλλον τρόπον ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς δώσω τὰς ἐπιστολὰς πού κάθε φορά ζητοῦν ἀπὸ ἡμᾶς. Φοβοῦμαι λοιπὸν μήπως, ἐπειδὴ πολλοὶ προσκομίζουν γράμματα, νομισθῆ καὶ ὁ παρῶν ἀδελφὸς ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς. Ἐγὼ δὲ πραγματικὰ ὁμολογῶ ὅτι ἔχω πολλοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς εἰς τὴν πατρίδα καὶ ὅτι ἔχω ταχθῆ εἰς τάξιν πατρὸς ἐξ αἰτίας τοῦ σχήματος τούτου, εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς ἔθεσεν ὁ Κύριος.

Ἐχω δὲ ἓνα σύντροφον, τὸν υἱὸν τοῦτον τῆς τροφοῦ μου, καὶ εὔχομαι ὁ οἶκος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνετράφην, νὰ μείνῃ εἰς τὴν ὁμοίαν κατάστασιν, οὕτως ὥστε ὁ ἐρχομὸς τῆς κοσμιότητός σου πού εὐεργετεῖ ὅλους νὰ μὴ γίνῃ ἀφορμὴ πρὸς λύπην εἰς τὸν ἄνδρα. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τώρα ἀκόμη διατρέφομαι ἀπὸ τὸν ἴδιον οἶκον, καὶ ἀφοῦ δὲν ἔχω τίποτε ἰδικόν μου ἀρκοῦμαι εἰς τὰ τῶν ἀγαπητῶν μου, παρακαλῶ νὰ λυπηθῆτε τὴν οἰκίαν εἰς

τον ἐργασίας. Ὁ ἄγνωστος παραλήπτης εἶναι ἀξιωματοῦχος, ἐνῶ ὁ ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου ἡ σύστασις εἶναι ὁ ἴδιος μετὰ τὸν τῆς προηγουμένης ἐπιστολῆς 36 Β'τ. Ἴσως εἶναι ὁ ἱερεὺς Δωρόθεος.

ἢ ἐνετράφην ὡς ἐμοὶ τῆς τροφῆς τὴν χορηγίαν διασώζουσας. Καί σε ὁ Θεὸς ἀντὶ τούτων τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως ἀξιώσειν. Ἐκεῖνό γε μὴ πάντων ἀληθέστατον γινώσκειν σου τὴν κοσμιότητα βούλομαι, ὅτι τῶν ἀνδραπόδων τὰ πλεῖστα παρ' ἡμῶν ὑπῆρξεν αὐτῷ μισθὸς τῆς τροφῆς ἡμῶν, τῶν γονέων ἡμῶν παρασχομένων. Ὁ δὲ μισθὸς οὐ παντελὴς ἐστὶ δωρεά, ἀλλὰ χρῆσις διὰ βίου. Ὡστε, εἴαν τι βαρὺ περὶ αὐτὰ γένηται, ἔξεστιν αὐτῷ πρὸς ἡμᾶς ἀποπέμψαι, καὶ ἐσόμεθα ἡμεῖς δι' ἑτέρας ὁδοῦ ὑπεύθυνοι τελέσασαι καὶ ἀπαιτηταῖς πάλιν γενόμενοι.

279

83. ΚΗΝΣΙΤΟΡΙ

Ἐμοὶ πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν συνήθεια μὲν καὶ ἡ κατ' ὀφθαλμοὺς συντυχία πάνν βραχεῖα γέγονε, γνῶσις δὲ ἡ ἐξ ἀκοῆς, δι' ἧς πολλοῖς συναπτόμεθα τῶν ἐπιφανῶν, οὐκ ὀλίγη τε οὐδὲ εὐκαταφρόνητος. Εἰ δὲ καὶ σοὶ τις ἐκ τῆς φήμης περὶ ἡμῶν ὑπάρχει λόγος, αὐτὸς ἂν εἰδείης ἄμεινον. Τὸ δ' οὐδὲν σὸν παρ' ἡμῖν τοιοῦτόν ἐστιν οἷον εἶπομεν. Ἐπειδὴ δὲ ἐκάλεσέ σε ὁ Θεὸς εἰς πρᾶγμα φιλανθρωπίας ἐπίδειξιν ἔχον, δι' οὗ δυνατόν ἐστι διορθωθῆναι ἡμῶν τὴν πατρίδα παντελῶς ἐδαφισθεῖσαν, ἡγοῦμαι πρέπειν μοι ὑπομνησαί σου τὴν χρηστότητα, ἵνα ἐπ' ἐλπίδι τῆς παρὰ Θεοῦ ἀνταποδόσεως τοιοῦτον σεαυτὸν καταξιώσης παρασχέσθαι ὥστε

1. Ὁ Βασίλειος ἐλάμβανε τὸ σιτομέτριον ἀπὸ τὸ κτῆμα τοῦ οἴκου τούτου, ὁ ὁποῖος προφανῶς εἶχε δωρηθῆ ἀπὸ τοὺς γονεῖς του εἰς τὴν τροφὸν του.

Ἐπιστολὴ 83. Ἐγρᾶφῃ τὸ 372. Εἶναι μεσολαβητικὴ ὑπὲρ φίλου τοῦ Βασιλείου.

τὴν ὁποῖαν ἀνετράφην διὰ τὴν διατηρήσῃ πρὸς χάριν μου τὴν χορηγίαν τῆς τροφῆς¹. Σὲ δὲ εἶθε δι' αὐτὰ ν' ἀξιῶσῃ ὁ Θεὸς τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως. Θέλω δὲ ἐπίσης νὰ γνωρίζῃ ἡ κοσμιότης σου ὡς ἀληθέστερον ἀπὸ ὅλα τοῦτο, ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς δούλους ἐδόθησαν εἰς αὐτοὺς ὡς ἀμοιβὴ διὰ τὴν διατροφὴν μας ἀπὸ ἡμᾶς, δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς γονεῖς μας. Ἡ δὲ ἀμοιβὴ δὲν εἶναι πλήρης δωρεά, ἀλλὰ χρῆσις διὰ βίου. Ὡστε, ἐάν συμβῇ εἰς αὐτοὺς κάτι δυσάρεστον, ἔχει δικαίωμα νὰ τοὺς στείλῃ εἰς ἡμᾶς, καὶ θὰ γίνωμεν ἡμεῖς πάλιν ἀπὸ ἄλλον δρόμον ὑπόλογοι εἰς φορολογίας καὶ εἰς εἰσπράκτορας.

279

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 83
ΠΡΟΣ ΚΗΝΣΙΤΟΡΑ

Ἐγὼ ἔχω πολὺ ὀλίγην συνάφειαν μαζί σου καὶ ἡ κατ' ὄψιν συνάντησίς μου μαζί σου ἦτο πολὺ σύντομος, ἡ ἐξ ἀκοῆς ὁμως γνῶσις, διὰ μέσου τῆς ὁποίας συναπτόμεθα μὲ πολλοὺς ἐκ τῶν ἐπιφανῶν, δὲν εἶναι ὀλίγη οὔτε εὐκαταφρόνητος. Ἐάν δὲ καὶ σὺ ἀπὸ τὴν φήμην ἔχεις κάποιαν ὑπόληψιν δι' ἡμᾶς, σὺ ὁ ἴδιος τὸ γνωρίζεις καλύτερα. Ἡ ἰδική σου ὑπόληψις πάντως εἰς ἐμὲ εἶναι ὅπως τὴν ἐξέθεσα ἀνωτέρω.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς σὲ ἐκάλεσεν εἰς ἀξίωμα πού παρουσιάζει εὐχέρειαν φιλανθρωπίας, διὰ τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνακουφισθῇ ἡ πατρίς μας πού ἠρειπώθη ἐντελῶς¹, νομίζω ὅτι ἀρμόζει νὰ ὑπενθυμίσω τὴν χρηστότητά σου νὰ καταξιώσης τὸν ἑαυτὸν σου, μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνταποδόσεως παρὰ τοῦ Θεοῦ, νὰ παρουσιάσῃς τοῦτον τοιοῦτον ὥστε ν' ἀξιωθῆς

1. Ἡ Καππαδοκία εἶχε προσφάτως διαιρεθῆ εἰς δύο ἐπαρχίας, πρώτην καὶ δευτέραν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὑποστῇ σοβαρὰν πτώσιν ἡ Καισάρεια, πού παρέμεινε πρωτεύουσα τῆς πρώτης.

ἀθανάτου μὲν τῆς μνήμης ἀξιοῦσθαι, γενέσθαι δὲ αἰωνίων ἀναπαύσεων κληρονόμον ἐκ τοῦ ἐλαφροτέρας ποιῆσαι τοῖς καταπονουμένοις τὰς θλίψεις. Ἐπειδὴ δὲ κάμοί τις ἐστι κτῆσις περὶ Χαμανηνὴν, ἀξιῶ σε προστῆναι αὐτῆς ὡς οἰκείας. Μὴ θαυμάσης δέ, εἰ ἔμαντοῦ λέγω τὰ τῶν φίλων, μετὰ τῆς ἄλλης ἀρετῆς καὶ φιλίαν πεπαιδευμένος καὶ μεμνημένος τοῦ σοφῶς εἰπόντος· «Ἄλλον ἑαυτὸν εἶναι τὸν φίλον». Τὴν τοίνυν κτῆσιν τὴν διαφέρουσαν τῷδε, ταύτην ὡς ἔμαντοῦ παρατίθεμαι τῇ τιμιότητί σου, καὶ παρακαλῶ ἐπισκεψάμενον τὰ τῆς οἰκίας δυσχερῆ δοῦναι αὐτοῖς καὶ τῶν παρελθόντων χρόνων παραμυθίαν καὶ πρὸς τὸ μέλλον αἰρετήν αὐτοῖς κατασκευάσαι τὴν οἴκησιν, τὴν φευκτὴν καὶ ἀπηγορευμένην διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἐπικειμένης αὐτῇ συντελείας. Σπουδάσω δὲ καὶ αὐτὸς περιτυχὼν σου τῇ κοσμιότητι ἐντελέστερον περὶ ἑκάστου διαλεχθῆναι.

280

86. ΤΩ ΗΓΕΜΟΝΙ

Οἶδα μεγίστην καὶ πρώτην σπουδὴν οὔσαν τῇ τιμιότητί σου πάντα τρόπον χαρίζεσθαι τῷ δικαίῳ, δευτέραν δὲ τὸ καὶ τοὺς φίλους εὐποιεῖν καὶ τῶν προσφευγόντων τῇ προστασίᾳ τῆς σῆς μεγαλονοίας ἀντιποιεῖσθαι. Πάντα τοίνυν εἰς ταῦτόν συνέδραμεν ἐπὶ τῆς παρούσης ὑποθέσεως. Καὶ γὰρ δίκαιόν ἐστι τὸ πρᾶγμα ὑπὲρ οὗ τὴν πρεσβείαν ποιούμεθα καὶ ἡμῖν κεχαρισμένον, οὗς ἐν τοῖς φίλοις ἀριθμεῖν τοῖς σεαυτοῦ κατηξίωσας, καὶ ὀφειλόμενον

2. Ἄριστοτέλους, Ἠθικά Νικομάχεια 9, 4, 9.

Ἐπιστολὴ 86. Ἐγράφη τὸ 372 πρὸς τὸν ἑπαρχον Καππαδοκίας πιθανόν. Μεσολαβεῖ ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως ζημίας ποῦ ἔκαμαν δημόσιοι

ἀθανάτου μνήμης καὶ νὰ γίνῃς κληρονόμος αἰωνίας ἀναπαύσεως, μὲ τὸ νὰ καταστήσης ἐλαφροτέρας τὰς θλίψεις εἰς τοὺς ὑποφέροντας.

Ἐπειδὴ δὲ ἔχω καὶ ἐγὼ κάποιον κτῆμα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Χαμανηνῆς, σὲ παρακαλῶ νὰ τὸ προστατεύσης ὡς ἰδικόν σου. Μὴ θαυμάσης πού χαρακτηρίζω ὡς ἰδικά μου τὰ τῶν φίλων μου, ἀφοῦ ἔχω διδαχθῆ μαζί μὲ τὴν ἄλλην ἀρετὴν καὶ τὴν φιλίαν καὶ ἐνθυμοῦμαι τὸν εἰπόντα σοφῶς, «ὁ φίλος εἶναι ἄλλος ἑαυτός»². Τὸ κτῆμα λοιπὸν πού ἀνήκει εἰς τὸν ἐπιφέροντα, ἀναθέτω εἰς τὴν τιμιότητά σου ὡς ἰδικόν μου καὶ παρακαλῶ, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς δυσχερείας τοῦ οἴκου, καὶ διὰ τὰ περασμένα χρόνια νὰ τοὺς δώσης παρηγορίαν καὶ διὰ τὸ μέλλον νὰ τοὺς καταστήσης ἄνετον τὴν διαβίωσιν, ἡ ὁποία τῶρα εἶναι φευκτὴ καὶ ἀδύνατος λόγῳ τοῦ μεγάλου ὕψους τῆς καθωρισμένης δι' αὐτὸ φορολογίας. Θὰ φροντίσω δὲ καὶ ἐγὼ νὰ συναντήσω τὴν κοσμιότητά σου, ὅποτε θὰ συζητήσω μὲ αὐτὴν λεπτομερέστερον διὰ τὰ καθέκαστα.

280

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 86
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΕΜΟΝΑ

Γνωρίζω ὅτι μεγίστη καὶ πρώτη μέριμνα τῆς τιμιότητός σου εἶναι τὸ νὰ εὐνοῆς μὲ κάθε τρόπον τὸ δίκαιον, δευτέρα δὲ τὸ νὰ εὐεργετῆς τοὺς φίλους καὶ νὰ ὑποστηρίξης ἐκείνους πού προσφεύγουν εἰς τὴν προστασίαν τῆς μεγαλοθυμίας σου.

Ἄλλα λοιπὸν αὐτὰ συντρέχουν εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν. Διότι καὶ δίκαιον εἶναι τὸ πρᾶγμα ὑπὲρ τοῦ ὁποίου μεσολαβοῦμεν καὶ εἰς ἡμᾶς, πού ἐσὺ ἤξιωσες νὰ συμπεριλάβης εἰς τοὺς φίλους, εὐχάριστον, καὶ ὀφείλεται εἰς ἀνθρώπους πού ἐπι-

ὑπάλληλοι εἰς τὸν «ἀδελφὸν Δωρόθεον» διὰ τῆς κατασχέσεως τοῦ σίτου. Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ 87.

τοῖς τὴν στερερότητά σου εἰς τὴν ὑπὲρ ὧν πεπόνθασι βοήθειαν ἐπι-
καλουμένοις. Σίτον γάρ, ὃν μόνον εἶχε πρὸς τὴν ἀναγκαίαν τοῦ
βίου διαγωγὴν ὁ ποθεινότετος ἀδελφὸς Δωρόθεος, διήρπασάν
τινες ἐν Βηρίοις τῶν τὰ δημόσια διοικεῖν πεπιστευμένων, εἴτε
ἀφ' ἑαυτῶν ἐλθόντες ἐπὶ τὴν βίαν εἴτε καὶ ἐτέρων αὐτοῖς ὑποθε-
μένων. Πλὴν οὐδαμόθεν αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα ἀνέγκλητον. Τί γάρ
ἦττον ἀδικεῖ ὁ οἴκοθεν πονηρὸς ἢ ὁ ἐτέρων κακία ὑπηρετούμενος;
Καὶ τοῖς πεπονηθόσιν ἡ ζημία ὁμοία. Τοῦτον ἀξιούμεν δι' ὧν ἀφη-
ρόθη μὲν ἀπολαβεῖν καὶ μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς ἐπὶ ἐτέρους τὴν αἰτίαν
τῶν τετολμημένων ἀναφέρειν. Ὅσου δὲ ἄξιον τὸ τὴν ἐκ τῆς σι-
τοδείας διαφυγεῖν ἀνάγκη, τοσούτου τὴν χάριν τιμησόμεθα τὴν
παρὰ τῆς σῆς μεγαλοφυΐας, ἐὰν ἄρα δοῦναι καταξιώσης.

281

87. ANEPIΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΑΥΤΩΝ

Ἐθαύμασα πῶς σοῦ μεσιτεύοντος τοσοῦτον ἐτολμήθη κα-
κὸν κατὰ τοῦ συμπρεσβυτέρου, ὥστε, ἦν μόνην εἶχεν ἀφορμὴν τοῦ
βίου, ταύτην διαρπασθῆναι. Καὶ τὸ δεινότερον, ὅτι οἱ τοῦτο τε-
τολμηκότες ἐπὶ σὲ τὴν αἰτίαν ὧν πεποιήκασιν ἀναφέρουσιν, ὃν
οὐχ ὅπως ἐπιτρέπειν τὰ τοιαῦτα γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ παντὶ σθένει
διακωλύειν ἀκόλουθον ἦν, μάλιστα μὲν κατὰ πάντων, εἰ δ' ἄρα,
κατὰ γούν τῶν πρεσβυτέρων, καὶ τούτων ὅσοι ἡμῖν ὁμόφυχοι καὶ
τὴν αὐτὴν τῆς εὐσεβείας ὁδὸν πορευόμενοι. Εἴ τι οὖν φροντίζεις
τοῦ ἀναπαῦσαι ἡμᾶς, ταχέως διορθωθῆναι τὰ γενόμενα ποιήσον.

Ἐπιστολὴ 87. Ἐγρᾶφη τὴν ἰδίαν ἐποχὴν μὲ τὴν προηγουμένην ἐπι-
στολὴν 86 διὰ τὸ ἴδιον θέμα. Ἀπευθύνεται εἰς ἀξιωματοῦχον, ὁ ὅποιος
εἶχε πιθανῶς δώσει τὴν ἐντολὴν κατασχέσεως τοῦ σίτου.

καλοῦνται τὴν σταθερότητά σου εἰς βοήθειαν δι' ὅσα ἔπαθαν. Πραγματικά τὸν σῖτον, ποῦ ὁ ἀγαπητότατος ἀδελφός Δωρόθεος εἶχε μόλις ἐπαρκῆ διὰ τὴν συντήρησίν του, διήρπασαν εἰς τὰ Βήρισα μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐμπιστευομένους τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας χρησιμοποίησαντες βίαν εἴτε μὲ ἰδικήν των πρωτοβουλίαν εἴτε μὲ ὑπόδειξιν ἄλλων. Ὅπως καὶ ἂν ἔγινεν ὁμοῦ τὸ πρᾶγμα, δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένον κατηγορίας. Κατὰ τί ἀδικεῖ ὀλιγώτερον ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ πονηρὸς ἀπὸ ἐκείνου ποῦ ὑπηρετεῖ τὴν κακίαν ἄλλων; Καὶ εἰς τοὺς παθόντας ἡ ζημία εἶναι ὁμοία.

Ἔχομεν λοιπὸν τὴν ἀξίωσιν νὰ πάρῃ ἐκ νέου τὸν σῖτον ποῦ τοῦ ἀφηρέθη καὶ νὰ μὴ τοὺς ἐπιτραπῇ νὰ ἐπιρρίψουν εἰς ἄλλους τὴν αἰτίαν τῆς τολμηρᾶς ἐνεργείας των. Ὅσον δὲ σπουδαῖον εἶναι τὸ νὰ ἀποφύγῃ κανεὶς τὴν ἀνάγκην τῆς σιτοδείας, τόσον θὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν χάριν ποῦ θὰ δεχθῶμεν ἀπὸ τὴν μεγαλοφυΐαν σου, ἐὰν βέβαια ἀξιώσης νὰ τὴν δώσης.

281

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 87

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Ἐξεπλάγην πῶς ἐτολήθη τόσον μέγα κακὸν ἐναντίον τοῦ συμπρεσβυτέρου, ὥστε νὰ τοῦ διαρπαγῇ τὸ μόνον μέσον βίου ποῦ εἶχε¹, ὑπὸ τὴν διοίκησίν σου. Καὶ τὸ φοβερώτερον εἶναι ὅτι οἱ τολμήσαντες αὐτὸ ἀποδίδουν τὴν αἰτίαν τῆς ἐνεργείας των εἰς ἐντολήν σου, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο πρέπον ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐπιτρέπῃς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμποδίζῃς μὲ κάθε σθένος νὰ γίνωνται τοιαῦτα πράγματα, μάλιστα μὲν ἐναντίον ὁποιοῦδήποτε, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἐναντίον τῶν πρεσβυτέρων, καὶ δι' ἐκείνους ποῦ εἶναι ὁμόψυχοί μας καὶ βαδίζουν τὴν ἰδίαν ὁδὸν μὲ ἡμᾶς. Ἐὰν λοιπὸν ἔχῃς ἐνδιαφέρον νὰ μᾶς ἀναπαύσῃς,

1. Ὁ σῖτος, βλ. ἐπιστολὴν 86.

Δύνασαι γὰρ σὺν Θεῷ καὶ ταῦτα καὶ ἔτι μείζω τούτων κατορθοῦν οἷς ἂν ἐθέλης. Ἐπέστειλα δὲ καὶ τῷ ἄρχοντι τῆς πατρίδος, ἵνα, εἰς ἑαυτῶν μὴ θελήσωσι ποιῆσαι τὰ δίκαια, ἐκ τῆς κινήσεως τῶν δικαστηρίων ἀναγκασθῶσι ποιῆσαι.

282

144. ΤΡΑΚΤΕΥΤΗ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΩΝ

Γνωρίζεις πάντως τόνδε ἐκ τῆς κατὰ τὴν πόλιν συντυχίας, ὅμως δέ σοι αὐτὸν καὶ διὰ τῆς ἐπιστολῆς προσάγομεν συνιστῶντες ὅτι εἰς πολλά σοι τῶν σπουδαζομένων χρήσιμος ἔσται διὰ τὸ καὶ συνετῶς καὶ εὐλαβῶς δύνασθαι ὑποτίθεσθαι τὰ πρακτέα. Ἄδὲ ἐμοὶ εἰς τὸ οὖς διελέχθης ταῦτα νῦν ἔστι καιρὸς ἐπιδείξασθαι, ἐπειδὴν σοι ὁ προειρημένος ἀδελφὸς τὰ τῶν πτωχῶν ὑποδείξῃ.

283

273. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΗΡΑ

Ἀκριβῶς πεπεισμένος οὕτως ἡμᾶς ἀγαπᾶν τὴν σὴν τιμότητα ὥστε τὰ ἡμῖν διαφέροντα οἰκεῖα λογίζεσθαι, τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν ἡμῶν Ἦραν ὃν κατὰ συνήθειάν τινα ἀδελφὸν ἡμῶν προσαγορεύομεν, ἀλλὰ κατὰ ἀκριβεστάτην καὶ οὐδεμίαν ἔχου-

2. Τὸν ἑπαρχὸν Καππαδοκίας.

Ἐπιστολὴ 144. Ἐγράφη τὸ 373. Ἀπευθύνεται πρὸς τρακτευτὴν, ὑ-

ἐνέργησε νὰ διορθωθοῦν γρήγορα τὰ γενόμενα. Σὺν Θεῷ δὲ ἡμπορεῖς καὶ αὐτὰ καὶ ἀκόμη μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ κατορθώσης δι' ὅσους θέλεις. Ἔστειλα δὲ καὶ εἰς τὸν ἄρχοντα² τῆς πατρίδος, οὕτως ὥστε, ἐὰν δὲν θέλουν νὰ κάμουν τὴν ἐπανόρθωσιν μόνοι των, ν' ἀναγκασθοῦν νὰ τὴν κάμουν μὲ ἀπόφασιν τῶν δικαστηρίων.

282

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 144
ΠΡΟΣ ΤΡΑΚΤΕΥΤΗΝ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΩΝ

Ἄν καὶ ὅπωςδῆποτε γνωρίζεις τὸν ἐπιφέροντα ἀπὸ τὴν συνάντησίν μας εἰς τὴν πόλιν, παρὰ ταῦτα σοῦ τὸν συνιστῶμεν καὶ διὰ τῆς ἐπιστολῆς. Θὰ σοῦ εἶναι χρήσιμος εἰς πολλὰ ζητήματα πού σε ἀπασχολοῦν, διότι δύναται νὰ ὑποδεικνύη τὰ πρακτέα συνετῶς καὶ εὐλαβῶς. Ἐκεῖνα δὲ πού μοῦ εἶπες εἰς τὸ αὐτί, τώρα εἶναι καιρὸς νὰ τὰ ἐκπληρώσης, ἀφοῦ ὁ προειρημένος ἀδελφὸς σοῦ ὑποδείξῃ τὰς ἀνάγκας τῶν πτωχῶν.

283

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 273
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΗΡΑ

Ἐπειδὴ εἶμαι ἀπολύτως πεπεισμένος ὅτι ἡ τιμιότης σου μᾶς ἀγαπᾷ τόσον ὥστε τὰ συμφέροντα εἰς ἡμᾶς νὰ θεωρῆ ἰδικὰ τῆς, συνιστῶ εἰς τὴν ὑπέροχον καλοκαγαθίαν σου τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν ἡμῶν Ἡραν, τὸν ὁποῖον δὲν ἀποκαλοῦ-

πάλληλον πλησίον τοῦ διοικητοῦ ἐπαρχίας, καὶ συνιστᾷ προϊστάμενον πτωχοτροφείου.

¹Επιστολῆ 273. Ἐγράφη περὶ τὸ 377, συστατικῆ. Βλ. καὶ ἐπιστολὰς 274 Β'τ. καὶ 275.

σαν ὑπερβολὴν τῆς φιλίας διαθέσιν, συνιστῶ σοι τῇ ὑπερφυεῖ καλοκαγαθία καὶ παρακαλῶ οἰκείως τε αὐτὸν θεᾶσασθαι καὶ τὴν κατὰ δυνάμιν σοι παρασχέσθαι αὐτῷ προστασίαν ἐν οἷς ἂν δέηται τῆς μεγαλονοίας σου, ὥστε με τοῖς πολλοῖς οἷς ἤδη τετόχηκα παρὰ σοὶ ἀγαθοῖς καὶ ταύτην ἔχειν τὴν εὐεργεσίαν συναριθμεῖν.

284

275. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΗΡΑ

Προέλαβες τὰς παρ' ἡμῶν παρακλήσεις ἐν τῇ πρὸς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν ἡμῶν Ἡραν διαθέσει καὶ γέγονας αὐτῷ εὐχῆς ἀμείνων τῶν τε τιμῶν ταῖς ὑπερβολαῖς αἷς εἰς αὐτὸν ἐπεδείξω καὶ ταῖς ἐφ' ἐκάστου καιροῦ προστασίαις. Ὅμως δὲ καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ σιωπῇ φέρειν τὰ κατ' αὐτὸν οὐ δυνάμεθα, παρακαλοῦμέν σου τὴν ἀνυπέμβλητον τιμιότητα καὶ εἰς ἡμετέραν χάριν προσθεῖναι τῇ εἰς τὸν ἄνδρα σπουδῇ καὶ ἀποπέμψαι αὐτὸν τῇ πατρίδι κρείττονα τῆς παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἐπηρείας, ἐπεὶ νῦν γε οὐκ ἔξω ἐστὶ βελῶν τοῦ φθόνου, πολλῶν αὐτοῦ ἐπηρεᾶζειν ἐπιχειροῦντων τῇ ἀπραγμοσύνῃ τοῦ βίου. Πρὸς οὗς μίαν εὐρήσομεν ἀσφάλειαν ἀροηκτον, εἰ αὐτὸς ὑπερσχεῖν τὴν χεῖρα τοῦ ἀνδρὸς θελήσειας.

¹Ἐπιστολὴ 275. Ἐγράφη περὶ τὸ 377. Βλ. καὶ ἐπιστολὴν 273 καὶ 274 Β'τ..

μεν ἀδελφὸν ἀπὸ συνήθειαν, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἀκριβεστάτης καὶ μὴ ἐπιδεχομένης αὐξησιν φιλικῆς διαθέσεως, καὶ παρακαλῶ νὰ τὸν προσβλέψῃς μὲ οἰκειότητα καὶ νὰ τοῦ προσφέρῃς τὴν κατὰ δύναμιν προστασίαν, εἰς ὅσα χρειάζεται τὴν βοήθειαν τῆς μεγαλοφροσύνης σου· οὕτω θὰ ἠμπορῶ νὰ συμπεριλάβω καὶ αὐτὴν τὴν εὐεργεσίαν μαζί μὲ τὰ πολλὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχω ἤδη ἀποκτήσει ἀπὸ σέ.

284

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 275
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΗΡΑ

Ἐπρόλαβες τὰς ἐκ μέρους μας παρακλήσεις μὲ τὴν διάθεσίν σου πρὸς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν ἡμῶν Ἦραν καὶ τοῦ ἐφέρθῃς εὐμενέστερον ἀπὸ ὅ,τι θὰ ηὐχόμεθα μὲ τὰς ὑπερβολικὰς τιμὰς ποὺ ἐπέδειξες εἰς αὐτὸν καὶ μὲ τὴν προστασίαν σου πρὸς αὐτὸν εἰς κάθε εὐκαιρίαν. Καὶ ἡμεῖς ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ μείνωμεν σιωπηλοὶ ἐνώπιον τῆς καταστάσεώς του, παρακαλοῦμεν τὴν ἀνυπέβλητον τιμιότητά σου νὰ προσθέσῃς εἰς τὴν διὰ τὸν ἄνδρα φροντίδα σου κάτι καὶ πρὸς χάριν μας καὶ νὰ τὸν ἀποστείλῃς ὀπίσω εἰς τὴν πατρίδα ἀπρόσβλητον ἀπὸ τὰς προσβολὰς τῶν ἐχθρῶν του, ἐπειδὴ τώρα τοῦλάχιστον δὲν εἶναι ἔξω τοῦ φθόνου, καθ' ὅσον πολλοὶ ἐπιχειροῦν νὰ ταραξοῦν τὴν ἡρεμίαν τοῦ βίου του. Ἐναντι αὐτῶν μίαν ἀσφάλειαν ἀδιάσπαστον θὰ εὐρωμεν, ἐὰν θελήσῃς σὺ ὁ ἴδιος νὰ κρατήσῃς τὴν χεῖρά σου ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἄνδρα.

284. ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΖΟΝΤΩΝ ΤΩ ΚΗΝΣΙΤΟΡΙ

Οἶμαι μὲν τινα ἤδη τύπον κεκρατῆσθαι παρὰ τῆ τιμιότητι σου τῶν μοναζόντων ἔνεκεν, ὡς μηδὲν ἡμᾶς δεῖσθαι ἰδιάζουσιν χάριν ἐπ' αὐτοῖς αἰτεῖν, ἀλλ' ἔξαρκεῖν αὐτοῖς, εἰ τῆς κοινῆς μετὰ πάντων ἀπολαύσειαν φιλανθρωπίας. Ὅμως δὲ καὶ ἑμαυτῷ ἐπιβάλλειν ἠγούμενος φροντίζειν, τὰ δυνατὰ, τῶν τοιούτων ἐπιστέλλω τῆ τελείᾳ συνέσει σου τοὺς πάλαι μὲν ἀποταξαμένους τῷ βίῳ νεκρόσαντας δὲ ἑαυτῶν τὸ σῶμα, ὡς μήτε ἀπὸ χρημάτων μήτε ἀπὸ τῆς σωματικῆς ὑπηρεσίας δύνασθαι τι παρέχειν τοῖς δημοσίοις χρήσιμον, ἀφιέναι τῶν συντελειῶν. Καὶ γὰρ, εἴπερ εἰσὶ κατὰ τὸ ἐπάγγελμα ζῶντες, οὔτε χρήματα ἔχουσιν οὔτε σώματα, τὰ μὲν εἰς τὴν τῶν δεομένων κοινωνίαν ἀποκτησάμενοι, τὰ δὲ ἐν νηστείαις καὶ προσευχαῖς κατατρίβαντες. Οἶδα δὲ ὅτι τοὺς οὕτω βεβιωκότας παντὸς μᾶλλον δι' αἰδοῦς ἀξεις καὶ βουλήσει σεαυτῷ κτήσασθαι βοηθοὺς δυνατοὺς διὰ τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείας δυσωπῆσαι τὸν Κύριον.

285. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ Τῆ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Ὁ τῆς Ἐκκλησίας φροντίζων καὶ διὰ χειρὸς ἔχων τῶν κτήσεων τὴν ἐπιμέλειαν αὐτός ἐστίν ὁ τὴν ἐπιστολὴν ἐπιδιδούς σοι

Ἐπιστολή 284. Ἐγράφη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν φορολόγον τῆς περιοχῆς, ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τῶν ἀκτημόνων μοναχῶν ἀπὸ τὴν φορολογίαν καὶ τὴν προσωπικὴν ἀγγαραίαν.

285

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 284
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΗΝΣΙΤΟΡΑ ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΧΩΝ

Νομίζω ὅτι ὑπάρχει ἤδη κάποιος κανονισμὸς ἐν ἰσχύει πλησίον τῆς τιμιότητός σου σχετικῶς με τοὺς μοναχοὺς, ὥστε νὰ μὴ χρειαζώμεθα νὰ ζητήσωμεν δι' αὐτοὺς ἰδιαιτέραν χάριν, ἀφοῦ εἶναι ἀρκετὸν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀπολαύουν τῆς φιλανθρωπίας πού δεικνύεις γενικῶς δι' ὅλους. Παρὰ ταῦτα, ἐπειδὴ νομίζω ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ φροντίζω καὶ ἐγὼ κατὰ δύναμιν περὶ τῶν πραγμάτων τούτων, γράφω εἰς τὴν τελείαν σύνεσίν σου νὰ ἀπαλλάξῃ τῆς φορολογίας ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀπὸ καιρὸν ἀπεμακρύνθησαν τοῦ κόσμου καὶ ἐνέκρωσαν τὸ σῶμά των, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ παρέχουν τίποτε χρήσιμον εἰς τὰ δημόσια πράγματα οὔτε με χρήματα οὔτε με σωματικὴν ὑπηρεσίαν. Διότι, ἐὰν ζοῦν κατὰ τὸ ἐπάγγελμά των, οὔτε χρήματα ἔχουν οὔτε σώματα, καθ' ὅσον τὰ μὲν πρῶτα ἐξώδευσαν εἰς τὰς κοινὰς ἀνάγκας τῶν πτωχῶν, τὰ δὲ δεύτερα ἔδαπάνησαν με τὰς νηστείας καὶ τὰς προσευχάς. Γνωρίζω δὲ ὅτι πρὸς τοὺς οὕτω ζήσαντας θὰ ἔχῃς περισσότερον σεβασμὸν ἀπὸ κάθε ἄλλον καὶ θὰ θελήσῃς νὰ ἀποκτήσῃς αὐτοὺς βοηθοὺς σου ἱκανοὺς νὰ μεσιτεύουν πρὸς τὸν Κύριον διὰ τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον διαγωγῆς των.

286

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 285
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ὁ φροντιστὴς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπιμελητὴς τῆς περιουσίας της εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος πού σοῦ ἐπιδίδει τὴν ἐπιστολήν

Ἐπιστολή 285. Ἐγράφη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου. Σχετικὴ με τὴν φορολογίαν τῆς Ἐκκλησίας.

ταύτην, ὁ ἀγαπητὸς υἱὸς ὁ δεῖνα. Τούτω καταξίωσον περὶ ὧν ἀναφέρει τῇ κοσμιότητί σου δοῦναι καὶ λόγου παρησίαν καὶ περὶ ὧν διαβεβαιούται προσχεῖν, ἵνα ἀπὸ γούν τοῦ νῦν δυνηθῇ ἡ Ἐκκλησία ἑαυτὴν ἀναλαβεῖν καὶ τῆς πολυκεφάλου ταύτης ὕδρας ἀπαλλαγῆναι. Τοιαύτη γὰρ ἡ κτῆσις τῶν πτωχῶν ὥστε αἰεὶ ἡμᾶς ζητῆσαι τὸν ὑποδεχόμενον αὐτὴν διὰ τὸ προσαναλίσκειν μᾶλλον τὴν Ἐκκλησίαν ἢ τινα καρπὸν ἔχειν ἀπὸ τῶν κτημάτων.

287

299. ΚΗΝΣΙΤΟΡΙ

Εἰδότε μοι ἔγραφες ὅτι δυσκόλως ἔχεις πρὸς τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν. Καὶ γὰρ παλαιὸς ἔστι λόγος, τοὺς ἀρετῆς μεταποιουμένους μὴ μεθ' ἡδονῆς ἑαυτοὺς ἐπιβάλλειν ἀρχαῖς. Τὰ γὰρ τῶν ἱατρειούτων ἴδια, ταῦτα ὄρω καὶ τῶν ἀρχόντων ὄντα. Ὅρωσι γὰρ δεινὰ καὶ πειρῶνται ἀηδῶν καὶ ἐπ' ἀλλοτρίαις συμφοραῖς οἰκείας καρποῦνται λύπας, οἳ γε ὡς ἀληθῶς ἀρχοντες, ἐπεὶ ὅσον ἐμπορικὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ πρὸς χρήματα βλέπον καὶ περὶ τὴν δόξαν ταύτην ἐπτοημένον μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τίθεται τὸ παραλαβεῖν τινα δυναστείαν ἅφ' ἧς δυνησονται φίλους εὖ ποιεῖν καὶ ἐχθροὺς ἀμόνεσθαι καὶ ἑαυτοῖς κατακτᾶσθαι τὰ σπουδαζόμενα. Ἄλλ' οὐ τοιοῦτος σύ. Πόθεν; Ὅς γε καὶ τῆς πολιτικῆς δυνάμεως τσαύτης οὐσης ἐκὼν ἀνεχώρησας καὶ ἐξόν σοι κρατεῖν πόλεως ὡς μιᾶς οἰκίας· σὺ δὲ τὸν ἀπράγμονα καὶ ἡσύχιον εἶλον βίον, τὸ

1. Τὸ ὄνομα τοῦ μεταφορέως τῆς ἐπιστολῆς, ὅταν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ συνιστωμένου, δὲν ἀναφέρει ὁ Βασίλειος συνήθως.

2. Οἱ μοναχοὶ ἐλέγοντο τότε ἐνλίτε πτωχοί, δηλαδὴ ἀκτῆμονες.

ταύτην, ὁ ἀγαπητὸς υἱὸς δεῖνα ¹. Δέξου νὰ τοῦ δώσης παρρησίαν λόγου δι' ὅσα ἐπιθυμῆ νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὴν κοσμιότητά σου καὶ νὰ προσέξῃς ὅσα διαβεβαιώνει, διὰ νὰ δυνηθῆ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἀναλάβῃ ἡ Ἐκκλησία καὶ νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν πολυκέφαλον αὐτὴν ὕδραν. Διότι εἶναι τόση ἡ περιουσία τῶν μοναχῶν ², ὥστε ἡμεῖς νὰ ζητῶμεν πάντοτε κάποιον νὰ τὴν ἀναλάβῃ, διότι διὰ τὰ κτήματα αὐτὰ ἡ Ἐκκλησία περισσότερα ἐξοδεύει ἀπὸ ὅσα εἰσπράττει.

287

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 299
ΠΡΟΣ ΚΗΝΣΙΤΟΡΑ

Μοῦ ἔγραφες ὅτι εἶσαι δυσαρεστημένος ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν κοινῶν, πράγμα πού τὸ ἐγνώριζα ἤδη. Διότι ὑπάρχει παλαιὸς λόγος, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἐπιδιώκοντες τὴν ἀρετὴν δὲν ἐπιδίδονται μὲ εὐχαρίστησιν εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἐξουσίας. Βλέπω δὲ ὅτι εἰς τοὺς ἄρχοντας συμβαίνει ὅ,τι καὶ εἰς τοὺς ἱατρούς. Δηλαδὴ παρατηροῦν δεινά, ἐπιχειροῦν ἀηδεῖς ἐπεμβάσεις καὶ καρποῦνται ἰδικὰς τῶν λύπας διὰ ξένας συμφοράς. Αὐτὰ βέβαια κάμνουν οἱ ἀληθινοὶ ἄρχοντες, διότι οἱ συμφεροντολόγοι πού ἀποβλέπουν εἰς τὰ χρήματα καὶ παρασύρονται ἀπὸ τὴν δόξαν αὐτὴν ὡς μέγιστον ἀγαθὸν θεωροῦν νὰ κατακτήσουν κάποιαν ἐξουσίαν διὰ τῆς ὁποίας θὰ δυνηθοῦν νὰ εὐεργετήσουν φίλους, νὰ διώξουν ἐχθροὺς καὶ ν' ἀποκτήσουν ὅσα ποθοῦν.

Ἄλλ' ἐσὺ δὲν εἶσαι ὡσὰν αὐτούς. Ἀπὸ ποῦ καὶ ὡς ποῦ; Ἐσὺ πού ἀπεχώρησες ἀπὸ τὸ δημόσιον ἀξίωμα ἐθελουσίως, ἂν καὶ ἦτο τόσον μέγαλον, τότε πού ἤμποροῦσες νὰ κυβερνᾷς μίαν πόλιν ὡσὰν μίαν οἰκίαν. Τότε λοιπὸν ἐξέλεξες τὸν ἀμέρι-

¹ Ἐπιστολὴ 299. Ἐγράφη εἰς ἀγνωστον χρόνον πρὸς φορολογικὸν ἀξιωματοῦχον, φιλική.

μήτε ἔχειν πράγματα μήτε παρέχειν ἐτέροις πλείονος σπουδῆς ἄξιον τιθέμενος ἢ ὅσου οἱ λοιποὶ τιμῶνται τὸ δυστροπεύειν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐβουλήθη ὁ Κύριος τὴν Ἰβωριτῶν χώραν μὴ ὑπὸ καπήλοις ἀνθρώποις γενέσθαι μηδὲ ὡσπερ ἐν ἀνδραπόδων ἀγορᾷ εἶναι τὴν ἀποτίμησιν, ἀλλ', ὡς ἔστι δίκαιον, ἕκαστον γράφεσθαι, δέξαι τὸ πρᾶγμα, εἰ καὶ ἄλλως ὀχληρόν, ἀλλ' οὖν ὡς πρόξενόν σοι γενέσθαι δυνάμενον τῆς παρὰ Θεῶ εὐδοκιμήσεως. Καὶ μήτε δυναστείαν ὑποπτήξεως μήτε πενίας καταφρονήσεως, ἀλλὰ τὸ τῶν λογισμῶν ἀρρεπὲς τρυτάνης πάσης ἀρρεπέστερον παράσχον τοῖς διοικουμένοις. Οὕτω γὰρ καὶ τοῖς πεπιστευκόσι φανερὰ γενήσεται σου ἡ περὶ τὸ δίκαιον σπουδὴ καὶ θαυμάζονται σε παρὰ τοὺς ἄλλους. Ἡ κὰν ἐκείνους διαλάβῃ, τὸν Θεὸν ἡμῶν οὐ λήσεται τὸν μεγάλα ἡμῖν προθέντα τῶν ἀγαθῶν ἔργων τὰ ἄθλα.

288

303. ΚΟΜΗΤΙ ΠΡΙΒΑΤΩΝ

Οἱ τοῦ χωρίου τοῦδε ἐκ διαβολῆς, οἶμαι, ψευδοῦς ἔπεισαν τὴν τιμιότητά σου φοράδων τέλοςμα τοῖσδε ἐπαγαγεῖν. Ἐπεὶ οὖν καὶ τὸ γινόμενον ἄδικον καὶ διὰ τοῦτο ἀπαρέσκειν ὀφείλον τῇ τιμιότητί σου καὶ ἡμῖν λυπηρόν διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἡδίκημένους ἡμῖν ὑπάρχουσαν οἰκειότητα, ἐσπεύσαμεν παρακαλέσαι τὴν χρηστότητά σου μὴ εἶσαι προβῆναι τοῖς ἀδικεῖν ἐπιχειροῦσι τὴν ἐπήρειαν.

Ἐπιστολὴ 303. Ἐγράφη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου.

μον και ἡσυχον βίον, διότι ἔθεωροῦσες ἀξιολογώτερον τὸ οὔτε νὰ ἔχης οὔτε νὰ παρέχης ἐνοχλήσεις ἀπὸ ὅσον οἱ ἄλλοι ἐκτιμοῦν τὸ νὰ γίνωνται δύστροποι.

Ἐπειδὴ ὁμως ὁ Κύριος ἠθέλησε νὰ μὴ περιέλθῃ ὑπὸ τὴν ἀρμοδιότητα καπήλων ἢ περιοχῆ τῶν Ἰβωριτῶν καὶ νὰ μὴ γίνεταί ἡ ἀπογραφή σὰν εἰς τὴν ἀγορὰν δούλων, ἀλλὰ νὰ ἐγγράφεται ὁ καθένας ὅπως εἶναι δίκαιον, δέξου τὸ ἀξίωμα, διότι, ἂν καὶ κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι ὀχληρόν, δύναται πάντως νὰ γίνῃ πρόξενον τῆς εὐδοκίμησης ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Νὰ μὴ φοβῆσαι τὴν δύναμιν οὔτε νὰ περιφρονῆς τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ νὰ παρέχης εἰς τοὺς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν σου κατοίκους τὸν ὑπολογισμὸν ἀμερολήπτως, περισσότερο ἀμερολήπτως ἀπὸ τὴν πλάστιγγα. Οὕτω δὲ ὁ ζῆλός σου διὰ τὴν δικαιοσύνην θὰ γίνῃ φανερός εἰς τοὺς ἔχοντας ἐμπιστοσύνην εἰς σέ καὶ θὰ σέ θαυμάσουν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Καὶ ἂν δὲ τοῦτο διαφύγη ἐκείνων, δὲν θὰ διαφύγη τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει τοποθετήσῃ ἐνώπιον ἡμῶν μεγάλη βραβεῖα διὰ τὰ ἀγαθὰ ἔργα.

288

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 303

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ

Οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ τόπου τούτου ἀπὸ ψευδῆ διαβολήν, ὅπως νομίζω, ἔπεισαν τὴν τιμιότητά σου νὰ ἐπιβάλης εἰς τοὺς ἀνθρώπους τούτους φορολογίαν εἰς τὰς φοράδας. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ γενόμενον εἶναι ἀδικον καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ μὴ ἀρέσῃ εἰς τὴν τιμιότητά σου, εἶναι δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς λυπηρόν λόγῳ τῆς συγγενείας πού ἔχομεν πρὸς τοὺς ἀδικημένους, ἐσπεύσαμεν νὰ παρακαλέσωμεν τὴν χρηστότητά σου νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ προωθήσουν τὴν κακοήθειαν οἱ ἀνθρώποι πού ἐπιχειροῦν νὰ ἀδικήσουν.

305. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΕΝΑΡΕΤΩ ΑΝΔΡΙ

Ἦδη γνώριμος ὑμῖν ἐστὶν ὁ δεῖνα, ὡς αὐτὰ δηλοῖ τὰ διηγήματα τοῦ ἀνδρός. Ἐπὶ πάσης γὰρ ὑμᾶς προφάσεως ἔχει ἢ γλῶττα αὐτοῦ ἐν ὀρθοδόξων μνήμη, ἐν ἀσκητῶν φιλοξενίᾳ, ἐν πάσῃ ἀρετῇ πρῶτους ὑμᾶς ὁ ἀνὴρ ἄγει. Κἂν διδασκάλων τις μνησθῆ, οὐκ ἀνέχεται προθεῖναι ὑμῶν ἐτέρους· εἰάν ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας καὶ ἰκανοὺς τὸ πιθανὸν τῆς αἰρέσεως διελέγξαι, οὐκ ἂν ἔλοιτο ἕτερον πρὸ ὑμῶν ἀριθμῆσαι, πρὸς πάντα ἅμαχον ὑμῖν καὶ ἀνανταγώνιστον τὴν ἀρετὴν μαρτυρῶν. Καὶ οὐ πολὺς αὐτῷ πόνος πεῖσαι ταῦτα λέγοντι· διηγεῖται γὰρ ἀκοαῖς μείζονα ἐπισταμένων ἀνθρώπων ἢ ὧν ἂν τις νομισθεῖη μεθ' ὑπερβολῆς ἀπαγγέλλειν. Οὗτος τοίνυν ἐπανιών πρὸς ὑμᾶς γράμματα ἤτησεν, οὐχ ἵνα ἑαυτὸν ὑμῖν οἰκειώσῃ δι' ἡμῶν, ἀλλ' ἵνα ἐμὲ εὐεργετήσῃ τοῦ προσφθέγξασθαι τοῖς ἀγαπητοῖς μου ἀφορμὴν παρασχόμενος· ὃν ἀμείψεται ὁ Κύριος τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως. Καὶ ὑμεῖς δὲ αὐτῷ εὐχαῖς καὶ τῇ ἀγαθῇ ὑμῶν περὶ πάντα προαιρέσει τὴν κατὰ δύναμιν χάριν διανείματε. Σημάνετε δὲ ἡμῖν καὶ τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ὅπως ἔχει.

306. ΗΓΕΜΟΝΙ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ

Αἰσθάνομαι τῆς τιμιότητός σου ἠδέως τὰς ἐπιστολάς ἡμῶν

Ἐπιστολὴ 305. Ἐγράφη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου, πρὸς κοινότητα μοναχῶν, ποῦ δὲν ἀνῆκεν εἰς αὐτόν. Συνιστᾷ τὸν γραμματοκομιστὴν εἰς τὴν ἀγάπην των.

289

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 305
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΣ ΕΝΑΡΕΤΟΝ ΑΝΔΡΑ

Ὁ δεῖνα¹ εἶναι γνώριμός σας, ὅπως δεικνύουν αἱ διηγήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Διότι μὲ κάθε εὐκαιρίαν σᾶς ἔχει εἰς τὴν γλῶσσαν του· ὁ ἄνθρωπος σᾶς φέρει πρῶτους εἰς τὴν μνειαν ὀρθοδόξων, εἰς τὴν φιλοξενίαν ἀσκητῶν, εἰς κάθε ἀρετὴν. Καὶ ἂν μνημονεύση κανεῖς διδασκάλους, δὲν ἀνέχεται νὰ προτάξῃ ἀπὸ σᾶς ἄλλους· ἐὰν μνημονεύση ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας καὶ ἱκανοὺς νὰ ἀναιρέσουν τὰς σοφιστείας τῆς αἰρέσεως, δὲν θὰ ἐξέλεγε νὰ ἀριθμήσῃ πρὶν ἀπὸ σᾶς ἄλλον, ἀφοῦ σᾶς ἀναγνωρίζει ἀρετὴν ἀνίκητον καὶ ἀσυναγώνιστον εἰς ὅλα τὰ πεδία. Καὶ δὲν ἔχει δυσκολίαν νὰ πείσῃ, καθὼς λέγει, αὐτὰ· διότι διηγεῖται εἰς αὐτιά ἀνθρώπων ποὺ γνωρίζουν περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ, ἂν τὰ ἔλεγε κανεῖς, θὰ ἐνομιζέτο ὅτι λέγει ὑπερβολὰς.

Αὐτὸς λοιπὸν, ἐπιστρέφων αὐτοῦ, ἐζήτησε γράμμα, ὄχι διὰ νὰ ἀποκτήσῃ διὰ μέσου ἡμῶν οἰκειότητα μαζί σας, ἀλλὰ διὰ νὰ εὐεργετήσῃ ἐμέ, παρέχων ἀφορμὴν νὰ χαιρετίσω τοὺς ἀγαπητοὺς μου. Εἶθε ὁ Κύριος νὰ τὸν ἀμείψῃ διὰ τὴν ἀγαθὴν του προαίρεσιν. Καὶ σεῖς δὲ ἀποδώσατέ του τὴν κατὰ δύναμιν εὐγνωμοσύνην μὲ τὰς προσευχὰς καὶ τὴν ἀγαθὴν σας πρὸς ὄλους προαίρεσιν. Πληροφορήσατε δὲ καὶ ἡμᾶς πῶς ἔχουν αἱ ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας.

290

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 306
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΤΗΣ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ

Ἐπιλαμβάνομαι ὅτι ἡ τιμιότης σου λαμβάνει εὐχαρίστως

1. Ὁ ἐπιφέρων τὴν ἐπιστολήν.

Ἐπιστολή 306. Ἐγράφη πιθανῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου. Συστατική.

προσιεμένης καὶ τὴν αἰτίαν γνωρίζω. Φιλάγαθος γὰρ ὢν καὶ πρὸς εὐπορίας πρόχειρος, ἐπειδὴ τινα ἐκάστοτε ὕλην παρεχόμεθά σοι ἰκανὴν δέξασθαι σου τῆς προαιρέσεως τὸ μεγαλοφνές, προστρέχεις ἡμῶν ταῖς ἐπιστολαῖς ὡς ἔργων ἀγαθῶν ὑποθέσεις ἐχούσαις. "Ἢκει τοίνυν καὶ ἄλλη ὑπόθεσις δυναμένη δέξασθαι τῆς σῆς περὶ πάντα δεξιότητος τοὺς χαρακτήρας ὁμοῦ καὶ κήρυκα τῶν σῶν ἀγαθῶν ἐπαγομένη. "Ἄνδρες γὰρ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας κινήσαντες καθηκόντως ἔνεκεν ἀναγκαίου καὶ κοινῶς πάσῃ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων τοῖς ἀπελθοῦσιν ὀφειλομένου δέονται τῆς παρὰ σοῦ προστάσιος, ὥστε κελεῦσαι αὐτοῖς σῶμα οἰκείου ἀνδρὸς κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ στρατοπέδου τελευτήσαντος τὸν βίον ἐν τῇ Σεβαστείᾳ προστάγματι δημοσίῳ συγχωρηθῆναι κινήσαι, ἔπειτα μέντοι καὶ τὴν δυνατὴν αὐτοῖς παρασχεθῆναι βοήθειαν ἐκ τοῦ δημοσίου δρόμου, ὥστε εὐρέσθαι τινὰ τῆς μακροῦς πλάνης διὰ τῆς σῆς μεγαλοφυΐας παραμυθίαν. Ταῦτα δὲ ὅτι μέχρι τῆς μεγάλης διαβήσεται Ἀλεξανδρείας καὶ τοῖς ἐκεῖ διακονήσει τὸ θαῦμα τῆς σῆς τιμιότητος, φανερόν τῇ συνέσει σου, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω. Ἡμεῖς τε πρὸς πολλοῖς οἷς εἰλήφαμεν ἤδη καὶ ταύτην τὴν χάριν ἐναριθμήσομεν.

291

307. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Διωθοῦνται πολλάκις καὶ τὰς χρηστὰς διανοίας αἱ φιλόνοι φύσεις καὶ κρίνουσι καλὸν καὶ χρήσιμον οὐ τὸ πᾶσι τοῖς ἄλλοις δοκοῦν, κἂν ἢ λυσιτελές, ἀλλὰ τὸ μόνοις αὐτοῖς ἀρέσκον, κἂν ἐπι-

1. Ἐκ μέρους τῶν ταχυδρομικῶν ἀμαξῶν.

Ἐπιστολὴ 307. Ἐγράφη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βα-

τάς ἐπιστολάς μας καί γνωρίζω τήν αἰτίαν. Ἐπειδή δηλαδή εἶσαι φιλάγαθος καί πρόθυμος εἰς εὐεργεσίας, ὁσάκις σοῦ προμηθεύομεν θέμα ἱκανόν νά δεχθῆ τήν μεγαλοφροσύνην τῆς προαιρέσεώς σου, τρέχεις εἰς τάς ἐπιστολάς μας ὡσάν νά περιέχουν εὐκαιρίας ἀγαθῶν ἔργων. Φθάνει λοιπόν καί ἄλλη εὐκαιρία πού ἤμπορεῖ νά δεχθῆ τὰ γνωρίσματα τῆς εἰς ὅλα καλωσύνης σου καί συγχρόνως σοῦ προσφέρει κήρυκα τῶν ἔργων σου.

*Ἄνδρες πού ἐξεκίνησαν ἀπό τήν Ἀλεξανδρῆν ἐξ αἰτίας ἀναγκαίου καί κοινοῦ εἰς ὀλόκληρον τήν ἀνθρωπίνην φύσιν καθήκοντος, ὀφειλομένου εἰς τοὺς ἀποθανόντας, ἔχουν ἀνάγκην τῆς προστασίας σου. Εἶναι ἀνάγκη νά παραγγείλῃς νά μετακινήσουν μέ δημόσιον πρόσταγμα τὸ σῶμα συγγενοῦς των, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν εἰς τήν Σεβάστειαν κατὰ τήν ἐκεῖ παραμονήν τοῦ στρατοπέδου, ἔπειτα δέ νά τοὺς παρασχεθῆ καί ἡ δυνατὴ βοήθεια ἐκ μέρους τῆς δημοσίας συγκοινωνίας¹, ὥστε διὰ τῆς μεγαλοφροσύνης σου νά εὐρεθῆ κάποια ἀνακούφισις εἰς τὴν μακρὰν περιπλάνησιν. Τὸ ὅτι δέ ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ θά μεταδοθῆ μέχρι τῆς Ἀλεξανδρείας καί θά προκαλέσουν εἰς τοὺς ἐκεῖ κατοίκους θαυμασμόν διὰ τὴν τιμιότητά σου, εἶναι φανερόν εἰς τὴν σύνεσίν σου, ἀκόμη καί ἂν δέν τὸ λέγω ἐγώ. Ἡμεῖς δέ θά συγκαταριθμήσωμεν καί αὐτὴν τὴν χάριν μαζί μέ πολλὰς ἄλλας πού ἔχομεν ἤδη λάβει.

291

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 307
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Αἱ φιλόνικοι φύσεις πολλάκις ἀποκρούουν καί τάς χρησίμους σκέψεις καί κρίνουν ὡς καλὸν καί χρησίμον ὄχι ὅ,τι φαίνεται οὕτω εἰς ὅλους, ἀκόμη καί ἂν εἶναι ὠφέλιμον, ἀλλὰ μόνον τὸ ἀρε-

σιλείου. Ἐναντικείμενον αὐτῆς εἶναι ἡ ἀποτροπὴ εἰσαγωγῆς μιᾶς ὑποθέσεως εἰς τὰ δικαστήρια.

ζήμιον ἦ. Τὸ δὲ αἷτιον ἄνοια καὶ σκαιότης τρόπων οὐ προσέχουσα ταῖς παρ' ἐτέρων συμβουλίαις, μόναίς δὲ πιστεύουσα γνώμαις οικείαις καὶ τοῖς ὑποπίπτουσι λογισμοῖς. Ὑποπίπτουσι δὲ οἷς χαίρουσι, χαίρουσι δὲ οἷς βούλονται. Ὁ δὲ ἂ βούλεται νομίζων λυσιτελεῖ οὐκ ἔστιν ἀσφαλῆς τοῦ δικαίου κριτῆς, ἀλλ' ἔοικε τυφλοῖς ὑπὸ τυφλῶν ὀδηγούμενοις. Ἐντεῦθεν καὶ προσπταίει ζημίαις εὐκόλως καὶ τοῦ συμφέροντος διδάσκαλον ἔχει τὴν πεῖραν. Τοῦτο τοίνυν ὑπομένει τὸ πάθος ὃ τῷ παρόντι συνεξευγμένος ἀνδρὶ. Λέον γὰρ τὴν κρίσιν ἐπιτρέψαι φίλοις κοινοῖς, μᾶλλον δὲ παρὰ πολλοῖς πολλάκις κριθεῖς οἷς ἔμελε τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας, νῦν ἔδραμεν ἐπ' ἄρχοντας καὶ τὴν τῶν δικαστηρίων κρίσιν καὶ αἵρεῖται πολλὰ ζημιωθεὶς ὀλίγα κερδαῖναι. Αἱ δὲ παρὰ ἄρχουσι κρίσεις οὐδὲ τὴν νίκην ἀζήμιον φέρουσι. Γενοῦ δὴ βοηθός, ὃ φίλη κεφαλή, μάλιστα μὲν ἀμφοτέροις τοῖς κρινομένοις (εὐσεβὲς γὰρ) κωλύων τὴν εἴσοδον τὴν πρὸς τὸν ἄρχοντα καὶ γινόμενος αὐτοῖς ἀντ' ἐκείνου δικαστής. Εἰ δὲ ἀπειθεῖ θάτερος καὶ μάχεται ταῖς ψήφοις, σύμπραξον τῷ ἀδικουμένῳ καὶ πρόσθεσ τὴν παρὰ σοῦ ῥοπήν τῷ ζητοῦντι τυχεῖν τῶν δικαίων.

292

308. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Καὶ παρουσίας τῆς τιμιότητός σου τοῖς ἀδελφοῖς, τῶν ἀπὸ

1. Βλ. Ματθ. 15, 14.

2. Θὰ ἔχανε πολλὰ εἰς τὰ δικαστήρια.

στὸν εἰς αὐτούς, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἐπιζήμιον. Αἴτιον δὲ τούτου εἶναι ἡ μωρία καὶ σκαιότης τοῦ χαρακτηῆρος, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας δὲν προσέχει κανεῖς εἰς τὰς ἀπὸ ἄλλους συμβουλὰς, ἀλλὰ πιστεύει μόνον εἰς τὰς ἰδικὰς του γνώμας καὶ εἰς τὰς σκέψεις πού τοὺς ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν. Τοὺς ἔρχονται δὲ αὐταὶ τὰς ὁποίας ἀγαποῦν, ἀγαποῦν δὲ αὐτὰς πού θέλουν. Ἐκεῖνος δὲ πού νομίζει χρήσιμα ὅσα θέλει δὲν εἶναι ἀσφαλῆς κριτῆς τοῦ δικαίου, ἀλλ' ὁμοιάζει μὲ τυφλοὺς ὀδηγούμενους ἀπὸ τυφλοῦς¹. Ὅθεν καὶ εὐκολὰ ὑφίσταται ζημίας καὶ ἔχει διδάσκαλον περὶ τοῦ συμφέροντος τὴν πείραν του.

Αὐτὸ τὸ πάθος λοιπὸν ἔχει ὁ συνέταιρος τοῦ παρόντος ἀνδρός. Ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀνατεθῆ εἰς κοινούς φίλους ἡ κρίσις, μᾶλλον δὲ ἐνῶ ἔχει κριθῆ πολλάκις καὶ ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων πού ἐνδιαφέρονται διὰ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀλήθειαν, τώρα ἔτρεξεν εἰς ἄρχοντας καὶ εἰς κρίσιν δικαστηρίων καὶ προτιμᾷ νὰ χάσῃ πολλὰ διὰ νὰ κερδίσῃ ὀλίγα². Αἱ ἀποφάσεις πού λαμβάνουν οἱ ἄρχοντες δὲν ἀφήνουν οὔτε τὴν νίκην ἀζημίωτον. Γίνε λοιπὸν βοηθός, φίλη κεφαλή, καὶ μάλιστα εἰς ἀμφοτέρους τοὺς διαδίκους —διότι αὐτὸ εἶναι εὐσεβές—, ἐμποδίζων τὴν παραπομπὴν τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸν ἄρχοντα καὶ γινόμενος ἐσὺ δικαστῆς εἰς αὐτούς ἀντὶ ἐκείνου. Ἐάν δὲ ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο ἀπειθήσῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν καὶ ἀπορρίψῃ τὴν κρίσιν, σύμπραξε μὲ τὸν ἀδικούμενον καὶ πρόσθεσε τὴν ἰδικὴν σου ἐπιρροὴν εἰς τὸν ζητούντα νὰ εὔρῃ τὸ δίκαιόν του.

292

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 308
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΧΑΡΙΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Καὶ παρουσία τῆς τιμιότητός σου μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν

¹Ἐπιστολή 308. Ἐγράφη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου πρὸς κρατικὸν λειτουργόν, συστατικὴ ὑπὲρ τῶν κατοίκων τῆς κωμοπόλεως Καπράλεως.

τοῦ χωρίου Καπράλεως ἕνεκεν διελέχθην καὶ προσήγαγον αὐτοὺς τῇ ἡμερότητί σου παρακαλέσας σε ἔχοντα πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου μισθαποδοσίαν προϊστασθαι αὐτῶν ὡς πενήτων καὶ καταπονουμένων ἐν ἅπασι. Καὶ νῦν πάλιν διὰ τοῦ γράμματος τὴν αὐτὴν ἀνανεοῦμαι παράκλησιν εὐχόμενος τῷ ἁγίῳ Θεῷ καὶ τὴν ὑπάρχουσάν σοι περιφάνειαν καὶ λαμπρότητα τοῦ βίου συντηρηθῆναι καὶ ἐπὶ μείζονα ἐλθεῖν, ἵνα ἀπὸ μείζονος δυνάμεως πολυτελεστέρα ἡμᾶς ἔχῃς εὐεργετεῖν. Ὅτι γὰρ μία ἡμῖν εὐχὴ ἢ παντὸς τοῦ οἴκου ὑμῶν σωτηρία ἡγοῦμαι πεπεῖσθαι σε.

293

309. ANEPIΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΕΝΔΕΕΙ

Πάνυ κατέγων τοῦ ἀδελφοῦ τοῦδε φροντίζοντος ἐπὶ τῇ ἀπογραφῇ τοῦ οἴκου, ὅς γε προλαβὼν τὴν ἀναγκαίαν ἀτέλειαν ἔχει ἀπὸ τῆς πενίας. Ἐπὶ γὰρ βίον εὐπόρου, οὕτω τοῦ Κυρίου ἐπὶ συμφέροντι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ οἰκονομήσαντος, νῦν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν περιετράπη, ὡς μόλις μὲν καὶ τῆς ἐφ' ἡμέραν τροφῆς εὐπορεῖν, ἀνδραπόδου δὲ μηδὲ ἐνὸς κατάρχειν, ἀπὸ πολλῶν ὧν πρότερον εἶχεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ δεσποτείᾳ. Τούτῳ τὸ σῶμα περιλέλειπται μόνον καὶ τοῦτο ἀσθενὲς καὶ γηραιόν, ὡς καὶ αὐτὸς ὄρας, καὶ παῖδες τρεῖς, προσθήκη φροντίδων ἀνδρὶ πένητι. Ὅτι μὲν οὖν οὐδὲν ἔδειτο τῆς ἡμετέρας πρεσβείας ἰκανὴν ἔχων τὴν πενίαν δυσωπῆσαι διὰ τὸ φιλόανθρωπον τοῦ τρόπου ἀκριβῶς ἠπιστάμην. Ἐπεὶ δὲ δυσάρεστοι οἱ αἰτοῦντες, ἐφοβήθημι μήποτε ἐλλιμπάνη τι τῶν εἰς αὐτὸν ὀφειλομένων καὶ ἐπέστειλα εἰδῶς ὅτι ἡ ἡμέρα αὐτῷ

Ἐπιστολὴ 309. Ἐγρᾶφῃ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βα-

συνωμίλησα με σέ χάριν τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς Καπράλεως καὶ τοὺς ὠδήγησα εἰς τὴν εὐγένειάν σου. Σὲ παρεκάλεσα δέ, ἔχων ἐνώπιόν σου τὴν ἀνταμοιβὴν ἀπὸ τὸν Κύριον, νὰ τοὺς προστατεύης ὡς πτωχοὺς καὶ ταλαιπωρουμένους εἰς ὄλα. Τώρα δὲ ἀνανεῶνω πάλιν με τὸ γράμμα τὴν ἰδίαν παράκλησιν, εὐχόμενος συγχρόνως εἰς τὸν ἅγιον Θεὸν νὰ διατηρηθῇ ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ λαμπρότης τῆς ζωῆς σου καὶ νὰ αὐξηθῇ ἀκόμη περισσότερο, ὥστε ἀπὸ μεγαλύτεραν ἐξουσίαν νὰ ἠμπορῆς νὰ μᾶς εὐεργετῆς πλουσιώτερα. Ὅτι δὲ μία εἶναι ἡ εὐχή μας, ἡ σωτηρία ὀλοκλήρου τοῦ οἴκου σας, νομίζω ὅτι εἶσαι πεπεισμένος.

293

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 309
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΧΑΡΙΝ ΠΤΩΧΟΥ

Πολύ ἐπέπληξα τὸν ἀδελφὸν τοῦτον ποὺ ἐφρόντιζε νὰ ἀπογράψῃ τὸν οἶκόν του, ἐνῶ ἔχει ἤδη ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀπαιτουμένην ἀτέλειαν ἀπὸ τὴν πτωχείαν του. Ἀπὸ πλούσιον βίον — οὕτως ἐρρύθμισε τὰ πράγματα ὁ Κύριος πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς του — κατήντησε τώρα εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, ὥστε μόλις νὰ διαθέτῃ τὸν καθημερινόν του ἄρτον, νὰ μὴ ἔχη δὲ οὔτε ἓνα δοῦλον ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ποὺ εἶχεν εἰς τὴν κυριότητά του προηγουμένως. Τοῦ ἔμεινε μόνον τὸ σῶμά του, καὶ αὐτὸ ἀσθενὲς καὶ γηραιόν, ὅπως βλέπεις καὶ σύ, καὶ τρεῖς υἱοί, μεγάλη προσθήκη φροντίδων εἰς ἓνα πτωχὸν ἄνθρωπον.

Ἐγνώριζα βέβαια ἀκριβῶς ὅτι δὲν ἐχρειάζετο καθόλου τὴν ἰδικὴν μας μεσολάβησιν, ἀφοῦ ἔχει τὴν πενίαν του ἱκανὴν νὰ σὲ συγκινήσῃ λόγῳ τοῦ φιλανθρώπου χαρακτῆρός σου. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ αἰτοῦντες εἶναι δύσκολον νὰ ἱκανοποιηθοῦν, ἐφοβήθημ ἢ μὴ τυχὸν παραλειφθῇ τίποτε ἀπὸ τὰ ὀφειλόμενα εἰς

σιλείου πρὸς κρατικὸν λειτουργὸν χάριν φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς πτωχοῦ προσώπου.

ἐν ἧ ἂν πρῶτον ἴδῃ σου τὴν σεμνότητα ἀρχὴ ἐθθύμου βίου πρὸς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον γενήσεται καὶ δώσει τινὰ βελτίονα τῶν πραγμάτων αὐτοῦ μεταβολήν.

294

310. ANEPIΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΣΥΓΓΕΝΩΝ

Αὐτῷ μοι περισπούδαστον ἦν συντυχεῖν σου τῇ λογιότητι πολλῶν ἕνεκεν πρῶτον μὲν ὥστε ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοὶ καλῶν διὰ πολλοῦ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνου, ἔπειτα δὲ καὶ περὶ τῶν κατὰ Ἀριαραθίαν ἀνθρώπων παρακαλέσαι σε, οἷς ἐκ παλαιοῦ θλιβομένοις ἔδωκεν ὁ Κύριος ἀξίαν παραμυθίαν τῆς σῆς ὀρθότητος τὴν ἐπιστάσιαν αὐτοῖς χαρισάμενος. *Ἔστι δέ τι καὶ ἕτερον τῶν συγγενῶν τῶν ἐμῶν πάνυ βεβαρυμένον καὶ σχεδὸν τὸ καιριώτατον τῆς ἀριαραθικῆς ἀπορίας ὑπάρχον, ὃ καὶ παρακαλῶ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἰατρευθῆναι παρὰ τῆς σῆς χρησιμότητος, ὥστε φορητὸν τοῦ λοιποῦ γενέσθαι τοῖς κεκτημένοις.

295

311. ΠΡΩΤΕΥΟΝΤΙ

Πολλὰς ἡμῖν ποιῶσι τὰς ἐπιστολάς πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα οἱ ταῖς διαβεβαιώσεις ἡμῶν μὴ προσέχοντες, ἀλλ' ἰδίον τι καὶ

*Ἐπιστολὴ 310. Ἐγράφη πιθανῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου. Συστατική.

1. Πρόκειται περὶ συγγενῶν τοῦ Βασιλείου κατοικούντων εἰς τὴν Ἀριαραθίαν.

αὐτὸν καὶ ἔγραψα τὴν ἐπιστολὴν, γνωρίζων ὅτι ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἴδῃ διὰ πρώτην φοράν τὴν σεμνότητά σου θὰ γίνῃ ἀρχὴ ἑνὸς μελλοντικοῦ εὐτυχισμένου βίου καὶ θὰ προσφέρῃ κάποιαν καλυτέραν μεταβολὴν τῆς καταστάσεως αὐτοῦ.

294

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 310
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΣΥΓΓΕΝΩΝ

Ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶχα σφοδρὸν πόθον νὰ συναντήσω τὴν λογι-
ότητά σου διὰ πολλοὺς λόγους· πρῶτον μὲν διὰ ν' ἀπολαύσω
τὰ ἀγαθὰ προσόντα σου μετὰ τόσον πολὺν χρόνον, ἔπειτα
δὲ διὰ νὰ σὲ παρακαλέσω ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων τῆς Ἀριαρα-
θίας¹, εἰς τοὺς ὁποίους, ἐνῶ ἐπιέζοντο ἀπὸ παλαιά, ἔδωσεν
ὁ Κύριος ἀξίαν παραμυθίαν, χάρισας εἰς αὐτοὺς τὴν προστασί-
αν τῆς ὀρθότητός σου. Ὑπάρχει ὁμως καὶ ἄλλο κτῆμα τῶν συγ-
γενῶν μου πολὺ βεβαρημένον μὲ χρέη, πρᾶγμα ποῦ εἶναι σχε-
δὸν ὁ κυριώτερος λόγος τῆς ἀριαραθικῆς πτωχείας. Παρακαλῶ
νὰ θεραπευθῇ καὶ αὐτὸ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπὸ τὴν χρηστό-
τητά σου, ὥστε εἰς τὸ ἕξῃς νὰ γίνῃ ὑποφερτὸν ἀπὸ τοὺς κτή-
τορας.

295

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 311
ΠΡΟΣ ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΝ

Οἱ ἄνθρωποι ποῦ δὲν προσέχουν τὰς διαβεβαιώσεις μας,
ἀλλὰ ἐπιζητοῦν κάποιαν εἰδικὴν καὶ ἐξαιρετικὴν ἐνέργειαν πρὸς

¹Ἐπιστολὴ 311. Ἐγράφη πιθανῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου πρὸς ἀπαλλαγὴν οἴκου ἀπὸ τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν.

ἐξαίρετον ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἐπιζητοῦντες. Πάλαι γὰρ ἡμεῖς αὐτοῖς διεμαρτυράμεθα ὅτι οὕτως ἔση κοινὸς καὶ ἴσος τῶν δικαίων ἡμῖν φύλαξ ὥστε μηδένα πλεόν ἐπιζητῆσαί τι τῶν εἰς φιλανθρωπίαν, εἰ μὴ που ὑπερβάλλῃ τῇ ἀπληστίᾳ. Ὅμως δὲ πληροφοροῦντες τόνδε ἐδώκαμεν αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν συνιστῶντές σοι τὸν ἄνδρα καὶ παρακαλοῦντες καλῶς τε αὐτὸν ἰδεῖν καὶ διὰ τὸ χρόνον κεκμηκέναι αὐτοῦ τὸν οἶκον ἐπὶ ταῖς λειτουργίαις τῆς ἐνδεχομένης αὐτὸν παρακλήσεως ἀξιῶσαι.

296

312. ΚΗΝΣΙΤΟΡΙ

Οἶδας τὰς ἐκ τῶν κήρσων καὶ ὠφελείας καὶ βλάβας τὰς γινόμενας τοῖς ἀνθρώποις. Ὡστε σύγγνωθι τῷδε πολλὴν ποιησαμένῳ σπουδῇ μηδεμίαν ὑπομείναι βλάβην καὶ συνάρασθαι αὐτῷ κατὰ δύναμιν πρὸς τὸ δίκαιον προθυμήθητι.

297

316. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΚΑΤΑΠΟΝΟΥΜΕΝΟΥ

Πάνν πεπεισμένος μηδὲν δεῖσθαι γραμμάτων τοὺς πρὸς τὴν σὴν χρηστότητα ἀφικομένους, διὰ τὸ πλεῖον ποιεῖν ἐκ τῆς τοῦ τρόπου καλοκαγαθίας ἢ ὅσον ἂν τις παρακαλέσας προτρέψαιτό σε πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὅμως διὰ τὸ καθ' ὑπερβολὴν φροντίζειν τοῦ νί-

¹Ἐπιστολὴ 312. Ἐγρᾶφῃ πιθανῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου. Συστατικὴ.

χάριν των μᾶς ἀναγκάζουν νὰ στέλλωμεν πολλὰς ἐπιστολὰς πρὸς τὴν τιμιότητά σου. Ἐκ τῆς ἀπορίας ἐπεμείναμεν εἰς αὐτοὺς ὅτι θὰ εἶσαι φύλαξ τῶν δικαιωμάτων μας τόσο ἀμερόληπτος καὶ ἴσος, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ ζητῇ κάτι περισσότερο εἰς φιλανθρωπίαν, ἐκτὸς ἐὰν κατέχεται ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἀπληστίαν. Ὅμως, ἂν καὶ ἐπληροφορήσαμεν σχετικῶς τὸν ἄνδρα τοῦτον, τοῦ ἐδώσαμεν τὴν ἐπιστολὴν συνιστῶντες αὐτὸν εἰς σέ καὶ παρακαλοῦντες νὰ τὸν ἴδης μὲ καλωσύνην καί, ἐπειδὴ ὁ οἶκος τοῦ ἀπὸ τὸν πολὺν χρόνον ἐκάμθη μὲ τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, νὰ τὸν ἀξιώσης τῆς ἀπαιτουμένης ἐνθαρρύνσεως.

296

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 312
ΠΡΟΣ ΚΗΝΣΙΤΟΡΑ

Γνωρίζεις τὰς ὠφελείας καὶ τὰς ζημίας ποὺ προκαλοῦνται εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰς φορολογικὰς ἀπογραφάς. Ὡστε συγχώρησε αὐτὸν ἐδῶ ποὺ ἀγωνιᾷ νὰ μὴ ὑποστῇ καμμίαν ζημίαν καὶ προθυμήσου νὰ τὸν βοηθήσης κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ δικαίου.

297

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 316
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΤΑΛΛΑΙΠΩΡΟΥΜΕΝΟΥ

Ἄν καὶ εἶμαι ἀπολύτως πεπεισμένος ὅτι δὲν χρειάζονται καθόλου γράμματα οἱ ἐρχόμενοι εἰς τὴν χρηστότητά σου, διότι μὲ τὴν καλοκαγαθίαν τῶν τρόπων πράττεις περισσότερα ἀπὸ ὅσα θὰ ἔπραττες ἂν σέ προέτρεπε κανεὶς πρὸς τὸ ἀγαθόν,

Ἐπιστολὴ 316. Ἐγρᾶφῃ πιθανῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου. Συστατικὴ.

οὗ τοῦδε ἐπιστεῖλαι τῇ καθαρᾷ σου καὶ ἀδόλω ψυχῇ προήχθην συνιστῶν σοι τὸν ἄνδρα καὶ παρακαλῶν, ἐν οἷς ἂν ᾗ δυνατόν, παρασχέσθαι αὐτῷ εἰς τὰ προκείμενα τὴν κατὰ δύναμίν σοι ἐπικουρίαν. Ὅτι δὲ οὐδενὸς ἐτέρου δεηθήσεται προστάτου, σοῦ καταξιώσαντος πάση δυνάμει ἣν ἔδωκέ σοι ὁ Κύριος χρήσασθαι εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ προστασίαν, ἀκριβῶς ἐπίσταμαι.

298

320. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΠΡΟΣΗΓΟΡΙΑ

Διὰ μακροῦ ἡμῖν ὑπῆρξε προσειπεῖν τὴν τιμότητά σου τῷ τὸν ἀνακομίζοντα τὰς ἀποκρίσεις πολλὸν χρόνον ἐνδιατροῖναι τῇ ἡμετέρᾳ καὶ ἀνδράσι καὶ πράγμασι δυσχερεστέροις περιπεσεῖν. Ἐνιαυτὸν γὰρ ὄλον ἀπεξενώθη τῆς ἐνεγκούσης. Ἀπάταις ἀνθρώπων καὶ διαλύσεσιν ὑπαχθεῖς, εἰ τῆς παρουσίας αὐτῷ κακουργίας κρατήσῃ, τοῦ παντὸς περιέσεσθαι, ὃπὲ τοῦ κεφαλαίου τῆς ζημίας ἐπῆσθετο ἐν τῇ κατὰ μικρὸν ἀπάτῃ τῆς αἰσθήσεως κλεπτομένης. Ἐπεὶ οὖν ἐπάνεισι τῶν τε τοῦ ἀέρος ὀχληρῶν καὶ τῆς τῶν ἀνδρῶν μοχθηρίας ἀπαλλαγείς, ἀσπαζόμεθά σε δι' αὐτοῦ παρακαλοῦντες μεμνησθαι ἡμῶν ἐπὶ τῶν προσευχῶν (πολλῆς γὰρ τῆς ἐκ τῶν εὐχῶν βοηθείας δεόμεθα) καὶ ἅμα σημαίνομεν ὅτι οἱ ὑπεύθυνοι καταλειφθέντες πρὸς τὴν τοῦ ὀφλήματος ἔκτισιν παρὰ τοῦ μακαρίου ἐπισκόπου ἐπιμνησθέντος ἐν ταῖς διαθήκαις αὐτοῦ τε τοῦ χρέους

1. Τὸν κομιστὴν τῆς ἐπιστολῆς.

Ἐπιστολὴ 320. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 372. Δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς φιλικὴν ἐπιστολήν, ἀλλὰ παρέχει πληροφορίας περὶ χρέους κάποιου ἀποθανόντος

ὅμως ἕξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς μου φροντίδος διὰ τὸν υἱὸν τοῦτον¹ ἤχθην εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ γράψω εἰς τὴν καθαρὰν καὶ ἄδολον ψυχὴν σου, διὰ νὰ συστήσω τὸν ἄνδρα καὶ νὰ σέ παρακαλέσω ἐντὸς τῶν ἀρμοδιοτήτων σου νὰ προσφέρῃς εἰς τὸν ἄνδρα τὴν δυνατὴν ἐνίσχυσιν εἰς τὰ ζητήματά του. Γνωρίζω δὲ ἀκριβῶς ὅτι δὲν θὰ χρειασθῆ κανένα ἄλλον προστάτην, ἐὰν καταξιώσης ἐσὺ νὰ χρησιμοποιοῖσῃς ὄλην τὴν δύναμιν ποῦ σοῦ ἔδωσεν ὁ Κύριος εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ προστασίαν.

298

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 320 ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΧΑΡΙΝ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΥ

Πολὺς καιρὸς ἐπέρασεν ἕως ὅτου δυνηθῶ νὰ χαιρετίσω τὴν τιμιότητά σου, διότι ὁ κομιστὴς τῆς ἀπαντήσεώς μου παρέμεινεν εἰς τὴν πόλιν μας ἐπὶ πολὺν χρόνον, καθὼς ἔπεσεν εἰς ἀνθρώπους καὶ ὑποθέσεις πολὺ δυσχερεῖς. Ἐπὶ ὀλόκληρον ἔτος ἀπεξενώθη ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Παρασυρθεὶς ἀπὸ ἀπάτας ἀνθρώπων καὶ σκευωρίας νὰ πιστεύῃ ὅτι, ἐὰν ὑπερπηδοῦσε τὰς παρούσας κακότητας θὰ ἐκέρδιζε τὰ πάντα, πολὺ ἄργά κατενόησε τὸ σύνολον τῆς ζημίας του, καθὼς ἡ διάνοιά του ὑπεκλέπτετο διὰ τῆς βαθμιαίως ἐξελισσομένης ἀπάτης.

Τώρα λοιπὸν ποῦ ἐπιστρέφει, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ κλίματος καὶ τὴν μοχθηρίαν τῶν ἀνθρώπων, σὲ ἀσπαζόμεθα δι' αὐτοῦ καὶ σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ἐνθυμῆσαι εἰς τὰς προσευχάς σου — διότι ἔχομεν πολλὴν ἀνάγκην τῆς ἐκ τῶν προσευχῶν βοήθειας —. Συγχρόνως δὲ σὲ πληροφοροῦ ὅτι οἱ ὀρισθέντες διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ χρέους ἀπὸ τὸν μακαρίτην ἐπίσκοπον, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν διαθήκην του καὶ τὸ χρέος ἐ-

ἐπισκόπου, πιθανῶς τοῦ προκατόχου τοῦ Βασιλείου, τὸ ὁποῖον δὲν ἠθέλαν νὰ καταβάλουν οἱ διὰ τῆς διαθήκης αὐτοῦ ὀρισθέντες ὑπεύθυνοι. Ἄπευθύνεται προφανῶς πρὸς κάποιον ἐπίσκοπον.

καὶ ὅθεν προσῆκεν ἐκτισθῆναι καὶ διὰ τίνων, ὑπεριδόντες τῶν φιλικῶν ὑπομνήσεων τὰς ἐκ τῶν δικαστηρίων ἀνάγκας ἐκδέχονται. Διὸ ἄπρακτος ἐπανῆλθεν ὁ ἐταῖρος ἡμῶν καὶ ταῦτα αὐτὰ ἠξίωσεν αὐτὸν παρ' ἡμῶν μαρτυρηθῆναι, ὡς μὴ ἀργίας μηδὲ ῥαθυμίας ἔγκλημα σχεῖν παρὰ τῇ τιμιότητί σου. Ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Τὰ δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν ὅπως ἔχει, εἴτε συγκεχώρηται μένειν ἐπὶ τῆς ὁμοιότητος, εἴτε καὶ πρὸς τὸ χεῖρον ἐκπέπτωκεν, ἢ τινα ἐλπίδα τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον ἔχει μεταβολῆς, γνωρίσαι ἡμῖν διὰ τινος τῶν γνησίων ἀδελφῶν καταξίωσον.

μνημόνευσε καὶ ἀπὸ ποῦ ἔπρεπε νὰ πληρωθῆ καὶ διὰ ποίων ἀνθρώπων, περιφρονήσαντες τὰς φιλικὰς ὑπομνήσεις περιμένουν τὰς ὑποχρεωτικὰς ἐνεργείας τῶν δικαστηρίων. Διὰ τοῦτο ὁ φίλος μας ἐπανῆλθεν αὐτοῦ ἄπρακτος καὶ τὰ ἴδια τὰ πράγματα μᾶς ἐπέβαλαν νὰ τὸν δικαιολογήσωμεν, διὰ νὰ μὴ κατηγορηθῆ δι' ὀκνηρίαν ἢ ἀδιαφορίαν ἀπὸ τὴν τιμιότητά σου.

Πῶς δὲ πηγαίνουν τὰ πράγματα τῶν Ἐκκλησιῶν, εἴτε παραμένουν στάσιμα εἴτε ἔπρσαν πρὸς τὸ χειρότερον εἴτε παρουσιάζουν κάποια ἐλπίδα μεταστροφῆς πρὸς τὸ καλύτερον, καταξίωσε νὰ μᾶς τὸ γνωστοποιήσης μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς γνησίους ἀδελφοὺς.

5. ΠΡΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΝ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

1. Οὐπω εἶχον τρίτην ἢ τετάρτην ἡμέραν πληγεὶς ἐπὶ τῇ ἀκοῇ τοῦ ἀφορήτου πάθους, καὶ ἔτι ἀμφίβολος ὢν, διὰ τὸ μηδὲ σαφῶς δυνηθῆναι ἡμῖν τὸν μηνυτὴν τῶν ἀνιαρῶν τὸ συμβὰν διηγήσασθαι καὶ τὸ ἀπεύχεσθαι ἀληθῆ εἶναι, δυσπαραδέκτως ἔχων πρὸς τὰ θουλούμενα, ἐδεξάμην γράμμα τοῦ ἐπισκόπου ἀκριβῶς σημαῖνον τὴν ἀπευκτὴν ἀγγελίαν. Ἐφ' ᾧ ὅσον μὲν ἐστέναξα καὶ ὅσον ἀφῆκα δάκρυον τί χροῖ καὶ λέγειν; Καὶ γὰρ τίς οὕτω λίθινος τὴν καρδίαν ἢ ἔξω παντελῶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὥστε ἀπαθῶς ἐνεγκεῖν τὸ συμβὰν ἢ μετρίῳ πάθει τὴν ψυχὴν καταληφθῆναι; Οἶκον λαμπροῦ διαδοχῆ, ἔρεισμα γένους, πατρίδος ἐλπίς, γονέων εὐσεβῶν βλάστημα ὑπὸ μυρίαις εὐχαῖς ἐντραφέν, ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας ὢν, ἐκ μέσου τῶν πατρικῶν χειρῶν ἀναρπασθεὶς οἴχεται. Ταῦτα ποῖαν ἀδάμαντος φύσιν οὐχ ἱκανὰ ἐκλύσαι καὶ εἰς συμπάθειαν ἀγαγεῖν; Ὡστε οὐδὲν μέγα, εἰ καὶ ἡμῶν διὰ βάθους ἤψατο τὸ κακόν, ὀλοκλήρως ἐξ ἀρχῆς προσπεφυκότων ὑμῖν καὶ τὰς τε εὐφροσύνας ὑμῶν καὶ τὰς λύπας ἰδίας ἐαυτῶν ποιουμένων.

Ἐπιστολὴ 5. Ἐγγραφή τὸ 358 περίπου, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ θανάτου τέκνου τοῦ Νεκταρίου. Ὁ παραλήπτης εἶναι πιθανῶς τὸ ἴδιον πρόσωπον μὲ τὸν καθηγητὴν Νεκτάριον ποῦ διεδέχθη εἰς τὴν ἔδραν τῆς Κωνσταντινου-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 5
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΕΚΤΑΡΙΟΝ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

1. Δὲν εἶχαν περάσει ἀκόμη τρεῖς ἢ τέσσαρες ἡμέραι ἀφ' οὗτου ἤκουσα τὸ ἀφόρητον πάθος καί, ἐνῶ εἶχα ἀκόμη ἀμφιβολίας, καθ' ὅσον ὁ ἀγγελιαφόρος τῶν θλιβερῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ μᾶς διηγηθῆ σαφῶς τὸ συμβάν καὶ δὲν ἤμην διατεθειμένος νὰ παραδεχθῶ τὰ θρυλούμενα λόγῳ τοῦ ὅτι ἀπηυχόμην νὰ εἶναι ἀληθῆ, ἐδέχθην γράμμα ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον ἐπιβεβαιοῦν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀπευκταίαν ἀγγελίαν. Πόσον δὲ ἐστέναξα δι' αὐτὸ καὶ πόσα δάκρυα ἄφησα, τί χρειάζεται νὰ τὸ εἶπω; Καὶ πράγματι ποῖος εἶναι τόσον λίθινος εἰς τὴν καρδίαν ἢ ἐντελῶς ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὥστε νὰ ὑποφέρῃ τὸ συμβάν μὲ ἀπάθειαν ἢ νὰ παραδώσῃ τὴν ψυχὴν του εἰς μέτριον πάθος; Διαδοχὴ οἴκου λαμπροῦ, ἔρεισμα γένους, ἐλπίς πατρίδος, βλάστημα εὐσεβῶν γονέων ποὺ ἀνετράφη ἐν μέσῳ μυρίων εὐχῶν, ἔφυγεν ἀναρπασθεὶς ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ πατρός του εἰς τὸ ἀνθος τῆς ἡλικίας του. Αὐτὸ τὸ γεγονός ποίου ἀδάμαντος δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ διασπᾷ τὴν φύσιν καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς συμπτώθειαν; "Ὡστε δὲν εἶναι σπουδαῖον ὅτι ἤγγισε τὸ κακὸν βαθύτατα καὶ ἡμᾶς ποὺ ἔχομεν προσκολληθῆ εἰς σᾶς ἐξ ἀρχῆς ὀλοκληρωτικῶς καὶ θεωροῦμεν καὶ τὰς χαρὰς καὶ τὰς λύπας σας ὡς ἰδι-

πόλεως (381 - 397) τὸν Γρηγόριον Θεολόγον. Βλ. καὶ ἐπιστολὴν 6 Β'τ. ποὺ ἐγράφη πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Νεκταρίου διὰ τὸ ἴδιον θέμα.

Καίτοι γε ἐδόκει τὰ μέχρι τοῦ παρόντος χρόνου ὀλίγα εἶναι τὰ λυποῦν-
 τα ὑμᾶς, ἐν τοῖς πλείστοις δὲ κατὰ ῥοὴν ὑμῖν τὰ πράγματα φέρεσθαι
 ἀλλ' ἄθρόως, βασκανία δαίμονος, πᾶσα τοῦ οἴκου ἐκείνου ἢ εὐ-
 θηνία καὶ ἢ φαιδρότης ἠφάνισται καὶ ἐγενόμεθα τῷ βίῳ διήγημα
 σκυθρωπόν. Ἐὰν μὲν οὖν ποτιῖσθαι ἐπὶ τοῖς συμβᾶσι καὶ δα-
 κρῦειν βουλώμεθα, οὐκ ἐξαρκέσει ἡμῖν ὁ χρόνος τοῦ βίου, πάντες
 δὲ ἄνθρωποι μεθ' ἡμῶν στένοντες παρισῶσαι τῷ πάθει τὸν ὀδυρ-
 μὸν οὐ δυνήσονται· ἀλλὰ κἂν τὸ τῶν ποταμῶν ῥεῦμα δάκρυον γέ-
 νηται, ἐκπληρῶσαι τῶν συμβάντων τὸν θρήνον οὐκ ἐξαρκέσει.

2. Ἐὰν μέντοι θελήσωμεν τὸ τοῦ Θεοῦ δῶρον ὃ ἐναπέθετο
 ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν προενεγκεῖν νῦν, τὸν λογισμὸν λέγω τὸν
 σώφρονα, ὃς καὶ ἐν ταῖς εὐημερίαις μέτρα οἶδε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν
 ὀρίζειν, καὶ ἐν ταῖς κατηφεστέραις περιστάσεσιν εἰς ὑπόμνησιν
 ἄγειν τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ ὑποβάλλειν ἡμῖν ἃ τε εἶδομεν, ἃ τε ἠκού-
 σαμεν, ὅτι γέμει ὁ βίος τῶν τοιούτων παθῶν καὶ πολλὰ τῶν ἀνθρωπί-
 νων συμφορῶν ἐστὶ τὰ ὑποδείγματα, καί, ἐπὶ πᾶσιν, ὅτι πρόσταγμα
 Θεοῦ ἐστὶ τὸ μὴ λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τοὺς εἰς Χριστὸν
 πεπιστευκότας, διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως καὶ ὅτι τῆς με-
 γάλῃς ὑπομονῆς μεγάλοι παρὰ τῷ ἀθλοθέτῃ οἱ στέφανοι τῆς δό-
 ξης ἀπόκεινται· ἐὰν ἐπιτρέψωμεν τῷ λογισμῷ ταῦτα ἡμῖν κατε-
 πάδειν, τάχα ἂν εὐροισμέν τινα μετρίαν τοῦ κακοῦ λύσιν. Διὸ παρα-
 καλῶ σε, ὡς γενναῖον ἀγωνιστήν, στήναι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς
 πληγῆς καὶ μὴ ὑποπεσεῖν τῷ βάρει τῆς λύπης, μηδὲ καταποθῆ-
 ναι τὴν ψυχὴν, ἐκεῖνο πεπεισμένον ὅτι, κἂν οἱ λόγοι τῶν παρὰ Θεοῦ
 οἰκονομουμένων διαφεύγωσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ πάντως γε τὸ παρὰ τοῦ
 σοφοῦ καὶ ἀγαπῶντος ἡμᾶς οἰκονομηθὲν ἀπόδεκτόν ἐστι, κἂν
 ἐπίπονον ἦ. Αὐτὸς γὰρ οἶδε πῶς ἐκάστῳ διατίθῃσι τὸ συμφέρον καὶ
 διὰ τί ἄνισα τίθησιν ἡμῖν τοῦ βίου τὰ πέρατα. Ἔστι γάρ τις αἰτία

κάς μας. Ἐνῶ δὲ ἐφαίνετο ὅτι ἕως τὸν παρόντα χρόνον ὀλίγα πράγματα σᾶς ἔλυποῦσαν, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ αἱ ὑποθέσεις σας ἐπροχωροῦσαν μὲ κανονικὴν πορείαν, τώρα ἀποτόμως ἀπὸ φθόνον τοῦ δαίμονος ἔχει ἀφανισθῆ ὅλη ἐκείνη ἡ εὐημερία τοῦ οἴκου καὶ ἡ φαιδρότης καὶ κατηντήσαμεν εἰς τὸν βίον θλιβερόν διήγημα. Λοιπὸν, ἐὰν θέλωμεν νὰ θρηνῶμεν διὰ τὰ συμβάντα καὶ νὰ δακρύζωμεν, δὲν θὰ μᾶς ἀρκέσῃ ὅλος ὁ χρόνος τοῦ βίου, ὅλοι δὲ οἱ ἄνθρωποι στενάζοντες μαζί μας δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ἐξισώσουν τὸν ὄδυρμόν μὲ τὸ μέγεθος τοῦ πάθους· ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἂν τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν γίνουσι δάκρυα, δὲν θὰ ἐπαρκέσουν νὰ δώσουν πλήρη θρῆνον διὰ τὰ συμβάντα.

2. Ἐὰν ὁμως θελήσωμεν νὰ προβάλωμεν τώρα τὸ δῶρον ποῦ ὁ Θεὸς ἐτοποθέτησεν εἰς τὰς καρδίας μας, ἐννοῶ τὸν σώφρονα λογισμόν, ὁ ὁποῖος καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐτυχίας γνωρίζει νὰ ὀρίξῃ εἰς τὰς ψυχὰς μας μέτρα, καὶ κατὰ τὰς θλιβερωτέρας περιστάσεις γνωρίζει νὰ ὑπενθυμίξῃ τὰ ἀνθρώπινα καὶ νὰ ὑποβάλλῃ εἰς ἡμᾶς ὅσα εἶδαμεν καὶ ὅσα ἠκούσαμεν, ὅτι ὁ βίος εἶναι γεμᾶτος τέτοια πάθη καὶ ὅτι εἶναι πολλὰ τὰ παραδείγματα τῶν ἀνθρωπίνων συμφορῶν, καὶ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα ὅτι οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν δὲν πρέπει νὰ λυποῦνται διὰ τοὺς ἀποθνήσκοντας λόγῳ τῆς ἐλπίδος τῆς ἀναστάσεως καὶ ὅτι διὰ τὴν μεγάλην ὑπομονὴν ἀπόκεινται μεγάλοι στέφανοι δόξης πλησίον τοῦ ἀθλοθέτου, ἐὰν λοιπὸν ἐπιτρέψωμεν εἰς τὸν λογισμόν νὰ μᾶς ψάλλῃ αὐτὰ διαρκῶς, θὰ ἠμπορούσαμεν ἴσως νὰ εὕρωμεν κάποιαν μετρίαν λύσιν τοῦ κακοῦ. Διὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ, ὡς γενναῖον ἀγωνιστήν, νὰ σταθῆς ὀρθίος ἐμπρὸς εἰς τὸ μέγεθος τοῦ τραύματος καὶ νὰ μὴ γονατίσῃς ἀπὸ τὸ βάρος τῆς λύπης καὶ καταποθῆ ἡ ψυχὴ σου. Νὰ εἶσαι πεπεισμένος ὅτι, ἀκόμη καὶ ἂν μᾶς διαφεύγουν οἱ λόγοι τῶν οἰκονομουμένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, πάντως ὅ,τι οἰκονομεῖται ἀπὸ τὸν σοφὸν καὶ ἀγαπῶντα ἡμᾶς εἶναι ἀποδεκτόν, ὅσον ἐπίπονον καὶ ἂν εἶναι. Διότι αὐτὸς γνωρίζει πῶς διαθέτει εἰς τὸν καθένα ὅ,τι συμφέρει καὶ διατί ὀρίξει εἰς ἡμᾶς ἄνισα τὰ πέρατα τοῦ βίου. Ὑπάρχει πράγματι κάποια αἰτία ἀκατά-

ἀνθρώποις ἀκατάληπτος, δι' ἣν οἱ μὲν θᾶττον ἐντεῦθεν ἀπάγονται, οἱ δὲ ἐπὶ πλεῖον προσταλαιπωρεῖν τῷ ὀδονηρῷ τούτῳ βίῳ καταλιμπάνονται. Ὡστε ἐπὶ πᾶσι προσκυνεῖν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ὀφείλομεν καὶ μὴ δυσχεραίνειν, μεμνημένοι τῆς μεγάλης ἐκείνης καὶ δοιδίμου φωνῆς ἣν ὁ μέγας ἀθλητῆς Ἰώβ ἀνεφθέγξατο, ἐπὶ μιᾶς τραπέζης ἰδὼν δέκα παῖδας ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ συντριβέντας: «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο». Ἡμέτερον ποιησώμεθα τὸ θαῦμα τοῦτο· ἴσος ὁ μισθὸς παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ τοῖς τὰ ἴσα ἐπιδεικνυμένοις ἀνδραγαθήματα. Οὐκ ἀπεστερήθημεν τοῦ παιδός, ἀλλ' ἀπεδώκαμεν τῷ χρήσαντι· οὐδὲ ἠφανίσθη αὐτοῦ ἡ ζωὴ, ἀλλ' ἐπὶ τὸ βέλτιον διημείφθη· οὐ γῆ κατέκρυψε τὸν ἀγαπητὸν ἡμῶν, ἀλλ' οὐρανὸς ὑπεδέξατο. Μικρὸν ἀναμείνωμεν καὶ συννεσόμεθα τῷ ποθουμένῳ) οὐδὲ πολὺς ὁ χρόνος τῆς διαστάσεως πάντων, ὥσπερ ἐν ὁδῷ τῷ βίῳ τούτῳ πρὸς τὸ αὐτό, καταγώγιον ἐπειγομένων, ἐν ᾧ ὁ μὲν πρὸ κατέλυσεν, ὁ δὲ ἐπῆλθεν, ὁ δὲ ἐπείγεται, πάντας δὲ ἐν ὑποδέξεται τέλος. Εἰ γὰρ καὶ θᾶττον τὴν ὁδὸν προκατέλυσεν, ἀλλὰ πάντες τὴν αὐτὴν πορευσόμεθα καὶ πάντας τὸ αὐτὸ ἀναμένει κατάλυμα. Μόνον γένοιτο ἡμᾶς δι' ἀρετῆς τῆ καθαρότητι ἐκείνου ὁμοιωθῆναι, ἵνα διὰ τὸ ἄδολον τοῦ ἠθους τῆς αὐτῆς τοῖς ἐν Χριστῷ νηπίοις ἀναπαύσεως τύχωμεν.

ληπτος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τὴν ὁποῖαν ἄλλοι μὲν ἀπάγονται γρηγορώτερα ἀπὸ ἐδῶ, ἄλλοι δὲ ἐγκαταλείπονται περισσότερο χρόνον εἰς τὸν ὀδυνηρὸν τοῦτον βίον διὰ νὰ ταλαιπωροῦνται. Ὡστε δι' ὅλα ὀφείλομεν νὰ προσκυνῶμεν τὴν φιλανθρωπίαν του καὶ νὰ μὴ δυσανασχετῶμεν, ἐνθυμούμενοι τὴν μεγάλην ἐκείνην καὶ διάσημον φωνὴν ποὺ ἐξέφερον ὁ μέγας ἀθλητὴς Ἰώβ, ὅταν εἶδεν εἰς ἓνα συμπόσιον νὰ συντρίβωνται δέκα παιδιὰ του εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα· «Ὁ Κύριος τὰ ἔδωσεν, ὁ Κύριος τὰ ἀφήρυσεν· ὅπως ἐφάνη καλὸν εἰς τὸν Κύριον, οὕτω καὶ ἔγινεν»¹. Ἄς κάμωμεν ἰδικόν μας τοῦτο τὸ θαῦμα· ἴσος εἶναι ὁ μισθὸς ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτὴν εἰς ἐκείνους ποὺ ἐπιδεικνύουν ἴσα ἀνδραγαθήματα. Δὲν ἐστερήθημεν τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ τὸ ἀπεδώσαμεν εἰς τὸν χορηγήσαντα· δὲν ἠφανίσθη ἡ ζωὴ του, ἀλλὰ μετεβλήθη πρὸς τὸ καλύτερον· δὲν ἔκρυψεν ἡ γῆ τὸν ἀγαπητόν μας, ἀλλὰ τὸν ὑπεδέχθη ὁ οὐρανός. Ἄς περιμείνωμεν ὀλίγον καὶ θὰ συνευρεθῶμεν μὲ τὸν ποθοῦμενον. Δὲν εἶναι δὲ πολὺς ὁ χρόνος τῆς διαστάσεως, ἀφοῦ ὅλοι εἴμεθα εἰς τὸν βίον τοῦτον ὡσάν εἰς ὁδὸν καὶ σπεύδομεν πρὸς τὸ ἴδιον κατάλυμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἄλλος κατέλυσε προηγουμένως, ἄλλος ἐπέρχεται, ἄλλος σπεύδει, ὅλους δὲ θὰ ὑποδεχθῆ ἓνα τέλος. Ἄν δὲ αὐτὸς διέβη τὴν ὁδὸν γρηγορώτερα, ὁμως ὅλοι θὰ βαδίσωμεν τὴν ἴδιαν ὁδὸν καὶ ὅλους μᾶς περιμένει τὸ ἴδιον κατάλυμα².

Μόνον εἴθε νὰ ὁμοιάσωμεν ἡμεῖς διὰ τῆς ἀρετῆς τὴν καθαρότητα ἐκείνου, οὕτως ὥστε μὲ τὸ ἄδολον τοῦ ἡθους νὰ ἐπιτύχωμεν τῆς ἰδίας ἀναπαύσεως μὲ τὰ ἐν Χριστῷ νήπια.

2. Βλ. Πλουτάρχου, Ἠθικά 113 C.

101. ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Εὐχῆς ἄξιον ἦν πρώτην διαπεμπομένους ἐπιστολὴν εὐθυμοτέραν ἔχειν τὴν τῶν γραμμάτων ὑπόθεσιν. Οὕτω γὰρ ἂν ἡμῖν τὰ κατὰ γνώμην ὑπῆρξε, διότι πᾶσι βουλόμεθα τοῖς ἐν εὐσεβείᾳ ζῆν προαιρουμένοις πάντα τὸν βίον εἰς ἀγαθὸν εὐοδοῦσθαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ διοικῶν τὴν ζωὴν ἡμῶν Κύριος κατὰ τὴν ἄρρητον αὐτοῦ σοφίαν πάντως πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων ταῦτα ὤκονόμησε γενέσθαι δι' ὧν σοὶ μὲν ὀδυνηρὰν κατέστησε τὴν ζωὴν, ἡμᾶς δὲ τοὺς τῇ κατὰ Θεὸν ἀγάπῃ συνημμένους εἰς συμπάθειαν ἤγαγε, μαθόντας παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἐν οἷς γέγονας, ἀναγκαῖον ἡμῖν ἐφάνη τὴν ἐνδεχομένην παράκλησιν προσαγαγεῖν σοι. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατόν καὶ διαβῆναι μέχρι τοῦ τόπου ἐν ᾧ συμβαίνει διάγειν σου τὴν εὐγένειαν, περὶ παντὸς ἂν τοῦτο ἐποίησάμην. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀρρωστία καὶ τῶν συνεχόντων ἡμᾶς πραγμάτων τὸ πλήθος καὶ αὐτὴν ταύτην ἦν ὑπέστημεν ὁδὸν ἐπὶ πολλῇ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησιῶν ζημίᾳ παρεσκεύασε, διὰ γραμμάτων ἐπισκέψασθαί σου τὴν σεμνότητα προεθυμήθημεν, ὑπομιμνήσκοντες ὅτι αἱ θλίψεις αὗται οὐκ ἀργῶς τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ παρὰ τοῦ ἐπισκοποῦντος ἡμᾶς Κυρίου γίνονται, ἀλλὰ ἐπὶ δοκιμασία τῆς ἀληθινῆς πρὸς τὸν κτίσαντα ἡμᾶς Θεὸν ἀγάπης. Ὡς γὰρ τοὺς ἀθλητὰς οἱ τῶν ἀγώνων κάματοι τοῖς στεφάνοις προσάγουσιν, οὕτω καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἡ ἐν τοῖς πειρασμοῖς δοκιμασία πρὸς τὴν τελείωσιν ἄγει, εἰὰν μετὰ

*Επιστολὴ 101. Ἐγράφη τὸ 372, ἔπειτα ἀπὸ ἑνα μακρυνὸν ταξίδι ἢ καὶ κατὰ τὴν διάρκειάν του. Εἶναι τὸ ταξίδι ποῦ ἀνέλαβεν ὁ Βασίλειος κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος πρὸς τὴν Ἀρμενίαν μὲ ἐπιδίωξιν νὰ ὀρίσουν ἐπισκόπους εἰς τὴν περιοχὴν. Ἡ δυσαρέσκεια τοῦ Θεοδότου,

300

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 101
ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Θά ἦτο ἄξιον εὐχῆς ἡ πρώτη ἐπιστολή πού σᾶς στέλλομεν νά ἔχη περισσότερο εὐχάριστον θέμα. Ὅσον ἐξηρτάτο ἀπό ἡμᾶς οὕτω θά συνέβαινε, διότι θέλομεν νά εὐημεροῦν εἰς ὅλον τόν βίον των ὅλοι ὅσοι προτίθενται ν' ἀκολουθήσουν τόν εὐσεβῆ βίον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ κυβερνῶν τὴν ζωὴν μας Κύριος κατὰ τὴν ἄρρητον σοφίαν του πάντοτε πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ψυχῶν μας ἐρρῦθμισε νά συμβοῦν αὐτὰ τὰ πράγματα διὰ τῶν ὁποίων εἰς σέ μὲν κατέστησε τὴν ζωὴν ὀδυνηράν, ἡμᾶς δὲ τοὺς συνδεδεμένους μαζί σου μὲ τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην ὠδήγησεν εἰς συμπάθειαν, καθὼς ἐμάθαμεν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας τὴν κατάστασίν σου, μᾶς ἐφάνη ἀναγκαῖον νά σοῦ προσφέρωμεν τὴν ἀρμόζουσαν παρηγορίαν.

Ἐάν βέβαια ἦτο δυνατόν νά περάσω ἕως τὸν τόπον ὅπου συμβαίνει νά κατοικῇ ἡ εὐγένειά σου, θά ἔθεωροῦσα τοῦτο μεγάλην εὐτυχίαν. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ ἀρρώστεια τοῦ σώματος καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑποθέσεων πού μᾶς ἀπασχολεῖ συνετέλεσαν ὥστε καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ὁδοιπορία τὴν ὁποίαν ἀνελάβαμεν νά προκαλέσῃ πολλὴν ζημίαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας μας, ἀπεφασίσαμεν νά ἐπισκεφθῶμεν τὴν σεμνότητά σου, ὑπενθυμίζοντες ὅτι αἱ θλίψεις αὐταὶ δὲν ἔρχονται ματαίως εἰς τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἐκ μέρους τοῦ ἐπισκοποῦντος ἡμᾶς Κυρίου, ἀλλὰ διὰ δοκιμασίαν τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης πρὸς τὸν κτίστην μας Θεόν. Ὅπως δηλαδὴ τοὺς ἀθλητὰς οἱ κάματοι τῶν ἀγῶνων φέρουν εἰς τοὺς στεφάνους, οὕτω καὶ τοὺς Χριστιανούς ἡ δοκιμασία εἰς τοὺς πειρασμούς ὀδηγεῖ πρὸς τὴν τελείωσιν, ἔάν δεχθῶμεν τὰ οἰκονομούμενα ἀπὸ τὸν Κύριον μὲ τὴν πρέ-

ἐπισκόπου Νικοπόλεως, πού ἐπρόκειτο νά εἶναι τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἀποστολῆς δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ. Βλ. ἐπιστολὴν 99 Β' τ. πρὸς τὸν στρατηγὸν Τερέντιον.

τῆς πρεπούσης ὑπομονῆς ἐν εὐχαριστίᾳ πάση τὰ οἰκονομούμενα παρὰ τοῦ Κυρίου καταδεξώμεθα. Ἀγαθότητι Δεσπότης διοικεῖται τὰ πάντα. Οὐδὲν τῶν συμβαινόντων ἡμῖν ὡς λυπηρὸν ὑποδέχεσθαι χροῖ, καθ' ὅσον πρὸς τὸ παρὸν ἀπτηται τῆς ἀσθενείας ἡμῶν. Εἰ γὰρ καὶ τοὺς λόγους ἀγνοοῦμεν, καθ' ὅσον ἕκαστον τῶν γινόμενων ὡς καλὸν παρὰ τοῦ Δεσπότης ἡμῖν ἐπάγεται· ἀλλ' ἐκεῖνο πεπεισθαι ὀφείλομεν ὅτι πάντως συμφέρει τὸ γινόμενον, ἢ ἡμῖν διὰ τὸν τῆς ὑπομονῆς μισθόν, ἢ τῇ παραληφθείσῃ ψυχῇ, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεόν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐπιβραδύνασα τῆς ἐμπολιτευομένης τῷ βίῳ κακίας ἀναπλησθῇ. Εἰ μὲν γὰρ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἢ τῶν Χριστιανῶν ἐλπίς περιώριστο, εἰκότως χαλεπὸν ἂν ἐνομισθῆ τὸ θάπτον διαζευχθῆναι τοῦ σώματος· εἰ δὲ ἀρχὴ τοῦ ἀληθινοῦ βίου τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσιν ἐστὶ τὸ τῶν δεσμῶν τούτων τῶν σωματικῶν τὴν ψυχὴν ἐκλυθῆναι, τί λυπούμεθα («ὡς καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα»); Παρακλήθητι οὖν μὴ ὑποπесеῖν τοῖς πάθεσιν, ἀλλὰ δεῖξαι ὅτι ὑπέρκεισαι καὶ ὑπερῆρας.

301

301. ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Ὅπως διετέθημεν ἐπὶ τῇ ἀκοῇ τοῦ πάθους οὐδεὶς ἂν ἡμῖν λόγος εἰς παράστασιν τῆς ἐναργείας ἀρκέσειε, νῦν μὲν τὴν ζημίαν λογιζομένοις ἦν τὸ κοινὸν τῶν εὐλαβῶν ἐζημιώθη τὴν προστάτιν τοῦ καθ' ἑαυτὴν τάγματος ἀπολέσαν, νῦν δὲ τὴν φαιδρότητα τῆς

1. Ἐννοεῖ τὸν ἀποθανόντα.

2. Α' Θεσσ. 4, 13.

Ἐπιστολὴ 301. Ἐγρᾶφῃ εἰς ἀγνωστον χρόνον, κατὰ μερικὰ χειρό-

πουσαν ὑπομονὴν καὶ μὲ κάθε εὐχαριστίαν. Τὰ πάντα διοικοῦνται ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Δεσπότη. Δὲν πρέπει νὰ ὑποδεχώμεθα τίποτε ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα εἰς ἡμᾶς ὡς λυπηρόν, ἔστω καὶ ἂν πρὸς τὸ παρὸν θίγη τὴν ἀσθένειάν μας. Διότι καὶ ἂν ἀγνοῶμεν τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους κάθε τι ἀπὸ τὰ γινόμενα ἐπιφέρεται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Δεσπότην ὡς καλόν, ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι ὅπωςδήποτε τὸ γινόμενον συμφέρει, εἴτε εἰς ἡμᾶς διὰ τὸν μισθὸν τῆς ὑπομονῆς εἴτε εἰς τὴν παραληφθεῖσαν ψυχὴν¹, διὰ νὰ μὴ γεμίση ἀπὸ τὴν κακίαν ποῦ ἐγκατοικεῖ εἰς τὸν κόσμον, ἂν διαμείνη περισσότερο χρόνον εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν. Ἐὰν ἡ ἐλπίς τῶν Χριστιανῶν περιωρίζετο εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, εὐλόγως θὰ ἐνομίζετο τρομερόν τὸ νὰ διαζευχθῆ γρήγορα ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα· ἐὰν δὲ τὸ νὰ λυθῆ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ σωματικά αὐτὰ δεσμὰ εἶναι ἀρχὴ τοῦ ἀληθινοῦ βίου διὰ τοὺς ζῶντας κατὰ Θεόν, διατί λυπούμεθα «ὡς καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα»²; Δέξου λοιπὸν τὴν παρηγορίαν μου διὰ νὰ μὴ πέσης εἰς τὰ πάθη, ἀλλὰ νὰ δείξης ὅτι εἶσαι ὑπεράνω αὐτῶν καὶ ὅτι τὰ ἔχεις ξεπεράσει.

301

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 301
ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Ποῖα ἦσαν τὰ συναισθήματά μας εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ ἀτυχήματός σου, κανεὶς λόγος δὲν θὰ μᾶς ἀρκοῦσε νὰ τὰ παραστήσωμεν ἐναργῶς. Ἄφ' ἑνὸς μὲν ἐσυλλογιζόμεθα τὴν ζημίαν ποῦ ἔπαθεν ἡ κοινότης τῶν εὐλαβῶν μὲ τὴν ἀπώλειαν τῆς προστάτιδος τοῦ τάγματός της, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατενοοῦσαμεν εἰς ποίαν κατήφειαν μετεστράφη ἡ φαιδρότης τῆς σεμνότητός σου, βλέ-

γραφα πρὸς κάποιον Μάξιμον. Εἶναι παραμυθητικὴ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς συζύγου.

σῆς σεμνότητος εἰς οἷαν μετέπεσε κατήφειαν ἐννοοῦντες, οἶκον τοῖς πᾶσι μακαριστὸν εἰς γόνυ κλιθέντα καὶ συμβίωσιν διὰ τῆς ἄκρας ἁρμονίας συμπεφυκυῖαν ὄνειρον θάπτον διαλυθεῖσαν βλέποντες τῇ διανοίᾳ. Πῶς οὐκ ἄν, καὶ εἰ ἀδαμάντινοι ἦμεν, τὰς ψυχὰς κατεκάμφθημεν; Ἡμῖν δὲ καὶ ἐκ τῆς πρώτης ὁμιλίας οἰκειότης τις ἐγένετο πρὸς τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν, καὶ τοσοῦτόν σου τῇ ἀρετῇ προσετέθημεν ὥστε ἐπὶ πάσης ὥρας διὰ γλώττης ἔχειν τὰ σά. Ὅτε δὲ καὶ τῆς μακαρίας ψυχῆς ἐκείνης ἐγενόμεθα ἐν συνηθείᾳ, ὄντως ἐπέισθημεν τὸν τῆς Παροιμίας λόγον ἐφ' ὧμῖν βεβαιούμενον, ὅτι παρὰ Θεοῦ ἀρμόζεται γυνὴ ἀνδρὶ. Οὕτω πρὸς τρόπον ἀλλήλοις ἦτε ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ ἕκαστος τὸ τοῦ ἑτέρου ἦθος ἐν ἑαυτῷ προεδείκνυ. Καὶ πολλὰ ἄν εἰπὼν τις οὐδὲ πολλοστοῦ μέρους τῆς ἀξίας ἐφίκοιτο. Ἀλλὰ τί δεῖ παθεῖν πρὸς νόμον Θεοῦ πάσαι κεκρατηκότα, τὸν ἐλθόντα εἰς γένησιν τοῖς καθήκουσι χρόνοις πάλιν ὑπεξελθεῖν καὶ ψυχὴν ἐκάστην λειτουργήσασαν τῷ βίῳ τὰ ἀναγκαῖα εἶτα τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἀπολύεσθαι; Οὕτε πρῶτοι πεπόνθαμεν, ὧ θαυμάσιε, οὔτε μόνοι, ἀλλ' ὧν γονεῖς πεπειράνται καὶ πάπποι καὶ οἱ ἄνω τοῦ γένους ἅπαντες, τούτων καὶ ἡμεῖς ἐν πείρᾳ γεγόναμεν. Καὶ πλήρης ὁ παρῶν βίος τῶν τοιούτων παραδειγμάτων. Σὲ δὲ τοσοῦτον τῇ ἀρετῇ τῶν λοιπῶν διαφέροντα καὶ ἐν μέσοις τοῖς πάθεσι προσῆκε τὸ τῆς σῆς ψυχῆς μεγαλοφυῆς ἀταπεινωτον διασῶσαι μὴ τὴν νῦν ζημίαν δυσχεραίνοντα, ἀλλὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς δωρεᾶς χάριν εἰδότα τῷ δεδοκότι. Τὸ μὲν γὰρ ἀποθανεῖν κοινὸν τῶν τῆς αὐτῆς μετεσχηκότων φύσεως, τὸ δὲ ἀγαθῇ συνοικῆσαι ὀλίγοις τοῖς κατὰ Θεὸν μακαρισθεῖσιν ὑπῆρξεν, ἥπου καὶ αὐτὸ τὸ λυπηρῶς ἐνεγκεῖν τὴν διάζευξιν ἐν ἔστι τῶν ἐκ Θεοῦ δωρεῶν τοῖς εὐγνωμόνως λογιζομένοις. Πολλοὺς γὰρ ἐγνω-

ποντες με την διάνοιαν να γονατίζει οίκος μακαριστός από όλους και να διαλύεται γρηγορώτερα από όνειρον συμβίωσις που είχε φανθῆ με την ἄκραν ἄρμονίαν. Πῶς να μὴ καμφθῶμεν ψυχικῶς, ἀκόμη καὶ ἂν ἤμεθα ἀδαμάντινοι;

Ἡμεῖς δὲ καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην συνάντησιν ἠσθάνθημεν κάποιαν συγγένειαν με τὴν σεμοπρέπειάν σου καὶ τόσον ἐκερδήθημεν ἀπὸ τὴν ἀρετὴν σου, ὥστε κάθε στιγμὴν νὰ σὲ ἔχωμεν εἰς τὴν γλῶσσάν μας. Ὅταν δὲ ἐσχετίσθημεν καὶ με ἐκείνην τὴν μακαρίαν ψυχὴν, τότε πράγματι ἐπέισθημεν ὅτι ὁ λόγος τοῦ βιβλίου τῶν Παροιμιῶν ἐπιβεβαιώνεται εἰς σᾶς, ὅτι δηλαδὴ ἡ γυναῖκα ἐνώνεται με τὸν ἄνδρα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ¹. Ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον κατὰ τὸν χαρακτήρα ἦσθε οὕτως· ἕκαστος ἐδείκνυεν εἰς ἑαυτὸν τὸ ἦθος τοῦ ἄλλου ὡσὰν εἰς καθρέπτην. Καὶ πολλὰ δὲ νὰ ἔλεγε κανεὶς δὲν θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ πολλοστόν μέρος τῆς ἀληθείας.

Ἄλλὰ τί πρέπει νὰ αἰσθάνεται κανεὶς ἐνώπιον ἐνὸς νόμου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐπικρατήσει ἀνέκαθεν καὶ κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἐλθὼν εἰς γέννησιν πάλιν πρέπει νὰ ἐξέλθῃ κατὰ τὸν ἀρμόζοντα χρόνον καὶ κάθε ψυχὴ που προσέφερεν εἰς τὸν βίον τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὸ τέλος πρέπει νὰ ἀπολύεται τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος; Οὔτε πρῶτοι τὸ ἔχομεν πάθει, ὦ θαυμάσιε, οὔτε μόνοι, ἀλλὰ ὅσα ἐδοκίμασαν οἱ γονεῖς καὶ οἱ πάπποι καὶ ὅλοι οἱ πρόγονοι, αὐτὰ ἔχομεν δοκιμάσει καὶ ἡμεῖς. Εἶναι δὲ πλήρης ὁ παρῶν βίος τοιούτων παραδειγμάτων.

Ἐσὺ δὲ, που τόσον πολὺ διαφέρεις εἰς ἀρετὴν ἀπὸ τοὺς λοιπούς, ἀρμόζει καὶ εἰς τὸ μέσον τῶν παθῶν νὰ διατηρῆς ἀταπείνωτον τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ νὰ μὴ δυσανασχετῆς διὰ τὴν παροῦσαν ζημίαν, ἀλλὰ νὰ εὐγνωμονῆς τὸν δωρητὴν διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς δωρεάν. Τὸ ν' ἀποθάνῃ μὲν κανεὶς εἶναι κοινὸν γνώρισμα ὅλων ὅσοι μετέχουν τῆς αὐτῆς φύσεως, τὸ νὰ συμβιώσῃ δὲ με ἀγαθὴν γυναῖκα ὑπῆρξε προνόμιον ὀλίγων ἀνθρώπων που ἐχαρακτηρίσθησαν μακάριοι κατὰ Θεόν. Βεβαίως καὶ αὐτὸ τὸ νὰ ὑποφέρῃ κανεὶς λυπηρῶς τὸν χωρισμὸν εἶναι μία τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς λογικῶς σκεπτομέ-

μεν ὡσπερ βάρους ἀπόθεσιν τὴν διάλυσιν τῆς ἀκαταλλήλου συν-
 οικήσεως δεχομένους. Ἀπόβλεπον εἰς τὸν οὐρανὸν τοῦτον καὶ τὸν
 ἥλιον καὶ πᾶσαν περίσκεπαι τὴν κτίσιν ἐν κύκλῳ, ὅτι ταῦτα μὲν
 τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ὄντα μικρὸν ὕστερον οὐ φανήσεται· ἐκ
 πάντων τούτων συνάγαγε ἐκεῖνο, ὅτι μέρος ὄντες τῆς ἀποθνησκού-
 σης κτίσεως τὸ ἐκ τῆς κοινῆς φύσεως ἐπιβάλλον ἡμῖν ὑπεδεξά-
 μεθα. Ἐπεὶ καὶ ὁ γάμος αὐτὸς τοῦ ἀποθνήσκειν ἐστὶ παραμυθία.
 Διότι γὰρ εἰς τὸ παντελὲς παραμένειν οὐκ ἐνῆν, τῇ διαδοχῇ τοῦ
 γένους τὸ πρὸς τὸν βίον διαρκὲς ὁ δημιουργὸς ἐμηχανήσατο.
 Εἰ δὲ ὅτι θᾶπτον προαπῆρην ἡμῶν ἀνιώμεθα, μὴ βασκαίνωμεν τῇ
 μὴ ἐπὶ πολὺ τῶν ὀχληρῶν τοῦ βίου ἀναπλησθείση, ἀλλὰ κατὰ τὴν
 χάριν τὴν τῶν ἀνθῶν ἔτι ποθοῦντας ἡμᾶς ἀπολειπούση. Πρὸ πάν-
 των δέ σε τὸ τῆς ἀναστάσεως δόγμα ψυχαγωγησάτω Χριστιανὸν
 ὄντα καὶ ἐπ' ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν ζωὴν διεξάγοντα.
 Οὕτως οὖν διανοεῖσθαι προσῆκεν, ὡς ὁδὸν τινα παρελθούσης ἦν
 καὶ ἡμᾶς δεήσει πορεύεσθαι. Εἰ δὲ ὅτι πρὸ ἡμῶν, οὐκ ὀδυρμῶν
 τοῦτο ἄξιον. Μικρὸν γὰρ ὕστερον τυχόν τὸ ἡμέτερον ἐλεεινότε-
 ρον, εἰ ἐπὶ πλείον παραταθέντες πλείοσι γενοίμεθα τιμωρίαις ὑπό-
 χροιοι. Ἀλλὰ τῆς λύπης τὸ βάρος ὁ λογισμὸς ἡμῶν ἀποσεισάμε-
 νος τὴν περὶ τοῦ πῶς ἡμᾶς προσῆκε πρὸς τὸ ἐφεξῆς εὐαρεστεῖν
 τῷ Κυρίῳ φροντίδα μεταλαβέτω.

νους. Διότι γνωρίζομεν πολλούς πού δέχονται τήν διάλυσιν μιᾶς ἀναρμόστου συμβιώσεως ὡς ἀπόρριψιν βάρους.

Κύτταξε πρὸς τὸν οὐρανὸν τοῦτον καὶ τὸν ἥλιον, κύτταξε γύρω ὄλην τήν κτίσιν, ὅτι αὐτὰ πού εἶναι τόσον πολλά καὶ τόσον μεγάλα ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον δὲν θά φαίνωνται· ἀπὸ ὅλα αὐτὰ συνάγαγε τοῦτο, ὅτι, ἀφοῦ εἴμεθα μέρος τῆς ἀποθνησκούσης κτίσεως, ἐδέχθημεν τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς ἡμᾶς μερίδιον ἀπὸ τήν κοινήν φύσιν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ γάμος ὁ ἴδιος εἶναι παρηγορία διὰ τὸν θάνατον· ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραμείνουν οἱ ἄνθρωποι διαπαντός, ὁ Δημιουργὸς ἐπενόησε τήν ἐξασφάλισιν τῆς διαρκείας τοῦ βίου διὰ τῆς διαδοχῆς τοῦ γένους. Ἐὰν δὲ στενοχωρούμεθα διότι ἀνεχώρησε γρήγορα, ἄς μὴ φθονήσωμεν αὐτὴν πού δὲν ἐχώρτασεν ἐπὶ πολὺν χρόνον μὲ τὰ ἐνοχλήματα τοῦ βίου, ἀλλὰ μᾶς ἐγκατέλειπε σάν χαριτωμένον ἄνθος ἐν ὄσφ ἀκόμη τήν ἐποθούσαμεν. Πρὸ πάντων δὲ νὰ σὲ ψυχαγωγῆσῃ τὸ δόγμα τῆς ἀναστάσεως, ἀφοῦ εἶσαι Χριστιανὸς καὶ διάγεις τήν ζωὴν σου μὲ τήν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν.

Οὕτω λοιπὸν ἀρμόζει νὰ σκέπτεσαι, ὅτι ἐπέρασεν ἕνα δρόμον, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ πορευθῶμεν καὶ ἡμεῖς. Ἐὰν δὲ στενοχωρεῖσαι πού τὸν ἐπέρασε πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς, τοῦτο δὲν εἶναι ἄξιον ὀδυρμῶν. Ἴσως ὀλίγον ἀργότερα ἢ κατάστασις μας θά εἶναι θλιβερωτέρα, ἐὰν ζήσαντες ἐπὶ μακρότερον γίνωμεν ὑπόχρεοι περισσοτέρων τιμωριῶν. Ἀλλὰ ἄς ἀφήσωμεν τὸν λογισμὸν μας, ἀφοῦ ἀπορρίψῃ τὸ βᾶρος τῆς λύπης, νὰ ἀναλάβῃ τήν φροντίδα περὶ τοῦ πῶς πρέπει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ εὐαρεστῶμεν εἰς τὸν Κύριον.

302. ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΜΟΖΥΓΙΟΝ ΒΡΙΣΩΝΟΣ
ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Ὅσον μὲν ἐστενάξαμεν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ πάθους τοῦ κατὰ τὸν ἄριστον τῶν ἀνδρῶν Βρίσωνα τί χρῆ καὶ λέγειν; Πάντως γὰρ οὐδεὶς οὕτως ἔχων τὴν καρδίαν λιθίνην ὡς εἰς πείραν ἀφικόμενος τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου εἴτ' ἀκούσας αὐτῶν ἀθρόως ἐξ ἀνθρώπων ἀνηρπασμένον οὐχὶ ὡς κοινὴν ζημίαν τοῦ βίου τὴν τοῦ ἀνδρὸς στέρησιν ἐλογίσατο. Ἡμῶν δὲ εὐθύς τὴν λύπην ἢ ἐπὶ σοὶ φροντίς διεδέξατο λογιζομένων ὅτι, εἰ τοῖς πόρρω τῆς οἰκειότητος οὕτω βαρῶ καὶ δύσφορον τὸ συμβάν, πῶς εἰκὸς ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν σὴν διατεθῆναι ψυχὴν, οὕτω μὲν φύσει χρηστὴν οὔσαν καὶ πρὸς τὰς συμπαθείας εὐκόλον διὰ τὴν τοῦ τρόπου ἡμερότητα, οὕτω δὲ ὑποκειμένην τῷ πάθει ὥστε οἰονεὶ διχοτομίας τινὸς αἰσθάνεσθαι ἐν τῷ χωρισμῷ τοῦ ὁμόζυγος. Καὶ γάρ, εἰ τῷ ὄντι κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία, δηλονότι οὐχ ἥττόν ἐστιν ἀλγυνὴ ἢ τοιαύτη διάζευξις ἢ εἰ τὸ ἥμισυ ἡμῶν τοῦ σώματος ἀπερρηγγυτο. Ἀλλὰ τὰ μὲν λυπηρὰ τοιαῦτα καὶ μείζω τούτων, ἢ δὲ ἐπὶ τοῖς συμβᾶσι παραμυθία τίς; Πρῶτον μὲν ἢ ἐξ ἀρχῆς κεκρατηκυῖα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν νομοθεσία, τὸ χρῆναι πάντως τὸν εἰς γένεσιν παρελθόντα τοῖς καθήκουσι χρόνοις ἀπιέναι τοῦ βίου. Εἰ οὖν οὕτως ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρις ἡμῶν τὰ ἀνθρώπινα διατέτακται, μὴ ἀγανακτῶμεν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς τῆς φύσεως νόμοις, ἀλλὰ καταδεχώμεθα τὴν ἐφ' ἡμῖν τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν, ὡς ἐκέλευσεν ἐκείνην τὴν γενναίαν ψυχὴν καὶ ἀήττητον μὴ νόσῳ δαπανηθέντος

302

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 302

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΖΥΓΟΝ ΤΟΥ ΒΡΙΣΩΝΟΣ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Τί χρειάζεται να εἶπω πόσον ἐστενάξαμεν εἰς τὴν ἀγγελίαν τοῦ ἀτυχήματος πού συνέβη εἰς τὸν ἄριστον τῶν ἀνδρῶν, τὸν Βρίσωνα; Ἀσφαλῶς κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἔξη τὴν καρδίαν του τόσον λιθίνην, ὥστε, ἀφοῦ ἐγνώρισε τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον καὶ ἔπειτα ἤκουσεν ὅτι ἠρπάγη ἐξαφνικὰ ἀπὸ τὸ μέσον τῶν ἀνθρώπων, νὰ μὴ ἐθεώρησεν ὡς κοινήν ζημίαν τῆς ἀνθρωπότητος τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἀνδρός. Τὴν ἰδικήν μας δὲ λύπην διεδέχθη ἀμέσως ἡ φροντίς δι' ἐσέ, καθὼς ἐσκεπτόμεθα ὅτι, ἐὰν εἰς τοὺς ἐκτὸς συγγενείας εἶναι τόσον βαρὺ καὶ ἀφόρητον τὸ συμβάν, εἰς ποίαν κατάστασιν εἶναι φυσικὸν νὰ εὕρισκεται λόγῳ τοῦ πάθους ἡ ἰδική σου ψυχὴ. Εἶσαι δὲ τόσον χρηστὴ ἐκ φύσεως καὶ εὐκολος πρὸς τὰς συμπαθείας, ἐξ αἰτίας τῆς ἡμερότητος τῶν τρόπων, καὶ ἔχεις τόσον πολὺ καταβληθῆ ἀπὸ τὸ πάθος, ὥστε νὰ αἰσθάνεσαι σάν νὰ ὑπέστης κάποιαν διχοτόμησιν μὲ τὸν χωρισμὸν τοῦ συζύγου. Διότι, ἐὰν πράγματι κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι πλέον δύο, ἀλλὰ μία σὰρξ, εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ τοιαύτη διάζευξις δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀλγεινὴ ἀπὸ ὅσον θὰ ἦτο ἡ εἰς δύο διάσπασις τοῦ σώματός μας.

Ἄλλὰ τὰ μὲν λυπηρὰ τοιαῦτα καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι, ἡ δὲ παραμυθία διὰ τὰ συμβάντα ποία ἤμπορεῖ νὰ εἶναι; Πρῶτον μὲν ἡ ἐξ ἀρχῆς ἐπικρατήσασα νομοθεσία τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὅπωςδὴποτε ὁ ἐλθὼν εἰς γέννησιν πρέπει εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον νὰ ἀπέλθῃ τοῦ βίου. Ἐὰν λοιπὸν οὕτως ἔχουν ρυθμισθῆ τὰ ἀνθρώπινα ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ ἕως σήμερα, νὰ μὴ ἀγανακτῶμεν διὰ τοὺς κοινούς νόμους τῆς φύσεως, ἀλλὰ νὰ δεχώμεθα τὴν δι' ἡμᾶς οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος διέταξε τὴν γενναίαν ἐκείνην καὶ ἀήττητον ψυχὴν,

τοῦ Βασιλείου. Εἶναι παραμυθητικὴ διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ συζύγου τῆς γυναικὸς Βρίσωνος, ἀξιωματικοῦ τοῦ στρατοῦ.

τοῦ σώματος μηδὲ χρόνῳ καταμαρανθέντος ἀναχωρῆσαι τοῦ βίου, ἀλλ' ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν κατὰ πόλεμον κατορθωμάτων τὴν ζωὴν καταλῦσαι. "Ὅστε οὐχ ὅτι ἐχωρίσθημεν ἀνδρὸς τοιοῦτου δυσχεραίνειν ὀφείλομεν, ἀλλ' ὅτι τῆς πρὸς τὸν τοιοῦτον ἄνδρα συνοικήσεως κατηξιώθημεν εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ, οὗ πᾶσα σχεδὸν ἡ ρωμαϊκὴ ἀρχὴ τῆς ζημίας ἐπήσθητο, ὃν καὶ βασιλεὺς ἀνεκαλέσατο καὶ στρατιῶται ὠδύραντο καὶ οἱ ἐπὶ τῶν μεγίστων ἀξιωματίων ὡς γνήσιον υἱὸν κατεπένθησαν. Ἐπεὶ οὖν κατέλιπέ σοι τὴν μνήμην τῆς οἰκείας αὐτοῦ ἀρετῆς, ἀρκοῦσαν νόμιζε ἔχειν παραμυθίαν τοῦ πάθους. Ἐπειτα καὶ ἐκεῖνο εἰδέναι σε βούλομαι, ὅτι ὁ μὴ ὑποπεσὼν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος τῆς λύπης τὸ βάρος ἐνεγκὼν μεγάλην ἔχει παρὰ τῷ Θεῷ τῆς ὑπομονῆς τὴν ἀντίδοσιν. Οὐδὲ γὰρ ἴσα τοῖς ἔξωθεν ἐπετραπήμεν λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις παρὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ ἀποστόλου. Ἔστωσαν καὶ οἱ παῖδές σου ὥσπερ εἰκόνες ἔμψυχοι τὴν ἀπουσίαν τοῦ ποθουμένου παραμυθούμενοι. Ὅστε ἡ περὶ τὴν τεκνοτροφίαν ἀσχολία ἀπαγέτω σου τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν λυπηρῶν, καὶ μεριμνῶσα περὶ τοῦ πῶς εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ τὸν λειπόμενον ἑαυτῆς χρόνον διενέγκῃς καλὴν ἀσχολίαν ἐπινοήσεις τοῖς λογισμοῖς. Ἡ γὰρ ἐτοιμασία τῆς ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολογίας καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ εὐρεθῆναι ἡμᾶς ἐναριθμίους τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἱκανὴ ἐστὶν ἐπισκοπεῖσθαι τῇ λύπῃ ὥστε μὴ καταποθῆναι ἡμᾶς ὑπ' αὐτῆς. Παράσχοι δὲ Κύριος τῇ καρδίᾳ σου τὴν ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ παράκλησιν, τοῦ ἀγαθοῦ, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀκούσαντες τὰ περὶ σοῦ ἀνεθῶμεν καὶ πάσαις ταῖς καθ' ἡλικίαν σοι ὁμοτίμοις ὑπόδειγμα ἦς ἀγαθὸν τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου.

ὄχι νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸν βίον ὅταν δαπανηθῇ καὶ μαρανθῇ ἀπὸ τὸν χρόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ νὰ τερματίσῃ τὴν ζωὴν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας καὶ εἰς τὴν λαμπρότητα τῶν πολεμικῶν κατορθωμάτων του. Ὡστε δὲν ὀφείλομεν νὰ στενοχωρούμεθα διότι ἐχωρίσθημεν ἀπὸ τέτοιον ἄνδρα, ἀλλὰ νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Κύριον διότι ἠξιώθημεν συμβιώσεως μὲ τέτοιον ἄνδρα, τοῦ ὁποῖου τὴν ζημίαν ἠσθάνθη ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, τὸν ὁποῖον καὶ ὁ βασιλεὺς ἐλυπήθη καὶ οἱ στρατιῶται ἐθρήνησαν καὶ οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματοῦχοι ἐπένθησαν ὡς γνήσιον υἷόν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν σοῦ ἄφησε τὴν μνήμην τῆς ἀρετῆς του, θεώρησε ὅτι ἔχεις ἀρκετὴν παρηγορίαν διὰ τὸ πάθος. Ἐπειτα θέλω νὰ γνωρίζῃς καὶ ἐκεῖνο, ὅτι ὁ μὴ ὑποπεσῶν εἰς τὰς θλίψεις, ἀλλὰ μὲ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐλπίδα βαστάσας τὸ βᾶρος τῆς λύπης, ἔχει μεγάλην ἀνταπόδοσιν πλησίον τοῦ Θεοῦ. Ἄλλωστε δὲν μᾶς ἐπετράπη ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ ἀποστόλου νὰ λυπώμεθα διὰ τοὺς ἀποθνήσκοντας ἐξ ἴσου μὲ τοὺς ἐκτὸς Ἐκκλησίας¹.

Τέλος δὲ ἄς εἶναι καὶ οἱ υἱοὶ σου σὰν ἔμψυχοι εἰκόνες παρηγοροῦσαι διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ποθουμένου. Ὡστε ἡ ἀσχολία μὲ τὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων ἄς σοῦ ἀπομακρύνῃ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὰς λυπηρὰς σκέψεις, φροντίζουσα δὲ περὶ τοῦ πῶς θὰ διέλθῃς τὸν ὑπόλοιπον χρόνον σου εὐαρέστως εἰς τὸν Κύριον, θὰ ἐπινοήσῃς καλὴν ἀσχολίαν εἰς τοὺς λογισμοὺς σου. Διότι ἡ προετοιμασία τῆς ἀπολογίας μας ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ πόθος νὰ εὐρεθῶμεν συναριθμημένοι μὲ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐπισκιάσῃ τὴν λύπην, ὥστε νὰ μὴ καταποθῶμεν ἀπὸ αὐτήν. Εἶθε δὲ ὁ Κύριος νὰ παράσχῃ εἰς τὴν καρδίαν σου τὴν ἐκ μέρους τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, παρηγορίαν, οὕτως ὥστε καὶ ἡμεῖς ἀκούσαντες τὰ σχετικὰ μὲ σέ νὰ ἀνακουφισθῶμεν καὶ εἰς ὅλας τὰς συνομηλικούς σου νὰ γίνῃς ἀγαθὸν ὑπόδειγμα τοῦ ἐναρέτου βίου.

22. ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΒΙΟΥ ΜΟΝΑΧΩΝ

1. Πολλῶν ὄντων τῶν ὑπὸ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς δηλουμένων καὶ τῶν κατορθοῦσθαι ὀφειλόντων τοῖς ἐσπουδακόσιν εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, περὶ μόνων τέως τῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος κινήτων παρ' ὑμῖν, ὡς ἔμαθον ἐξ αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ἐν συντόμῳ ὑπομνήσει εἰπεῖν ἀναγκαίως προεθυμήθην, τὴν περὶ ἐκάστου μαρτυρίαν εἰληπτον οὖσαν καταλείψας ἐπιγινώσκειν τοῖς περὶ τὴν ἀνάγνωσιν ἀπασχολουμένοις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέροισι ὑπομιμνήσκειν.

Ὅτι δεῖ τὸν Χριστιανὸν ἀξία τῆς ἐπουρανίου κλήσεως φρονεῖν καὶ ἀξίως τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεῦσθαι.

Ὅτι οὐ δεῖ τὸν Χριστιανὸν μετεωρίζεσθαι οὐδὲ ἀφέλκεσθαι ὑπὸ τινος ἀπὸ τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ θελημάτων καὶ κριμάτων.

Ὅτι δεῖ τὸν Χριστιανόν, κρεῖττονα τῶν κατὰ νόμον δικαιωμάτων γενόμενον ἐν πᾶσι, μήτε ὀμνύειν μήτε ψεύδεσθαι.

Ὅτι οὐ δεῖ βλασφημεῖν, ὅτι οὐ δεῖ ὑβρίζειν, ὅτι οὐ δεῖ μά-

Ἐπιστολὴ 22. Ἐγράφη τὸ 364, ὅτε ὁ Βασίλειος ὑπηρετοῦσεν ὡς πρεσβύτερος εἰς τὴν Καισάρειαν. Εἶναι σύντομος περίληψις τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου.

1. Ἑβρ. 3, 1.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 22
ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΒΙΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

1. Ἐκ τῶν πολλῶν πραγμάτων τὰ ὅποια δεικνύει ἡ θεόπνευστος Γραφή καὶ τὰ ὅποια ὀφείλου νὰ πραγματοποιηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀποφασισμένους νὰ εὐαρεστήσουν τὸν Θεὸν ἔκρινα τώρα ἀναγκαῖον νὰ σημειώσω εἰς σύντομον ὑπόμνημα μόνον ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνεκινήθησαν μεταξύ σας. Τὴν διὰ κάθε σημεῖον μαρτυρίαν ποὺ εἶναι εὐκατάληπτος ἀφήνω νὰ τὴν ἀνεύρουν οἱ ἀπασχολούμενοι μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γραφῆς, οἱ ὅποιοι θὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ τὴν ὑπενθυμίσουν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους.

Ἐπιπρόκειν ὁ Χριστιανὸς νὰ φρονῇ ἄξια τῆς ἐπουρανίου κλήσεως ¹ καὶ νὰ ἀκολουθῇ βίον ἄξιον τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ².

Ἐπιπρόκειν δὲν ὁ Χριστιανὸς νὰ εἶναι ἐπιπόλαιος ³ καὶ νὰ παρασύρεται ἀπὸ ὅ,τιδήποτε μακρὰν τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς θελήσεως καὶ τῶν κριμάτων αὐτοῦ.

Ἐπιπρόκειν ὁ Χριστιανὸς γινόμενος εἰς ὅλα ἀνώτερος ἀπὸ τὴν κατὰ νόμον δικαίωσιν νὰ μὴ ὀρκίζεται οὔτε νὰ ψεύδεται ⁴.

Ἐπιπρόκειν δὲν ὁ Χριστιανὸς νὰ βλασφημῇ ⁵ οὔτε νὰ ὑβρίζῃ ⁶ οὔτε νὰ

2. Φιλιπ. 1, 27.

3. Λουκ. 12, 29.

4. Ματθ. 5, 34.

5. Τίτ. 3, 2.

6. Α' Τιμ. 1, 13.

χεσθαι, ὅτι οὐ δεῖ ἑαυτὸν ἐκδικεῖν, ὅτι οὐ δεῖ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόναι, ὅτι οὐ δεῖ ὀργίζεσθαι.

Ἔστι δὲ μακροθυμεῖν, πᾶν ὀνειδίον πάσχοντα, καὶ ἐλέγχειν εὐκαίρως τὸν ἀδικοῦντα, οὐ μὴν ἐν πάθει τῆς αὐτοῦ ἐκδικήσεως, ἀλλ' ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ διορθώσεως, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου.

Ἔστι δὲ κατὰ ἀπόντος ἀδελφοῦ λέγειν τι σκοπῶ τοῦ διαβάλλειν αὐτόν, ὅπερ ἐστὶ καταλαλιά, κἂν ἀληθῆ ἢ τὰ λεγόμενα.

Ἔστι δὲ τὸν καταλαλοῦντα ἀδελφοῦ ἀποστρέφειν.

Ἔστι δὲ δεῖ εὐτράπελα φθέγγεσθαι.

Ἔστι δὲ δεῖ γελαῖν, οὐδὲ γελοιαστῶν ἀνέχεσθαι.

Ἔστι δὲ δεῖ ἀργολογεῖν λαλοῦντά τι ὃ μῆτε πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκούοντων ἐστὶ, μῆτε πρὸς τὴν ἀναγκαίαν καὶ συγκεχωρημένην τοῦ Θεοῦ χρείαν ὥστε καὶ τοὺς ἐργαζομένους σπουδάζειν, καθ' ὅσον δυνατόν, μετὰ ἡσυχίας ἐργάζεσθαι, καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀγαθοὺς λόγους πρὸς ἐκείνους κινεῖν, τοὺς πεπιστευμένους μετὰ δοκιμασίας οἰκονομεῖν τὸν λόγον πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ἵνα μὴ λυπηῖται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τοῦ Θεοῦ.

Ἔστι δὲ δεῖ τῶν ἐπεισερχομένων τινὰ ἐπ' ἐξουσίας ἐγγίξειν ἢ λαλεῖν τι τῶν ἀδελφῶν, πρὶν ἂν οἱ ἐπιτεταγμένοι τὴν φροντίδα τῆς ἐν πᾶσιν ἐνταξίας δοκιμάσωσι πῶς ἀρέσκει Θεῷ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον.

Ἔστι δὲ δεῖ οἴνω δεδουλωθῆναι οὔτε περὶ κρέα ἐμπαθῶς ἔχειν,

7. Β' Τιμ. 2, 24.

8. Ρωμ. 12, 19.

9. Ρωμ. 12, 17.

10. Ματθ. 5, 22.

11. Ἰακ. 5, 8.

12. Τίτ. 2, 15.

13. Ματθ. 18, 15.

μάχεται ⁷ οὔτε νὰ αὐτοδικῆ ⁸ οὔτε νὰ ἀποδίδῃ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ⁹ οὔτε νὰ ὀργίζεται ¹⁰.

“Ὅτι πρέπει νὰ μακροθυμῆ ¹¹, ὅ,τιδῆποτε καὶ ἂν πάσχη, καὶ νὰ ἐλέγχη καταλλήλως τὸν ἀδικοῦντα ¹², ὄχι ὁμως ἀπὸ πάθος ἐκδικήσεως ἀλλ’ ἀπὸ ἐπιθυμίαν διορθώσεως τοῦ ἀδελφοῦ, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ¹³.

“Ὅτι δὲν πρέπει νὰ λέγῃ κάτι ἐναντίον ἀπόντος ἀδελφοῦ μὲ σκοπὸν νὰ τὸν διαβάλλῃ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι συκοφαντία, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἀληθινὰ τὰ λεγόμενα ¹⁴.

“Ὅτι πρέπει ν’ ἀποστρέφεται τὸν διαβάλλοντα τὸν ἀδελφόν ¹⁵.

“Ὅτι δὲν πρέπει νὰ λέγῃ εὐτράπελα ¹⁶.

“Ὅτι δὲν πρέπει νὰ γελαῖ οὔτε νὰ ἀνέχεται τοὺς γελωτοποιοὺς ¹⁷.

“Ὅτι δὲν πρέπει νὰ ματαιολογῆ λέγων κάτι πού οὔτε εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀκούοντων ἀποβαίνει οὔτε εἰς τὴν ἀναγκαίαν καὶ ἐπιτρεπτὴν οἰκειότητα μὲ τὸν Θεὸν συντελεῖ ¹⁸. Οὕτω καὶ οἱ ἐργαζόμενοι πρέπει νὰ φροντίζουν, ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ ἐργάζωνται μὲ ἡσυχίαν καὶ τοὺς ἀγαθοὺς λόγους ἀκόμη νὰ ἀπευθύνουν πρὸς ἐκείνους πού εἶναι ἐμπεπιστευμένοι νὰ οἰκονομοῦν τὸν λόγον μετὰ διακρίσεως πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, διὰ νὰ μὴ λυπηῖται τὸ Ἅγιον τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα.

“Ὅτι δὲν πρέπει κάποιος πού ἔρχεται ἔπειτα ἀπὸ ἄλλους νὰ λαμβάνῃ τὸ θάρρος νὰ πλησιάζῃ ἕνα ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ νὰ τοῦ ὀμιλῇ, πρὶν οἱ ἔχοντες ἀναλάβει τὴν φροντίδα τῆς εὐταξίας δοκιμάσουν πῶς ἄρῃσει εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον.

“Ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑποδουλώνεται εἰς τὸν οἶνον ¹⁹ οὔτε

14. Β' Κορ. 12, 20 καὶ Α' Πέτρ. 2, 1.

15. Α' Πέτρ. 3, 16 - 17 καὶ Ἰακ. 4, 11.

16. Ἐφεσ. 5, 4.

17. Λουκ. 6, 21 ἔ. καὶ Ἰακ. 4, 9.

18. Ἐφεσ. 4, 29.

19. Τίτ. 2, 3.

καὶ καθόλου περὶ οὐδὲν βρωμα ἢ πῶμα φιλήδονον εἶναι· ὁ γὰρ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται.

Ἔστι τῶν διδομένων ἐκάστῳ εἰς χρῆσιν οὐδὲν ὡς ἴδιον ἔχειν δεῖ ἢ ταμιεύεσθαι, ἐν μέντοι τῇ φροντίδι, πᾶσιν ὡς δεσποτικοῖς προσέχοντα, μηδὲν τῶν παραρριπτομένων ἢ ἀμελουμένων, ἀνὸς οὕτω τύχη, παρορᾶν.

Ἔστι οὐ δεῖ οὐτε αὐτὸν ἑαυτοῦ κύριον εἶναι τινα, ἀλλ' ὡς ὑπὸ Θεοῦ παραδεδομένον εἰς δουλείαν τοῖς ὁμοψύχοις ἀδελφοῖς, οὕτω καὶ φρονεῖν πάντα καὶ ποιεῖν, ἕκαστον δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι.

2. Ἔστι οὐ δεῖ γογγύζειν, οὐτε ἐν τῇ στενοχωρίᾳ τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν, οὐτε ἐν τῷ καμάτῳ τῶν ἔργων, ἐχόντων τὸ κοῖμα περὶ ἐκάστου τῶν ἐπιτεταγμένων τὴν τούτων ἐξουσίαν.

Ἔστι οὐ δεῖ κραυγὴν γίνεσθαι, οὐτε ἄλλο τι σχῆμα ἢ κίνημα ἐν ᾧ χαρακτηρίζεται θυμὸς ἢ μετεωρισμὸς ἀπὸ τῆς πληροφορίας τοῦ παρεῖναι τὸν Θεόν.

Ἔστι δεῖ τῇ χρεῖᾳ συμμετρεῖν τὴν φωνήν.

Ἔστι οὐ δεῖ θρασέως ἢ καταφρονητικῶς τινι ἀποκρίνεσθαι ἢ ποιεῖν τι, ἀλλ' ἐν πᾶσι τὸ ἐπιεικὲς καὶ τὸ τιμητικὸν πρὸς πάντας δεικνύειν.

Ἔστι οὐ δεῖ ἐννεύειν ὀφθαλμῶ μετὰ δόλου ἢ ἄλλῳ τινὶ σχήματι ἢ κινήματι μέλους κεχρηῆσθαι, ὃ λυπεῖ τὸν ἀδελφὸν ἢ καταφρόνησιν ἐμφαίνει.

20. Ρωμ. 14, 21.

21. Β' Τιμ. 3, 4.

22. Α' Κορ. 9, 25.

23. Πράξ. 4, 32.

24. Α' Κορ. 9, 19.

25. Α' Κορ. 15, 23.

26. Α' Κορ. 10, 10.

27. Ἐφεσ. 4, 31.

νά καταλαμβάνεται ἀπὸ πάθος διὰ τὴν κρεοφαγίαν ²⁰ οὔτε καθόλου νὰ γίνεται λαίμαργος δι' ὁποιονδήποτε φαγητὸν καὶ ποτόν ²¹. διότι ὁ ἀγωνιζόμενος ἐγκρατεύεται τὰ πάντα ²².

“Ὅτι ἀπὸ ὅσα δίδονται εἰς τὸν καθένα πρὸς χρῆσιν δὲν πρέπει νὰ ἔχη τίποτε ὡς ἰδικόν του ἢ νὰ ἀποθηκεύη ²³, ἀλλὰ, προσέχων μὲ φροντίδα δι' ὅλα ὡσάν ν' ἀνήκουν εἰς τὸν Κύριον νὰ μὴ περιφρονῇ τίποτε ἀπὸ ὅσα τυχὸν ρίπτονται ἢ παραμερίζονται.

“Ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς οὔτε τοῦ ἑαυτοῦ του κύριος, ἀλλὰ νὰ σκέπτεται καὶ νὰ ἐνεργῇ εἰς ὅλα κατὰ τέτοιον τρόπον, ὡσάν νὰ ἔχη παραδοθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς δουλείαν εἰς τοὺς ὁμοψύχους ἀδελφούς ²⁴. καὶ πάντως ὁ καθένας νὰ μένη εἰς τὴν τάξιν του ²⁵.

2. “Ὅτι δὲν πρέπει νὰ γογγύζη ²⁶ οὔτε ἀπὸ στενοχωρίαν διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, οὔτε ἀπὸ τὴν κόπωσιν διὰ τὴν ἐργασίαν, διότι εἰς κάθε περίπτωσιν τὴν κρίσιν ἔχουν οἱ ἐμπειπιστευμένοι τὴν ἀντίστοιχον ἐξουσίαν.

“Ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνεται κραυγὴ οὔτε ἄλλη ἐκδήλωσις ἢ κίνησις, εἰς τὴν ὁποίαν μαρτυρεῖται θυμὸς ²⁷ ἢ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὴν βεβαιότητα ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι παρῶν ²⁸.

“Ὅτι πρέπει ἢ φωνὴ νὰ εἶναι σύμμετρος μὲ τὴν ἐκάστοτε ἀνάγκην.

“Ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀποκρίνεται εἰς κάποιον ἢ νὰ κάμη κάτι μὲ θρασύτητα καὶ καταφρόνησιν ²⁹, ἀλλὰ νὰ δεικνύη εἰς ὅλα καὶ πρὸς ὅλους τὴν ἐπιείκειαν ³⁰ καὶ τὴν ἐκτίμησιν ³¹.

“Ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάμνη νοήματα διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ μὲ δόλον ἢ νὰ χρησιμοποίῃ ἄλλο σχῆμα ἢ κίνημα μέλους, τὸ ὅποιον λυπεῖ τὸν ἀδελφὸν ἢ μαρτυρεῖ καταφρόνησιν ³².

28. Ἐβρ. 4, 13.

29. Τίτ. 3, 2.

30. Φίλιπ. 4, 5.

31. Ρωμ. 12, 10. καὶ Α' Πέτρ. 2, 17.

32. Ρωμ. 14, 10.

“Οτι οὐ δεῖ καλλωπίζεσθαι ἐν ἱματίοις ἢ ὑποδήμασιν, ὅπερ ἐστὶ περπερεία.

“Οτι δεῖ εὐτελέσει κεχρηῆσθαι τοῖς πρὸς τὴν χρεῖαν τοῦ σώματος.

“Οτι οὐ δεῖ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν καὶ πρὸς δαφίλειαν ἀναλίσκειν οὐδέν, ὅπερ ἐστὶ παραχρησις.

“Οτι οὐ δεῖ τιμὴν ἐπιζητεῖν ἢ πρωτεῖον ἀντιποιεῖσθαι.

“Οτι δεῖ ἕκαστον προτιμᾶν ἑαυτοῦ πάντας.

“Οτι οὐ δεῖ ἀνυπότακτον εἶναι.

“Οτι οὐ δεῖ ἀργὸν ἐσθίειν τὸν ἐργάζεσθαι δυνάμενον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀσχολούμενον περὶ τι τῶν κατορθουμένων εἰς δόξαν Χριστοῦ ἐκβιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ κατὰ δύναμιν ἔργου.

“Οτι δεῖ ἕκαστον δοκιμασίᾳ τῶν προεστώτων μετὰ λόγου καὶ πληροφορίας, οὕτω ποιεῖν πάντα, ἄχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν, ὡς εἰς δόξαν Θεοῦ.

“Οτι οὐ δεῖ ἀφ’ ἐτέρου εἰς ἕτερον ἔργον μεταβαίνειν ἄνευ τῆς δοκιμασίας τῶν εἰς τὸ διατυποῦν τὰ τοιαῦτα ἐπιτεταγμένων, ἐκτὸς εἰ μὴ πού τινα ἀπαραίτητος ἀνάγκη εἰς βοήθειαν τοῦ ἀδυνατήσαντος καλοῖη αἰφνίδιον.

“Οτι δεῖ ἕκαστον μένειν ἐν ᾧ ἐτάχθη καὶ μὴ ὑπερβαίνοντα τὸ ἴδιον μέτρον ἐπιβαίνειν τοῖς μὴ ἐπιτεταγμένοις, εἰ μὴ τι ἂν οἱ ταῦτα πεπιστευμένοι δοκιμᾶσώσι τινα χρήζοντα βοηθείας.

“Οτι οὐ δεῖ ἀφ’ ἐτέρου ἐργαστηρίου εἰς ἕτερον εὐρίσκεισθαι τινα.

“Οτι οὐ δεῖ κατὰ φιλονικίαν ἢ ἔριν τὴν πρὸς τινα ποιεῖν τι.

33. Ματθ. 6, 29 καὶ Λουκ. 12, 27.

34. Μάρκ. 9, 35.

35. Φιλιπ. 2, 3.

36. Τίτ. 1, 10.

37. Β’ Θεσσ. 3, 10.

“Οτι δὲν πρέπει νὰ καλλωπίζεται εἰς τὸν ἱματισμὸν καὶ τὴν ὑπόδησιν, πρᾶγμα ποῦ δεικνύει κενοδοξίαν³³.

“Οτι πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖ ἀπλᾶ πράγματα διὰ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας.

“Οτι δὲν πρέπει νὰ ἐξοδεύη τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα καὶ χάριν πολυτελείας, πρᾶγμα ποῦ εἶναι κατάχρησις.

“Οτι δὲν πρέπει νὰ ζητῆ τιμὰς καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ πρωτεῖα³⁴.

“Οτι πρέπει ὁ καθένας νὰ προτιμᾷ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὅλου τοὺς ἄλλους³⁵.

“Οτι δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀνυπάκουος³⁶.

“Οτι ἐκεῖνος ποῦ ἠμπορεῖ νὰ ἐργασθῆ, δὲν πρέπει νὰ τρώγῃ ἀργόσχολος³⁷, ἀλλ’ ἀκόμη καὶ ὁ ἀσχολούμενος μὲ καθῆκον ποῦ ἐπιδιώκει τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ καταβάλλῃ προσπάθειαν ὥστε νὰ ἐκτελῆ τὸ κατὰ δύναμιν ἔργον³⁸.

“Οτι ὁ καθένας πρέπει μὲ τὴν ἔγκρισιν τῶν προϊσταμένων νὰ κάμνῃ τὰ πάντα μὲ λόγον καὶ βεβαιότητα, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ φαγητοῦ καὶ τοῦ ποτοῦ, ὡσὰν καὶ αὐτὰ νὰ γίνωνται εἰς δόξαν Θεοῦ³⁹.

“Οτι δὲν πρέπει νὰ μεταβαίνῃ κανεὶς ἀπὸ ἓνα ἔργον εἰς ἄλλο χωρὶς τὴν δοκιμασίαν τῶν ἐχόντων τὴν ἐξουσίαν νὰ ρυθμίζουσι τὰ τοιαῦτα πράγματα, ἐκτὸς ἐὰν κάποιον τὸν καλῆ ἀπαραίτητος ἀνάγκη εἰς ἐπείγουσαν βοήθειαν ἐκείνου ποῦ τοῦ λείπουν αἱ δυνάμεις.

“Οτι πρέπει ὁ καθένας νὰ μένῃ εἰς ὅ,τι ἐτάχθη καὶ νὰ μὴ ἐπεμβαίνῃ ὑπερβαίνων τὴν ἀρμοδιότητά του εἰς ξένα ἔργα, ἐκτὸς ἂν οἱ ἔχοντες τὴν εὐθύνην διὰ τὰ τοιαῦτα κρίνουσι ὅτι κάποιος χρειάζεται βοήθειαν.

“Οτι δὲν πρέπει νὰ εὐρίσκεται κανεὶς εἰς ἄλλο ἐργαστήριον ἀντὶ τοῦ ἰδικοῦ του.

“Οτι δὲν πρέπει νὰ κάμνῃ κάτι μὲ πνεῦμα φιλονικίας ἢ ἔριδος.

38. Α' Θεσσ. 4, 11.

39. Α' Κορ. 10, 31.

3. "Οτι οὐ δεῖ φθονεῖν τῇ ἐτέρου εὐδοκίμῃσει, οὔτε ἐπιχαίρειν ἐλαττώμασί τινος.

"Οτι δεῖ ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ λυπεῖσθαι μὲν καὶ συντριβεσθαι ἐπὶ τοῖς τοῦ ἀδελφοῦ ἐλαττώμασιν, εὐφραίνεσθαι δὲ ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν.

"Οτι οὐ δεῖ ἀδιαφορεῖν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἢ ἐφησυχάζειν αὐτοῖς.

"Οτι δεῖ τὸν ἐλέγχοντα μετὰ πάσης εὐσπλαγχνίας φόβῳ Θεοῦ καὶ σκοπῶ τοῦ ἐπιστρέψαι τὸν ἁμαρτάνοντα ἐλέγχειν.

"Οτι δεῖ τὸν ἐλεγχόμενον ἢ ἐπιτιμώμενον καταδέχεσθαι προθύμως γνωρίζοντα τὸ ἑαυτοῦ ὄφελος ἐν τῇ διορθώσει.

"Οτι οὐ δεῖ ἐγκαλουμένου τινός ἄλλον ἐνώπιον ἐκείνου ἢ ἄλλων τινῶν ἀντιλέγειν τῷ ἐγκαλοῦντι. Ἐὰν δὲ ἄρα ποτὲ ἄλογον φανῇ τινι τὸ ἐγκλημα, κατ' ἰδίαν κινεῖν λόγον πρὸς τὸν ἐγκαλοῦντα καὶ ἢ πληροφορεῖν ἢ πληροφορεῖσθαι.

"Οτι δεῖ ἕκαστον, ὅση δύναμις, θεραπεύειν τὸν ἔχοντά τι κατ' αὐτοῦ.

"Οτι οὐ δεῖ μνησικακεῖν τῷ ἁμαρτήσαντι καὶ μετανοοῦντι, ἀλλ' ἐκ καρδίας ἀφεῖναι.

"Οτι δεῖ τὸν λέγοντα μετανοεῖν ἐφ' ἁμαρτήματι μὴ μόνον κατανυγῆναι ἐφ' ᾧ ἥμαρτεν, ἀλλὰ καὶ καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας ποιῆσαι.

"Οτι ὁ ἐπὶ τοῖς πρώτοις ἁμαρτήμασι παιδευθεὶς καὶ τῆς ἀφέσεως ἀξιωθεὶς εἰς πάλιν ἁμάρτη, χεῖρον τοῦ προτέρου κατασκευάζει ἑαυτῷ τὸ κρίμα τῆς ὀργῆς.

"Οτι δεῖ τὸν μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν νοθεσίαν ἐπιμένοντα τῷ ἐλαττώματι ἑαυτοῦ φανεροῦσθαι τῷ προεστῶτι, εἰς ἄρα ὑπὸ

40. Α' Κορ. 13, 6.

41. Α' Κορ. 12, 26.

3. "Οτι δὲν πρέπει νὰ φθονῆ διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ ἄλλου οὔτε νὰ ἐπιχαίρῃ διὰ τὰ ἐλαττώματα κάποιου προσώπου⁴⁰.

"Οτι πρέπει μὲ ἀγάπην Χριστοῦ νὰ λυπηταί μὲν καὶ νὰ συντριβεται διὰ τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἀδελφοῦ, νὰ εὐφραίνεται δὲ διὰ τὰ κατορθώματα⁴¹.

"Οτι δὲν πρέπει νὰ ἀδιαφορῆ διὰ τοὺς ἀμαρτάνοντας ἢ νὰ ἐφησυχάζῃ δι' αὐτοὺς⁴².

"Οτι ὁ ἐλέγχων πρέπει νὰ ἐλέγχῃ μὲ κάθε εὐσπλαγχνίαν⁴³, μὲ φόβον Θεοῦ καὶ μὲ σκοπὸν νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ ἀμαρτάνων⁴⁴.

"Οτι δὲν πρέπει, ὅταν κάποιος κατηγορῆται, ἄλλος ἐνώπιον ἐκείνου ἢ μερικῶν ἄλλων νὰ ἀντιλέγῃ πρὸς τὸν κατήγορον. Ἐὰν δὲ συμβῆ κάποτε νὰ φανῆ εἰς κάποιον παράλογος ἢ κατηγορία, νὰ συζητήσῃ τὸ θέμα ἰδιαιτέρως μὲ τὸν κατήγορον καὶ ἢ νὰ τὸν πείσῃ ἢ νὰ πεισθῆ.

"Οτι πρέπει ὁ καθένas, ὅσον τοῦ εἶναι δυνατόν, νὰ κατευνάζῃ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἔχθραν ἐναντίον του.

"Οτι δὲν πρέπει νὰ μνησικακῆ ἐναντίον τοῦ ἀμαρτήσαντος καὶ μετανοοῦντος, ἀλλὰ νὰ τὸν συγχωρῆ ἐκ καρδίας⁴⁵.

"Οτι πρέπει ἐκεῖνος, ποὺ λέγει ὅτι μετανοεῖ δι' ἀμάρτημα, νὰ μὴ λυπηταί μόνον διὰ τὸ ἀμάρτημα, ἀλλὰ καὶ νὰ κάμνῃ καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας⁴⁶.

"Οτι ἐκεῖνος ποὺ ἐπαιδεύθῃ διὰ τὰ πρῶτα ἀμαρτήματα καὶ ἠξιώθῃ τῆς ἀφέσεως, ἐὰν ἀμαρτήσῃ πάλιν, κατασκευάζει εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὸ κρίμα τῆς θείας ὀργῆς χειρότερον ἀπὸ τὸ προηγούμενον⁴⁷.

"Οτι πρέπει αὐτὸς ποὺ μετὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν βουθεσίαν ἐπιμένει εἰς τὸ σφάλμα του⁴⁸ νὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὸν προ-

42. Α' Τιμ. 5, 20.

43. Β' Τιμ. 4, 2.

44. Ἰακ. 5, 20.

45. Β' Κορ. 2, 7.

46. Λουκ. 3, 8.

47. Ἐβρ. 10, 26 ἔ.

48. Τίτ. 3, 10.

πλειόνων ἐπιτιμηθεῖς ἐντραπή. Ἐὰν δὲ μηδὲ οὕτω διορθώσῃται, ὡς σκάνδαλον ἐκκόπτεσθαι τοῦ λοιποῦ καὶ «ὡς ἔθνικὸν καὶ τελώ-
νῃν ὀραῖσθαι» πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῶν τὴν σπουδὴν τῆς ὑπακοῆς
ἐργαζομένων, κατὰ τὸ εἰρημένον («Ἀσεβῶν καταπιπτόντων
δίκαιοι ἔμφοβοι γίνονται»). Δεῖ δὲ καὶ πενθεῖν ἐπ' αὐτῶ, ὡς μέ-
λους ἐκκοπέντος ἐκ τοῦ σώματος.

Ἔστι οὖν δεῖ ἐπὶ παροργισμῶ ἀδελφοῦ ἐπιδῦναι τὸν ἥλιον,
μὴ ποτε ἢ νῦξ διαστῆ μεταξὺ ἀμφοτέρων καὶ καταλίπη ἐν ἡμέρᾳ
κρίσεως ἀπαραίτητον ἔγκλημα.

Ἔστι οὖν δεῖ καιρὸν ἀναμένειν ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ διορθώσει διὰ
τὸ μὴ ἀσφαλὲς ἔχειν περὶ τῆς αὔριον, ὅτι πολλοὶ πολλὰ βουλευ-
σάμενοι τὴν αὔριον οὐ κατέλαβον.

Ἔστι οὖν δεῖ ἀπατᾶσθαι χορτασίᾳ κοιλίας, δι' ἧς γίνονται φαν-
τασίαι νυκτεριναί.

Ἔστι οὖν δεῖ περισπᾶσθαι εἰς ἄμετρον ἐργασίαν καὶ ὑπερβαίνειν
τοὺς ὅρους τῆς ἀνταρκείας κατὰ τὸν εἰπόντα ἀπόστολον («Ἐ-
χοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα τούτοις ἀρκεσθησόμεθα»),
ὅτι ἢ περισσεῖα ἢ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν εἰκόνα πλεονεξίας ἐμφαίνει, ἢ
δὲ πλεονεξία ἀπόφασιν ἔχει εἰδωλολατρίας.

Ἔστι οὖν δεῖ φιλάργυρον εἶναι οὐδὲ θησαυρίζειν εἰς ἀνωφελῆ,
ἀ μὴ δεῖ.

Ἔστι οὖν δεῖ τὸν προσερχόμενον Θεῷ ἀκτημοσύνην ἀσπάζεσθαι
κατὰ πάντα καὶ καθηλωμένον εἶναι τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν

49. Τίτ. 2, 8.

50. Ματθ. 18, 17.

εστῶτα μὴ τυχὸν αἰσθανθῆ ἔντροπήν, ὅταν ἐπιτιμηθῆ ἀπὸ περισσοτέρους⁴⁹. Ἐὰν δὲ δὲν διορθωθῆ οὔτε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, νὰ ἀποκόπτεται πλέον ὡς σκάνδαλον καὶ νὰ θεωρῆται ὡς ἔθνικὸς καὶ τελώνης⁵⁰, χάριν τῆς διασφαλίσεως τῶν καλλιεργούντων τὴν ὑπακοὴν μὲ ζῆλον, κατὰ τὸ λεγόμενον· «Ὅταν κρημνίζονται οἱ ἄσεβεῖς, οἱ δίκαιοι καταλαμβάνονται ἀπὸ φόβου»⁵¹. Πρέπει δὲ νὰ πενθοῦν δι' αὐτὸν, ὡς μέλος ἀποκοπέν ἀπὸ τὸ σῶμα.

Ἔστι δὲν πρέπει ὁ ἥλιος νὰ δύῃ ἐπὶ τοῦ ἐξοργισμοῦ ἀδελφοῦ⁵², μὴ τυχὸν ἢ νύκτα τοὺς φέρῃ εἰς πλήρη διάστασιν καὶ ἀφήσῃ ἀναπόφευκτον κατηγορίαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως.

Ἔστι δὲν πρέπει ν' ἀναμένη τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν πρὸς διόρθωσιν ἑαυτοῦ⁵³, διότι δὲν εἶναι βέβαιος περὶ τῆς αὔριου· πράγματι πολλοὶ πολλὰ ἐσχεδίασαν δι' αὔριον, ἀλλὰ δὲν τὴν ἔφθασαν.

Ἔστι δὲν πρέπει νὰ ἀπατᾶται ἀπὸ χόρτασμα κοιλίας, ἀπὸ τὸ ὅποιον προέρχονται νυκτεριναὶ φαντασιώσεις.

Ἔστι δὲν πρέπει νὰ περισπᾶται εἰς ἄμετρον ἐργασίαν καὶ νὰ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς αὐταρκειᾶς κατὰ τὸν ἀπόστολον ποῦ εἶπεν, «ἔχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα θ' ἄρκεσθῶμεν εἰς αὐτά»⁵⁴, διότι ἢ πέραν ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ἀφθονία παρουσιάζει εἰκόνα πλεονεξίας, ἢ δὲ πλεονεξία ἔχει ἀποκηρυχθῆ ὡς εἰδωλολατρία⁵⁵.

Ἔστι δὲν πρέπει νὰ εἶναι φιλάργυρος⁵⁶ οὔτε νὰ θησαυρίζῃ ἀνωφελῆ πράγματα, ποῦ δὲν ἔχει ἀνάγκην.

Ἔστι δὲν πρέπει ὁ προσερχόμενος εἰς τὸν Θεὸν ν' ἀσπάζεται τὴν ἀκτημοσύνην κατὰ πάντα καὶ νὰ εἶναι προσηλωμένος

51. Παροιμ. 29, 16.

52. Ἐφεσ. 4, 26.

53. Ματθ. 24, 44 καὶ Λουκ. 12, 40.

54. Α' Τιμ. 6, 8.

55. Κολασ. 3, 5.

56. Μάρκ. 10, 23 ἔ. Λουκ. 18, 24.

εἰπόντα· «Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου· ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθην».

Δὴ δὲ ὁ Κύριος, μετὰ πάσης πληροφορίας ὑμᾶς ἀναδεξαμένους τὰ εἰρημένα, εἰς δόξαν Θεοῦ καρπὸς ἀξίους τοῦ Πνεύματος ἐπιδείξασθαι, Θεοῦ εὐδοκία καὶ συνεργία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

304

23. ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑ

Ὁ δεῖνα, ὡς λέγει, καταγνὸς τῆς τοῦ βίου τούτου ματαιότητος καὶ καταμαθὼν ὅτι τῆς ζωῆς ταύτης τὰ τερπνὰ ἐνταῦθα τὴν καταστροφὴν ἔχει ὕλας μόνον κατασκευάζοντα τῷ αἰωνίῳ πυρί, ταχεῖαν δὲ ἔχοντα τὴν πάροδον, κατέλαβέ με βουλόμενος ἀποστῆναι μὲν τῆς μοχθηρᾶς καὶ πολυστενᾶκτου ζωῆς, καταλιπεῖν δὲ τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς, ἐπελθεῖν δὲ λοιπὸν τῇ ὁδῷ τῇ ἀγούσῃ ἐπὶ τὰς μονὰς τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ οὖν ἀναγκαῖόν ἐστιν, εἰ φύσει ἐν ἐπιθυμία καθέστηκε τῆς μακαρίας ὄντως διαγωγῆς καὶ τὸν καλὸν καὶ ἐπαινούμενον ἔρωτα ἔσχεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, ἀγαπήσας Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ὅλης ἰσχύος καὶ ἐξ ὅλης διανοίας, ὑποδειχθῆναι αὐτῷ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας θεοσεβείας τὰ δυσχερῆ καὶ δυσάντητα τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, ἐν ἐλπίδι δὲ αὐτὸν καταστῆναι τῶν νῦν τέως μὴ βλεπομένων, ἐν ἐπαγγελίαις δὲ ἀποκειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀξίοις τοῦ Κυρίου· διὸ γράφων παρακαλῶ τὴν ἀσύγκριτον ὑμῶν ἐν Χριστῷ τελειότητα

57. Ψαλμ. 118, 120.

Ἐπιστολή 23. Ἐγράφη περὶ τὸ 365, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑπηρε-

εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν εἰπόντα· «Προσήλωσε εἰς τὸν φόβον σου τὰς σάρκας μου· διότι ἐφοβήθην ἀπὸ τὰς κρίσεις σου»⁵⁷.

Εἶθε δὲ νὰ δώσῃ ὁ Κύριος νὰ δεχθῆτε τὰς ὁδηγίας μὲ ὅλην τὴν πεποιθήσιν, ὥστε νὰ ἐπιδείξετε καρπούς ἀξίους τοῦ Πνεύματος εἰς δόξαν Θεοῦ, μὲ τὴν εὐδοκίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν συνεργίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

304

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 23
ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ

Ὁ δεῖνα, καταδικάσας καθὼς λέγει τὴν ματαιότητα τοῦ βίου τούτου καὶ πεισθεὶς ὅτι τὰ τερπνὰ τῆς ζωῆς ταύτης εὐρίσκουν ἐδῶ τὴν καταστροφήν των, κατασκευάζοντα μόνον εὐφλεκτον ὕλην διὰ τὸ αἰώνιον πῦρ καὶ ἔχοντα ταχεῖαν διέλευσιν, ἦλθε καὶ μὲ εὔρε διὰ νὰ μοῦ ἀνακοινώσῃ ὅτι θέλει ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν μοχθηρὰν καὶ πολυστένακτον ζωὴν, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκός, νὰ εἰσέλθῃ δὲ ἀκολούθως εἰς τὴν ὁδὸν ποῦ ὁδηγεῖ πρὸς τὰς μονὰς τοῦ Κυρίου. Ἐὰν κατελήφθῃ ἀπὸ ἐπιθυμίαν διὰ τὴν ὄντως μακαρίαν διαγωγὴν ἐκ φυσικῆς διαθέσεως καὶ ἐὰν ἀπέκτησεν εἰς τὴν ψυχὴν του τὸν καλὸν καὶ ἐπαινετὸν ἔρωτα, ἀγαπήσας μὲ ὅλην τὴν καρδίαν καὶ ὅλην τὴν δύναμιν καὶ ὅλην τὴν διάνοιαν, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑποδειχθοῦν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὴν θεοσέβειάν σας αἱ δυσχέρειαι καὶ τὰ δυσδιάβαρα τῆς στενῆς καὶ θλιμμένης ὁδοῦ, καὶ φθάσῃ εἰς τὴν ἐλπίδα τῶν μὴ βλεπομένων ἀκόμη τώρα ἀλλὰ ἀποκειμένων διὰ τοὺς ἀξίους ἀγαθῶν κατὰ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Κυρίου. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ τὴν ἀσύγκριτον ἐν Χριστῶ

σίας τοῦ Βασιλείου ὡς πρεσβυτέρου. Συνιστᾷ ὑποψήφιον μοναχὸν εἰς προϊστάμενον μοναστικῆς κοινότητος.

τυπῶσαι, εἰ οἶόν τε εἶη, καὶ δίχα μου ποιῆσαι τὴν τε ἀποταγὴν αὐτοῦ κατὰ τὸ ἄρέσκον Θεῶ καὶ στοιχειωθῆναι αὐτὸν κατὰ τὰ δόξαντα τοῖς ἁγίοις πατράσι καὶ ἐγγράφως ὑπ' αὐτῶν ἐκτεθέντα· ἤδη δὲ αὐτῷ προταθῆναι ἅπαντα ὅσα τῇ ἀκριβείᾳ δοκεῖ τῇ ἀσκητικῇ καὶ οὕτως αὐτὸν προσαχθῆναι τῷ βίῳ ἀθβαιρέτως ἀναδεξάμενον τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ ὑπαγαγόντα ἑαυτὸν τῷ χρηστῷ τοῦ Κυρίου ζυγῷ, καί, κατὰ μίμησιν τοῦ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος καὶ σάρκα φορέσαντος πολιτευσάμενον καὶ κατὰ σκοπὸν δραμόντα πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, τυχεῖν τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου ἀποδοχῆς. Ἐγὼ γὰρ σπουδάζοντα αὐτὸν ἐνταῦθα δέξασθαι τὸν τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης στέφανον ὑπερεθέμην, βουλόμενος μετὰ τῆς ὑμετέρας θεοσεβείας ἀλείψαι αὐτὸν πρὸς τοὺς τοιούτους ἄθλους καὶ ἓνα ὃν ἂν ὑμῶν αὐτὸς ἐπιζητήσῃ ἐπιστιῆσαι αὐτῷ ἀλείπτῃν, καλῶς παιδοτριβοῦντα καὶ παλαιστὴν δόκιμον ἀπεργαζόμενον διὰ τῆς συντόνου καὶ μακαρίας ἐπιμελείας, τιρώσκοντα καὶ καταβάλλοντα τὸν κοσμοκράτορα τοῦ σκότους τούτου, καὶ τὰ πνευματικὰ δὲ τῆς πονηρίας, πρὸς ἃ ἡμῖν ἐστι κατὰ τὸν μακάριον ἀπόστολον ἢ πάλῃ. Ὁ τοίνυν ἐγὼ μεθ' ὑμῶν ἠβουλήθην ποιῆσαι, ἢ ἐν Χριστῷ ὑμῶν ἀγάπη καὶ δίχα μου ποιησάτω.

305

45. ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑ ΕΚΠΕΣΟΝΤΑ

1. Διττός μοι φόβος ἐνέσκηψε τοῖς τῆς διανοίας κόλποις

1. Β' Κορ. 8, 9.

2. Ἐφεσ. 6, 12.

Ἐπιστολή 45. Προέρχεται ἀπὸ τὸν χρόνον τῆς διακονίας τοῦ Βασι-

τελειότητά σας νὰ τὸν κατατάξῃ, ἔὰν εἶναι δυνατὸν, καὶ νὰ ἐνεργήσῃ χωρὶς ἐμέ τὴν ἀποκήρυξιν τοῦ κόσμου κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ κατηχηθῇ αὐτὸς κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἀγίων πατέρων, αἱ ὁποῖαι διευπλώθησαν γραπτῶς. Ἐν συνεχείᾳ δὲ νὰ ὑποδειχθοῦν εἰς αὐτὸν ὅλα ὅσα ἀρμόζουν εἰς τὴν ἀσκητικὴν ἀκρίβειαν καὶ οὕτω νὰ ὀδηγηθῇ οὗτος εἰς τὸν βίον τοῦτον, ἀναδεχθεὶς οἰκειοθελῶς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ ὑπαγαγῶν ἑαυτὸν εἰς τὸν χρηστὸν ζυγὸν τοῦ Κυρίου, καὶ πολιτευθεὶς κατὰ μίμησιν τοῦ πτωχεύσαντος δι' ἡμᾶς¹ καὶ φορέσαντος σὰρκα καὶ κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ ὁρμήσας πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, νὰ ἐπιτύχῃ τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ Κυρίου.

Διότι ἐγὼ παρὰ τὴν σπουδὴν του νὰ λάβῃ ἐδῶ τὸν στέφανον τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης τὸ ἀνέβαλα θέλων νὰ τὸν προπονήσω μαζί με τὴν θεοσέβειάν σας διὰ τοιοῦτους ἀγῶνας καὶ νὰ τοῦ ὀρίσῃ ὡς προπονητὴν ὅποιον ζητήσῃ αὐτὸς, πού θὰ τὸν ἀσκήσῃ καλὰ καὶ θὰ τὸν καταστήσῃ δοκιμασμένον παλαιστήν διὰ τῆς συντόνου καὶ μακαρίας ἐπιμελείας, τραυματίζοντα καὶ νικῶντα τὸν κοσμοκράτορα τοῦ σκότους τούτου, ἐπίσης δὲ καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, πρὸς τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν μακάριον ἀπόστολον ἔχομεν στημένην πάλην². Ἐκεῖνο λοιπὸν πού ἠθέλησα νὰ κάμω ἐγὼ μαζί σας, ἄς τὸ κάμῃ ἢ ἐν Χριστῷ ἀγάπῃ σας καὶ χωρὶς ἐμέ.

305

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 45
ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΝ ΕΚΠΕΣΟΝΤΑ

1. Διπλὸς φόβος ὥρμησεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς διανοίας

λείου ὡς πρεσβυτέρου. Ἡ πτώσις ἑνὸς μοναχοῦ συνετάρασσεν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ μοναχικὴν ἡγεσίαν, ἰδίως ὅταν ἐπρόκειτο περὶ μεγάλης προσωπικότητος, ὅπως εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν.

ἐκ τῆς περὶ σὲ ὑποθέσεως. Ἡ γάρ τις τρόπος ἀσυμπαθῆς προκαταρξάμενος εἰς μισανθρωπίας ἔγκλημὰ με ῥίπτει, ἢ αὐθις συμπαθεῖν ἐθέλοντα καὶ πρὸς τὰ πάθη καταμαλακίζεσθαι κακῶς μεταίτησι. Διόπερ καὶ διαχαράττειν μέλλων τουτί μου τὸ γράμμα, τὴν μὲν χεῖρα ναρκῶσαν τοῖς λογισμοῖς ἐνεύρωσα, τὸ δὲ πρόσωπον ἠπορημένον ἐκ τῆς ἐπὶ σοὶ κατηφείας ἀλλοιῶσαι οὐκ ἴσχυσα, τοσαύτης μοι ἐπὶ σοὶ κεχυμένης αἰσχύνης ὡς καὶ τὴν τοῦ στόματος σύμπτυξιν παραχρῆμα πίπτειν, τῶν χειλέων μου εἰς κλαυθμὸν ἐκτρεπομένων. Οἶμοι, τί γράψω ἢ τί λογίσωμαι, ἐν τριόδῳ ἀπειλημμένος ἐὰν ἔλθω εἰς μνήμην τῆς προτέρας σου ματαίας ἀναστροφῆς ὅτε σε περιέρρει πλοῦτος καὶ τὸ χαμερπὲς δοξάριον; Φρίττω· ἠνίκα εἶπετό σοι κολάκων πλήθη, καὶ τρυφῆς ἀπόλαυσις πρόσκαιρος μετὰ προφανοῦς κινδύνου καὶ ἀδίκων πόρων, καὶ πῆ μὲν ἀρχοντικοὶ φόβοι διερρίπιζόν σου τὴν τῆς σωτηρίας ὑπόνοιαν, πῆ δὲ δημοσίων θόρυβοι διεσάλεινόν σου τὴν ἔστιαν, ἢ τε συνοχὴ τῶν κακῶν ἀπεσφαιρίζε σου τὸν νοῦν πρὸς τὸν δυνάμενόν σοι βοηθεῖν· ἠνίκα κατὰ μικρὸν ἐμελέτας περιβλέπεσθαι τὸν Σωτῆρα, φέροντα μὲν πρὸς ὠφέλειαν τοὺς φόβους, ἑνόμενον δὲ σε καὶ σκέποντα, παίζοντα κατ' αὐτοῦ ἐν ταῖς ἀδείαις· ἠνίκα ἐγυμνάζου πρὸς μεταβολὴν σεμνοῦ τρόπου, σκυβαλίζον μὲν σου τὴν πολυκίνδυνον περιουσίαν, οἴκου τε θεραπείαν καὶ συνοίκου ὀμίλιαν ἀπαρνούμενος. Ὁλος δὲ μετάρσιος, ὥσπερ ξένος καὶ ἀλήτης ἀγροῦς καὶ πόλεις ἐξαμείβων κατέδραμες ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔνθα σοὶ καὶ αὐτὸς συνδιατρίβων ἐμακάριζον τῶν ἀθλητικῶν πόνων, ὅτε ἐβδοματικοῖς κύκλοις νῆστις διατελῶν Θεῶν προσεφιλοσόφεις, ὁμοῦ καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων συντυχίας λόγῳ τροπῆς ὑποφεύγων, ἡσυχίαν δὲ καὶ μονοτροπίαν ἑαυτῷ ἐφαρμοσας τοὺς πολιτικοὺς θορύβους ἐξέκλινας. Σάκκῳ δὲ τραχεῖ τὸ σῶμά σου διανύττων καὶ ζῶνῃ σκληρᾷ τὴν ὀσφὸν περισφίγ-

μου λόγω τῆς ἰδικῆς σου ὑποθέσεως. Ἡ μὲ προκαταλαμβάνει τρόποσ στερούμενος συμπαθείας καὶ μὲ ρίπτει εἰς τὸ ἔγκλημα τῆς μισανθρωπίας, ἢ πάλιν ἓνας τρόπος γεμᾶτος συμπάθειαν μὲ μεταβάλλει κακῶς καὶ μὲ καθιστᾷ μαλθακὸν ἔναντι τῶν παθῶν. Διὰ τοῦτο, προκειμένου νὰ χαράξω αὐτὸ τὸ γράμμα μου, ἔδωσα νεῦρα εἰς τὴν χεῖρά μου ποῦ ἦτο ναρκωμένη ἀπὸ τὰς σκέψεις, τὸ δὲ πρόσωπον ποῦ ἦτο ἔκπληκτον ἀπὸ τὴν ἕξ αἰτίας σου κατήφειαν δὲν κατώρθωσα νὰ τὸ ἀλλοιώσω. Τόση ἦτο ἡ ἔντροπή ποῦ μὲ εἶχε καταλάβει διὰ λογαριασμόν σου, ὥστε καὶ ἡ σύμπτυξις τοῦ στόματός μου νὰ καταπέση ἀμέσως, καθῶς τὰ χεῖλη μου ἐκινουῦντο εἰς κλάμα. Ἀλλοίμονον, τί νὰ γράψω καὶ τί νὰ σκεφθῶ, καθῶς εἶμαι φθασμένος εἰς τὸ σταυροδρόμιον, ἔάν ἐνθυμηθῶ τὸν προηγούμενον μάταιον βίον σου, ὅταν σὲ περιέβαλλε πλοῦτος καὶ ἡ χαμερπῆς μικροφιλοδοξία; Φρίττω· τότε σὲ ἀκολουθοῦσαν πλήθη κολάκων καὶ ἀπόλαυσις τῆς τρυφῆς πρόσκαιρος μαζὶ μὲ προφανῆ κίνδυνον καὶ ἄδικα εἰσοδήματα, καὶ ἄλλοτε μὲν ἀνέμιζαν τὴν περὶ σωτηρίας ἰδέαν σου φόβοι ἐκ μέρους ἀρχόντων, ἄλλοτε δὲ θόρυβοι δημοσίων ὑποθέσεων διεσάλευαν τὴν ἔστίαν σου καὶ τὰ συνεχιζόμενα κακὰ ἔρριπταν τὸν νοῦν σου πρὸς ἐκεῖνον ποῦ δύναται νὰ σὲ βοηθήσῃ· τότε ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπροσπαθοῦσες νὰ βλέπῃς τὸν Σωτῆρα, φέροντα πρὸς ὠφέλειαν τοὺς φόβους, ἀπαλλάσσοντα καὶ προστατεύοντά σε, σὲ ὁ ὁποῖος μὲ αὐτὸν ἔπαιζες εἰς τὰς ὥρας τῆς ἀφοβίας· τότε ἐγυμνάζεσο διὰ νὰ καταστήσης σεμνὸν τὸν τρόπον ζωῆς σου, περιφρονῶν τὴν πολυκίνδυνον περιουσίαν σου καὶ ἀπαρνούμενος τὴν φροντίδα τοῦ οἴκου καὶ τὴν συμβίωσιν μὲ τὴν σύζυγόν σου. Ἐντελῶς δὲ αἰθέριος, σὰν ξένος καὶ ταξιδευτῆς ἐναλλάσσων ἀγρούς καὶ πόλεις ἔφθασες εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ζῶν μαζὶ σου σὲ ἐμακάριζα διὰ τοὺς ἀθλητικούς σου κόπους, ὅταν παραμένων νηστικός ἐπὶ ἑβδομάδας συνωμιλοῦσες μὲ τὸν Θεόν, ἐνῶ συγχρόνως χάριν ἀποταγῆς ἀπέφευγες τὰς συναναστροφὰς τῶν ἀνθρώπων. Ἐκεῖ δὲ ἀκολουθῶν ἡσυχίαν καὶ ἡρημικότητα ἀπηλλάγῃς ἀπὸ τοὺς πολιτικούς θορύβους. Κατατρίβων δὲ τὸ σῶμά σου μὲ

γων καρτερικῶς τὰ ὀστᾶ σου διέθλιβες. Λαγόνας τε ταῖς ἐνδείαις κοιλαίνων μέχρι τῶν νωτιαίων μερῶν ὑπεχαύνωσας, καὶ φασκίας μὲν ἀπαλῆς τὴν χρῆσιν ἀπηρνήσω, ἔνδοθεν δὲ τὰς λαπάρας σικύας δίκην ὑφελκύσας τοῖς νεφριτικοῖς χωρίοις προσκολλᾶσθαι ἐβιάζου, ὅλην δὲ τὴν τῆς σαρκὸς πιμελὴν ἐκκενώσας, τοὺς τῶν ὑπογαστρῶν ὄχετοὺς γενναίως ἐξήρανας, γαστέρα τε αὐτὴν ταῖς ἀσιτίαις συμπτύξας, τὰ πλευριτικὰ μέρη, ὥσπερ τινὰ στέγης ἐξοχήν, τοῖς τοῦ ὀμφαλοῦ μέρεσιν ἐπεσκίαζες, καί, συνεσταλμένῳ δλω τῷ ὀργάνῳ, κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας ἀνθομολογούμενος τῷ Θεῷ, τοῖς τῶν δακρῶν ὄχετοῖς τὴν γενειάδα ἔμβροχον καθωμάλιζες. Καὶ τί με δεῖ καταλέγειν ἕκαστα; Μνήσθητι ὅσα ἀγίων στόματα φιλήματι κατησπάσω, ὅσα ἱερὰ σώματα περιεπτύξω, ὅσοι σου τὰς χεῖρας ὡς ἀχράντους περιέθαλπον, ὅσοι δοῦλοι Θεοῦ, ὥσπερ λάτρεις, ὑπέδραμον τοῖς γόνασί σου περιπλεκόμενοι.

2. Καὶ τούτων τὸ τέλος τί; Μοιχικῆς φήμης διαβολή, βέλους ὀξύτερον διυπταμένη, τιτρώσκει ἡμῶν τὰς ἀκοάς, ἀκμαιοτέρῳ τῷ κέντρῳ τὰ σπάγγα ἡμῶν διανύπτουσα. Τίς ἢ τοῦ γόητος τοσαύτη ἔντεχνος ποικιλία εἰς τοσοῦτόν σε περιήγαγεν ὀλέθριον σκέλισμα; Ποῖα πολύπλοκα τοῦ διαβόλου δίκτυα περισφίξαντά σε τὰς τῆς ἀρετῆς ἐνεργείας ἀκινήτους ἀπήλεγε; Ποῦ μοι τὰ διηγήματα τῶν σῶν πόνων οἴχεται; Ἄρα γὰρ ἀπιστήσαι ἄξιον; Καὶ πῶς οὐχὶ ἐκ τῶν ἐναργῶν καὶ τὰ τέως ἀφανῆ εἰς πίστιν δεξώμεθα, εἰ τὰς τῷ Θεῷ προσφυγούσας ψυχὰς φρικτοῖς ὄρκους κατέκλεισας, ὁπότε παρατετηρημένως τοῦ ναὶ καὶ τοῦ οὐ τὸ περιττόν τῷ διαβόλῳ προσενέμηται; Ὅμοῦ τοίνυν

1. Ἡ λεπτομερὴς αὐτὴ περιγραφή τῆς διαβιώσεως καὶ ἐμφανίσεως τοῦ

τραχύν σάκκον καὶ περισφίγγων τὴν μέσην μὲ σκληρὰν ζώ-
νην συνέθλιβες καρτερικῶς τὰ ὄστα σου. Καὶ κοιλαίνων τὰς
λαγόνας σου μὲ τὰς στερήσεις, τὰς ἐχαλάρωσες μέχρι τῶν νω-
τιαίων μερῶν, καὶ ἀπηρνήθης τὴν χρῆσιν μαλακοῦ λωρίου, καὶ
ἔχων ἐλκύσει τὴν κοιλίαν ἀπὸ μέσα σὰν μὲ βεντουζαν τὴν ἡνάγ-
κασες νὰ κολληθῆ εἰς τὰ μέρη τῶν νεφρῶν, ἐκκενώσας δὲ τὴν
σάρκα ἀπὸ ὅλον τὸ λίπος ἐξήρανες γενναίως τοὺς ὀχετοὺς
τῶν ὑπογαστρίων ὀργάνων, καί, συμπτύξας τὴν ἰδίαν τὴν
γαστέρα μὲ τὴν ἄσιτιαν, ἐπεσκίασες τὰ μέρη τοῦ ὀμφαλοῦ
μὲ τὰ πλευριτικὰ μέρη σὰν μὲ ἐξοχὴν στέγης, καὶ μὲ συνεσταλ-
μένον ὀλόκληρον τὸν ὀργανισμόν κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας,
ὅταν εὐχαριστοῦσες τὸν Θεόν, μὲ τὰ ρυάκια τῶν δακρύων ἐπό-
τιζες τὴν γενειάδα¹. Τί χρειάζεται ὅμως νὰ τὰ ἀπαριθμῶ λε-
πτομερῶς; Ἐνθυμήσου πόσα στόματα ἀγίων ἠσπάσθης μὲ
φίλημα, πόσα ἱερὰ σώματα ἀγκάλιασες, πόσοι ἔσφιξαν τὰ
χέρια σου σὰν ἄχραντα, πόσοι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ σὰν λάτρεις
ἔσκυβαν διὰ νὰ περιπτυχθοῦν τὰ γόνατά σου.

2. Καὶ τούτων τὸ τέλος ποῖον ἦτο; Φήμη περὶ μοιχικῆς
ἐνεργείας, ἡ ὁποία πετώσα ταχύτερα ἀπὸ βέλος, τραυματίζει
τὰς ἀκοάς μας καὶ μὲ ὀξύτερον κεντρὶ τρυπᾷ τὰ σπλάγχνα μας.
Ποῖα ἔντεχνος μηχανορραφία τοῦ γόητος² σὲ ἔφερεν εἰς τό-
σον ὀλεθρίαν πτώσιν; Ποῖα πολὺπλοκα δίκτυα τοῦ διαβόλου
σὲ περιέσφιξαν ὥστε νὰ ἀκίνητήσουν τὰς ἐνεργείας τῆς ἀρετῆς;
Ποῦ μοῦ ἐπῆγαν αἱ διηγήσεις τῶν κόπων σου; Θὰ ἦτο τάχα
δίκαιον νὰ μὴ τὰ πιστεύσῃ κανεὶς; Καὶ πῶς ὀρμώμενοι ἀπὸ
τὰ φανερά δὲν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν καὶ τὰ ἔως τώρα ἀφα-
νῆ, ἐὰν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἔδενες μὲ φρικτοὺς ὄρκους τὰς ψυχὰς
ποῦ κατέφευγαν εἰς τὸν Θεόν, ἐνῶ ρητῶς τὸ πέραν ἀπὸ τὸ ναὶ
καὶ ἀπὸ τὸ ὄχι ἔχει ἀποδοθῆ εἰς τὸν διάβολον³; Ἐπομένως

ἐν λόγῳ μοναχοῦ θέλει νὰ προκαλέσῃ ἐντύπωσιν διὰ τῆς ἀντιθέσεως πρὸς
τὴν μετέπειτα διαγωγὴν τοῦ μοναχοῦ.

2. Γόης ἐλέγετο τότε ὁ μάγος, ἐδῶ δὲ ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται πρὸς
δήλωσιν τοῦ διαβόλου.

3. Ματθ. 5, 37.

καὶ παρορκίας ὀλεθρίου γέγονας ἕγγυος καὶ φαυλίσας τῆς ἀσκήσεως τὸν χαρακτήρα μέχρι τῶν ἀποστόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἀνέπεμψας τὸ αἶσχος. Κατήσχυνας τὸ τῆς ἀγνείας καύχημα, ἐμωμήσω τῆς σωφροσύνης τὸ ἐπάγγελμα, ἐγενόμεθα αἰχμαλώτων τραγωδία, Ἰουδαίους καὶ Ἑλλήσι δραματουρεῖται τὰ ἡμέτερα. Διέτεμες φρόνημα μοναχῶν, τοὺς ἀκριβεστέρους εἰς φόβον καὶ δειλίαν ἤγαγες, θαυμάζοντας ἔτι τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν· τοὺς ἀδιαφόρους εἰς ἀκολασίας ζῆλον μετέθηκας. Ἐλυσας ὅσον ἐπὶ σοὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ καύχημα· «Θαρρεῖτε, λέγοντος, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον καὶ τὸν τούτου ἄρχοντα». Ἐκέρασας τῇ πατρίδι κρατῆρα δυσφημίας· ὄντως εἰς ἔργον ἤγαγες τὰς Παροιμίας· «Ὡς ἔλαφος τοξευθεὶς εἰς τὸ ἦπαρ». Ἀλλὰ τί νῦν; Οὐδέ πέπτωκεν ὁ τῆς ἰσχύος πύργος, ἀδελφέ, οὐκ ἐμωμήθη τὰ τῆς ἐπιστροφῆς φάρμακα, οὐκ ἀπεκλείσθη τοῦ καταφευκτηρίου ἡ πόλις. Μὴ τῷ βᾶθει τῶν κακῶν ἐναπομείνης, μὴ χρήσης σεαυτὸν τῷ ἀνθρωποκτόνῳ. Οἶδεν ἀνορθοῦν κατερραγμένους ὁ Κύριος. Φεῦγε μὴ μακράν, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς ἀνάδραμε. Ἀνάλαβε πάλιν νεανικοὺς πόνους, δευτέροις κατορθώμασι διαλύων τὴν χαμαίζηλον καὶ γλοιώδη ἡδονήν. Ἀνάνευσον εἰς τὴν τοῦ τέλους ἡμέραν, οὕτω προσεγγίσασαν τῇ ζωῇ ἡμῶν, καὶ γνῶθι πῶς λοιπὸν Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων παῖδες συνελαύνονται πρὸς θεοσέβειαν, καὶ μὴ ἀπαξαπλῶς ἀπαρνῆση τὸν τοῦ κόσμου Σωτῆρα· μὴ σε ἡ φρικωδεστάτη ἐκείνη καταλάβῃ ἀπόφασις, ὅτι «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς τίνες ἐστέ».

4. Εἰς τί ἀκριβῶς συνίστανται αὐτοὶ οἱ ὄρκοι δὲν τὸ λέγει ὁ Βασίλειος, ἀλλ' ὁ παραλήπτης τὸ ἐγνώριζε.

5. Μὲ τὸ ὄνομα Ἑλληνες ἐννοεῖ τοὺς εἰδωλολάτρας. Συχνὰ εἰς τὰς εἰδωλολατρικὰς σκηνὰς διεκωμωδοῦντο ἐνέργειαι Χριστιανῶν, αἱ ὁποῖαι

ἔγινες συγχρόνως ὑπαίτιος ἐπιπορκίας ὀλεθρίας ⁴ καὶ μὲ τὸ νὰ ἐκφραύσῃς τὸν χαρακτήρα τῆς ἀσκήσεως ἀνεβίβασες τὸ αἴσχος μέχρι τῶν ἀποστόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου. Κατήσχυνες τὸ καύχημα τῆς ἀγνείας, ἐχλεύασες τὸ ἐπάγγελμα τῆς σωφροσύνης, ἐγίναμεν τραγωδία αἰχμαλώτων, τὰ ἔργα μας γίνονται θεατρικὰ ἔργα ἀπὸ Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας ⁵. Διέσπασες τὸ φρόνημα τῶν μοναχῶν, τοὺς ἀκριβεστεροὺς ἔφερες εἰς φόβον καὶ δειλίαν, καθὼς θαυμάζουν ἀκόμη τὴν δύναμιν τοῦ διαβόλου, τοὺς ἀδιαφόρους μετέφερες εἰς ζῆλον τῆς ἀκολασίας. Ἔλυσες, ὅσον ἐξηρτάτο ἀπὸ ἐσέ, τὸ καύχημα τοῦ Χριστοῦ ποὺ εἶπε: «Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον καὶ τὸν τούτου ἄρχοντα» ⁶. Ἐγέμισες διὰ τὴν πατρίδα σου ἓνα κρατῆρα δυσφημίας. Ἀληθινὰ ἐπραγματοποίησες τὸ λεγόμενον εἰς τὸ βιβλίον τῶν Παροιμιῶν: «Ἐτοξεύθη εἰς τὸ ἦπαρ σὰν ἔλαφος» ⁷.

Ἄλλὰ τί νὰ γίνῃ τώρα; Δὲν ἔπεσεν, ἀδελφέ, ὁ πύργος τῆς δυνάμεως, δὲν ἠχρηστεύθησαν τὰ φάρμακα τῆς ἐπιστροφῆς, δὲν ἀπεκλείσθη ἡ πόλις τοῦ καταφυγίου. Μὴ παραμείνης εἰς τὸν βυθὸν τῶν κακῶν, μὴ παραδοθῆς εἰς τὸν ἀνθρωποκτόνον ⁸. Ὁ Κύριος γνωρίζει ν' ἀνορθώσῃ τοὺς πεσμένους. Μὴ φύγῃς μακριὰ, ἀλλὰ γύρισε πάλιν πρὸς ἡμᾶς. Ἀνάλαβε πάλιν νεανικοὺς κόπους, διὰ νὰ διαλύσῃς μὲ δεύτερα κατορθώματα τὴν χαμερπὴν καὶ γλοιώδη ἡδονήν. Κύτταξε πρὸς τὴν ἡμέραν τοῦ τέλους, ποὺ εἶναι τόσο κοντὰ εἰς τὴν ζωὴν μας, καὶ μάθε πῶς τώρα τὰ παιδιὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων τρέχουν πρὸς τὴν θεοσέβειαν καὶ μὴ ἀπαρνηθῆς διαπαντὸς τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου, μήπως σὲ καταλάβῃ ἡ φρικωδεστάτη ἐκείνη καταδικαστικὴ ἀπόφασις: «Δὲν γνωρίζω ποῖοι εἴσθε» ⁹.

εἶτε ἦσαν ἀντίθετοι πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἐντολὰς εἶτε ἐφαίνοντο παράξενοι εἰς ἐκείνους. Οἱ Ἰουδαῖοι βεβαίως δὲν εἶχαν θεάτρα.

6. Ἰω. 16, 33.

7. Παρ. 7, 23.

8. Τὸν διάβολον.

9. Λουκ. 13, 27.

46. ΠΡΟΣ ΠΑΡΘΕΝΟΝ ΕΚΠΙΕΣΟΥΣΑΝ

1. Νῦν καιρὸς ἐκβοῆσαι τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο καὶ εἰπεῖν· «Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρῶν, καὶ κλαῦσομαι τοὺς τετραυματισμένους θυγατρὸς λαοῦ μου»; Εἰ γὰρ καὶ τούτους βαθεῖα περιέχει σιγή, καὶ κεῖνται ἄπαξ κεκαρωμένοι τῷ δεινῷ, καὶ τῷ καιρῷ τῆς πληγῆς ἀφηρημένοι καὶ αὐτὴν ἤδη τοῦ πάθους τὴν αἰσθησιν, ἀλλ' οὐχ ἡμᾶς γε παριέναι ἀδακρυτὶ τοσοῦτο πτώμα χρεή. Εἰ γὰρ Ἡσαίας τοὺς ἐν πολέμῳ τὰ σώματα πεπληγότας μυρίων θρήνων ἀξιους ἔκρινε, τί ἂν τις εἴποι πρὸς τηλικαύτην ψυχῶν συμφορὰν; «Οἱ τραυματῖαι σου, φησὶν, οὐ τραυματῖαι ῥομφαίας, καὶ οἱ νεκροὶ σου οὐ νεκροὶ πολέμου». Ἐλλὰ τὸ κέντρον τοῦ ὄντος θανάτου, τὴν χαλεπὴν ἁμαρτίαν, ὀδύρομαι καὶ τὰ πεπτρωμένα τοῦ πονηροῦ βέλη, ψυχὰς ὁμοῦ μετὰ σωμάτων βαρβαρικῶς καταφλέξαντα. Ἡ μεγάλη ἂν στενάξειαν οἱ τοῦ Θεοῦ νόμοι, τηλικούτον ἄγος ἐπὶ γῆς ἐπιβλέποντες, οἶγε, ἀπαγορεύοντες αἰεὶ καὶ βοῶντες πάλαι μὲν· «Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου», διὰ δὲ τῶν ἁγίων Ἐδαγγελίων· «Ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτὴν ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ», νῦν δὲ ἐφορῶσιν αὐτὴν ἀδεῶς μοιχευομένην τοῦ Δεσπότου τὴν νύμφην. Στενάξειε δ' ἂν καὶ αὐτὰ τῶν ἁγίων τὰ πνεύματα· Φινεὲς μὲν ὁ ζηλωτής, ὅτι μὴ καὶ νῦν ἔξεστιν αὐτῷ τὸν σειρομάστην μετὰ χειρὸς λαβόντι σωματικῶς ἐκδικῆσαι τὸ μύσος· ὁ δὲ

Ἐπιστολὴ 46. Ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἐπιστολὴν 45, ἐγρᾶφη εἰς ἄγνωστον χρόνον, πάντως ὅταν ὁ Βασίλειος ἦτο ἀκόμη πρεσβύτερος.

1. Ἱερ. 9, 1.

306

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 46
ΠΡΟΣ ΠΑΡΘΕΝΟΝ ΕΚΠΕΣΟΥΣΑΝ

1. Τώρα είναι καιρός νὰ ἀναφωνήσωμεν καὶ νὰ εἴπωμεν ἐκεῖνο τὸ προφητικόν· «ποῖος θὰ χύσῃ ὕδωρ εἰς τὴν κεφαλὴν μου καὶ θὰ δώσῃ πηγὴν δακρύων εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, διὰ νὰ κλαύσω τοὺς τραυματίας τῆς θυγατρὸς τοῦ λαοῦ μου;»¹. Διότι, μολονότι συνέχει καὶ αὐτοὺς βαθεῖα σιγὴ καὶ κεῖνται ναρκωμένοι ἀπὸ τὸ τρομερὸν κτύπημα καὶ ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὸ καίριον τῆς πληγῆς καὶ αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως τοῦ πάθους, ἀλλ' ἡμεῖς δὲν πρέπει νὰ περάσωμεν χωρὶς δάκρυα τοιαύτην πτώσιν. Ἄν ὁ Ἡσαΐας ἔκρινεν ἀξίους μυρίων θρήνων τοὺς τραυματισθέντας σωματικῶς εἰς τοὺς πολέμους, τί θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἴπῃ διὰ τόσον μεγάλην συμφορὰν τῶν ψυχῶν; Λέγει, «οἱ τραυματῖαι σου δὲν εἶναι τραυματῖαι ἀπὸ ρομφαίαν, καὶ οἱ νεκροὶ σου δὲ εἶναι νεκροὶ πολέμου»². Ἀντιθέτως, ὀδύρομαι τὸ κεντρὶ τοῦ πραγματικοῦ θανάτου, τὴν βαρεῖαν ἁμαρτίαν, καὶ τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ, πού κατέκαυσαν ἄγρια καὶ τὰς ψυχὰς μαζί με τὰ σώματα.

Ἄληθεια, θὰ ἐστέναζαν βαθεῖα οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ, βλέποντες ἐπάνω εἰς τὴν γῆν τόσον μέγα ἔγκλημα· οἱ νόμοι ποὺ ἀπαγορεύουν πάντοτε καὶ βοοῦν, παλαιὰ μὲν, «οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου»³, διὰ δὲ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων, «πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα με πονηρὰν ἐπιθυμίαν ἤδη ἐμοίχευσε εἰς τὴν καρδίαν του»⁴, τώρα δὲ παρατηροῦν νὰ μοιχεύεται ἀφόβως ἡ ἴδια ἡ νύμφη τοῦ Δεσπότη. Θὰ ἐστέναζαν δὲ καὶ τὰ ἴδια τὰ πνεύματα τῶν ἁγίων· ὁ μὲν ζηλωτὴς Φινεὲς⁵, διότι δὲν τοῦ εἶναι δυνατὸν καὶ τώρα, λαμβάνων εἰς χεῖρας τὴν ρομφαίαν νὰ ἐκδικηθῇ με σωματικὴν τιμωρίαν τὴν ἀκαθαρ-

2. Ἡσ. 22, 2. Τὰ χειρόγραφα ἐσφαλμένως ἀναφέρουν τὸν Ἱερεμίαν.

3. Δευτ. 5, 21.

4. Ματθ. 5, 28.

5. Ἀρ. 25, 6-8.

βαπτιστής Ἰωάννης, ὅτι μὴ δύναται καταλιπὼν τὰς ἄνω διατριβὰς, καθάπερ τότε τὴν ἔρημον, ἐπὶ τὸν ἔλεγχον τῆς παρανομίας δραμεῖν, καί, εἰ παθεῖν τι δέοι, τὴν κεφαλὴν ἀποθέσθαι μᾶλλον ἢ τὴν παρρησίαν. Μᾶλλον δέ, εἴπερ ἡμῖν, κατὰ τὸν μακάριον Ἄβελ, καὶ αὐτὸς ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖ καὶ βοᾷ νῦν καὶ κέκραγε μείζον ἢ περὶ τῆς Ἡρωδιάδος τότε· «Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν». Καὶ γάρ, εἰ τὸ σῶμα Ἰωάννου, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆ φύσει, τὸν θεῖον ὄρον ἐδέξατο καὶ ἡ γλῶσσα σιγαῖ, «ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται». Ὁ γάρ, ἐπειδὴ συνδούλον γάμος ἠθετεῖτο, μέχρι θανάτου τὴν παρρησίαν προαγαγὼν τί ἂν πάθοι τηλικαύτην ἐφορῶν ὕβριν περὶ τὸν ἅγιον τοῦ Κυρίου νυμφῶνα;

2. Ἀλλὰ σύ, τῆς θείας ἐκείνης κοινωνίας τὸν ζυγὸν ἀπορρήξασα, καὶ τὸν μὲν ἄχραντον τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως ἀποδραῖσα νυμφῶνα, πρὸς δὲ τὴν ἄτιμον ταύτην καὶ ἀσεβῆ φθορὰν αἰσχυρῶς πεσοῦσα, ἐπεὶ οὐκ ἔχεις πῶς τὴν πικρὰν ταύτην κατηγορίαν ἐκφύγῃς, οὐδέ τις ἐστὶ σοι τρόπος οὐδὲ μηχανὴ τὸ δεινὸν συγκαλύψαι ὁμόσε τῇ τόλμῃ χωρεῖς. Καὶ ἐπειδήπερ ἀσεβής, ἐμπεσὼν εἰς βάθος κακῶν, λοιπὸν καταφρονεῖ, αὐτὰς ἀπαρῆ τὰς πρὸς τὸν Νυμφίον συνθήκας, οὔτε εἶναι παρθένος, οὔτε ὑποσχέσθαι ποτὲ βοῶσα, ἢ πολλὰ μὲν ἐδέξω, πολλὰ δὲ ἐπεδείξω παρθενίας συνθήματα. Μνήσθητι τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἣν ὁμολόγησας ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Μνήσθητι τῆς σεμνῆς συνοδίας καὶ ἱεροῦ παρθένων χοροῦ καὶ συναγωγῆς Κυρίου καὶ Ἐκκλησίας ὁσίων, καὶ γηραλέας ἐν Χριστῷ μᾶμμης νεαζούσης ἄρτι καὶ ἀκμαζούσης τὴν ἀρετήν, καὶ μητρὸς ἐν Κυρίῳ πρὸς ἐ-

σίαν· ὁ δὲ βαπτιστὴς Ἰωάννης, διότι δὲν δύναται ἐγκαταλείπων τὴν ἄνω διαμονήν, ὅπως τότε τὴν ἔρημον, νὰ τρέξη πρὸς ἔλεγχον τῆς παρανομίας, καὶ ἂν χρειασθῆ νὰ πάθῃ κάτι, ν' ἀποθέσῃ μᾶλλον τὴν κεφαλὴν παρά τὴν παρρησίαν. Μᾶλλον δέ, ἔάν, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ μακαρίου Ἄβελ, καὶ ὁ ἴδιος ὁ νεκρὸς μᾶς ὁμιλῆ ἀκόμη, αὐτὸς καὶ βοᾷ καὶ κράζει περισσότερο παρ' ὅσον τότε περὶ τῆς Ἑρωδιάδος· «δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ τὴν ἔχῃς γυναῖκα»⁶. Διότι ἔάν τὸ σῶμα τοῦ Ἰωάννου, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον εἰς τὴν φύσιν, ἐδέχθη τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεθέντα ὅρια καὶ ἡ γλῶσσα σιγᾶ, «ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν δένεται». Αὐτὸς, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν περίπτωσιν πού ἠθετεῖτο ὁ γάμος ἐνὸς συνδούλου⁷, προώθησε τὴν παρρησίαν του μέχρι θανάτου, τί ἐπρόκειτο νὰ πάθῃ παρατηρῶν τόσο μεγάλην προσβολὴν ν' ἀπευθύνεται εἰς τὸν ἅγιον νυμφῶνα τοῦ Κυρίου;

2. Ἐσὺ ὅμως ἀποκόψασα τὸν ζυγὸν τῆς θείας ἐκείνης κοινωνίας ἀπὸ μὲν τὸν ἄχραντον νυμφῶνα τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως ἀπέδρασε, πρὸς τὴν ἄτιμον δὲ ταύτην καὶ ἀσεβῆ φθορὰν ἔπεσε αἰσχροῦς, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμπορεῖς πῶς νὰ ξεφύγῃς αὐτὴν τὴν πικρὰν τιμωρίαν καὶ δὲν διαθέτεις κανένα τρόπον οὔτε καμμίαν μηχανὴν διὰ νὰ συγκαλύψῃς τὸ δεινόν, προχωρεῖς ὀρμητικὰ πρὸς τὴν τόλμην. Καὶ ἐπειδὴ ἀσεβῆς πού ἔπαισεν εἰς βάθος κακοῦ εἰς τὸ ἐξῆς γίνεται καταφρονητὴς, ἀπαρνεῖσαι τὰς ἰδίας τὰς ὑποσχέσεις πρὸς τὸν Νυμφίον, λέγουσα ὅτι οὔτε εἶσαι «παρθένος» οὔτε ἔδωσες ποτὲ ὑπόσχεσιν παρθενίας, ἐσὺ πού πολλὰ καὶ ἐδέχθης καὶ ἐπέδειξες τεκμήρια παρθενίας.

Ἐνθυμήσου τὴν καλὴν ὁμολογίαν πού ὠμολόγησες ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Ἐνθυμήσου τὴν σεμνὴν κοινότητα καὶ τὸν ἱερὸν χορὸν τῶν παρθένων καὶ τὴν συνέλευσιν τῶν ὁσίων τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν γηραλέαν μάμμην ἐν Χριστῷ, πού νέα ἀκόμη τότε ἤκμαζεν εἰς ἀρετὴν, καὶ τὴν μητέρα σου ἐν Κυρίῳ πού συνηγωνίζετο

7. Ἐννοεῖ τὸν τετράρχην Φίλιππον, τοῦ ὁποῖου σύζυγος ἦτο ἡ Ἑρωδιάς πού ἔλαβεν ὁ ἀδελφὸς του Ἡρώδης.

κείνην ἀμιλλωμένης καὶ ξένοις τισὶ καὶ ἀήθεσι πόνοις καταλύειν φιλονικούσης τῆς σνηθείας τὸ κράτος, καὶ ἀδελφῆς ὁμοίως τὰ μὲν ἐκείνας μιμουμένης, τὰ δὲ καὶ ὑπερβαίνειν φιλοτιμουμένης, καὶ τοῖς παρθενικοῖς πλεονεκτήμασι ὑπερακοντιζούσης τὰ προγονικὰ κατορθώματα, καὶ σὲ τὴν ἀδελφὴν, ὡς ᾤετο πρὸς τὴν τῶν ἴσων ἀμιλλαν καὶ λόγῳ καὶ βίῳ φιλοπόνως ἐκκαλουμένης. Μνήσθητι τούτων καὶ ἀγγελικῆς περὶ τὸν Θεὸν μετ' ἐκείνων χορείας καὶ πνευματικῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς καὶ οὐρανοῦ ἐπὶ γῆς πολιτεύματος. Μνήσθητι ἡμερῶν ἀθορύβων καὶ νυκτῶν πεφωτισμένων καὶ ᾠδῶν πνευματικῶν καὶ ψαλμωδίας εὐήχου καὶ προσευχῶν ἁγίων καὶ ἀγνῆς κοίτης καὶ ἐγκρατοῦς τραπέζης καὶ παρθενικῆς προόδου. Ποῦ μὲν σοι τὸ σεμνὸν ἐκείνο σχῆμα, ποῦ δὲ τὸ κόσμιον ἦθος καὶ ἐσθῆς λιτὴ καὶ παρθένῳ πρόπουσα καὶ καλὸν μὲν τὸ ἐξ αἰδοῦς ἐρύθημα, εὐπρεπῆς δὲ ἢ ἐξ ἐγκρατείας καὶ ἀγρυπνίας ἐπανθοῦσα ὠχρότης καὶ πάσης εὐχροίας χαριέστερον ἐπιλάμπουσα; Ποσάκις ἐν προσευχαῖς ὑπὲρ τοῦ τηρῆσαι τὴν παρθενίαν ἄσπιλον ἴσως ἐξέχεας δάκρυα; Πόσα δὲ γράμματα πρὸς τοὺς ἁγίους ἐχάραξας, δι' ὧν ἠξίους ὑπερεύχεσθαί σου, οὐχ ἵνα γάμου ἀνθρωπίνου, μᾶλλον δὲ τῆς ἀτίμου ταύτης φθορᾶς ἐπιτύχῃς, ἀλλ' ἵνα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ μὴ ἐκπέσης; Πόσα δὲ δῶρα τοῦ Νυμφίου ἐδέξω; Τί δεῖ καὶ λέγειν τὰς δι' ἐκείνον παρὰ τῶν ἐκείνου τιμάς; Τὰς μετὰ παρθένων συμβιώσεις; Τὰς σὺν ἐκείναις προόδους; Τὰς παρὰ παρθένων δεξιώσεις; Τὰ ἐπὶ παρθενίᾳ ἐγκώμια; Τὰς παρθενικὰς εὐλογίας; Τὰ ὡς πρὸς παρθένου γράμματα; Ἀλλὰ νῦν ὀλίγην αὔραν δεξαμένη τοῦ ἀερίου πνεύματος, τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς νίοις τῆς ἀπειθείας, πάντων ἐκείνων

8. Καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν ὁ Βασίλειος περιγράφει ἐναργῶς

μ' ἐκείνην καὶ ἐπροσπαθοῦσε νὰ καταλύσῃ τὴν δύναμιν τῆς συνηθείας μὲ μερικοὺς παραδόξους καὶ ἀσυνήθεις κόπους, καὶ τὴν ἀδελφὴν σου, ποὺ ὄχι μόνον ἐμιμεῖτο ἐκείνας ἀλλὰ καὶ ἐφιλοτιμεῖτο νὰ τὰς ὑπερβάλλῃ, καὶ μὲ τὰ παρθενικά προτερήματα ὑπερηκόντιζε τὰ προγονικά κατορθώματα, καὶ σὲ τὴν ἀδελφὴν της, ὅπως ἐνόμιζεν, ἐπροσκαλοῦσε φιλοπόνως καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὸν βίον εἰς τὴν ἀμιλλαν ὁμοίων ἀγώνων. Ἐνθυμήσου αὐτὰ καὶ τῆς ἀγγελικῆς γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸν χορείας μαζί μ' ἐκείνας καὶ τὴν πνευματικὴν ζωὴν εἰς τὴν σάρκα καὶ τὸ οὐράνιον ἐπὶ γῆς πολίτευμα. Ἐνθυμήσου τὰς ἀθορύβους ἡμέρας, τὰς φωτισμένας νύκτας, τὰς πνευματικὰς ὤδὰς, τὴν ἀρμονικὴν ψαλμωδίαν, τὰς ἀγίας προσευχὰς, τὴν ἀγνὴν κοίτην, τὴν ἐγκρατῆ τράπεζαν, τὴν παρθενικὴν πορείαν⁸.

Ποῦ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο τὸ σεμνὸν σχῆμά σου; ποῦ εἶναι τὸ εὐκοσμον ἦθος, τὸ λιτὸν καὶ ἀρμόζον εἰς παρθένον ἔνδυμα, τὸ καλὸν κοκκίνισμα ἀπὸ ἐντροπαλότητα, ἡ εὐγενὴς ὠχρότης ποὺ ἀνθίζει ἀπὸ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν καὶ λάμπει μὲ περισσοτέραν χάριν ἀπὸ κάθε ζωγράφισμα; Πόσας φορὰς ἴσως ἔχυσες δάκρυα εἰς τὰς προσευχὰς σου διὰ νὰ τηρήσῃς ἄσπιλον τὴν παρθενίαν σου; Πόσα δὲ γράμματα πρὸς τοὺς ἀγίους ἐχάραξες, μὲ τὰ ὅποια παρακαλοῦσες νὰ εὐχωνται πρὸς χάριν σου, ὄχι διὰ νὰ ἐπιτύχῃς ἀνθρώπινον γάμον, μᾶλλον δὲ αὐτὴν τὴν ἀνυπόληπτον φθοράν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐκπέσῃς ἀπὸ τὸν Κύριον Ἰησοῦν; Πόσα δὲ δῶρα δὲν ἐδέχθῃς ἀπὸ τὸν Νυμφίον; Ποία ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀπαριθμῆσω τὰς πρὸς σὲ τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους Ἐκείνου χάριν Ἐκείνου; τὰς συμβιώσεις μετὰ παρθένων; τὰς μαζί μὲ αὐτὰς ἐξόδους; τὰς ὑποδοχὰς ἐκ μέρους παρθένων; τὰ ἐγκώμια διὰ τὴν παρθενίαν; τὰς παρθενικὰς εὐλογίας; τὰ γράμματα τὰ ἀποστελλόμενα ὡς πρὸς παρθένον; Ἀλλὰ τώρα δεχθεῖσα ὀλίγην αὔραν ἀπὸ τὸ ἀέρινον πνεῦμα, ποὺ ἐνεργεῖ τώρα εἰς τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας, ἔγι-

τὸν προηγούμενον ἐνάρετον βίον τῆς μοναχῆς, διὰ νὰ δείξῃ τὴν διαφορὰν μὲ τὴν πτώσιν.

ἔξαρκος γέγονας, καὶ τὸ τίμιον ἐκεῖνο καὶ περιμάχητον κτῆμα βραχείας ἡδονῆς ἀντικατηλλάξω, ἢ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα, ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις.

3. Ἐπὶ τούτοις τίς οὐκ ἂν πενθήσας εἶποι· «Πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών»; Πῶς δὲ οὐκ ἂν αὐτὸς ὁ Κύριος ἀποφθέγγεται πρὸς τινα τῶν νῦν ἐν πνεύματι Ἰερεμίου περιπατούντων· «Εἶδες ἃ ἐποίησέ μοι ἡ παρθένος τοῦ Ἰσραήλ; Ἐγὼ ἐμνηστευσάμην αὐτὴν ἐμαυτῷ ἐν πίστει καὶ ἀφθαρσίᾳ, ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐν κρίματι ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, καθὼς διὰ Ὁσηέ τοῦ προφήτου αὐτῇ ἐπηγγειλάμην. Αὐτὴ δὲ ἠγαπήκει ἀλλοτρίους, καὶ ζῶντος ἐμοῦ τοῦ ἀνδρός, μοιχαλῆς χρηματίζει καὶ οὐ φοβεῖται γενομένη ἀνδρὶ ἐτέρῳ»; Τί δὲ ἄρα ὁ νυμφαγωγός, ὁ θεῖος καὶ μακάριος Παῦλος, ὁ τε ἀρχαῖος ἐκεῖνος καὶ ὁ νέος οὗτος, ὅψ' ὧ μεσίτη καὶ διδασκάλῳ τὸν μητρῶον οἶκον καταλιπούσα τῷ Κυρίῳ συνήφθης; Ἄρα οὐκ ἂν εἶποι τῷ τοσοῦτῳ κακῷ περιπαθήσας ἐκάτερος· «Φόβος γὰρ ὃν ἐφοβούμην ἦλθέ μοι καὶ ὃν ἐδεδοίκειν συνήνησέ μοι ἐγὼ μὲν γὰρ σε ἡρμოსάμην ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ»; Καὶ ἐφοβούμην ἅει μὴ πως, ὡς ὁ ὄφις ἐξηπάτησεν Ἐῶαν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτω φθαρῆ ποτε τὰ νοήματά σου. Διὰ τοι τοῦτο μυρίαὶ μὲν ἐπωδαῖς ἐπειρώμην ἅει καταστέλλειν τῶν παθῶν τὸν τάραχον, μυρίαὶ δὲ φυλακαῖς συντηρεῖν τοῦ Κυρίου τὴν νόμφην, καὶ τὸν βίον ἅει τῆς ἀγάμου διεξίειν, ὅτι δὴ μόνη ἡ ἀγάμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἢ ἡ ἀγία τῷ σώματι καὶ τῷ

9. Ἦσ. 1, 21.

10. Ὡσ. 2, 21 - 22.

11. Ἰερ. 18, 13.

12. Ἀρχαῖος εἶναι βεβαίως ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Νέος ποῖος εἶναι; Ὁ Παῦλος τῆς Θηβαίδος, περιώνυμος μοναχικὸς ἡγέτης, εἶχεν ἀποθάνει γύρω εἰς τὰ 340 καὶ δέν εἶναι πιθανὸν ὅτι πρόκειται περὶ αὐτοῦ. Ὁ νέος

νες ἀρνητῆς ὄλων ἐκείνων καὶ τὸ πολῦτιμον καὶ ἀξιοφύλακτον ἐκεῖνο κτῆμα τὸ ἀντήλλαξες μὲ σύντομον ἡδονήν, ἡ ὁποία δίδει πρόσκαιρον γλυκύτητα εἰς τὸν φάρυγγά σου, ἔπειτα ὅμως θά τὴν εὐρης πικροτέραν τῆς χολῆς.

3. Ἐμπρὸς εἰς τέτοιον κακὸν ποῖος δὲν θά ἔλεγε πένθιμα: «Πῶς ἡ πιστὴ πόλις Σιών ἐγινε πόρνη»⁹; Πῶς δὲ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος δὲν θά ἔλεγε πρὸς κάποιον ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μας ποὺ βαδίζουν μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἱερεμίου: «Εἶδες τί μοῦ ἔκαμεν ἡ παρθένος τοῦ Ἰσραήλ; Ἐγὼ τὴν ἐνυμφεύθην μὲ πίστιν καὶ ἀφθαρσίαν, μὲ δικαιοσύνην καὶ κρίσιν, μὲ ἔλεος καὶ οἰκτιρισμοὺς, καθὼς ὑπεσχέθην διὰ τοῦ προφήτου Ὡσηέ¹⁰. Αὐτὴ δὲ ἠγάπησεν ἄλλους, καὶ, ἐνῶ ζῶ ἐγὼ ὁ σύζυγός της, γίνεται μοιχαλὶς καὶ δὲν φοβεῖται νὰ συνευρίσκεται μὲ ξένον ἄνδρα»¹¹; Τί δὲ θά ἔλεγεν ὁ θεῖος καὶ μακάριος Παῦλος, καὶ ἐκεῖνος ὁ παλαιὸς καὶ οὗτος ὁ νέος¹², μὲ τοῦ ὁποίου τὴν μεσιτείαν καὶ διδασκαλίαν ἐγκατέλειψες τὸν μητρικὸν οἶκον διὰ νὰ ἐνωθῆς μὲ τὸν Κύριον; Ἄράγε, δὲν θά ἔλεγεν ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς ἐπηρεασμένος ἀπὸ τόσον μέγα κακόν: «φόβος ποὺ ἐφοβούμην μοῦ ἦλθε καὶ ποὺ ἔτρεμα μὲ συνήνητησεν»¹³. «ἐγὼ βεβαίως σὲ ὑπάνδρευσα εἰς ἓνα μοναδικὸν ἄνδρα, διὰ νὰ παρουσιασθῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀγνή παρθένος»¹⁴.

Καὶ πάντοτε ἐφοβούμην μήπως, ὅπως ὁ ὄφης ἐξηπάτησε τὴν Εὐάν μὲ τὴν πανουργίαν του, οὕτω κάποτε διαφθαρῆ ἡ διάνοιά σου¹⁵. Διὰ τοῦτο μὲ μυρίας ἐπῶδὰς ἐπροσπαθοῦσα πάντοτε νὰ κατασιγάζω τὴν ταραχὴν τῶν παθῶν, μὲ μυρίας δὲ φυλακὰς νὰ συγκρατῶ τὴν νύμφην τοῦ Κυρίου καὶ ἐξέθετα πάντοτε τὰ τοῦ βίου τῆς ἀγάμου, ὅτι δηλαδὴ μόνον ἡ «ἀγάμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ἦ ἀγία τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι»¹⁶.

Παῦλος πρέπει νὰ ἦτο κάποιος δευτερεύων μοναχικὸς ἡγέτης τῆς Καππαδοκίας.

13. Ἰώβ 3, 25.

14. Β' Κορ. 11, 2.

15. Βλ. Β' Κορ. 11, 3.

16. Α' Κορ. 7, 34.

πνεύματι· καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς παρθενίας ὑφηγούμην, καί, ναὸν σε Θεοῦ προσαγορεύων, οἷονεὶ πτερὸν ἐδίδουν τῇ προθυμίᾳ πρὸς Ἰησοῦν ἀνακουφίζων, καὶ τῷ φόβῳ τοῦ δεινοῦ πρὸς τὸ μὴ πεσεῖν ἐβοήθουν λέγων· «Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός». Καὶ δὴ καὶ τὴν ἐκ τῶν εὐχῶν προσετίθουν ἀσφάλειαν, εἴ πως ὀλόκληρόν σοι τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖ. Ἄλλὰ γὰρ εἰκῆ ταῦτα πάντα κεκοπίακα εἰς σέ, καὶ μοι πικρὸν ἐξέβη τῶν γλυκέων ἐκείνων πόνων τὸ πέρασ, καὶ στένειν ἀνάγκη πάλιν ἐφ' ἧ ἔδει με χαίρειν. Ἴδου γὰρ ἠπάτησαι μὲν ὑπὸ τοῦ ὄψεως τῆς Εὔας πικρότερον, ἐφθαρται δέ σοι οὐδ' τὰ νοήματα μόνον, ἀλλὰ γὰρ σὺν ἐκείνοις καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα· καὶ τὸ φρικῶδες ἐκείνο, ὃ καὶ εἰπεῖν ὀκνῶ καὶ σιωπᾶν οὐδ' δύναμαι (ἔστι γὰρ ὡς πῦρ καιόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐδ' δύναμαι φέρειν), ἄρασα τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ πεποίηκας πόρονος μέλη. Τοῦτο μόνον ἐν πᾶσι κακὸν ἀσθγκριτον, τοῦτο καινὸν ἐν βίῳ τὸ τόλμημα. («Ὅτι διέλθετε, φησί, νήσους Χεττιεῖμ καὶ ἴδετε· καὶ εἰς Κηδὰρ ἀποστείλατε καὶ νοήσατε σφόδρα εἰ γέγονε τοιαῦτα, εἰ ἀλλάζονται ἔθνη θεοῦ αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσὶ θεοί»). Ἡ δὲ παρθένος ἠλλάξατο τὴν δόξαν ἐν τῇ αἰσχύνη αὐτῆς. Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ ἔφριξεν ἡ γῆ ἐπὶ πλεῖον σφόδρα. Λέγει πάντως καὶ νῦν ὁ Κύριος δι· «Δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ἡ παρθένος· ἐμὲ ἐγκατέλιπε τὸν ἀληθινὸν ἁγίον ψυχῶν ἅγιον νυμφίον, καὶ ἀπέδρα πρὸς ἀσεβῆ καὶ παράνομον ψυχῆς ὁμοῦ καὶ σώματος φθορέα». Ἀπέστη ἀπὸ Θεοῦ σωτῆρος αὐτῆς καὶ παρέστηκε τὰ μέλη αὐτῆς

17. Α' Κορ. 3, 17.

18. Α' Κορ. 6, 15.

19. Ἱερ. 2, 10-11.

Καὶ ἐδείκνυα ποία εἶναι ἡ ἀξία τῆς παρθενίας καί, ἀποκαλῶν σε ναὸν Θεοῦ, σοῦ ἔδιδα κάτι σὰν πτερά διὰ νὰ πετάξης πρὸς τὸν Κύριον καὶ σ' ἐφόβιζα μὲ τὸν φόβον τοῦ κινδύνου διὰ νὰ μὴ πέσης λέγων· «αὐτὸν ποὺ καταστρέφει τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ θὰ τὸν καταστρέψῃ ὁ Θεός»¹⁷. Προσέθετα δὲ μάλιστα καὶ τὴν ἀσφάλειαν ποὺ παρέχουν αἱ προσευχαί, διὰ νὰ διατηρηθοῦν ἄμεμπτα εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁλόκληρον τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμά σου.

Ἄλλὰ δυστυχῶς ὅλους αὐτοὺς τοὺς κόπους ἔκαμα διὰ σέ ματαίως, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν γλυκέων ἐκείνων κόπων μοῦ ἀπέβη πικρόν, καὶ τώρα χρειάζεται πάλιν νὰ στενάζω διὰ σέ, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ χαίρωμαι. Διότι πράγματι ἔχεις ἀπατηθῆ ἀπὸ τὸν ὄφιν πικρότερα ἀπὸ ὅσον ἡ Εὐα, ἔχουν φθαρῆ δὲ ὄχι μόνον αἱ σκέψεις σου, ἀλλὰ μαζί μὲ ἐκεῖνα καὶ τὸ ἴδιον τὸ σῶμά σου. Συνέβη ἐκεῖνο τὸ φρικῶδες, ποὺ καὶ νὰ εἶπω διστάζω καὶ νὰ σιωπήσω δὲν ἤμπορῶ — διότι εἶναι σὰν πῦρ ποὺ καίει μέσα εἰς τὰ ὀστά μου καὶ ἔχω παραλύσει παντοῦ καὶ δὲν ἤμπορῶ νὰ ὑποφέρω —, ὅτι ἐπήρες τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἔκαμες μέλη πόρνης¹⁸.

Αὐτὸ εἶναι ἓνα μοναδικὸν κακὸν καὶ ἀσύγκριτον μὲ ὅ,τι-δήποτε ἄλλο, τοῦτο εἶναι ἓνα πρωτάκουστον τόλμημα. Διότι, καθὼς λέγει ἡ Γραφή. «διέλθετε ἀπὸ τὰς νήσους τῶν Χεττιεὶμ καὶ ἴδετε, καὶ στείλατε εἰς τὸ Κηδάρ καὶ μάθετε ἂν συνέβησαν τοιαῦτα πράγματα, ἂν τὰ ἔθνη ἀλλάσσουν τοὺς θεοὺς των, καὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι πλέον θεοί»¹⁹. Ἡ δὲ παρθένος ἠλλάξε τὴν δόξαν μὲ τὴν ἐντροπὴν της. Κατεπλάγη ὁ οὐρανὸς διὰ τοῦτο καὶ ἔφριξεν ἡ γῆ τρομερά. Λέγει πάντως καὶ τώρα ὁ Κύριος ὅτι· «δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ἡ παρθένος· ἐμὲ ἐγκατέλειψε τὸν ἀληθινὸν ἅγιον νυμφίον τῶν ἁγίων ψυχῶν καὶ ἔφυγε πρὸς παράνομον φθορέα ψυχῆς καὶ σώματος συγχρόως²⁰. Ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν Θεὸν Σωτῆρά της καὶ παρέδωσε

20. Ἱερ. 2, 12 - 13.

δοῦλα τῆ ἀκαθαρσία καὶ τῆ ἀνομία. Ἐμοῦ ἐπελάθετο καὶ ὀπίσω τοῦ ἔραστοῦ αὐτῆς ἐπορεύετο».

4. Συνέφερον αὐτῷ εἰ μύλος ὄνικος περιέκειτο περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπτο εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ὅτι ἐσκανδάλισε τὴν παρθένον Κυρίου. Τίς δοῦλος ἀθάδης εἰς τοσοῦτον ἐμάνη ὡς δεσποτικῆ κοίτῃ ἑαυτὸν ἐπιρροῖσαι; Ποῖος ληστής ἐπὶ τοσοῦτον ἀπονοίας προήχθη ὡς αὐτῶν ἐφάπασθαι τῶν τοῦ Θεοῦ ἀναθημάτων, οὐ σκευῶν ἀψύχων, ἀλλὰ σωμάτων ζώντων καὶ ψυχὴν ἔνοικον ἐχόντων κατ' εἰκόνα Θεοῦ πεποιημένην; Τίς ἀπ' αἰῶνος ἠκούσθη ἐν μέσῃ πόλει καὶ σταθερᾷ μεσημβρία εἰκόνη βασιλικῆ χοίρων μορφᾶς ἀκαθάρτων ἐπιγράψαι τολμῆσας; Ἄθετήσας τις γάμον ἀνθρώπου χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσιν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει. Πόσω, δοκεῖτε, χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας καὶ τὴν αὐτῷ καθομολογηθεῖσαν νόμφην νοθεύσας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς παρθενίας ἐνυβρίσας; Ἄλλ' ἐβούλετο, φησὶν, ἐκείνη, καὶ οὐκ ἄκουσαν ἐβιασάμην. Καὶ γὰρ ἡ δέσποινα ἡ ἄσωτος αὐτῆ τῷ καλῷ Ἰωσήφ ἐπεμάνη, ἀλλ' οὐκ ἐνίκησε τὴν ἀρετὴν τοῦ σώφρονος ἢ μανία τῆς ἀκολάστου, οὐδὲ χερσὶν αὐτῆς βιαζομένης πρὸς τὴν παρανομίαν ἐκείνος ἐβιάσθη. Ἄλλ' ἐκέκριτο ἐκείνη τοῦτο, φησὶν, καὶ οὐκέτι ἦν παρθένος· καί, εἰ ἐγὼ μὴ ἐβουλόμην, πρὸς ἄλλον ἂν ἐφθάρη. Καὶ γὰρ καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, φησὶν, ἔδει παραδοθῆναι, ἀλλ' οὐαὶ δι' οὗ παρεδόθη· καὶ τὰ σκάνδαλα ἐλθεῖν ἀνάγκη, ἀλλ' οὐαὶ δι' οὗ ἔρχεται.

τὰ μέλη της δοῦλα εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ²¹. Ἐλησμόνησεν ἐμὲ καὶ ἐβάδισεν εἰς τὰ βήματα τοῦ ἔραστοῦ της» ²².

4. Θὰ ἦτο περισσότερον συμφέρον εἰς αὐτόν νὰ ἐδένετο μία μυλόπετρα εἰς τὸν λαιμόν του καὶ νὰ ἐρρίπτετο αὐτὸς εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ πού ἐσκανδάλισε τὴν παρθένον τοῦ Κυρίου. Ποῖος αὐθάδης δοῦλος ἐξεμάνη τόσον πολὺ, ὥστε νὰ ὀρμήσῃ εἰς τὴν δεσποτικὴν κλίνην; Ποῖος ληστής ἔφθασεν εἰς τέτοιον σημεῖον παρανοίας, ὥστε νὰ ἐγγίσῃ τὰ ἴδια τὰ ἀναθήματα τοῦ Θεοῦ, ὄχι ἄψυχα σκεύη, ἀλλὰ σώματα ζωντανὰ καὶ ἔχοντα ἔνοικον ψυχὴν κατεσκευασμένην κατ' εἰκόνα Θεοῦ; Καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας ποῖος ἠκούσθη ὅτι ἐτόλμησεν εἰς τό μέσον τῆς πόλεως καὶ καταμεσήμερα νὰ ἐπιζωγραφίσῃ μορφὰς ἀκαθάρτων χοίρων εἰς βασιλικὴν εἰκόνα;

Ὅποιος ἔχει παραβιάσει γάμον ἀνθρώπων καταδικάζεται χωρὶς οἰκτιρισμὸν εἰς θάνατον μὲ δύο ἢ τρεῖς μάρτυρας. Πόσον χειροτέρας τιμωρίας νομίζετε ὅτι θὰ ἀξιωθῇ αὐτὸς πού κατεπάτησε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐμίανε τὴν νύμφην πού συνεδέθη μὲ αὐτόν διὰ ὑποσχέσεως καὶ προσέβαλε τὸ πνεῦμα τῆς παρθενίας; Ἄλλὰ, θ' ἀπαντοῦσεν, ἤθελε καὶ ἐκείνη καὶ δὲν τὴν ἐβίασα χωρὶς τὴν θέλησίν της. Ὅμως ὁμοίως καὶ ἡ ἄσωτος ἐκείνη οἰκοδέσποινα εἶχε ποθήσει ἐμμανῶς τὸν ὠραῖον Ἰωσήφ, ἀλλὰ δὲν ἐνίκησε τὴν ἀρετὴν τοῦ σώφρονος ἢ μανία τῆς ἀκολάστου, οὔτε παρεσύρθη ἐκεῖνος εἰς τὴν παρανομίαν, παρ' ὅλον ὅτι αὐτὴ τὸν ἐβίαζε μὲ τὰ χέρια της. Ἄλλὰ, θὰ ἔλεγεν, ἐκείνη τό εἶχεν ἀποφασίσει τοῦτο καὶ δὲν ἦτο πλέον παρθένος· καὶ ἂν δὲν ἤθελα ἐγώ, θὰ διεφθείρετο μὲ ἄλλον. Ἡ ἀπάντησις εἶναι ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔπρεπε νὰ παραδοθῇ, ἀλλ' ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον διὰ τοῦ ὁποίου παρεδόθη· καὶ τὰ σκάνδαλα εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν, ἀλλ' ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους διὰ τῶν ὁποίων ἔρχονται ²³.

22. Ὡσ. 2, 15.

23. Ματθ. 18, 7.

5. Ἐπὶ τούτοις· «Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει;». Διὰ τί ἀπέστρεψεν ἡ παρθένος ἀποστροφὴν ἀναιδῆ, καίτοι ἀκούσασα Χριστοῦ τοῦ νυμφίου διὰ Ἱερεμίου λέγοντος· «Καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα· πρὸς με ἀνάστρεψον, καὶ οὐκ ἀνέστρεψε»; «Μὴ ῥητίνη οὐκ ἔστιν ἐν Γαλααδ, ἢ ἱατρὸς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ; Διὰ τί οὐκ ἀνέβη ἱασις θυγατρὸς λαοῦ μου;». Ἡ πολλὰ μὲν ἄν εὐροῖς ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ τοῦ κακοῦ ἀλεξήματα, πολλὰ δὲ ἐξ ἀπωλείας εἰς σωτηρίαν φάρμακα· τὰ περὶ θανάτου καὶ ἀναστάσεως μυστήρια, τὰ περὶ κρίσεως φοβερᾶς καὶ αἰωνίου κολάσεως ῥήματα, τὰ περὶ μετανοίας καὶ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων δόγματα, τὰ μυρία ἐκεῖνα τῆς ἐπιστροφῆς ὑποδείγματα· τὴν δραχμὴν, τὸ πρόβατον, τὸν υἷον τὸν καταφαγόντα τὸν βίον μετὰ τῶν πορνῶν, τὸν ἀπολωλότα καὶ εὐρεθέντα, τὸν νεκρὸν καὶ ἀναζήσαντα. Τούτοις χρῆσώμεθα τοῦ κακοῦ βοηθήμασι, διὰ τούτων τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν ἰασώμεθα. Λαβὲ εἰς ἔννοιαν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν (οὐ γὰρ δὴ μόνη σὺ τὸν αἰῶνα βιώσεις) καὶ συνοχὴν καὶ πνιγμὸν καὶ θανάτου ὥραν καὶ ἀπόφασιν Θεοῦ κατεπεύγουσαν καὶ ἀγγέλους ἐπισπεύδοντας, καὶ ψυχὴν ἐν τούτοις δεινῶς θορυβουμένην καὶ ἁμαρτωλῶ συνειδῶτι πικρῶς προμαστιγουμένην καὶ πρὸς τὰ τῆδε ἔλεεινῶς ἐπιστρέφουσαν καὶ ἀπαραίτητον τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἀποδημίας ἀνάγκην. Διάγραφόν μοι τῇ διανοίᾳ τὴν τελευταίαν τοῦ κοινοῦ βίου καταστροφὴν, ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· «Ἦξει γὰρ καὶ οὐκ παρασιωπήσεται»· ὅταν ἔλθῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὴν προᾶξιν αὐτοῦ· ὅταν ἡ σάλπιγξ ἐκείνη,

24. Ἱερ. 8, 4.

25. Ἱερ. 3, 7.

26. Ἱερ. 8, 22.

5. Ἐπ' αὐτῶν· «μήπως δὲν σηκώνεται ὁποῖος πίπτει καὶ δὲν ἐπιστρέφει ὁ ἀπομακρυνόμενος»²⁴; Διατί ἡ παρθένος ἀπεστράφη κατὰ τρόπον τόσον ἀναιδῆ, ἄν καὶ ἤκουσε τὸν νυμφίον Χριστὸν νὰ λέγη διὰ τοῦ Ἱερεμίου· «καὶ εἶπα, ἀφοῦ αὐτὴ ἔκαμεν ὅλας αὐτὰς τὰς πορνείας· ἐπίστρεψε πρὸς ἐμέ, καὶ δὲν ἐπέστρεψε»;²⁵. «Μήπως δὲν ὑπάρχει ρητίνη εἰς τὴν Γαλαάδ ἢ δὲν ὑπάρχει ἰατρὸς ἐκεῖ; Διατί δὲν ἐφηρμόσθη θεραπεία εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ λαοῦ μου;»²⁶. Βεβαίως ἤμπορεῖς νὰ εὕρης πολλὰ προστατευτικὰ κατὰ τοῦ κακοῦ εἰς τὴν θείαν Γραφήν καὶ πολλὰ φάρμακα διὰ σωτηρίαν ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν· ὅπως εἶναι τὰ μυστήρια περὶ θανάτου καὶ ἀναστάσεως, οἱ λόγοι περὶ φοβερᾶς κρίσεως καὶ αἰωνίου κολάσεως, τὰ δόγματα περὶ μετανοίας καὶ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων, τὰ μυρία ἐκεῖνα παραδείγματα τῆς ἐπιστροφῆς· τὴν δραχμὴν, τὸ πρόβατον, τὸν υἱὸν ποῦ κατεσπατάλησε τὴν περιουσίαν του μὲ τὰς πόρνους, τὸν ἀπολεσθέντα καὶ εὑρεθέντα, τὸν νεκρὸν καὶ ἀναζήσαντα²⁷.

Αὐτὰ ἄς χρησιμοποιήσωμεν ὡς βοηθήματα κατὰ τοῦ κακοῦ, δι' αὐτῶν ἄς θεραπεύσωμεν τὴν ψυχὴν μας. Σκέψου τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ζωῆς σου — διότι δὲν πρόκειται νὰ ζήσης, μόνη ἐσύ, αἰωνίως —, τὴν ἀγωνίαν, τὴν δύσπνοιαν, τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου, τὴν κατεπείγουσαν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, τοὺς σπεύδοντας ἀγγέλους, τὴν δεινὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς δι' αὐτά, τὸ σκληρὸν προκαταρκτικὸν μαστίγωμα ὑπὸ τῆς ἁμαρτωλῆς συνειδήσεως, τὴν ἔλειπνὴν τῆς στροφῆς πρὸς τὰ ἐδῶ πράγματα καὶ τὴν ἀναπότρεπτον ἀνάγκην τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἀποδημίας. Διάγραφέ μου μὲ τὴν σκέψιν σου τὴν τελευταίαν καταστροφὴν τοῦ παγκοσμίου βίου, ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν δόξαν του μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους του, «διότι θὰ ἔλθῃ καὶ δὲν θὰ μείνῃ σιωπηλός»²⁸· ὅταν ἔλθῃ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα κατὰ τὰς πράξεις του· ὅταν ἡ σάλπιγξ ἐκείνη ἤχοῦσα δυνατὰ καὶ

27. Λουκ. 15, 4 - 7. 8. 10. 11 - 32.

28. Ψαλμ. 49, 3.

μέγα τι καὶ φοβερόν ἠχήσασα, τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐξυπνίση καθεύδοντας, καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Μνήσθητι τῆς τοῦ Δανιὴλ θεοπτίας, ὅπως ἡμῖν ὑπ' ὄψιν ἄγει τὴν κρίσιν. «Ἐθεώρουν, φησὶν, ἕως ὅτου θρόνοι ἐτέθησαν καὶ παλαιοὶ ἡμερῶν ἐκαθέζετο, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡς χιών, καὶ ἡ θριξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρὸν, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον. Ποταμὸς πυρὸς εἶλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ καὶ μύρια μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ. Κριτήριον ἐκάθισε καὶ βίβλοι ἀνεώχθησαν», τὰ καλὰ, τὰ φαῦλα, τὰ φανερά, τὰ κεκρυμμένα, τὰ πράγματα, τοὺς λόγους, τὰ ἐνθυμήματα, τὰ πάντα ἀθρόως εἰς ἐξάκουστον τοῖς πᾶσι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις σαφῶς ἀνακαλύπτουσαι. Πρὸς ταῦτα ποταποὺς εἶναι ἀνάγκη τοὺς κακῶς βεβιωκότας; Ποῦ ἄρα ἡ ψυχὴ ἐκείνη καταδύσεται, ἢ ἐν ὄψεσι τοσοῦτων θεατῶν ἐξαίφνης ὀφθεῖσα αἰσχύνῃς ἀνάπλεως; Ποίῳ δὲ σώματι τὰς ἀπεράντους ἐκείνας καὶ ἀνυποίστους ὑποστήσεται μάστιγας, ὅπου πῦρ ἄσβεστον καὶ σκώληξ ἀθάνατα κολάζων καὶ πυθμὴν ἄδου σκοτεινὸς καὶ φρικώδης καὶ οἰμωγαὶ πικραὶ καὶ ὄλολυγμὸς ἐξαίσιος καὶ κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς ὀδόντων καὶ πέρας οὐκ ἔχει τὰ δεινὰ; Τούτων οὐκ ἔστιν ἀπαλλαγὴ μετὰ θάνατον οὐδὲ τις ἐπίνοια οὐδὲ μηχανὴ τοῦ διεκδῶναι τὰ πικρὰ κολαστήρια.

6. Ταῦτα φεύγειν ἔξεστι νῦν. Ἔως ἔξεστιν, ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ πτώματος ἀναλάβωμεν μηδὲ ἀπελπίσωμεν ἑαυτῶν, εἰὰν ἀναλύσωμεν ἀπὸ τῶν κακῶν. Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι. «Δεῦτε, προσκινήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον αὐτοῦ». Ἡμᾶς ἐπὶ μετάνοιαν καλῶν ὁ λόγος βοᾷ καὶ κέκραγεν. Ἔστιν ὁδὸς σωτηρίας, εἰὰν θέλωμεν.

φοβερὰ ἐξυπνίση τοὺς κοιμωμένους ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν αἰώνων καὶ θὰ μεταβοῦν οἱ ποιήσαντες τὰ ἀγαθὰ εἰς ἀνάστασιν ζωῆς καὶ οἱ πράξαντες τὰ φαῦλα εἰς ἀνάστασιν κρίσεως²⁹.

Ἐνθυμήσου τὴν θεοπτίαν τοῦ Δανιήλ, πῶς θέτει ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μας τὴν κρίσιν. Λέγει· «ἐπαρατηροῦσα ἕως ὅτου ἐτοποθετήθησαν θρόνοι καὶ ἐκάθησεν ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν· καὶ τὸ ἔνδυμά του ἦτο λευκὸν ὡσάν χιῶν καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του ὡσάν καθαρὸν ἕριον, οἱ δὲ τροχοὶ του πῦρ καῖον. Ποταμὸς πύρινος ἐκυλοῦσεν ἔμπροσθέν του. Χίλια χιλιάδες ὑπηρετοῦσαν εἰς αὐτὸν καὶ μύρια μυριάδες ἴσταντο γύρω ἀπὸ αὐτὸν. Ἐτοποθέτησε κριτήριον καὶ ἠνοίχθησαν βίβλοι»³⁰. Καὶ αἱ βίβλοι ἐφανέρωναν σαφῶς τὰ καλὰ, τὰ φαῦλα, τὰ φανερά, τὰ κρυμμένα, τὰ πράγματα, τοὺς λόγους, τὰ ἐνθυμήματα, τὰ πάντα μονομιᾶς εἰς ἀκρόασιν ὄλων, καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Ἐνώπιον αὐτῶν ποία εἶναι κατ' ἀνάγκην ἡ θέσις αὐτῶν ποὺ ἔζησαν κακῶς; Ποῦ λοιπὸν θὰ κρυβῆ ἐκείνη ἡ ψυχὴ, αὐτὴ ποὺ ξαφνικὰ ἐπαρουσιάσθη εἰς τὰς ὄψεις τόσων θεατῶν γεμάτη αἰσχύνην; Μὲ ποῖον δὲ σῶμα θὰ ὑποστοῦν ἐκείνας τὰς ἀτελειώτους καὶ ἀφορήτους μάστιγας ὅπου ἄσβεστον πῦρ καὶ σκώληξ τιμωρῶν αἰωνίως, καὶ σκοτεινὸς καὶ φρικώδης πυθμὴν ἄδου καὶ πικραὶ οἰμωγαὶ καὶ ἀπαίσιοι ὀλολυγμοὶ καὶ κλαυθμοὶ καὶ βρυγμοὶ τῶν ὀδόντων, ὅπου τὰ δεινὰ δὲν ἔχουν τέλος; Ἀπαλλαγὴ ἀπὸ αὐτὰ δὲν ὑπάρχει μετὰ θάνατον, καὶ δὲν ὑπάρχει ἐφεύρημα ἢ μηχανὴ νὰ ἐκφύγη κανεὶς τὰς πικρὰς τιμωρίας.

6. Αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τ' ἀποφύγη κανεὶς τώρα. Ἐως ὅτου εἶναι δυνατὸν, ἅς ἀνυψώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὴν πτώσιν καὶ ἅς μὴ ἀπελπισθῶμεν, ἐὰν ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὰ κακὰ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ σώσῃ ἁμαρτωλοὺς. «Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ, καὶ κλαύσωμεν ἐνώπιον αὐτοῦ»³¹. Ὁ λόγος βοᾷ καὶ

30. Δαν. 7, 9 - 10.

31. Ψαλμ. 94, 6.

Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας, ἀλλ' εὖ ἴσθι ὅτι πάλιν ἀφεΐλεν ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου τῶν μετανοούντων. Πιστὸς Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Οὐ ψεύδεται εἰπὼν· «Ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡσεὶ ἔριον λευκανῶ». Ἔτοιμός ἐστιν ὁ μέγας τῶν ψυχῶν ἰατρὸς ἰάσασθαί σου τὸ πάθος. Ἐκείνου ῥήματά ἐστιν, ἐκεῖνο τὸ γλυκὺ καὶ σωτήριο στόμα εἶπεν· «Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν». Βούλεται Κύριος καθαρίσαι σε ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς πληγῆς καὶ δεῖξαί σοι φῶς ἀπὸ σκότους. Σὲ ζητεῖ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καταλιπὼν τὰ μὴ πεπλανημένα. Ἐὰν ἐπιδῶς σεαυτήν, οὐκ ὀκνήσει οὐδ' ἀπαξιώσει σε ὁ φιλόανθρωπος ἐπὶ τῶν ὤμων βαστάσαι τῶν ἰδίων, χαίρων ὅτι εὗρεν αὐτοῦ τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλός. Ἐστηκεν ὁ Πατὴρ καὶ ἀναμένει τὴν σὴν ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπάνοδον. Μόνον ἀνάλυσον, καί, ἔτι σου μακρὰν οὔσης προσδραμῶν ἐπιπεσεῖται ἐπὶ τὸν τράχηλόν σου, καὶ φιλικοῖς ἀσπασμοῖς περιπτύξεται τὴν ὑπὸ τῆς μετανοίας ἤδη κεκαθαρμένην. Καὶ στολὴν ἐνδύσει τὴν πρώτην, ψυχὴν ἀπεκδυσαμένην τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς αὐτοῦ πράξεσι, καὶ περιθήσει δακτύλιον χερσὶν ἀποπλυναμέναις τοῦ θανάτου τὸ αἷμα, καὶ ὑποθήσει πόδας ἀποστρέψαντας ἀπὸ ὁδοῦ κακῆς πρὸς τὸν δρόμον τοῦ Ἐὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. Καὶ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἡμέραν καταγγελεῖ τοῖς ἰδίοις καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, καὶ παντὶ τρόπῳ τὴν σὴν εορτάσει σωτηρίαν. «Ἀμὴν γὰρ λέγω, φησὶν, ὑμῖν ὅτι χαρὰ γίνεται

κράζει προσκαλῶν ἡμᾶς εἰς μετάνοιαν. Ὑπάρχει ὁδὸς σωτηρίας, ἐὰν θέλωμεν. Ὁ θάνατος φανεῖς ἰσχυρότερος κατέπιεν, ἀλλὰ γνώριζε καλά ὅτι πάλιν ὁ Θεὸς ἀφαιρεῖ κάθε δάκρυον ἀπὸ τὸ πρόσωπον παντὸς μετανουῦντος³². Πιστὸς εἶναι ὁ Κύριος εἰς ὅλους τοὺς λόγους ποὺ ἐκφέρει³³. Δὲν ψεύδεται ὅταν λέγῃ· «ἐὰν αἱ ἁμαρτίαι σας εἶναι ὡς πορφύρα, θὰ τὰς λευκάνω ὡσάν τὴν χιόνα· ἐὰν δὲ εἶναι ὡς κόκκινον, θὰ τὰς λευκάνω ὡσάν τὸ ἔριον»³⁴. Ἔτοιμος εἶναι ὁ μέγας ἰατρὸς τῶν ψυχῶν νὰ σοῦ θεραπεύσῃ τὸ πάθος. Ἐκείνου λόγια εἶναι, ἐκεῖνο τὸ γλυκὺ καὶ σωτήριο στόμα εἶπεν· «Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν»³⁵.

Ὁ Κύριος θέλει νὰ σὲ καθάρσῃ ἀπὸ τὸν πόνον τῆς πληγῆς καὶ νὰ σοῦ δεῖξῃ φῶς μέσα εἰς τὸ σκοτός. Ἐσὲ ζητεῖ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ἐγκαταλείψας τὰ μὴ πεπλανημένα. Ἐὰν παραδώσῃς τὸν ἑαυτὸν σου, δὲν θὰ διστάσῃ καὶ δὲν θ' ἀπαξιώσῃ ὁ φιλόφιλος νὰ σὲ βαστάσῃ ἐπάνω εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς ὤμους του, χαίρων ὅτι εὔρε τὸ πρόβατόν του τὸ ἀπολωλὸς. Ὁ Πατὴρ στέκεται καὶ περιμένει τὴν ἐπάνοδόν σου ἀπὸ τὴν πλάνην. Μόνον ἐπίστρεψε, καί, ἐνῶ θὰ εἶσαι ἀκόμη μακριά, θὰ τρέξῃ καὶ θὰ πέσῃ εἰς τὸν τράχηλόν σου, καὶ θὰ ἀγκαλιάσῃ μὲ φιλικοὺς ἀσπασμοὺς τὴν καθαρισμένην ἤδη ὑπὸ τῆς μετανοίας ψυχὴν σου. Καὶ θὰ ἐνδύσῃ μὲ τὴν πρώτην στολὴν τὴν ψυχὴν ποὺ ἐξεδύθη τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον μαζί μὲ τὰς πράξεις του καὶ θὰ τοποθετήσῃ δακτυλίδι εἰς τὰς χεῖρας ποὺ ἔχουν ξεπλυθῆ τὸ αἷμα τοῦ θανάτου καὶ θὰ βάλῃ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας ποὺ ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν κακὴν ὁδὸν εἰς τὸν δρόμον τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. Καὶ θὰ ἀναγγεῖλῃ ἡμέραν εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς εἰς τοὺς ἰδικούς του, καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, καὶ θὰ ἑορτάσῃ μὲ κάθε τρόπον τὴν σωτηρίαν σου. «Πραγμα-

33. Ψαλμ. 144, 13α.

34. Ἦσ. 1, 18.

35. Ματθ. 9, 12 - 13.

ἐν οὐρανῷ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι).
 Κὰν ἐγκαλέσῃ τις τῶν ἐστάναι δοκούντων ὅτι ταχὺ προσελήφθης,
 αὐτὸς ὁ ἀγαθὸς Πατὴρ ὑπὲρ σοῦ ἀπολογήσεται λέγων· «Εὐφραν-
 θῆναι δεῖ καὶ χαρῆναι, ὅτι αὕτη ἡ θυγάτηρ μου νεκρὰ ἦν καὶ ἀνέ-
 ζησε, καὶ ἀπολωλυῖα καὶ εὐρέθη».

307

85. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΔΕΙΝ ΟΡΚΟΥΝ

Οὐ πανόμεθα κατὰ πᾶσαν σὺνοδον διαμαρτυρόμενοι καὶ ἰδίᾳ
 ἐν ταῖς συντυχίαις περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγόμενοι ὥστε τοὺς ὄρ-
 κους ἐπὶ τοῖς δημοσίοις τελέσμασι μὴ ἐπάγεσθαι παρὰ τῶν ἀπαι-
 τητῶν τοῖς ἀγροίοις. Λειπόμενον ἦν καὶ διὰ τοῦ γράμματος περὶ
 τῶν αὐτῶν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων διαμαρτύρασθαι ὅτι προσ-
 ἴκει παύσασθαι ἡμᾶς τὸν θάνατον ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων
 ἐπάγοντας, καὶ ἄλλους ἐπινοῆσαι τινὰς τρόπους τῶν ἀπαιτήσεων,
 τὰς δὲ ψυχὰς συγχωρῆσαι τοῖς ἀνθρώποις ἀτρώτους ἔχειν. Ταῦ-
 τα πρὸς σε γράφομεν, οὐχ ὡς σοῦ δεομένου τῆς ἐκ τῶν λόγων πα-
 ρακλήσεως (οἴκοθεν γὰρ ἔχεις τὰς περὶ τὸ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον
 ἀφορμὰς), ἀλλ' ἵνα διὰ σοῦ πάντες οἱ ἀνεχόμενοί σου διδαχθῶσι
 μὴ παροργίζεῖν τὸν Ἅγιον μηδὲ ἀπηγορευμένον πράγμα τῆ πο-
 νηρᾷ συνηθεῖα εἰς ἀδιαφορίαν κατὰγειν. Καὶ γὰρ οὔτε ὄφελός τι

36. Λουκ. 15, 7.

37. Λουκ. 15, 32. Ὁ Βασίλειος δὲν λυπεῖται τὸν κόπον, διὰ τὴν ἐ-
 παναφέρη εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον τὴν παραπλανηθεῖσαν μοναχὴν. Ἐγραψεν
 ὁλόκληρον αὐτὸ τὸ δοκίμιον ἀκριβῶς διὰ τὴν δεῖξιν ποία εἶναι ἡ εὐσπλαγ-
 χνία τοῦ Πατρὸς διὰ κάθε μετανοοῦντα.

Ἐπιστολὴ 85. Στέλλεται πρὸς τὸν προϊστάμενον τῆς φορολογικῆς

τικά σᾶς λέγω ὅτι γίνεται μεγάλη χαρὰ εἰς τὸν οὐρανὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ κάθε μετανοοῦντα ἁμαρτωλόν»³⁶. Καὶ ἂν κανεῖς ἀπὸ αὐτοῦς ποὺ νομίζουν ὅτι εἶναι ὄρθιοι παραπονεθῆ, αὐτὸς ὁ ἀγαθὸς Πατήρ θ' ἀπολογηθῆ ὑπὲρ σου, λέγων· «Εὐφρανθῆναι δεῖ καὶ χαρῆναι, ὅτι αὕτη ἡ θυγάτηρ μου νεκρὰ ἦν καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλυῖα καὶ εὐρέθη»³⁷.

307

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 85 ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΟΡΚΙΣΕΩΣ

Εἰς κάθε συνέλευσιν δὲν παύομεν νὰ διαμαρτυρώμεθα, ὅπως κάμνομεν καὶ εἰς τὰς ἰδιαιτέρας συναντήσεις νὰ ὁμιλῶμεν περὶ τῶν ἰδίων πραγμάτων, μὲ σκοπὸν νὰ παύσῃ νὰ ἐπιβάλλεται ὄρκος εἰς τοὺς ἀγρότας ἀπὸ τοὺς φοροεισπράκτορας σχετικὰ μὲ τὴν φορολογίαν. Ὑπελείπετο νὰ διαμαρτυρηθῶμεν περὶ τοῦ ἰδίου καὶ διὰ γράμματος ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· πρέπει νὰ παύσωμεν νὰ ἐπιβάλλωμεν τὸν θάνατον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ ἐπινοήσωμεν ἄλλους τρόπους ἀπαιτήσεως, ν' ἀφήσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἔχουν ἀτρώτους τὰς ψυχὰς των. Γράφομεν δὲ αὐτὰ πρὸς σέ, ὄχι διότι χρειάζεσαι νὰ προτραπῆς μὲ λόγους —ἐσύ ποὺ ἔχεις μόνος σου τὰς προϋποθέσεις νὰ φοβῆσαι τὸν Κύριον—, ἀλλὰ διὰ νὰ διδαχθοῦν διὰ σοῦ ὅλοι ὅσοι ἐξαρτῶνται ἀπὸ σέ νὰ μὴ παροργίζουσι τὸν ἅγιον Θεὸν καὶ νὰ μὴ καταβιβάζουσι διὰ τῆς πονηρᾶς συνηθείας εἰς τὴν ἀδιαφορίαν ἕνα πρᾶγμα ἀπηγορευμένον. Ἄλλωστε οὔτε κανένα ὄφελος θὰ προέλθῃ εἰς αὐτοὺς ἐν σχέσει μὲ τὰς ἀπαιτή-

ὕπηρεσίας τῆς Καππαδοκίας μὲ σκοπὸν νὰ σταματήσῃ ἡ ἐπιβολὴ ὄρκου εἰς τοὺς ἀγρότας σχετικὰ μὲ τὴν φορολογίαν τῶν προϊόντων των. Εἶναι εὐλογον ὅτι οἱ ἀγρόται θ' ἀπέκρυπταν προϊόντα πρὸς ἀποφυγὴν βαρείας φορολογίας, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἡ ἀπόκρυψις δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιβαρύνεται καὶ μὲ ὄρκον. Ἐγράφη τὸ 372.

αὐτοῖς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις ἐκ τῶν ὄρκων ἐστὶ καὶ ὁμολογούμενον κακὸν τῇ ψυχῇ προσλαμβάνουσιν. Ἐπειδὴν γὰρ καταμελετήσωσι τὰς ἐπιπορκίας οἱ ἄνθρωποι, οὐκέτι ἑαυτοὺς ἐπείγουσι πρὸς τὴν ἔκτισιν, ἀλλὰ ἀπάτης ὄπλον καὶ ἀναβολῆς ἀφορμὴν ἐξευρησθαι αὐτοῖς τὸν ὄρκον οἴονται. Εἴτε οὖν ὀξεῖαν ἐπάγει τὴν ἀνταπόδοσιν τοῖς ἐπιπορκηκόσιν ὁ Κύριος, οὐχ ἔξουσι τοὺς ὑπακούοντας τῶν ὑπευθύνων ὑπὸ τῆς τιμωρίας ἀναλωθέντων· εἴτε διὰ μακροθυμίας ἀνέχεται ὁ Δεσπότης, ὁ προλαβὼν εἶπον, ὅτι οἱ πεπειραμένοι τῆς ἀνοχῆς τοῦ Κυρίου καταφρονοῦσιν αὐτοῦ τῆς χρηστότητος, μὴ ἀνομείψωσαν διακενῆς μηδὲ παροξυνέτωσαν ἐφ' ἑαυτοὺς τὸν Θεόν. Εἴρηται ἡμῖν τὰ ἡμῖν ἐπιβάλλοντα, ὄφονται οἱ ἀπειθοῦντες.

308

93. ΠΡΟΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝ ΠΑΤΡΙΚΙΑΝ
ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Καὶ τὸ κοινωνεῖν δὴ καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ καλὸν καὶ ἐπωφελές, αὐτοῦ σαφῶς λέγοντος· («Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον»). Τίς γὰρ ἀμφιβάλλει ὅτι τὸ μετέχειν συνεχῶς τῆς ζωῆς οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ζῆν πολυλαχῶς; Ἡμεῖς μέντοιγε τέταρτον καθ' ἐκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ Κυριακῇ, ἐν τῇ Τετραδί καὶ ἐν τῇ Παρασκευῇ καὶ τῷ Σαββάτῳ, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, εἰ ἂν ἡ μνήμη ἁ-

Ἐπιστολὴ 93. Ἐγρᾶφὴ τὸ 372. Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον τὸ ἀντικεί-

σεις ἀπὸ τοὺς ὄρκους, ἐνῶ προσλαμβάνουν εἰς τὴν ψυχὴν των ἓνα βέβαιον κακόν. Διότι ἅπαξ παραπέσουν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἐπιπορκίαν, δὲν ἐπείγονται πλέον νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ νομίζουν ὅτι ἐξευρίσκουν τὸν ὄρκον ὡς ὄπλον ἀπάτης καὶ ὡς εὐκαιρίαν ἀναβολῆς.

Ἐάν λοιπὸν ὁ Κύριος ἐπιφέρῃ ταχεῖαν ἀνταπόδοσιν εἰς τοὺς ἐπιπορκήσαντας, τότε οἱ εἰσπράκτορες δὲν θὰ ἔχουν αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀπαντήσουν εἰς τὴν δικαιοσύνην, καθ' ὅσον οἱ ὑπεύθυνοι θὰ ἔχουν καταστραφῆ διὰ τῆς τιμωρίας· ἐάν δὲ ὁ Δεσπότης ἀπὸ μακροθυμίαν ἀνέχεται, ὅπως εἶπα πρὸ ὀλίγου, οἱ λαβόντες πείραν τῆς ἀνοχῆς τοῦ Κυρίου καταφρονοῦν τὴν χρηστότητά του. Οὕτως ἢ ἄλλως πάντως ἄς παύσουν νὰ παραβιάζουν τὸν νόμον εἰς μάτην καὶ νὰ παροξύνουν ἐναντίον των τὸν Θεόν. Ὅσα ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρμοδιότητά μας τὰ εἶπαμεν· οἱ ἀπειθοῦντες ὄψονται.

308

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 93

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΚΙΑΝ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝ ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Βεβαίως καὶ τὸ νὰ κοινωνῆ κανεὶς καὶ νὰ μεταλαμβάνῃ τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ καθημερινῶς εἶναι καλόν καὶ ἐπωφελές, διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος λέγει σαφῶς· « ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον »¹. Ποῖος δὲ ἀμφιβάλλει ὅτι τὸ νὰ μετέχη συνεχῶς τῆς ζωῆς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ζῆ πολλαχῶς;

Ἡμεῖς πάντως κοινωνοῦμεν τέσσαρας φορὰς τὴν ἑβδομάδα, Κυριακὴν, Τετάρτην, Παρασκευὴν καὶ Σάββατον, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλας ἡμέρας, ὅταν ὑπάρχη μνήμη κάποιου Ἁγίου.

μενον τῆς ἐπιστολῆς, ἡ ὁποία προσφέρει χρησίμους πληροφορίας διὰ τὴν σχετικὴν μὲ τὴν θεῖαν μετάληψιν πρᾶξιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

1. Ἰωάν. 6,54

γίου τινός. Τὸ δὲ ἐν τοῖς τοῦ διωγμοῦ καιροῖς ἀναγκάζεσθαι τινα, μὴ παρόντος ἱερέως ἢ λειτουργοῦ, τὴν κοινωνίαν λαμβάνειν τῇ ἰδίᾳ χειρὶ μηδαμῶς εἶναι βαρὺ περιττόν ἐστιν ἀποδεικνύναι, διὰ τὸ καὶ τὴν μακρὰν συνήθειαν τοῦτο δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πιστώσασθαι. Πάντες γὰρ οἱ κατὰ τὰς ἐρήμους μονάζοντες, ἔνθα μὴ ἐστὶν ἱερεὺς, κοινωνίαν οἴκοι κατέχοντες ἀφ' ἑαυτῶν μεταλαμβάνουσιν. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἕκαστος καὶ τῶν ἐν λαῶ τελοῦντων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἔχει κοινωνίαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καὶ ὅτε βούλεται μεταλαμβάνει δι' ἑαυτοῦ. Ἐπεὶ γὰρ τὴν θυσίαν τοῦ ἱερέως τελειώσαντος καὶ δεδωκότος, ὁ λαβὼν αὐτὴν ὡς ὄλην ὁμοῦ, καθ' ἑκάστην μεταλαμβάνων, παρὰ τοῦ δεδωκότος εἰκότως μεταλαμβάνει καὶ ὑποδέχεσθαι πιστεύειν ὀφείλει. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ ἱερεὺς ἐπιδίδωσι τὴν μερίδα καὶ κατέχει αὐτὴν ὁ ὑποδεχόμενος μετ' ἐξουσίας ἀπάσης καὶ οὕτω προσάγει τῷ στόματι τῇ ἰδίᾳ χειρὶ. Ταῦτόν τοίνυν ἐστὶ τῇ δυνάμει, εἴτε μίαν μερίδα δέξεται τις παρὰ τοῦ ἱερέως εἴτε πολλὰς μερίδας ὁμοῦ.

309

159. ΕΥΠΑΤΕΡΙΩ ΚΑΙ Τῆ ΘΥΓΑΤΡΙ

1. Ὅσον εὐφροσύνην παρέσχε μοι τὸ γράμμα τῆς κοσμιότητός σου εἰκάξεις πάντως αὐτὸς τοῖς ἐπεσταλμένοις. Τί γὰρ ἂν ἡδίων γένοιτο ἀνθρώπῳ εὐχὴν ποιουμένῳ φοβουμένοις αἰεὶ Θεὸν

2. Διακόνου.

3. Πρόκειται περὶ τῶν προηγιασμένων δώρων, τὰ ὅποια ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς πολλὰ μέρη ἤμποροῦσαν ὄλοι νὰ διατηρήσουν κατ' οἶκον. Προφανῶς κάθε μερὶς συνίστατο εἰς ἄρτον ἐμποτισμένον εἰς οἶνον. Ὁ καθένας ἤμποροῦσε νὰ καταναλώσῃ τμήμα τῆς μερίδος καὶ νὰ διατηρήσῃ τὸ ὑπόλοιπον.

Τὸ ὅτι δὲ κατὰ τοὺς καιροὺς τοῦ διωγμοῦ ἀναγκάζεται κάποιος, ἐν ἀπουσίᾳ ἱερέως ἢ λειτουργοῦ², νὰ λαμβάνη μὲ τὰ ἰδικὰ του χέρια τὴν κοινωνίαν, εἶναι περιττὸν ν' ἀποδείξω ὅτι δὲν εἶναι καθόλου ἀξιόμημπτον, ἀφοῦ ἄλλωστε τὴν πρακτικὴν αὐτὴν ἔχει κατοχυρώσει μακρὰ συνήθεια δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Πράγματι ὅλοι οἱ μονάζοντες εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἱερεὺς, μεταλαμβάνουν μόνοι τῶν ἀπὸ κοινωνίαν ποὺ διατηροῦν εἰς τὴν οἰκίαν των. Εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν δὲ καὶ ὅλην τὴν Αἴγυπτον καὶ κάθε λαϊκὸς ἀκόμη ἔχει συνήθως κοινωνίαν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ μεταλαμβάνει μόνος του ὅποτεδῆποτε θέλει. Ἐπαξ τελειώση καὶ δώση τὴν θυσίαν ὁ ἱερεὺς, αὐτὸς ποὺ τὴν λαμβάνει ὡς σύνολον, μεταλαμβάνων ἀπὸ αὐτὴν καθημερινῶς, ὀφείλει νὰ πιστεύῃ ὅτι μεταλαμβάνει αὐτῆς καὶ δέχεται αὐτὴν ἀπὸ τὸν δώσαντα. Ἄλλωστε καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὁ ἱερεὺς ἐπιδίδει τὴν μερίδα καὶ ὁ δεχόμενος αὐτὴν τὴν κρατεῖ μὲ ὅλην τὴν ἐξουσίαν καὶ οὕτω τὴν προσκομίζει εἰς τὸ στόμα μὲ τὴν χεῖρά του. Τὸ ἴδιον λοιπὸν εἶναι κατ' οὐσίαν, εἴτε μίαν μερίδα δεχθῆ κανεὶς ἀπὸ τὸν ἱερέα εἴτε πολλὰς μερίδας μαζὶ³.

309

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 159

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΠΑΤΕΡΙΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΤΟΥ

1. Καὶ σὺ ὁ ἴδιος εἰκάζεις ἀπὸ ὅσα ἔγραψες ποίαν εὐφροσύνην μοῦ ἐπροξένησε τὸ γράμμα τῆς κοσμιότητός σου. Τί ἤμποροῦσε νὰ φανῆ γλυκύτερον εἰς ἓνα ἄνθρωπον ποὺ εὐχεται νὰ συναναστρέφεται ἄνδρας φοβουμένους πάντοτε τὸν Θεὸν

²Επιστολὴ 159. Ἐγράφη τὸ 373. Ὁ Εὐπατέριος καὶ ἡ κόρη του ἠρώτησαν τὸν Βασίλειον περὶ τῆς θέσεως τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν Τριάδα, αὐτὸς δὲ εὕρισκε εὐκαιρίαν νὰ κάμῃ λόγον περὶ τῆς ἀνάγκης προσθήκης εἰς τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας τοῦ ἄρθρου περὶ Πνεύματος ὡς ἀκτίστου καὶ θείου.

προσομιλεῖν καὶ τοῦ παρ' αὐτῶν κέρδους μεταλαμβάνειν, γραμμᾶτων τοιούτων, δι' ὧν ἡ Θεοῦ γνώσις ἐπιζητεῖται; Εἰ γὰρ τὸ ζῆν ἡμῖν Χριστός, ἀκολούθως καὶ ὁ λόγος ἡμῶν περὶ Χριστοῦ ὀφείλει εἶναι καὶ ἡ ἔννοια καὶ πᾶσα πρᾶξις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἠρητῆσθαι καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατ' αὐτὸν μεμορφῶσθαι. Χαίρω τοίνυν περὶ τοιούτων ἐρωτώμενος καὶ συγχαίρω τοῖς ἐρωτῶσιν. Ἡμῖν τοίνυν ἐνὶ μὲν λόγῳ ἢ τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων πατέρων πίστις πασῶν τῶν ὕστερον ἐφευρεθεισῶν προτετίμηται, ἐν ἣ ὁμοούσιος ὁμολογεῖται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ καὶ τῆς αὐτῆς ὑπάρχων φύσεως ἣς ὁ γεννήσας. Φῶς γὰρ ἐκ Φωτὸς καὶ Θεὸν ἐκ Θεοῦ καὶ Ἄγαθὸν ἐξ Ἄγαθοῦ καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ὑπὸ τε τῶν ἁγίων ἐκείνων ὁμολογήθη καὶ ὑφ' ἡμῶν νῦν, τῶν εὐχομένων κατ' ἴχνη βαίνειν ἐκείνοις, προσμαρτυρεῖται.

2. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νῦν ἀνακύψαν παρὰ τῶν αἰεί τι καινοτομεῖν ἐπιχειρούντων ζήτημα, παρασιωπηθὲν τοῖς πάλαι διὰ τὸ ἀναντιρρητον, ἀδιάρθρωτον κατελείφθη (λέγω δὴ τὸ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος), προστίθεμεν τὸν περὶ τούτου λόγον ἀκολούθως τῇ τῆς Γραφῆς ἐννοίᾳ, ὅτι ὡς βαπτίζομεθα, οὕτω καὶ πιστεύομεν, ὡς πιστεύομεν, οὕτω καὶ δοξολογοῦμεν. Ἐπειδὴ οὖν βάπτισμα ἡμῖν δέδοται παρὰ τοῦ Σωτῆρος εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος, ἀκόλουθον τῷ βαπτίσματι τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως παρεχόμεθα, ἀκόλουθον δὲ καὶ τὴν δοξολογίαν τῇ πίστει, συνδοξάζοντες Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τῷ πεπεῖσθαι μὴ ἀλλότριον εἶναι τῆς θείας φύσεως. Οὐ γὰρ ἂν τῶν αὐτῶν μετέσχε τιμῶν τὸ ἀπεξενωμένον κατὰ τὴν φύσιν. Τοῦς δὲ κτίσμα λέγοντας τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐλεοῦμεν ὡς εἰς τὸ ἀσυνχώρητον πτώμα τῆς εἰς αὐτὸ βλασφημίας διὰ τῆς τοιαύτης φωνῆς καταπίπτοντας.

1. Φίλιπ. 1,21.

2. Μάρκ. 3,29. Ματθ. 12, 31 - 32.

καὶ νὰ μετέχη τοῦ κέρδους ἀπὸ τὴν συνανατροφήν των, ἀπὸ γράμματα μὲ τὰ ὁποῖα ἐπιζητεῖται ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ; Διότι ἐὰν «δι' ἡμᾶς τὸ ζῆν εἶναι ὁ Χριστός»¹, πρέπει κατὰ συνέπειαν καὶ ὁ λόγος μας νὰ εἶναι περὶ Χριστοῦ καὶ ἡ σκέψις μας μαζί μὲ κάθε πράξιν νὰ εἶναι ἀπηρτισμένη διὰ τῶν ἐντολῶν του καὶ ἡ ψυχὴ μας νὰ εἶναι μορφωμένη κατ' αὐτόν.

Χαίρω λοιπὸν, ὅταν ἐρωτῶμαι διὰ τοιαῦτα ζητήματα, καὶ συγχαίρω τοὺς ἐρωτῶντας. Λοιπὸν ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει προτιμηθῆ ἡ ὁμολογία πίστεως τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων πατέρων ἀπὸ ὅλας τὰς μεταγενεστέρως ἐφευρεθείσας, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Υἱὸς ὁμολογεῖται ὡς ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὡς τῆς αὐτῆς φύσεως μετὰ τοῦ γεννήτορος αὐτοῦ. Πράγματι ὡς Φῶς ἐκ Φωτὸς καὶ Θεὸς ἐκ Θεοῦ καὶ Ἄγαθὸς ἐξ Ἄγαθοῦ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια καὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἐκείνους ὡμολογήθη καὶ ἀπὸ ἡμᾶς τώρα, πού εὐχόμεθα νὰ ἀκολουθήσωμεν τὰ ἴχνη ἐκείνων, ἀναγνωρίζεται.

2. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ζήτημα πού ἀνέκυψε τώρα ἀπὸ τοὺς πάντοτε ἐπιθυμοῦντας νὰ εἰσαγάγουν κάποιαν καινοτομίαν, παρασιωπηθὲν ἀπὸ τοὺς παλαιούς ὡς ἀναμφισβήτητον, παρελείφθη—ἐννοῶ δὲ τὸ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος—, προσθέτομεν τὴν ἐρμηνείαν τούτου σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς. Εἶναι δὲ τοῦτο ὅτι, ὅπως βαπτίζομεθα, οὕτω καὶ πιστεύομεν, ὅπως πιστεύομεν, οὕτω καὶ δοξολογοῦμεν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ βάπτισμα μᾶς ἐδόθη ἀπὸ τὸν Σωτῆρα εἰς τὸ ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος, δίδομεν ὁμολογίαν πίστεως συνεπῆ πρὸς τὸ βάπτισμα, συνεπῆ δὲ καὶ τὴν δοξολογίαν πρὸς τὴν πίστιν, συνδοξάζοντες μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διότι εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι ξένον πρὸς τὴν θείαν φύσιν. Ἄλλωστε τὸ ἀποξενωμένον κατὰ τὴν φύσιν δὲν θὰ μετεῖχε τῶν ἰδίων τιμῶν.

Ἐκείνους δὲ πού χαρακτηρίζουν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὡς κτίσμα, τοὺς λυπούμεθα ὡς πεσόντας εἰς τὴν ἀσυγχώρητον πλάνην τῆς εἰς αὐτὸ βλασφημίας² διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς· καθ' ὅσον τὸ ὅτι διαφέρει ἡ κτίσις τῆς θεότητος δὲν χρειάζεται

Ὅτι γὰρ διώρισται κτίσις θεότητος οὐδενὸς λόγον προσδεῖ τοῖς κἄν μικρὸν ταῖς Γραφαῖς ἐγγεγυμνασμένοις. Ἡ μὲν γὰρ κτίσις δουλεύει, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐλευθεροῖ· ἢ κτίσις ζωῆς προσδεῆς ἐστί, τὸ Πνεῦμά ἐστί τὸ ζωοποιοῦν· ἢ κτίσις διδασκαλίας δεῖται, τὸ Πνεῦμά ἐστί τὸ διδάσκον· ἢ κτίσις ἀγιάζεται, τὸ Πνεῦμά ἐστί τὸ ἀγιάζον. Κἄν ἀγγέλους εἴπης, κἄν ἀρχαγγέλους, κἄν πάσας τὰς ὑπερκοσμίους δυνάμεις, διὰ τοῦ Πνεύματος τὴν ἀγιωσύνην λαμβάνουσιν. Αὐτὸ δὲ τὸ Πνεῦμα φυσικὴν ἔχει τὴν ἀγιότητα οὐ κατὰ χάριν λαβόν, ἀλλὰ συνουσιωμένην αὐτῷ· ὅθεν καὶ τῆς προσηγορίας τῆς τοῦ Ἁγίου ἐξαιρέτως τετύχηκεν. Ὁ τοίνυν φύσει ἅγιον, ὡς φύσει ἅγιος ὁ Πατὴρ καὶ φύσει ἅγιος ὁ Υἱός, οὔτε αὐτοὶ τῆς θείας καὶ μακαρίας Τριάδος χωρίσαι καὶ διατεμεῖν ἀνεχόμεθα, οὔτε τοὺς ἐκόλως τῇ κτίσει συναριθμοῦντας ἀποδεχόμεθα. Ταῦτα, ὡσπερ ἐν κεφαλαίῳ, ἀρκούντως τῇ εὐλαβείᾳ ὑμῶν εἰρήσθω. Ἀπὸ γὰρ μικρῶν σπερμάτων γεωργήσετε τὸ πλεῖον τῆς εὐσεβείας συνεργοῦντος ὑμῖν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Δίδου γὰρ σοφῶ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται». Τὴν δὲ τελειότεραν διδασκαλίαν εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς συντυχίαν ὑπερθησόμεθα, δι' ἧς καὶ τὰ ἀντικείμενα ἐπιλύσασθαι, καὶ πλατυτέρας τὰς ἐκ τῶν Γραφῶν παρασχέσθαι μαρτυρίας, καὶ πάντα τύπον τὸν ὑγιῆ τῆς πίστεως βεβαιώσασθαι δυνατόν. Τὸ δὲ νῦν ἔχον συγγνώμην νείματε τῇ βραχύτητι. Καὶ γὰρ οὐδ' ἂν ἐπέστειλα τὴν ἀρχὴν, εἰ μὴ μείζονα ἠγοῦμένη τὴν βλάβην ἀρνήσασθαι τὴν αἴτησιν παντελῶς, ἢ ἑλλιπῶς παρασχέσθαι.

κανένα ἐπιχείρημα δι' ἐκείνους πού εἶναι ἔστω καὶ ὀλίγον ἐξοικειωμένοι μὲ τὰς Γραφάς. Διότι ἡ μὲν κτίσις δουλεύει, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐλευθερώνει· ἡ κτίσις χρειάζεται ζωὴν, τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ζωοποιοῦν· ἡ κτίσις χρειάζεται διδασκαλίαν, τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ διδάσκον· ἡ κτίσις ἀγιάζεται, τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ἀγιάζον. Ἄν ἀναφέρῃς ἀγγέλους, ἀρχαγγέλους, ὅλας τὰς ὑπερκοσμίους δυνάμεις, αὐταὶ λαμβάνουν τὴν ἀγιωσύνην διὰ τοῦ Πνεύματος. Αὐτὸ δὲ τὸ Πνεῦμα ἔχει τὴν ἀγιότητα φυσικὴν, δηλαδὴ ὄχι κατὰ χάριν ἀλλὰ ἐντὸς τῆς οὐσίας του· διὰ τοῦτο τοῦ ἔχει προσνεμηθῆ κατ' ἐξοχὴν ἢ προσηγορία τοῦ ἀγίου.

Αὐτὸ λοιπὸν πού εἶναι φυσικῶς ἅγιον, ὅπως φυσικῶς ἅγιος εἶναι ὁ Πατὴρ καὶ φυσικῶς ἅγιος ὁ Υἱός, οὔτε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἀνεχόμεθα νὰ τὸ χωρίσωμεν καὶ διασπάσωμεν ἀπὸ τὴν θείαν καὶ μακαρίαν Τριάδα, οὔτε τοὺς εὐκόλως συναριθμοῦντας αὐτὸ μὲ τὴν κτίσιν δεχόμεθα.

Ἄρκετὰ εἶναι ὅσα ἐλέχθησαν ἐν συντομίᾳ ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἄλλωστε ἀπὸ μικρὰ σπέρματα θὰ καλλιεργήσετε τὸ πλεόνασμα τῆς εὐσεβείας μὲ τὴν συνεργίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Δίδου σοφῶ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται»³. Τὴν δὲ πληρεστέραν διδασκαλίαν θὰ ἀναβάλωμεν διὰ τὴν προσωπικὴν μας συνάντησιν, διὰ τῆς ὁποίας θὰ καταστῆ δυνατὸν καὶ τὰς ἀντιλογίας νὰ ἀναιρέσωμεν καὶ ἐκτενεστέρας μαρτυρίας ἀπὸ τὰς Γραφάς νὰ παράσχωμεν καὶ κάθε ὑγιῆ διατύπωσιν τῆς πίστεως νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν. Πρὸς τὸ παρὸν νὰ μὲ συγχωρήσετε διὰ τὴν βραχύτητα. Ἄλλωστε οὔτε θὰ σᾶς ἔγραφα κατ' ἀρχὴν, ἐὰν δὲν ἔθεωροῦσα μεγαλυτέραν ζημίαν ν' ἀρνηθῶ ἐντελῶς τὴν αἴτησίν σας παρὰ νὰ τὴν ἱκανοποιήσω ἐλλιπῶς.

173. ΠΡΟΣ ΘΕΟΔΩΡΑΝ ΚΑΝΟΝΙΚΗΝ

Ὁκνηροὺς ἡμᾶς ποιεῖ πρὸς τὸ γράφειν τὸ μὴ πεπεῖσθαι τὰς ἐπιστολάς ἡμῶν πάντως ἐγχειρίζεσθαι τῇ σῇ ἀγάπῃ, ἀλλὰ κακία τῶν διακονούντων μυρίους προεντυγχάνειν ἐτέρους καὶ μάλιστα νῦν οὕτω τεταραγμένων τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην πραγμάτων. Διόπερ ἀναμένω τρόπον τινὰ μεμφθῆναι καὶ ἀπαιτηθῆναι βιαίως τὰς ἐπιστολάς, ὥστε αὐτῷ τούτῳ τεκμηρίῳ χρήσασθαι τῆς ἀποδόσεως. Καὶ γράφοντες μέντοι καὶ σιωπῶντες ἐν ἔργον ἔχομεν, ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν φυλάσσειν τὴν μνήμην τῆς κοσμιότητός σου καὶ προσεύχεσθαι τῷ Κυρίῳ δοῦναί σοι τελέσαι τὸν δρόμον τῆς ἀγαθῆς πολιτείας καθὰ προείλου. Τῷ ὄντι γὰρ οὐ μικρὸς ἄγων ὁμολογοῦντα τῇ ἐπαγγελίᾳ τὰ ἐφεξῆς ἐπαγαγεῖν. Τὸ μὲν γὰρ προελέσθαι τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείαν πάντος· τὸ δὲ καὶ μέχρι τῶν μικροτάτων ἄγειν τὴν παρατήρησιν καὶ μηδὲν τῶν ἐκεῖ γεγραμμένων παρορᾶν, τοῦτο πάνυ ὀλίγοις τῶν εἰς ἡμετέραν γνῶσιν ἠκόντων κατώρθωται, ὥστε καὶ γλώσση πεπαιδευμένη χρῆσθαι καὶ ὀφθαλμῷ πεπαιδαγωγημένῳ κατὰ τὸ βόβλημα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ χερσὶν ἐνεργεῖν κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς εὐαρεστήσεως καὶ πόδας κινεῖν καὶ ἐκάστῳ τῶν μελῶν οὕτω κεχρηθῆναι ὡς ἐξ ἀρχῆς ὁ δημιουργὸς ἡμῶν ᾠκονόμησε· τὸ ἐν τῇ καταστολῇ κόσμιον, τὸ ἐν ταῖς συντυχίαις τῶν ἀνδρῶν

Ἐπιστολὴ 173. Ἐγράφη τὸ 374. Κανονικαὶ ἐλέγοντο τότε αἱ γυναῖκες ποὺ ἐξοῦσαν μέσα εἰς τὰς πόλεις κατὰ ομάδας ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ τῇ βάσει κανόνος. Ὑπηρετοῦσαν τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν

310

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 173
ΠΡΟΣ ΘΕΟΔΩΡΑΝ ΚΑΝΟΝΙΚΗΝ

Μᾶς καθιστᾷ ὀκνηροὺς εἰς τὸ νὰ σοῦ γράφωμεν τὸ γεγονός ὅτι δὲν εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ μας ἐγχειρίζονται ὅπως δὴποτε εἰς τὴν ἀγάπην σου, καὶ δὲν τὰς διαβάζουν πρωτύτερα ἀπὸ ἀμέλειαν τῶν ταχυδρόμων ἀναρίθμητοι ἄλλοι, καὶ μάλιστα τώρα πού τὰ πράγματα εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην εἶναι τόσον ταραγμένα. Διὰ τοῦτο περιμένω κατὰ κάποιον τρόπον νὰ ὑποστῶ μομφὴν καὶ νὰ μοῦ ἀπαιτηθοῦν ἐντόνως ἐπιστολαί, ὥστε νὰ θεωρήσω αὐτὰ ὡς ἀπόδειξιν τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ χρέους.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, καὶ γράφοντες καὶ σιωπῶντες ἓνα ἔργον ἔχομεν, νὰ φυλάσσωμεν εἰς τὰς καρδίας μας τὴν μνήμην τῆς κοσμιότητός σου καὶ νὰ προσευχώμεθα εἰς τὸν Κύριον νὰ σοῦ δώσῃ νὰ τελειώσῃς τὸν δρόμον τῆς ἀγαθῆς πολιτείας πού ἐξέλεξες. Πράγματι δὲ δὲν εἶναι μικρὸς ἀγὼν τὸ νὰ σηκῶνῃ κανεὶς τὸ βάρος τῶν συνεπειῶν τῆς ὑποσχέσεώς του μένων πιστὸς εἰς αὐτήν. Τὸ νὰ ἐκλέξῃ τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ζωὴν εἶναι εἰς τὸ χέρι τοῦ καθενός· τὸ νὰ ὠθῇ ὁμως τὴν τήρησιν μέχρι τῶν μικροτέρων λεπτομερειῶν καὶ νὰ μὴ παραβλέπῃ τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶναι γραμμένα ἐκεῖ, τοῦτο ἔχει κατορθωθῆ ἀπὸ πολὺ ὀλίγους, καθ' ὅσον ἡμεῖς γνωρίζομεν. Εἶναι δὲ μεταξὺ αὐτῶν τὸ νὰ χρησιμοποιοῖ γλῶσσαν πειθαρχημένην καὶ ὀφθαλμὸν παιδαγωγημένον κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Εὐαγγελίου, νὰ ἐργάζεται μὲ τὰ χέρια πρὸς τὸν σκοπὸν εὐαρεστήσεως τοῦ Θεοῦ, νὰ κινῆ τοὺς πόδας καὶ νὰ χρησιμοποιοῖ κάθε μέλος σύμφωνα μὲ ὅσα ὠρίσεν ὁ Δημιουργὸς ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς· ἡ κοσμιότης εἰς τὴν ἐνδυμασίαν, ἡ ἐπιφυλακτικότης εἰς τὴν συναναστροφὴν μὲ

¹ Ἐκκλησίαν ὡς διδασκάλισσαι καὶ κοινωνικαὶ ἐργάτριαι. Δὲν εἶχαν δώσει μοναχικὸν ὄρκον καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὠνομάζοντο μοναχαί, ἀλλ' οὔτε ἐκτελοῦσαν ἱερατικὰ καθήκοντα καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὠνομάζοντο διακόνισσαι.

πεφυλαγμένον, τὸ ἐν βρώμασιν αὐταρκες, τὸ ἐν τῇ κτήσει τῶν ἀναγκαίων ἀπέριττον. Ταῦτα πάντα μικρὰ μὲν ἀπλῶς οὕτω λεγόμενα, μεγάλου δὲ ἀγῶνος εἰς τὸ κατορθωθῆναι χρήζοντα ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας εὐρήκαμεν. Καὶ μὴν καὶ τὸ ἐν τῇ ταπεινοφροσύνῃ τέλειον, ὡς μήτε προγόνων περιφανείας μεμνησθαι μήτε, εἴ τι ἐκ φύσεως ἐνυπάρχει ἡμῖν πλεονέκτημα ἢ κατὰ σῶμα ἢ κατὰ ψυχὴν, τούτῳ ἐπαίρεσθαι μήτε τὰς ἕξωθεν περὶ ἡμῶν ὑπολήψεις ἀφορμὴν ἐπάρσεώς τε καὶ φυσιώσεως ποιεῖσθαι, ταῦτα τοῦ εὐαγγελικοῦ ἔχεται βίου, τὸ ἐν ἐγκρατεία εὐτονον, τὸ ἐν προσευχαῖς φιλόπονον, τὸ ἐν φιλαδελφείᾳ συμπαθές, τὸ πρὸς τοὺς δεομένους κοινωνικόν, τὸ τοῦ φρονήματος καταβεβλημένον, ὁ συντριμμὸς τῆς καρδίας, τὸ τῆς πίστεως ὑγιές, τὸ ἐν σκυθρωπότητι ὀμαλόν, μηδέποτε τῆς ἐννοίας ἐπιλειπούσης ἡμᾶς τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀπαραιτήτου δικαστηρίου, πρὸς δ' ἐπειγόμεθα μὲν ἅπαντες, μέμνηται δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἔκβασιν ἀγωνιώσιν ἐλάχιστοι.

311

261. ΤΟΙΣ ΕΝ ΣΩΖΟΠΟΛΕΙ

1. Ἐνέτυχον τοῖς γράμμασιν ὑμῶν, ἀδελφοὶ τιμωτάτοι, ἃ περὶ τῶν καθ' ὑμᾶς πραγμάτων ἐπεστείλατε. Καὶ ὅτι μὲν ἡμᾶς κοινωνοὺς φροντίδων παρελάβετε εἰς τὴν τῶν ἀναγκαίων ὑμῖν καὶ σπουδῆς ἀξίων ἐπιμέλειαν, ἠὲ χαριστήσαμεν τῷ Κυρίῳ. Ἐστενάξαμεν δὲ ἀκούσαντες ὅτι, πρὸς τῇ παρὰ τῶν ἀρειανῶν ἐπαγομένη ταραχῇ ταῖς Ἐκκλησίαις καὶ τῇ συγχύσει ἣν ἐκεῖνοι περὶ

Ἐπιστολὴ 261. Ἐγρᾶφῃ τὸ 377. Πρόκειται περὶ τῆς Σωζοπόλεως

ἄνδρας, ἢ ὀλιγάρχεια εἰς τό φαγητόν, ἢ λιτότης εἰς τήν κτῆσιν τῶν ἀναγκαίων.

Ἔλα αὐτά εἶναι βέβαια μικρά, ὅταν λέγωνται ἀπλῶς οὕτως, ἀλλά ἔχομεν εὖρει πραγματικά ὅτι χρειάζονται μέγαν ἀγῶνα διὰ νά κατορθωθοῦν. Ἐπιπροσθέτως δέ ἡ τελειότης εἰς τήν ταπεινοφροσύνην, μέχρι σημείου ὥστε νά μὴ ἐνθυμῆται κανεὶς οὔτε τῶν προγόνων τήν λαμπρότητα οὔτε νά ἐπαίρεται διὰ τὸ τυχόν ὑπάρχον προτέρημα, σωματικόν ἢ ψυχικόν, οὔτε τὰς δι' ἡμᾶς ὑπολήψεις τῶν ἄλλων νά λαμβάνωμεν ὡς ἀφορμὴν ἐπάρσεως καὶ ματαιοδοξίας, ὅλα αὐτά ἀνήκουν εἰς τὸν εὐαγγελικὸν βίον· ἡ σταθερότης εἰς τήν ἐγκράτειαν, ἡ φιλοπονία εἰς τὰς προσευχάς, ἡ συμπάθεια εἰς τήν ἀδελφικὴν ἀγάπην, ἡ γενναιοδωρία πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, ἡ ταπεινότης τοῦ φρονήματος, ὁ συντριμμὸς τῆς καρδίας, ἡ γνησιότης τῆς πίστεως, ἡ μετριότης εἰς τήν σκυθρωπότητα. Δὲν πρέπει ποτὲ νά μᾶς διαφεύγῃ ἡ σκέψις τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀναποφεύκτου δικαστηρίου, πρὸς τὸ ὅποιον ἐπειγόμεθα μὲν ὅλοι, τὸ ἐνθυμοῦνται δέ καὶ ἀγωνιοῦν διὰ τήν ἔκβασίν του ἐλάχιστοι.

311

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 261

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΣΩΖΟΠΟΛΕΩΣ

1. Ἀνέγνωσα τὸ γράμμα σας, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, τὸ ὅποιον μοῦ ἐστείλατε περὶ τῶν ὑποθέσεων σας. Ἡὐχαριστήσαμεν δὲ τὸν Κύριον ποῦ παρελάβετε ἡμᾶς ὡς κοινωνοὺς τῶν φροντίδων, πρὸς ἐπιμέλειαν τῶν ἀναγκαίων εἰς σᾶς καὶ ἀξίων προσοχῆς. Ἐστενάξαμεν δὲ ποῦ ἠκούσαμεν ὅτι, ἐκτὸς τῆς παραχῆς ποῦ ἔχει προκληθῆ ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ τῆς συγχύσεως ποῦ ἔχουν προξενήσει ἐκεῖνοι εἰς

τῆς Πισιδίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἦσαν ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὸν Ἀπολιναρίου.

τὸν τῆς πίστεως λόγον πεποιήνται, ἔτι καὶ ἄλλη τις ὑμῖν ἀνεφάνη κενοφωνία εἰς πολλὴν ἀδημονίαν ἐμβάλλουσα τὴν ἀδελφότητα, ὡς ἐπεστείλατε ἡμῖν, ἀνθρώπων καινὰ καὶ ἀσυνήθη ταῖς ἀκοαῖς τῶν πιστῶν ὡς ἐκ τῆς τῶν Γραφῶν διδασκαλίας δῆθεν παρεισαγόντων. Ἐγράφετε δὲ εἶναι τινες παρ' ὑμῖν τοὺς λύοντας τὴν σωτήριον οἰκονομίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ἀθετοῦντας τοῦ μεγάλου μυστηρίου τὴν χάριν, τοῦ σεσιγημένου μὲν ἀπὸ τῶν αἰώνων, φανερωθέντος δὲ καιροῖς ἰδίους, ὅτε ὁ Κύριος πάντα διεξελεθὼν τὰ εἰς ἐπιμέλειαν ἦγοντα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ πᾶσι τὴν οἰκείαν ἐχαρίσατο ἡμῖν ἐπιδημίαν. Ὁφέλησε γὰρ τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα πρῶτον μὲν διὰ πατριαρχῶν ὧν οἱ βίοι ὑποδείγματα καὶ κανόνες προετέθησαν τοῖς βουλομένοις ἀκολουθεῖν τοῖς ἴχνεσι τῶν ἁγίων καὶ κατὰ τὸν ὁμοιον ἐκείνοις ζῆλον φθάσαι πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων τελείωσιν. Εἶτα νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν, δι' ἀγγέλων αὐτὸν διαταξάμενος ἐν χειρὶ Μωσέως· εἶτα προφήτας προκαταγγέλλοντας τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι σωτηρίαν, κριτὰς, βασιλεῖς, δικαίους, ποιοῦντας δυνάμεις ἐν χειρὶ κρυφαία. Μετὰ πάντας τούτους ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν αὐτὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, «γενόμενος ἐκ γυναικός, γενόμενος ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν νόθεσίαν ἀπολάβωμεν».

2. Εἰ τοίνυν μὴ γέγονε τοῦ Κυρίου ἡ ἐν σαρκὶ ἐπιδημία, οὐκ ἔδωκε μὲν ὁ λυτρωτῆς τὸ ὑπὲρ ἡμῶν τίμημα τῷ θανάτῳ, οὐ διέκοψε δὲ τοῦ θανάτου τὴν βασιλείαν δι' ἑαυτοῦ. Εἰ γὰρ ἄλλο μὲν ἦν τὸ βασιλευόμενον ὑπὸ τοῦ θανάτου, ἄλλο δὲ τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου προσληφθέν, οὐκ ἂν μὲν ἐπαύσατο τὸ ἑαυτοῦ ἐνεργῶν ὁ θάνατος, οὐκ ἂν δὲ ἡμέτερον κέρδος ἐγένετο τῆς θεοφόρου σαρκὸς τὰ πάθη, οὐκ ἀπέκτεινε δὲ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, οὐκ ἐζωοποιήθημεν

1. Γαλ. 4, 4ε.

τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς πίστεως, ἀνεφάνη μεταξύ σας καὶ ἄλλη κενοφωνία, ἡ ὁποία ἐμβάλλει τοὺς ἀδελφούς εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν, ὅπως μᾶς ἐγράψατε, καθ' ὅσον ὠρισμένοι ἄνθρωποι εἰσάγουν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν πιστῶν πράγματα νέα καὶ ἀσυνήθη, ὡς προερχόμενα δῆθεν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν Γραφῶν.

Μᾶς ἐγράψατε ὅτι ὑπάρχουν μεταξύ σας μερικοὶ ποὺ καταλύουν, ὅσον ἠμποροῦν αὐτοί, τὴν σωτηριώδη οἰκονομίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀθετοῦντες τὴν χάριν τοῦ μεγάλου μυστηρίου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀπόκρυφον ἀπὸ τοὺς αἰῶνας, ἐφανερῶθη δὲ εἰς τὸν καιρὸν του, ὅταν ὁ Κύριος, ἀφοῦ ἐδοκίμασεν ὅλα ὅσα συνέβαλλαν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὸ τέλος μᾶς ἐχάρισε τὴν ἑνσαρκον ἐπιδημίαν του. Πράγματι ὠφέλησε τὸ πλάσμα του πρῶτον μὲν διὰ πατριαρχῶν, τῶν ὁποίων οἱ βίοι προετέθησαν ὡς ὑποδείγματα καὶ κανόνες εἰς τοὺς θέλοντας νὰ ἀκολουθήσουν εἰς τὰ ἴχνη τῶν ἀγίων καὶ νὰ φθάσουν μὲ ὅμοιον πρὸς ἐκείνους ζῆλον εἰς τὴν τελείωσιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Ἐπειτα ἔδωσε νόμον εἰς βοήθειαν, θέσας αὐτὸν δι' ἀγγέλων εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Μωυσέως· ἔπειτα προφήτας προαναγγέλλοντας τὴν πραγματοποίησιν τῆς μελλοντικῆς σωτηρίας, κριτὰς, βασιλεῖς, δικαίους, ἐκτελοῦντας θαυμάσια ἔργα μὲ κρυμμένην χεῖρα. Κατόπιν δὲ ὄλων αὐτῶν, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας, ἐφανερῶθη μὲ τὴν σάρκα, «γενόμενος ἐκ γυναικός, γενόμενος ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν»¹.

2. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἐπραγματοποιήθη ἡ εἰς σάρκα ἐπιδημία τοῦ Κυρίου, ὁ λυτρωτὴς δὲν ἔδωσε τὸ ὑπὲρ ἡμῶν τίμημα εἰς τὸν θάνατον, δὲν διέκοψε δὲ μὲ τὸ ἔργον του τὴν βασιλείαν τοῦ θανάτου. Ἐὰν ἦτο ἄλλο τὸ κυριαρχούμενον ὑπὸ τοῦ θανάτου, ἄλλο δὲ τὸ προσληφθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, δὲν θὰ ἔπαυεν ὁ θάνατος νὰ ἐπιτελῇ τὸ ἔργον του, τὰ πάθη τῆς θεοφόρου σαρκὸς δὲν θὰ ἀπέβαιναν εἰς ἰδικόν μας κέρδος, δὲν θὰ ἀπέκτεινεν οὗτος τὴν ἁμαρτίαν εἰς τὴν σάρκα, δὲν θὰ ἐζωοποιούμεθα ἐν τῷ Χριστῷ οἱ ἀποθανόντες ἐν τῷ Ἀδάμ, δὲν θὰ

ἐν τῷ Χριστῷ οἱ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποθανόντες, οὐκ ἀνεπλάσθη τὸ διαπεπτωκός, οὐκ ἀνωρθώθη τὸ κατερραγμένον, οὐ προσφκειώθη τῷ Θεῷ τὸ διὰ τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφως ἀλλοτριωθέν. Ταῦτα γὰρ πάντα ἀναιρεῖται παρὰ τῶν οὐράνιων σῶμα λεγόντων ἔχοντα τὸν Κύριον παραγεγενῆσθαι. Τίς δὲ χρεῖα τῆς ἁγίας Παρθένου, εἰ μὴ ἐκ τοῦ φρυάματος τοῦ Ἀδὰμ ἔμελλεν ἢ χριστοφόρος σὰρξ προσλαμβάνεσθαι; Ἀλλὰ τίς οὕτω τολμηρὸς ὥστε τὸ πάλαι σιωπηθὲν Οὐαλεντίνου δόγμα νῦν πάλιν διὰ σοφιστικῶν ῥημάτων καὶ τῆς ἐκ τῶν Γραφῶν δῆθεν μαρτυρίας ἀνανεοῦσθαι; Οὐ γὰρ νεώτερον τοῦτο τῆς δοκίσεως τὸ ἀσέβημα, ἀλλὰ πάλαι ἀπὸ τοῦ ματαιόφρονος ἀρξάμενον Οὐαλεντίνου ὃς ὀλίγας τοῦ ἀποστόλου λέξεις ἀποσπαράξας τὸ δυσσεβὲς ἐαυτῷ κατεσκεύασε πλάσμα, μορφὴν λέγων δούλου καὶ οὐχὶ αὐτὸν τὸν δοῦλον ἀνειληφέναι καὶ ἐν σχήματι λέγων τὸν Κύριον γεγενῆσθαι, ἀλλ' οὐχὶ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον παρ' αὐτοῦ προσειληφθαι. Τούτοις εἰκόσασι συγγενῆ φθέγγεσθαι οὗτοι οὓς ἀποδύρεσθαι προσήκει τὰς νεωτερικὰς ὑμῖν ἐπεισάγονται βλασφημίας.

3. Τὸ δὲ ἐπ' αὐτὴν λέγειν τὴν θεότητα τὰ ἀνθρώπων διαβαίνειν πάθη οὐδαμῶς σωζόντων ἐστὶ τὸ ἐν διανοίαις ἀκόλουθον οὔτε εἰδότεων ὅτι ἄλλα σαρκὸς πάθη καὶ ἄλλα σαρκὸς ἐμφύχου καὶ ἄλλα ψυχῆς σώματι κεχρημένης. Σαρκὸς μὲν οὖν ἴδιον τὸ τέμνεσθαι καὶ μειοῦσθαι καὶ διαλύεσθαι, καὶ πάλιν σαρκὸς ἐμφύχου τὸ κοποῦσθαι καὶ ὀδυνᾶσθαι καὶ πεινῆν καὶ διψῆν καὶ ὑπνω κρατεῖσθαι, ψυχῆς δὲ σώματι κεχρημένης λύπαι καὶ ἀδημονίαι καὶ φροντίδες καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ὡν τὰ μὲν φυσικὰ καὶ ἀναγκαῖα τῷ ζῳῷ, τὰ δὲ ἐκ προαιρέσεως μοχθηρᾶς, διὰ τὸ ἀνάγωγον τοῦ βίου

2. Ὁ Ἀπολινάριος δηλαδή.

3. Ὁ Οὐαλεντίνος ἦτο ἓνας ἀπὸ τοῦς σπουδαιοτέρους ἡγέτας τοῦ Γνωστικισμοῦ κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα. Γενικῶς ὅλοι οἱ Γνωστικοὶ δὲν ἐδέχοντο

ἀπεκαθίστατο τὸ πεπτωκός, δὲν θά ἠνωρθώνετο τὸ διεσπασμένον, δὲν θά συνεδέετο μετὸν Θεὸν τὸ ἀποξενωθὲν διὰ τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφρα. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἀναιροῦνται ἀπὸ τοὺς λέγοντας ὅτι ὁ Κύριος ἦλθεν ἔχων οὐράνιον σῶμα².

Ποία δὲ θά ἦτο ἡ ἀνάγκη τῆς ἀγίας Παρθένου, ἐάν δὲν ἐπρόκειτο νὰ προσληφθῇ ἀπὸ τὸ φύραμα τοῦ Ἀδάμ ἢ χριστοφόρος σὰρξ; Ἀλλὰ ποῖος εἶναι τόσον τολμηρός, ὥστε διὰ σοφιστικῶν λόγων καὶ διὰ τῆς δῆθεν μαρτυρίας ἐκ τῶν Γραφῶν νὰ ἀνανεώσῃ πάλιν τὸ ἀπὸ πολὺν χρόνον ἀποσιωπηθὲν δόγμα τοῦ Οὐαλεντίνου; Διότι τὸ ἀσέβημα τοῦτο τῆς «δοκῆσεως»³ δὲν εἶναι νεώτερον, ἀλλ' ἤρχισεν ἀπὸ τὸν ματαιόδοξον Οὐαλεντίνον, ὁ ὁποῖος ἀποσπάσας ὀλίγας λέξεις τοῦ ἀποστόλου⁴ κατεσκεύασε μόνος του τὸ δυσσεβὲς αὐτὸ πλάσμα, λέγων ὅτι ἔλαβε μορφήν δούλου καὶ ὄχι δούλον, καὶ ὅτι ὁ Κύριος ἔγινεν ἐν σχήματι, ἀλλ' ὄχι ὅτι προσελήφθη ἀπὸ αὐτὸν ἄνθρωπος. Φαίνονται λοιπὸν ὅτι διδάσκουν συγγενῆ πρὸς αὐτὰ οὔτοι, τοὺς ὁποίους ἀξίζει νὰ θρηνώμεν ἀφοῦ εἰσάγουν εἰς σᾶς τὰς νεωτερικὰς ταύτας βλασφημίας.

3. Τὸ νὰ λέγεται δὲ ὅτι τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων διαβαίνουν πρὸς αὐτὴν τὴν θεότητα δὲν εἶναι καθόλου ἴδιον ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι διασώζουσι τὴν λογικὴν συνέπειαν ἰδεῶν οὔτε ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι γνωρίζουσι ὅτι ἄλλα εἶναι τὰ πάθη σαρκὸς ἐμψύχου καὶ ἄλλα τὰ πάθη ψυχῆς χρησιμοποιοῦσης σῶμα. Ἴδιον τῆς σαρκὸς εἶναι νὰ τέμνεται, νὰ μειώνεται, νὰ διαλύεται, σαρκὸς δὲ πάλιν ἐμψύχου ἴδιον εἶναι νὰ κοπιᾷ, νὰ πονῆ, νὰ πεινᾷ, νὰ διψᾷ καὶ νὰ κρατῆται ἀπὸ ὕπνου, ψυχῆς δὲ χρησιμοποιοῦσης σῶμα ἴδιον εἶναι αἱ λύπαι, αἱ ἀδημονίαι, αἱ φροντίδες καὶ τὰ παρόμοια. Τούτων ἄλλα μὲν εἶναι φυσικὰ καὶ ἀναγκαῖα εἰς τὸ ζῆον⁵, ἄλλα δὲ προέρχονται ἀπὸ μοχθη-

τὴν παρουσίαν ὑλικῶν σώματος εἰς τὸν Χριστόν. Ἔλεγον ὅτι εἶχε σῶμα φανταστικόν «κατὰ δόκησιν» διὰ τοῦτο ὠνομάζοντο καὶ Δοκῆται.

4. Βλ. Φιλιπ. 2, 5 - 8.

5. Εἰς τὸν ἄνθρωπον.

καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀγύμναστον ἐπεισαγόμενα. "Ὅθεν φαίνεται ὁ Κύριος τὰ μὲν φυσικὰ πάθη παραδεχόμενος εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθινῆς καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν ἐνανθρωπήσεως, τὰ δὲ ἀπὸ κακίας πάθη ὅσα τὸ καθαρὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐπιρρουπαίνει, ταῦτα ὡς ἀνάξια τῆς ἀχράντου θεότητος ἀπώσάμενος. Διὰ τοῦτο εἴρηται ἐν ὁμοιώματι γεγενῆσθαι σαρκὸς ἁμαρτίας· οὐ γὰρ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς, ὡς τούτοις δοκεῖ, ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας. "Ὡστε σάρκα μὲν τὴν ἡμετέραν ἀνέλαβε μετὰ τῶν φυσικῶν αὐτῆς παθῶν, ἁμαρτίαν δὲ οὐκ ἐποίησεν. "Ἄλλ' ὥσπερ ὁ θάνατος ὁ ἐν τῇ σαρκὶ διὰ τοῦ Ἄδὰμ εἰς ἡμᾶς παραπεμφθεὶς κατεπόθη ὑπὸ τῆς θεότητος, οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτία ἐξηναλώθη ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὥστε ἡμᾶς ἐν τῇ ἀναστάσει ἀπολαβεῖν τὴν σάρκα μὴτε ὑπόδικον θανάτῳ μὴτε ὑπεύθυνον ἁμαρτία. Ταῦτά ἐστιν, ἀδελφοί, τὰ τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια, αὐταὶ τῶν πατέρων αἱ παραδόσεις. Διαμαρτυρούμεθα παντὶ ἀνθρώπῳ φοβουμένῳ τὸν Κύριον καὶ κρίσιν Θεοῦ ἀναμένοντι διδαχαῖς ποικίλαις μὴ παραφέρεσθαι. Εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ καὶ μὴ προσέρχεται ὑγαίνουσι λόγοις τῆς πίστεως, ἀλλὰ παρωθούμενος τὰ τοῦ Πνεύματος λόγια τὴν οἰκειάν διδασκαλίαν προτιμοτέραν ποιεῖται τῶν εὐαγγελικῶν διδαγμάτων, φυλάσσεσθε τὸν τοιοῦτον. Παράσχοι δὲ ὁ Κύριος καὶ εἰς ταῦτόν ἡμᾶς ἀλλήλοις ἐλθεῖν ποτε, ὥστε ὅσα τὸν λόγον ἡμῶν διέφυγε, ταῦτα διὰ τῆς συντυχίας ἀναπληρῶσαι. Καὶ γὰρ ὀλίγα ἐκ πολλῶν ὑμῖν ἐπεστείλαμεν, οὐ βουλόμενοι ἔξω γενέσθαι τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς καὶ ἅμα πεπεισμένοι ὅτι τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον ἔξαρκεῖ καὶ ἡ δι' ὀλίγων ὑπόμνησις.

6. Ρωμ. 8, 3.

7. Α' Πέτρ. 2, 22.

ράν προαίρεσιν, εἰσαγόμενα λόγῳ τοῦ ἀπαιδεύτου καὶ ἀγυμνάστου τοῦ βίου εἰς τὴν ἀρετὴν. Ὅθεν φαίνεται ὁ Κύριος ὅτι τὰ μὲν φυσικὰ πάθη παραδέχεται εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθινῆς καὶ ὄχι κατὰ φαντασίαν ἐνανθρωπήσεως, τὰ δὲ ἐκ τῆς κακίας πάθη ποὺ ρυπαίνουν τὴν καθαρότητα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀπωθεῖ ὡς ἀνάξια τῆς ἀχράντου θεότητος. Διὰ τοῦτο ἐλέχθη ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν ὁμοιότητα τῆς σαρκὸς τῆς ἁμαρτίας⁶· διότι δὲν ἐγεννήθη, ὅπως νομίζουν αὐτοί, ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς, ἀλλὰ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας. Ὡστε σάρκα μὲν ἔλαβε τὴν ἰδικὴν μας μαζί με τὰ πάθη τῆς, ἁμαρτίαν δὲ δὲν διέπραξεν⁷. Ἀλλὰ, ὅπως ὁ θάνατος ποὺ με τὴν σάρκα τοῦ Ἀδάμ ἔφθασεν ἕως ἡμᾶς κατεπόθη ἀπὸ τὴν θεότητα, οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτία ἐξηφανίσθη ὑπὸ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ δικαιοσύνης, ὥστε κατὰ τὴν ἀνάστασιν νὰ ἀπολάβωμεν τὴν σάρκα οὔτε ὑπόδικον εἰς τὸν θάνατον οὔτε ὑπεύθυνον εἰς τὴν ἁμαρτίαν⁸.

Αὐτὰ εἶναι, ἀδελφοί, τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, αὐταὶ εἶναι αἱ παραδόσεις τῶν πατέρων. Ἐξορκίζομεν κάθε ἄνθρωπον φοβούμενον τὸν Κύριον καὶ περιμένοντα κρίσιν Θεοῦ νὰ μὴ παρασύρεται ἀπὸ τὰς ποικιλωνύμους διδασκαλίας. Νὰ προφυλάσσεσθε ἀπὸ ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος διδάσκει ξένα δόγματα καὶ δὲν ἔρχεται εἰς τοὺς ὑγιεῖς λόγους τῆς πίστεως, ἀλλὰ παραμερίζων τὰ λόγια τοῦ Πνεύματος καθιστᾷ τὴν ἰδικὴν του διδασκαλίαν προτιμοτέραν τῶν εὐαγγελικῶν διδαγμάτων.

Εἶθε δὲ ὁ Κύριος νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ συναντηθῶμεν, ὥστε ὅσα διέφυγαν τὴν ἔκθεσίν μας, νὰ τὰ ἀναπληρώσωμεν διὰ τῆς συζητήσεως. Διότι σᾶς ἐγράψαμεν ὀλίγα ἐκ πολλῶν, ἐπειδὴ δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὰ μέτρα τῆς ἐπιστολῆς καὶ συγχρόνως ἐπειδὴ εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι εἰς τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον ἀρκεῖ καὶ ἡ δι' ὀλίγων ὑπόμνησις.

8. Ρωμ. 5, 12. 17.

270. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΑΡΗΠΑΓΗΣ

Πάνν λυποῦμαι ὅτι οὐχ εὐρίσκω ὑμᾶς ἐπὶ τοῖς ἀπηγορευμένοις οὔτε ἀγανακτοῦντας οὔτε δυναμένους λογίζεσθαι ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν βίον καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἀνθρωπίνην παρανομία ἐστὶ καὶ τυραννὶς ἢ γινομένη αὐτῆ ἀρπαγὴ καὶ ὕβρις κατὰ τῶν ἐλευθέρων. Οἶδα γὰρ ὅτι, εἰ τοιαύτην εἶχετε γνώμην πάντες, οὐδὲν ἐκώλυε πάλαι τοῦ κακοῦ τὴν συνήθειαν τοῦδε ἐξελαθῆναι τῆς πατρίδος ἡμῶν. Ἀνάλαβε τοίνυν ἐπὶ τοῦ παρόντος ζῆλον Χριστιανοῦ καὶ κινήθητι ἀξίως τοῦ ἀδικήματος. Καὶ τὴν μὲν παῖδα, ὅπουπερ ἂν εὐρησῆς, ἀφελόμενος πάση ἐδτονία ἀποκατάστησον τοῖς γονεῦσι καὶ αὐτὸν δὲ ἐκεῖνον ἐξόρισον τῶν εὐχῶν καὶ ἐκκήρυκτον ποιήσον· καὶ τοὺς συνεπελθόντας αὐτῷ κατὰ τὸ ἤδη προλαβὸν παρ' ἡμῶν κήρυγμα τριετίαν πανοικί τῶν εὐχῶν ἐξόρισον. Καὶ τὴν κώμην τὴν ὑποδεξαμένην τὴν ἀρπαγεῖσαν καὶ φυλάξασαν ἤτοι ὑπερμαχῆσασαν, καὶ αὐτὴν ἐξω τῶν εὐχῶν πανδημεὶ ποιήσον, ἵνα μάθωσι πάντες ὡς ὄφιν, ὡς ἄλλο τι θηρίον, κοινὸν ἐχθρὸν ἠγούμενοι τὸν ἀρπαγέα, οὕτως ἀποδιώκειν αὐτὸν καὶ προῖστασθαι τῶν ἀδικουμένων.

283. ΠΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑΝ

Ἡμέραν μὲν ἐπιτηδεῖαν τῆς συνόδου ἐλπίζομεν εὐρίσκειν

Ἐπιστολὴ 270. Ἐγράφη μετὰ τὸ 374.

1. Πρόκειται ἴσως περὶ τοῦ 13ου κανόνος τῆς ἐπιστολῆς 199 Α' τ. τοῦ Βασιλείου.

312

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 270
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΑΠΑΓΩΓΗΣ

Πολύ λυπούμαι πού δέν βλέπω νά ἀγανακτῆτε δι' αὐτό τὸ ἀπηγορευμένον πράγμα οὔτε νά δύνασθε νά σκεφθῆτε ὅτι αὐτὴ ἢ πραγματοποιηθεῖσα ἀπαγωγή εἶναι παρανομία καὶ βία εἰς τὸν ἴδιον τὸν βίον καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἀνθρωπίνην καὶ ὕβρις κατὰ τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Γνωρίζω δὲ ὅτι, ἐὰν εἶχατε ὅλοι τοιαύτην γνώμην, τίποτε δέν θὰ ἠμπόδιζε νά ἔχη ἐξαφανισθῆ ἀπὸ παλαιὰ εἰς τὴν πατρίδα μας αὐτὴ ἢ κακὴ συνήθεια. Ἀνάλαβε λοιπὸν εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν ζῆλον Χριστιανοῦ καὶ κινήσου κατὰ τρόπον ἀρμόζοντα πρὸς τὸ ἀδίκημα. Καὶ τὴν μὲν κόρην, ὅπου τὴν εὔρης, νά τὴν πάρης μὲ κάθε δύναμιν καὶ ἀπόδωσέ την εἰς τοὺς γονεῖς της· τὸν δὲ ἀπαγωγέα νά ἀποκόψης ἀπὸ τὰς προσευχὰς καὶ νά τὸν ἀφορίσης ἀπὸ παντοῦ· τοὺς δὲ συνεργούς του εἰς τὴν ἐπίθεσιν νά ἀποκόψης ἀπὸ τὰς προσευχὰς οἰκογενειακῶς ἐπὶ τριετίαν, συμφώνως πρὸς τὸν κανόνα πού ἤδη συνετάξαμεν¹. Τὴν δὲ κώμην πού ὑπεδέχθη τὴν ἀρπαγεῖσαν καὶ τὴν διεφύλαξεν, ἢ καὶ ἐπολέμησε διὰ νά τὴν κρατήσῃ, τοποθέτησέ την ἐπίσης ἔξω τῶν εὐχῶν δι' ὅλον τὸν λαόν, διὰ νά μάθουν ὅλοι νά θεωροῦν τὸν ἀπαγωγέα κοινὸν ἐχθρόν, ὡς ὄφιν ἢ ἄλλο θηρίον, οὕτω δὲ νά τὸν ἐκδιώκουν καὶ νά ὑπερασπίζωνται τοὺς ἀδικουμένους.

313

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 283
ΠΡΟΣ ΧΗΡΑΝ

Ἐλπίζομεν νά εὐρωμεν κατάλληλον ἡμέραν διὰ τὴν σύ-

¹Ἐπιστολὴ 283. Ἐγρᾶφῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου. Συμβουλευτικῇ.

μετὰ τὰς κατὰ τὴν ὀρεινὴν μελλούσας παρ' ἡμῶν τυποῦσθαι. Συντυχίας δὲ καιρὸς ἄνευ τῆς κατὰ τὴν σύνοδον λειτουργίας ἄλλος ἡμῖν οὐχ ὑποφαίνεται, πλὴν ἔὰν μὴ τι ἔξω τῶν ἐλπιζομένων ὁ Κύριος οἰκονομήσῃ. Στοχάζεσθαι δὲ ὀφείλεις ἐκ τῶν κατὰ σεαυτὴν πραγμάτων. Εἰ γὰρ τῇ σῇ εὐγενείᾳ μιᾶς φροντιζούσης οἰκίας τοσοῦτος περικείται ὄχλος μεριμνῶν, πόσας νομίζεις ἡμᾶς τὰς ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας ἀσχολίας ἔχειν; Τὸ δὲ σὸν ὄναρ ἠγοῦμαι τελειότερον ἐνδείκνυσθαι ὡς ἄρα δέοι περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν θεωρίας ποιῆσθαι τινα ἐπιμέλειαν κἀκείνους τοὺς ὀφθαλμοὺς θεραπεύειν οἷς ὁ Θεὸς ὁρᾶσθαι πέφυκε. Ἐχουσα δὲ τὴν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν παράκλησιν, οὔτε ἡμῶν οὔτε ἄλλου τινὸς δεηθήσῃ πρὸς τὰ δέοντα συνορᾶν, ἀτάρκη τὴν ἐκ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔχουσα συμβουλίαν καὶ ὁδηγίαν πρὸς τὸ συμφέρον.

314

297. ΕΛΕΥΘΕΡΑ

Πᾶν ἐμαντῶ ἐπιβάλλειν κρίνων καὶ διὰ τὸ τῆς ἡλικίας πρεσβυτικὸν καὶ διὰ τὸ τῆς πνευματικῆς διαθέσεως γνήσιον τὴν ἀσύγκριτόν σου εὐγένειαν καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ παρουσίᾳ ἐπισκέπτεσθαι καὶ ἀπούση μὴ ἀπολιμπάνεσθαι, ἀλλὰ γράμμασιν ἀποπληροῦν τὸ ἐνδέον, ἐπειδὴ εὖρον πρόπευσαν διάκονον τῶν πρὸς τὴν σὴν σεμνότητα γραμμάτων τήνδε, δι' αὐτῆς προσφθέγγομαί σε προηγουμένως παρορμῶν ἐπὶ τὸ ἔργον τὸ τοῦ Κυρίου, ἵνα σε ὁ ἅγιος Θεὸς τιμίως παρενεγκῶν τὰς ἡμέρας τῆς παροικίας σου

1. Πρόκειται περὶ συνελεύσεως πρεσβυτέρων τῆς ὑπαίθρου.

νοδον¹ ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνας ποὺ θὰ καθορισθοῦν ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν. Ἄλλη δὲ εὐκαιρία διὰ συνάντησιν πλὴν τῆς λειτουργίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνόδου δὲν μᾶς παρουσιάζεται, ἐκτὸς ἐὰν ὁ Κύριος οἰκονομήσῃ κάτι ἔξω ἀπὸ τὰ ἀναμενόμενα. Πρέπει δὲ νὰ ἀντιληφθῆς τοῦτο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδικῆς σου ἐμπειρίας. Ἐὰν δηλαδὴ τόσον πλῆθος μεριμνῶν κατέχει τὴν εὐγένειάν σου ποὺ φροντίζει δι' ἓνα μόνον οἶκον, πόσας ἀσχολίας νομίζεις ὅτι ἔχομεν ἡμεῖς καθημερινῶς;

Τὸ δὲ ὄνειρόν σου νομίζω ὅτι ἐπισημαίνει τελειότερον ὅτι ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ φροντίζῃς κάπως διὰ τὴν πνευματικὴν θεωρίαν καὶ νὰ θεραπεύσῃς ἐκείνους τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲ τοὺς ὁποίους δύναται νὰ θεωρηθῆ ὁ Θεός. Ὅταν δὲ ἔχῃς τὴν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν παρηγορίαν, δὲν θὰ χρειασθῆς οὔτε ἡμᾶς οὔτε κανένα ἄλλον διὰ νὰ ἴδῃς τὸ καθῆκόν σου, διότι θὰ κατέχῃς τὴν ἐκ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος συμβουλήν καὶ καθοδήγησιν πρὸς τὸ συμφέρον.

314

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 297
ΠΡΟΣ ΧΗΡΑΝ

Κρίνω ὅτι μοῦ εἶναι ἐπιβεβλημένον, καὶ λόγῳ τῆς προχωρημένης ἡλικίας σου καὶ λόγῳ τῆς γνησιότητος τῶν αἰσθημάτων σου πρὸς ἡμᾶς, τὴν ἀσύγκριτόν σου εὐγένειαν νὰ ἐπισκέπτωμαι καὶ μὲ πνευματικὴν παρουσίαν καὶ ὅταν ἀπουσιάζῃ νὰ μὴ τὴν ἐγκαταλείπω, ἀλλὰ ν' ἀναπληρῶνω τὴν ἔλλειψιν μὲ γράμματα. Μόλις λοιπὸν ἤνθα κατάλληλον κομιστὴν τοῦ γράμματος πρὸς τὴν σεμνότητά σου, τὴν ἐπιφέρουσαν, κατὰ πρῶτον μὲν σὲ χαιρετίζω διὰ μέσου αὐτῆς, προτρέπων σε νὰ ἐπιδίδεσαι εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου, ὥστε ὁ ἅγιος Θεός, ἀφοῦ

¹Ἐπιστολὴ 297. Ἐγράφη πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου τοῦ Βασιλείου. Συναστατική.

ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι ἀξίαν καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καταστήσειεν. Ἐπειτα δὲ καὶ τὴν προειρημένην θυγατέρα παρακατατίθεμαί σοι, ἵνα ὡς ἐμὴν μὲν θυγατέρα, σεαυτῆς δὲ ἀδελφὴν οὕτω δέξῃ καὶ περὶ ὧν ἂν τῇ εὐσχήμονί σου καὶ καθαρᾷ ψυχῇ ἀνακοινώσῃται ἰδιοπαθήσεως καὶ ἀντιλάβῃ αὐτῆς, ὡς παρὰ τοῦ Κυρίου προηγουμένως ἔχουσα τὸν μισθόν, ἔπειτα καὶ ἡμᾶς ἀναπαύουσα τοὺς ἐν σπλάγχθοις Χριστοῦ τὸ τῆς ἀγάπης σοι μέτρον ἀποπληροῦντας.

315

298. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΑΝΔΡΙ ΕΥΛΑΒΕΙ

Ἔστι μὲν περὶ πάντων καταξιοῖς συμβούλοις ἡμῖν καὶ κοινοῖς φροντισμάτων κεχρησθαι ποιεῖς πρόπον τῇ σεαυτοῦ τελειότητι, καὶ σε ὁ Θεὸς τῆς τε ἀγάπης τῆς περὶ ἡμᾶς καὶ τῆς ἐπιμελείας τῆς κατὰ τὸν βίον ἀμείψεται. Ἔστι δὲ σου ἤψατο ἢ ἀπάτη τούτου ἐθαύμασα καὶ ὕδατί τινα δύναμιν ἄλογον παρεῖναι πεπίστευκας, καὶ ταῦτα οὐδεμιᾶς μαρτυρίας βεβαιούσης τὴν φήμην. Οὐκ οὐκ ἐστὶ τις τῶν ἐκεῖθεν οὐ μικρὸν οὐ μείζον λαβὼν εἰς τὸ σῶμα, ὧν ἤλπισε, τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθόν, ἢ εἰ μὴ τινι ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γέγονε παραμυθία τις, ὅποια καὶ καθεύδουσι καὶ ἄλλα τινὰ κατὰ τὸν βίον ἐνεργοῦσιν ἐπιγίγνεσθαι πέφυκεν. Ἄλλ' ὁ ἀναιρῶν τὴν ἀγάπην τὰ αὐτόματα τῇ τοῦ ὕδατος φύσει λογίζεσθαι τοὺς ἀπλοστέρους ἀναπείθει. Ἔστι δὲ ἀληθῆς ἡμῶν ὁ λόγος ἔξεστιν ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας σε διδαχθῆναι.

Ἐπιστολὴ 298. Ἐγρᾶφῃ εἰς ἄγνωστον χρόνον. Συμβουλεύει τὸν ἀνώνυμον ἀποδέκτην νὰ μὴ πίπτῃ θῦμα ψευδοθεραπευτοῦ.

ἐκτυλίξη τὰς ἡμέρας τῆς ἐδῶ παροικήσεως σου εἰς ὅλην τὴν εὐσέβειαν καὶ σεμνότητα, νὰ σὲ καταστήσῃ ἀξίαν καὶ τῶν μελόντων ἀγαθῶν. Ἐπειτα δὲ σοῦ ἀναθέτω καὶ τὴν προαναφερθεῖσαν θυγατέρα, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ τὴν δεχθῆς ὡς ἰδικὴν μου θυγατέρα καὶ ὡς ἰδικὴν σου ἀδελφὴν, νὰ θεωρήσῃς ἰδικὰ σου ὅσα τυχὸν ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν εὐγενῆ καὶ καθαρὰν ψυχὴν σου καὶ νὰ τὴν βοηθήσῃς, πεπεισμένη πρῶτον μὲν ὅτι θὰ ἔχῃς μισθὸν ἀπὸ τὸν Κύριον, ἔπειτα δὲ ὅτι θὰ ἰκανοποιήσῃς καὶ ἡμᾶς οἱ ὅποιοι ἐκπληρώνομεν διὰ σὲ τὸ μέτρον τῆς ἀγάπης εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ Χριστοῦ.

315

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 298

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΣ ΑΝΔΡΑ ΕΥΛΑΒΗ

Πράττεις ὅπως ἀρμόζει εἰς τὴν τελειότητά σου μὲ τὸ νὰ καταξιῶνῃς νὰ μᾶς χρησιμοποίησῃς σύμβουλον δι' ὅλα τὰ πράγματα καὶ κοινωνοὺς τῶν μεριμνῶν σου, ὁ δὲ Θεὸς θὰ σὲ ἀνταμείψῃ διὰ τὴν ἀγάπην σου πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν φροντίδα σου. Ἐθαύμασα δὲ πού σὲ ἠγγισεν ἡ ἀπάτη καὶ ἔχεις πιστεύσει ὅτι εἰς τὸ ὕδωρ περιέχεται κάποια παράλογος δύναμις, μολονότι καμμία μαρτυρία δὲν ἐπιβεβαιώνει τὴν φήμην. Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἀπὸ ἐδῶ πού νὰ ἔλαβεν εἰς τὸ σῶμά του εἴτε εἰς μικρὸν εἴτε εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν βελτίωσιν πού ἤλπισεν, ἐκτὸς ἐὰν συνέβῃ εἰς κανένα κάποια συμπτωματικὴ ἀνακούφισις, πρᾶγμα πού συμβαίνει καὶ εἰς ἀνθρώπους πού κοιμοῦνται ἢ ἐνεργοῦν κάτι ἄλλο εἰς τὴν ζωὴν των. Ἀλλὰ ὁ καταστρέφων τὴν ἀγάπην¹ πείθει τοὺς ἀπλουστέρους νὰ ἀποδίδουν αὐτὰ τὰ αὐτόματα πράγματα εἰς τὴν ιδιότητα τοῦ ὕδατος. Ὅτι δὲ ὁ λόγος μας εἶναι ἀληθινός, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ μάθῃς ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν πείραν.

1. Ὁ διάβολος.

326. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΝΟΥΘΕΣΙΑ

Ἔδωκεν ἡμῖν ὁ ἅγιος Θεὸς οἰκειοτάτην γραμμάτων ὑπόθεσιν τὸν ἀδελφὸν τόνδε γνωρίσας ἡμῖν, τὸν ἄνδρα ᾧ κατὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα ἐχρησάμεθα τῆς ἐγγράφου ταύτης ὁμιλίας ἡμῶν διακόνῳ, εὐχόμενοι τῷ Θεῷ ἐπὶ μεῖζόν σε περιφανείας καὶ δόξης προΐοντα κοσμεῖν καὶ ἡμᾶς καὶ τὴν πατρίδα πᾶσαν τῇ οἰκείᾳ σεαυτοῦ ἀρετῇ. Παρακαλοῦμεν δέ σε παρὰ πάντα τὸν βίον μεμνήσθαι τοῦ κτίσαντός σε Θεοῦ καὶ τιμήσαντος, ἵνα πρὸς τῇ τοῦ βίου τούτου λαμπρότητι ἔτι καὶ τῆς οὐρανίου δόξης ἀξιωθῆς, ἧς ἔνεκεν πάντα ποιητέον ἡμῖν τοῖς πρὸς τὴν μακαρίαν ἐλπίδα τὴν ζωὴν ἡμῶν ἀπευθύνουσι.

Ἐπιστολή 326. Ἐγράφη εἰς ἀγνωστον χρόνον πρὸς ἀξιωματοῦχον καταγόμενον ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν.

316

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 326
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΧΑΡΙΝ ΝΟΥΘΕΣΙΑΣ

Ὁ ἅγιος Θεὸς μᾶς ἔδωσε καταλληλοτάτην εὐκαιρίαν γράμματος μετὰ τὸ νὰ μᾶς γνωρίσῃ τὸν ἀδελφὸν τοῦτον¹, τὸν ἄνδρα τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του πρὸς τὴν τιμιότητά σου ἐχρησιμοποίησαμεν ὡς ταχυδρόμον τῆς ἐγγράφου αὐτῆς συνομιλίας μας. Εὐχόμεθα εἰς τὸν Θεὸν νὰ προχωρῆς εἰς μεγαλυτέραν ἀξιοπρέπειαν καὶ δόξαν, καὶ νὰ στολιζῆς ἡμᾶς καὶ ὅλην τὴν πατρίδα μετὰ τὴν ἀρετὴν σου.

Σὲ παρακαλοῦμεν δὲ νὰ ἐνθυμῆσαι εἰς ὅλον τὸν βίον σου τὸν Θεὸν ποῦ σὲ ἔκτισε καὶ σὲ ἐτίμησεν, οὕτως ὥστε ἐκτὸς τῆς λαμπρότητος τοῦ παρόντος βίου νὰ ἀξιωθῆς ἐπίσης καὶ τῆς οὐρανίου δόξης, χάριν τῆς ὁποίας ἡμεῖς ποῦ κατευθύνομεν τὴν ζωὴν μας πρὸς τὴν μακαρίαν ἐλπίδα πρέπει νὰ πράττωμεν τὰ πάντα.

1. Τὸν κομιστὴν τῆς ἐπιστολῆς.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

Α' Κατά την παροῦσαν ἔκδοσιν

Ἀριθμοὶς κατὰ παροῦσαν ἔκδοσιν	Ἀντιστοιχία εἰς ἔκδοσιν Courtonne	Σελίς	Ἀριθμοὶς κατὰ παροῦσαν ἔκδοσιν	Ἀντιστοιχία εἰς ἔκδοσιν Courtonne	Σελίς	Ἀριθμοὶς κατὰ παροῦσαν ἔκδοσιν	Ἀντιστοιχία εἰς ἔκδοσιν Courtonne	Σελίς
187	7	10	231	113	250	274	209	398
188	171	12	232	114	254	275	212	400
189	169	14	233	123	258	276	322	404
190	191	20	234	165	260	277	328	406
191	136	24	235	172	262	278	37	408
192	146	28	236	213	264	279	83	410
193	158	28	237	258	268	280	86	412
194	219	30	238	260	276	281	87	414
195	241	34	239	77	296	282	144	416
196	120	36	240	97	298	283	273	416
197	129	38	241	55	300	284	275	418
198	156	44	242	160	304	285	284	420
199	221	50	243	53	314	286	285	420
200	256	52	244	290	318	287	299	422
201	257	54	245	282	320	288	303	424
202	264	58	246	295	322	289	305	426
203	267	60	247	289	324	290	306	426
204	139	64	248	287	330	291	307	428
205	265	70	249	288	330	292	308	430
206	92	82	250	104	334	293	309	432
207	119	94	251	111	336	294	310	434
208	226	98	252	112	338	295	311	434
209	224	110	253	152	344	296	312	436
210	244	116	254	148	346	297	316	436
211	251	136	255	149	348	298	320	438
212	28	146	256	3	350	299	5	442
213	126	156	257	163	354	300	101	448
214	204	158	258	15	356	301	301	450
215	210	174	259	175	358	302	302	456
216	208	190	260	325	360	303	22	460
217	51	192	261	179	360	304	23	472
218	52	196	262	180	362	305	45	474
219	102	204	263	108	364	306	46	482
220	103	208	264	327	366	307	85	500
221	122	208	265	155	368	308	93	502
222	227	212	266	1	372	309	159	504
223	230	216	267	9	376	310	173	510
224	238	218	268	271	382	311	261	512
225	240	222	269	277	384	312	270	520
226	203	228	270	323	388	313	283	520
227	252	238	271	324	390	314	297	522
228	24	240	272	56	392	315	298	524
229	25	244	273	131	394	316	326	526
230	29	248						

Β' Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Y. Courtonne

Ἀριθμοὶς κατὰ ἔκδοσιν Courtonne	Ἀντιστοιχία εἰς παρῶσαν ἔκδοσιν	Σελίς	Ἀριθμοὶς κατὰ ἔκδοσιν Courtonne	Ἀντιστοιχία εἰς παρῶσαν ἔκδοσιν	Σελίς	Ἀριθμοὶς κατὰ ἔκδοσιν Courtonne	Ἀντιστοιχία εἰς παρῶσαν ἔκδοσιν	Σελίς
1	266	372	136	191	24	258	237	268
3	256	350	139	204	64	260	238	276
5	299	442	144	282	416	261	311	512
7	187	10	146	192	28	264	202	58
9	267	376	148	254	346	265	205	70
15	258	356	149	255	348	267	203	60
22	303	460	152	253	344	270	312	520
23	304	472	155	265	368	271	268	382
24	228	240	156	198	44	273	283	416
25	229	244	158	193	28	275	284	418
28	212	146	159	309	504	277	269	384
29	230	248	160	242	304	282	245	320
37	278	408	163	257	354	283	313	520
45	305	474	165	234	260	284	285	420
46	306	482	169	189	14	285	286	420
51	217	192	171	188	12	287	248	330
52	218	196	172	235	262	288	249	330
53	243	314	173	310	510	289	247	324
55	241	300	175	259	358	290	244	318
56	272	392	179	261	360	295	246	322
77	239	296	180	262	362	297	314	522
83	279	410	191	190	20	298	315	524
85	307	500	203	226	228	299	287	422
86	280	412	204	214	158	301	301	450
87	281	414	208	216	190	302	302	456
92	206	82	209	274	398	303	288	424
93	308	502	210	215	174	305	289	426
97	240	298	212	275	400	306	290	426
101	300	448	213	236	156	307	291	428
102	219	204	219	194	204	308	292	430
103	220	208	221	199	208	309	293	432
104	250	334	224	209	110	310	294	434
108	263	364	226	208	498	311	295	434
111	251	336	227	222	238	312	296	436
112	252	338	230	223	248	316	297	436
113	231	250	238	224	276	320	298	438
114	232	254	240	225	298	322	276	404
119	207	94	241	195	300	323	270	388
120	196	36	244	210	116	324	271	390
122	221	208	251	211	336	325	260	360
123	233	258	252	227	338	326	316	526
126	213	156	256	200	350	327	264	366
129	197	38	257	201	354	328	277	406
131	273	394						

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

[Εἰς τὰ παρόντα εὐρετήρια λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἀρίθμησις τῶν ἐπιστολῶν κατὰ τὴν παροῦσαν ἐκδοσιν, δηλαδὴ ἐκείνη ἡ ὁποία σημειώνεται ὑπεράνω ἐκάστης ἐπιστολῆς (καὶ ὄχι παραπλεύρως)].

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις				Ἀριθμοὶ		
4	8	238,3.		5	15	205,2.
	9	238,3· 238,4.		21	9	238,8.
	10	238,4.		22	11 ἐ.	215,6.
	11-12	238,3.		25	6 - 8	306,1.
	11	238,4.		Δευτερονόμιον		
	12	238,4.				
	14	238,3.				
	15	238,2· 238,3.		1	17	210,1.
	23ἐ.	238,5.		5	21	306,1.
	9	1	242,4.	15	12	238,3.
19 κεφ.		201,2.		Βασιλειῶν Α'		
27	27	203,1.				
	Ἔξοδος			2	30	199,1.
23	1	228,1.		Βασιλειῶν Γ'		
	Λευϊτικὸν			19	18	198,3.
				22	22	215,6.
18	3	242,3.		Ψαλμοὶ		
	6	242,4.				
	18	242,3.				
25	10	238,3.		5	7	217,1.
26	10	212,1.		11	2	273,2.

16	4	210,7.			Ζαχαρίας	
49	3	306,5.				
94	6	306,6.	10	1 έ.		215, 6.
101	7	230,1.			Ἡσαΐας	
108	5	211,1.				
111	5	205,3.	1	18		306,6.
112	7	236,1.		21		306,3.
118	120	304,1.	22	2		306,1.
144	13 ^α	306,6.	25	8		306,6.
	14	305,2.	29	6		215,6.
			58	4		200,1.
					Ἰώβ	
1	21	299,2.			Ἰερεμίας	
3	25	306,3.	1	10		210,6.
			2	10 - 11		306,3.
				12 - 13		306,3.
			3	7		306,5.
7	23	305,2.	5	22		226,1.
9	9	238,5· 309,2.	8	4		306,5.
10	19	205,2.		22		306,5.
14	31	217,1.	9	1		306,1.
18	5	210,1.	18	13		306,3.
19	14	301,1.			Δαυιήλ	
29	16	303,3.				
	23	217,1.	7	9 - 10		306,5.
			12	2		238,4.
					Ματθαῖος	
			5	12	200,1·	211,1.
2	15	306,3.		22		303,1.
	21 - 22	306,3.		28		306,1.
				34		303,1.
				37		305,2.
			6	29		303,2.
2	7	242,3.	7	1		214,4.
				3 - 5		209,3.
				4 έ.		214,4.
				14		304,1.
					Ἄββακοὺμ	
2	3	224,1.				

9	12 - 13	306,6.	10	27	304,1.
11	29	269,1.	12	27	303,2.
12	31 ἐ.	211,4.		29	303,1.
	31 - 32	309,2.		40	303,3.
	36	217,1· 218,1.	13	27	305,2.
	37	208,3.	15	4 - 7	306,5.
14	4	306,1.		4 - 5	306,6.
15	14	291,1.		7	306,6.
18	7	306,4.		8 - 10	306,5.
	12 - 13	306,6.		11 - 32	306,5.
	15 ἐ.	249,1.		32	306,6.
	15	303,1.	18	7	200,1.
	17	303,3.		24	303,3.
	20	240,1.		'Ιωάννης	
	21 ἐ.	238,3.			
19	5 ἐ.	242,4.	1	9	205,2.
	7	209,1.		29	205,2· 238,5.
22	30	205,2.	4	24	197,1.
	37	304,1.	5	29	306,5.
23	24	209,2.		43	215,3.
24	12	190,1· 226,3· 232,1· 235,1· 237,1.	6	32	205,2.
	14	303,3.	7	24	214,2.
	48 - 51	236,1.		51	208,1· 226,2.
26	31	238,9.	13	34	215,6.
27	24	215,4.		35	190,1· 214,1· 226,1· 272,1.
28	19	215,4· 218,4.	14	27	215,6· 226,1.
	Μάρκος		16	33	305,2.
				Πράξεις	
3	29	309,2.	1	19	243,2.
9	35	303,2.	4	12	215,4.
10	23	303,3.		32	303,1.
12	30	304,1.		8	243,1.
	Λουκάς		11	26	237,3.
			15	17	246,1.
2	34 - 35	238,6.		Ρωμαίους	
3	8	303,3.	2	24	241,1.
6	21	303,1.			
	37	214,4.			

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

[Τὰ ἐντὸς παρενθέσεων, ὀνόματα καὶ ἀριθμοί, ἀνήκουν εἰς τὰς εἰσαγωγὰς καὶ τὰ σχόλια, παραπέμπουν δὲ εἰς σελίδας. Τὰ ὑπόλοιπα ἀνήκουν εἰς τὸ κείμενον καὶ παραπέμπουν εἰς τὰς παραγράφους αὐτοῦ].

Α

- Ἄβελ 238,3· 306,1.
 Ἄβραάμ 237,4.
 Ἄβραάμιος 206,1.
 Ἄβραάμιος (ἕτερος) 206,1.
 ἀγαμία 241,1.
 ἀγαμος 306,3· (300 - 301).
 ἄγγελοι 306,2· 306,5· 306,6· 309,2·
 311,1.
 ἀγέννητος 218,4.
 ἄγια 206,2.
 ἄγιοι 190,1· 204,2· 205,1· 208,1·
 212,2· 242,2· 306,1· 308,1·
 311,1.
 Ἄγιος 190,1· 202,1· 307,1· 309,2.
 ἀγιότης 309,2.
 ἀγιωσύνη 309,2.
 Ἄγκυρα 208,2· 210,9· 229,1· (244)
 (Ἄγκυρανοὶ 245).
 Ἄδὰμ 238,5· 302,1· 311,2· 311,3.
 ἀδελφὴ 242,4.
 ἀδελφότης, -ες 200,1· 201,2· 205,1·
 205,3· 208,2· 209,2· 230,1·
 237,2· 275,2· 311,1.
 Ἀέτιος 210,3· (124).
 Ἀθανάσιος (ὁ Μέγας ἢ πάπας)
 214,6· 237,3· (64).
 (Ἀθανάσιος (πατὴρ τοῦ Ἀθην.
 Ἀγκύρας) 240· 244).
 (Ἀθανάσιος Ἀγκύρας 240· 244·
 246· 249· 250).
 (Ἀθανάσιος (ρήτωρ) 241).
 ἀθάνατος 218,3.
 Ἀθῆναι 266,1· (272).
 Αἰγύπτιοι 242,3· 266,1.
 Αἴγυπτος 204,1· 205,1· 214,7·
 266,1· 308,1· (64).
 ἀΐδια 218,3.
 Αἰλιανὸς (εἰδωλολάτρης) 215,5·
 (186).
 αἵμα 238,9· αἷμα Χριστοῦ 243,1·
 308,1.
 (αἰρεσιάρχης 202· 377).
 αἵρεσις 197,3· 204,1· 205,3· 206,2·
 206,3· 209,2· 211,2· 213,1·
 215,5· 237,3· 273,2· 289,1·
 (124· 188· 271· αἵρεσις
 ἀντιτριαδικὴ 198)· αἵρεσις
 ἀρειανῶν 214,6.
 αἰρετικὸς, -οὶ 197,1· 206,3· 208,2·
 209,1· 211,3· 212,3· 215,5·
 226,1· 229,2· 236,2· 237,1·
 (52· 55· 56· 107· 246)· αἰ-
 ρετικὰ πνεύματα 212,1.
 αἰχμαλωσία 202,1· 205,1.
 αἰὼν μέλλων 253,1.
 (Ἀκάκιος Βεροίας 52).
 Ἀκάκιος Καισαρείας 211,2· (139·
 250).
 Ἀκελδαμά 243,2· (317).
 ἀκτημοσύνη 303,3.
 (ἄκτιστον 505).
 Ἀλεξάνδρεια 204,1· 237,3· 290,1·
 308,1.
 (Ἀλεξανδρεῖς 64).
 (Ἀλεξανδρινοὶ 70).
 Ἀλέξανδρος Μ. (τοῦ ἔργου τοῦ Πλου-

- τάρχου, Βίος Ἀλεξάνδρου) 228,1· 266,1· 267,3· (243).
 ἀλήθεια 200,1· 212,1· 214,3· 214,7· 215,4· 231,1· 232,1· 237,3· 267,3· 273,2.
 Ἀμαλήκ 195,1.
 ἀμάρτημα, -ατα 202,1· 207,1· 214,4· 226,4· 238,3· 238,4· 238,5· 242,3· 247,1· 303,3.
 ἀμαρτία, -αι 191,1· 193,1· 206,1· 208,2· 214,2· 225,2· 226,2· 231,1· 233,1· 237,2· 238,5· 238,7· 241,1· 242,3· 243,1· 273,1· 273,2· 306,1· 311,2· 311,3.
 ἀμαρτωλοί 214,4· 226,2.
 Ἀμάσεια 208,2· 211,3· (140).
 Ἀμασειῶτες 211,3.
 ἀμνός 205,2.
 Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου 257,1· (20· 355).
 ἀνάγνωσις τῶν θείων Γραφῶν 238,1.
 ἀναθεματισμός 211,3.
 ἀναθήματα Θεοῦ 306,4.
 ἀνάπαυσις αἰώνιος 278,1.
 ἀνάστασις 205,2· 215,3· 238,6· 238,7· 311,3.
 Ἀνατολή 197,3· 205,3· (44· 82· 158).
 (Ἀνδρόνικος (διοικητής) 338).
 Ἀνθιμος Τυάωνων 196,1· 206,1· 215,5· 221,1· (38· 184· 209· 299).
 ἀνθρωποκτόνος 305, 2.
 Ἄννησοι 256,2· (353).
 Ἀνόμοιοι 215,4· 267,2· (124· 183· 402).
 ἀνόμιος κατὰ τὴν οὐσίαν 208,4· 229,2.
 ἀνταπόδοσις, -εις 204,1· 238,2· 247,1· 279,1· 307,1.
 (ἀντεπίσκοπος 194).
 Ἀντιόχεια 196,1· 211,3· 237,3· (73· 87· 101· 104· 198· 259· 268· 269).
 (Ἀντιοχεὺς 44).
 (Ἀντίοχος (ἀνεψιὸς τοῦ Εὐσ. Σαμ.) 28· 29).
 ἀπιστία 238,7.
 ἀποκρίσεις περὶ Θεοῦ 187,1.
 Ἀπολιναρίου Λαοδικεῖας 197,1· 205,2· 209,2· 210,3· 273,1· 273,2· (39· 40· 41· 71· 72· 76· 77· 107· 108· 111· 268· 271· 513· 516).
 (ἀπολιναριστῆς 395).
 ἀπολογία ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 302,1.
 ἀποστασία 204,1.
 ἀποστολικά ρήματα 214,3.
 ἀπόστολος, -οι 206,1· 214,1· 241,1· 242,3· 243,1· 302,1· 304,1· 305,2· 311,2· (315).
 (Ἄραθος 58).
 (ἀργός 304).
 ἀρειανός, -οὶ 214,6· 311,1· (55· 58· 65· 104· 139· 143· 183· 250· 251· 401· 403· ἀρειανικὸς κίνδυνος 215· ἀρειανικὴ μερὶς 129· ἀρειανικὴ παράταξις 101· 134)· ἀρειανὸν φρόνημα 210,9· (ἀρειανίζων, -οντες 173· 244· 250· μέσοι ἀρειανοὶ 195· ἀρειανόφιλος 194· ἀρειανισμὸς 124).
 Ἄρειος 206,2· 210,3· 210,9· (104· 124).
 Ἀριαραθία 294,1· (434).
 (Ἄρινθαῖος 360).
 (Ἄριστοτέλης 412).
 (Ἄρκάδιος 356).
 Ἀρμενία 196,1· (205· 228· 448).

Ἄρμενιοι 214,7· 221,1· (209).
 ἀρνησίχριστοι 215,5.
 ἀρπαγή 312,1.
 (ἄρτος 235).
 ἀρχάγγελοι 309,2.
 (ἀρχιεπίσκοπος 228· 318· 364· 377).
 (ἀρχιερατεία 192· 197· 314· 318·
 320· 324· 330· 331· 338·
 421· 424· 426· 427· 428·
 431· 432· 434· 435· 436·
 437· 456· 521).
 (ἀρχιερατικὸν στάδιον 300· 392·
 ἀρχιεπισκοπικὸν στάδιον
 196).
 ἀρχιερεῖς 201,2· ἀρχιερεὺς ἀλη-
 θινὸς 205,2· ἀρχιερεὺς τυ-
 πικὸς 205,2.
 Ἄσια Μικρά 266,1· (174).
 ἄσκησις 305,2.
 ἀσκηταὶ 289,1.
 ἀσκητικὴ ἀκρίβεια 304,1.
 Ἀσσύριοι 205,1.
 (Ἄσχόλιος Θεσσαλονίκης 260· 261).
 (Ἄτάρβιος Νεοκαισαρείας 115·
 147· 154· 156· 157· 158·
 159· 172 - 173· 175· 179·
 182· 188· 359).
 ἀτελεῖς 250,1.
 Ἄτρεῖος 206,1.
 αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας 206,3.
 ἄψεις 303,3· ἄψεις ἀμαρτημά-
 των 238,3.
 Ἄφροι 214,7.
 Ἀχαάβ 215,6.
 Ἀχαῖα 214,6.
 Ἀχαιοὶ 214,7.

B

Βάαλ 198,3.
 Βαβυλωνία 237,4.

Βαλαάμ 215,6.
 βαπτίζεσθαι 259,1· 309,2.
 βάπτισμα 205,2· 309,2.
 Βάραχος 206,1.
 Βάρσης Ἐδέσσης 202,1· (58).
 Βαρσούμας 206,1.
 Βασιλείδης Γάγγρας 208,2· (102).
 Βασιλείδης Παφλαγονίας 211,3.
 (Βασίλειος Ἀγκύρας 244· 250).
 Βασίλειος (μοναχὸς) 207,1· (94).
 βασκανία 222,1· βασκανία δαι-
 μονος 299,1.
 Βάσσοι 206,1.
 (Βέροια 50· 52).
 Βεσπασιανὸς 206,3.
 βῆμα Χριστοῦ 209,1.
 Βήνεσα 189,1.
 Βήρισα 280,1.
 (Βηρυττὸς 73).
 βιβλίον ἀποστασίου 209,1· (111).
 Βιθυνοὶ 210,5.
 (Βίκτωρ (στρατηγλάτης) 344· 345).
 βίος εὐαγγελικὸς 269,1.
 (Βιτάλιος Ἄντ. (αἱρετικὸς) 73).
 (Βιτάλις 268).
 Βίτος 206,1.
 βλασφημία εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα
 210,9· 231,1· 309,3.
 Βοηθὸς 206,1.
 Βοσπόριος Κολωνίας 218,1· (192·
 197· 198).
 (βουλὴ 298).
 βούλημα τοῦ Θεοῦ 215,6.
 Βρίσων 302,1· (457).

Γ

(Γάγγρα 140).
 Γαγγρηνοὶ 208,2.
 Γαλαὰδ 306,5.
 Γαλατία 210,5· 211,3· (142).

Γαλλία 206,1.
 Γάλλοι 214,7.
 γάμος 306,4.
 Γελάσιος 209,3.
 γενεαλογία 237,4· 238,5.
 (Γενέθλιος 110).
 γέννησις θεία 218,3.
 Γεώργιος Ἀλεξ. 217,2· (194).
 Γεώργιός (τις) 211,2· (139)
 Γλυκέριος (διάκονος) 188,1· 189,1·
 (12· 15).
 γνῶσις 267,1· γνῶσις Θεοῦ 309,1·
 (γνωστικισμὸς 516).
 (γνωστικοὶ 516).
 γόης 305,2· (479).
 Γραφή, -αὶ θεόπνευστοι 210,3·
 238,3· 238,8· 242,3· 259,1.
 303,1· 306,5· 311,1· 311,2·
 313,1· (181· 195· Π. Δια-
 θήκη 76)· Λευιτικὸν 242,3·
 Παροιμίαι 301,1· 305,2· Εὐ-
 αγγέλιον 208,1· 211,4· 213,
 1· 215,6· 218,4· 226,2· 306,
 1· 306,6· 310,1.
 Γρηγόριος 206,1.
 Γρηγόριος (ἕτερος) 206,1.
 (Γρηγόριος Θεολόγος 10· 14· 276·
 376· 388· 443).
 (Γρηγόριος Νύσσης 14).
 Γρηγόριος θαυματουργὸς 212,1·
 212,2· 214,2· 214,6· 215,3·
 215,5· (148· 160· 171· 180).
 Γρηγόριος (πρεσβύτερος) 241,1·
 (300· 302).

Δ

Δαζίζας 210,5.
 Δαζιμῶν 275,1.
 Δαζίνας 273,1.
 δαίμων 266,1.

Δάμας 227,1.
 (Δάμασος Ρώμης 82).
 Δανιήλ 306,5.
 Δαρδανία 208,2.
 Δαφνὸς 206,1.
 Δεσπότης 206,2· 212,1· 212,2·
 225,2· 227,1· 238,3· 238,4·
 260,1· 264,1· 300,1· 307,1.
 Δημοσθένης 256,1· (102· 218).
 διαβολή 214,2· 288,1.
 διάβολος 215,6· 225,2· 226,2·
 249,1· 305,2· (162· 181·
 233· 479· 525).
 (διακόνισσαι 511). ..
 διάκονος, -οι 189,1· 208,2· 250,1·
 316,1· (82· 134· 196· 503).
 Διάλεξις 215,5.
 Διάνιος Καισαρείας 217,1· (134·
 192· 194· 195).
 διδάγμα, -ατα 211,4· 215,3· 246,1·
 διδάγματα εὐαγγελικὰ 311,3·
 διδάγματα σωτήρια 215,6·
 διδάγματα πονηρὰ 215,6.
 διδασκαλεῖα 206,2.
 διδασκαλία 205,3· 211,4· 213,1·
 214,6· 222,1· 225,1· 228,1·
 238,4· 309,2· 311,1· (246·
 διδασκαλία Εὐαγγελίου 460·
 διδασκαλία ἀποστολική 211,
 1· διδασκαλία περὶ Τριάδος
 246· διδασκαλία περὶ ταυ-
 τότητος Υἱοῦ καὶ Πατρὸς
 74· διδασκαλία περὶ ὑπο-
 στάσεως τριαδικῆς 198· δι-
 δασκαλία περὶ Πνεύματος
 247· 255· διδασκαλῖαι ἀνορ-
 θόδοξοι 157)· διδασκαλῖαι
 πονηραὶ 215,6.
 διδασκάλιον δαιμόνων 242,3.
 (διδασκάλισσαι 511).
 διδάσκαλος, -οι 214,2· 214,4· 214,6

214,7· 222,1· 289,1· 306,3·
 διδάσκαλοι δογμάτων 237,4.
 δικαιοκρισία 208,1.
 δικαστήριον 210,2· 214,3· 310,1·
 δικαστήριον Χριστοῦ 192,1·
 (δικαστήριον θεῖον 119)· δι-
 καστήριον ἀληθείας 208,1.
 Διογένης 267,3.
 Διόδωρος (συμπρεσβύτερος) 210,3.
 Διόδωρος (χωρεπίσκοπος) 242,1·
 (304· 305).
 Διονύσιος Ἀλεξανδρείας 267,2·
 (377· 379).
 (Διονύσιος Ρώμης 379).
 διωγμός, -οὶ 200,1· 204,1· 265,1
 308,1 (50· 55· 223)· διωγμοί
 ὑπὲρ τῆς ἀληθείας 237,1.
 διώκται 201,1.
 δόγμα, -ατα 205,2· 208,3· 209,2·
 210,6· 214,6· 237,2· δόγμα-
 τα εὐαγγελικὰ 215,3· δόγμα-
 τα ἀποστολικὰ 205,2· 215,3·
 δόγματα Χριστοῦ 205,2· δό-
 γμα ἐκκλησιαστικὸν 238,5·
 δόγματα ὀρθοδοξίας 205,2·
 δόγματα πίστεως 205,3· δό-
 γματα ἀληθείας 237,2· δό-
 γματα εὐσεβείας 206,2· 214,
 6· δόγμα ἀναστάσεως 301,1·
 δόγματα ἀφέσεως ἁμαρτη-
 μάτων 306,5· δόγμα ἀνο-
 μοιότητος 275,2· δόγματα
 ἀσεβῆ 205,2· 205,3· δόγματα
 πονηρὰ 209,1· δόγματα Ἀ-
 ρείου 208,4· δόγμα Οὐα-
 λεντίνου 311,2· δόγματα Σα-
 βελλίου 208,4.
 δόκησις 311,2· (517).
 (δοκῆται 517).
 δόλος 238,3.
 Δομετιανὸς 252,2· (339).

Δομνῖνος 202,1.
 δόξα 267,2· 267,3· 306,3· 316,1·
 δόξα Θεοῦ 303,3· δόξα Χρι-
 στοῦ 246,1· 303,2.
 δοξολογεῖν 259,1· 309,2.
 δοξολογία 215,4· 218,4· 309,2·
 δοξολογία εἰς τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον 237,2.
 δουλικὸν 211,4.
 δοῦλοι Θεοῦ 305,1· δοῦλος Ἰησοῦ
 Χριστοῦ 226,1.
 (Δούναβις 260· 368).
 δύναμις 267,2· (δυνάμεις τοῦ Θε-
 οῦ 198).
 Δυνατὸς 202,1.
 Δύσις 196,1· 197,3· 198,3· 205,3·
 208,3· (44· 82· 104· 158·
 269).
 Δυτικοὶ 196,1· 197,3· (36· 37· 39·
 83).
 δωρεὰ Θεοῦ 243,1· 243,2· 244,1.
 Δωρόθεος (συνδιάκονος) 198,3.
 Δωρόθεος (ιερεὺς) 280,1· (409·
 413).

E

Ἐβραῖος 238,3.
 εἶθος 242,2.
 εἶδωλα 243,2.
 (εἰδωλολάτρης, -αι 114· 186· 480).
 εἰδωλολατρία 205,1· 243,2· (εἰδω-
 λολατρικὴ 387).
 Εἰκέλιον 260,1.
 κατ' εἰκόνα Θεοῦ 306,4.
 εἰμαρμένη 266,1.
 εἰρήνη 194,2· (299).
 Ἐκδίκιος 208,2· (102).
 Ἐκθεσις πίστεως 215,5.
 Ἐκκλησία, -αι 189,1· 190,1· 191,2·
 194,2· 195,1· 197,3· 198,1·

- 198,2· 198,3· 200,1· 201,2·
202,1· 203,1· 204,1· 204,3·
205,1· 205,2· 205,3· 206,2·
206,3· 208,1· 208,2· 210,5·
210,6· 210,7· 210,8· 211,1·
211,2· 211,3· 211,4· 212,1·
212,2· 212,3· 213,1· 214,2·
214,4· 214,7· 215,2· 215,4·
219,1· 221,1· 222,1· 223,1·
224,1· 225,1· 226,1· 227,1·
229,1· 231,1· 235,1· 236,1·
237,1· 237,3· 238,1· 241,1·
243,1· 247,1· 249,1· 250,1·
253,1· 265,1· 269,1· 270,1·
273,1· 275,1· 275,2· 286,1·
289,1· 298,1· 300,1· 306,2·
308,1· 311,1· (72· 83· 139·
155· 174· 180· 207· 259·
421· 510· 511)· Ἐκκλησίαι
Θεοῦ 194,2· 198,3· 202,1·
203,1· 205,3· 213,1· 222,1·
230,1· 232,1· 243,2· 264,1·
Ἐκκλησίαι Χριστοῦ 190,1·
222,1· 226,4· Ἐκκλησίαι
Ἀνατολῆς 206,1· (86).
- ἐκκλησιαστικά 196,1· 222,1· 230,1·
(ἐκκλησιαστικά ζητήματα 178
- 179· ἐκκλησιαστικὸν θέμα
254· ἐκκλησιαστικὴ ἡγεσία
475· ἐκκλησιαστικά πράγμα-
τα 195) · ἐκκλησιαστικὴ
φροντις 232,1.
- ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ 201,2· 222,1·
223,1.
- ἐκλογή 244,1· (318· 319).
- Ἐλαιῶν 237,2· (270).
- ἐλευθερία ἐν Χριστῷ 242,3.
- ἐλλάμψεις Πνεύματος ἁγίου 215,6.
- Ἕλλην, -ες 209,2· 215,5· 305,2·
(114· 480).
- Ἑλλήσποντος 210,5· 266,1.
- Ἑλπίδιος (συνδιάκονος) 205,1·
211,3.
- (Ἑλπίδιος (πάρεδρος τοῦ Θηρα-
σίου) 297).
- ἐλπὶς ἀναστάσεως 299,2.
- ἐνανθρώπησις Κυρίου 205,2· 237,2·
238,8· 311,3.
- (ἐνέργεια Θεοῦ 198)· ἐνέργεια
Πνεύματος 215,3· 232,1· ἐ-
νέργεια νοῦ 267,3· ἐνέργεια
πλάνης 215,6.
- ἐννοια περὶ Θεοῦ 192,1· 215,5·
ἐννοια οὐσίας 218,1· ἐν-
νοια τῶν προσώπων 218,3·
ἐννοια τῆς Γραφῆς 309,2.
- ἐντολαὶ 234,1· 235,1· 309,1· ἐν-
τολή, -αὶ Κυρίου 210,1·
214,1· 215,6· 220,1· 272,1·
303,1· ἐντολαὶ Χριστοῦ
208,1· ἐντολαὶ εὐαγγελικαὶ
210,8· (ἐντολαὶ χριστιανι-
καὶ 481).
- ἐνωσις 231,1· 232,1· 237,3· 270,1.
- ἐπαγγελίαι 205,2· 224,1· 269,1·
304,1.
- ἐπαινος Χριστοῦ 246,1.
(ἔπη 76· 77).
- ἐπιδημία τοῦ Χριστοῦ 215,3· 311,1·
ἐπιδημία ἐν σαρκὶ 311,2·
ἐπιδημία ἀσώματος 238,8.
- ἐπίνοια 215,5.
- ἐπιτορκία 307,1.
- ἐπισκοπὴ 206,2· 209,2· 210,9·
211,3· 214,2· 238,4· (160·
299).
- ἐπίσκοπος, -οὶ 189,1· 194,2· 198,2·
196,1· 201,2· 202,1· 205,2·
206,1· 210,2· 210,6· 211,1·
211,3· 214,4· 214,6· 214,7·
215,4· 215,5· 217,2· 218,1·
222,1· 223,1· 225,3· 236,2·

- 237,3· 257,1· 299,1· 298,1·
 (21· 23· 31· 38· 50· 58·
 70· 77· 82· 83· 87· 100·
 102· 104· 105· 116· 124·
 128· 129· 131· 134· 140·
 142· 146· 149· 150· 152·
 154· 157· 159· 160· 175·
 179· 180· 192· 196· 198·
 205· 206· 209· 212· 217·
 218· 223· 228· 238· 240·
 249· 251· 264· 267· 268·
 269· 276· 299· 314· 336·
 355· 439· 448· 449· ἐπίσκοποι
 ὀρθόδοξοι 82· ἐπίσκοποι δυ-
 τικοὶ 36· ἐπίσκοποι ἀρια-
 νίζοντες 104· 130· 140·
 ἐπίσκοπος φιλαρειανὸς 222·
 226).
- (ἐπιτίμησις 12).
- ἐπιτίμια 249,1.
- ἐπιφάνεια τοῦ Κυρίου 238,7.
- (Ἐπιφάνιος Κωνσταντίας 268·
 269).
- ἐρημία 215,1.
- Ἐρμογένης Καισαρείας 210,9·
 (134).
- (ἐσχατολογικὴ ἀποστασία 61).
- Εὐα 306,3.
- Εὐαγγέλιον Χριστοῦ 205,2· 234,1·
 Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας
 204,3· 226,1· Εὐαγγέλιον
 τῆς σωτηρίας 205,2.
- (Εὐάγριος (πρεσβύτερος) 44).
- (Εὐάισα ἢ Εὐήσα 137).
- Εὐγένιος (μονάζων) 204,3.
- εὐδοκία Θεοῦ 330,3.
- Εὐδόξιος Κων(λεως) 208,2· 210,5·
 211,2· (100· 129· 139).
- Εὐζώιος 208,3· (104).
- Εὐέππιος 210,6· 210,7· 211,2·
 211,3· (130· 131· 139).
- εὐκτήριοι οἴκοι 206,2· οἶκος προσ-
 ευχῆς 225,2.
- (Εὐλάγκιος (ρήτωρ) 190).
- εὐλογία Μωυσέως 212,1.
- (Εὐμάθιος (ρητοροδιδάσκαλος) 363).
- Εὐνόμιος 210,9.
- (Εὐπατέριος 505).
- (Εὐσέβιος Βερκέλλης 44).
- (Εὐσέβιος Καισαρείας 194).
- Εὐσέβιος Νικομηδείας 210,9·
 (134).
- Εὐσέβιος Σαμοσάτων 196,1· 206,1·
 (28· 29· 31· 32· 33· 34· 37·
 83).
- Εὐσέβιος (φίλος τοῦ Βασ.) 268,1.
- (Εὐσταθιανοὶ 212· 395).
- Εὐστάθιος Σεβαστείας 210,7·
 211,3· (38· 39· 40· 74· 94·
 95· 98· 101· 103· 104·
 105· 110· 114· 115· 116·
 117· 118· 120· 123· 125·
 128· 130· 132· 137· 138·
 142· 143· 159· 173· 208·
 209· 218· 228· 233· 259·
 359· 401· 403).
- Εὐστάθιος 206,1.
- Εὐστάθιος (συνδιάκονος) 191,1.
- Εὐστάθιος (τις) 208,2.
- (Εὐστάθιος (ἐθνικὸς καθηγητῆς)
 372).
- Εὐφρόνιος Κολωνίας 222,1· (212·
 213· 215· 217· 218· 223).
- εὐχῆ, -αὶ 195,1· 209,2· 210,9·
 219,1· 222,1· 226,3· 234,1·
 240,1· 244,1· 248,1· 249,1·
 265,1· 284,1· 289,1· 292,1·
 298,1· 299,1· 300,1· 306,1·
 309,1· 312,1· (174).
- Εὐψύχιος (ἄγιος) 227,1· (239·
 322).
- (ἔωσφόρος 181).

Z

Ζαρνοῦαν 237,4.
 Ζαχαρίας 215,6.
 Ζήλα 208,2· 211,4.
 Ζήνων 206,1.
 ζυγὸς τῆς δουλείας τοῦ νόμου
 242,3.
 ζωὴ 308,1· ζωὴ αἰώνιος 238,4.

H

ἡγεμονικὸν 211,4.
 (Ἡθικά Νικομάχεια 412).
 ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ 208,1· 211,4· ἡ-
 μέρα τῆς ἐπιφανείας τοῦ
 Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ 236,1· ἡμέρα ἀνταπο-
 δόσεως 192,1· 240,1· ἡ-
 μέρα δικαιοκρισίας 264,1·
 ἡμέρα κρίσεως 303,3· ἡ-
 μέρα μισθαποδοσίας 265,1·
 ἡμέρα τοῦ τέλους 305,2·
 ἡμέρα ἐσχάτη 306,5.
 Ἡρας 283,1· 284,1.
 (Ἡρόδοτος 342· 343).
 (Ἡρώδης 485).
 Ἡρωδιὰς 306,1· (485).
 Ἡσαΐας 215,6· 306,1.

Θ

Θαλάσσιος 206,1.
 θάνατος 238,3· 306,1· 306,5·
 306,6· 307,1· 311,2· 311,3·
 θάνατος ὑπὲρ ἀληθείας 201,1.
 (θεῖον 505).
 θελήματα 303,1.
 Θεοδόσιος (συμπρεσβύτερος) 225,1.
 (Θεόδοτος Βεροίας 50).

(Θεόδοτος Νικοπόλεως 206· 209·
 212· 217· 448 - 449).

Θεόδοτος (τις) 206,1.
 Θεόδοτος (τις) 206,1.
 Θεοδώρητος 206,1.
 Θεόδωρος (ὑποδιάκονος) 194,2.
 (θεολόγος ἀντιαιρετικὸς 268).
 θεοπτία 306,5.

Θεὸς 191,1· 194,1· 197,1· 198,1·
 199,1· 201,1· 201,2· 202,1·
 205,1· 205,2· 205,3· 206,1·
 208,1· 208,3· 210,2· 210,6·
 210,8· 211,1· 212,3· 214,3·
 214,4· 214,6· 215,3· 215,5·
 218,1· 218,3· 218,4· 221,1·
 223,1· 224,1· 225,2· 226,1·
 226,3· 226,4· 229,2· 230,1·
 231,1· 232,1· 233,1· 234,1·
 236,1· 237,1· 237,3· 237,4·
 238,3· 238,4· 238,5· 239,1·
 240,1· 244,1· 246,1· 247,1·
 250,1· 253,1· 258,1· 259,1·
 263,1· 264,1· 265,1· 266,1·
 267,1· 270,1· 273,1· 274,1·
 275,2· 278,1· 279,1· 281,1·
 287,1· 292,1· 299,2· 300,1·
 302,1· 303,1· 303,3· 305,1·
 305,2· 306,2· 306,3· 306,6·
 307,1· 309,1· 313,1· 314,1·
 315,1· 316,1· (124· 202·
 265· 318· 319).

Θεότεκνος 269,1.
 θεότης 215,4· 215,5· 259,1· 267,2·
 309,2· 311,3· (199· 204).

Θεόφιλος 210,2.
 θεσμοὶ 212,1· 242,2· θεσμοὶ Ἐκ-
 κλησίας 206,2· θεσμοὶ ἐκ-
 κλησιαστικοὶ 213,1.

θεωρία 267,3.
 Θηβαῖς 206,2.
 Θηράσιος 239,1· (297).

(Θράκη 31· 34).
 θυγάτηρ 242,4.
 θυσιαστήριον, -α 208,2· 210,7·
 211,3· 243,2.
 θυσία 308,1· θυσία ὑπὲρ ἁμαρτιῶν
 205,2.

I

(Ἰακῶβ 310).
 Ἰβωρίται 287,1.
 ιδιότης τῶν ὑποστάσεων 218,3.
 ιδιώματα 215,4· 215,5.
 ἱερατεῖον 189,1.
 ἱερατικοὶ 248,1.
 Ἰερεμίας 210,6· 230,1· 306,3·
 306,5.
 ἱερεὺς 308,1· (300· 409)· ἱερεὺς
 Χριστοῦ 225,3.
 Ἰεροσόλυμα 206,3· 305,1· (270).
 Ἰερουσαλήμ 211,1.
 ἱερωμένοι 250,1.
 ἱερωσύνη 241,1· 268,1· (304).
 Ἰησοῦς 306,3· 306,6.
 ἱλαστήριον 238,9.
 Ἰλιάς 254,1.
 Ἰλλυρικὸν 206,2.
 Ἰλλυριοὶ 214,7.
 Ἰννοκέντιος Ἰταλὸς 237,2.
 Ἰοβίνος 206,1.
 (Ἰοβίνος (κόμης) 354).
 Ἰουδαῖοι 208,4· 209,2· 305,2·
 (114· 481).
 Ἰουδαϊσμός 215,3· 215,5.
 Ἰούδας 225,2· 243,2· (317).
 (Ἰουλιανὸς 239).
 (Ἰουλίττα 364).
 Ἰσαάκ 203,1.
 (Ἰσαυρία 21· 23).
 Ἰσαυροὶ 214,7.
 Ἰσραήλ 205,1· 215,6· 242,3.

Ἰσραηλιῖται 202,1· (307).
 Ἰταλία 206,1· 214,7.
 (Ἰχθὺς 235).
 Ἰωάννης βαπτιστῆς 306,1.
 (Ἰωάννης Χρυσόστομος 53).
 Ἰωάννης (τις) 206,1.
 Ἰὼβ 275,2· 299,2.
 ἰωβηλαῖον 238,3.
 Ἰωσάκης 191,1.
 Ἰωσάκης (τις) 206,1.
 Ἰωσήφ 206,1.
 Ἰωσήφ 306,4.

K

καθαίρεσις 208,2· 210,6· 211,2·
 211,3· (138).
 κάθοδος εἰς ἄδην 215,3.
 Κάιν 238,2· 238,3· 238,4· 238,5.
 καινοτομία 208,3.
 (Καισάρεια Καππαδοκίας 174· 298·
 299· 349· 368· 372· 373·
 408· 411· 460).
 (Καισάρεια Παλαιστίνης 116).
 (Καισάριος 388).
 κακοδοξία 211,3· κακοδοξία Ἀ-
 ρεῖου 210,9.
 (Κανδιδιανὸς 350).
 (κανονικαὶ 510).
 κανὼν, ὄνες 206,2· 241,1· 249,1·
 (510· 520· κανόνες ἐκκλη-
 σιαστικοὶ 301)· κανὼν εὐσε-
 βείας 214,6.
 καπηλεία 243,1.
 Καππαδοκία 226,4· (105· 185·
 228· 244· 297· 298· 305·
 335· 347· 350· 411· 412·
 416· 489· 501· 526).
 Καππαδόκαι 252,2.
 Καπράλις 292,1· (431).

- καρπός, οὐ τοῦ Πνεύματος 235,1·
303,3· καρποὶ πνευματικοὶ
234,1· 265,1.
- κατακλυσμός 238,5.
- κατατομαί 198,1.
- κατήγορος 226,2.
- καύχημα Χριστοῦ 305,2· καύχη-
μα ἁγνείας 305,2.
- κῆνος 250,1.
- κῆρυγμα, -ατα 211,3· 220,1· 312,1·
κῆρυγμα εὐαγγελικόν 215,3·
κηρύγματα ἐκκλησιαστικά
265,1· κῆρυγμα εὐσεβείας
217,2· 218,1.
- Κίλικες 210,2.
- κληρικοί 201,2· 209,2· 250,1·
(30· 131· 158· 159· 178·
222· 301· 335· 336· κλη-
ρικοί ἄγαμοι 302).
- κληρονομία πατέρων 234,1· κλη-
ρονόμοι πατέρων 218,1· κλη-
ρονόμος αἰώνων ἀναπαύσεων
279,1.
- κλῆρος 194,2· 205,2· 214,4· 214,7·
223,1· 225,3· 247,1· (328).
- κλῆσις 211,1.
(κοινότης μοναχῶν 426).
- κοινωνία θεία 306,2· 308,1· βλ.
καὶ μετάληψις.
- κοινωνία 197,3· 200,1· 205,3·
208,2· 209,2· 210,2· 210,7·
210,9· 211,4· 212,3· 214,2·
214,6· 214,7· 217,2· 221,1·
225,3· 226,2· 226,3· 230,1·
231,1· 237,3· 240,1· 242,2·
247,1· 248,1· 249,1· 285,1·
(70· 71· 130· 140· 158·
196· 325)· κοινωνία πνευμα-
τικῆ 235,1· κοινωνία ἁ-
μαρτημάτων 248,1.
(κοινωνικαὶ ἐργάτριαι 511).
- κοινωνικός, -οὶ 196,1· 197,3· 205,3·
208,2· 208,4· 210,3· 211,3·
214,6· 214,7· 226,4· 231,1·
232,1· 237,3· 261,1· 310,1·
(36).
- κοινωνός, οὐ 205,1· 209,2· 212,3·
214,6· 240,1· 311,1· 315,1.
- κόλασις 214,4· 238,3· κόλασις
αἰώνιος 306,5.
(Κολωνία 212· 215· 217).
(κρατικός λειτουργός 431· 433).
- κρίμα, -ατα 224,1· 303,1· 303,2·
κρίματα Θεοῦ 217,1· 244,1·
κρίματα τῆς δικαιοσύνης
205,1· 206,1· κρίμα δίκαιον
206,2· κρίμα διαβόλου 273,1.
- κρίσις 201,2· 206,1· 215,3· 226,1·
238,2· 238,5· 244,1· 306,5·
311,3.
- κριτήριον 215,4.
- κριτής 200,1· 201,1· 202,1· 204,1·
204,2· 205,3· 210,5· 210,7·
217,1· 224,1· 238,2· 238,3·
299,2.
- Κροῖσος 252,2.
- κτίσις 208,3.
- κτίσμα 208,4· 215,5· 229,2· 231,1·
232,1· 309,3· (124· 251).
- κτιστὸν 211,4.
- Κύζικος 210,5· 210,9.
(Κύπρος 268).
- Κυριακός (πρεσβύτερος) 268,1·
270,1· (254· 383).
- Κύριλλος Ἀρμενίας 196,1.
- Κύριος 187,1· 190,1· 191,1· 194,1·
197,1· 198,1· 198,2· 200,1·
201,2· 202,1· 203,1· 204,1·
205,1· 205,2· 205,3· 206,2·
206,3· 208,1· 208,3· 208,4·
210,5· 210,8· 211,1· 211,3·
211,4· 212,2· 214,3· 214,4·

214,7· 215,6· 217,2· 218,1·
 218,4· 219,1· 220,1· 222,1·
 224,1· 225,2· 225,3· 226,1·
 226,2· 226,3· 227,1· 231,1·
 232,1· 235,1· 237,1· 237,3·
 238,1· 238,3· 238,4· 238,5·
 238,7· 238,9· 240,1· 241,1·
 244,1· 246,1· 247,1· 249,1·
 263,1· 265,1· 268,1· 269,1·
 270,1· 276,1· 278,1· 285,1·
 287,1· 289,1· 293,1· 294,1·
 297,1· 300,1· 301,1· 302,1·
 303,3· 304,1· 305,2· 306,2·
 306,3· 306,6· 307,1· 310,1·
 311,1· 311,2· 311,3· 313,1·
 314,1.

Κῦρος 252,2.

(Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας 238).

Κωνσταντινούπολις 210,9· 211,2·

211,4· 217,2· 267,3· (126·

134· 318· 373· 376· 442).

Κωνσταντῖος 237,3· (194).

Λ

Λάμex 238,5· (288).

Λάμψακος 210,9· 211,4.

(Λαοδικεία 72 - 73).

λαός Θεοῦ 194,2· 213,1· 214,7.

(λατρεία 219)· λατρεία Ἰουδαϊκή

225,2· νομική λατρεία 205,2.

(Λεία 310).

λειτουργός 308,1.

Λιβάνιος 206,1.

(Λιβέριος Ρώμης 104· 105).

(Λιβύη 202· 378).

Λίβυς 267,2.

(Λόγος 198).

λόγος πειραστικός 238,9.

Λουκάς 238,5.

(Λουκιανός 376).

Λυκάονες 214,7.

Λυτρωτής 311,2.

Λώτ 201,2.

Μ

(Μαγνιανός 358).

(μάγος 479).

(Μάγουσα Ἀραβίας 274).

Μαγουσαῖοι 237,4.

μαθηταί 190,1· 206,1· 226,1·

238,9· μαθητής Χριστοῦ

267,1· μαθητής τοῦ Κυρίου

269,1.

Μακεδόνες 214,7.

Μακεδονία 214,6.

Μακρίνα 214,6· (176).

Μάξιμος (τέως διοικητής) 254,1·

255,1· (348· 349).

(Μάξιμος (Χριστιανός) 376).

(Μάξιμος (τις) 451).

(Μάξιμος (λόγιος) 385).

Μαρία 238,6· 238,8· 238,9.

Μάρης 206,1.

Μάρκελλος Ἀγκύρας 205,3· (77·

157).

Μαρκιανός 206,1.

μαρτυρία Γαβριήλ 238,9.

μαρτύριον 201,1.

μάρτυς, -ρες 204,2· 225,2· 227,1·

234,1· 245,1· 246,1· 265,1·

(239· 261· 322· 369).

Μελέτιος Ἀντιοχείας 206,1· 215,5·

237,3· (36· 39· 46· 48· 82·

83· 87· 104· 184· 267· 269·

273).

μέλη τῆς Ἐκκλησίας 230,1.

Μελίτιος (συμπροσβύτερος) 208,1.

Μεσοποταμία 236,2.

(μετάληψις θεία 503)· βλ. καὶ

κοινωνία θεία.

μετάνοια 191,1· 211,3· 238,4·
249,1· 306,5· 306,6.
μετουσία 243,1.
μήτηρ 242,4· 242,5.
μητρόπολις 258,1· 266,1· (299)·
μητρόπολις τῆς ὀρθοδοξίας
223,1.
μητριά 242,5.
μισθοποδοσία παρὰ Κυρίου 292,1.
μισθὸς εἰρηνοποιίας 198,1.
μνήμη Θεοῦ 303,1.
(μνημόνιον 37)
(Μόδεστος 334).
μονάζοντες 285,1.
(μοναρχία Θεοῦ 74).
(μοναρχικαὶ ἀντιλήψεις 158).
(μοναρχιανισμὸς 379).
(μοναρχιανὸς 77· 157· 172).
μοναστήριον 241,1.
(μοναστικά κέντρα 373· μοναχι-
κὸν κέντρον 176).
(μοναχί, -αὶ 197· 204· 324· 328·
487· 500· 511).
(μοναχικαὶ κοινότητες 52· 99·
197· 323· μοναστικὴ κοι-
νότης 473).
(μοναχικὸς ἡγέτης 38· 268· 488·
489· μοναχικὴ ἡγεσία 475).
μοναχός, -οὶ 305,2· (55· 94· 302·
420· 422· 473· 475· 479).
(μονή 353)· μοναὶ Κυρίου 304,1.
Μονογενὴς 208,3· 218,4· 267,3.
Μουσώνιος Νεοκαισαρείας 215,3·
(146· 147· 180).
μυθολογία 205,2.
μυστήρια Ἐκκλησίας 311,3· μυ-
στήρια Θεοῦ 214,2· μυ-
στήρια ἄγια 243,2· μυστή-
ριον ἀναστάσεως 306,5· μυ-
στήριον θανάτου 306,5· μυ-
στήριον εὐσεβείας 205,2.

Μωαβῖται 215,6.
Μωσῆς 195,1· 311,1.

N

ναός, -οὶ 192,1· 205,2· 225,2·
(219· 220· 222)· ναὸς Θεοῦ
306,3.
Νάρσης 206,1.
(νεάνιδες 12· 15).
Νεκτάριος Κων/λεως 244,1· (318·
442· 443).
Νεοκαισάρεια 216,1· (146· 149·
158· 160· 161· 174· 176·
178· 180· 191· 359).
(Νεοκαισαρεῖς 146· 156· 175·
191).
Νίκαια 205,3· 206,3· 208,3· 217,2·
218,1· 267,3· 309,1· (197).
Νίκη Θράκης 210,9· (135).
Νικίας 219,1.
Νικόπολις 211,3· 213,1· 222,1·
(214· 219· 222).
Νικοπολίται 210,2· 210,5.
νομικά ἐντάλματα 205,2.
νομοθεσία, -αὶ 211,4· 242,3· 242,4·
302,1.
νομοθέτης 242,3· 242,4.
νόμος 242,3· 242,5· νόμος Θεοῦ
301,1· 306,1· (μωσαϊκὸς νό-
μος 307).
νυμφαγωγὸς 306,3.
νύμφη 306,4· νύμφη τοῦ Δεσπό-
του 306,1· νύμφη Κυρίου
306,3.
Νυμφίος 306,2· νυμφίος Χριστὸς
306,5.
νυμφῶν Κυρίου 306,1· 306,2.
Νύσσα Ἰνδικὴ 266,1.

Ο

Ὀδυσσεὺς 266,1.
οικονομία 238,8· 240,1· οἰκονομία Θεοῦ 302,1· οἰκονομία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 311,1· οἰκονομία τοῦ Κυρίου 205,2.
οἰκονόμος 244,1· οἰκονόμοι φρόνιμοι καὶ πιστοὶ 205,3· οἰκονόμοι πονηροὶ 236,1.
(Ὀλυμπιάς 276).
Ὀλύμπιος 273,1· (394).
(Ὀμοιοί 101· 129· 139· 195· 250· 380).
ὅμοιος κατ' οὐσίαν 210,9· 267,3.
(ὁμοιότης 124).
(ὁμοιουσιανός 101· 250).
(ὁμοιούσιον 134).
ὁμολογεῖν 259,1.
ὁμολογῆται 204,2· 225,2.
ὁμολογία, -αι 201,1· 210,5· 235,1· 246,1· 259,1· 306,2· 309,2· (115· 128· 143)· ὁμολογία τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως 210,5· ὁμολογία κατὰ Χριστὸν 199,1· ὁμολογίαι ἔγγραφοι 211,1.
(ὁμόνοια 299).
ὁμοουσιασταὶ 208,3· 210,7.
ὁμοούσιος 208,3· 210,7· 210,9· 218,1· 218,2· 218,3· 267,2· 267,3· 309,1· (197· 199).
ὁμότιμον 218,2.
ὄνειδισμὸς αἰώνιος 238,4.
ὄνειροσκόποι 215,2· 215,6.
ὄνομα Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος 208,3· 215,3· 215,4· 309,2· ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ 215,5· (188)· ὄνομα τοῦ Χριστοῦ 201,1· 207,1· 215,4· 236,1·

ὄνομα Κυρίου 220,1· 225,1· 265,1· ὄνομα Χριστιανῶν 204,1.
(Ὁξύρυγχος 59).
(Ὅπτιμος Ἀντιοχείας 276).
Ὁρθοδοξία 197,3· 205,3· 206,2· 206,3· 229,2· 237,3· (155· 226· 268· 361).
ὀρθόδοξος, -οι 205,2· 208,2· 211,3· 289,1· (36· 43· 52· 64· 83· 91· 102· 173· 219· 255· 257· ὀρθόδοξοι ἱεράρχαι 276· ὀρθόδοξον φρόνημα 70· 250· ὀρθόδοξος μερίς 254· ὀρθόδοξον μέτωπον 159).
ὄρκοι 307,1· (501· ὄρκος μοναχικὸς 511).
Ὀυαλεντίνος 311,2· (516).
(Ὀυάλης 36· 41· 64· 83· 298· 346· 350· 360· 361· 448).
(Ὀυρβίκιος μοναχὸς 258).
οὐσία 208,3· 208,4· 215,5· 218,1· 218,2· 218,3· 229,2· 267,2· (198· οὐσία τοῦ Θεοῦ 199).

Π

πάθη σωματικὰ 238,7· πάθη ἀκάθαρτα 242,3.
παθήματα Χριστοῦ 204,2· 225,2.
(Πακιστάν 375)· βλ. καὶ Νύσσα Ἰνδική.
Παλαιστίνη 205,1· (250).
Παλλάδιος 237,2.
πάπας 196,1· (38).
παραδόσεις πατέρων 311,3.
Παράκλητος 208,3.
παρασυναγωγή 205,2.
παρεπιδημία 203,1.
παρθενία 306,2· 306,3· 306,4.
Παρθένος (Μαρία) 311,2.

- παρθένος, -οι 188,1· 189,1· 241,1·
306,2· 306,3· 306,4· 306,5·
(324).
(παρορθόδοξοι 43).
(παρουσία δευτέρα 61)· παρουσία
Χριστοῦ 238,5.
(Πασίνικος 390).
Πάσχα 200,1· 276,1· (354· 404).
πατέρες 201,1· 204,1· 205,3· 211,3·
212,3· 214,6· 214,7· 215,3·
217,2· 226,3· 232,1· 237,2·
241,1· 304,1· 309,1· (ἀπο-
στολικοὶ πατέρες 148· πα-
τέρες τῆς Νικαίας 104)· πα-
τέρες πνευματικοὶ 214,2.
- Πατήρ 197,1· 205,2· 208,3· 208,4·
211,4· 215,3· 215,4· 215,5·
218,1· 218,2· 218,3· 218,4·
229,2· 235,1· 267,2· 267,3·
306,6· 309,1· 309,2· (195·
198· 202· 500).
- πατριάρχης, -αι 203,1· 242,3· 311,1.
πατριαρχία 189,1.
Πατρικίος 271,1· (390).
(Πατροπασχίται 377).
πατρότης 215,5.
(Πατρόφιλος Αἰγῶν 116· 117).
(Παυλῖνος Ἀντιοχείας 36· 45· 70·
71· 87· 173· 269· 272).
- Παῦλος 215,4· 238,2· 238,7· 242,3.
306,3· (488).
Παῦλος Σαμοσατεὺς 218,1· (198).
(Παῦλος τῆς Θηβαίδος 488).
(Παῦλος (μοναχικὸς ἡγέτης) 489).
Παῦλος (τις) 206,1.
Παφλαγονία 211,3.
πειρασμός, -οι 201,1· 204,2· 206,1·
225,1· 225,2· 233,1· 300,1).
- Πελάγιός (τις) 206,1.
πένθος 238,3.
(Περγάμιος 392).
- Πέρσαι 266,1.
Πέτρος 215,4· 238,3· 238,9.
Πέτρος (ἀδελφὸς τοῦ Βασ.) 207,1·
(95· 176).
Πέτρος (συμπρεσβύτερος) 226,4.
Πισίδαι 214,7.
(Πισιδία 276· 513).
πίστις 191,1· 194,1· 197,3· 199,1·
205,1· 205,2· 206,2· 206,3·
208,3· 208,4· 209,2· 209,3·
210,2· 210,5· 210,9· 211,3·
211,4· 212,3· 213,1· 214,3·
214,5· 214,6· 215,3· 217,2·
218,1· 218,4· 225,3· 231,1·
234,1· 235,1· 238,9· 246,1·
253,1· 259,1· 305,2· 309,1·
309,2· 310,1· 311,1· (358)·
πίστις εἰς Θεὸν 246,1· πί-
στις εἰς Χριστὸν 238,7· 238,9·
πίστις ἀποστολική 206,3·
πίστις Νικαίας 210,9· 214,6·
231,1· 232,1· 237,2· πίστις
πατέρων 206,3· 208,4· 210,5·
235,1· 246,1.
- πλάνη 206,3· 208,4· 215,5· 306,6.
Πλάτων 256,1.
πλήρωμα Ἐκκλησίας 242,2· πλή-
ρωμα ἱερατικὸν 225,3.
(Πλούταρχος 243· 352· 447).
Πνεῦμα Ἁγίον 197,1· 206,3· 208,
3· 208,4· 210,3· 210,6· 211,4·
214,5· 215,3· 215,5· 218,4·
229,2· 231,1· 232,1· 235,1·
243,1· 267,2· 268,1· 302,1·
309,2· 311,3· 313,1· (198·
202· 204· 251· 505)· πνεῦμα
διακρίσεως 214,5· πνεῦμα
ψευδές 215,6· (Περὶ Πνεύ-
ματος ἁγίου 358).
πνευματικά 243,1.
(Πνευματομάχοι 251· 257).

(Ποδανδός 298).
 ποίημα 215,5· 229,2.
 (ποιμενάρχης 245).
 (Ποιμένιος Σατάλων 207· 208· 209· 212).
 ποιμήν, -ες 200,1· 212,2· 212,3· 214,7· 220,1· 222,1· 306,6· (208· 235).
 ποίμνιον Κυρίου 206,2· ποίμνιον Χριστοῦ 212,2.
 πολιτεία κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον 285,1· πολιτεία ἀποστολική 246,1.
 πολυθεῖα 215,5.
 πολυπρόσωπος 215,3.
 (Πομπηϊανός 44).
 πονηρός 306,1.
 Πόντος 210,5· (102· 159· 176· 218· 228· 238· 323· 350· 356).
 πορνεία 238,7· 242,4.
 πρᾶσις 243,1.
 πρεσβύτερος, -οι 189,1· 201,2· 208,2· 250,1· 281,1· (36· 37· 44· 102· 155· 207· 244· 250· 251· 254· 408· 460· 473· 475· 482· 522).
 πρόβατα Χριστοῦ 204,3.
 προδοσία 187,1· 212,1.
 προδότης 201,2.
 (προηγιασμένα δῶρα 504).
 προσευχή, -αὶ 193,1· 204,3· 206,2· 234,1· 236,1· 240,1· 265,1· 285,1· 298,1· 306,2· 310,1· (318· 335)· προσευχαὶ πατριχαὶ 228,1.
 πρόσδοδος 243,2.
 πρόσωπα 215,5· 218,3· (182· 198).
 (προσωπεῖα 203).
 (προσωπικότητες 203).
 προφητεία 215,6· 226,3.
 προφήτης, -αι 226,1· 242,3· 311,1.
 πρωτεία 198,1.

πτῶσις 238,6· 238,7.
 (πτωχοὶ 422).
 πῦρ 237,4.

Ρ

(Ραχὴλ 301).
 ρομφαία 238,6· 238,9.
 Ρώμη 210,5· 210,7· 211,4· (128· 269).

Σ

(σαβελλιανίζων 175)· σαβελλιανισμὸς 215,3· (115· σαβελλιανιστής, -αὶ 77· 183· σαβελλιανοὶ 377).
 Σαβέλλιος 197,1· 205,2· 209,2· 213,1· 215,3· 215,4· 215,5· 218,3· 267,2· (41· 202· 377· 378· 379).
 Σαβῖνος (διάκονος) 206,1· (82).
 Σαγκτίσσιμος 196,1· 197,1· 200,1· (37· 42).
 (Σαμόσατα 31· 33).
 σάρκωσις 205,2.
 σάρξ θεοφόρος 311,2· σάρξ χριστοφόρος 311,2.
 (Σάταλα 205· 208· 212).
 (Σαταλιεῖς 207).
 σατανᾶς 243,1.
 Σαυρομάτης 271,1.
 Σεβάστεια 210,7· 252,1· 290,1· (121· 132· 207).
 Σεβαστηνοὶ 197,1· 205,2.
 Σελεύκεια 210,9· 211,4· (359).
 σημεῖον 238,8· σημεῖον ἀντιλεγόμενον 238,6.
 Σικελιώται 214,7.
 Σιλουανός (μαθητὴς τοῦ Παύλου) 215,4.
 Σιλουανός 210,3.

- (Σίμων ὁ μάγος 315).
 (σιμωνία 315).
 Σκύθης 271,1.
 Σκυθία 265,1· (369).
 Σόδομα 201,2.
 Σολομών 217,1.
 Σπανοί 214,7.
 (Σπάρτη 351).
 Σπαρτιάτης 356,1.
 σταυρός 238,8· 238,9· (235)· σταυ-
 ρός τοῦ Χριστοῦ 202,1.
 στεναγμός 238,4.
 Στρατήγιος (συμπρεσβύτερος) 210,
 1· 210,9.
 συλλειτουργοί 203,1· 206,1· 222,1.
 σύλληψις θεία 238,9.
 (σύμβολον 134· 143· σύμβολον
 Νικαίας 77· 92· 105· 200·
 251· 505· σύμβολον Νι-
 καίας (τοῦ 366) 128· σύμ-
 βολον συνόδου Κωνσταντι-
 νουπόλεως (360) 142· 195·
 σύμβολον Ἀριμίνου 129· 135
 (σύμβολον) ἀρειανικόν 142·
 380).
 Συμεών 238,6· 238,9.
 (Σύμπιος Σελευκείας 21· 23).
 συμπρεσβύτερος 196,1· 197,1·
 200,1· 208,1· 210,1· 210,3·
 210,9· 225,1· 226,4· 235,1·
 268,1· 281,1.
 συμφωνία πίστεως 190,1· 210,2.
 συναγωγή Κυρίου 306,2.
 συναθληταί 203,1.
 σὺναξις 198,3.
 συνάφεια τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πα-
 τέρα 218,2· συνάφεια τοῦ
 Παρακλήτου πρὸς τὸν Υἱὸν
 καὶ τὸν Πατέρα 208,3· συν-
 άφεια τῶν μελῶν τοῦ σώ-
 ματος τοῦ Χριστοῦ 198,1·
 συνάφεια τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν
 ἄνθρωπον 215,5.
 συνάφεια 211,3· 214,2· βλ. καὶ
 κοινωνία.
 συνδιάκονος 191,1· 198,3· 205,1·
 206,1.
 συνέδριον ἱερὸν 212,2.
 συνείδησις 236,1.
 συνεισακτος, -οι 241,1· (300· 301).
 συνεργία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ 303,3· συνεργία τοῦ
 Πνεύματος 222,1.
 συνήθεια 243,2.
 (συνοδική ἐπιστολή 82· 92· συλ-
 λογικὴ ἐπιστολή 83)· συν-
 οδικὸν γράμμα 206,3.
 σύνοδος 189,1· 206,3· 208,3· 210,2·
 211,2· 213,1· 307,1· 313,1·
 (82· 105· 139· 198· 229·
 σύνοδος οἰκουμενικὴ 90)·
 σύνοδος Νικαίας (325) 241,1·
 (134· 199· 200· Β' Οἰκου-
 μενικὴ σύνοδος 91· σύνοδος
 Κων)πόλεως (τοῦ 360) 129·
 244· 380)· σύνοδος Τυάων
 208,3· 210,5· (105· 128·
 244· σύνοδος Ἀριμίνου 134·
 σύνοδος Σικελίας (366) 105).
 συνοίκησις 242,3.
 σύνταγμα 197,1· σύνταγμα περὶ
 πίστεως 259,1.
 Συρία 208,4· 214,7· 266,1.
 σχίσματα 198,1· 206,3· (σχίσμα
 Ἀντιοχείας 44· 45· 91).
 (Σαζόπολις 512).
 σῶμα 224,1· (517)· σῶμα Χρι-
 στοῦ 206,3· 243,1· 308,1·
 σῶμα ἐπουράνιον 238,3· σῶ-
 μα οὐράνιον 311,2· σῶμα
 παθητὸν 238,8· (σῶμα φαν-
 ταστικόν 517).

Σωτήρ 305,1· 305,2· 309,2.
 σωτηρία 205,1· 208,1· 214,2·
 228,1· 234,1· 259,1· 305,1·
 306,5· 306,6· 311,1· σω-
 τηρία ψυχῶν 192,1.
 (Σωφρόνιος (μάγιστρος) 262· 362).
 Σωφρόνιος (μοναχός) 207,1· (94 -
 95· 262).
 σωφροσύνη 238,7.

Τ

Τάνταλος 266,1.
 (Ταρσός 124· 250· 251· 254).
 (ταυτότης Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα 377).
 τελειότης ἐν Χριστῷ 304,1.
 τελείωσις 300,1.
 τελώνης 214,4.
 (Τερέντιος 449).
 τίμημα 311,2.
 Τιμόθεος 215,4· 238,2.
 Τιμόθεος (χωρεπίσκοπος) 228,1·
 (241).
 (Τραϊανός (ἀρχιστράτηγος) 246·
 349· 361).
 (Τραϊανός 349).
 (τρακτευτής 416).
 τράπεζαι 211,3.
 Τριάς 197,1· 309,2· (182· 505).
 τρόμος 238,4.
 Τύανα 210,7· (298· 299).

Υ

Υἱός 197,1· 205,2· 208,3· 208,4·
 211,4· 215,3· 215,5· 218,5·
 218,2· 218,3· 218,4· 229,2·
 235,1· 267,2· 309,1· 309,2·
 (124· 195· 198· 202)· Υἱός
 Θεοῦ 194,2· 215,4· Υἱός
 ἀνθρώπου 306,4.

ὑπαρξίς 218,4· προαιώνιος ὑπαρ-
 ξίς τοῦ Μονογενοῦς 215,3·
 238,8.
 (ὑπερορθόδοξοι 86).
 ὑπερῶν 225,2.
 ὑπηρεσία 189,1.
 ὑποδιάκονος 194,2.
 ὑπομνηστικὸν 196,1· 197,3.
 ὑπόστασις, -εις 208,4· 209,2·
 215,3· 215,5· 218,3· 237,3·
 267,2· (203· ὑπόστασις προσ-
 ὴπων 199).
 (ὑποταγή τοῦ Υἱοῦ εἰς τὸν Πατέρα
 379).
 (Ἵψῖνος Παρνασσοῦ 102).

Φ

φαρισαῖος 214,4.
 Φαῦστος Ἀρμενίας 196,1· 221,1·
 (38· 208· 209).
 φθόνος 238, 3.
 (Φιλάργιος 388).
 φιλαργυρία 243,2.
 (φιλαρειανός, -οὶ 86· 212· φιλ-
 αρειανικὴ πολιτικὴ ἐξουσία
 42).
 (Φίλιππος (τετράρχης) 485).
 (φίλος 10).
 φιλόσαρκοι 242,3.
 Φινεές 306,1.
 φονεὺς 238,3.
 φόνος, -οι 238,3· 238,4· φόνος
 ἀδελφοῦ 238,3.
 (φορολογία 335· 336· 420· 421·
 501).
 (Φρόντων 212· 219· 222· 226· 227).
 Φρύγες 214,7.
 φύσις 215,4· 218,2· 218,3· 309,1·
 φύσις Θεοῦ 309,3.

X

Χαμανηνή 279,1.
 Χαναανῆοι 242,3.
 χαρακτῆρες ἀποστολικοὶ 206,3.
 χάρις 198,2· 222,1· 250,1· (θεία
 χάρις 315).
 χαρίσματα 202,1· 222,1· 243,1·
 χαρίσματα Πνεύματος 234,1·
 χαρίσματα πνευματικά 198,2·
 204,3· 220,1· χάρισμα δια-
 κρίσεως τῶν πνευματικῶν
 214,5· χάρισμα προφητικὸν
 215,6.
 χειροτονία 243,1· (38· 206· 209).
 Χοσσορόης 206,1.
 χρησμολόγοι 215,2.
 χριστέμποροι 225,3.
 Χριστιανισμὸς 215,3· (385).
 Χριστιανός, -οὶ 190,1· 225,3·
 231,1· 237,3· 262,1· 269,1·
 300,1· 301,1· 303,1· 312,1·
 (56· 65· 235· 254· 255· 368·
 376· 480).
 Χριστὸς 194,1· 201,2· 204,2· 204,3
 205,2· 218,4· 225,8· 234,1·
 238,9· 243,2· 259,1· 299,2·
 306,2· 309,1· 311,2· 311,3·
 314,1· (75· 517).

χωρεπίσκοπος, -οὶ 189,1· 208,2·
 228,1· 241,1· 265,1· 270,1·
 (241· 303· 305· 314· 318·
 324· 330· 331).
 χωρισμὸς ἀπὸ Θεοῦ 238,4.

Ψ

ψευδοπροφήται 215,6.
 ψεῦδος 238,4.
 (ψευδοσύνοδος 132).
 ψυχὴ, -αὶ 191,1· 192,1· 194,2·
 198,2· 198,3· 199,1· 201,2·
 204,1· 206,2· 207,1· 208,1·
 208,2· 210,1· 210,4· 210,5·
 210,8· 212,1· 212,2· 212,3·
 214,2· 214,6· 215,2· 215,4·
 215,6· 217,1· 222,1· 223,1·
 231,1· 234,1· 236,1· 237,1·
 237,2· 237,3· 238,9· 239,1·
 242,5· 243,1· 256,1· 257,1·
 262,1· 267,1· 293,1· 297,1·
 299,1· 299,2· 300,1· 301,1·
 302,1· 304,1· 305,2· 306,1·
 306,5· 306,6· 307,1· 309,1.

Ω

ὥρα ἐσχάτη 204,1.
 (Ὠριγένης 148).

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Εισαγωγή	σελ.	9
2 Α'	'Επιστολαὶ πρὸς τὸν Γρηγόριον Θεολόγον	»	10
	187. 'Επιστολὴ 7 πρὸς τὸν φίλον Γρηγόριον	»	10
	188. 'Επιστολὴ 171 πρὸς τὸν φίλον Γρηγόριον	»	12
2 Β'	'Επιστολαὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Γρηγόριον	»	14
	189. 'Επιστολὴ 169 πρὸς τὸν Γρηγόριον	»	14
2 Γ'	'Επιστολαὶ πρὸς 'Αμφιλόχιον ἐπίσκοπον 'Ικονίου	»	20
	190. 'Επιστολὴ 191 πρὸς 'Αμφιλόχιον ἐπίσκοπον 'Ικονίου.	»	20
2 Δ'	'Επιστολαὶ πρὸς Εὐσέβιον ἐπίσκοπον Σαμοσάτων	»	24
	191. 'Επιστολὴ 136 πρὸς Εὐσέβιον ἐπίσκοπον Σαμοσάτων	»	24
	192. 'Επιστολὴ 146 πρὸς τὸν 'Αντίοχον.	»	28
	193. 'Επιστολὴ 158 πρὸς τὸν 'Αντίοχον.	»	28
	194. 'Επιστολὴ 219 πρὸς τὸν κλῆρον τῶν Σαμοσάτων	»	30
	195. 'Επιστολὴ 241 πρὸς Εὐσέβιον ἐπίσκοπον Σαμοσάτων	»	34
2 Ε'	'Επιστολαὶ πρὸς Μελέτιον ἐπίσκοπον 'Αντιοχείας	»	36
	196. 'Επιστολὴ 120 πρὸς Μελέτιον ἐπίσκοπον 'Αντιοχείας.	»	36
	197. 'Επιστολὴ 129 πρὸς Μελέτιον ἐπίσκοπον 'Αντιοχείας.	»	38
	198. 'Επιστολὴ 156 πρὸς τὸν πρεσβύτερον Εὐάγριον.	»	44
	199. 'Επιστολὴ 221 πρὸς τὸν λαὸν τῆς Βεροίας.	»	50
	200. 'Επιστολὴ 256 πρὸς τοὺς 'Ακάκιον, 'Αέτιον, Παῦλον, Σίλουανόν, Σιλουίνον καὶ Λούκιον	»	52
	201. 'Επιστολὴ 257 πρὸς τοὺς μοναχοὺς τοὺς ταλαιπωρη- θέντας ἐκ τῶν 'Αρειανῶν.	»	54
	202. 'Επιστολὴ 264 πρὸς Βάρσην ἐπίσκοπον 'Εδέσσης.	»	58
	203. 'Επιστολὴ 267 πρὸς Βάρσην ἐπίσκοπον 'Εδέσσης.	»	60
2 Σ'	'Επιστολαὶ πρὸς 'Αλεξανδρεῖς	»	64
	204. 'Επιστολὴ 139 πρὸς τοὺς 'Αλεξανδρεῖς	»	64
	205. 'Επιστολὴ 265 πρὸς Εὐλόγιον, 'Αλέξανδρον καὶ 'Αδελ- φοκρατίωνα ἐπισκόπους Αἰγύπτου	»	70
2 Ζ'	'Επιστολαὶ πρὸς Δυτικούς ἐπισκόπους	»	82
	206. 'Επιστολὴ 92 πρὸς 'Ιταλοὺς καὶ Γάλλους ἐπισκόπους.	»	82

2 Η'	'Επιστολαὶ πρὸς Ἐδστάθιον ἐπίσκοπον Σεβαστείας.	»	94
	207. 'Επιστολὴ 119 πρὸς Ἐδστάθιον ἐπίσκοπον Σεβαστείας.	»	94
	208. 'Επιστολὴ 226 πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀσκητάς.	»	98
	209. 'Επιστολὴ 224 πρὸς τὸν πρεσβύτερον Γενέθλιον.	»	110
	210. 'Επιστολὴ 244 πρὸς Πατρόφιλον ἐπίσκοπον Αἰγῶν	»	116
	211. 'Επιστολὴ 251 πρὸς τοὺς Εὐαισηνοὺς	»	136
2 Θ'	'Επιστολαὶ ἐπὶ θεμάτων τῶν Ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας	»	146
	212. 'Επιστολὴ 28 πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Νεοκαισαρείας.	»	146
	213. 'Επιστολὴ 126 πρὸς τὸν Ἀτάρβιον.	»	156
	214. 'Επιστολὴ 204 πρὸς τοὺς Νεοκαισαρεῖς.	»	158
	215. 'Επιστολὴ 210 πρὸς τοὺς λογιωτάτους τῆς Νεοκαισαρείας.	»	174
	216. 'Επιστολὴ 208 πρὸς τὸν Εὐλάγκιον	»	190
	217. 'Επιστολὴ 51 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Βοσπόριον	»	192
	218. 'Επιστολὴ 52 πρὸς κανονικοὺς.	»	196
	219. 'Επιστολὴ 102 πρὸς τοὺς πολίτας τῶν Σατάλων	»	204
	220. 'Επιστολὴ 103 πρὸς τοὺς Σαταλιεῖς	»	208
	221. 'Επιστολὴ 122 πρὸς Ποιμένιον ἐπίσκοπον Σατάλων	»	208
	222. 'Επιστολὴ 227 πρὸς τοὺς κληρικοὺς τῆς Κολωνίας	»	212
	223. 'Επιστολὴ 230 πρὸς τοὺς ἀξιωματοῦχοις τῆς Νικοπόλεως.	»	216
	224. 'Επιστολὴ 238 πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Νικοπόλεως	»	218
	225. 'Επιστολὴ 240 πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Νικοπόλεως	»	222
	226. 'Επιστολὴ 203 πρὸς τοὺς Παραλιώτας ἐπισκόπους	»	228
	227. 'Επιστολὴ 252 πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς διοικήσεως Πόντου.	»	238
2 Ι'	'Επιστολαὶ πρὸς διαφόρους κληρικοὺς.	»	240
	228. 'Επιστολὴ 24 πρὸς Ἀθανάσιον τὸν πατέρα τοῦ ἐπισκόπου Ἀθανασίου.	»	240
	229. 'Επιστολὴ 25 πρὸς Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον Ἀγκύρας	»	244
	230. 'Επιστολὴ 29 πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀγκύρας	»	248
	231. 'Επιστολὴ 113 πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῷ πρεσβυτέρους	»	250
	232. 'Επιστολὴ 114 πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῷ περὶ τὸν Κυριακόν.	»	254
	233. 'Επιστολὴ 123 πρὸς τὸν μοναχὸν Οὐρβίκιον	»	258
	234. 'Επιστολὴ 165 πρὸς Ἀσχόλιον ἐπίσκοπον Θεσσαλονίκης	»	260
	235. 'Επιστολὴ 172 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Σωφρόνιον.	»	262
	236. 'Επιστολὴ 213 ἀνεπίγραφος	»	264
	237. 'Επιστολὴ 258 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἐπιφάνιον.	»	268
	238. 'Επιστολὴ 260 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ὀπτιμον	»	276

2 ΙΑ'	Ἐπιστολαὶ σχετικαὶ μὲ θέματα τῆς ἐπισκοπῆς του	»	296
239.	Ἐπιστολὴ 77 ἀνεπίγραφος περὶ τοῦ Θηρασίου	»	296
240.	Ἐπιστολὴ 97 πρὸς τὴν βουλὴν τῶν Τυάων.	»	298
241.	Ἐπιστολὴ 55 πρὸς τὸν πρεσβύτερον Γρηγόριον	»	300
242.	Ἐπιστολὴ 160 πρὸς τὸν Διδώρον	»	304
243.	Ἐπιστολὴ 53 πρὸς χωρεπισκόπους	»	314
244.	Ἐπιστολὴ 290 πρὸς τὸν Νεκτάριον.	»	318
245.	Ἐπιστολὴ 282 πρὸς ἐπίσκοπον	»	320
246.	Ἐπιστολὴ 295 πρὸς μοναχοὺς	»	322
247.	Ἐπιστολὴ 289 ἀνεπίγραφος περὶ ταλαιπωρουμένης γυ- ναϊκῆς	»	324
248.	Ἐπιστολὴ 287 ἀνεπίγραφος περὶ ἐκδικητοῦ	»	330
249.	Ἐπιστολὴ 288 ἀνεπίγραφος περὶ ἐκδικητοῦ	»	330
2 ΙΒ'	Ἐπιστολαὶ πρὸς πολιτικοὺς ἄρχοντας	»	334
250.	Ἐπιστολὴ 104 πρὸς τὸν ὑπαρχον Μόδεστον	»	334
251.	Ἐπιστολὴ 111 πρὸς τὸν ὑπαρχον Μόδεστον	»	336
252.	Ἐπιστολὴ 112 πρὸς τὸν ἡγεμόνα Ἀνδρόνικον	»	338
253.	Ἐπιστολὴ 152 πρὸς τὸν στρατηλάτην Βίκτωρα.	»	344
254.	Ἐπιστολὴ 148 πρὸς τὸν Τραϊανόν	»	346
255.	Ἐπιστολὴ 149 πρὸς τὸν Τραϊανόν	»	348
256.	Ἐπιστολὴ 3 πρὸς τὸν Κανδιδιανόν	»	350
257.	Ἐπιστολὴ 163 πρὸς τὸν κόμητα Ἰοβίνον	»	354
258.	Ἐπιστολὴ 15 πρὸς τὸν κόμητα τοῦ βασιλικοῦ τα- μείου Ἀρκάδιον	»	356
259.	Ἐπιστολὴ 175 πρὸς τὸν κόμητα Μαγνιανόν	»	358
260.	Ἐπιστολὴ 325 πρὸς τὸν Μαγνιανόν.	»	360
261.	Ἐπιστολὴ 179 πρὸς τὸν Ἀρινθαῖον	»	360
262.	Ἐπιστολὴ 180 πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον	»	362
263.	Ἐπιστολὴ 108 πρὸς τὸν κηδεμόνα τῶν κληρονόμων τῆς Ἰουλίττης	»	364
264.	Ἐπιστολὴ 327 ἀνεπίγραφος προτρεπτικῆ	»	366
265.	Ἐπιστολὴ 155 ἀνεπίγραφος	»	368
2 ΙΓ'	Ἐπιστολαὶ πρὸς ρήτορας καὶ φιλοσόφους	»	372
266.	Ἐπιστολὴ 1 πρὸς τὸν φιλόσοφον Εὐστάθιον	»	372
267.	Ἐπιστολὴ 9 πρὸς τὸν φιλόσοφον Μάξιμον.	»	376
268.	Ἐπιστολὴ 271 πρὸς τὸν φίλον Εὐσέβιον	»	382
269.	Ἐπιστολὴ 277 πρὸς τὸν λόγιον Μάξιμον	»	384
270.	Ἐπιστολὴ 323 πρὸς τὸν Φιλάγγριον Ἀρχηγνόν.	»	388
271.	Ἐπιστολὴ 324 πρὸς τὸν ἱατρὸν Πασίνικον.	»	390

2 ΙΔ'	'Επιστολαὶ πρὸς διαφόρους φίλους	»	392
272.	'Επιστολὴ 56 πρὸς τὸν Περγάμιον	»	392
273.	'Επιστολὴ 131 πρὸς τὸν Ὀλύμπιον	»	394
274.	'Επιστολὴ 209 ἀνεπίγραφος πρὸς ἀπολογίαὶν	»	398
275.	'Επιστολὴ 212 πρὸς τὸν Ἰλάριον	»	400
276.	'Επιστολὴ 322 ἀνεπίγραφος πρὸς φίλον περὶ συνεορ- τασμοῦ τοῦ Πάσχα	»	404
277.	'Επιστολὴ 328 πρὸς τὸν Ὑπερέχιον	»	406
2 ΙΕ'	'Επιστολαὶ μεσιτευτικαὶ καὶ συστατικαὶ	»	408
278.	'Επιστολὴ 37 ἀνεπίγραφος ὑπὲρ συντρόφου	»	408
279.	'Επιστολὴ 83 πρὸς κηνσίτορα	»	410
280.	'Επιστολὴ 86 πρὸς τὸν ἡγεμόνα	»	412
281.	'Επιστολὴ 87 ἀνεπίγραφος περὶ τοῦ ἰδίου θέματος	»	414
282.	'Επιστολὴ 144 πρὸς τὸν τρακτευτὴν τῶν ἐπάρχων	»	416
283.	'Επιστολὴ 273 ἀνεπίγραφος περὶ τοῦ Ἡρα	»	416
284.	'Επιστολὴ 275 ἀνεπίγραφος περὶ τοῦ Ἡρα	»	418
285.	'Επιστολὴ 284 πρὸς τὸν κηνσίτορα περὶ μοναχῶν	»	420
286.	'Επιστολὴ 285 ἀνεπίγραφος περὶ προστασίας τῆς Ἐκ- κλησίας	»	420
287.	'Επιστολὴ 299 πρὸς κηνσίτορα	»	422
288.	'Επιστολὴ 303 πρὸς τὸν κόμητα τοῦ βασιλικοῦ ταμείου	»	424
289.	'Επιστολὴ 305 ἀνεπίγραφος πρὸς ἐνάρετον ἄνδρα	»	426
290.	'Επιστολὴ 306 πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Σεβαστείας	»	426
291.	'Επιστολὴ 307 ἀνεπίγραφος	»	428
292.	'Επιστολὴ 308 ἀνεπίγραφος χάριν προστασίας	»	430
293.	'Επιστολὴ 309 ἀνεπίγραφος χάριν πτωχοῦ	»	432
294.	'Επιστολὴ 310 ἀνεπίγραφος ὑπὲρ συγγενῶν	»	434
295.	'Επιστολὴ 311 πρὸς προϊστάμενον	»	434
296.	'Επιστολὴ 312 πρὸς κηνσίτορα	»	436
297.	'Επιστολὴ 316 ἀνεπίγραφος ὑπὲρ ταλαιπωρουμένου	»	436
298.	'Επιστολὴ 320 ἀνεπίγραφος χάριν χαιρετισμοῦ	»	438
2 ΙΣ'	'Επιστολαὶ παραμυθητικαὶ	»	442
299.	'Επιστολὴ 5 πρὸς τὸν Νεκτάριον παραμυθητικὴ	»	442
300.	'Επιστολὴ 101 παραμυθητικὴ	»	448
301.	'Επιστολὴ 301 παραμυθητικὴ	»	450
302.	'Επιστολὴ 302 πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Βρίσωνος	»	456
2 ΙΖ'	'Επιστολαὶ συμβουλευτικαὶ	»	460
303.	'Επιστολὴ 22 περὶ τελειότητος βίου Χριστιανῶν	»	460
304.	'Επιστολὴ 23 πρὸς μοναχὸν συμβουλευτικὴ	»	472

305.	Ἐπιστολή 45 πρὸς μοναχὸν ἐκπεσόντα	»	474
306.	Ἐπιστολή 46 πρὸς παρθένον ἐκπεσοῦσαν.	»	482
307.	Ἐπιστολή 85 ἀνεπίγραφος κατὰ τῆς ὀρκίσεως	»	500
308.	Ἐπιστολή 93 πρὸς τὴν πατρικίαν Καισαρίαν περὶ κοινωνίας	»	502
309.	Ἐπιστολή 159 πρὸς τὸν Εὐπατέριον καὶ τὴν θυγα- τέρα του	»	504
310.	Ἐπιστολή 173 πρὸς Θεοδώραν κανονικὴν	»	510
311.	Ἐπιστολή 261 πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Σωζοπόλεως	»	512
312.	Ἐπιστολή 270 ἀνεπίγραφος περὶ ἀπαγωγῆς	»	520
313.	Ἐπιστολή 283 πρὸς χήραν	»	520
314.	Ἐπιστολή 297 πρὸς χήραν	»	522
315.	Ἐπιστολή 298 ἀνεπίγραφος πρὸς ἄνδρα εὐλαβῆ	»	524
316.	Ἐπιστολή 326 ἀνεπίγραφος χάριν νοουθεσίας	»	526
	Πίνακες ἀντιστοιχίας ἐπιστολῶν	»	528
	Εὐρετήρια	»	530
1.	Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	»	530
2.	Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	»	535
	Πίναξ περιεχομένων	»	553